

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3

จัดทำโดย หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

พระราชปรีดีศักดิ์, ศ.ดร.	อธิการบดี	
พระเทพพรเมธี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	
พระเมธีธรรมจารย์, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา	
พระเทพเวที, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	
พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ	
พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, ผศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่	
พระมหาสมบุญ ภูทอกโร, รศ.ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์	
ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	ศ.ดร.จ่านงค์ อดิวัฒนสิทธิ์	ศ.ดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์
ศ.พล.ต.ดร.นัยนา เกิดวิชัย	รศ.ประณต นันทียกุล	รศ.ดร.สมาน งามสนิท

บรรณาธิการ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลืออง ผศ.ดร.ธิตวุฒิ หมั่นมี
ผศ.ดร.อนุวัต กระจังษ์ อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว

กองบรรณาธิการ

พระปลัดระพิน พุทธิสาโร, ผศ.ดร.	พระมหาภคฤกษ์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.	พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.
รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกูร	รศ.ดร.อภิรักษ์ จันตะนี	ผศ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา
ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต	อ.ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุกรักษ์	อ.ดร.กาญจนา คำจตุ
พระสมนึก ธีรปัญญา	พระนุชิต นาคเสโน	นางสาวสุมาลี บุญเรือง
นายกรกต ชำบัณฑิต	นายสุภัทรชัย สีสะไบ	นางสาวกาญจนา บุญเรือง
นางสาววันเพ็ญ ฉายสอาด	นางสาวพัชรี หลาง	

ฝ่ายศิลปกรรม ผศ.ดร.อนุวัต กระจังษ์, อ.ดร.สุริยา รักษาเมือง, อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว, นายสุภัทรชัย สีสะไบ
นายกรกต ชำบัณฑิต, นายพลวัฒน์ สีทา

พิมพ์ที่ มหาจุฬารบรรณาการ ศูนย์จำหน่ายหนังสือและอุปกรณ์การศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วังน้อย)
79 หมู่ 1 ถนนพหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่ 55
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035-248000 ต่อ 8048

คำนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ และปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ว่า จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ล้วนแล้วแต่เป็นไปตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ผู้ทรงสถาปนาแห่งนี้ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่บนรากฐานของปณิธานและปรัชญาของมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้ชัดเจนว่าทุกหลักสูตรและกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นจะต้องนำหลักพระพุทธศาสนาไปบูรณาการกับศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคม การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 เรื่องนวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยมีนายเทวัญ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี บรรยายพิเศษเรื่อง นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการปกป้องและคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยในงานจัดประชุมวิชาการดังกล่าว ยังจัดแบ่งกลุ่มการนำเสนอ บทความ ออก 3 กลุ่ม กลุ่มนวัตกรรมทางการจัดการเชิงพุทธ กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐประศาสนศาสตร์ กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐศาสตร์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักวิชาการจากหลายมหาวิทยาลัยสู่สาธารณะ ทั้งการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการและการจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ รวมถึงมีการแสดงนิทรรศการทางวิชาการอีกด้วย

ในนามของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขออนุโมทนาขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สถาบันรัชต์ภาคย์ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นภาคีร่วมจัดงานครั้งนี้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

หวังว่า การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ เรื่องนวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0 ครั้งนี้ จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้สนใจใฝ่รู้เรื่องดังกล่าวไปบูรณาการเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคม ให้มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอยู่ด้วยความสงบสุขที่ยั่งยืนตลอดไป

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำชี้แจง

งานประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress I) ภายใต้หัวข้อ “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0” นี้จัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสู่สาธารณะด้วยการตีพิมพ์ทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และจะเป็นเวทีสาธารณะเพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและงานวิชาการหลากหลายสาขาที่มีการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาที่เรียกว่า “พุทธบูรณาการ” ในการจัดงานครั้งนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะเจ้าภาพการจัดงานได้รับการสนับสนุน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มหาวิทยาลัยมหากฎราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาบันรัชต์ภาคย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นองค์ความรู้จากการจัดงาน คณะผู้จัดงานจึงได้กำหนดให้มีการแสดงทัศนะในการประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 3 กลุ่มประกอบด้วย 1) กลุ่มนวัตกรรมทางการจัดการเชิงพุทธ 2) กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐประศาสนศาสตร์ 3) กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐศาสตร์

ในขณะเดียวกันได้จัดให้มีกิจกรรมเพื่อความหลากหลายในการเสนอองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย 1) การแสดงปาฐกถา โดยนายเทวัญ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี มาเป็นองค์ปาฐก (Keynote Speaker) บรรยายพิเศษเรื่อง นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการปกป้อง และคุ้มครองพระพุทธศาสนา 2) การสัมมนาทางวิชาการโดยมีลักษณะเป็นการอภิปรายร่วม (Panel Discussion) และการประชุมกลุ่มย่อย (Group Discussion) โดยได้รับความเมตตาจากนักวิชาการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ จากสถาบันการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ 3) การจัดนิทรรศการโดยนำข้อมูลจากงานวิชาการและงานวิจัยที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาร่วมกับบุคลากรและนิสิตของมหาวิทยาลัยรวมทั้งจากภาคส่วนต่าง ๆ

สำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับบทบาททางวิชาการ คณะผู้จัดงานได้กำหนดให้มีการเปิดรับบทความ ได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review) ทั้งที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยและภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัยทางมหาวิทยาลัยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณากลับกรองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้จัดส่งบทความที่ส่งปรับปรุงคืนกลับไปเจ้าของบทความได้ปรับแก้ จากนั้นได้แจ้งผลการพิจารณาบทความและผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้นำเสนอบทความในการประชุมกลุ่มย่อยและผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้นำเสนอในรูปแบบของโปสเตอร์ ในการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งนี้มีบทความที่ผ่านการคัดเลือกเพื่อตีพิมพ์จำนวนทั้งสิ้น 214 เรื่อง โดยมีบทความที่ผ่านการคัดเลือกให้นำเสนอในการประชุมกลุ่มย่อย จำนวน

4 การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3

84 เรื่อง นำเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ จำนวน 35 เรื่อง และเมื่อสำเร็จการประชุมระดับชาติดังกล่าวแล้ว จะได้มีการตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมครั้งนี้เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณะต่อไป

คณะผู้จัดงานหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0” นี้ จะเป็นจุดเริ่มต้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในรูปขององค์ความรู้ทางวิชาการไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” ต่อไป

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ประธานกรรมการดำเนินงานการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3

กำหนดการ

การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3)
 เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0”
 ณ ห้องประชุมเจียร์เตอร์บี คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วันเสาร์ ที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2562

เวลา	รายละเอียด
ภาคเช้า	
เวลา 07.30 น.	- ลงทะเบียนรับของที่ระลึก และเข้าร่วมงาน
เวลา 08.00 น.	- ชมวิดีโอทัศน์ประวัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เวลา 08.30 น.	- พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร. อธิการบดี ประธานในพิธีจุดธูปเทียนและนำบูชาพระรัตนตรัย - พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ ถวายสักการะ กล่าวถวายรายงาน - พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร. อธิการบดีกล่าวเปิดงานและ บรรยายเรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหาร จัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0” - รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ถวายของที่ระลึกแด่อธิการบดี
เวลา 10.00 น.	- ฯพณฯ เทวัญ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เดินทางมาถึงลานกิจกรรมอาคารเรียนรวมโซนบี ชั้น G เปิดนิทรรศการของหน่วยงานภาคีเครือข่ายและหน่วยงานของมหาวิทยาลัย และเปิดนิทรรศการภาคโปสเตอร์ (Poster Presentation) - ฯพณฯ เทวัญ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เดินขึ้นสู่บนเวที - รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป กล่าวรายงาน - ฯพณฯ เทวัญ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เปิดการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3) เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทย แลนด์ 4.0” มอบโล่และเกียรติบัตรแก่ภาคีเครือข่ายการประชุมวิชาการระดับชาติ ประกอบด้วย - บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

6 การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3

เวลา	รายละเอียด												
	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ - สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ - คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ - คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัชต์ภาคย์ - มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ - คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต - คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา - คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ - มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี - มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง - ฯพณฯ เทวัญ ลิปะพัลลภ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี บรรยายพิเศษเรื่อง “นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการปกป้องและ คุ้มครองพระพุทธศาสนา” - พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มอชของที่ระลีกแก่ ฯพณฯ เทวัญ ลิปะพัลลภ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 												
เวลา 11.30 น.	<ul style="list-style-type: none"> - ฉันทภัตตาคารเพล/รับประทานอาหารกลางวัน ณ ลานกิจกรรมอาคารเรียนรวมโซน A ชั้น G 												
ภาคบ่าย													
เวลา 12.30 -16.30 น.	นำเสนอผลงานภาคบรรยาย												
	<p>กลุ่มนวัตกรรมทางการจัดการเชิงพุทธ ชุดที่ 1 สถานที่ : อาคารเรียนรวม โซน B ชั้น 2 ห้อง B 207</p>												
	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 60%;">1. พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.</td> <td>ประธานกรรมการ</td> </tr> <tr> <td>2. ผศ.ดร.อุทัย สติมัน</td> <td>กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ</td> </tr> <tr> <td>3. พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.</td> <td>กรรมการ</td> </tr> <tr> <td>4. พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร, ผศ.ดร.</td> <td>กรรมการ</td> </tr> <tr> <td>5. พระมหากฤษญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.</td> <td>กรรมการและเลขานุการ</td> </tr> <tr> <td>6. นางสาววันเพ็ญ ฉายสอาด</td> <td>กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ</td> </tr> </table>	1. พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ	2. ผศ.ดร.อุทัย สติมัน	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ	3. พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.	กรรมการ	4. พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร, ผศ.ดร.	กรรมการ	5. พระมหากฤษญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.	กรรมการและเลขานุการ	6. นางสาววันเพ็ญ ฉายสอาด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
1. พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ												
2. ผศ.ดร.อุทัย สติมัน	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ												
3. พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.	กรรมการ												
4. พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร, ผศ.ดร.	กรรมการ												
5. พระมหากฤษญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.	กรรมการและเลขานุการ												
6. นางสาววันเพ็ญ ฉายสอาด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ												
	<p>กลุ่มนวัตกรรมทางการจัดการเชิงพุทธ ชุดที่ 2 สถานที่ : อาคารเรียนรวม โซน B ชั้น 2 ห้อง B 208</p>												
	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 60%;">1. พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.</td> <td>ประธานกรรมการ</td> </tr> <tr> <td>2. รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์</td> <td>กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ</td> </tr> <tr> <td>3. อ.ดร.อำนาจ บัวศิริ</td> <td>กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ</td> </tr> <tr> <td>4. พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.</td> <td>กรรมการ</td> </tr> <tr> <td>5. อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว</td> <td>กรรมการและเลขานุการ</td> </tr> <tr> <td>6. นายสุภัทรรชัช สีสะไบ</td> <td>กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ</td> </tr> </table>	1. พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.	ประธานกรรมการ	2. รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ	3. อ.ดร.อำนาจ บัวศิริ	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ	4. พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.	กรรมการ	5. อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว	กรรมการและเลขานุการ	6. นายสุภัทรรชัช สีสะไบ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
1. พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.	ประธานกรรมการ												
2. รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ												
3. อ.ดร.อำนาจ บัวศิริ	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ												
4. พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.	กรรมการ												
5. อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว	กรรมการและเลขานุการ												
6. นายสุภัทรรชัช สีสะไบ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ												

เวลา	รายละเอียด
	กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐประศาสนศาสตร์ ชุดที่ 1 สถานที่ : อาคารเรียนรวม โชน B ชั้น 1 ห้องเจียเตอร์B
	1. ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง ประธานกรรมการ
	2. ผศ.ดร.วิษุกร นาคธน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
	3. รศ.ดร.สุรินทร์ นียมมางกูร กรรมการ
	4. ผศ.ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี กรรมการ
	5. ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์ กรรมการและเลขานุการ
	6. พระสมนึก อธิปญโญ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
	กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐประศาสนศาสตร์ ชุดที่ 2 สถานที่ : อาคารเรียนรวม โชน B ชั้น 1 ห้อง B107-B108
	1. ศ.พล.ต.ท.หญิง ดร.นัยนา เกิดวิชัย ประธานกรรมการ
	2. ผศ.ดร.สมคิด ดวงจักร กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
	3. ผศ.ดร.มยุรี รัตนเสริมพงษ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
	4. ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง กรรมการ
	5. ผศ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา กรรมการและเลขานุการ
	6. พระอนุชิต นาคเสโน กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
	กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐศาสตร์ ชุดที่ 1 สถานที่ : อาคารเรียนรวม โชน B ชั้น5 ห้อง B508-B509
	1. รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม ประธานกรรมการ
	2. ผศ.ดร.จิรายุ ททรัพย์สิน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
	3. ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต กรรมการ
	4. อ.ดร.อภิญา ฉัตรช่อฟ้า กรรมการ
	5. อ.ดร.สุรียา รักษาเมือง กรรมการและเลขานุการ
	6. นายพลวัฒน์ สีทา กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
	กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐศาสตร์ ชุดที่ 2 สถานที่ : อาคารเรียนรวม โชน B ชั้น5 ห้อง B507
	1. รศ.ดร.ประณต นันทิยะกุล ประธานกรรมการ
	2. อ.ดร.ตระกุล จิตวัฒนาการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
	3. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ กรรมการ
	4. อ.ดร.บวร ชมขุนศรี กรรมการ
	5. อ.ดร.กาญจนา คำจตุ กรรมการและเลขานุการ
	6. นางสาวกาญจนา บุญเรือง กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
	กลุ่มนวัตกรรมทางรัฐศาสตร์ ชุดที่ 3 สถานที่ : อาคารเรียนรวม โชน B ชั้น5 ห้อง B506
	1. ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ ประธานกรรมการ
	2. อ.ดร.จุฑาทิพย์ สุจริตกุล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
	3. รศ.ดร.พรรษา พถมยงกูร กรรมการ
	4. รศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช กรรมการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	
คณะกรรมการการวิพากษ์บทความ	
คำนำ	
กำหนดการ	
เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม	1
พระปลัดขจร เขมาภโรโต (คัมเจริญ)	
พุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	11
พระสมุห์เจิม ฉนทโก (เอี่ยมโก)	
การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	21
พระอเนกวิทย์ อนาวีโล (รอดพลอย)	
การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชนอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	31
พระโกเมน สุภกิจโจ (โตะวิจิตร)	
การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบ ของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	41
พระปลัดอำพล จิตบุญโณ (จันทร์ทอง)	
การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร	51
วรรณภา โฉมฉิน, ชาญชัย วงศ์สิริสวัสดิ์, อรสา จรุงธรรม	
การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการ ภาค 1	65
พิมพ์ใจ พุฒจัตุรัส, ชาญชัย วงศ์สิริสวัสดิ์, อรสา จรุงธรรม	
ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทันตภูมิสูตร	77
พระอำนาจ สุวฑฒโน (วิสัย), พระปัญญารัตนกร	

10 การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3

ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนานครณียสูตร แม่ชีนวพร ทองศรีเพชร, .สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์, ปรารธนา อังคประสาทชัย	83
ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในวชิราสูตร แม่ชีจิราภรณ์ ชวะศิริ , พระมหาภูมิชาย อคคปญโญ, พระมหาอุดร สุทธิญาโณ	91
ศึกษาการบรรลุลหรรษของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท พระกิตติภูมิ กิตติภทโท (ต่ายชานา), พระเทพสุวรรธเมธี, พระมหาวิโรจน์ คุณตวีโร	99
ศึกษาวิโมกข์ ๓ ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา พระเมธี ปญญาวุธ (สกุลวรรณ), พระครูพิพิธวรกิจจานุการ	105
ศึกษาประโยชน์ ๓ ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา พระวุฒิไกร สิริสาโร (ตาโธสง), พระมหาโกมล กมโล, พระราชเวที	113
ศึกษาการบรรลุลหรรษแบบสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท พระอธิการทองดี ที่ขายุกโก (รวมครบุรี), พระมหาชิต ฐานชิต, พระภิกษุวิศาลเมธี วิ.	121
ศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจจุบันปริศคหญาณ พระภุชงค์ ปญญาวุฑฒ, สุภีร์ ทุมทอง, นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร	127
ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นที กอบการนา, ช่อเพชร เบ้าเงิน, เมษา นวลศรี	135
การศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่ม เวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 1 เสาวลักษณ์ พนะสันต์, ธีระวัฒน์ มอนไธสง, พรเทพ รุ่งแผน	153
ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญภัยสมาคมอยุธยา หน่วยกัญภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	165

กัญญาวีร์ จำแนกมิตร, อติศร ภู่อสาระ, กมลวรรณ วรรณธำ	
การศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร	177
จตุพร โพธิ์ภักดิ์, นริศนันท์ แมนผดุง, ชัยยศ เดชสุระ	
การศึกษาสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2	187
ปานชนก ดั่งอุตม, ธีระวัฒน์ มอนไธสง, ศิริรัตน์ สุคันธฤกษ์	
การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภาวะคุกคามของหน่วยงานภาครัฐในการ ขับเคลื่อนแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)	199
ราเชนทร์ นพณัฐวงศ์กร	
การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตาม การรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง	217
อัยรินทร์ ธนอริยมินทร์, ธีระวัฒน์ มอนไธสง, ศิริรัตน์ สุคันธฤกษ์	
บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	225
พระครูภาวนาวชิรคุณ	
ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี	239
พระพิภพ แพงท้าว, สุพจน์ ทรายแก้ว	
พุทธวิธีการบำบัดโรคและการรักษาสุขภาพด้วยธรรมโอสถ	247
พระมหานารทะ จริยเมธี (แก้วนิล)	
การพัฒนาระบบสืบค้นและการอนุรักษ์เอกสารและคัมภีร์โบราณของวัดในสังคมไทย	257
พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา)	
หลักธรรมเพื่อการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน	269
พระมหาจรรุญ อภิธมฺมจิตโต, ปิยวรรณ หอมจันทร์, ภัทรพล ใจเย็น	
จิตอาสาที่จะทางสังคมหรือมาจาคติ	279
พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี	

การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในยุคไทยแลนด์ 4.0	427
พระเสกสรรค์ สุขกาโม (แก่นจันทร์)	
ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน	439
นิติพันธ์ อินทโชติ	
ดิจิทัลบู๊ต : คู่มือการศึกษาและการเผยแผ่ธรรมะยุคไทยแลนด์ 4.0	451
เกษม แสงนนท์	
ความท้าทายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้ชาตกในยุคดิจิทัล 4.0	469
พระมหาพงษ์เทพ ปภากรโ	
พระไตรปิฎกคงอยู่ พระพุทธศาสนายั่งยืน	489
พระมหาสุพันธ์ สุนนโ, ทองย้อย แสงสินชัย	
บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม	495
พระสมุห์อมร ปภากรโ (อัมละอ)	
การบริหารจัดการวัดตามแนวพุทธ กรณีศึกษาของพระโสภณพัฒนคุณ	503
(ทิน สุทินโน)	
พระปลัดชุมพล อาภุโร	
แนวทางการพัฒนาตนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา	511
พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน(บูบาง), พระครูสังฆรักษ์สังัด ภูททมโม	
การแก้ไขปัญหาการตีมีสุราของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า	523
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	
สมเดช นามเกตุ, เจษฎา มุลยาพอ, บุญส่ง สิ้นธนอก	
กุศลกรรมกับความงาม	537
พระชลญาณมณี (สมโภช ฒมโภชโ)	
ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการ	555
ปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา	
เขต 3	
หยาดอัมรินทร์ ศิริพันธ์, สุวรรณา โชติสุกานต์, อรสา จรุงธรรม	
การบริหารเพื่อการพัฒนาสู่การเปลี่ยนผ่านในศตวรรษที่ 21 :	571
ไทยแลนด์ 4.0	
เขมจิรา พิทกราษฎร์	

14 การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3

องค์กรแห่งนวัตกรรม : การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม	579
พระปลัดมนู ฐานจาโร	
การพัฒนาการบริหารสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ	593
พระครูสมุห์ชินวรวัตร ธีรภทโท	
การศึกษาสภาพและปัญหาการเป็นสถานศึกษาธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัด	611
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2	
โสภา ชัยไธสง, อธิระวัฒน์ มอนไธสง, พรเทพ รุ่งแผน	
ผลวัดลดความขัดแย้งทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา	621
พระครูรัตนสุตากร (ปราโมทย์ ล่องแก้ว)	
ภิกษุอาพาธ กับการดูแลจากภาครัฐ	631
ทยิดา ผลสมบุญ	

ภาคผนวก

โครงการ	640
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ	645
แบบประเมินบทความ	655

เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม
จังหวัดนครปฐม

The Tisikha based Buddhism Pedagogical Technique of the Monks
Teaching Buddhist Morals in Nakhon Pathom Province

พระปลัดขจร เขมาภริโต (คัมเจริญ)*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม จำนวน 327 รูป ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการใส่สุตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง 180 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม ทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 2.98 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. ผลการทดสอบสมมติฐานเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีสถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ และวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสอนศีลธรรมที่มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม พบว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจำนวนไม่เพียงพอต่อจำนวนพระสอนศีลธรรมทำให้การปลูกฝังในเรื่องของศีลไม่ทั่วถึง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขาดความ

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี.

ชำนาญในการใช้สื่อการสอน อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ และเนื้อหาของหลักสูตรมุ่งพัฒนาความรู้ ความสามารถในการสร้างทักษะทางความคิดไม่ทุกด้าน ข้อเสนอแนะ ควรดำเนินการสรรหาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เพียงพอกับจำนวนพระสอนศีลธรรม ควรพัฒนาทักษะการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีความชำนาญในการใช้สื่อการสอน และควรพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตรมุ่งพัฒนาความรู้ ความสามารถในการสร้างทักษะทางความคิดในทุกด้าน

คำสำคัญ: เทคนิคการสอน, ไตรสิกขา, พระพุทธศาสนา

Abstracts

A mixed methodology research was used and it involved with a survey-oriented quantitative research. The 327 populations were monks teaching Buddhist morals in schools located in Nakhon Pathom Province, and the 180 respondents by the formula of Taro Yamane, were selected. The statistical applications for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and One-way ANOVA whereas LSD (least significant difference) was used in the comparative studies. The in-depth interview was also conducted with 7 key-informants in the qualitative research with applying content analysis technique to analyze the interviewed data.

The results revealed that

1. The threefold training of the Ti-sikkhā-based Buddhism pedagogical technique of the monks teaching Buddhist morals in Nakhon Pathom Province by overview was at moderate level ($\bar{X} = 2.98$). By each aspect, it was found that sīla (morality), samādhī (concentration), and paññā (wisdom) were all at moderate levels, too.

2. The hypothetical tests of the Ti-sikkhā-based Buddhism pedagogical technique of the monks teaching Buddhist morals in Nakhon Pathom Province revealed that the teaching monks with different ages, monkhood Vassa, sangha positions, and general education degrees has, by overview, different opinions by statistical significance at 0.05 levels. The hypothesis was thus retained. On the contrary, the teaching monks with different Pali degrees, had, by overview, no different opinions. The hypothesis was therefore rejected.

3. The problems and barriers of the Ti-sikkhā-based Buddhism pedagogical technique of the monks teaching the Buddhist morals in Nakhon Pathom Province were found that monks for teaching the Buddhist morals in schools were inadequate which did not cover all the morals cultivations. They, too,

were not well-equipped with expertise in using teaching aids while teaching materials were insufficient and the course contents were not in all aspects speared to develop knowledge and capacity to create thinking skills. The researcher recommended that monks to teach the Buddhist morals in schools should be adequately recruited to fill the vacancy. Their teaching skills should be developed to cover the uses of teaching aids and teaching materials while the course contents in all aspects should be developed to flash to knowledge and capacity to create thinking skills.

Keywords: Pedagogical Technique, Three Buddhist Principles of Training (Tisikkhā), Buddhism

บทนำ

การจะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรมทั้งด้านศีลธรรมและด้านจริยธรรมนั้น ก็คงจะต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้า และจะต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป สถาบันที่มีส่วนช่วยส่งเสริมและปลูกฝัง ด้านศีลและจริยธรรมแก่เด็กนั้น คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันแรกที่จะต้องช่วยปูพื้นฐานให้กับเด็กได้มีความรู้ความเข้าใจด้านศีลธรรมและจริยธรรม การเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และได้รับการสั่งสอนให้ได้มีการพัฒนา ทั้งด้านสติ จิตใจ ร่างกายและสังคมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็น “ผู้ที่เรียนรู้” เพื่อรองรับกลับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สามารถที่จะเรียนรู้สถานการณ์และพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างระมัดระวัง ด้วยวิธีการ กระบวนการ การคิดที่เหมาะสมที่จะช่วยให้ตัวบุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างไม่สิ้นสุด (Office of the National Education Commission, 1996: 24)

หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาจึงเป็นแผนที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว เพราะสามารถช่วยพัฒนาสติปัญญา จิตใจ ของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่รู้จักใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต การศึกษาจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ ปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ก็คือการศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาตัวบุคคลโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่จะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า สังคมต้องเตรียมความพร้อมให้เขาเหล่านั้นมีความเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา การที่เด็กจะมีคุณภาพ สิ่งที่สำคัญ คือ จะต้องมีความรู้จริยธรรม ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เมื่อศาสนาเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนแล้ว จะต้องดำเนินการอย่างไร ที่จะช่วยทำให้เด็กและเยาวชนมีจริยธรรมและมีศาสนาเป็นพื้นฐานพัฒนาชีวิตให้เจริญเติบโตในท่ามกลางบรรยากาศที่พร้อมไปด้วยศาสนาและจริยธรรมที่ว่า ทั้งผู้ที่แวดล้อมและตัวเด็กนั้นต่างก็เป็นคนมีศาสนาและเจริญธรรมด้วยกัน (Phra Dhamma Pikka (P.S. Payutto), 2000: 2)

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้ศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามแบบไตรสิกขา ของพระสอนศีลธรรมในจังหวัดนครปฐม เพื่อนำผลของการวิจัย

ไปเป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงเทคนิคการสอน และเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามหลักไตรสิกขา เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรมจังหวัดนครปฐม
- 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม
- 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตการวิจัย

- 1) **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ศील 2) สมาธิ 3) ปัญญา
- 2) **ขอบเขตด้านตัวแปร** ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย
 - 2.1) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี
 - 2.2) **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** ได้แก่ เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม ใน 3 ด้าน คือ 1) ศील 2) สมาธิ 3) ปัญญา
- 3) **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จำนวน 372 รูป ผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสัมภาษณ์ จำนวน 7 รูป/คน
- 4) **ขอบเขตด้านพื้นที่**
พื้นที่ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ จังหวัดนครปฐม เท่านั้น
- 5) **ขอบเขตด้านเวลา**
ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2562 รวมเป็นระยะเวลาในการศึกษา 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จำนวน 372 รูป

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (Apinan Chantani, 2006: 35) จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 173 รูป

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม จำนวน 173 รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard - Deviation) การทดสอบค่า (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระสอนศีลธรรมทั่วไป จำนวน 140 รูป คิดเป็นร้อยละ 80.9 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 62 รูป คิดเป็นร้อยละ 35.8 มีพรรษาระหว่าง 6 - 10 พรรษา จำนวน 80 รูป คิดเป็นร้อยละ 46.2 ไม่มีตำแหน่งในทางการบริหาร จำนวน 80 รูป คิดเป็นร้อยละ 46.2 มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 107 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.8 และไม่มีวุฒิทางบาลี จำนวน 97 รูป คิดเป็นร้อยละ 56.1

2) เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรมจังหวัดนครปฐม

พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.98 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

2.1) ด้านศีล พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม ในด้านศีล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

2.2) ด้านสมาธิ พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม ในด้านสมาธิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

2.3) ด้านปัญญา พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม ในด้านปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.03$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

3) ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี เพื่อนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

ผลตามสมมติฐานเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนพระสอนศีลธรรมที่มีสถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ และวุฒิการศึกษาสามัญศึกษา ต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐาน เมื่อพิจารณาในแต่ละส่วนมีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

3.1) ผลการวิจัยพบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีสถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ และวุฒิการศึกษาสามัญศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.2) ผลการวิจัยพบว่า พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อเทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) สรุปปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม” ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

4.1) ด้านศิลป พบว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจำนวนไม่เพียงพอต่อจำนวนพระสอนศีลธรรมทำให้การปลูกฝังในเรื่องของศิลปไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่หลากหลาย และไม่ส่งผลต่อระเบียบวินัย และขาดความร่วมมือระหว่างพระสอนศีลธรรมกับครูและบุคลากรในการประชุมวางแผนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นในเรื่องการรักษาศิลป

4.2) ด้านสมาธิ พบว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขาดความชำนาญในการใช้สื่อการสอน อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอกับจำนวนพระสอนศีลธรรม และขาดการจัดกิจกรรมที่เสริมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.3) ด้านปัญญา พบว่า เนื้อหาของหลักสูตรมุ่งพัฒนาความรู้ ความสามารถในการสร้างทักษะทางความคิดไม่ทุกด้าน พระสอนศีลธรรมไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการประชุมกับทางโรงเรียน และพระสอนศีลธรรมไม่ได้เป็นผู้ประเมินผลหรือวัดผลการเรียน

5) สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

5.1) ด้านศิลป พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นต้องอาศัยวิธีการสอนและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธี ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงสภาพผู้เรียน ความถนัด ความสนใจ และความต้องการเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยใช้ทักษะการจัดการของผู้สอนและผู้เรียนที่เกื้อกูลกันผู้สอนต้องวิเคราะห์สาระสำคัญของการเรียนรู้เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจนเกิดผลการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ชีวิตจริงได้ การจัดกิจกรรมการเรียนคือการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน ได้แก่ จัดทำตารางสอน จัดครูเข้าสอน การแบ่งกลุ่มนักเรียนตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาทุกด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และเสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

5.2) ด้านสมาธิ พบว่า ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ดังนั้นการวัดและประเมินผลจึงเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการ

ประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ในการจัดการเรียนการสอน ควรใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อนผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่ผ่านตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริม

5.3) ด้านปัญญา พบว่า กลวิธีต่าง ๆ ที่ใช้เสริมกระบวนการสอน ขั้นตอนการสอน วิธีการสอนหรือการดำเนินการทางการสอน เพื่อช่วยให้การสอนมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ในการบรรยายครูพระอาจใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้การบรรยายมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การยกตัวอย่าง การใช้สื่อ การใช้คำถาม เป็นต้น ครูพระที่ไม่ถนัดด้านนำเสนออาจใช้คลิปวิดีโอมาช่วยเสริมในการอธิบายเกี่ยวกับความคิดและมุ่งเน้นไปที่วิธีการสอนที่ตนเองถนัด องค์ประกอบของการสอนประกอบด้วยผู้สอน ผู้เรียน และสื่อการสอน ทั้ง 3 สิ่งต่างก็มีส่วนช่วยให้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น ประสบความสำเร็จในชั้นเรียน และสิ่งที่จะช่วยสร้างสีสันในการเรียนการสอนให้นักศึกษาไม่รู้สึกเบื่อหน่ายสนุกไปกับชั้นเรียน ครูพระสอนต้องมีเทคนิคในการสอนที่สามารถจูงใจให้เด็กอยู่กับบทเรียน โดยอาจใช้เทคนิคการสอนเชิงสร้างสรรค์คือ สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สร้างความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นกับเด็กเช่น การมอบหมายงานสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่ทำทนาย ผู้สอนเสริมแรงและให้กำลังใจจากความสำเร็จและกระตุ้นให้ผู้เรียน กล้าคิด กล้าลอง กล้าแสดงความคิดเห็นและทำงานที่ค่อนข้างยาก ทำทนายความสามารถของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ เพื่อให้ ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

- 1) คณะสงฆ์ ควรมีการจัดกิจกรรมปลูกฝังทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมเยาวชนด้วย
- 2) โรงเรียน และหน่วยงานควรจัดให้มีโครงการพระสอนศีลธรรมมาเพื่ออบรมพิเศษ เดือนละครั้ง เป็นอย่างต่ำ
- 3) คณะสงฆ์ ควรมีการวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างเดียวกันและเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
- 4) คณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูพระสอนธรรมศึกษา มีความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

Apinan Chantani. (2006). *Statistics to Analyze Data For business research*. Graduate Department Faculty of Management Science : Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

Office of the National Education Commission. (1996). *Draft National Education Development Plan No. 8 (1997–2001)*. Bangkok : Printing Office, National Education Commission, Prime Minister's Office.

Phra Dhamma Pikka (P.S. Payutto). (2000). *Decades of Dharma, Dhamma, Pidaka, Education Division*. Bangkok : Thammasop Printing Factory.

พุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชน
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

The Buddhist Methods to Promote the Holistic Health of the Buddhists in
Bang Kruai District Nonthaburi Province

พระสมุห์เจิม ฉนทโก (เอี่ยมโก)*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ได้แก่ ประชาชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ จำนวน 42,003 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการใส่สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง 396 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. พุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3.69 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกายภาพ (การพัฒนาการกาย) ด้านศีลภาพ (การพัฒนาความประพฤติ) ด้านจิตภาพ (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาพ (การพัฒนาปัญญา) อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ผลการทดสอบสมมติฐานพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี.

3. ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนขาดความตระหนักถึงความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่สำรวมระวังในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ขาดการแนะนำ และให้ความรู้ที่มีประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรม ขาดมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน เช่นงานเทศกาลต่าง ๆ การจัดการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนมีไม่เพียงพอ การอบรมในการพัฒนาปัญญาให้แก่ประชาชนมีไม่เพียงพอ

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การเสริมสร้างสุขภาวะ, องค์กรรวม

Abstracts

A mixed methodology research was employed which involved a survey-based quantitative research conducted with 396 Yamane-based samples from 42,003 population in Bang Kruai District, Nonthaburi Province. The statistical applications for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test, One-way ANOVA and paired comparative studies applying LSD (Least Significant Difference). The in-depth interview was also conducted with 7 key-informants the qualitative research with applying content analysis technique to analyze its data to complement its context.

The research results showed that:

1. The Buddhist Methods to Promote the holistic health of the Buddhists in Bang Kruai District Nonthaburi Province in all the four aspects, by overviews, were at high level ($\bar{X} = 3.69$). Reflecting by each aspect, it was found that the kaya-bhāvanā (physical development), sīla-bhāvanā (moral development), citta-bhāvanā (mental development), and paññā-bhāvanā (wisdom development) were in all aspects at high levels.

2. The results of the hypothetical tests on the Buddhist Methods to Promote the holistic health of the Buddhists in district Bang Kruai District Nonthaburi Province, it was found that the Bang Kruai inhabitants distributed by personal data on different sexes, ages, and monthly incomes had different opinions on the subject matters by statistical significant at 0.05 levels. The hypothesis was thus accepted. On the other hand, the Bang Kruai inhabitants with different educational level and careers had no different opinions on the subject matters. The hypothesis was thus rejected.

3. The problems and barriers against the Buddhist Methods to Promote the holistic health of the Buddhists in Bang Kruai District Nonthaburi Province revealed that people had no consciousness of the troubles arisen from immoderation and imprudence of doing self-duties, absence of advices and education useful to activity involvements, absence of engagement in assisting the community activities such as festivals in various occasions, inadequate provision of education for the Bang Kruai inhabitants and inadequate training to wisdom development for the Bang Kruai inhabitants.

Keywords: Buddhist Methods, Promote Health, Holistic

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยพัฒนาระบบสุขภาพ (health system) ที่พิจารณาไปไกลกว่าเรื่อง การแพทย์การสาธารณสุข ให้ความสนใจสุขภาพในนิยามใหม่ คือสุขภาพที่สมบูรณ์ทางจิต สังคม และจิตวิญญาณหรือปัญญา(Prawet Wasee, 2018)

เพราะการที่ประชาชนมีสุขภาพที่ดี จะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของ ประเทศชาติดีตามด้วย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช ฯ ทรงให้ความสำคัญกับงานที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้ว่าโครงการพระราชทาน ให้แก่ประชาชนในระยะแรก ๆ ล้วนเป็นโครงการด้านสาธารณสุข(Teves Phiriyaprin, 2018)

การเรียนรู้ทำให้เกิดสุขภาพทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาพ ทางปัญญา รวมกันเป็นสุขภาพที่สมบูรณ์ สุขภาวะที่สมบูรณ์เกิดจากการเรียนรู้ที่ดี การเรียนรู้ที่ดี จึง เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์จึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะแสวงหาและช่วยให้เพื่อนมนุษย์ได้พบการ เรียนรู้ที่ดี(Prawet Wasee, 2018) ในขณะที่ระบบสุขภาพถูกจำกัดวิธีการแก้ปัญหา ที่ต้องไม่ขัดกับ กรอบแนวคิดอันเป็นกระบวนทัศน์หลักของสังคม ที่จะต้องผ่านการศึกษาดูอย่างน่าเชื่อถือทาง วิทยาศาสตร์ มีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ ต้องให้ความสะดวกสบายกับร่างกายมากที่สุด คือ เจ็บปวดน้อยที่สุด หายเร็วที่สุด ตายช้าที่สุด การแพทย์และสาธารณสุขจึงมีภาระทำยิ่งใหญ่ในการที่ จะต้องยืดชีวิตของมนุษย์ไปให้ยาวนานที่สุด เมื่อเจ็บป่วยก็ต้องทำการรักษาให้ร่างกายกลับเป็นปกติได้ เร็วที่สุด การรักษาต้องให้เกิดความสะดวกสบายมากที่สุด เพื่อนมนุษย์จะได้มีโอกาสที่จะเสพบริโภคสิ่ง ต่าง ๆ ได้ยาวนานออกไป และหากชีวิตเองต้องดำเนินไปด้วยความทุกข์ยากลำบากจนเกินไป ทางออกที่เหมาะสมก็คือ การทำลายร่างกายนี้ลงไปเสีย ทั้งการแก้ปัญหาหลายอย่าง จนกระทั่งใน ปัจจุบัน การแพทย์กระแสหลักได้ก้าวข้ามสู่กระบวนทัศน์สุขภาพใหม่ในมิติที่กว้างขวาง เป็นระบบที่ ทำงานผสมกันอย่างซับซ้อน ไม่สามารถแยกส่วนออกไปได้ การรักษาจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรักษา โรคหรือความผิดปกติของอวัยวะเท่านั้น แต่ต้องทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดความสมดุล ทั้งยังมี มุมมองที่กว้างขวางออกไปสู่มิติทางสังคมด้วยเห็นได้ชัดจากธรรมนูญแห่งองค์การอนามัยโลก ที่ว่า

“สุขภาพหมายถึง ภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ด้วยดีและคำว่า สุขภาพนี้มีได้หมายความเฉพาะเพียงแต่การไม่เป็นโรคหรือทุพพลภาพเท่านั้น” ได้เพิ่มสุขภาพอีกด้าน คือ Spiritual well-being ได้มีการ แลกกันว่า สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ เป็น ข้อบ่งชี้ถึงทัศนคติสุขภาพของมนุษย์ที่กว้างขวางกว่ามิติ ทางกายที่มีแต่เดิม แต่ขยายไปถึงมิติทาง จิตใจ มิติทางสังคม และปัจจุบันได้ขยายขอบเขต กว้างขวางไปสู่มิติทางจิตวิญญาณด้วย

ในหลักพุทธวิธีทางพระพุทธศาสนาที่เล็งเห็นถึงความสำคัญ ของมิตินามธรรมที่ วิทยาศาสตร์อาจหลงลืมไป มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจขึ้นโดยลำดับโดยมีความหลุดพ้นจากความ ทุกข์ แห่งชีวิตเป็นที่สุด มุ่งสู่ความมีสุขภาพที่แท้จริง ทั้งนี้ มิได้ละเลยมิติทางกายแต่อย่างใด พบว่ามีข้อ วัตรปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำสั่งสอนกำหนดไว้ในภิกษุได้ปฏิบัติไว้เพื่อมิให้ ละเลยการดูแล รักษาร่างกายตามความเหมาะสม เพื่อความมีสุขภาพกายที่ดี และสภาพร่างกาย ที่พร้อมสำหรับการ ปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจ พระพุทธศาสนานอกจากจะพัฒนามนุษย์ในลักษณะเฉพาะปัจเจกแล้ว ยังให้ ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละหน่วยสมมติของปัจเจกตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไป (มนุษย์ 2 คนขึ้นไป) คือ มิติทางสังคม มีหลักคำสอนที่กำกับใจเพื่อให้ปัจเจกสามารถดำรงชีวิต ท่ามกลางสังคม ได้อย่างเป็นสุข เช่น หลักพรหมวิหาร ที่ว่าด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อันแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนต่อปัจเจกชน และธรรม คือ ความจริงสูงสุด

จากหลักธรรมอันกว้างขวางหลากหลาย ที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ตรัส แสดงไว้ ประกอบกับกระบวนทัศน์ด้านสุขภาพใหม่ ในนิยามที่กว้างขวางหลากหลาย บังเกิดสภาวะ สุขภาพและวิถีชีวิตใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างสภาวะตามหลักพุทธวิธีของพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เพื่อ พัฒนาสร้างสรรค์องค์ความรู้ในการสร้างเสริมสุขภาพไปในมิติที่ครอบคลุมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ด้วยหลักพุทธวิธี คือ หลักภาวนา 4 เพื่อเกิดเป็นแนวทางเสริมสร้างสุขภาพที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเสริมสร้างสภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนในอำเภอ บางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- 2) เพื่อเปรียบเทียบพุทธวิธีการเสริมสร้างสภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการเสริมสร้างสภาวะแบบองค์รวมของ พุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ขอบเขตการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาพุทธวิธีการเสริมสร้างสภาวะแบบองค์รวมของ พุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) กายภาวนา (การพัฒนากาย)

2) สीलภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ) 3) จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) 4) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)

2) **ขอบเขตด้านตัวแปร** ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** ได้แก่ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

2.2) **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** ได้แก่ พุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) กายภาวนา (การพัฒนากาย) 2) สीलภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ) 3) จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) 4) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)

3) **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ จำนวน 42,003 คน ผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสัมภาษณ์ จำนวน 7 รูป/คน

4) **ขอบเขตด้านพื้นที่**

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ เขตเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เท่านั้น

5) **ขอบเขตด้านเวลา**

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 รวมเป็นระยะเวลาในการศึกษา 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ จำนวน 42,003 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) (Apinan Chantani, 2006: 35) จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 396 รูป

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน 396 รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard - Deviation) การทดสอบค่า (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 204 คิดเป็นร้อยละ 51.5 มีอายุระหว่าง 51 ปี ขึ้นไป จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 46.0 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.6 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.6 มีรายได้ 10,000 - 15,000 บาท ต่อเดือน จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 54.3

2) เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรมจังหวัดนครปฐม

พุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

2.1) ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) พบว่าพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก = 3.75

2.2) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ) พบว่าพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก = 3.74

2.3) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) พบว่าพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก = 3.70

2.4) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) พบว่าพุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก = 3.57

3) ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน พุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของพุทธศาสนิกชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ เพื่อนำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียด ดังนี้

3.1) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพ แตกต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

3.2) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างน้อยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) สรุปปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิถีการเสริมสร้างสุขภาวะพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

4.1) ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) พบว่า ประชาชนขาดความตระหนักถึงความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่สำรวมระวังในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ขาดการเอาใจใส่ ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความถูกต้อง และเปนครม ขาดการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการพัฒนาร่างกาย เสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดี

4.2) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ) พบว่า ขาดการแนะนำ และให้ความรู้ที่มีประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรม ขาดการใช้วาทศิลป์ในการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมในชุมชนขาดข้อมูลที่ชัดเจนและถูกต้องตรงกับความเปนครมของกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในชุมชน

4.3) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) พบว่า ขาดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนแขนงานเทศกาลต่าง ๆ ขาดการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ในชุมชน ขาดความกระตือรือร้น บายเบี่ยงเมื่อมีคนต้องการความช่วยเหลือ

4.4) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) พบว่า การจัดการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนมีไม่เพียงพอ การอบรมในการพัฒนาปัญญาให้แก่ประชาชนมีไม่เพียงพอ ขาดการร่วมเสนอนโยบายที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมต่อชุมชน

5) สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

5.1) ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) พบว่า การปฏิบัติด้วยความเป็นผู้มีสติในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้เกิดความผิดพลาดน้อยลง สร้างปฏิบัติด้วยการมีสติในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การเจริญกาย การพัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่ง ทั้งหลายภายนอกทางร่างกายทั้ง 5 ด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ก่อให้เกิดโทษ การติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอก ไม่ให้เกิดโทษ พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การเจริญกาย พัฒนากาย และการฝึกอบรม ควรสร้างความตระหนักการปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจ ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง ติดต่อกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ให้เกิดโทษ ทำให้คน ในองค์กรมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น

5.2) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ) พบว่า เป็นบุคคลที่ควรมีเคารพอย่างยิ่งเพราะจะทำให้เป็นที่เคารพรัก นับถือ บูชา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจแก่เพื่อนร่วมงานด้วยกัน ประพฤติดี มีศีลธรรม ช่วยเหลือเพื่อนผู้อื่น มีระเบียบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ประพฤติ ดีมีศีลธรรม

และอยู่กับผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ควรมีความเชื่อ และความศรัทธาในไตรสิกขา การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน เสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ส่งเสริมการรักษาศีล 5 และปฏิบัติกิจกรรมต่อเนื่อง

5.3) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) พบว่า เป็นคุณธรรมภายในให้รู้สภาวะภายในจิตภายในและภายนอก เพราะการทำงาน ย่อมจิตเป็นนายกายเป็นบ่าว การทำงานภายนอกย่อมสำเร็จด้วยจิตเป็นผู้สั่งก่อน ทำให้เกิดคุณธรรม ภายนอกได้ มีสมาธิตั้งจิตอธิฐาน ฝึกจิตให้เข้มแข็ง ทำจิตใจให้สดชื่น ควรให้ครูได้ฝึกปฏิบัติสมาธิ ฝึกความอดทน ความตั้งใจ และสมัครใจด้วยตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วย คุณธรรม เช่น มีความเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิตั้งจิตอธิฐานฝึกจิตให้เข้มแข็ง ทำจิตใจให้สดชื่น ควรฝึกสมาธิ และติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

5.4) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) พบว่า ปัญญานั้นนอกจากมีมาแต่เกิดหรือเกิดจากการศึกษาในภายนอก แล้วปัญญาอันเกิดจากการเจริญภาวนานี้ถือสำคัญยิ่งกว่าปัญญาใด ๆ สามารถทำให้ตัดกิเลส มีความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น ได้และถือปัญญาสำคัญในหลักพุทธศาสนา สามารถนำพาให้หลุดพ้นจากกิเลสได้ไปสู่ ความหลุดพ้นดับเย็นได้คือ นิพพานนั่นเอง การเจริญปัญญาพัฒนาปัญญาการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์ จากกิเลสและพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ฝึกให้ทุกคนรู้จักการเสียสละ และเรียนรู้การพัฒนากับโลกใหม่ ๆ ใช้ปัญญารู้จัก แก้ปัญหา ทำตนให้กับสิ่งยั่วยุ การคิดหรือการที่เราจะส่งเคราะห์ให้เป็นองค์ความรู้ในทางธุรกิจหรือในการทำงาน อาจจะต้องใช้ข้อมูลประมวลผล เช่น ควรให้มีการนิเทศเสนอแนะการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะพุทธศาสนิกชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

- 1) ควรที่จะส่งเสริมพัฒนาประชาชนไม่ให้ถืออภิสทิหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้อื่นในสังคม และออกนโยบายการพัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรและประชาชนในชุมชน ลด ละ เลิก ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดและของมีนเมา
- 2) ควรที่สร้างกิจกรรมสมาธิภาวนาเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจให้กับประชาชนมีกำลังใจในการปฏิบัติธรรม เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานของตน
- 3) ควรที่จะส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชนให้มีการอบรม พัฒนาให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความคิดในกระบวนการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและรอบคอบ

เอกสารอ้างอิง

Apinan Chantani. (2006). *Statistics to Analyze Data For business research*. Graduate Department Faculty of Management Science : Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

Prawet Wasee. (2018). *Intellectual Health, 2008*. Form <http://www.nationalhealth.or.th/blog/archives/19>

Prawet Wasee. (2018). *Prawet awakens the development of national health, must have a dream together*. form http://www.newspnn.com/V2008/detail.php?code=n2_261220007_01.

Teves Phiriyaprin. (2018). *Health Promotion, 1999*. form <http://www.Swu.ac.th/royal/book6/b6c3t1.html>.

การปฏิบัติหลักอุบาสกรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

Upasaka dhamma Practice of Buddhists in Don yai hom Subdistrict Muang
District Nakhon Pathom Province

พระอเนกวิทย์ อนาวีโล (รอดพลอย) *

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนในตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 6,553 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง 377 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. การปฏิบัติหลักอุบาสกรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3.90 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านมีศรัทธา ด้านมีศีล ด้านไม่ถือมงคล ตื่นข่าว ด้านไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา และด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ผลการทดสอบสมมติฐานการปฏิบัติหลักอุบาสกรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระยะเวลาการอยู่ในชุมชน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติหลักอุบาสกรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการปฏิบัติหลักอุบาสกรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า ขาดอดทนต่ออำนาจกิเลส คือการเอาแต่ใจตนเอง ยอมสบายต่อความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ ขัดต่อคำสอนของพระพุทธศาสนา ขาดความรับผิดชอบ ยืนยันมั่นเพียรในความยากลำบากต่องานและอนาคตของตนและผู้อื่นได้ มักแสดงอาการดุจและดู

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี.

หมิ่นคนอื่นด้วยการแสดงออกทางกายและทางวาจา ไม่ค่อยมีการรักษาศีล มากเท่าที่ควร ขาดความจริงจังต่อหน้าที่ คือตนเองมีหน้าที่อะไรก็ไม่ทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด ขาดความจริงจังกับเวลา คือไม่ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด มีการนำคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไปสร้างความเดือนร้อนแก่ผู้อื่นในบางครั้ง มีการแสวงหาผลประโยชน์จากพระพุทธศาสนา เช่นการนำพระพุทธศาสนามาหาเงินโดยการหาเงินจากความศรัทธา ขาดการเสียสละผลประโยชน์ตนเอง เพื่อสร้างให้เกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และขาดการเชื่อตรงต่อความดี คือจะทำอะไรก็ตามจะต้องมีคุณธรรมอยู่เสมอ ไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน

คำสำคัญ: การปฏิบัติ, หลักอุบาสกธรรม, พุทธศาสนิกชน

Abstracts

A mixed methodology research was employed which involved a survey-based quantitative research conducted with 377 Yamane-based samples from 6,553 population in Don Yaai Horm, SubDistrict Muang District Nakhon Pathom Province. The statistical applications for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test, One-way ANOVA, paired comparative studies applying LSD (Least Significant Difference) The in-depth interview was conducted with 5 Key-in formant the qualitative research with applying content analysis technique to analyze its data to complement its context.

The research results showed that:

1. By overview, the five aspects of practicing the Upāsaka-dhamma-5 Principle among the Buddhists in Don Yaai Horm Subdistrict, Muang District Nakhon Pathom Province, were at high level ($\bar{X} = 3.90$). considering each aspect, it was found that all aspects were at high levels about being endowed with faith, having good conduct, non-reliance on lucks and non-sensitive to news, not seeking for the gift-worthy outside of the Buddha's teaching and patronizing Buddhism.

2. The T-test results on hypothesis of practicing the Upāsaka-dhamma Principle among the Buddhists in Don Yaai Horm Subdistrict, Muang District Nakhon Pathom Province, distributed by personal data revealed that the Buddhists in Don Yaai Horm Subdistrict with different sexes, ages, educational levels, careers and durations of stay in the community had, by overview, no different opinions on practicing the Upāsaka-dhamma Principle among the Buddhists in Don Yaai Horm, Subdistrict Muang District Nakhon Pathom Province. The hypotheses were then rejected.

3. Its problems and barriers showed that there were absence of tolerance to defilement power, narcissism, submissiveness to pleasure and vanity cautioned absence of responsibility and industriousness during their own hardworking and future but likely humiliating and insulting others with physical expression and speeches, unlikely retaining morals, with absence of sincerity to duty: not doing the best with the assigned duty, absence of sincerity to time: not spending the best worthwhile time, devising sometimes the Buddhist teaching to trouble others, seeking gains from Buddhism such as commercializing Buddhism through faith, absence of devoted contribution of self-gains for the Buddhism benefit and dishonest to goodness: always acting immorally and always subjecting others into miseries.

Keywords: Practice, Upāsaka-dhamma, Buddhists

บทนำ

สภาพแวดล้อมของสังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์จากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมที่หลากหลายจากต่างประเทศ มีสื่อและเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วและรุนแรง เด็กและเยาวชนมีสภาพจิตใจอ่อนแอและภูมิคุ้มกันบกพร่องทางสังคม ขาดวิจารณญาณในการคัดสรรที่จะเลือกรับสิ่งที่ดีและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์มาใช้เป็นเหตุให้ค่านิยม พฤติกรรมสังคมวิถีชีวิตโลกทัศน์มนุษย์ และความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป เกิดค่านิยมแนวใหม่เลียนแบบค่านิยมตะวันตกเป็นแบบบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ยึดถือการแข่งขันและการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเป็นหลัก สังคมเกิดการแข่งขันเพื่อความได้เปรียบได้ชัยชนะ กลยุทธ์การตลาดถูกนำมาใช้เพื่อสร้างค่านิยมทางวัตถุกลายเป็นวัตถุนิยม สร้างความฟุ้งเฟ้อในชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการอย่างไร้ศีลธรรมและจริยธรรมซึ่งต่างจากค่านิยมตะวันออกโดยเฉพาะสังคมไทย ที่มีค่านิยมคุณธรรมในอดีต เป็นแบบคุณธรรมนิยม (Duangduen Phanthumnawin and Faculty, 1977 : 1)

ปัญหาดังกล่าวมีความรุนแรง และขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างน่าวิตก เมื่อพิจารณาถึงรากเหง้าของปัญหาทำให้ทราบได้ว่าเกิดจากการขาดการบูรณาการทางความคิดและการดำเนินงานร่วมกันของสถาบันครอบครัว สถาบันทางการศึกษา และองค์กรที่เกี่ยวข้องนำมาสู่กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมที่ไร้ประสิทธิภาพ ไม่ครอบคลุมทุกมิติของปัญหาและมิติของการพัฒนา ประกอบกับสภาพการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันตกอยู่ในขั้นวิกฤต เกิดวิกฤตศีลธรรมและจรรยาบรรณในตัวบุคคล อันนำไปสู่ปัญหาความไม่สอดคล้องกันของคนในชาติ ขาดซึ่งการมีอุดมการณ์ ความรักชาติ

และการมีจิตสำนึกร่วมกันของคนในชาติ ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้น จะดำเนินการเป็นส่วน ๆ หรือส่วนย่อยเพียงลำพังไม่ได้ แต่ต้องพัฒนาเป็นส่วนรวม เพื่อให้เกิดการหล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรม แก่คนในสังคม(Basic Education Committee, 2005 : 8)

สถานการณ์สังคมในปัจจุบันนี้ พบว่า ปัญหาการให้ความสำคัญด้านการมีคุณธรรม และจริยธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ประชาชนต้องพยายามที่จะเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ เกิดการละเลยการเอาใจใส่ที่จะปฏิบัติต่อกันอย่างมีน้ำใจ การให้การสนับสนุนกันระหว่างชุมชนน้อยลง ต่างคนต่างอยู่ ขาดการเอื้อเฟื้อแบ่งปันโดยมองทุกอย่างเป็นธุรกิจที่ต้องมีผลตอบแทน การให้ความเคารพนับถือกันในสังคมน้อยลง และผู้ศึกษายังพบว่า การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ ที่เป็นการสร้างเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านคุณธรรมให้แก่ประชาชน โดยทั่วไปนั้น นอกจากให้การอบรมสั่งสอนทางด้านศีลธรรมและจริยธรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจอันเป็นการเผยแผ่ทั่วไปแล้ว ภารกิจหลักที่พระสงฆ์จะต้องกระทำก็คือ การจัดการศึกษาและให้บริการการศึกษาแก่ชาวบ้าน ทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาของพระภิกษุสามเณรสำหรับลูกชาวบ้านที่เข้ามาบวชเรียนและลูกชาวบ้านโดยทั่วไปด้วย พระสงฆ์นอกจากจะต้องทำหน้าที่ของตนเองคือการศึกษาหาความรู้แล้ว ในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่สอนผู้อื่นด้วย กล่าวคือเป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอน หรือผู้ให้การศึกษาและผู้รับการศึกษในเวลาเดียวกันวัดเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้คอยถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่าง ๆ ตามที่ตนได้ศึกษาและเล่าเรียนมาให้กับชาวบ้าน ตามความจำเป็นของคนในสังคมยุคสมัยนั้น ๆ กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาแบบสงเคราะห์จริง ๆ ไม่มุ่งเน้นที่ผลกำไร เป็นการจัดการศึกษาแบบให้เปล่า (Voramuni (Prayut Payutto), 1983 : 2)การขับเคลื่อนด้านการปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม นั้นได้มีมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทางวัดได้มุ่งเน้นการอบรมให้ความรู้ประชาชน ในด้านการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการขับเคลื่อน

จากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึง การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมไปในทิศทางใด เพื่อแสวงหาความสำเร็จในหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายอย่างจริงจัง โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ปลุกฝังคุณธรรมเพื่อพัฒนาในรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อที่จะได้นำข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ประกอบในการวางแผนตลอดจนหาแนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมของประชาชนในพื้นที่ จึงมีความสนใจที่จะนำหลักอุบาสกธรรม ว่าด้วย การมีศรัทธา คือ มีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความเชื่อต่อพระรัตนตรัย และประพฤติปฏิบัติตนตามความเชื่อเหล่านั้น การมีศีล คือการปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีตามหลักพระพุทธศาสนา เช่นการปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นต้น การไม่ถือมงคลดต้นข้าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลด คือมุ่งหวังผลจากการกระทำและการงานที่ทำ มิใช่หวังผลจากโชคกลางและต้นต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของขลังทั้งหลาย การไม่แสวงหาทักษิณภัยภายนอก หลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา และกระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น

คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครปฐม ให้มีพฤติกรรมเป็นไปตามที่
ต้องการและพึงปรารถนาของสังคม และประเทศชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลอนายายหอม
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
- 2) เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลอนายาย
หอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
- 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของ
พุทธศาสนิกชน ตำบลอนายายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตการวิจัย

- 1) **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาการปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน
ตำบลอนายายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) มีศรัทธา 2) มีศีล 3) ไม่ถือ
มงคล ตื่นข่าว 4) ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา 5) การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา
- 2) **ขอบเขตด้านตัวแปร** ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย
 - 2.1) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา
อาชีพ และระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน
 - 2.2) **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** ได้แก่ การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรม
ของพุทธศาสนิกชน ตำบลอนายายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) มีศรัทธา
2) มีศีล 3) ไม่ถือมงคล ตื่นข่าว 4) ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา 5) การอุปถัมภ์บำรุง
พระพุทธศาสนา
- 3) **ขอบเขตด้านประชากร** ประชาชนในตำบลอนายายหอม อำเภอเมือง จังหวัด
นครปฐม จำนวน 6,553 คน ผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสัมภาษณ์ จำนวน 5 รูป/คน
- 4) **ขอบเขตด้านพื้นที่**
พื้นที่ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ เขตตำบลอนายายหอม อำเภอเมือง จังหวัด
นครปฐม เท่านั้น
- 5) **ขอบเขตด้านเวลา**
ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือน
มีนาคม พ.ศ. 2562 รวมเป็นระยะเวลาในการศึกษา 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก ประชาชนในตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ได้แก่ จำนวน 6,553 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) (Apinan Chantani, 2006: 35) จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 377 รูป

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของการปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือประชาชนในตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 377 รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard - Deviation) การทดสอบค่า (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 213 คิดเป็นร้อยละ 56.5 มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 42.7 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 45.6 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 66.6 และอาศัยอยู่ในชุมชน 20 ปี ขึ้นไป จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 66.3

2) เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม

การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X} = 3.90$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

2.1) **ด้านมีศรัทธา** พบว่า การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X} = 3.88$)

2.2) **ด้านศีล** พบว่า การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X} = 3.92$)

2.3) **ด้านไม่ถือมงค** **ตื่นข่าว** พบว่า การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X} = 3.89$)

2.4) **ด้านไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา** พบว่า การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X} = 3.87$)

2.5) **ด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา** พบว่า การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X} = 3.96$)

3) ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อนำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียด ดังนี้

3.1) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน แตกต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

4) สรุปปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา และอุปสรรค ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

4.1) **ด้านมีศรัทธา** พบว่า ขาดอดทนต่ออำนาจกิเลส คือการเอาแต่ใจตนเองยอมสบายต่อความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา และขาดความรับผิดชอบ ยันหมั่นเพียรในความยากลำบากต่องานและอนาคตของตนและผู้อื่นได้

4.2) **ด้านศีล** พบว่า มักแสดงอาการดุถูกและดูหมิ่นคนอื่นด้วยการแสดงออกทางกายและทางวาจา และไม่ค่อยมีการรักษาศีล บ่อยครั้งเท่าที่ควร

4.3) **ด้านไม่ถือมงค** **ตื่นข่าว** พบว่า ขาดความจริงใจต่อหน้าที่ คือตนเองมีหน้าที่อะไรก็ทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด และขาดความจริงใจกับเวลา คือใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่าบ่อยครั้งที่สุด

4.4) ด้านไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา พบว่า มีการนำคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไปสร้างความเดือนร้อนแก่ผู้อื่นในบางครั้ง และมีการแสวงหาผลประโยชน์จากพระพุทธศาสนา เช่นการนำพระพุทธศาสนามาหากินโดยการหาเงินจากความศรัทธา

4.5) ด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา พบว่า ขาดการเสียสละผลประโยชน์ตนเอง เพื่อสร้างให้เกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และขาดการซื้อตรงต่อความดี คือจะทำอะไรก็ตามจะต้องมีคุณธรรมอยู่เสมอ ไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเดือนร้อน

5) สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

5.1) ด้านศรัทธา พบว่า ศรัทธา ความเชื่อ คือ สภาพจิตที่ยึดเหนี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเหนียวแน่นด้วยความมั่นใจว่า เมื่อมีสิ่งนั้นอยู่ในชีวิตแล้วความสำเร็จหรือความสุขจะเกิดขึ้นใน ชีวิตของคนแต่ละคนจึงต้องมีศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ อาจจะมีศรัทธาต่อหลาย ๆ สิ่ง เพื่อสร้างพลังใจอันเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนชีวิต ไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานหรืออุดมคติอย่างใดอย่างหนึ่ง หากจะพูดถึงศรัทธาในกรอบแคบ ๆ แค่เรื่องศาสนาเรื่องเดียว มนุษย์ก็มีศรัทธาได้หลายรูปแบบ เช่น มีศรัทธาในองค์ศาสดาพยากรณ์ของแต่ละศาสนา มีศรัทธาในผู้ประกาศศาสนา มีศรัทธาในองค์กรของศาสนา มีศรัทธาในพิธีกรรม หรือมีศรัทธาในสิ่งสูงสุดของศาสนานั้น ๆ ว่าสามารถปกป้องคุ้มครอง จากทุกขโศรกโรครภัยได้หรือส่งเสริมให้ตนเองได้รับสิ่งที่ปรารถนา หรือช่วยให้หน้าที่การงานที่ตนกระทำอยู่ประสบความสำเร็จ ช่วยให้สมหวังในรักที่กำลังดำเนินไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ โจทย์ใจคว่า ให้เราปรับลิ้นไหลประดุจขั้รถบนทางด่วนแปดช่องทางหรือสิบช่องทางในชั่วโมงที่รถว่างสุด ๆ ศรัทธา เป็นทั้งวิถีทางและเป็นปัจจัยเสริมของชีวิต

5.2) ด้านศีล พบว่า เรื่องการพัฒนาทางด้านศีลเห็นได้อย่างชัดเจนเพราะการไปปฏิบัติธรรมที่วัดต้องรับศีล 8 เมื่อเรารับศีลแล้วต้องปฏิบัติและรักษาไว้ให้ได้ ทำให้มีการระมัดระวังในการใช้ชีวิตบ่อยครั้งขึ้น แม้แต่การนั่ง ยืน เดิน นอน ต้องสังเกตสิ่งมีชีวิตที่อยู่รอบตัว ต้องไม่ไปเบียดเบียนชีวิตเขา รวมถึงการพูดจาก็ต้องพูดให้น้อย เพราะคำพูดที่ไม่ตั้งใจของเรา อาจสร้างความชุ่นข้องหมองใจหรือทำร้ายผู้อื่นได้ ต้องมีความระลึกรู้ในศีลและระมัดระวังอยู่เสมอ สิ่งที่ได้ฝึกฝนจากการปฏิบัติธรรมทำให้เมื่อเราออกมาใช้ชีวิตประจำวัน ที่มีสิ่งต่าง ๆ บ่อยครั้งกระทบกายใจอยู่ตลอดเวลา อาจทำให้เราเผลอคิดหรือหลุดวาจาไปบ้าง แต่เมื่อผ่านการฝึกฝนมาแล้ว จะทำให้เรามีสติอยู่กับตัว จะคิด จะพูด หรือจะทำสิ่งใด ต้องอยู่บนพื้นฐานของการรักษาศีล 5 อีกทั้งยังรู้จักจัดระเบียบชีวิต คิดวางแผนและบริหารจัดการงานให้เป็นระบบระเบียบ8เมื่อเราเข้าปฏิบัติธรรมที่วัด อัมพวัน เหมือนเราต้องอยู่ในกรอบของศีล เพราะรับศีล 8 มาแล้ว ทำให้เราเรียนรู้และระมัดระวัง มีความสำรวมกาย วาจา ใจ

5.3) ด้านไม่ถือมงคล ตีนขาว พบว่า มงคลตีนขาว คือ การเชื่อในเรื่องที่ตีนกันไปเองว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นมงคลโดยไม่มีเหตุผล ซึ่งตามสภาพธรรมก็คือทิวทัศน์ (ความเห็นผิด) ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะของการกระทำ หรือข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นไปด้วยความเห็นผิดนั้น (สิลพตปรามาส) ดังนั้น การกระทำตาม ๆ กันไป โดยไม่มีเหตุผลและยึดถือด้วยความเห็นผิดว่าเป็นมงคล นั่นก็คือมงคลตีนขาว แม้ว่าศาสตร์การทำนายบางอย่างจะเป็นจริงก็ตาม เช่น การทำนายของอสิต

ดาบสที่ทำนายเจ้าชายสิทธัตถะ แต่ที่เป็นจริงอย่างนั้นไม่ใช่เพราะคำทำนาย แต่เป็นเพราะการสะสมพระบารมีของพระองค์ ที่จะบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น ต้องมั่นคงในเหตุและผล คือ กรรมและผลของกรรม ตัวอย่างในเรื่องของมงคลตื่นข่าวก็บ่อยครั้งมายหลากหลายไปตามยุคสมัย ในสมัยพุทธกาล บางบุคคลเชื่อว่า การได้เห็นบางสิ่งบางอย่างในตอนเช้านั้นเป็นมงคล เช่น การเห็นนกนางแอ่นลม มะตูมอ่อน ปลายตะเพียน ในสมัยปัจจุบันบางบุคคลก็เชื่อว่าการได้เห็นหรือได้กราบไหว้ต้นไม้ หรือสัตว์ที่มีลักษณะประหลาด นั้นเป็นมงคล คนชาติต่าง ๆ ก็มีการยึดถือในมงคลตื่นข่าวแตกต่างกันไป

5.4) ด้านไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา พบว่า การปฏิบัติทำให้เรามีสมาธิ มีไหวพริบดีขึ้น รู้จักแยกแยะ รู้จักสังเกต คิดเป็น ปัญญาเกิด ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา เมื่อก่อนคิดไว พุดไว ตัดสินใจไว ไม่ทันได้คิดอย่างรอบคอบ แต่พอฝึกปฏิบัติธรรมไปเรื่อย ๆ ทำให้เรามีสติ คิดอย่างรอบคอบ เมื่อเจออุปสรรคก็ไม่ท้อถอย แต่ค่อย ๆ คิดหาหนทางแก้ไข เพราะการปฏิบัติธรรมสอนให้เราอดทน เราจึงมีความอดทนต่อปัญหาได้ และสุดท้ายปัญญาในการแก้ไขปัญหา ก็จะเกิดขึ้น การปฏิบัติธรรมฝึกฝนให้เรามีสติ เมื่อมีสติ ก็จะเกิดปัญญา รู้แจ้งเห็นสภาวะธรรม วิปัสสนากรรมฐานทำให้เราออกจากชีวิตที่มีติดบอดตามความเคยชิน ปัจจุบันนี้เวลาทำงานก็จะมีปัญหาในการแก้ไขปัญหาบ่อยครั้งขึ้น มองเห็นสังขธรรมได้อย่างเข้าใจแจ่มแจ้งบ่อยครั้งขึ้น เพราะเรารู้จักการพิจารณานั้นเอง ถึงแม้จะทำงานร่วมกับคนหมู่บ่อยครั้ง แต่เมื่อมีปัญญาก็จะทำให้เราเข้าใจในความต้องการของแต่ละคน และสามารถทำงานร่วมกัน และช่วยกันแก้ปัญหาให้งานสามารถดำเนินต่อไปและสำเร็จด้วยดี

5.5) ด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ที่เคารพเลื่อมใสและศรัทธาในพระรัตนตรัย มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ในความเคารพนับถือต่อพระรัตนตรัย เอาใจใส่ทำนุบำรุง และบำเพ็ญประโยชน์ต่อวัดและพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนอย่างมีมารยาท ที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อพระสงฆ์ และนำแนวทางการปฏิบัติตนของพระสงฆ์มาเป็นแบบอย่างที่ดีงามในการดำเนินชีวิต พระภิกษุสามเณรนอกจากมีหน้าที่ในการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และสั่งสอนธรรมแล้ว ยังต้องปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ เพื่อความดีงามและความสงบสุขของประชาชน ด้วยการแนะนำสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ดังนั้น เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อคุณูปการของพระภิกษุสามเณร ชาวพุทธที่ดีจึงควรช่วยอุปถัมภ์ บำรุงและส่งเสริมพระภิกษุสามเณร เพื่อให้มีกำลังในการปฏิบัติศาสนกิจ สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติหลักอุบาสกธรรมของพุทธศาสนิกชน ตำบลอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

- 1) ส่งเสริมพัฒนาประชาชนให้รู้จักการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต และออกนโยบายการพัฒนาส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ลด ละ เลิก ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข
- 2) สร้างกิจกรรมสมารถิภาวนาเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีสติในการดำรงชีวิต
- 3) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชนให้มีการอบรม พัฒนาให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความคิดในการใช้ชีวิตอย่างรอบคอบ

เอกสารอ้างอิง

- Apinan Chantani. (2006). *Statistics to Analyze Data For business research*. Graduate Department Faculty of Management Science : Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.
- Basic Education Committee. (2005). *Performance Indicators of the Waywithaya School*. Bangkok: Bureau of Educational Innovation Development.
- Duangduen Phanthumnawin and Faculty. (1977). *Thai Youth Ethics, (Bangkok: Institute of Scientific Research*. Srinakharinwirot Prasanmitr University.
- Voramuni (Prayut Payutto). (1983). *Education of the Sangha: Problems Waiting for Exit*. Bangkok: Komol Plengthong Foundation Press.

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

The Application of the Four Sangahavattthu to Solve Disputes among People in
Nakhon Chai Si District Nakhon Pathom Province

พระโกเมน สุภกิจโจ (โต๊ะวิจิตร) *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 109,951 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการใส่สูตรของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง 399 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.68 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอัตถจริยา และด้านสมานัตตตา อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ผลการทดสอบสมมติฐานการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า ขาดความเสียสละตนเองเพื่อ

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี.

ผลประโยชน์ของชุมชน ขาดการแนะนำ และให้ความรู้ที่มีประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ขาดมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนแขนงงานเทศกาลต่าง ๆ และขาดการร่วมวางแผนในการลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ข้อเสนอแนะ รู้จักการเสียสละตนเองเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน ควรแนะนำ และให้ความรู้ที่มีประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนแขนงงานเทศกาลต่าง ๆ และควรร่วมวางแผนในการลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

คำสำคัญ: การประยุกต์, หลักสังฆวัตถุ 4, ความขัดแย้ง

Abstracts

A mixed methodology research was employed which involved a survey-based quantitative research conducted with 399 Yamane-based samples from 109,951 population in Nakhon Chai Si District Nakhon Pathom Province. The statistical applications for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test, One-way ANOVA and paired comparative studies applying LSD (Least Significant Difference) The in-depth interview was conducted with 7 key-informants in the qualitative research with applying content analysis technique to analyze its data.

The research results showed that

1. By overview, the application of the Four Sañ gahavatthu to solve disputes among people in Nakhon Chai Si District Nakhon Pathom Province in all the four aspects were at high level with $\bar{X} = 3.68$ By each aspect, it showed that dana (giving), piyavācā (kind speech), atthacariyā (useful conduct), and samānattatā (unfaltering conducts) in all aspects, were at high levels.

2. The results of the hypothetical tests of the application of the Four Sañ gahavatthu to solve disputes among people in Nakhon Chai Si District Nakhon Pathom Province, classified by personal data, revealed that the Nakhon Chai Si inhabitants with different education had by overview different opinions on the application of the Four Sañ gahavatthu to solve their disputes, by statistical significance at 0.05 levels. The hypothesis was then retained. On the contrary, the Nakhon Chai Si inhabitants with different ages, careers and monthly incomes had by overview no different opinions on the matter. Therefore, the hypothesis as rejected.

3. The problems and barriers of the application of the Four Sañ gahavatthu to solve disputes among inhabitants in Nakhon Chai Si District Nakhon Pathom Province were found that the absence of self-devotion for the

community benefit absence of advices, and furnishing with useful knowledge to participate in the community activities, non-involvement with assisting the community activities such as festivals, and absence of participation in planning to alleviate their community disputes. It was recommended that it was necessary to know how to dedicate oneself for the community benefit to furnish advices and useful knowledge in participating the community activities, to engage in helping the community activities during different festivals and to involve in planning to alleviate their community

Keywords: Application, Four Sañ gahavatthu, Conflict

บทนำ

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในด้านต่างๆ ทำให้การดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การสื่อสารที่ไร้ขีดจำกัด ความรู้ที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลก การก้าวเข้าสู่การแข่งขันพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีอุตสาหกรรมในเชิงพาณิชย์มากขึ้น และมีการค้าขายกันอย่างเสรีทำให้คนในสังคมมีค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้น นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งกันและกัน เพื่อมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพรรคพวกมากกว่าที่จะคำนึงถึงประโยชน์ สอนรวม ซึ่งในขณะที่เน้นการเปลี่ยนแปลงของวัตถุอย่างต่อเนื่องในทางตรงกันข้ามบุคคลในสังคม กลับมีปัญหาด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เกิดภาวะการขาดสมดุลทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชันกันในทุกวงการ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการแพร่ขยายของโรคเอดส์และการติดยาเสพติดอย่างรุนแรง ในสังคม ตลอดจนปัญหาทางคุณธรรมจริยธรรม (Phra Si Pariyatmolee, 2000 : 38-47)

การจัดการความขัดแย้งจัดเป็นพฤติกรรมจริยธรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอนให้บุคคลเสียสละ คำนึงถึงการทำประโยชน์ในการอยู่รวมกัน ในสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย ทาน หมายถึง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละด้วยทุน การให้ปันสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และศิลปวิทยา ปยวาจา หมายถึงการพูดจาปราศรัยด้วยคำพูดที่อ่อนหวานไพเราะ ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์และให้กำลังใจ อตถจริยา หมายถึง การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ ผู้อื่น และสมานัตตตา หมายถึงการเป็นผู้อวดตนที่เหมาะสม วาดตนเสมอต้นเสมอปลายไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นและแก้ไข้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน (Voramuni, 1980 : 10-11)

ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์รวมกันอยู่เป็นสังคม เช่นในสังคมเก่าที่ปรากฏในอัครคัมภีร์สุตตร(Weerasak Kruathep, 2011 : 37) เกิดพัฒนาการต่าง ๆ มีสังคมปรากฏ มีการเสพกาม การกักตุนอาหาร และการสะสมทรัพย์ เกิดขโมยและทะเลาะวิวาทกัน จนในที่สุดความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ก็มีความรุนแรงขึ้น ต้องหาผู้ไกล่เกลี่ยหาผู้ปกครองมาแก้ไข้ปัญหา จนกลายเป็นวาระ 4 ใน

สังคมชมพูทวีปในเวลาต่อมา กล่าวว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ระดับความซับซ้อนของความขัดแย้งมีตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงซับซ้อนมาก ความขัดแย้งในสัตว์ก็มี แต่เป็นลักษณะไม่ซับซ้อน (simple or instinct conflict) เช่น การแย่งอาหาร การแย่งตัวเมีย เป็นต้น แต่ในมนุษย์ซึ่งมีความคิด มีอารมณ์ มีการวางแผนซับซ้อนความขัดแย้งในสังคมยิ่งทวีความซับซ้อนยิ่งขึ้นเท่านั้น ความขัดแย้งในสังคมมีตั้งแต่หน่วยเล็ก มีครอบครัวระดับประเทศไปถึงระหว่างประเทศ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการ เพื่อบรรเทาความขัดแย้งให้เบาบางลงจนถึงหมดไปได้ ความขัดแย้งในสังคมหรือองค์กรนั้นเป็นสิ่งที่ต้องมีในสังคมและองค์กรที่บริหารงานในระบอบประชาธิปไตย ความขัดแย้งในด้านความคิดก่อให้เกิดความเจริญกับบุคคลองค์กรและประเทศชาติอย่างมาก ความขัดแย้งเมื่อถึงจุดสรุปนำไปสู่การสร้างสรรค์ก็ได้

ในขณะที่ชุมชนกำลังให้ความสำคัญกับปัญหาการเมือง แต่ปัญหาอีกประการที่หลายคนละเลยไป ที่สร้างความรุนแรงในสังคมชุมชนก็ไม่แพ้ปัญหาการเมือง นั่นก็คือ ปัญหายาเสพติด นับเป็นปัญหาสังคมที่มีความร้ายแรงระดับชาติ ทุกสังคมชุมชนต่างได้รับผลกระทบจากปัญหาเสพติดในทุกวันนี้ คนจำนวนมากกำลังเผชิญกับปัญหาเสพติดแพร่ระบาดในชุมชน แม้จะได้มีมาตรการป้องกันและปราบปรามผู้ลักลอบจำหน่ายและเสพยาเสพติด แต่ก็ยังไม่สามารถขจัดยาเสพติดให้หมดไปได้ เนื่องจากเป็นขบวนการที่มีความซับซ้อน นับวันปัญหาเสพติดยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ เป็นปัญหาที่เป็นภัยคุกคาม ไม่ว่าจะ เป็นผลกระทบต่อตัวบุคคล โดยเฉพาะด้านบุคลิกภาพและสุขภาพอนามัย ความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินผลกระทบต่อครอบครัว ชุมชนและสังคม ครอบครัวที่มีผู้ติดยา มักได้รับความเดือดร้อนจากผู้ติดยาในทุกด้าน นำไปสู่ความยุ่งยากขัดแย้ง แตกแยก และสิ้นเปลืองในการแก้ปัญหา ได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายใต้การปกครองจะต้องออกจากโรงเรียน ซึ่งเป็นการทำลายอนาคตของประเทศชาติ เพราะฉะนั้นความขัดแย้ง (Conflict) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีคู่กับสังคมสัตว์ตลอดเวลา(Sittichok Waranusantikul, 2006 : 37)

ผู้วิจัยมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชนอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและนำผลที่ได้ไปแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง ด้วยการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้กับชุมชนในอำเภอ นครชัยศรี เพื่อให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ทำให้สังคมไทยมีความสามัคคีก่อเกิดสันติสุขสืบไป

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2) เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตการวิจัย

1) **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านทาน 2) ด้านปิยวาจา 3) ด้านอตัถจริยา 4) ด้านสมานัตตตา

2) **ขอบเขตด้านตัวแปร** ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** ได้แก่ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

2.2) **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านทาน 2) ด้านปิยวาจา 3) ด้านอตัถจริยา 4) ด้านสมานัตตตา

3) **ขอบเขตด้านประชากร** ประชาชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 109,951 คน ผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสัมภาษณ์ จำนวน 8 รูป/คน

4) **ขอบเขตด้านพื้นที่**

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เท่านั้น

5) **ขอบเขตด้านเวลา**

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2562 รวมเป็นระยะเวลาในการศึกษา 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก ประชาชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 109,951 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (Apinan Chantani, 2006: 35) จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 399 คน

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือประชาชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 399 คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard - Deviation) การทดสอบค่า (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 204 คิดเป็นร้อยละ 51.1 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 37.6 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 33.1 ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 30.1 มีรายได้ 15,001 – 20,000 บาท ต่อเดือน จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 24.7

2) เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรม จังหวัดนครปฐม

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.68 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

2.1) ด้านทาน การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.74

2.2) ด้านปิยวาจา การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.72

2.3) ด้านอรรถจริยา การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.69

2.4) ด้านสมานัตตตา การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.59

3) ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ เพื่อนำไปสู่การตอบสนองสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียด ดังนี้

3.1) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อปี ต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.2) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) สรุปปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

4.1) **ด้านทาน** พบว่า ขาดความเสียสละตนเองเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน ขาดการเอาใจใส่ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความถูกต้อง และเป็นธรรม และขาดความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

4.2) **ด้านปิยวาจา** พบว่า ขาดการแนะนำ และให้ความรู้ที่มีประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ขาดการใช้วาทศิลป์ในการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมในชุมชน และขาดข้อมูลที่ชัดเจนและถูกต้องตรงกับความเป็นจริงของกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในชุมชน

4.3) **ด้านอัทธจริยา** พบว่า ขาดมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนชนงานเทศกาลต่าง ๆ ขาดการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ในชุมชน และขาดความกระตือรือร้น บายเบี่ยงเมื่อมีคนต้องการความช่วยเหลือ

4.4) **ด้านสมานัตตตา** พบว่า ขาดการร่วมวางแผนในการลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ขาดการมอบหมายงานตามตำแหน่งหน้าที่อย่างเหมาะสม ขาดร่วมเสนอนโยบายที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมต่อชุมชน

5) สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

5.1) **ด้านทาน** การให้สิ่งของเพื่อประโยชน์แก่คนอื่นชุมชนได้มีการแบ่งปันแจกจ่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยเฉพาะผู้ที่ขาดแคลนและพิการทางชุมชนจะดูแลเป็นพิเศษเพื่อบรรเทาทุกข์ให้มีชีวิตที่ดีขึ้นถ้ามีการช่วยเหลือมาจากหน่วยงานของรัฐชุมชนเราก็จะแบ่งปันกันให้ทั่วถึง ถ้าของน้อยไม่พอแจกจ่ายทางคณะกรรมการก็จะพิจารณาถึงความจำเป็นของแต่ละครอบครัวก่อนเป็นลำดับมา นอกจากนี้ชุมชนนครชัยศรียังได้สำรวจดูแลแต่ละครอบครัวทุก ๆ เดือนว่าแต่ละครอบครัวที่ขาดแคลน ต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง เช่น ข้าวปลา อาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ก็จะนำของ

ไปแจกจ่ายให้ครอบครัวนั้น ๆ โดยการเปิดรับบริจาคสายธารน้ำใจของชุมชนที่พอมีพอกินมาหยิบบิ้นให้ครอบครัวที่ขาดแคลน

5.2) ด้านปิยวาจา ชุมชนนครชัยศรีซึ่งตั้งอยู่ติดกับวัดสุคันธารามอยู่แล้ว ทางวัดก็เปิดเสียงตามสายประชาสัมพันธ์ให้คนอยู่ในชุมชนพูดจาอย่างมีสติใช้สติก่อนพูดออกมา พูดจาทักทายถามไถ่กันด้วยคำพูดที่ไพเราะ แต่ก็มีบ้างที่พูดออกไปโดยไม่ได้คิดทำให้เกิดปัญหา แต่คณะกรรมการก็ไม่ได้นิ่งดูเฉยถ้าทราบว่ามีทะเลาะกันก็นำทั้งสองฝ่ายมาเคลียร์ปัญหาให้จบลงโดยดีให้เข้าใจกัน คำพูดเป็นสิ่งที่สำคัญมาก คนจะรักจะเกลียดก็ขึ้นอยู่กับคำพูดถ้าพูดจามีสัมมาคารวะอ่อนน้อมถ่อมตนคนก็รักก็มีเสน่ห์

5.3) ด้านอัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นตลอดถึงคนที่อยู่อาศัยในชุมชนได้รับประโยชน์จากการกระทำหรือพฤติกรรมของเราการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือคนอื่นนั่นเอง เล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ก็เป็นการแสดงการมีน้ำใจ มีอาหารยื่นอาหารให้ รินน้ำให้ ยกข้าวให้ หรืออะไรก็ตามแต่ เห็นใครทำอะไร ของตก เก็บให้เลย นั่นก็คือการกระทำสิ่งที่มีประโยชน์ นี่ก็แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เราประพฤติในชีวิตประจำวันที่เป็นประโยชน์ ถ้าใครประพฤติอย่างนั้นกับเรา เราก็ชอบ แล้วในขณะเดียวกัน เราสามารถประพฤติตนเป็นประโยชน์ได้ทุก ๆ วัน เพราะว่าชีวิตวันหนึ่งวันหนึ่งก็ล่วงไปที่ละขณะจริง ๆ เรียกกลับคืนมาได้เลย แต่เราได้รับประโยชน์อะไรจากชีวิตขณะหนึ่งที่ล่วงไป

5.4) ด้านสมานัตตตา การมีตนเสมอ การเคารพนับถือกันตามสมควรแก่สถานะ ไม่ยิ่งทะนงตัวความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตัวดีวางตัวเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน คณะกรรมการได้ประชุมกันและแวะไปเยี่ยมเยียนดูความเป็นอยู่ของครอบครัวที่มีปัญหาเช่นขาดแคลน ต้องการความช่วยเหลือ จึงตั้งใจทำหน้าที่ให้ดีที่สุดให้สมกับชาวชุมชนไว้วางใจให้เป็นคณะกรรมการ การทำตัวให้เป็นคนน่ารัก นำเคารพนับถือ และนำให้ความช่วยเหลือร่วมมือ การทำตัวได้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ ปฏิบัติตัวเหมาะสมกับภาวะที่ตัวเป็น เป็นกันเอง ไม่ถือเนื้อถือตัว แต่ไม่ปล่อย เข้าหา พูดจาด้วยง่ายอ่อนน้อมถ่อมตน แต่เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่ยั่วชวนในสิ่งที่ไม่ดี

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

1) ควรมีการพัฒนากระบวนการจัดการความขัดแย้งในเชิงรุกเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

2) ควรมีการยึดแนวสังคหวัตถุ 4 ในด้านทาน โดยการเสียสละประโยชน์ส่วนตนและยึดประโยชน์ส่วนรวม

3) ควรมีการยืดแนวสังคหวัตถุ 4 ในการให้บริการด้านสมานัตตตา โดยมีความเสมอต้นเสมอปลายและวางตนให้เหมาะสมในการปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

- Apinan Chantani. (2006). *Statistics to Analyze Data For business research*. Graduate Department Faculty of Management Science : Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.
- Phra Si Pariyatmolee. (2000). *"Moral of Youth Start at home"*, Sakhi Tham : April – June.
- Sittichok Waranusantikul. (2006). *Psychology, Theory and Application*. Bangkok: SE-EDUCATION.
- Voramuni. (1980). *Life Statute for the People*. Bangkok : Department of Religious Affairs.
- Weerasak Kruathep. (2011). *Public Administration Public Policy Program Naresuan University*. Bangkok: SE-EDUCATION.

**การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบ
ของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี**
**The Application of the Iddhipada Principle to Reinforce the Responsibility
of the Students in the Debsirin School Bang Kruai District
Nonthaburi Province**

พระปลัดอำพล จิตปุณฺโณ (จันทร์ทอง) *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ จำนวน 1,248 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการใช้อยุทธของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง 303 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3.74 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ อาชีพผู้ปกครอง และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี.

3. ปัญหา อุปสรรค ในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ขาดความชัดเจนเมื่อถึงเวลาส่งงานเมื่อเก็บของได้มักไม่ส่งคืนให้เจ้าของ ไม่ช่วยเหลือพ่อแม่เมื่อกลับจากโรงเรียน ไม่ค่อยให้ความเคารพผู้ใหญ่ผู้สูงอายุ ทั้งขณะไม่ถูกที่ ชอบทำให้สกปรก ไม่แต่งกายให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ชอบทำร้ายชกต่อยเพื่อนร่วมห้อง และชอบนำชื่อบุพการีเพื่อนมาล้อเล่น ข้อเสนอแนะ ควรอบรมให้นักเรียนพูดความจริงแม้ต้องถูกทำโทษ ควรอบรมให้นักเรียนนึกถึงจิตใจผู้อื่น ควรชี้ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของการตอบแทนคุณ ควรอบรมมรรยาทให้รู้จักเคารพผู้ใหญ่ผู้สูงอายุ ควรอบรมมรรยาทในเรื่องสุขอนามัย ควรอบรมมรรยาทในเรื่องการแต่งกายให้ถูกระเบียบ ควรอบรมให้รู้จักความรักเมตตาสงสารต่อผู้อื่น และควรชี้ให้เห็นความเหมาะสมในการอยู่ร่วมกัน

คำสำคัญ: การประยุกต์, หลักอิทธิบาทธรรม, ความรับผิดชอบ

Abstracts

The mixed methodology research applied was composed with quantitative survey approach and conducted with 1,248 students as population on site. However by Yamani-based formula, the valid samples were 303 subjects. The applications of data analysis were frequency, percentages, means, S.D., t-test, One Way ANOVA, Least Significant Difference: LSD while its qualitative approach was in-depth interview conducted with 7 key-informants Content analysis was applied with these qualitative data.

The results revealed that:

1) The application of the Iddhipāda principle to reinforce the responsibility of the students in the Debsirin School, Bang Kruai District: Nonthaburi Province, in four aspects, by overview, was at high level (3.74). By each element it was found that all aspects of chanda (zeal); viraya (effort); citta (thoughtfulness) and; vimāṅṅā (investigation) were at high level.

2) The comparative analysis about the application of the Iddhipāda principle to reinforce their responsibility of the students in the Debsirin School, Bang Kruai District: Nonthaburi Province, revealed that it showed by distributed personal data, those with different genders, ages, parental careers and activity engagements, by overview, entertained different opinions about the application by statistical significance at 0.05 levels. The hypothesis was thus retained. On the other hand, those with different educational class levels had by overview no different opinions about the application. The hypothesis was therefore rejected.

3) The problems, barriers about the application were dishonesty upon submission deadline on home-works, never return the pick and loss when found, never help parents upon return home after classes, unlikely respect the adults and the aged, misplacement of wastes, dirty-habits, disobedience of dress code, love attacking and fighting with classmates, and love kidding the name of their classmate parents. By recommendations, students should be trained on “Speaking the Truth” even though punished, and on “Thinking of Other People’s Mind”. Students should be pointed out the benefits of gratitude, trained on manners to respect the adults and the aged, etiquette of hygiene, properly dress code, loving kindness and compassion, and pointed out the appropriateness of coexistence.

Keywords: Application, Iddhipāda, Responsibility

บทนำ

ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญอย่างยิ่งความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงการมีระเบียบวินัย ความประพฤติ ปฏิบัติโดยตระหนักถึงความรู้ ความเข้าใจและมีคุณธรรม การกล่อมเกลากทางสังคม ด้านจิตใจที่มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ เป็นหัวใจสำคัญของสังคมสมัยปัจจุบัน ความถูกต้องต้องมาก่อน ความตระหนักถึงวิถี การกระทำ และทำการอย่างมีเหตุผล ความเห็นแก่ตัวจะถูกกำจัด หรือจัดการด้วยกฎระเบียบของสังคม แต่สำคัญอย่างยิ่งคือ ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นคุณสมบัติ บ่งชี้ถึงการพัฒนาจิตใจ จำเป็นต้องปลูกฝัง ถือปฏิบัติโดยไม่ต้องบังคับ แต่ถูกกล่อมเกลามาตั้งแต่เกิดภายในครอบครัว เพื่อน สถาบัน ศาสนา วัฒนธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม สถาบันการศึกษา องค์กร ฯลฯ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในภาวะปัจจุบัน (Office of the Basic Education Commission, 2005 : 31)

หน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมข้อหนึ่ง คือการมีความรับผิดชอบต่อสังคม คำถามตามมาว่าขอบเขตของความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้คนนั้น ควรจะมีถึงระดับไหนถึงเรียกว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ควรจะใช้อะไรเป็นกฎเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขตของความรับผิดชอบต่อสังคม การศึกษาหาปัจจัยในการศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้เหมาะสมกับความรุนแรงของสถานการณ์ของปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน เช่นปัญหาในหนังสือพิมพ์ทุกวันที่มีข่าวเกี่ยวกับความไม่รับผิดชอบต่อสังคม ในฐานะผู้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะต้องชวนขวนขวายหาความรู้ ความเข้าใจ รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งระลึกเสมอว่า ตนเองมีศักยภาพที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกอย่างจำกัด ลดการใช้ผลิตภัณฑ์จากสารเคมี มีแนวคิด ตลอดจนตอบสนองต่อนโยบายของการพัฒนาประเทศให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของสังคมให้ได้ (Kanok Chankhajon, 2000 : 310).

ดังนั้น ความรับผิดชอบจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อนักเรียนทุกคนเพราะการที่นักเรียนจะประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ นั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นสำคัญเพราะนักเรียนที่มีความรับผิดชอบดีแล้ว ย่อมทำงานทุกอย่างตามเป้าหมายได้ทันเวลา เกิดความก้าวหน้าในการเรียนรวมถึงการได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่นอีกด้วย แต่ถ้าขาดความรับผิดชอบแล้วจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ และยิ่งอาจทำให้ขาดความเชื่อถือจากคนอื่นด้วย จึงกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบมีความสำคัญและควรปลูกฝัง ให้เกิดกับนักเรียนทุกคน ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ความรับผิดชอบนั้นเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่มีสำคัญ และจำเป็นต้องปลูกฝังให้นักเรียน เพื่อให้เป็นนักเรียนที่ดีและพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าคนดีและคนเก่งซึ่งเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูงที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงได้ต้องเคารพกฎหมาย ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบสูง และรักษาสภาพอนามัยของตนเอง และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดให้มีการการพัฒนาเยาวชนไว้หลายด้าน ที่สำคัญด้านหนึ่งคือ ให้มีความรับผิดชอบสูงทั้งในการเรียนและการทำงาน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังและพัฒนาให้นักเรียนของประเทศ ซึ่งเป็นพลเมืองที่สำคัญของประเทศชาติได้มีความรับผิดชอบ ทั้งแก่ตนเองและสังคมให้มากที่สุด เพื่อประสบความสำเร็จในการเรียนอาชีพการงาน และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสังคมในอนาคตต่อไป (Office of the National Primary Education Commission, 2001 : 3)

จากการศึกษาสภาพของปัญหาดังกล่าว ความรับผิดชอบจึงมีความสำคัญอย่างมาก จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และผลการศึกษาในครั้งนี้ มีส่วนที่จะส่งผลทำให้เยาวชน โดยเฉพาะนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถจะได้ผลผลิตและใช้เป็นข้อมูล เพื่อประกอบการพิจารณานำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พิจารณาหาแนวทางในการดำเนินการเพื่อปลูกฝัง พัฒนาและสร้างเสริมความรับผิดชอบส่วนรวมสู่อุทิศอย่างมีศักยภาพ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคใหม่อย่างมีความสุขอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- 2) เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1) **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ 4) วิมังสา

2) **ขอบเขตด้านตัวแปร** ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน อาชีพผู้ปกครอง และการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

2.2) **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ 4) วิมังสา

3) **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีประชากรทั้งหมดจำนวน 1,248 คน (Thepsirin School, 1974 : 6) โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ จำนวน 7 คน

4) **ขอบเขตด้านพื้นที่**

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เท่านั้น

5) **ขอบเขตด้านเวลา**

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2562 รวมเป็นระยะเวลาในการศึกษา 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก นักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีประชากรทั้งหมดจำนวน 1,248 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (Apinan Chantani, 2006: 35) จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 303 คน

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน 303 คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard - Deviation) การทดสอบค่า (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 51.8 มีอายุระหว่าง 17 - 18 ปี จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1 ศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 34.0 ผู้ปกครองประกอบอาชีพพนักงานบริษัท/รับจ้าง จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 56.4 และเข้าร่วมกิจกรรมเป็นบางครั้ง จำนวน 161 คิดเป็นร้อยละ 53.1

2) เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบไตรสิกขาของพระสอนศีลธรรมจังหวัดนครปฐม

นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.74 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

2.1) ด้านฉันทะ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในด้านฉันทะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

2.2) ด้านวิริยะ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในด้านวิริยะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

2.3) ด้านจิตตะ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในด้านจิตตะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

2.4) **ด้านวิมังสา** นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในด้านวิมังสา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

3) ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน อาชีพผู้ปกครอง และการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

3.1) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อปี ต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.2) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) สรุปปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

4.1) **ด้านฉันทะ** พบว่า ขาดความซื่อตรง เมื่อถึงเวลาส่งงาน เมื่อเก็บของได้มักไม่ส่งคืนให้เจ้าของ ชอบหยิบของเพื่อนไปแล้วไม่ยอมคืน และชอบพูดจาให้ร้ายเพื่อนร่วมห้อง

4.2) **ด้านวิริยะ** พบว่า ไม่ช่วยเหลือพ่อแม่เมื่อกลับจากโรงเรียน ไม่คอยให้ความเคารพผู้ใหญ่ผู้สูงวัย พูดจาไม่ให้ความเคารพต่อผู้มีอุปการคุณ และไม่คอยเชื่อฟังพ่อแม่ครูบาอาจารย์

4.3) **ด้านจิตตะ** พบว่า ทั้งขยะไม่ถูกที่ ชอบทำให้สกปรก ไม่แต่งกายให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ขาดระเบียบวินัยขณะซื้ออาหารรับประทาน และไม่ชอบการบังคับและอยู่ในกฎระเบียบ

4.4) **ด้านวิมังสา** พบว่า ชอบทำร้ายชกต่อยเพื่อนร่วมห้อง ชอบนำชื่อบุคลากรเพื่อนมาล้อเล่น ขาดความเอื้อเฟื้อแก่ผู้มีฐานะด้อยกว่า และมักจะพุดยั่วยุให้เพื่อนโกรธ

5) สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

5.1) **ด้านฉันทะ** พบว่า ในปัจจุบันถึงแม้ความจริงใจจะดูยาก แต่หากเราพิจารณาเรื่องของผลประโยชน์ คนที่ทำอะไรจริงใจและมีคุณธรรมจริยธรรมต้องเป็นบุคคลที่ไม่ยึดถือผลประโยชน์ตนเองเป็นที่ตั้ง เอาประโยชน์ส่วนรวมมาก่อน ซึ่งในปัจจุบันหายาก ความซื่อตรงย่อมจะขึ้นอยู่กับการยอมรับความจริงของคนในปัจจุบัน สังคมที่เน้นไปที่การแข่งขันแม้แต่การเรียนการสอน บางครั้งครูก็พยายามให้นักเรียนแข่งขันชนะคนอื่นโดยขาดการมุ่งเน้นความสุจริตทำให้ขาด

ความจริงใจซื่อตรง เด็กหลายคนเชื่อว่าทำดียอมไม่ได้ดี แต่ตรงกันข้ามเยาวชนยังเห็นผู้ใหญ่โกงแล้วยังได้ดีอยู่มากในสังคมไทยปัญหานี้ถ้าได้พระสงฆ์มาช่วยแก้ไขบ่มเพาะยอมจะเห็นผลอย่างจริงจัง นักเรียนส่วนใหญ่ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถของตน โดยจะคำนึงถึงความถูกต้อง และเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ยอมรับในความผิดพลาดที่เกิดจากการกระทำของตน และรักษาคำสัญญาที่ให้ไว้กับตัวเองคือพูดแต่เรื่องจริง ไม่กล่าวคำเท็จ และไม่ใส่ร้ายผู้อื่น ไม่หยิบของผู้อื่นมาเป็นของตน และไม่ลอกการบ้านของเพื่อน

5.2) ด้านจริยะ พบว่า ในเรื่องของจริยะ คือความเพียรเป็นไปในทิศทางที่ดี เพราะนอกจากพระสงฆ์จะเน้นไปที่เรื่องของความเพียรแล้ว โรงเรียนเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญของชาติ ทางโรงเรียนจะร่วมกับพระสงฆ์จัดกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูทั้งต่อผู้มีพระคุณต่อโรงเรียนที่ได้เคยทำคุณงามความดีเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ระลึกถึงและเชิดชูเกียรติคุณธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความพยายามให้ความรู้ความเข้าใจให้มากที่สุดแต่อุปสรรคในเรื่องของเวลา และสถานที่บางครั้งก็ไม่เอื้ออำนวย การปลูกฝังเยาวชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจในจริยะ ที่กล่าวในเรื่องของความกตัญญูด้วย ไม่ใช่แค่เพียงต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เท่านั้น ในความเป็นจริงต้องให้ความรู้ในเชิงลึกและในทางปฏิบัติ โดยมีองค์ประกอบหลักคือ ต้องขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และรู้บุญคุณคนแล้วควรตอบแทนต่อผู้มีพระคุณเด็กส่วนใหญ่เข้าใจว่า ความกตัญญูคือต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ทุกอย่างจบแต่ในความจริงนั้น ยังมีเรื่องของผู้มีพระคุณที่ควรตอบแทนด้วยการเลี้ยงดูเอาใจใส่ ให้เงินให้ทอง ให้ใจ และควรมีองค์ประกอบปลีกย่อยที่เป็นการแสดงออกถึงการตอบแทนคุณท่าน ตามโรงเรียนส่วนใหญ่ มักณรงค์เรื่องนี้ แต่เด็กฟังครูแล้วรู้สึกเฉย ๆ

5.3) ด้านจิตตะ พบว่า จากสภาพปัจจุบันสังคมมีปัญหาต่าง ๆ ทางด้านระเบียบวินัยมากมาย เป็นเหตุให้สังคมโดยทั่วไปเกิดความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ จนลึ้มเลื่อนถึงเรื่องระเบียบวินัย โดยเฉพาะในโรงเรียนที่เป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิต นักเรียนมักจะทำตามความเคยชิน คือเคยทำอะไรที่บ้านก็จะติดเป็นนิสัย เช่น เรื่องการแต่งกาย การมาสาย การไม่รักษากฎระเบียบของโรงเรียน จึงเป็นการสมควรที่สถาบันทางศาสนา คือ พระสงฆ์จะเข้ามาช่วยกันอบรมเพาะบ่มนิสัย เด็กจะเคารพและเชื่อฟังพระมากกว่าครู และทางโรงเรียนก็จะให้การสนับสนุน ให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างจริงจังและมีระบบมากขึ้น และพระสงฆ์ก็ควรจะได้ปรับปรุงบทบาทของตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ให้สมาชิกในสังคมเกิดการยอมรับและเลื่อมใส ซึ่งจะทำให้การสั่งสอนอบรมของพระสงฆ์ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น

5.4) ด้านวิมังสา พบว่า ในปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านสภาพสิ่งแวดล้อมและด้านจิตใจ ทำให้มีการแข่งขันและหันเข้าหาวัตถุนิยมมากขึ้น ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตแปรเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นนี้ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวขาดเมตตาธรรม ความรักความสงสารต่อเพื่อนมนุษย์มากขึ้นทุกที ฉะนั้น จึงต้องหันมาพัฒนาทางด้านจิตใจ ให้มีความเอื้อเฟื้อ เห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นบ้าง จึงต้องเริ่มต้นกันที่คุณธรรมจริยธรรมส่วนบุคคล หากไม่แล้วมนุษย์ในสังคมใหม่ก็จะไหลไปตามกระแสสังคมของวัตถุนิยมจนลืมนามความดี

ของเราไป สถาบันต่าง ๆ ในสังคมต่างก็ตระหนักถึงปัญหาทางสังคม และความสำคัญในการเร่งรัดพัฒนาให้มีความเมตตากรุณาให้เกิด ขึ้นแก่เด็กเยาวชน และบุคคลทั่วไปอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อเสริมสร้างควมรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ เพื่อให้ ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

- 1) นักเรียนควรสร้างจิตสำนึกในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากขึ้น
- 2) นักเรียนควรมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมที่จัดขึ้นในชุมชนหรือโรงเรียนให้มากขึ้น
- 3) นักเรียนควรพัฒนาตนเอง โดยการเพิ่มความตระหนักต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Apinan Chantani. (2006). *Statistics to Analyze Data For business research*. Graduate Department Faculty of Management Science : Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.
- Kanok Chankhajon. (2000). *Cultural Lifestyle Guide*. Bangkok : Kanok Chankhajon Foundation, Welfare and Charity Printing.
- Office of the Basic Education Commission. (2005). *Report of Desirable Thai Children Characteristics*. Bangkok : Teachers Council of Thailand, Lat Phrao.
- Office of the National Primary Education Commission. (2001). *Assessment of educational standards and quality*. Bangkok: Teachers Council of Thailand, Lat Phrao.
- Thepsirin School. (1974). *Action Plan for the Academic Year 2017*. Bangkok: Thepsirin School.

การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร
Need Assessment for Operation of Student Care and Support
System in Schools Under Bangkok Metropolitan

วรรณภา โฉมฉิน* ชาญชัช วงศ์สิริสวัสดิ์*** อรสา จรุงธรรม***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามขนาดโรงเรียน ระดับการศึกษา ประสิทธิภาพการทำงาน และเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของทาร์โย ยามาเน่ จำนวน 389 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นโดยใช้สูตรการแยกตามสัดส่วนและการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความตรงเท่ากับ 0.95 และความเชื่อมั่น 0.96 สถิติที่ใช้คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบค่าที และPNI

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน รองลงมา คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งต่อตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การเปรียบเทียบข้อมูลระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ประสิทธิภาพการทำงาน พบว่าไม่แตกต่างกัน

* ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

** ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

*** ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

3. การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นของครูพบว่า ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาคือ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การส่งต่อ และการคัดกรองนักเรียน ตามลำดับ

คำสำคัญ : การประเมินความต้องการจำเป็น, การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน, โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

Abstract

The objectives of this research were to study and compare the operation of student care and support system in schools under Bangkok Metropolitan classified by school size, the level of education, work experiences. To assess needs for operation of student care and support system in schools under Bangkok Metropolitan. The sample included 389 teachers, selected by stratified random sampling and simple random sampling. The instrument was a five-point rating scale questionnaire. Statistics used for analysis were percentage, mean, standard deviation, one-way analysis of variance (one-way ANOVA), T-Test and PNI

The research findings were as follows:

1. In overall and each aspects, the operation of student care and support system in schools under Bangkok Metropolitan was at a high level. The highest average aspect is student promotion. The other aspects, problem solving and preventing, student screening, student transfer is less in ordered. The less average aspect is recognizing individual student.

2. The comparison between school sizes indicated that the operation of student care and support system in schools under Bangkok Metropolitan was a significant difference at .05 level. But between the level of education and work experiences did not differ.

3. The most important need for the operation of student care and support system in schools under Bangkok Metropolitan was problem solving and preventing. Student promotion, recognizing individual student, student transfer and student screening were less in order.

Key Words: Need Assessment/ Operation Of Student Care and Support System/ Bangkok Metropolitan

บทนำ

ในยุคที่สถาบันครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างและบทบาท พ่อแม่ต่างฝากความหวังไว้กับครู และระบบการศึกษาว่าจะพัฒนาลูกๆ ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพเต็มอ้อมทางด้านวิชาการ เติมเต็มในด้านคุณธรรมจริยธรรม พร้อมทั้งเสริมสร้างทักษะในการดำเนินชีวิตให้กับทรัพยากรบุคคล ถึงแม้ว่าครอบครัวจะเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมและพ่อแม่ คือ เบ้าหลอมของลูก แต่สถาบันการศึกษาก็เป็นประดุกบ้านที่สองของเด็ก ครูมีส่วนในการแต่งแต้มความงดงามให้กับอนาคตของเด็กและเยาวชนในสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่อันมีเกียรติที่เป็นตราประทับอยู่กับบทบาท “พ่อพิมพ์ แม่พิมพ์ของชาติ” มาช้านาน ยิ่งสภาพสังคมเต็มไปด้วยสิ่งกระตุ้นที่ทำให้เด็กและเยาวชนสับสนได้มากขึ้นเท่าใด พ่อพิมพ์ แม่พิมพ์ ของชาติ ก็ยิ่งต้องทำงานหนัก และต้องเร่งพัฒนาระบบการศึกษาให้เข้มแข็ง สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชนให้มากขึ้นเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547: ก) วิกฤตการณ์ด้านเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันจำนวนไม่น้อยที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาและสภาพแวดล้อมที่ไม่สร้างสรรค์ในสังคม ทำให้มีพฤติกรรมแตกต่างไปจากเด็กและเยาวชนในอดีต แม้ว่าผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และคนทำงานด้านเด็กจะใช้ความรัก ความปรารถนาดีอย่างมากมาเพียงใดก็ตาม ก็ไม่อาจพิทักษ์ปกป้อง และคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้ปลอดภัย หรือมีพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวังได้ จากการประมวลสถิติข้อมูลสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนของหน่วยงานต่างๆ พบว่า เด็กและเยาวชนทั้งที่เป็นนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอื่นๆ ส่วนหนึ่งมักมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) ตกเป็นทาสของเกมคอมพิวเตอร์จนถึงขั้นหมกมุ่น และเรียนรู้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากเกม จนนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ตนเองและสังคม 2) นิยมประลองความเร็วโดยการแข่งรถมอเตอร์ไซด์ มีพฤติกรรมการใช้รถจักรยานยนต์ที่ผิดกฎหมาย เป็นนักชิงวิ่งไล่ และเป็นสก็๊อ (สาวน้อยซ้อนท้ายหนุ่มนักซิ่ง) 3) ใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหาและข้อขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทจับกลุ่มรวมตัวกันสร้างความปั่นป่วนในชุมชนไปจนถึงการยกพวกตีกัน 4) มีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น เป็นพ่อแม่ตั้งแต่อายุน้อย มีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกันตนเอง ขาดความรับผิดชอบ 5) เข้าถึงสารเสพติดได้ง่าย เริ่มจากการใช้บุหรี่ เหล้า ยาบ้า ยาไอซ์ ยาเลิฟ และสารอันตรายที่แพร่ระบาดในกลุ่มเด็กและเยาวชน 6) ขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ไม่เห็นความสำคัญของหลักศานาค่านิยมความเป็นไทย ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวค่อนข้างเปราะบาง ติดเพื่อน ติดสื่อ และให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าความมีคุณธรรมน้ำใจ นอกจากนี้เด็กและเยาวชนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคม อาทิ ติดการพนัน นิยมเสี่ยงโชค การมั่วสุมในหอพัก ไม่ชอบไปโรงเรียน หนีเรียน ทำร้ายรังแกกันเอง หมกมุ่นกับสื่อที่ไม่สร้างสรรค์ นิยมบริโภคอาหารกรูบกรอบ อาหารที่ไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ เครียด ซึมเศร้า มองโลกในแง่ร้าย ไม่สนใจต่อปัญหาสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559: 2) เด็กและเยาวชนดังกล่าว ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นในโรงเรียน จะเป็นบุคลากรหลักในการดูแลนักเรียน เนื่องจากเป็นผู้ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยการรวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำข้อมูลให้เป็นระบบ

และเป็นปัจจุบัน, การคัดกรองนักเรียนวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มดี ก็มี ความสามารถพิเศษ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มปัญหาต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน, ส่งเสริม และพัฒนานักเรียน โดยจัดกิจกรรม โครงการ โครงการงาน ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รักและ เห็นคุณค่าในตนเอง มีทักษะในการดำรงชีวิต, การป้องกันและแก้ไขปัญหา ดูแลช่วยเหลือให้ คำปรึกษากรณีปัญหาที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน ทั้งรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม และการส่งต่อกรณีปัญหาของ นักเรียนซับซ้อน ให้ส่งต่อไปยังครูแนะแนว ฝ่ายปกครอง หรือผู้มีทักษะความสามารถตรงกับ ลักษณะของปัญหา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552: ข) เพื่อให้สามารถปฏิบัติตาม หลักการดังกล่าวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

สถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากใน การจัดการเรียนการสอนและการแนะแนว เพื่อสร้างคนให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มี บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับบุคลิกภาวะ สามารถตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพและมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข และการดำเนินงานในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการช่วยเหลือนักเรียน อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการทำงาน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลการคัดกรองนักเรียน การ ส่งเสริมพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การส่งต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน คือ ผู้บริหาร คณะกรรมการดำเนินงาน ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 1)

ด้วยสภาพและปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนดังได้กล่าวถึงข้างต้น สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเห็นความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็น นวัตกรรมที่เกิดจากความร่วมมือของกรมสุขภาพจิตและกรมสามัญศึกษาในอดีต จะเป็นเครื่องมือ อีกชิ้นหนึ่งที่จะช่วยให้โรงเรียนได้ใช้เป็นกลไกในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่ง แวดล้อมไปด้วยข้อมูลข่าวสารปัญหาเศรษฐกิจ และสังคมที่มีความเร็ว ร้อน แร่ง และร้าย ได้อย่าง เท่ากัน ทัวถึง ถูกต้อง และเป็นธรรมกับเด็กและเยาวชนทุกคน (สำนักงานงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559: 6)

กรุงเทพมหานครให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานของ โรงเรียนในสังกัดอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา โดยมีนโยบายในการพัฒนาและยกระดับการบริหารและการ จัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดรวมถึงด้านสาธารณสุขด้วย ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนต้อง มีโอกาสเข้าถึงและได้รับอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง โรงเรียนจึงมีหน้าที่สำคัญในการจัดการเรียนการ สอน อบรม ให้ความรู้ และพัฒนาศักยภาพเด็กให้ได้รับการศึกษาที่ดี เพื่อเติบโตไปเป็นพลเมืองที่ดีมี คุณภาพ ครูต้องช่วยสังเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ และผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่ดีให้แก่เด็ก หาก นักเรียนและครูมีสุขภาวะทางใจที่ดีก็จะช่วยให้การพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งร่างกาย จิตใจ และ สติปัญญาเป็นไปในทิศทางที่ดี ซึ่งกรุงเทพมหานครพร้อมสนับสนุนการดำเนินงานด้านการจัด การศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงมีความสนใจศึกษา การประเมินความต้องการจำเป็นการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่โรงเรียนของผู้วิจัยสังกัด โดยตรง และเพื่อที่จะนำผลการวิจัยในครั้งนี้กลับมาพัฒนาวางแผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในพื้นที่ภายใต้สังกัดกรุงเทพมหานครและโรงเรียนอื่นๆต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัด กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามขนาดโรงเรียน ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน
3. เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู ในโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 178 โรงเรียน มีครู 3,011 คน ครูใน โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 129 โรงเรียน มีครู 3,331 คน และครูในโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 130 โรงเรียน มีครู 7,816 คน รวมทั้งสิ้น 437 โรงเรียน ครูรวมทั้งสิ้น 14,158 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู ในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร จำนวน 389 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน แบบตรวจสอบรายการ (Check List) และ แบบ มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็น โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างให้สะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

3.3 ทำการเก็บข้อมูลและรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยการแจกแบบสอบถาม ไปจำนวน 389 ฉบับ แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลได้แบบสอบถามคืนมาและสมบูรณ์จำนวน 389 ฉบับ จากแบบสอบถามทั้ง 389 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ตรวจสอบแบบสอบถามพร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา

4.2 จัดระเบียบข้อมูลและลงรหัสในแบบสอบถาม

4.3 นำแบบสอบถามดังกล่าวไปคำนวณหาค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สังคมศาสตร์

4.4 สถิติที่ใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบค่าที และPNI

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วย เหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1.ระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา การคัดกรองนักเรียน การส่งต่อ และด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ตามลำดับ

2.เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า ครูในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามี 4 ด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา และด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ส่วนด้านการส่งต่อ ไม่แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกันในภาพรวม และเมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่ามี 1 ด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์การทำงานในภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

3. ประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

ผลการประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิคPNI ใน

การจัด ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหา มีค่าดัชนีลำดับ ความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาคือ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การ รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การส่งต่อ และการคัดกรองนักเรียน ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะโรงเรียนนำนโยบายจากต้นสังกัด คือ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งมี นโยบายที่ชัดเจน ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดมอบหมายงานที่ชัดเจนในทางปฏิบัติ ทำให้ระดับความ คิดเห็นอยู่ในระดับมาก โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ได้มีการกำหนดกลยุทธ์และมีการนำ นโยบายไปสู่การปฏิบัติระดับโรงเรียน สอดคล้องกับกลยุทธ์ของการจัดการศึกษาของ กรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานยุทธศาสตร์การศึกษา ตอบสนองแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี ประเด็นยุทธศาสตร์ มหานครสำหรับทุกท่าน และที่เกี่ยวข้องตามภารกิจ ได้แก่ ด้านที่ 7 เมืองที่ให้โอกาสทางการศึกษาสำหรับทุกคน กลยุทธ์ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะ กระบวนการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาให้กับนักเรียนโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ทำแผนให้ มีความสอดคล้องกับมาตรการและนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แผนพัฒนา กรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี สำนักงานยุทธศาสตร์การศึกษา สำนักการศึกษา (2560: 10) ซึ่งยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เต็ม ปุราถาเน (2557: 75) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า โรงเรียนมีการบริหารงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี ได้มีการกำหนดกลยุทธ์และมีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติระดับโรงเรียน สอดคล้องกับกลยุทธ์ การจัดการศึกษาของจังหวัดปทุมธานีที่กำหนดไว้ว่าให้สถานศึกษาพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร จัดการศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ปลูกฝังคุณธรรมความสำนึกในความเป็นชาติไทย และ วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง

2. การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัด กรุงเทพมหานคร จำแนกตามตัวแปรขนาดโรงเรียน พบว่า ครูในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีการ ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมากและแตกต่างกัน โรงเรียน ขนาดกลางและขนาดใหญ่มีการดำเนินงานมากกว่าขนาดเล็กที่เป็นเช่นนี้เพราะโรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่มีจำนวนบุคลากรมากกว่ามีความพร้อมด้านการอุทิศตน พร้อมเต็มใจเสียสละ เวลาและโครงสร้างขอบข่ายงานมีความชัดเจน มีการติดตามงานที่เป็นระบบ อีกทั้งมีผู้บริหารที่มี นโยบายที่ชัดเจนในการบริหารงานในการเข้มงวดวางกฎระเบียบภาระหน้าที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่ ต้องปฏิบัติเป็นระบบ มีการส่งเอกสารตรวจสอบทุกขั้นตอนอย่างเป็นระเบียบของระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนอีกทั้งโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ยังมีความพร้อมเรื่อง

งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเดิม ปุราธานะ (2557: 76) พบว่า ขนาดโรงเรียนต่างกัน มีการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีโดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน เพราะโรงเรียนแต่ละขนาดมีการบริหารงานที่แตกต่างกันทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ และแผนงานหรือสถานที่

3. การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัด กรุงเทพมหานคร จำแนกตามตัวแปรระดับการศึกษา พบว่าการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกันใน ภาพรวมและอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะระดับการศึกษาของครูไม่ได้ช่วยให้การปฏิบัติงาน ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพ แตกต่างกันทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ในเมืองหลวงเป็นมหานครสำหรับทุกท่าน อยู่ในแหล่งความเจริญ ด้วย เทคโนโลยี มีการอบรมเชิงปฏิบัติการบ่อยครั้ง มีครู ครูแนะแนว มีความพร้อมอีกทั้งผู้บริหารเห็น ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ผู้ปกครอง และชุมชน จึงทำให้ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความ เข้าใจในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ตรงกัน มีการติดต่อประสานงาน ให้คำปรึกษา แนะนำกันอย่างต่อเนื่อง มีการมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนเต็มตามศักยภาพ ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนที่เหมาะสม ช่วยเหลือป้องกันปัญหาให้กับนักเรียนโดยครูที่ เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้คำแนะนำในการดูแล ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียน ผู้ปกครองให้ ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การ ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ประสบผลสำเร็จ จึง ส่งผลต่อการมีบทบาทการปฏิบัติงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ จิรัฐิพร จินสายใจ (2557: 109) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดนครปฐม พบว่าผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี วุฒิ การศึกษาปริญญาตรี และวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านไม่ แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก โรงเรียนจัดประชุมผู้ปกครองทั้งโรงเรียน และประชุมผู้ปกครองใน ระดับชั้นเรียนทุกภาคเรียน จึงทำให้ผู้ปกครองและครูมีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ

4. การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัด กรุงเทพมหานคร จำแนกตามตัวแปรประสบการณ์การทำงาน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงาน ต่างกัน มีการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ครูที่มีประสบการณ์มากกว่าบางครั้ง ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดีกว่าการ ปฏิบัติงานครูที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า ซึ่งอาจจะมองเห็นปัญหาของระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนได้ไม่ชัดเจน แต่ในบางกรณีครูที่มีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่าก็สามารถ แก้ไขปัญหาได้ดีกว่า เนื่องมา จากช่องว่างระหว่างวัยกับนักเรียนที่ใกล้เคียงกันและทำให้เข้าใจ

ปัญหาต่างๆ ของนักเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งยังสามารถนำความรู้และเทคนิคใหม่มาช่วยเหลือนักเรียน ได้ทันทีตามยุคสมัยของนักเรียนในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิไล รุ่งโรจน์แสงจินดา (2555: 136) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการใช้หลักจิตวิทยา ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางบอน สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร และครู จำแนกตามระยะเวลาการปฏิบัติงาน ในภาพรวมทั้ง 6 ด้าน พบว่า ผู้บริหารและครู ระยะเวลาการปฏิบัติงานต่ำกว่า 10 ปี กับ 10 ปีขึ้นไปมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็น เพราะ ว่า ผู้บริหารและครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาได้มีการสร้างความเข้าใจและประสาน ความร่วมมือกันในการดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการทำงานเป็นทีมส่งผลให้ การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5. การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับต้องการพัฒนา ตามลำดับดังนี้ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการรู้จัก นักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการส่งต่อ และด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไข ปัญหาที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมี นักเรียนที่ต้องดูแลเป็นจำนวนมาก ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึงอีกทั้งครูมีงานเอกสารงานประเมินต่างๆ จึงทำ ให้ผลการวิจัยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ครูควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนเท่าเทียม กัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา นั้นจำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลอย่าง ใกล้ชิด โดยให้ความสำคัญกับวิธีการและการติดตามที่เป็นระบบครูควรสมควรที่จะรับรู้ข้อมูลของ นักเรียนในด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านพฤติกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาของนักเรียนรวมถึงการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีผลการเรียนและ พฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งไม่สอดคล้องกับจตุติกรณ์ นิสสัย (2558: 91) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองปรือ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 4 พบว่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการ ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองปรือในภาพรวมต้องการพัฒนา หากพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความต้องการพัฒนาตามลำดับดังนี้ ด้านการส่งต่อ ด้านการคัด กรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการพัฒนานักเรียน ด้านการแก้ไขปัญหานักเรียน ด้านการป้องกัน ด้านการส่งเสริมนักเรียน

ความต้องการจำเป็นด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับต้องการพัฒนา ตามลำดับ โดยข้อที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ ให้นักเรียนที่เรียนเก่งจับคู่กับนักเรียนที่ เรียนอ่อนเพื่อ ตีหรือสอนเสริมให้แก่ นักเรียนที่เรียนอ่อนกว่า ทั้งนี้เพราะนักเรียนที่นั่งด้วยกันจะมี ความสนิทใกล้ชิดกัน ด้วยความใกล้ชิดสามารถที่จะอธิบายได้เมื่อเกิดความไม่เข้าใจ บางครั้งเด็กจะ กลัวโดนดุ เมื่อสงสัยจึงไม่กล้าถามเมื่อไม่เข้าใจ โดยครูมีทักษะในการทำงานด้านการป้องกันและ แก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกัน ป้องกันและแก้ไขปัญหากับความสามารถ ครอบครั้ว และ

สุขภาพนักเรียนที่มีความเหมาะสม คุ่มค่า และหลากหลาย ครูให้ความสำคัญกับวิธีการและการติดตามที่เป็นระบบของสถานศึกษาและบริหารเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมอย่างจริงจังสอดคล้องกับ จุติกรณ นิสสัย (2558: 93) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองปรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 4 ด้านการแก้ไขปัญหา นักเรียนมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้ พูดคุยกับนักเรียนถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ครูดำเนินการแก้ไขปัญหา นักเรียน โดยการประสานผู้ปกครองและหน่วยงานอื่น ๆ ช่วยเหลือ นักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน จัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อทราบถึงปัญหาของนักเรียนแต่ละคน แก้ปัญหารายบุคคล และปฏิบัติทีละขั้นตอน ดูความเปลี่ยนแปลงควรมีการประชุมเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมนักเรียน และควรร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา แนวทางแก้ไขพฤติกรรม และด้านการป้องกันนักเรียน มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้ สอบถามพูดคุยถึงสภาพแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบต่อ นักเรียนดูแลเอาใจใส่ให้นักเรียนในความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด ควรวางระเบียบข้อบังคับให้นักเรียน ปฏิบัติ และเพิ่มกิจกรรมและอบรมเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากภัยรอบตัวรู้ทันภัยต่าง ๆ

ความต้องการจำเป็นด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนอยู่ในระดับต้องการพัฒนา ตามลำดับโดยครูควรเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาร่วมประชุมทุกภาคเรียน และจัดกิจกรรมเพื่อเป็น ประโยชน์ต่อนักเรียน รู้จักผู้อื่นและสังคมเช่น ให้นักเรียนรู้จักตนเองและเพื่อนๆมากขึ้น ครูควรจัด กิจกรรมส่งเสริม นักเรียนกลุ่มปกติให้พัฒนาได้เต็มศักยภาพ ครูควรจัดกิจกรรมซ่อมเสริมเพื่อ ช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มเสี่ยงกลุ่มมีปัญหา ครูควรให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มมี ปัญหา ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริ โชคสกุล (2559: 81) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 จังหวัดสมุทรปราการ สรุปว่าสภาพที่ควรจะเป็นของด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน ครูต้องจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน จัด กิจกรรมโฮมรูมเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีความสามารถได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ครูควรยอมรับในความรู้ความสามารถของนักเรียนเพื่อสร้างความภาคภูมิใจของนักเรียน และครู ต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนของนักเรียนให้มีมาตรฐานความรู้สูงขึ้น

ความต้องการจำเป็นในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล อยู่ในระดับต้องการพัฒนา ตามลำดับ โดยครูประจำชั้นควรใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการรวบรวมข้อมูลนักเรียนเพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์จัดทำข้อมูลด้านความสามารถพิเศษของนักเรียนในด้านต่างๆเช่นดนตรี กีฬา ศิลปะ ในระเบียบสนธิสนธิทั้งครูควรสอบถามข้อมูลด้านอาชีพและรายได้ของบิดามารดาหรือ ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญศรี นิตยา (2551: 35) ได้ศึกษาปัญหา การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ขอนแก่น เขต 4 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยให้ครูทราบจุดแข็งจุดอ่อน ของนักเรียนแต่ละคน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ซึ่งต้องเลือกวิธีการและเครื่องมือหรือเทคนิค ต่างๆ เพื่อประสิทธิภาพในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และสามารถนำไปวางแผนให้การ ช่วยเหลือ ป้องกัน และส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม

ความต้องการจำเป็นการส่งต่ออยู่ในระดับต้องการพัฒนาตามลำดับ ครูควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนกลุ่มมีปัญหาเพื่อส่งต่อไปรับการช่วยเหลือครูควรดำเนินการแก้ปัญหาในเบื้องต้นด้วยตนเองก่อนหากไม่สามารถแก้ปัญหาได้จึงดำเนินการส่งต่อนักเรียนครูควรมีการประสานให้ครูแนะแนวฝ่ายปกครองติดต่อหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาแล้วมีการรายงานผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอสอดคล้องกับงานวิจัยของสายใจ แซ่โซว (2551: 73) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการส่งต่อนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรประสานงานกับครูที่ช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งต่อและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ความต้องการจำเป็นการคัดกรองนักเรียนอยู่ในระดับต้องการพัฒนา ตามลำดับครูประจำชั้นสังเกตพฤติกรรมนักเรียน บุคลิกภาพ ครอบครั้ว ความสามารถในการเรียน เพื่อจัดนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มที่มีปัญหา ใช้เกณฑ์การพิจารณาของโรงเรียนเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลสอดคล้องกับปาริวรรณ โคตรชมพู (2554: 35) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 พบว่า การดำเนินงานที่น่าจะมีปัญหามากที่สุด คือ ด้านการคัดกรองนักเรียนเพราะว่าต้องยึดเกณฑ์ที่มีมาตรฐานในการจัดกลุ่มนักเรียน ต้องใช้ความละเอียดถี่ถ้วน ความรอบคอบและความระมัดระวังในการลงสรุปข้อมูล ครูควรทำการคัดกรองนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา โดยใช้ข้อมูลต่าง ๆ เช่น แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน เพื่อที่จะจัดทากิจกรรมที่ป้องกันและการพัฒนาส่งเสริมนักเรียน ให้เหมาะสมกับกลุ่มของนักเรียนที่ครูได้ทำการคัดกรองไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร การที่จะพัฒนารูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครให้มีประสิทธิภาพ ควรมีการส่งเสริมให้ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามสภาพการณ์จริงของโรงเรียน และชุมชนร่วมกันคิดวางแผนทางการแก้ปัญหาทางมีปฏิบัติตามที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้

1.2 การติดตามประเมินผลควรปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถปฏิบัติได้จริงตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ 1. การขับเคลื่อนนโยบาย 2. การดำเนินงานของบุคลากรหลัก 3. การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงาน

2.2 ควรศึกษาตัวบ่งชี้การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้ได้ผลของงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อนำมาสังเคราะห์ประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในแนวทางต่อไปให้มีผลการศึกษาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- จิรัฐิพร จีนสายใจ. (2557). ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม. (การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- จตุติกรณ์ นิสสัย. (2558). การศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองปรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลบุรี เขต 3. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา).
- เต็ม ปุราถาเน. (2557). การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์).
- ปารีวรรณ โคตรชมพู. (2554). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชาฆ้อพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา)
- เพ็ญศรี นิตยา. (2551). สภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย).
- วิไล รุ่งโรจน์แสงจินดา. (2556). การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยการใช้หลักจิตวิทยาของโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางบอน สังกัดกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี).
- ศิริ โชคสกุล. (2559). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 จังหวัดสมุทรปราการ. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา).
- สำนักงานยุทธศาสตร์การศึกษา สำนักงานการศึกษา. (2560). แผนปฏิบัติราชการประจำปี 2560 สำนักงานการศึกษา เอกสารกลุ่มงานนโยบายและแผนการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- สายใจ แซ่โซว. (2551). ปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาสำหรับนักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา สังกัด

สำนักงานคณะ กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่ง
สินค้าและพัสดุภัณฑ์.

สำนักงานงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (2559). ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลักการ แนวคิดและ
ทิศทางการดำเนินงาน เอกสารสรุปย่อองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาทีมงานขับเคลื่อนระบบดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน เพื่อก้าวอย่างอย่างยั่งยืน ปี 2552. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการ ภาค 1
Academic Administration of School under the Regional of Education
Office No.1

พิมพ็ใจ พุฒจัตุรัส* ชาญชัย วงศ์สิริสวัสดิ์** อรสา จรุญธรรม***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการ ภาค 1 จำแนกตาม ประสบการณ์การทำงาน ขนาดโรงเรียน และระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูระดับมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 364 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเคร์จซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การวิเคราะห์ค่า t (Independent t-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา รองลงมา ได้แก่ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้

2. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตาม ประสบการณ์การทำงานมีการดำเนินงานการบริหารงานวิชาการโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน

* ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

** ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

*** ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

คำสำคัญ : การบริหารงานวิชาการ, สำนักงานศึกษาธิการภาค 1

Abstract

The research study aims to 1) study the academic administration of schools under the Regional of Education Office No.1 2) to compare the academic administration of schools under the Regional of Education Office No.1 which was classified by work experiences, school sizes, and education levels. The research samples were 364 secondary teachers who have worked schools under the Regional of Education Office No.1 in the academic year of 2017. The sample size was determined by using a table of Krejcie & Morgan and Multi-Stage Random Sampling. The research instrument was 5 level rating scale questionnaire with 0.95 of reliability and the statistics used in analyzing were percentage, mean (\bar{x}), Standard Deviation: S.D., independent t-test, and One Way ANOVA.

The results were found that

1. The academic administration of schools under the Regional of Education Office No.1 were totally at a high level. The highest average were the selection of textbooks for using in the school, following the research for the development of educational quality in schools. On the other hand, the lowest average were the curriculum development, and the development and promotion of learning resources.

2. The academic administration of schools under the Regional of Education Office No.1 which was classified by work experiences were differently performed in the statistics with 0.05. The results of classifying by the school sizes were not different, as well as the education levels were totally not different.

Keywords: academic administration, the Regional of Education Office No.1

บทนำ

ในปัจจุบันการศึกษาไทยให้ความสำคัญกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มีเนื้อหาสาระสำคัญซึ่งเป็นแนวการจัดการศึกษาของประเทศ หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรา 39 ที่กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management : SBM) และการจัดการศึกษา ทั้งการบริหารงานวิชาการ การ

บริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งเป็นกลยุทธ์ในการบริหารของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้โรงเรียนเป็นองค์กรหลักในการปฏิรูปการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยกระจายไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในพื้นที่โดยตรง มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว

จากที่ผ่านจากอดีตถึงปัจจุบันมีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา และได้มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ทำการศึกษเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการรองรับการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาสู่เขตพื้นที่และสถานศึกษา ด้านวิชาการ โดยภาพรวมพบว่าโรงเรียนที่มีความพร้อม (โรงเรียนขนาดใหญ่) สามารถดำเนินงานในด้านวิชาการได้เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เนื่องจากมีการบริหารงานที่ดี มีการอบรมให้ความรู้และความเข้าใจอันดีแก่ครู มีการติดตามและประเมินผลทั้งจากผู้บริหารสถานศึกษา และจากส่วนกลาง แต่ในบางโรงเรียนที่ยังไม่มีความพร้อมการดำเนินงานมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระจายอำนาจ ได้แก่ ปัญหาความไม่แน่นอนทางการเมืองซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนของนโยบายทางการศึกษา หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย และขาดการสร้างความเข้าใจแก่ครูก่อนนำไปใช้ ดังนั้น ถึงแม้จะมีการกระจายอำนาจให้เขตพื้นที่และสถานศึกษาสามารถกำหนดหลักสูตรของตัวเองได้ แต่บุคลากรครูบางส่วนก็ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่จะทำหลักสูตรของตัวเองต้องไปเอามาจากแหล่งอื่น ปัญหาการขาดครูที่มีความสามารถตรงตามวิชาเอก และการขาดภาวะผู้นำในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา (สุวิมล ว่องวานิช และคณะ, 2555; พิณสุดา สิริธรรังศรีและคณะ, 2554; ดิเรก พรสีมา และคณะ, 2553; วราภรณ์ สามโกเศศและคณะ, 2553)

โดยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2559 จำแนกตามศึกษาธิการภาค พบว่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในทุกรายวิชา สำนักงานศึกษาธิการภาค 1 มีคะแนนเฉลี่ยรองลงมา ในรายวิชาสังคมศึกษา ฯ และวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรุงเทพมหานคร มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในทุกรายวิชา ส่วนสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 มีคะแนนรองลงมาในรายวิชา สังคมศึกษา ฯ และวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในทุกรายวิชา ส่วนสำนักงานศึกษาธิการภาค 9 มีคะแนนเฉลี่ยรองลงมา ในรายวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์

(สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2558) โดยในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 การบริหารงานวิชาการปัจจุบันมีความสำคัญ ปัจจุบันงานวิชาการจะเป็นตัวกำกับความสำเร็จของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ ทักษะและความสามารถในการบริหารทุกฝ่ายโดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน เมื่อใดที่โรงเรียนดำเนินการบริหารงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพแล้วจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในทิศทางที่ดีขึ้น

จากสภาพที่กล่าวข้างต้นผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 เพื่อใช้เป็นสารสนเทศสำคัญในการนำไปกำหนดแนวทางในการบริหารงานวิชาการ พัฒนางานวิชาการของโรงเรียน ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการ ภาค 1 จำแนกตาม ประสบการณ์การทำงาน ขนาดโรงเรียน และระดับการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ครูระดับมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 91 โรงเรียน จำนวน 7,190 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูระดับมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 364 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเคร์จซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan อ้างถึงใน วรณีย์ แกมเกตุ, 2555) และใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Muti-Stage Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน แบบตรวจสอบรายการ (Check List) และ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ไปยังผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

- 4.1 ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา
- 4.2 จัดระเบียบข้อมูลและลงรหัสในแบบสอบถาม และคำนวณหาค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป
- 4.3 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การวิเคราะห์ค่า t (Independent t-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการ สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา รองลงมา ได้แก่ ด้านการวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการ	\bar{x}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น	4.21	0.40	มาก
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ	4.16	0.38	มาก
3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา	4.20	0.40	มาก
4. การพัฒนาหลักสูตร	4.14	0.43	มาก
5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.17	0.41	มาก
6. การวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	4.16	0.41	มาก
7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา	4.22	0.44	มาก
8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้	4.14	0.42	มาก
9. การนิเทศการศึกษา	4.17	0.41	มาก
10. การแนะแนว	4.15	0.43	มาก
11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา	4.15	0.46	มาก
12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ	4.20	0.45	มาก
13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น	4.15	0.44	มาก
14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรมหน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา	4.20	0.44	มาก
15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา	4.15	0.44	มาก
16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา	4.23	0.47	มาก
17. การพัฒนาการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.20	0.47	มาก
รวม	4.18	0.30	มาก

1. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามประเภทของการดำเนินงาน ขนาดโรงเรียน และระดับการศึกษา

2.1 การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามประเภทของการดำเนินงาน มีการดำเนินงานการบริหารงานวิชาการโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา และด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามประเภทของการดำเนินงาน โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการ	ต่ำกว่า 10 ปี (n=197)		ตั้งแต่ 10 ขึ้น ไป (n=167)		t	Sig
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
1. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น	4.23	0.39	4.19	0.41	0.91	0.36
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ	4.18	0.38	4.13	0.38	1.40	0.16
3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา	4.22	0.41	4.19	0.39	0.70	0.48
4. การพัฒนาหลักสูตร	4.15	0.44	4.14	0.42	0.23	0.82
5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.20	0.38	4.14	0.44	1.26	0.21
6. การวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	4.19	0.40	4.12	0.41	1.54	0.13
7. การวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา	4.25	0.44	4.17	0.43	1.87	0.06
8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้	4.17	0.42	4.12	0.43	1.09	0.28
9. การนิเทศการศึกษา	4.22	0.41	4.11	0.40	2.60*	0.01
10. การแนะแนว	4.17	0.44	4.12	0.41	1.06	0.29
11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา	4.19	0.45	4.10	0.46	1.92	0.06
12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ	4.25	0.45	4.13	0.46	2.49*	0.01

13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น	4.19	0.41	4.11	0.46	1.63	0.11
14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา	4.25	0.42	4.14	0.45	2.44*	0.02
15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา	4.17	0.44	4.13	0.44	0.98	0.33
16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา	4.31	0.46	4.15	0.48	3.17*	0.00
17. การพัฒนาการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษ	4.24	0.45	4.16	0.48	1.72	0.09
รวม	4.21	0.42	4.14	0.43	2.29*	0.02

2.2 การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาทางด้าน พบว่า ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน

2.3 การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการ	ปริญญตรี (n=197)		สูงกว่าปริญญตรี (n=167)		t	Sig
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
1. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น	4.21	0.40	4.14	0.40	-	0.96
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ	4.17	0.38	4.14	0.38	0.62	0.54
3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา	4.21	0.40	4.19	0.39	0.44	0.66
4. การพัฒนาหลักสูตร	4.13	0.44	4.16	0.42	-	0.46

					0.75	
5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.15	0.40	4.19	0.41	- 0.77	0.44
6. การวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	4.15	0.44	4.17	0.37	- 0.43	0.67
7. การวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา	4.22	0.46	4.21	0.42	0.23	0.82
8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้	4.15	0.44	4.14	0.40	0.09	0.93
9. การนิเทศการศึกษา	4.16	0.41	4.18	0.41	- 0.45	0.65
10. การแนะแนว	4.15	0.43	4.14	0.42	0.27	0.79
11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา	4.14	0.48	4.16	0.43	- 0.48	0.63
12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ	4.21	0.45	4.18	0.46	0.45	0.66
13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น	4.16	0.46	4.15	0.40	0.17	0.86
14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา	4.19	0.44	4.20	0.43	- 0.14	0.89
15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา	4.13	0.43	4.18	0.44	- 1.05	0.30
16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา	4.26	0.46	4.20	0.49	1.25	0.21
17. การพัฒนาการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.20	0.46	4.21	0.48	- 0.16	0.88
รวม	4.18	0.43	4.17	0.42	- 0.06	0.96

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 การบริหารงานวิชาการถือได้ว่าเป็นงานหลักของการบริหารโรงเรียน เพราะคุณภาพของ

โรงเรียนขึ้นอยู่กับผลงานด้านวิชาการเป็นหลัก ผลการวิจัยข้อนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมศักดิ์ ชูช่วง (2551) ทำวิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขตที่ 2 พบว่า การวิจัย สภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2 ในภาพรวมทุกด้านมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน และรายด้านอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา รองลงมา ได้แก่ ด้านการวิจัย เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้

2. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตาม ประสิทธิภาพการทำงาน ขนาดโรงเรียน และระดับการศึกษา

2.1 การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตาม ประสิทธิภาพการทำงาน มีการดำเนินงานการบริหารงานวิชาการโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนมีกรอบของการบริหารงานวิชาการที่ชัดเจน ดังนั้นผู้บริหารต้องการให้ครูที่มีประสิทธิผลน้อย ได้เรียนรู้ ทักษะ กระบวนการ ในการบริหารงานวิชาการได้ประสบความสำเร็จ และร่วมทำงานกับครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศการศึกษาด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา และด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยข้อนี้เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมชาย ชูเลิศ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2 พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ส่วนระดับของการเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างวุฒิการศึกษา และประสิทธิการทำงานของครู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

2.2 การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนแต่ละขนาดโรงเรียน ได้รับกรอบและแนวทางในการปฏิบัติงานวิชาการมาดำเนินการปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยข้อนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุณากรรณ์ สนวนมะม่วง (2553) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และเขต 2 พบว่า 1) สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 มีสภาพการบริหารงานวิชาการที่มีขนาดต่างกัน มีสภาพการบริหารงานวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดกลาง มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมมากที่สุด รองลงมา คือ สถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาขนาดใหญ่ 2) สภาพการ

บริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 ที่มีขนาดต่างกัน มีสภาพการบริหารงานวิชาการในภาพรวม และรายด้านไม่ต่างกัน

2.3 การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูที่ได้รับการศึกษา วุฒิก่อนการศึกษาระดับปริญญาตรี และวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ก็มีการพัฒนางานวิชาการได้เช่นเดียวกัน เนื่องจากครูในโรงเรียนได้พัฒนาตนเองโดยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการอยู่เสมอ มีความรู้ใหม่ ๆ เรียนรู้งานวิชาการไปพร้อมกัน จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีศักยภาพในการบริหารงานวิชาการไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยข้อนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมา ได้แก่ ผลการวิจัยของปรีชา โล่ห์ชัย (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของหัวหน้างานวิชาการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามทัศนะของหัวหน้างานวิชาการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 จำแนกตามวุฒิทางการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับ กษิตศ เนียมทอง (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศักยภาพการบริหารจัดการศึกษาด้านงานวิชาการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท ผลการเปรียบเทียบศักยภาพการบริหารจัดการศึกษาด้านงานวิชาการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท จำแนกตามวุฒิการศึกษา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานต้นสังกัดควรให้ความสำคัญโดยนำสารสนเทศไปใช้วางแผนการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับแนวการปฏิบัติตามกระบวนการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน เกี่ยวกับแนวคิด ทักษะ กระบวนการซึ่งนำมาพัฒนางานบริหารวิชาการของโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

1.2 ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการสื่อสารโดยการประชุมร่วมกับคณะครูภายในโรงเรียน เพื่อหาวิธีการและแนวทางที่ถูกต้องในการประเมินผลการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1

2.2 ควรมีวิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- กษิตศ เนียมทอง. (2549). **ศักยภาพการบริหารจัดการศึกษาด้านงานวิชาการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท**. วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ดิเรก พรสีมา และคณะ. (2553). **รายงานการวิจัยการกระจายอำนาจการบริหารและการศึกษาสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปรีชา โล่ห์ชัย. (2552). **การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- พิณสุตา สิริธรงค์ศรี. (2554). **รายงานการวิจัย เรื่อง การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). **วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรากรณ์ สามโกเศศ และคนอื่น ๆ. (2553). **ข้อเสนอแนะทางเลือกระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาวะคนไทย**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.
- วสันต์ ปรีดานันท์. (2553). **การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม**. การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมชาย ชูเลิศ. (2553). **การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- สมศักดิ์ ชูช่วง. (2551). **การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2555). **รายงานการวิจัย การประเมินศักยภาพและความพร้อมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2560). **รายงานประจำปี 2560**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).
- อุณาภรณ์ สวนมะม่วง. (2553). **การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทันตภูมิสูตร

A Study of Insight Meditation Practice in Dantabūmisutta

พระอานาจ สุวฑฒโน (วิสัย)* พระปัญญารัตน์นาร**

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง“แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทันตภูมิสูตร”มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในทันตภูมิสูตร 2) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทันตภูมิสูตร มีผลการศึกษาพบว่า ทันตภูมิสูตรเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการฝึกฝนจิตให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท การพยายามฝึกฝนจิตของตนด้วยความเพียรแรงกล้าแม้สละชีวิตเพื่อละเว้นกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัสจนสามารถระงับนิวรณ์ธรรมซึ่งเป็นเครื่องกั้นจิตไม่ให้ตั้งอยู่ในกุศล จนสามารถพัฒนาจิตด้วยการเพียร เภากิเลส ด้วยศีลสิกขา สมาธิสิกขาและปัญญาสิกขา จนบรรลุถึงสัมมาสมาธิระดับฌาน มีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว คือ จิตเอกัคคตาซึ่งทำให้แจ้งได้ด้วยแนวทางปฏิบัติเนกขัมมะ การเจริญวิปัสสนาภาวนาในทันตภูมิสูตรคือการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกฝนอบรมตนให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งพระไตรลักษณ์ พัฒนาตนตั้งแต่ปุถุชนจนถึงอริยะชนตามภูมิธรรมของตน โดยแบ่งภูมิของผู้ฝึกออกเป็น 3 ระดับ คือ (1) ภูมิของปุถุชนหรือผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล (2) ภูมิผู้อบรมตนอยู่ คือ บุคคลผู้ที่ยังต้องศึกษา 3 ประเภทคือ อริยบุคคลระดับพระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี (3) ภูมิของผู้ฝึกอบรมตนแล้ว ได้แก่ พระอรหันต์ตผล ทั้งหมดล้วนเกิดจากการฝึกตน พัฒนาจิตเจริญสมาธิจนเป็น เอกัคคตาจิตแล้วพัฒนาปัญญาเลื่อนภูมิจิตของตนจากโลกียภูมิให้สูงขึ้นถึงโลกุตตรภูมิเป็นพระขีณาสพสิ้นอาสวกิเลสในที่สุด

คำสำคัญ: (วิปัสสนาภาวนา), (ทันตภูมิสูตร)

Abstract

This academic article was part of the research paper entitled ‘A Study of Insight Meditation Practice Appearing in Dantabūmi-sutta’ having two purposes; to study the content and principles of Dantabūmi-sutta and to study the practice of Vipassana meditation in Dantabūmi-sutta. Its findings were that Dantabūmi-sutta contains the way of mental development by living with heedlessness, great effort

* สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม, Amnardwisai@gmail.com

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

to train oneself even nearly death to restrain from 5 sensual pleasures; visible objects, sound, smell, taste and tangible objects until one can obstruct hindrances which prevent from wholesomeness. Then he continues practicing with great efforts, discipline, concentration, and wisdom training until entering into the one-pointedness of mind. All these practices can be completed and realized only through renunciation. Dantabūmi-sutta is that practice based on Four Foundation of Mindfulness which aims at training oneself to realize the Three Common Characteristics starting from worldly level up to Noble level. Plans of practitioners are divided into 3 levels; (1) The plane of ordinary persons who have not attained the higher Dhamma, (2) The plane of trainees who still need more practice, namely, Sotāpanna, Sakadāgāmī and Anāgāmī, (3) The plane of trained persons or Arahatta. The all kinds of Noble persons must train themselves with Vipassana meditation to reach One-Pointedness of mind, then, cultivating to insight for elevating from the worldly to supramundane plane.

Keywords: (Insight meditation practice), (Dantabūmi-sutta)

บทนำ

การแสวงหาความสุขที่แท้จริงในพระพุทธศาสนานั้นมีหลักปฏิบัติซึ่งปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่ง ซึ่งหนึ่งในนั้นปรากฏอยู่ใน “ทันทภูมิสูตร” ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยภูมิของผู้ได้รับการฝึกแล้วอบรมตนแล้ว ตามข้อความตอนหนึ่งมีปรากฏว่า “พระเถระ พระมหัชฌิมะ และพระนวกะ ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ได้มรณภาพลง ถือว่ามรณภาพลงอย่างฝึกแล้ว” คำว่าทันทภูมินี้ ยังปรากฏในอรหัตตสูตร ซึ่งตอนท้ายของพระสูตรได้กล่าวถึงพระอรหันต์ว่า “มีร่างกายนี้เป็นร่างสุดท้าย พ้นจากภพใหม่ถึงทันทภูมิ ขณะเด็ดขาดแล้วในโลก” ซึ่งถือเป็นเครื่องยืนยัน และให้ความกระจ่างชัดว่าบุคคลที่ฝึกตนแล้วในที่นี้ คือผู้ฝึกตนตามหลักพระพุทธศาสนาจนถึงความสิ้นไปแห่งตัณหาหรือถึงซึ่งอรหัตตผลแล้ว จะเป็นผู้ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก เพราะการเกิดเป็นทุกข์ จึงกล่าวได้ว่าผู้ฝึกตนดีแล้วย่อมพบกับบรมสุข คือ พระนิพพาน

ทันทภูมิสูตร กล่าวถึง ภูมิของบุคคลผู้ได้รับการฝึกตนแล้ว จากการออกจากกามคุณ 5 ส่วนผู้ที่ยังอยู่ท่ามกลางกาม ยังบริโศคกาม ถูกกามวิตกรุมเร้า ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ยังขวน ขวายในการแสวงหากามอยู่ จักทรงรู้ ทรงเห็น หรือทรงทำให้แจ้งจิตแตกคตาที่บุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงบรรลุพึงทำให้แจ้ง ด้วยเนกขัมมะได้”

สำหรับผู้ที่ยังไม่ฝึกฝนอบรมตนให้สลัดออกจากกามกิเลสนั้นย่อมได้รับความเร่าร้อน กระวนกระวายย่อมบรรลุธรรมได้ยากกว่าผู้ที่อยู่ในเนกขัมมะ ข้อความตอนหนึ่งใน “ทันทภูมิสูตร” ทรงแสดงไว้ว่า “เหมือนความขี้ขางฝั่งเสาคะลุใหญ่ลงในแผ่นดิน ล่ามคอข้างป่าไฉ้มันคง เพื่อแก้ไขปรกติของสัตว์ป่า แก้ไขความดำริพล่านของสัตว์ป่า แก้ไขความกระวนกระวาย ความลำบากใจ และความ

เราร้อนของสัตว์ป่าฉันทัด ฉันทัน เหมือนกันสติปัญญา 4 ประการ ชื่อว่าเป็นหลักผูกใจของอริยสาวก เพื่อแก้ไขปรกติ. เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ทันทตุมิสูตรนี้จึงเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อละกามคุณแต่ต้องตั้งอยู่ภายใต้กรอบการปฏิบัติอันเป็นทางดำเนินของเหล่าพระอริยะที่นำไปสู่การหลุดพ้น มีชื่อว่า มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นฐานปฏิบัติใหญ่ในการคลุ่อกอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งปฏิปทานี้จัดว่าเป็นยานอันประเสริฐในพระธรรมวินัยนี้ การพัฒนาตนไม่อาจบรรลุเป้าหมายสูงสุดได้ถ้าปราศจากยานอันประเสริฐคือการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัญญา 4 ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเป็นทางดับทุกข์ และทำให้แจ้งพระนิพพานได้

วัตถุประสงค์ของการการศึกษา

บทความเรื่อง “ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทันตุมิสูตร” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในทันตุมิสูตร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทันตุมิสูตร

วิธีดำเนินการศึกษา

บทความเรื่องแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในทันตุมิสูตร เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาตามคำสอนเรื่องทันตุมิสูตรในพระไตรปิฎก รวมทั้งหนังสือ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งวิธีการศึกษา ดังนี้

1. สารนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทันตุมิสูตร” เป็นการศึกษาเชิงเอกสารแบบพรรณนา ขอบเขตด้านการศึกษาจะแบ่งเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาเนื้อหาและสาระสำคัญของทันตุมิสูตร และแนวทางปฏิบัติวิปัสสนาที่ปรากฏในทันตุมิสูตร ศึกษาแนวคิดทั่วไปตามทัศนะของนักวิชาการและตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถา ฎีกา ปรกรณ์วิเสส อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาวิเคราะห์ เรียบเรียง นำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนา

2. ขอบเขตด้านการศึกษา ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอรรถา ฎีกา อรรถา ฎีกา ปรกรณ์วิเสส หนังสือ เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทันตุมิสูตรตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถา ฎีกา ปรกรณ์วิเสส หนังสือ เอกสาร ตำรา ผลงานทางวิชาการและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาที่ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในทนต์ภูมิสูตร

ทนต์ภูมิสูตร หมายถึง ภูมิของผู้ฝึกแล้ว ตั้งชื่อตามเนื้อหาสาระของพระสูตร ที่พระผู้มีพระภาคทรง ไขข้อข้องใจในเรื่องที่ ชยเสนราชกุมารที่ไม่ทรงเชื่อว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ผู้ไม่ประมาท มีความเพียรอุทิศกายและใจอยู่ จะบรรลุจิตแตกคัคตาได้ พระสูตรนี้จัดอยู่ในประเภท ปุจฉาวลีกะ

จิตแตกคัคตา หมายถึง ความมีอารมณ์เป็นอย่างเดียวของจิต จิตที่มีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว ความสำคัญของพระทนต์ภูมิสูตรนี้มีคำว่า จิตแตกคัคตา เป็นตัวชี้วัด เป็นแนวทางของผู้ปฏิบัติจิตภาวนาเพื่อให้ จิตเป็นเอกัคคตา จิตเป็นอารมณ์เดียว ตามภูมิตนตั้งแต่ภูมิอันเป็นโลกียะจนถึงอริยภูมิ คือ ภูมิของบุคคลผู้ได้รับการฝึกตนแล้ว ได้แก่ พระอรหันตผล

นิ वर्ณ หมายถึง กิเลสอันกั้นจิต ห้ามจิตไม่ให้ทำความดี เป็นอุปสรรคที่คอยขัดขวางต่อการปฏิบัติภาวนา เพราะคอยกั้นจิตให้ได้บรรลุธรรมชั้นพิเศษ คือ สมภาติ ญาณ มรรค ผลนิพพาน

กามคุณ 5 หมายถึง อารมณ์ที่น่าพอใจ น่าปรารถนา มี รูปสวय เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย และสัมผัสที่นุ่มนวล ซึ่งหมายรวมเอาวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ทั้งหมดไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต

ฉาน หมายถึง การเพ่ง เฝ้า พินิจ ครุ่นคิด จดจ่อได้แก่ เพ่งอารมณ์สมณะอย่างใดอย่างหนึ่งจนจิตเป็นสมาธิ เป็นกระบวนการในการฝึกจิตเป็นลำดับขั้น เริ่มตั้งแต่ ปฐมฉาน ทุตติยฉาน ตติยฉาน เป็นต้นเพื่อที่จะให้จิตเป็นสมาธิแน่วแน้อยู่กับอารมณ์เดียวเรียกว่าเอกัคคตา

ไตรสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาสัมมาปฏิบัติเพื่อการฝึก การอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นเพื่อนำไปสู่ความเป็นสุขอิสระแท้จริง

2. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทนต์ภูมิสูตร

วิปัสสนาภาวนาตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ซึ่งถือเป็นทางสายเอก ของผู้ที่ฝึกตนเพื่อความพ้นทุกข์ เป็นทางดำเนินไปแล้วสู่มรรค ผล และพระนิพพาน หลักการเจริญสติปัฏฐาน 4 คือ การฝึกฝนตน ด้วยการเรียนรู้รูป นามในกายและใจ ได้แก่ การพิจารณาดูกาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อรู้แจ้งความจริงว่าเป็นเพียงไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เพราะเกิดดับตลอดเวลา เป็นทุกข์ เพราะทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เป็นอนัตตา เพราะไม่ใช่ตัวตน บังคับบัญชาไม่ได้ ปัญญาที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา

ทนต์ภูมิ คือ ภูมิของผู้ฝึกอบรมตนแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ (1) ภูมิของผู้ไม่อบรมตน คือ ปุถุชนหรือผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล (2) ภูมิผู้อบรมตนอยู่ คือ บุคคลผู้ที่ยังต้องศึกษา 3 จำพวก ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี (3) ภูมิของผู้ฝึกอบรมตนแล้ว ได้แก่ พระอรหันตผล ซึ่งเกิดจากการฝึกตน อบรมตน ให้เจริญขึ้น ด้วยวิธี การฝึกฝนพัฒนาจิตเจริญสมาธิเพื่อให้เกิดปัญญาด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา เลื่อนภูมิจิตของตนจากโลกียภูมิให้สูงขึ้นเข้าสู่โลกุตตรภูมิสำเร็จเป็นพระชินาสพสิ้นอาสวกิเลสในที่สุด

จิตแตกคัคตา คือ จิตที่เป็นอารมณ์เดียว เป็นสัมมาสมาธิ เกิดจากจิตที่เป็นกุศล ทำให้เกิดการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง สมานนั้นเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา มีความเข้าใจในเรื่องของสภาพธรรมเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจ 4

การละนิวรณ นั้นผู้ปฏิบัติธรรมพึงพิจารณา เรื่อง กามฉันทะ พยาบาปทะ ถีนะมิทธะ อุทธัจจกุกุจจะ วิจิกิจฉา เป็นเหตุเกิดและดับไปด้วยการช่ม คือ วิชัมภนปหาน เป็นการละกิเลสคือ นิวรณด้วยการช่มไว้ ดุจเอาหินทับหญ้า ด้วยอำนาจแห่งการเจริญสมถภาวนาจนได้สมาธิ โดยวิธี เจริญฌาน ผู้ปฏิบัติเจริญสมถกัมมัฏฐานกองใดกองหนึ่ง จนจิตเป็นสมาธิเข้าสู่ฌาน

เนกขัมมะ มีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ 1) บวชกาย คือการปลีกกายออกไป ไม่เกี่ยวข้องกับ กามคุณ 2) บวชใจ ได้แก่การระมัดระวังจิตใจของตน พยายามฝึกฝนจิตใจของตนให้คลายความ ยินดีต่อกามคุณจนวางเหนียวแห่งอัสวกิเลสค่อยเหือดแห้งไปจากใจในที่สุด การออกบวชเนกขัมมะต้องประกอบพร้อมด้วยองค์ทั้งสองประการจึงจะสัมฤทธิ์ผลแห่งการออกบวชอย่างสมบูรณ์ โดย ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นแนวทางสัมมาปฏิบัติที่ถูกต้องในการฝึกฝนอบรมตนของมนุษย์ เพื่อให้ชีวิตของตนดำเนินไปสู่ความสมบูรณ์ คือ ภาวะที่เป็นผู้มีวิชา พัฒนากาย วาจา จิตใจ และ ปัญญาให้เจริญ งอกงามยิ่งขึ้นไปจนบรรลุเป้าหมายของชีวิตสูงสุด คือ ความหลุดพ้น หรือนิพพาน

สรุปผลการศึกษา

วิปัสสนาภาวนามีหลักในการปฏิบัติตามแนวทางของสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นทางสาย เอก เพื่อให้ผู้ฝึกตนดำเนินถูกต้องตามแนวทางเพื่อมีผลคือความพ้นทุกข์ตามขั้นตอน มรรค ผล และ พระนิพพานเป็นที่สุด ด้วยการฝึกฝนตนจนเกิดปัญญาหยั่งรู้ร้อยสัจ 4 ตามความเป็นจริง โดยใน ทันตภูมิสูตรนั้นท่านกล่าวถึงภูมิของผู้ฝึกอบรมตนแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ (1) ภูมิของผู้ไม่อบรม ตน คือ ปุถุชนหรือผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล (2) ภูมิผู้อบรมตนอยู่ คือ บุคคลผู้ที่ยัง ต้องศึกษา 3 จำพวก ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี (3) ภูมิของผู้ฝึกอบรม ตนแล้ว ได้แก่ พระอรหันตผล ซึ่งเกิดจากการฝึกตน อบรมตนตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้ปัญญาเจริญ ขึ้น ด้วยวิธี การฝึกฝนพัฒนาจิต จากการหลีกเร้นจากกามารมณ์ด้วยเจริญสมาธิเพื่อละนิวรณธรรม ให้เกิดจิตเตกัคคตาแล้วต่อยอดพัฒนาปัญญาด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา เลื่อนภูมิจิตของตน จากโลกิยภูมิให้สูงขึ้น เข้าสู่โลกุตตรภูมิสำเร็จเป็นพระชินาสพลีนอัสวากิเลสในที่สุด

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

อรรถกถาภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิเถร ป.ธ.9). **วิปัสสนากรรมฐาน ภาค 1 เล่ม1.** พิมพ์ครั้งที่ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2555.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **วิปัสสนาขั้นหลักการปฏิบัติวิปัสสนาฉบับสมบูรณ์** จำรูญ ธรรมดา แปล. กรุงเทพมหานคร: หจก. ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2553.

พระธรรมธีรราชฆาตมุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9), คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน, (กรุงเทพฯ มหานคร:
บริษัทประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, 2550),
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่
30, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2559).

ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนากรณียสูตร A Study of Vipassana Practice in Cetanākaraniya Sutta

แม่ชีนวพร ทองศรีเพชร* ดร.สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์** ปรรณนา อังคประสาทชัย***

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนากรณียสูตร” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมในเจตนากรณียสูตร และเพื่อศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนากรณียสูตร เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร จากการศึกษาพบว่า เป็นพระสูตรว่าด้วยกรรมที่ไม่ต้องทำด้วยความตั้งใจ ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อานิสังสวรรค พระสูตรนี้แสดงหลักธรรม 10 ประการ ได้แก่ ศีล อวิปปฏิสาร ปราโมทย์ ปิติ กายปัสสัทธิ สุข สมานิ ยถาภูตญาณทัสสนะ นิพพิทาวิราคะ และวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้เป็นเหตุให้ธรรมทั้งหลายบริบูรณ์ เพื่อถึงความสิ้นทุกข์หลุดพ้นจากวัฏฏะ 3 และหลักการเจริญวิปัสสนาในเจตนากรณียสูตร พบว่ามี 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกที่จัดเป็นสมณะ ได้แก่ ศีล อวิปปฏิสาร ปราโมทย์ ปิติ กายปัสสัทธิ สุข และสมานิ ซึ่งวิธีปฏิบัติในพระสูตรนี้ แสดงถึงหลักสี่ลานุสสติกรรมฐาน ซึ่งส่งผลให้เกิดสมาธิระดับอุปจารสมาธิ ซึ่งองค์ธรรมดังกล่าวนี้แสดงถึงการปฏิบัติแบบสมณะ ในส่วนที่สองพบว่า แสดงยถาภูตญาณทัสสนะ นิพพิทาวิราคะ และวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาโดยอาศัยการพิจารณาอารมณ์วิปัสสนา เห็นรูปรูปนามตามความเป็นจริง โดยความเป็นพระไตรลักษณ์จนเข้าสู่ความพ้นทุกข์ หลักการดังกล่าวนี้แสดงการเจริญวิปัสสนาแบบสมณยานิก คือ การเจริญสมณะก่อนการเจริญวิปัสสนา โดยพบว่าวิธีการปฏิบัติที่เริ่มต้นด้วยสี่ลานุสสติกรรมฐานจนถึงการบรรลุธรรม มีพระอริยบุคคลที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระอูตติยะ พระปัญจสีลสมาทานิยะ และพระจิตตคุดตะ เป็นต้น

คำสำคัญ: (วิปัสสนาภาวนา) (เจตนากรณียสูตร)

Abstract

This academic article was part of the research paper entitled “A Study of Vipassana Practice in Cetanākaraniya Sutta” aims at the following objectives, to study the content and dhamma principle in Cetanākaraniya Sutta and to study the Vipassanā practice in Cetanākaraniya Sutta. This was a documentary research by.

* สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบพฬศึกษาพุทธโฆส นครปฐม, Email : nawaporn.vip@gmail.com

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบพฬศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

*** อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

From the study, it was found that Cetanākaraṇīyasutta concerns about the Kamma or actions without volition, also appeared in Suttantapitaka, Aṅguttaranikāya, Dasakanipāto, Ānisamsavagga. This Sutta's contents involve with ten Dhamma principles, Sīla, Avippatisāra, Pāmojja, Pīti, Passaddhi, Sukha, Samādhī, Yathābhūtañāṇadassana, Nibbidāvirāga, and Vimuttiñāṇadassana. These virtues are the causes for the completion of all dhammas and for cessation of suffering, freeing from cycle of rebirth. Vipassanā practice in Cetanākaraṇīya Sutta revealed that there are 2 parts; first part involves with Samatha or tranquility, there are Sīla, Avippatisāra, Pāmojja, Pīti, Passaddhi, Sukha, and Samādhī. For the method in practice, it was Sīlānussati meditation resulting in the proximate stage of meditation of Upacārasamādhī seen as Samatha's way of practice, second part is that the discourse expounded Yathābhūtañāṇadassana, Nibbidāvirāga, and Vimuttiñāṇadassana, which were the process of wisdom development by contemplating on object of Vipassanā meditation, understanding the truth of matter and mind which falls under the Three Characteristics until liberating from the suffering. This principle was the Vipassanā practice by Samathayānika way which started with Sīlānussati contemplation until attaining the enlightenment found in Theravada Buddhist scripture seen an example as Ven. Uttiya, Ven. Pancasilasamadaniya and Ven. Cittagutta, etc.

Key words: (Vipassana Practice) (Cetanākaraṇīya Sutta)

บทนำ

พุทธวจนะทั้งหมดอันเป็นคำสอนจากพระโอษฐ์ แม้เพียงบทเดียวก็รวมเข้าในอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นคำสอนเรื่องทุกข์ โดยหนทางดับทุกข์จะดำเนินไปตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ที่ธรรมทั้งหลายย่อมทำให้ธรรมทั้งหลายบริบูรณ์ตามลำดับ มีพระพุทธดำรัสที่ปรากฏแนวปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอยู่หลายพระสูตร โดยจุดเริ่มต้นของกระบวนการนี้มี ความแตกต่างกัน ได้แก่ เริ่มจากศีล เริ่มจากวินัย เริ่มจากโยนิโสมนสิการ เริ่มจากศรัทธา เป็นต้น จากนั้นสภาวะธรรมจะดำเนินไปสู่สมาธิและปัญญา จนเข้าสู่ความพ้นทุกข์เป็นที่สุด ซึ่งกระบวนการทั้งหมดย่อมหยั่งลงสู่อริยสัจ 4 ดังคัมภีร์เนตติอรรถกถาว่า “ยสฺมา ภควโต วจัน เอกคาถามตฺตมปิ สจฺจวินมุตฺตํ นตฺถิ. พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค แม้มีเพียงคาถาเดียว ก็ไม่พ้นจากสัจจะ”

แนวทางแห่งการดับทุกข์หรือความสิ้นไปแห่งกิเลสทั้งปวง ที่เป็นทางให้ถึงอสังขตธรรม ได้แก่ สมณะและวิปัสสนา โดยกระบวนการแห่งการพัฒนาปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง เรียกว่า วิปัสสนาภาวนา มี 2 ประการ ได้แก่ สมถยานิก และ วิปัสสนายานิก ซึ่งการอบรมปัญญาเพื่อความพ้นทุกข์นั้นต้องดำเนินไปบนทางเดียว ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 โดยสภาวะธรรมจะเกิดขึ้นตามหลักแห่ง

ไตรสิกขา ดังพระพุทธดำรัสถึงกุศลศีล ว่าเพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน 4 มีความเพียร สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และ โทมนัสในโลกเสีย จัดเป็นศีลที่ยิ่ง เรียกว่า อธิศีล เมื่อพิจารณาสติปัฏฐาน 4 จะเห็นกายและจิต จนเกิดปราโมทย์ ปิติ ปัสสัทธิ สุข รู้ชัดในจิต มีสติภายในมีสมาธิตั้งมั่นเป็นกลาง จัดเป็นสมาธิที่ยิ่ง เรียกว่า อธิจิต เมื่อมีสมาธิเฝ้าดูรู้กายใจตามความเป็นจริง เกิดปัญญาเห็นแจ้งรูปรูปนามล้วนเกิดมาแต่เหตุปัจจัย เห็นความเกิดดับ เปลี่ยนแปลง เสื่อมสลาย ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ ย่อมเบื่อหน่ายคลายกำหนดในรูปนาม เมื่อจิตที่มีญาณปัญญาแก่กล้า ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ จัดเป็นปัญญาที่ยิ่ง เรียกว่า อธิปัญญา

หลักธรรมที่เป็นหนทางสู่ความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อ คือ ไตรสิกขา ซึ่งเป็นพหุธรรมมีกถา หมายถึง พระธรรมเทศนาพระที่ผู้มีภาคตรัสเอาไว้มาก เพราะพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องการปฏิบัติ ซึ่งศีลเปรียบเหมือนผืนดินเป็นที่รองรับทำให้คุณธรรมต่าง ๆ งอกงามขึ้นมาได้ เมื่อจิตที่มีศีลธรรมะฝ่ายดีจะงอกงามขึ้นเอง จิตที่ฝึกแล้วจะไม่ถูกอภิชฌา และ โทมนัสครอบงำ จึงตั้งมั่นเป็นกลาง มีสมาธิเห็นรูปนามตามที่เป็นจริง จะเกิดปัญญา จิตที่ปัญญาอบรมแล้วจะพ้นจากอาสวะทั้งหลายโดยชอบ เป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เพื่อความพ้นทุกข์สู่พระนิพพาน ดังพระดำรัสในเจตนารณียสูตรว่า “อติ โข ภิกขเว ฐมา ฐมาเม อภิสนเทนติ ฐมา ฐมา ฐมาเม ปริปุเรนติ อปารา ปารี คมนายาติ ฯ ภิกขุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายย่อมหลั่งไหลไปสู่ธรรมทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายย่อมให้ธรรมทั้งหลายบริบูรณ์ เพื่อออกจากฝั่งนี้สู่ฝั่งโน้น อย่างนี้แล”

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาศาสตร์เจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนารณียสูตร” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมในเจตนารณียสูตร
2. เพื่อศึกษาศาสตร์เจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนารณียสูตร

วิธีการดำเนินการการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและหลักธรรมที่ปรากฏในเจตนารณียสูตร คือ พระสูตรว่าด้วยกรรมที่ไม่ต้องทำด้วยความตั้งใจ โดยเริ่มจากศีลที่เป็นกุศลย่อมทำอรรถผลให้บริบูรณ์โดยลำดับ ได้แก่ ศีล อวิปปฏิสาร ปราโมทย์ ปิติ กายปัสสัทธิ สุข สมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะ นิพพิทาวีระคะ และวิมุตติ ญาณทัสสนะ โดยกล่าวถึงลักษณะของหลักธรรมย่อยสอดคล้องกับหลักธรรมใหญ่ เป็นเหตุและปัจจัยที่ซึ่งกันหาว่ามีความเกี่ยวโยงกันอย่างไรกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา แล้วนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เนื้อหาและหลักธรรมในเจตนารณียสูตร

เจตนารณียสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยกรรมที่ไม่ต้องทำด้วยเจตนา เพราะเมื่อสร้างเหตุสมบูรณ์แล้ว ย่อมเกิดผลดีขึ้นโดยไม่ต้องปรารถนาในผลนั้น ๆ เป็นไปตามกฎแห่งกรรม เมื่อมีการกระทำแล้ว ผลของการกระทำนั้นย่อมเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เช่น บุคคลผู้รักาศิล ย่อมเกิดเป็นความไม่ร้อนใจเป็นธรรมดา เมื่อสร้างเหตุที่ถูกแล้วผลย่อมส่งต่อ ๆ ไป โดยเริ่มจากศีลที่เป็นกุศลย่อมทำให้เกิดสัมมาสมาธิ สัมมาทิฐิ เกิดอริยมรรคมีองค์ 8 บริบูรณ์เข้าสู่อรหัตตผลโดยลำดับ ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 24 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 16 อังคุดตนิทายทสกนิบาต อาเนสังสวรค เป็นวรรคว่าด้วยอาเนสังส ชื่อนี้ตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ 1 - 5 ซึ่งวรรคนี้มี 10 พระสูตร ซึ่งเจตนารณียสูตรเป็นพระสูตรในลำดับที่ 2 ประกอบด้วย หลักธรรม 10 ประการ ได้แก่ (1) ศีล (2) อวิปปฏิสาร (3) ปราโมทย์ (4) ปีติ (5) กายปัสสัทธิ (6) สุข (7) สมาธิ (8) ยถากุตญาณทัสสนะ (9) นิพพิทาวีระคะ และ(10) วิมุตติญาณทัสสนะ

เจตนารณียสูตรแสดงถึงกระบวนการธรรมแห่งการดับทุกข์ ที่อาเนสังสเกิดขึ้นตามลำดับแห่งกุศลธรรมทั้ง 10 ประการ คือ การปฏิบัติตามหลักของอริยมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อ คือ ไตรสิกขา จากการศึกษาหลักธรรมในเจตนารณียสูตรสามารถทำให้สันนิษฐานได้ว่าธรรม 10 ประการ เป็นผลมาจากการระลึกถึงศีลอันบริสุทธิ์ของตน ซึ่งจัดเป็นการปฏิบัติแบบสมถยานิก ที่ปฏิบัติสมถะนำหน้าและต่อด้วยอารมณ์วิปัสสนา เรียกว่า สมถปุพพังคมิวิปัสสนา โดยมีสี่ลานุสสติเป็นบาทแห่งการเจริญวิปัสสนา ซึ่งสภาวะธรรมที่ปรากฏในเจตนารณียสูตร แสดงถึงอาเนสังสที่เกิดไปตามลำดับแห่งธรรม เพื่อประโยชน์แก่การไปยังฝั่งโน้นคือ พระนิพพาน และเพื่อออกจากวัฏฏะ คือ ภูมิ 3 ที่เป็นฝั่งนี้ ได้แก่ กิเลสวัฏฏ์ กัมมวัฏฏ์ และวิปากวัฏฏ์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

สำหรับผู้ที่ปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ความพ้นทุกข์หรือเพื่อมรรคผลนั้น จำเป็นต้องศึกษาเรื่องศีล และพึงรักษาศีลของตนให้บริสุทธิ์ โดยศีลที่เป็นพื้นฐานสำหรับผู้ปฏิบัติ คือ ปาฐะสุทธิศีล 4 ได้แก่ (1) ปาฐะโมกขสังวรศีล (2) อินทริยสังวรศีล (3) อาชีวะปาฐะสุทธิศีล และ(4) ปัจจยสันนิสสิตศีล โดยเฉพาะอย่างยิ่งศีลที่พึงรักษาเพราะเป็นเหตุปัจจัยต่อการบรรลุธรรม คือ อินทริยสังวรศีล เป็นการสำรวมอินทริยทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้อกุศลที่มีอภิขณาและโหม่นสครอบงำได้

นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติควรศึกษาหลักอันตรายิกธรรม 5 หรือธรรมที่เป็นอันตรายต่อการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่มรรค ผล ซึ่งการละเมิดศีลหรือการต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น เป็นเหตุขัดขวางการบรรลุธรรม ได้แก่ (1) กัมมันตราย หรือ อนันตริยกรรม 5 (2) กิเลสันตราย (3) วิปากันตราย (4) อริยุปวาทันตราย และ(5) อาณาวิติกัมมันตราย ข้อสุดท้ายนี้เป็นอันตรายจากการละเมิดศีลเฉพาะพระสงฆ์เท่านั้น

2. การเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนารณียสูตร

การเจริญวิปัสสนา คือ การอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามจริง มี 2 ประการ ได้แก่ สมถยานิก และวิปัสสนายานิก โดย (1) สมถยานิก คือ การเจริญสมณะก่อนจึงเจริญวิปัสสนา โดยมีอารมณ์ภาวนาอยู่ในกรรมฐาน 40 กอง ได้แก่ กสิณ 10 อสุภ 10 อนุสสติ 10 อัปปมัญญา 4 สัจจะ 1 ววัตถาน 1 และอารูป 4 จนได้สมาธิระดับอุปปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ จนจิตมีความชำนาญในวิปัสสนา 5 จึงยกขึ้นสู่การเจริญวิปัสสนาจนบรรลุมรรค ผล นิพพาน (2) วิปัสสนายานิก คือ การเจริญวิปัสสนาล้วน ๆ ผู้เห็นแจ้งแบบแห้งแล้งไม่ได้มาน โดยขณิกสมาธิ เรียกว่า สุทธิวิปัสสนา โดยมีรูปนามเป็นอารมณ์ภาวนา เป็นตามหลักวิปัสสนาภูมิ 6 ได้แก่ ชั้น 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 สัจจะ 4 และปฏิจัจสมุปบาท 12 เห็นรูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ จนบรรลุมรรคผล โดยผลแห่งการเจริญวิปัสสนา ได้แก่ ปัญญาที่เป็นไปตามลำดับแห่งโสฬสญาณ

การกระบวนกรของเจตนากรรมียสูตร เป็นการพัฒนาปัญญาแบบสมถยานิก โดยเจริญสมณะนำหน้าวิปัสสนา ด้วยการเจริญสีลานุสสติที่ระลึกถึงศีลของตนที่รักษาบริสุทธิตัวแล้ว เป็นศีลที่มีลักษณะไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เมื่ออบรมศีลดีแล้ว ได้แก่ ปาริสุทธศีล 4 และศีลนั้นเป็นไปเพื่อการเจริญสติปัฏฐาน 4 จัดเป็นศีลอันยิ่ง เรียกว่า อธิศีล (สงเคราะห์ธรรม คือ ศีลและอวิปปฏิสาร) และเป็นตามหลักแห่งวิสุทธิ 7 ได้แก่ สีลวิสุทธิ ศีลที่อบรมดีแล้วย่อมเกิดสมาธิตั้งแต่ขณิกสมาธิจนถึงระดับอุปปจารสมาธิ จัดตั้งมั่นปราศจากนิรวรณธรรม เป็นสมาธิที่เป็นบาทฐานแห่งวิปัสสนา จัดเป็นสมาธิอันยิ่ง เรียกว่า อธิจิต (สงเคราะห์ธรรม คือ ปราโมทย์ ปีติ กายปัสสัทธิ สุข และสมาธิ) หรือ จิตตวิสุทธิ เมื่ออบรมสมาธิดีแล้ว ย่อมเกิดเป็นปัญญา พิจารณาเห็นตามความจริงของรูปนามโดยไตรลักษณ์ เห็นว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เรียกว่า วิปัสสนาญาณ และเมื่ออบรมปัญญาดีแล้ว อินทรีย์ทั้ง 5 มีความแก่กล้า จิตย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย จัดเป็นปัญญาอันยิ่ง เรียกว่า อธิปัญญา (สงเคราะห์ธรรม คือ ยถากุตญาณทัสสนะ นิพพิทาและวิราคะ และวิมุตติญาณทัสสนะ) หรือ ทิฏฐิวินิวิสุทธิ จนถึง ญาณทัสสนวิสุทธิ นอกจากนี้หลักธรรมในเจตนากรรมียสูตรยังสอดคล้องกับกระบวนธรรม ได้แก่ ไตรสิกขา วิสุทธิ 7 วิปัสสนาญาณ 16

การเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนากรรมียสูตร นับตั้งแต่ยถากุตญาณทัสสนะ นิพพิทา วิราคะ และวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งมีองค์ธรรมเดียวกัน ได้แก่ ปัญญาเจตสิก ซึ่งมีสภาวะธรรมเป็นอุเบกขาเวทนา จิตเป็นกลางต่อรูปนาม เห็นรูปนามตามเป็นจริง จัดเป็นวิปัสสนาปัญญาด้วยการเจริญสติปัฏฐาน 4 อันเป็นมรรคเบื้องต้น เกิดเป็นสัมมาทิฏฐิและดำเนินไปด้วยสัมมาสติพิจารณารูปนามตามความจริงอยู่เนื่อง ๆ จนถึงมรรคเบื้องปลาย ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 หรือว่าโดยย่อคือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะเป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เรียกว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ

มีผู้บรรลุธรรมด้วยการระลึกถึงศีล รวมทั้งผู้ที่รักษาศีลอย่างยิ่ง มีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้รวบรวมแสดงตามหลักของปาริสุทธศีล 4 ดังนี้

1. ปาฏิโมกขสังวรศีล ได้แก่ พระอุตติยะ พระปัญจสีลสมาทานิยเถระ พระเถระอุกโจรมัตถ
2. อินทริยสังวรศีล ได้แก่ พระจิตตคฤตเถระ และพระนันทเถระ
3. อาชีวาปาริสุทธศีล ได้แก่ พระสาริปุตตเถระต้องอาพาธ พระอัมพาทกมหาติสสเถระ

4. ปัจจัยสันนิสิตศิลป์ ได้แก่ สามเณรสังฆรักขิต

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเนื้อหาหลักธรรมในเจตนากรณียสูตรพบว่า เป็นกระบวนการแบบสมถยานิก เริ่มด้วยการเจริญสีลานุสสติ ที่ระลึกถึงศีลของตนที่รักษาบริสุทธิ์ ทำให้เกิดอุปจารสมาธิ ปราศจากนิวรณ์ 5 แล้วจึงยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนากำหนดรูปนามเป็นไตรลักษณ์ โดยเริ่มการเจริญวิปัสสนาจากศีล ได้แก่ ปาฐิสุทธิศีล 4 ที่เป็นไปเพื่อการเจริญสติปัฏฐาน 4 อันเป็นบุพพภาคมรรค เรียกว่า “เอกายโน มคโค” ซึ่งเป็นทางดำเนินไปด้วยสติที่มีการพิจารณาอยู่เนือง ๆ จนเต็มบริบูรณ์แล้ว เมื่อถึงมรรคเบื้องต้น เรียกว่า สัมมาสติ จัดอยู่ใน “อภฺรฺงฺคิโก มคโค” หรือ อริยมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อคือหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นทางดำเนินสู่ความพ้นทุกข์ ด้วยการรู้แจ้งในอริยสัจ 4 โดยที่เจตนา คือ การกระทำ หรือศีลที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ปฏิบัติด้วยเจตนาที่ไม่ต้องตั้งใจถึงผลที่จะเกิด จัดเป็นสัมมาทิฏฐิ ซึ่งในเจตนากรณียสูตรมีหลักธรรมที่เป็นการเจริญวิปัสสนา ได้แก่ ยถาภูตญาณทัสสนะ นิพพิทาวีระคะ และวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งมีองค์ธรรมเดียวกัน ได้แก่ ปัญญาเจตสิก ในพระสูตรได้แสดงอานิสงส์ว่าไปเพื่อการเข้าสู่ฝั่งโน้น คือ พระนิพพาน ซึ่งหลักธรรมในเจตนากรณียสูตรยังสอดคล้องกับกระบวนการอื่น ๆ ได้แก่ ไตรสิกขา วิสุทธิ 7 วิปัสสนาญาณ 16 และปฏิจจนุสุมุบาท โดยสามารถสรุปขั้นตอนการเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจตนากรณียสูตร ที่ธรรมจะเกิดขึ้นตามลำดับของธรรม โดยไม่ต้องตั้งความปรารถนาในผลนั้น ๆ มี 10 ประการ ได้แก่ ศีล อวิปปฏิสาร ปราโมทย์ ปีติ ปัสสัทธิ สุข สมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะ นิพพิทาวีระคะ และวิมุตติญาณทัสสนะ

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกั 2500.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. อรรถกถาภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

2557.

พระคันธสาราภิวังศ์. แปลและอธิบาย. เนตติอรรถกถา. นครปฐม: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอเซ็นเตอร์, 2551.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 17.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2552.

พระพุทธโฆสจารย์. คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับแปลและอธิบาย เล่ม 1 พระคันธสาราภิวังศ์ แปล

และอธิบาย. กรุงเทพมหานคร: หจก. ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2558.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **วิปัสสนานัย เล่ม 1**. พระคันธसारากวังค์ แปลและเรียบเรียง.

กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2548.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะ ปริจเฉทที่ 9 เล่ม 1 สมถกรรมฐานที่ปณี**.

พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มุลินิธิตัทธัมมโชติกะ, 2554.

สุภีร์ ทุมทอง. **แผนที่ภาวนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปริมาyard์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2551

ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในวชิราสูตร

A Study of Vipassanā Practice in Vajirā Sutta

แม่ชีจิราภรณ์ ชวะศิริ * พระมหาภูมิชาย อคฺคปณฺโญ ** พระมหาอุตร สุทธิญาโณ ***

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในวชิราสูตร” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมในวชิราสูตร 2) เพื่อศึกษาหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในวชิราสูตร เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร จากการศึกษาพบว่า วชิราสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยพระวชิราภิกษุณีได้แสดงธรรมแก่มารที่มารบกวณ พระสูตรดังกล่าวนี้มีหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ มาร 5 ชั้น 5 และอริยสัจ 4 ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้เป็นเหตุปัจจัยให้ธรรมทั้งหลายบริบูรณ์ ด้วยมีศรัทธาเป็นเครื่องมือนำไปสู่การพัฒนาทางจิตให้เกิดปัญญาญาณไปตามลำดับเพื่อความพ้นทุกข์และการบรรลุถึงพระนิพพาน หลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในพระสูตรนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนที่เป็นสมณะพระสูตรได้แสดงเรื่องมาร จึงสงเคราะห์ได้ว่า ด้วยมีศรัทธาเป็นเครื่องหนุนทำให้จิตมีความตั้งมั่นสงบระงับจากกิเลส และสมาธิมีกำลัง เป็นการปฏิบัติสมณธรรมฐานโดยการเจริญเทวตานุสสติ ส่งผลให้เกิดอุปจารสมาธิ และ 2) ส่วนที่เป็นวิปัสสนา พระสูตรได้แสดงสังขารโดยความเป็นปรมาณู อันเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาโดยอาศัยขั้น 5 ซึ่งเป็นอารมณ์ 1 ในวิปัสสนาภูมิ 6 ในการพิจารณา รูปนามตามความเป็นจริงในสามัญญลักษณะความเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ภายใต้สภาวะธรรมแห่งการเกิดและดับ เมื่อจิตได้พัฒนาจนมีกำลังญาณปัญญาแก่กล้าขึ้นตามลำดับ ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติดำเนินสู่หนทางแห่งความพ้นทุกข์ได้ วชิราสูตรเป็นพระสูตรที่แสดงแนวทางการเจริญวิปัสสนาแบบสมณยานิก คือ เจริญสมณะก่อนแล้วจึงยกขึ้นสู่วิปัสสนา โดยมีวิธีการปฏิบัติเริ่มต้นด้วยเทวตานุสสติกรรมฐาน แล้วปฏิบัติวิปัสสนาต่อโดยมีขั้น 5 เป็นอารมณ์

คำสำคัญ: (วิปัสสนาภาวนา), (วชิราสูตร)

Abstract

This academic article was a part of research paper entitled “A Study of Vipassanā Practice in Vajirā Sutta’ having 2 objectives namely; to study the content and dharma principle in Vajirā Sutta and to study Vipassana practice in Vajirāsutta. This was a documentary research. From the study, it found that Vajirā Sutta is the discourse

* สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Email: hpsalar@gmail.com

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

*** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

dealing with a Buddhist nun, Vajirā, who preached to the devil that came to disturb her during her meditation. The discourse contains several important principles namely; 5 devils, 5 aggregates and Four Noble Truth in which these principles complete the whole dharma where faith is the initial ingredient, leading to mental development and wisdom accordingly. The whole purpose is to end up suffering and to achieve enlightenment. Vipassana practice in Vajirā Sutta composes of two main parts namely; 1) Tranquility part, the discourse mentions Mara or devil attempting to lure Vajira Bhikkhuni while meditating. It may say that due to Vajirā nun's underlying faith, she was able to overcome the devil and achieve the state of tranquility and concentration strength by recollection of devas virtues which can lead to enter a particular mental state of concentration called Upacāra Samādhi, 2) Vipassana part was that Vajirā Sutta mentioned about Saṅkhāra as an absolute truth dealing with a process of mental cultivating by using five aggregates as the objects of insight which is one among 6 insight planes. Being mindful of the five aggregates, one has to contemplate on physical and mental formations as they appear accordingly as all formations embrace three common characteristics namely; impermanence, suffering and non-self. All of which are under the same law; that of which appearance will disappear. When having developed his mind with perfect wisdom accordingly, one can eventually end up sufferings and become enlightened. Vajirā Sutta is a discourse that indicates a way of practicing Vipassana in Samathayānika style where the state of tranquility is achieved prior to Vipassana by practicing the recollection of devas virtues followed by contemplating the five aggregates as a Vipassana's objects of observing.

Keywords: (Vipassana Practice), (Vajirā Sutta)

บทนำ

วชิราสูตร เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงวชิราภิกษุณีที่ได้แสดงธรรมตอบคำถามมารที่มารบกวน ในขณะที่ท่านเข้าสมาธิอยู่ใต้โคนต้นไม้ ด้วยหวังจะให้วชิราภิกษุณีเกิดความหวาดกลัวและย่อท้อในการเจริญจิตภาวนา ธรรมะที่วชิราภิกษุณีได้แสดงต่อมารนั้น ได้กล่าวถึง สังขารในความเป็นไตรลักษณ์ ที่เกิดขึ้นได้ก็ด้วยเหตุปัจจัยประกอบขึ้น อุปมาอุปไมยเหมือนกับรถ การจะมีรถเกิดขึ้นก็ด้วยชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกัน มีการปรุงแต่งแล้วเรียกด้วยสมมติสังขจะว่ารถ หากเมื่อใดก็ตามที่ชิ้นส่วนต่าง ๆ ถูกแยกออกจากกัน จึงไม่อาจเรียกรถได้อีกต่อไป ในทำนองเดียวกันการเกิดขึ้นเป็นชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย กองสังขารในความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ต่างก็ไม่ได้มีอัตตาที่แท้จริง ด้วยเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งของขันธ์ทั้ง 5 มาประกอบกัน แล้วเรียกชื่อกันโดยสมมติสังขจะ ปรุงแต่งว่าเป็นเรา เป็นของ ๆ เรา ภายใต้อสภาวะความไม่เที่ยง คงอยู่อย่างแปรปรวน และบังคับบัญชาไม่ได้ จึงปรากฏ

ลักษณะของการเสื่อมสลายและดับไปในที่สุด ถ้าเป็นชีวิตก็สู่ภาวะที่เรียกว่าการตาย เมื่อขั้นทั้ง 5 ไม่อาจอยู่ในอำนาจที่จะบังคับบัญชาได้ จึงไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเราอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะสังขารในความเป็นตัวตนเราเขาที่จับต้องได้ หรือ สังขารในสภาพปรุงแต่งใจว่าเป็นสุขเป็นทุกข์ ก็ล้วนไม่อาจคงสภาพเดิมได้เช่นกัน จึงกล่าวได้ว่า สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนอยู่ภายใต้สามัญลักษณะในความเป็นไตรลักษณ์ มีแค่ความเกิดขึ้นและดับลง จึงไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น

เนื้อหาสาระสำคัญที่วชิราภิกษุณีได้แสดงต่อมารอย่างปรหมัตถ์นั้น เป็นหลักธรรมเบื้องต้นที่มีความสำคัญ เกื้อกูลให้บุคคลมีความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง นำไปปรับใช้ได้ในการดำเนินชีวิต รวมถึงต่อยอดสู่การสร้างกุศลระดับสูง คือ การปฏิบัติกรรมฐาน ในพระสูตรกล่าวถึงหลักธรรมที่เป็นเหตุปัจจัยในการเจริญปัญญา ซึ่งวชิราภิกษุณีได้ใช้เป็นอารมณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาแบบสมถะ ยานิก แม้จะไม่ปรากฏกระบวนการในบรรลุตระกูลอย่างเป็นลำดับขั้น แต่การปฏิบัติกรรมฐานของวชิราภิกษุณีนั้นมีคุณลักษณะพิเศษที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ด้วยศรัทธาส่งผลให้มีสมาธิที่แนบแน่น เกิดการพิจารณาในใจอย่างแยบคาย เป็นเหตุปัจจัยให้มีความก้าวหน้าในปัญญาญาณ เป็นการปฏิบัติโดยนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทาง ไม่ได้เป็นการบรรลุตระกูลในขณะที่ได้รับฟังคำสอนจากพระพุทธเจ้า จึงอนุมานได้ว่า บุคคลทั้งหลายในฐานะปุถุชนภายใต้การถูกรอบงำด้วยสมมติบัญญัติและอวิชชา หากศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ย่อมเป็นเหตุปัจจัยส่งผลให้ศีล สมาธิ และปัญญาเจริญงอกงาม เกิดการพัฒนาปัญญาสู่ธรรมะขั้นสูงได้ แม้จะไม่ได้สดับรับฟังธรรมะโดยตรงจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การมีธรรมะประจำใจย่อมจะเป็นแสงสว่างนำทางให้กับชีวิตได้เสมอ เสมือนพบพระพุทธองค์อยู่เบื้องหน้า ดังพุทธพจน์ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต เมื่อตนเป็นที่พึ่งแห่งตน การสะสมบุญบารมีด้วยความอาจหาญและเปี่ยมด้วยศรัทธา ก็จะเป็นเหตุปัจจัยนำส่งให้ผู้ที่ลงมือปฏิบัติด้วยความเพียร เกิดการพัฒนาทางปัญญา มีความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ให้ผลได้ตั้งแต่ปัจจุบันชาติ ด้วยการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และถึงที่สุดคือความพ้นทุกข์ได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในวชิราสูตร” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมในวชิราสูตร
2. เพื่อศึกษาหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในวชิราสูตร

วิธีการดำเนินการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและสาระสำคัญที่ปรากฏในพระสูตร นำมาสรุป เรียบเรียง และบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้ทราบ ความเป็นมา ความสำคัญ หลักธรรมที่ปรากฏ ประโยชน์จากการศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมในวชิราสูตรกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัญญา

พร้อมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ โดยพระสุตรมีเนื้อหาอยู่ในพระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 15 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะเนื้อหาและสาระสำคัญในวชิราสูตร ตามหลักคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถาภาษาไทย ชุด 55 เล่ม ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2553 เป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ และตำราที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่ได้อธิบายถึงการปฏิบัติวิปัสสนากาวนาเป็นข้อมูลทุติยภูมิ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1 เนื้อหาและหลักธรรมในวชิราสูตร

วชิราสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องของวชิราภิกษุณีที่ถูกมารรบกวน ขณะที่นั่งปฏิบัติธรรมอยู่ใต้โคนต้นไม้ในป่าอันธวัน ด้วยหวังจะล่อลวงให้ภิกษุณีเกิดความหวาดกลัว ไขว้เขว หลงผิด และย่อท้อในการปฏิบัติ แต่วชิราภิกษุณีกลับแสดงธรรมโต้ตอบคำถามของมารอย่างกล้าหาญ อธิบายความอย่างประมัตถ์ ทำให้มารพ่ายแพ้ หลบหนีหายไป พระสังคีติกาจารย์จัดวชิราสูตรไว้ในพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค การจัดหมวดหมู่พระสูตรถือเอารูปแบบที่เป็นคาถา ประพันธ์เป็นเกณฑ์ เนื้อหาเป็นบทธรรมสั้น ๆ แต่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นร้อยกรอง บทกวี และมีความไพเราะ วชิราสูตร เป็นพระสูตรที่ 10 ของภิกษุณีสังยุต เป็นประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับการโต้ตอบระหว่างมารกับภิกษุณี ชื่อพระสูตรแต่ละสูตรตั้งตามชื่อบุคคลคือภิกษุณี 10 องค์ ใจความสำคัญของพระสูตรต่าง ๆ มีเนื้อความกล่าวถึงมารที่ต้องการให้ภิกษุณีเกิดความกลัว จึงเข้าไปกล่าววาทะ แต่ภิกษุณีรู้เท่าทัน กล่าววาทะโต้ตอบกับมาร มารเสียใจ ล่าถอยแล้วหายตัวไป วชิราสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยวชิราภิกษุณีแสดงธรรมต่อมารที่มารรบกวน มีความหมายลึกซึ้ง มีการยกอุปมาอุปไมยแสดงกองสังขารและทุกข์โดยประมัตถ์ หลักธรรมที่ปรากฏเนื้อหาในพระสูตร ได้แก่ มาร 5 ชั้น 5 และอริยสัจ 4

เมื่อกล่าวถึงมาร จากเนื้อหาในพระสูตร และข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ทำให้ผู้ศึกษาสันนิษฐานได้ว่า พุทธศาสนายอมรับและยืนยันว่า อมนุษย์ ที่เรียกว่า เทวดา มาร พรหม สิ่งเหนือธรรมชาตินี้ล้วนเป็นสิ่งที่มียู่จริง โดยปรากฏคำสอนในพระไตรปิฎกใน 2 แบบ คือ 1) ธัมมาธิษฐาน การสอนโดยแสดงธรรมะล้วน ๆ และ 2) บุคคลาธิษฐาน การสอนโดยยกตัวบุคคลมาเป็นธรรมะ แต่งให้เป็นเรื่องราว แม้ในการปฏิบัติธรรมฐานก็ได้แสดงถึงการมีอยู่จริงของ เทวดา มาร พรหม และสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ ด้วยหลักธรรมเทวดานุสสติกรรมฐาน ซึ่งเป็นบาทฐานของการเจริญปัญญาแบบสมถยานิก มารมี 5 ประเภท ได้แก่ 1) กิเลส มาร 2) ชั้นมาร 3) อภิสังขารมาร 4) มัจจุมาร 5) เทวบุตรมาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชั้นมาร มารคือชั้น 5 ภายใต้อำนาจของไตรลักษณ์ ในความเป็นมารนั้น ชั้น 5 ของตัวเราเองที่จะคอยกีดขวางการทำความคิด ตัดทอนโอกาสไม่ให้กระทำกิจ หรือบ้ำเพ็ญคุณงามความดี นอกจากนี้ชั้น 5 ซึ่ง

ประกอบด้วยกายและจิต หรือ รูปกับนาม ยังเป็นที่ยึดมั่นถือมั่นเป็นอุปาทาน ชั้น 5 จึงเป็นมาร และเป็นทุกข์ การระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า และความเชื่อในความมีอยู่จริงของมาร พรหม เทวดา แล้วนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติด้วยความเพียร บำเพ็ญบารมีไปสู่หนทางอันประเสริฐนั้น เป็นบุญกุศลที่ให้ผลตั้งแต่ปัจจุบันจนถึงที่สุด คือ การพ้นทุกข์อันเป็นการชนะมารทั้ง 5 พ้นจากอำนาจมารอย่างเด็ดขาดสู่ความสงบที่แท้จริง

เนื้อหาหลักธรรมในวชิราสูตร แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอย่างปรมาตถ์ว่าเป็นเพียงรูปกับนาม ในความเป็นไตรลักษณ์ ภายใต้สภาวะของการเกิดขึ้นและดับไปเพื่อนำไปเป็นบาทฐานในการปฏิบัติยอมทำให้เกิดการพัฒนาทางปัญญา และถอดถอนลงได้จากความยึดมั่นถือมั่น เข้าถึงความจริงอันประเสริฐ และดำเนินสู่หนทางแห่งความดับทุกข์ โดยอาศัยกระบวนการของชั้น 5 เพื่อพิจารณาอุปนามตามหลักสติปัญญา 4 ทางเอกสายเดียวสู่ความพ้นทุกข์และบรรลุธรรม แม้ในพระสูตรจะไม่มีข้อความระบุว่าวชิราภิกษุณีบรรลุธรรมชั้นใด ผลจากการศึกษาพอจะอนุมานได้ว่า วชิราภิกษุณีตั้งอยู่ในคุณธรรมความเป็นอริยบุคคลชั้นใดชั้นหนึ่งอย่างแน่นอน เนื่องจากในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ผู้รู้แจ้งอริยสัจ 4 อย่างชัดเจน ย่อมดำรงความเป็นอริยบุคคลชั้นใดชั้นหนึ่ง เมื่อศึกษาข้อความที่ปรากฏในบทสนทนาที่ได้ตอบกับมาร แสดงให้เห็นว่า วชิราภิกษุณีเป็นบุคคลที่รู้แจ้งชัดในอริยสัจ 4 โดยสันนิษฐานจากข้อความ ดังพระบาลีว่า ทุกขเมว हि สมโภติ ทุกข ตिฏฐติ वेदि नाถยत्तर ทุกขา สมโภติ नाถยत्तर ทุกขา นิรุชฌตีติ ฯ แปลความว่า ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นดำรงอยู่และแปรผันไป นอกจากทุกข์ ไม่มีสิ่งอื่นเกิดขึ้น นอกจากทุกข์ ไม่มีอะไรอื่นดับไป

หลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในวชิราสูตร

กิจที่พึงกระทำในพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง คือ การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ และการนำความรู้ที่ได้มาลงมือปฏิบัติ ต่างฝ่ายต่างอาศัยซึ่งกันและกัน ครอบคลุมที่ยังมีการปฏิบัติอยู่ พระศาสนาก็ย่อมคงอยู่ตราบนั้น ในอังกุตตรนิกาย ทุกนิบาต พาลวรรค ปรากฏข้อความแสดงว่า ธรรมฝ่ายวิชาวินเป็นปฏิบัติกรรมฐานเพื่อการพัฒนาจิต มี 2 อย่าง คือ สมถะ และวิปัสสนา สมถกรรมฐาน มีบัญญัติเป็นอารมณ์ เป็นการฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิ เกิดความสงบระงับจากนิวรณ์ มี 40 วิธี เรียกว่า กรรมฐาน 40 ในขณะที่วิปัสสนากรรมฐาน มีปรมาตถ์เป็นอารมณ์ เป็นการฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง ตัดอนุสัยกิเลส มีกายกับจิต หรือ รูปกับนามเป็นอารมณ์ สมถะและวิปัสสนาจึงเป็นธรรมที่ควรเจริญ การภาวนา หมายถึง การทำให้เจริญ การอบรม การทำให้มี ให้เป็นขึ้น มี 3 ชั้น เรียกว่า ภาวนา 3 ได้แก่ 1) บริกรรมภาวนา บริกรรมชั้นภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นเริ่มต้น 2) อุปะการภาวนา ภาวนาขั้นจวนเจียน การเจริญสมาธิขั้นอุปะการ 3) อัปปนาภาวนา ภาวนาขั้นแน่วแน่ การเจริญสมาธิขั้นอัปปนา ในพระพุทธศาสนา การภาวนาเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า ภาวนามัย คือ บุญที่เกิดจากการภาวนา โดยการอบรม มี 3 อย่าง คือ กายภาวนา (การอบรมกาย) จิตตภาวนา (การอบรมจิต) ปัญญาภาวนา (การอบรมปัญญา) การเจริญวิปัสสนา หรือ การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาถือเป็นกุศลชั้นสูงที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยผู้ปฏิบัติควรมีความยินดีพอใจ และกระทำด้วยความเพียรอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏข้อความในธรรมบท ธรรม

มารามเถรวัตถุ แสดงเรื่องราวของพระธัมมารามเถระที่เมื่อได้ฟังธรรมแล้ว มีความตั้งใจปฏิบัติกรรมฐานด้วยการเจริญสติปัฏฐาน กำหนดรู้รูปนามในปัจจุบันขณะ และหยั่งเห็นความเกิดดับของรูปนามตามความเป็นจริงจนบรรลุธรรมตามลำดับ กล่าวคือ สมถะและวิปัสสนาเป็นที่มาในธรรม การหมั่นพิจารณาอยู่ มีสติกำหนดระลึกอยู่ ย่อมไม่เสื่อมจากพระสัทธรรม คือ โพธิปักขิยธรรม 37 และ โลกุตตรธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 จากพระคานานี้ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักหลักสติปัฏฐาน 4 โดยให้เห็นความจริงว่า การเจริญสติปัฏฐานเท่านั้นคือทางเอกสายเดียวที่จะทำให้บุคคลบรรลุธรรมได้ ด้วยการอบรมจิตให้เกิดปัญญา เมื่อจิตระลึกอยู่ในสภาวะธรรม มีสมาธิตั้งมั่น ปัญญาที่เกิดขึ้นก็จะมีพัฒนาแก่กล้าขึ้นตามลำดับ ผู้ที่ลงมือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยความเพียรตามหลักสติปัฏฐาน 4 เมื่อเห็นการเกิด-ดับของรูปนามตามความเป็นจริงในความเป็นไตรลักษณ์ในปัจจุบันขณะ ก็จะส่งผลให้จิตหลุดจากกิเลส เกิดการพัฒนาปัญญาตามลำดับ แจ่มชัดในความจริงอันประเสริฐ ข้ามพ้นจากความเป็นปุถุชนสู่ความเป็นอริยบุคคล และพ้นทุกข์ได้

การศึกษาวชิราสูตร ทำให้บุคคลสามารถทำความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายในความเป็นรูปกับนามได้ง่ายและชัดเจนขึ้น จากสังขารที่เกิดจากการปรุงแต่งตามเหตุปัจจัยภายใต้ความเป็นไตรลักษณ์ ในสภาวะของการเกิดขึ้นและดับลง จากสมมติบัญญัติทำให้เกิดการหลงผิดเป็นอุปาทาน สู่การพัฒนาทางปัญญา ด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาแบบสมถยานิกอบรมจิตให้เกิดสมาธิ สู่การเจริญปัญญาจนแจ่มชัดในความจริงอย่างปรমัตถ์ ไปตามลำดับและบรรลุธรรมในที่สุด

สรุปผลการศึกษา

ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วิปัสสนาภูมิสงเคราะห์เพื่อใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา กล่าวโดยย่อ คือ รูปกับนาม ในการเจริญวิปัสสนานั้น มีรูปแบบในการปฏิบัติ 2 ลักษณะ คือ 1) สมถยานิก และ 2) วิปัสสนายานิก จากการศึกษาหลักธรรมในวชิราสูตร สรุปได้ว่า หลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาที่ปรากฏในพระสูตรได้แสดงถึงขั้น 5 อย่างปรมัตถ์ ในความเป็นรูปนามในความเป็นไตรลักษณ์ ภายใต้กระบวนการเกิดและดับ จึงไม่มีชีวิต สรรพสิ่งใด ๆ ที่เป็นตัวตน บุคคล เรา เขา อย่างแท้จริง หากแต่เป็นเพียงสภาวะธรรมที่ปรากฏขึ้นและต้องดับสลายลงในที่สุด อารมณ์ หรือ อิริยาบถต่าง ๆ ก็ล้วนเป็นเพียงการเกิดขึ้นของรูปและนาม ด้วยสามัญญลักษณะในความเป็นไตรลักษณ์ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่อย่างแปรปรวน และเสื่อมสลายลงในที่สุด สังขารทั้งหลายจึงล้วนมีสภาวะเป็นทุกข์ จากหลักการทางทฤษฎีเมื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัตินั้น การอบรมจิตของผู้ปฏิบัติโดยการเข้าไปรู้อารมณ์ปัจจุบันขณะในความเป็นปรมัตถ์ คือ รูปและนามของสภาวะธรรมที่ปรากฏ ย่อมทำให้เกิดการพัฒนาทางปัญญา เกิดความรู้แจ้งในอริยสัจ บรรลุธรรมและเข้าถึงความพ้นทุกข์ได้ การศึกษาวชิราสูตร พบว่า เป็นการพัฒนาปัญญาแบบสมถยานิก โดยมีเทวดานุสสติเป็นอารมณ์ในการเจริญสมถะ ด้วยมีศรัทธาตั้งมั่นว่า มาร เทวดา พรหม เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เป็นบาทฐานทำให้ระลึกถึงคุณธรรมของตนแล้วยกมาพิจารณาอย่างแยบคายเพื่อให้เกิดความแนบแน่นในสมาธิ

จากนั้นจึงยกขึ้นสู่อารมณ์วิปัสสนาโดยพิจารณารูปนามในความเป็นขั้น 5 เกิดการพัฒนาทางปัญญาตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2511). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2553). **อรรถกถาภาษาไทย ชุด 55 เล่ม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

สุจิตรา อ่อนค้อม. (2553). **การฝึกสมาธิ.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรู๊ป.

ศึกษาการบรรลุธรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
A Study of Enlightenment of the Elderly Buddhist Disciples in
Theravada Buddhism

พระกิตติภูมิ กิตติภโท (ต่ายชานา) * พระเทพสุวรรณเมธี ** พระมหาวิโรจน์ คุตตวีโร ***

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ศึกษาการบรรลุธรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และ ศึกษาการบรรลุธรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร จากการศึกษาพบว่าการบรรลุธรรมนั้น เป็นการเข้าถึงในโลกุตตรธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 โดยการเจริญวิปัสสนาจนรู้แจ้งอริยสัจ 4 ด้วยปัญญา จนบรรลุเข้าสู่ความเป็นอริยบุคคลตามระดับ 4 ประเภท คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ เหตุแห่งการบรรลุที่แสดงอยู่ในวิมุตตายนสูตร มีอยู่ 5 ประการ คือบรรลุขณะฟังธรรม แสดงธรรม สาธยายธรรม พิจารณาธรรมและในขณะที่เจริญสมาธิ แนวทางในการเจริญวิปัสสนาเพื่อบรรลุธรรมแบบมี 2 แบบ คือ สมถยานิก เป็นการบำเพ็ญสมณะจากกัมมัฏฐาน 40 อย่างก่อนแล้วจึงเจริญวิปัสสนาที่หลังและวิปัสสนายานิกที่กำลังปรากฏเฉพาะอยู่ในอารมณ์ปัจจุบันขณะในการเจริญปัญญาเพื่อพิจารณาความจริงคือไตรลักษณ์ โดยการศึกษาการบรรลุธรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุ ยังพบว่าการบรรลุธรรมของพุทธสาวกผู้อาวุโส ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในขณะที่ฟังธรรมและได้กำหนดจิตพิจารณาสภาวธรรมตามพระธรรมเทศนาจนเกิดปัญญาญาณเข้าถึงกระแสของพระอริยบุคคล ด้วยวิธีที่ต่างกันตามอัธยาศัยและบารมีธรรมของแต่ละบุคคล หลังจากศึกษาพบว่าปัญหาที่พบกับพุทธสาวกผู้สูงอายุสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ปัจจุบันได้คือ ความผิดหวังกับชีวิตและสังคม ความรู้สึกโดดเดี่ยว ความพลัดพรากจากสิ่งของหรือคนที่รักใคร่ ความทรมานจากการเจ็บป่วย และชีวิตคู่ เป็นต้น

คำสำคัญ: (การบรรลุธรรม), (พุทธสาวกผู้สูงอายุ)

Abstract

This academic article was part of the research paper entitled “A Study of Enlightenment of The Elderly Buddhist Disciples in Theravāda Buddhism” contents the

* สาขาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม. E-mail: kittiphum.fat@gmail.com.

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

*** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

following objections; to study of enlightenment in Theravāda Buddhism and to study of enlightenment of The Elderly Buddhist disciples in Theravāda Buddhism. Method of study was documentary research. From the study, it found that the enlightenment is the attainment to nine supramundane states; Four Paths, Four Fruits and Nibbana through insight cultivating and realizing Four Noble Truths by right wisdom until entering to be one among 4 Noble One; Sotāpanna, Sakadāgāmi, Anāgāmi, and Arahant. The causes of attainment appearing in Vimuttāyatana Sutta are; 1) the time of listening Dhamma, 2) teaching the Dhamma, 3) reciting the Dhamma, 4) contemplating on the Dhamma and 5) contemplating on concentration. There are two ways of practice for enlightenment, they are, Samathayānika or cultivating insight practice through trance attaining before meditating on forty objectives of Samatha, then continuing insight after and Vipassanāyānika or insight practice by using momentary concentration for observing all phenomena appearing at the present moment while experiencing the truth or Three Common Manners. Enlightenment of the elderly Buddhist disciples in Theravāda Buddhist revealed that mostly elderly disciples got enlightenment while listening then observing all Dhammas guided by direct preaching of the Buddha until realizing the truth and entering into Noble One stream in different ways due to each persons' faculties and perfection readiness. The Dhamma teaching given by the Buddha to various elderly Buddhist disciples in ancient time can be applied to the present situation of elderlies such as disappointments, loneliness, departing from beloved one, turmoil from old body, sickness and family life etc.

Keyword: (Enlightenment), (The Elderly Buddhist Disciples)

บทนำ

การบรรลุลุทธิธรรมค่านี้นี้ หมายถึง การบรรลุเป็นพระอริยบุคคลขั้นใดขั้นหนึ่งคือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ผู้ที่บรรลุเป็นพระอริยบุคคลท่านรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสังขารธรรมทั้ง 4 ด้วยโลกุตระปัญญา แต่ก่อนที่ปัญญาขั้นโลกุตระจะเกิดขึ้น ปัญญาขั้นโลกียะคือ วิปัสสนาญาณต้องเกิดก่อน โดยเริ่มตั้งแต่ นามรูปปริเฉทญาณ ปัจจัยปริคคญาณ สัมมสนญาณ อุทฺถัพพญาณ ภัทฺถคญาณ ภยญาณ อาทีนว-ญาณ นิพพิทาญาณ มุญฺจิตุกัมมยตาญาณ ปฏิสังขารญาณ สังขารูปกษาญาณ อนุโลมญาณ โคตรภูญาณ ต่อจากนั้นเป็นมรรคญาณ และผลญาณ และปัจจเวกขณญาณ ผู้ที่ผ่านญาณทั้ง 16 ชั้น จึงเรียกได้ว่าเป็น พระอริยบุคคล

พระอริยบุคคล ย่อมไม่มีความสงสัยในคุณธรรมของตนเองที่ได้บรรลุแล้ว เพราะปัจจเวกขณญาณของท่านย่อมพิจารณาทั้งมรรค ผล กิเลสที่ละแล้ว กิเลสที่ยังเหลือ ท่านจึงไม่สงสัย สรุปคือ ลักษณะของการบรรลุลุทธิธรรมย่อมมีอย่างนี้ คือ ละกิเลสได้ด้วยปัญญา ถ้าไม่ใช่ปัญญาจะกล่าวว่าเป็นการบรรลุลุทธิธรรมไม่ได้ นอกจากนี้การบรรลุลุทธิธรรม ยังเปรียบได้กับสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมที่เป็นฝ่ายดีเกิดขึ้น นั่นคือ ปัญญาที่เกิดพร้อมแก่กล้าจนสามารถบรรลุลุทธิธรรมได้ ซึ่งปัญญานั้นเป็นเจตสิกที่ดี ที่เกิดพร้อมกับจิต นั้น ไม่ได้จำกัดเพศ หรือ ช่วงวัย คือ ไม่ว่าจะคฤหัสถ์ บรรพชิต ชาย หรือ หญิง มนุษย์ เทวดา พรหม หรือไม่ว่าจะ เป็นวัยสูงอายุก็สามารถเกิดปัญญาได้ เพราะ เมื่อมีการสะสมอบรมปัญญามา ปัญญาก็สามารถ เกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะ เป็นบรรพชิต หรือ คฤหัสถ์ ในสมัยพุทธกาลมีแสดงไว้เป็นตัวอย่างที่บรรลุลุทธิธรรมในวัยที่มีอายุมากไว้ เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหากัสสปะ พระนางปชาบดีโคตมีเถรี พระเจ้าสุทโธทนะ นกุลปิตาคหบดี นางนกุลมาตาคหปตานี นางอัมพปาลี และนางวิสาขา เป็นต้น ทั้งหมดทั้งมวลนี้เป็นผู้ที่มีปัญญาจนสามารถเข้าถึงซึ่งคำว่าบรรลุลุทธิธรรมได้ทั้งสิ้น

ฉะนั้นการที่ได้ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนั้นได้ทำความเข้าใจกับชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องพบเจออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยนำตัวอย่างของพุทธบริษัท 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทมาศึกษา นั่น เมื่อผู้สูงอายุมีความเห็นที่ถูกต้องแล้วย่อมส่งผลสู่บุตร ธิดา หรือบรรดาญาติพี่น้องหรือมิตรสหายให้ได้มีความเห็นที่ถูกต้องตามไปด้วย เหมือนกับครั้งหนึ่งที่นางวิสาขาได้โศกเศร้าเสียใจจากการเสียชีวิตของหลานสาวชื่อ สุทัตติ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเห็นเช่นนั้นก็ตรัสสอนให้เห็นธรรมชาติของการตายของผู้คน จนนางวิสาขานั้นเข้าใจแล้วหยุดเศร้าโศก จึงเห็นได้ว่าการที่ได้ศึกษาชีวประวัติและการบรรลุลุทธิธรรมของผู้สูงอายุซึ่งเป็นพุทธบริษัท 4 นั้นย่อมส่งผลดีที่แก่ผู้สูงอายุในปัจจุบัน ทั้งในการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏหลัก ๆ คือ ความเครียด ความเศร้าโศก ความเจ็บป่วย และการรับการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกายในวัยชราอีกด้วย ผู้สูงอายุที่ได้ทราบกระบวนการความคิดของพุทธบริษัท 4 ที่อยู่ในวัยเดียวกันกับตนเองและค้นพบความคิดที่ฝึกกรอบความคิด พัฒนาตนไปสู่ความเย็นสบายในจิตใจเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความเรื่อง “ศึกษาการบรรลุลหกรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อ คือ

1. เพื่อการบรรลุลหกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการบรรลุลหกรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

วิธีการดำเนินการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยใช้วิธีค้นคว้าจากเอกสาร เพื่อมุ่งเน้นประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่อง ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนา ซึ่งมีการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรในพระไตรปิฎก และศึกษาพุทธสาวกผู้สูงอายุจากการเลือกเกณฑ์ของวัยและปัญหาที่นำมาปรับใช้ได้จากพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา แล้วนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระสุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง เช่น วิสุทธิมรรค เป็นต้น ที่มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติวิปัสสนาในสมาธิภาวนาสูตร เพื่อเป็นการขยายความในเนื้อหาเพิ่มเติมจากคัมภีร์พระไตรปิฎกให้มีความละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

2) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือ หนังสือ เอกสาร ตำรา ผลงาน ทางวิชาการและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ นำมาสรุป รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล แบบบรรยายเชิงพรรณนา เสนอผลงานต่ออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา แก้ไข ปรับปรุง ตามคำแนะนำ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาครั้งนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การบรรลุลหกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท การบรรลุลหกรรมนั้น เป็นการเข้าถึงในโล กุตตรธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 และความรู้แจ้งอริยสัจ 4 ด้วยปัญญา จนบรรลุเข้าสู่ความเป็นอริยบุคคลตามระดับ โดยเหตุแห่งการบรรลุที่แสดงอยู่ในวิมุตตายนสูตร มีอยู่ 5 ประการ คือ บรรลุขณะฟังธรรม แสดงธรรม สาธยายธรรม พิจารณาธรรมและในขณะที่เจริญสมาธิ ยังมีการแสดงหลักของแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้แจ้งซึ่งอริยสัจ ด้วยมรรคใดมรรคหนึ่ง ในอีก 4 แบบนี้ คือ 1. สมถปุพพังคมนัย เจริญสมถะนำหน้าวิปัสสนา 2. วิปัสสนาปุพพังคมนัย เจริญวิปัสสนาล้วน ๆ 3. ยุคันถนัย เจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันไป 4. ธัมมุทัจจนัย เจริญวิปัสสนาละความฟุ้งซ่านภายใน เมื่อสรุปย่อจะพอเป็นแนวทางในการเจริญวิปัสสนา 2 แบบ คือ สมถยานิก เป็นการบำเพ็ญสมถะจากกัมมัฏฐาน 40 กองก่อนแล้ว จึงเจริญวิปัสสนาที่หลังและวิปัสสนายานิก เป็นการเจริญวิปัสสนายานิก โดยอาศัย ขณิกสมาธิ ที่มีเฉพาะอยู่ในอารมณ์ปัจจุบันขณะนั้นๆ เป็นการเจริญปัญญา จากวิปัสสนาภูมิ 6 จนเข้าถึงธรรมในระดับมรรคผล ประสบผลเข้าสู่ความเป็นอริยบุคคลในที่สุด สรุปโดยย่อคือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์

ซึ่งสามารถละสังขโยชน์ได้ ตามลำดับของการบรรลุนิพพาน มี 10 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ส่วนท่านผู้สำเร็จกิจบรรลุนิพพาน ผู้ที่เจริญวิปัสสนาล้วน ๆ ก็ได้ เฉพาะรูปฌานก็ได้ทั้งรูปฌานและอรูปฌาน และนิโรธสมบัติก็ดี ย่อมได้ทั้ง เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ ทั้งหมด

2 การบรรลุนิพพานของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ในพระพุทธศาสนาได้มีการกำหนดวัยตามช่วงอายุไว้ดังนี้ 1.ปฐมวัย ตั้งแต่อายุ 1 ปี – 33 ปี 2.มัชฌิมวัย ตั้งแต่อายุ 34 ปี – 67 ปี 3.ปัจฉิมวัย แต่อายุ 68 ปี – 100 ปี และได้ศึกษาในช่วงของผู้สูงอายุซึ่งเปรียบได้กับปัจฉิมวัย หมายถึง วัยสุดท้าย วัยของผู้มีอายุมาก ผู้ที่เพิ่มพลังชีวิตสืบต่อให้อยู่ได้ยืนยาวโดยการตั้งตนอยู่ในหลักพรหมวิหาร 4 และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของสังคหวัตถุ 4 เพื่อความเข้าใจในผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้นผู้ศึกษาจึงได้กำหนดขอบเขตของผู้เป็นบุคคลตัวอย่างต่อการศึกษาคือ พุทธสาวกในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งพุทธสาวกผู้สูงอายุที่บรรลุนิพพานนั้นจะมีเหตุแห่งการบรรลุนิพพานในขณะฟังธรรมและได้พิจารณาตามในหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและได้แบ่งการศึกษาพุทธสาวกออกเป็นพุทธบริษัท 4 คือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา เพื่อความหลากหลายในด้านของคุณลักษณะพื้นฐานที่ต่างกัน ได้แก่ ความต่างของศีล เพศ และปัญหา เป็นต้น พระภิกษุผู้สูงอายุได้เลือกศึกษาพระอัญญาโกณฑัญญะ พบว่าท่านเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้าเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อทราบว่าพระศาสดาออกบวชจึงได้พากันออกบวชตามและได้คอยอุปัฏฐากพระองค์ จนกระทั่งมีความเห็นผิดคิดว่าพระองค์คลายความเพียรจึงพร้อมใจกันหลีกหนีไป ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้จึงได้ไปโปรดพระอัญญาโกณฑัญญะ โดยการสร้างความศรัทธาให้กลับมادتงเดิมจากพระดำรัสที่พระอัญญาโกณฑัญญะไม่เคยได้ฟังมาก่อน เมื่อจิตสงบด้วยกุศลพร้อมด้วยอหยาศัยของบุคคลผู้จะบรรลุนิพพานได้ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงได้แสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ส่งผลให้พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม

ภิกษุณีผู้สูงอายุ ผู้เขียนได้เลือกศึกษาพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี พบว่าพระนางมีการรักษาศีลโดยความศรัทธาไม่ได้มีความงมงายและเมื่อระหว่างฟังธรรมอยู่มีสมาธิเพียงขณะหนึ่งแล้วเกิดโยนิโสมนสิการ เข้าถึงในพระธรรมเทศนา บรรลุนิพพานโดยใช้แนวทางในการรู้แจ้งอริยสัจ 4 ตามสภาพความเป็นจริง

อุบาสกผู้สูงอายุ ผู้เขียนได้เลือกศึกษาพระเจ้าสุทโธทนะ พบว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วย ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเบื้องต้นเสียก่อน และเมื่อเริ่มการฟังพระธรรมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วจึงได้มีสมาธิพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการอันมีจิตประกอบด้วยศรัทธาจนเกิดปัญญาเข้าถึงการบรรลุนิพพาน

อุบาสิกาผู้สูงอายุ ผู้เขียนได้เลือกศึกษานกุลมารดา พบว่านางเป็นผู้มีสติและสมาธิ และมีใจเป็นกลาง มีสัมมาทิฏฐิเป็นเบื้องต้น ต่อจากนั้นเมื่อได้รับฟังธรรมแล้ว จึงได้รู้แจ้งแทงตลอดในธรรม คือ อริยสัจ 4

นอกจากนี้ผู้เขียนได้พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในพุทธศาสนาเถรวาทที่สามารถนำมาประยุกต์ต่อการแก้ไขในปัจจุบัน คือ ความผิดหวัง ความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักใคร่ ความทรمانจากการเจ็บป่วย และชีวิตคู่ เป็นต้น

สรุปผลการศึกษา

การบรรลุลุธรรมคือการเข้าถึงโลกุตตรธรรม 9 ประการ เมื่อสรุปแล้วพบว่ามีทางปฏิบัติอยู่ 2 ทาง คือ สมถยานิก เป็นการปฏิบัติสมถ กล่าวคือการเจริญสมาธิโดยอาศัยสมาธิระดับอุจารหรืออัปปนา แล้วจึงพิจารณาความเป็นไตรลักษณ์ของรูป และในแนวทางที่ 2 คือ วิปัสสนายานิก คือการปฏิบัติวิปัสสนาล้วน เป็นการเจริญปัญญาโดยพิจารณาตามอารมณ์ทั้ง 6 หรือวิปัสสนาภูมิ ซึ่งการบรรลุลุธรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท พบว่าการบรรลุลุธรรมของพุทธสาวกนั้นล้วนมีเหตุให้เกิดอหยาตัยแก่การบรรลุลุธรรมส่วนใหญ่ที่คล้ายกัน ซึ่งมีความทุกข์ ความเศร้าใจ ความไม่เข้าใจ เป็นต้น โดยก่อนที่จะบรรลุลุธรรม จะมีการปรับทิวฐิติให้มีศรัทธาและความเห็นที่ถูกต้องเสียก่อน จากนั้นพระพุทธองค์จึงจะแสดงธรรมเทศนาตามอหยาตัยของแต่ละบุคคล จะเห็นได้ว่าการบรรลุลุธรรมของพุทธสาวกผู้สูงอายุทั้ง 4 เริ่มจากการฟังธรรมทั้งหมดแล้วจึงพิจารณาธรรมนั้นตามเหตุและผลเข้าสู่ทางสายเอก คือสติปัญญา สู่กระแสของพระอรหันต์บุคคลในที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาต่าง ๆ ที่พุทธสาวกผู้สูงอายุได้ประสบ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุในปัจจุบันได้

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนา ธรรมสภา, 2539.
- พระพุทธโฆษาจารย์. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, 2546.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2559.
- พระครูกล้วยานสิริวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม). เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนา ธรรมสภา, 2549.

ศึกษาวิโมกข์ 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา
A Study of Three Liberations (Vimokkha)
in Vipassana Meditation Practice

พระเมธี ปณณวโร (สกุลวรรณ)* พระครูพิพิธวรกิจจานุการ**

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง วิโมกข์ 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษา วิโมกข์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิโมกข์ 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็น การศึกษาเชิงเอกสาร ซึ่งผลการศึกษาพบว่า วิโมกข์ 3 เป็นสภาพจิตพ้นจากกิเลสอาสวะ ที่ยืนยัน ความเป็นพระอริยบุคคล ได้แก่ สุญญตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยการพิจารณาเห็นรูปนามเป็นอนัตตา อนิมิตตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยการพิจารณาเห็นรูปนามเป็นอนิจจัง อัปภินิหิตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยการ พิจารณาเห็นรูปนามเป็นทุกขัง และวิโมกข์ 3 มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรม เพราะเป็นเหตุให้เกิด มรรคจิตและเข้าถึงพระนิพพานด้วยอาการ 3 อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนสภาวะของวิโมกข์ทั้ง 3 มี 4 อาการ คือ 1) ด้วยสภาวะเป็นใหญ่ 2) ด้วยสภาวะตั้งมั่น 3) ด้วยสภาวะน้อมจิตไป 4) ด้วยสภาวะ นำออกไป วิโมกข์ถูกจำแนกออกเป็น 3 ประการ ด้วยอำนาจของอินทรีย์ 3 ได้แก่ 1) สัทธินทรีย์ 2) สมธา นิทรีย์ 3) ปัญญินทรีย์ ซึ่งวิโมกข์ 3 ความหลุดพ้นจากกิเลส โดยการกำหนดรู้อารมณ์ปรมาตม์ด้วย อนุปัสสนา 3 ได้แก่ อนิจจานุปัสสนา ทุกขานุปัสสนา อนัตตานุ-ปัสสนา จนเกิดวิปัสสนาญาณ ตามลำดับถึงขั้นญาณคามินีวิปัสสนาญาณ นำจิตออกสู่อริยมรรคด้วยอาการ 3 คือ สุญญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ อัปภินิหิตวิโมกข์ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วบรรลุเป็นพระอริยบุคคล 4 ประเภท ได้แก่ พระโสดาบันบุคคล พระสกทาคามีบุคคล พระอนาคามีบุคคล และพระอรหันตบุคคล ตามลำดับ กิเลสที่ละได้ และวิโมกข์ 3 ยังจำแนกพระอริยบุคคลทั้ง 4 ประเภท ออกเป็น 7 จำพวก ได้แก่ 1) สัทธานุสारी 2) สัทธาวิมุต 3) กายสักขี 4) อุภโตภาควิมุต 5) ธัมมานุสारी 6) ทิฏฐุปัตตะ 7) ปัญญา วิมุต ตามอำนาจความเป็นใหญ่แห่งอินทรีย์ที่ทำให้วิโมกข์นั้นเกิดขึ้น

คำสำคัญ: วิโมกข์ 3, การเจริญวิปัสสนาภาวนา

Abstract

The research article entitled 'A Study of Three Liberations (Vimokkha) in Vipassana Meditation Practice' contains two purposes; to study of three liberation in Theravada Buddhist texts and to study of three liberation for insight practice. It was documentary work. The results

* สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลี
ศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Email: maetee2530@hotmail.com

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

revealed that Vimokkha refers to the states of liberated mind from defilements, confirming to become Noble One being; Sunyata-vimokkha or the liberation by realizing Rūpa-Nāma as soullessness, 2) Animitta-vimokkha or liberation by considering Rūpa-Nāma as impermanence and 3) Appanahita-vimokkha is liberation by considering Rūpa-Nāma as suffering. These three liberations are important for insight practice because they are the causes of Magga and Nibbana by one among the three manners. These three liberations contain 4 states; (1) state of controlling faculty (2) state of concentration (3) state of attention (4) state of leaving. Vimokkha is itself classified into 3 types due to 3 faculties, they are: (1) Saddhindriya, (2) Samādhindriya and (3) Paññindriya. The three liberations are important way of mental cultivating through Vipassana practice to reach the final goal, namely, defilement liberation which is caused by the determination of Vipassana's objects with 3 contemplations; Anicānupassanā, Dukkānupassanā, and Anattānupassanā until insight knowledge occurs respectively leading to Vutthānagāminī state. It later leads to Noble path with 3 manners: Sunyata-vimokkha, Animitta-vimokkha, Appanahita-vimokkha by one among other three manners and attaining the 4 Noble One; Sotāpanna, Sakadāgāminī, Anāgāminī, and Arahant in respect of the abandoned defilement. The three liberations still are classified 4 types of Noble One into 7 groups; 1) Saddhānusārī, 2) Saddhāvimutta, 3) Kāya-sakkhī, 4) Ubbatobhāgavimutta, 5) Dhammānusārī, (6) Ditthippatta, (7) Paññā-vimutta depending on domain faculty that causes Vimokkha to happen.

Keyword: The three liberations (Vimokkha), Vipassana Meditation Practice

บทนำ

วิโมกข์เป็นสภาวะความหลุดพ้นจากกิเลสที่เป็นจุดสูงสุดในการบำเพ็ญเพียรในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการปฏิบัติที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ซึ่งแตกต่างจากคำสอนของศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่น ซึ่งเน้นในเรื่องศรัทธา คือ การเข้าสู่สภาวะสมาธิที่เรียกว่าพรหมัน เพียงเท่านั้น แต่พระพุทธองค์ทรงสอนสมาธิฐานเพื่อเป็นฐานในการเจริญปัญญา คือ การพิจารณาเห็นรูปนามโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เพื่อให้จิตเข้าถึงวิโมกข์ ที่ปราศจากสภาวะอาตมัน ถ้าผู้ปฏิบัติไม่สามารถเห็นลักษณะทั้ง 3 ก็จะไม่สามารถหลุดพ้นจากกิเลสได้ ในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค พระพุทธองค์ตรัสว่า “ตโยเม ภิกขเว วิโมกขา กตเม ตโย สุลลโต วิโมกโข อนิมิตโต วิโมกโข อปฺปณฺหิตโต วิโมกโข อิม ภิกขเว ตโย วิโมกขาฯ” หมายความว่า “ภิกษุทั้งหลาย วิโมกข์ 3 ประการนี้ วิโมกข์ 3 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. สุลลโต วิโมกข์ 2. อนิมิตโต วิโมกข์ 3. อปฺปณฺหิตโต วิโมกข์ 3 ประการนี้แล” พระอรุณกถาจารย์อธิบายความข้อนี้นว่า “อริยมรรคที่ทำให้พระนิพพานให้เป็นอารมณ์ เป็นไปโดยอาการ เป็นของว่างเปล่า ชื่อว่าสุลลโตวิโมกข์ ก็อริยมรรคนี้ชื่อว่าสุลลโต เพราะเกิดขึ้นแก่ธาตุซึ่งว่างเปล่า ชื่อว่าวิโมกข์เพราะพ้นจากกิเลสทั้งหลาย โดยนัยนั้นนั่นแหละ ฟังทราบว่าอริยมรรคที่ทำให้พระนิพพานให้เป็นอารมณ์ เป็นไปโดยอาการไม่มีนิมิต ชื่อว่าอนิมิตตะ อริยมรรคที่ทำให้พระนิพพานให้เป็นไปโดยอาการไม่มีที่ตั้ง ชื่อว่าอปฺปณฺหิตตะ”

วิโมกข์จึงไม่เป็นเพียงสภาวะของจิตที่หลุดพ้นจากกิเลสเท่านั้น แต่ยังมีอาการของการหลุดพ้นด้วยกัน 3 ลักษณะ ที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนาโดยมีรูปนามปรมาัตต์เป็นอารมณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) สมถยานิก คือ ผู้เจริญวิปัสสนาโดยอาศัยฌานเป็นฐานในการเจริญวิปัสสนา 2) วิปัสสนายานิก คือ ผู้เจริญวิปัสสนาโดยมีได้อาศัยฌานเป็นฐานในการเจริญวิปัสสนา แต่อาศัยสมาธิขั้นต้นคือขณิกสมาธิในการเจริญวิปัสสนา หลักการปฏิบัติทางจิตของทั้งสองรูปแบบอาจต่างกันในระดับเริ่มต้น แต่มีเป้าหมายเดียวกันคือการเจริญวิปัสสนา เห็นแจ้งสภาวะรูปนามในลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา การเข้าไปเห็นสภาวะเช่นนี้พระพุทธรองค์สรุปไว้ว่า “...ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้วอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว...” วิโมกข์จึงเป็นการประหารกิเลสระดับอนุสัยโดยสมุจเฉทปหาน เป็นสภาวะดับรูปนามด้วยอริยมรรค ซึ่งต้องปฏิบัติธรรมจนเกิดวิปัสสนาญาณตามลำดับจนถึงขั้นญาณฐานคามินีวิปัสสนาญาณ ที่มีรายละเอียดทั้งรูปแบบและสภาวะที่ต่างกันตามบุญบารมีที่บุคคลนั้นเคยสะสมมา จนจิตสามารถหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลส บรรลุเป็นพระอริยบุคคล 4 จำพวก ตามลำดับแห่งอริยมรรคที่ประหารกิเลสได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิโมกข์ 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อ คือ

- 2.1 เพื่อศึกษาวิโมกข์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาวิโมกข์ 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา

วิธีการดำเนินการการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาเนื้อหาของวิโมกข์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และการศึกษาวิโมกข์ 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนาดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 คัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2553 พร้อมทั้งปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขยายความในเนื้อหาเพิ่มเติมจากคัมภีร์พระไตรปิฎกให้มีความละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

3.2 รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร ผลงานทางวิชาการ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชั้นปฐมภูมิ ทุตติภูมิ และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ เรียบเรียงแบบบรรยายเชิงพรรณนา

3.4 นำเสนอตรวจสอบโดยคณาจารย์ที่ปรึกษา ปรับปรุงแก้ไข และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง

3.5 เรียบเรียงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จัดทำเป็นรูปเล่มให้สมบูรณ์เป็นรูปแบบองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำเสนอสอบสารนิพนธ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัยตามระเบียบ

ผลการศึกษา

1. วิโมกข์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

วิโมกข์ หมายถึง “สภาวะหลุดพ้น” ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 นัย ได้แก่ 1) วิโมกข์ในความหมายของสมณะ คือ สภาวะจิตที่หลุดพ้นจากนิวรณ์ธรรม 5 ประการ ซึ่งเป็นโลกีย์วิโมกข์ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) จิตที่หลุดพ้นจากนิวรณ์ 5 แล้วบรรลุถึงรูปฌาน 4 2) จิตที่หลุดพ้นจากรูปฌาน 4 แล้วบรรลุอรุรูปฌาน 4 ส่วนสมาธิวิโมกข์ในชั้นโลกุตตระเป็นการเข้าสมาบัติของพระอนาคามีและพระอรหันต์ ซึ่งเป็นพระอริยบุคคลประเภทอุกโตภาควิมุต ผู้หลุดพ้นทั้งสมาธิฌานถึงขั้นสมาบัติ 8 และหลุดพ้นจากกิเลสด้วยวิปัสสนาญาณจึงจะสามารถเข้านิโรธสมาบัติได้ เรียกว่า วิโมกข์ 8 2) วิโมกข์ในความหมายของวิปัสสนา คือ สภาวะของจิตที่หลุดพ้นจากกิเลส โดยต้องมีสมาธิจิตเป็นฐานเพื่อให้เกิดความตั้งมั่น ควรแก่การรู้ความเป็นจริงของรูปนาม จนสามารถทำลายอวิชชาบรรลุนิพพานเป็นที่สุด โดยเกิดจากวิปัสสนาภาวนาที่ทำให้เกิดจากสมาธิวิโมกข์ 3 ที่เป็นฐานจิตในการกำหนดรู้รูปนามจนเห็นลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เรียกว่า วิโมกข์ 3

วิโมกข์ 3 ยังมีความสำคัญที่ทำให้เกิดมรรคจิต คือ เป็นทั้งอารมณ์ที่ทำให้เกิดมรรคด้วยการรู้อนิมิตตะ อปฺปนิหิตตะ สญฺญิตตะ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ชื่อว่าวิโมกข์ เป็นแต่เพียงอารมณ์ในการกำหนดรู้เท่านั้น เพราะจิตยังไม่หลุดพ้นจากกิเลส และสภาวะที่ขณะจิตหลุดพ้นจากกิเลสอันเกิดจากอริยมรรค ในขณะที่จิตหลุดพ้นจากกิเลสจึงเรียกว่าวิโมกข์ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประการ คือ 1) มรรคที่กำหนดอารมณ์ อนิมิตตะ เมื่อหลุดพ้นย่อมชื่อว่าอนิมิตตวิโมกข์ 2) มรรคที่กำหนดอารมณ์อปฺปนิหิตตะ เมื่อหลุดพ้นย่อมชื่อว่าอปฺปนิหิตตวิโมกข์ 3) มรรคที่กำหนดอารมณ์สญฺญิตตะ เมื่อหลุดพ้นย่อมชื่อว่าสญฺญิตตวิโมกข์ และวิโมกข์ 3 ยังเป็นเหตุให้ถึงพระนิพพานคือ กระบวนการความหลุดพ้นจากกิเลสตั้งแต่เริ่มต้น เกิดจากการกำหนดรู้รูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ในชั้นโลกียะธรรม จนเกิดมรรคญาณแล้วส่วยผลที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ชั้นโลกุตตระ ทำให้เป็นพระอริยบุคคล และวิโมกข์ 3 ยังเป็นปัจจัยในการนิพพานของพระอรหันต์ในขณะดับขันธปรินิพพานอีกด้วย และสภาวะของวิโมกข์ 3 มีอยู่ด้วยกัน 4 ประเภท ได้แก่ ความเป็นใหญ่ ความตั้งมั่น ความน้อยไป ความนำออก แม้จะมีสภาวะอยู่ 4 อย่าง แต่เมื่อว่าโดยความหลุดพ้นแล้วย่อมเป็นสภาวะเดียวกัน คือ การขจัดกิเลสออกจากจิต

ส่วนอินทรีย์นั้นเป็นธรรมที่สำคัญในการจำแนกวิโมกข์ออกเป็น 3 อย่าง ตามกำลังของอินทรีย์นั้น ๆ เพื่อให้เกิดอริยมรรคในการประหารกิเลส พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า “บรรดาความ

หลุดพ้นเหล่านั้น ปัญญาที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะว่าง สมาธิที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะไม่มีการตั้งความปรารถนา ปัญญาที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะว่าง สมาธิที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะไม่มีการตั้งความปรารถนา ปัญญาที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะว่าง สมาธิที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะไม่มีการตั้งความปรารถนา ปัญญาที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะว่าง สมาธิที่รีย่อมมีประมาณยิ่งได้ก็เพราะความหลุดพ้นเพราะไม่มีการตั้งความปรารถนา

2. วิโมกข์ 3 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา

วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดปัญญา หรือ “การฝึกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งชัดตามเป็นจริง การเจริญพัฒนาปัญญา ให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง” โดยมีปรมัตถ์อารมณ์ในการกำหนดรู้หรือวิปัสสนาภูมิ 6 อย่าง ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่ต้องกำหนดสติในกาย เวทนา จิต ธรรม เรียกว่า สติปัฏฐาน 4 เพื่อเห็นแจ้งในอารมณ์ปรมัตถ์เหล่านั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภควา เอตทโวจ เอกายโน อย ภิกขเว มคฺโค สตตทาน วิสุทฺธิยา โสภปริเทวาน สมตฺถิกมาย ทุกขโทมนสฺसान อตฺตงคฺมาย ฌายสส อธิคฺมาย นิพพานสส สจฺฉิกิริยาย ยทิตฺ จตฺตารโ สติปัฏฺฐานา ฯ” หมายความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสภะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญาณธรรมเพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือสติปัฏฐาน 4 ประการ”

เมื่อปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ย่อมเกิดปัญญาเห็นรูปนามโดยปรมัตถ์ด้วยวิปัสสนาญาณ การเห็นนั้นจึงเรียกว่า นามรูปปริเฉทญาณ คือ ปัญญาพิจารณารูปนาม ซึ่งญาณขั้นต้นนี้มีความสำคัญมากเพราะเป็นฐานให้ไปสู่ปัญญาที่สามารถเห็นแจ้งลักษณะของไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นการเห็นที่เรียกว่าอนุปัสสนา 3 ซึ่งสามารถนำจิตหลุดพ้นจากกิเลสด้วยวิโมกข์ 3 เมื่อโยคีกำหนดอนุปัสสนาทั้ง 3 อย่างใดอย่างหนึ่ง จิตย่อมแล่นสู่ความหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลส คือ 1) ถ้าจะเห็นแจ้งรูปนามเป็นอนิจจอนุปัสสนาต้องใช้วิธีการคืออนิมิตตานุปัสสนา จิตจึงเข้าสู่เป้าหมายคืออนิมิตตวิโมกข์ 2) ถ้าจะเห็นแจ้งรูปนามเป็นทุกขอนุปัสสนาต้องใช้วิธีการคืออัปปนิหิตตานุปัสสนา จิตจึงเข้าสู่เป้าหมายคืออัปปนิหิตตวิโมกข์ 3) ถ้าจะเห็นแจ้งรูปนามเป็นอนัตตานุปัสสนาต้องใช้วิธีการคือสุญญตานุปัสสนา จิตจึงเข้าสู่เป้าหมายคือสุญญตวิโมกข์ การหลุดพ้นทั้ง 3 แบบนั้นทำให้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล 4 ประเภท ได้แก่ โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ ตามลำดับกิเลสที่ละได้

วิโมกข์ 3 ยังสามารถจำแนกพระอริยบุคคลทั้ง 4 ประเภท ออกเป็น 7 จำพวก ตามอินทรีย์ที่ทำให้บรรลุธรรม ได้แก่ 1. สัทธานุสारी ผู้ดำเนินด้วยศรัทธา 2. สัทธาวิมุต ผู้พ้นพิเศษด้วยศรัทธา 3. กายสักขี ผู้มีนามกายเป็นสักขีพยาน 4. อุภโตภาควิมุต ผู้พ้นพิเศษโดยส่วนทั้งสอง 5. ัม

มานุสारी ผู้ดำเนินไปด้วยธรรม คือ ปัญญา 6. ทิฐูปัตตะ ผู้บรรลุด้วยการเห็น (อริยมรรค) 7 ปัญญาวิมุต ผู้พ้นพิเศษด้วยปัญญา ซึ่งพระอริยบุคคลผู้เป็นอุภโตภาควิมุตและปัญญาวิมุต คือ ผู้ที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ซึ่งถูกจำแนกตามอินทรีย์ ได้แก่ ปัญญินทรีย์ และสมาธินทรีย์ หลุดพ้นด้วย สุนฺญต-วิโมกข์และอัปปนิตติวิโมกข์ ส่วนพระอริยบุคคลที่เป็นกายสักขี ทิฐูปัตตะ และสัทธาวิมุต ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และท่านผู้ตั้งอยู่ในอหัตตมรรค จำแนกออกเป็น 3 จำพวก ตามอินทรีย์ที่แก่กล้าเป็นตัวนำในการปฏิบัติ คือ สมาธินทรีย์ หรือปัญญินทรีย์ หรือ สัทธินทรีย์ หลุดพ้นด้วยวิโมกข์ทั้ง 3 พระอริยบุคคลที่เป็นธัมมานุสारीและสัทธานุสारी คือ ท่านผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค จำแนกตามอินทรีย์ที่เป็นตัวนำในการปฏิบัติ คือ ปัญญินทรีย์และ สัทธินทรีย์หลุดพ้นด้วยสุนฺญตวิโมกข์และอนิมิตตวิโมกข์

สรุปผลการศึกษา

วิโมกข์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท คือ จิตที่หลุดพ้นจากกิเลส ที่เกิดจากการเห็น แจ่มในไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อกำหนดรู้อนิจจังยอมเห็นแจ่มในอารมณ์ด้วย อนิจจา-นุปัสสนา เมื่อกำหนดรู้ทุกขังยอมเห็นแจ่มในอารมณ์ด้วยทุกขานุปัสสนา เมื่อกำหนดรู้ อนัตตาย่อมเห็นแจ่มในอารมณ์ด้วยอนัตตานุปัสสนา ซึ่งเกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนาที่มีอารมณ์ อันเป็นปรมัตถ์ในการกำหนดรู้ ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องเริ่มจากการมีสติกำหนดตามหลักสติปัฏฐาน 4 จึงจะ ส่งผลให้เกิดวิปัสสนาญาณตามลำดับ เริ่มจากเห็นชีวิตที่ประกอบด้วยรูปนามอันปราศจากสัตว์ บุคคล เรา เขา จนเห็นลักษณะของรูปนามโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ประหาร กิเลสแล้วมีนิพพานเป็นอารมณ์ อันเป็นสภาวะดับรูปดับนาม ทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นพระ อริยบุคคล 4 ประเภท พร้อมกับละกิเลสสังโยชน์ 10 ตามลำดับ และวิโมกข์ 3 ยังสามารถจำแนก พระอริยบุคคลทั้ง 4 ประเภท ออกเป็น 7 จำพวก ได้แก่ 1) อุภโตภาควิมุต 2) ปัญญาวิมุต 3) กายสักขี 4) ทิฐูปัตตะ 5) สัทธาวิมุต 6) ธัมมานุสारी 7) สัทธานุสारी ตามความเป็นใหญ่แห่งอินทรีย์ และบารมีธรรม

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2511.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** เนื่องในมหามงคล สมัยฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

พระพุทธโฆษาจารย์. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2554.

- พระอนุรุทธาจารย์. **อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย.**
พิมพ์ครั้งที่ 9. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2557.
- พระคันธสาราภิวังศ์ แปลและอธิบาย. **อภิธัมมัตถสังคหะและปรหมัตถิปณี [แปล].** พิมพ์ครั้งที่
4. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2555.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 21.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2556.
- สุนทร รัชชี. **ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2530.

ศึกษาประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา

A Study of Three Benefits Effecting Vipassanā Meditation Practice

พระวุฒิโกโร สิริสาโร (ตาโธสง)* พระมหาโกมล กมโล** พระราชเวที***

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ศึกษาประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประโยชน์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร มีผลการศึกษาพบว่า คำว่า ประโยชน์ (อรรถ) หมายถึง ผลที่มุ่งหมาย จุดหมาย ผลประโยชน์ หรือความผาสุก เกิดจากสภาวะทางจิตใจที่เป็นอิสระจากกิเลสทั้งปวง ประโยชน์มี 3 อย่าง คือ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน 2) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า 3) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด ได้แก่ พระนิพพาน ประโยชน์ 3 มีความสำคัญต่อชีวิตเพราะเป็นจุดหมายของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะพุทธศาสนา สอนให้เข้าถึงประโยชน์ทั้งระดับ โลภียะ และระดับโลกุตตระ ส่วนหลักการทำให้สำเร็จถึงประโยชน์ทั้ง 3 นั้น ต้องปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ และปัญญาที่พระพุทธรองค์ทรงวางไว้เพื่อบรรลุถึงผลอันสูงสุด นั้น คือ มรรค ผล นิพพาน

ประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนาพบว่า ต้องเกิดจากการกำหนดรู้รูปร่าง ปรมัตถ์ตามลำดับ คือ 1) การเจริญวิปัสสนาภาวนาในทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ประกอบด้วยองค์ 4 ได้แก่ (1) ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ความหมั่นในการกำหนดรู้อารมณ์ (2) ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ การรักษาสำรวมอินทรีย์ 6 (3) คบคนดีเป็นมิตร คือ การฟังธรรมจากผู้รู้ (4) ความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม คือ อยู่ด้วยการเจริญสติอยู่เนื่อง ๆ ส่งผลให้บรรลุธรรมในระดับต่าง ๆ ในชาติปัจจุบันนี้ 2) การเจริญวิปัสสนาภาวนาในสัมปรายิกัตถะประโยชน์นั้น ประกอบด้วยองค์ 4 อันได้แก่ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา องค์ธรรม 4 ประการนี้ส่งผลให้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลต่าง ๆ ได้ในที่สุด และส่งผลให้ได้รับสันติสุขทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า 3) การเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้บรรลุถึงปรมัตถะประโยชน์ คือ การเข้าถึงประโยชน์อันสูงสุดได้แก่ การบรรลุถึงนิพพาน มีสุภาทิเสสนิพพาน และอุภาทิเสสนิพพานเป็นที่สุด

คำสำคัญ : (ประโยชน์ 3), (วิปัสสนาภาวนา)

* สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา คณะพุทธศาสนศึกษา บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

*** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

Abstract

This research paper article entitled ‘A Study of Three Benefits Effecting Vipassanā Meditation Practice’ has two objectives; 1) to study three benefits effecting in Theravāda Buddhist scriptures and 2) to study how these three benefits effecting to Vipassanā meditation practice. It was a documentary research. Its results were that the word ‘Attha’ or benefits refers to intended gains, goals, interests or well-being, which are caused by a state of free mind from all desires. The benefit was divided into 3 categories; 1) Ditthadhammikattha or the present advantage 2) Samparāyikattha or future benefits and 3) Paramattha or supreme benefit referring to Nirvana. These benefits are important to life because it sets the goal of everyone. Especially, Buddhism teaches to gain such benefits in both of worldly and supramundane level. In order to gain the said benefits, one must follow moral codes, meditation and wisdom which the Buddha has thought to achieve that ultimate fruit called Nibbana.

These 3 benefits that effect to meditation development in case of helping one to contemplate on name and forms as absolute truth as follows: 1) development of meditation must consist of 4 virtues; (1) Utthānasampadā or persistence in the determination of mental objects, (2) Ārakkhasampadā or endowing with watchfulness of 6 sensual organs, (3) Kalyāṇamittatā or associating and listening to wisest teaching, (4) Samajīvitā or balanced living with mindfulness and constantly practicing for attaining a Noble One being in the present life, 2) insight development for future benefits consist of 4 virtues, i.e. confidence, moral acts, generosity, and wisdom. These virtues lead one to achieve Noble One being resulting pure happiness in here and next life, 3) insight meditation developing helps to attain the supreme benefits, that is to say, highest achievement or Nibbana in both of Nibbana with remaining defilement and Nibbana without any remaining.

Key words: (Three benefits), (Vipassana meditation)

บทนำ

ประโยชน์ (อรรถ) หมายถึง จุดหมาย ผลที่มุ่งหมาย ผลประโยชน์ หรือความผาสุก เกิดจา สภาวะทางจิตใจที่เป็นอิสระจากกิเลส ประโยชน์มี 3 ประการ คือ 1. ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในปัจจุบัน หรือประโยชน์ในโลกนี้ 2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์เบื้อง หน้า หรือประโยชน์ในภพหน้า 3. ปรมัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์สูงสุด หรือจุดหมายสูงสุด คือ

พระนิพพาน และประโยชน์ทั้ง 3 ประการนี้ มีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน เพราะเป็นจุดหมายของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะพุทธศาสนาสอนให้เข้าถึงประโยชน์ทั้งระดับโลกียธรรม และระดับโลกุตระธรรม ดังนั้น ประโยชน์ทั้ง 3 ประการนี้ เป็นเป้าหมาย เป็นสิ่งที่มุ่งหมาย หรือจุดหมายของชีวิตมนุษย์ทุกชาติ ทุกศาสนา ทุกภาษา และทุกระดับชั้นขั้นที่จะพัฒนาไปให้ถึง ประโยชน์ทั้งสามประการนี้ โดยเฉพาะปรมัตถประโยชน์ประโยชน์อย่างยิ่ง ได้แก่ พระนิพพาน เป็นจุดหมายสูงสุดของเวไนยสัตว์ และมนุษย์ทั้งหลาย ที่จะต้องพัฒนาตนไปให้ถึงทุก ๆ คน เพราะเป็นธรรมอันเป็นที่พึงของชีวิตมนุษย์ทุกคน และธรรมอันสมบูรณ์บริบูรณ์ของมนุษย์ทั้งหลาย จึงเรียกว่า ปรมัตถประโยชน์

ส่วนการที่จะพัฒนาไปให้ถึงปรมัตถประโยชน์ หรือนิพพานนั้น ต้องเจริญวิปัสสนาภาวนาตามแนวทางแห่งสติปัฏฐาน 4 เพราะวสติปัฏฐานเป็นทางสายเอก และเป็นทางสายเดียวที่เป็นไปได้เพื่อความดับทุกข์และโสมนัสเพื่อดับกิเลส เพื่อการบรรลุมรรคผล และนิพพาน โดยดำเนินไปตามอริยมรรคมีองค์ 8 หรือมีขณิมาปฏิบัติ บุคคลปรารถนาความพ้นทุกข์โดยชอบพึงเดินทางสายนี้เท่านั้น ซึ่งสติปัฏฐานที่เป็นการเจริญสติที่เกิดในฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้น ผู้เจริญจะต้องกำหนดรู้ทั้งรูปธรรม และนามธรรมให้เห็นตามความเป็น โดยจะต้องรู้ภูมิวิปัสสนา 6 อันได้แก่ ชั้นธ 5 आयตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรี 22 อริยสัจ 4 และปฏิจสมุပ္บาท 12 และจะต้องเป็นไปตามโพธิปักขิยธรรม 37 มีสติปัฏฐาน 4 เป็นต้น

และต้องเข้าไปรู้เห็นสภาวะลักษณะความเป็นจริงของรู้นามว่ามีความเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความอนัตตา กล่าวคือ การเห็นไม่ใช่ตัวตน คงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่สามารถบังคับบัญชาได้ เมื่อเห็นสภาวะธรรมดังนี้แล้ว ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาก็จะเกิดวิปัสสนาปัญญา และการศึกษาประโยชน์ 3 มีความสอดคล้องกับการเจริญวิปัสสนาโดยตรง เพราะว ก่อนที่จะไปนิพพาน จะต้องเจริญวิปัสสนาให้เกิดปัญญาญาณต่าง ๆ ไปตามลำดับ จนบรรลุถึงญาณ 16 บรรลุญาณ 16 ครั้งที่ 1 เป็นพระโสดาบัน ครั้งที่ 2 เป็นพระสกทาคามี ครั้งที่ 3 เป็นพระอนาคามี และครั้งที่ 4 เป็นพระอรหันต์ดับกิเลสได้หมดสิ้น เข้าถึง สอุปาทิเสสนิพพาน และสุดท้ายก็เข้าสู่อนุปาทิเสสนิพพาน อย่างถาวรตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความเรื่อง “ศึกษาประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาประโยชน์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับประโยชน์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลับลจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 คัมภีร์อรรถกถาแปล ภาษาไทย ชุด 55 เล่ม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2553 เป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ส่วนเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ ได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่ได้อธิบายถึงการเจริญวิปัสสนาภาวนาในประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นข้อมูลทุติยภูมิ

ผลการศึกษา

4.1 การศึกษาประโยชน์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทพบว่า

การศึกษาประโยชน์ 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทนั้น ผู้หวังความเจริญในชีวิตทางโลก จะต้องประพฤติปฏิบัติ ทัชฌัมมิกัตถประโยชน์ทั้ง 4 ข้อให้ได้พอควร หรือให้สมบูรณ์ จึงจะเกิดความสุขในทางโลก หรือเรียกว่า สุขของคฤหัสถ์ จะเกิดขึ้นได้จะต้องประพฤติปฏิบัติ ทัชฌัมมิกัตถประโยชน์ กล่าวคือ จะขยันหาทรัพย์ รู้จักรักษาทรัพย์ คบเพื่อนที่ดี และใช้จ่ายทรัพย์อย่างประหยัด แล้วจะได้สุขของคฤหัสถ์ 4 ประการ คือ สุขเพราะการมีมิตรพโยย สุขเพราะการได้ใช้จ่ายทรัพย์ สุขเพราะความไม่เป็นหนี้ใคร และสุขเพราะทำงานปราศจากโทษ สุข 4 ประการนี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยประพฤติปฏิบัติ ทัชฌัมมิกัตถประโยชน์ ให้สมบูรณ์ แต่ความสุขในระดับ ทัชฌัมมิกัตถนี้เป็นความสุขที่เจือด้วยอามิส หรือเจือด้วยวัตถุ เป็นความสุขทำให้เกิดความสะดอกสบายทางกายเท่านั้น ยังไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง และสวามสุขที่แท้จริงนั้น

จะต้องเป็นความสุขที่เกิดจากกุศลธรรมที่เกิดขึ้นในทางด้านจิตใจ อันเกิดมาจากการได้เจริญคุณธรรมต่าง ๆ ไว้ เช่น มีศรัทธา ความสุจริต มีศีล ความเสียสละ ความสุขสงบของจิตใจ การดำรงอยู่ในศีลธรรม จนมั่นใจในความมีชีวิตที่ดีของตนเอง ไม่ต้องห่วงกลัวต่อความตาย และชีวิตในปรโลก เหมือนในทหิททสูตร มีชายยากไร้คนหนึ่งเขายึดมั่นใน สัทธา ศีล สุตตะ จาคะ และปัญญา พอตายไปไปเกิดที่สวรรค์ชั้นดาวดึง เหล่าเทวดาชั้นนั้นคิดว่า เขามาเกิดที่นี่ได้อย่างไร พอสืบรู้ความจริงว่า เมื่อเป็นมนุษย์เขายึดมั่นในธรรม 5 ประการนั้น เหล่าเทวดาจึงหายสงสัยว่า ที่มาเกิดในสวรรค์ได้เพราะอำนาจสมบัติ หรืออริยทรัพย์ 5 ประการนั่นเอง และอริยทรัพย์ 5 ประการนี้จะป็นเหตุปัจจัยให้บรรลุถึงปรมัตถประโยชน์ที่สูง ๆ ขึ้นไปได้

ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ นิพพาน และธรรมที่เป็นไพบูลย์ต่อนิพพาน คือ นิโรธ มี 5 ประการได้แก่ ความดับด้วยการข่มไว้ ด้วยอำนาจ

ของสมาธิ เรียกว่า วิกขัมภานิโรธ ดับเป็นขณะด้วยอำนาจของวิปัสสนาญาณเรียกว่า ตทังคินิโรธ ดับตัดขาดไปด้วยอำนาจของมรรค เรียกว่า สมุจเฉตนิโรธ ดับด้วยสงบระงับด้วยอำนาจของผล ดับด้วยการสลัดออกไปเข้าสู่นิพพานในระดับต่าง ๆ จนถึงนิพพานที่แท้จริง อันได้แก่ สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานที่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่สุดท้ายก็เข้าสู่อนุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานที่ไม่มีรูปนามขันธ์ 5 เหลืออยู่เลย ดับสนิท อย่างแท้จริงถาวรตลอดไป และผู้ที่บรรลุถึงประโยชน์ทั้ง 3 ประการย่อมได้รับความสุขในระดับต่าง ๆ

คือ 1. สุขเพราะมีสุขภาพ ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไฉไล บ้านที่เป็นนสุข การขยันหมั่นเพียร ประกอบกิจการงาน ทำมาหาเลี้ยงชีพ ใหม้ทรัพย์เงินทองเลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัวให้สุข การมีครอบครัวที่ผาสุก แข็งแรงสมบูรณ์การมีเกียรติยศ และบริวารยศ 2. สุขเพราะมี จิตใจงามประณีต เป็นสุขด้วยการ มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา หรือสุขจากสมาธิ สุขจากฌาน ฯลฯ จนแม้กระทั่ง นิพพานสุข 3. สุขเพราะมีปัญญาแจ่มเห็นจริงในรูปนามขันธ์ 5 จนสามารถบรรลุเป็นพระอริยบุคคล ในระดับต่าง ๆ ได้ หรือสุขเพราะได้บรรลุถึงพระนิพพานในระดับต่าง ๆ ได้

2 ประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนากาวนา

ประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนากาวนานั้น จะต้องเกิดจากการกำหนดรู้รูปนามปรมาตถ์ไปตามลำดับ จนสามารถพัฒนาญาณปัญญาในระดับต่าง ๆ ให้เกิดมีขึ้นเป็นขั้นเจริญขึ้นไปตามลำดับ จนสามารถบรรลุถึง มรรค ผล และนิพพาน ในระดับต่าง ๆ ได้ในที่สุด

การเจริญวิปัสสนากาวนาในทิวจธัมมิกัตถประโยชน์ สำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ ได้แก่ การเจริญความขยันหมั่นเพียรในหลักอิทธิบาท 4 ประการ คือ มีความพอใจมีความเพียรมีจิตฝึกฝน และมีความสังเกตไตร่ตรองในขณะที่กำหนดรู้ในอารมณ์ของกาย เวทนา จิต และธรรมอย่างจดจ่อต่อเนื่องในทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน และอารมณ์ต่าง ๆ ตั้งสติกำหนดรู้อยู่อย่างนี้ ทั้งกลางวันและกลางคืนตั้งแต่ตื่นจนหลับ ย่อมทำให้ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิปัสสนาญาณต่าง ๆ เกิดขึ้นไปตามลำดับ จนสามารถบรรลุถึงมรรคผล และนิพพานได้ เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ถึงอริยทรัพย์ทั้ง 5 และอริยทรัพย์ 7 ได้ในที่สุด การรักษาอริยทรัพย์ทั้ง 2 ด้วยการสำรวมอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโภกฐัพพะ รู้ธรรมอารมณ์ด้วย ทำอยู่เนื่อง ๆ ก็เป็นการรักษาอริยทรัพย์ไว้ได้ และการมีมิตรที่ดีเป็นเหตุให้ทำอริยมรรคมีองค์ 8 เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนบรรลุธรรมในละดับต่าง ๆ ได้ในที่สุด มีจิตตคหบดี พระสาสิบุตร และพระโมคคัลลานะเป็นตัวอย่าง

การเจริญวิปัสสนากาวนาในสัมปรายิกัตถะประโยชน์นั้น โดยมีหลัก ศัทธา ศีล จาคะ และปัญญาเป็นฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากาวนา กล่าวคือ มีความเชื่อมั่นเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ชื่อ การกระทำเชื่อมั่นในการเจริญกุศลธรรมต่าง ๆ (ศัทธาสัมปทา) และมีการรักษาและการเจริญปริสุทธิศีล 4 อันได้แก่ ปฏิโมกขสังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวปริสุทธิศีล และปัจฉยสันนิสิตศีล

โดยการเน้นการเจริญอิทธิยสังวรศีลเป็นหลัก เรียกว่า มีปริสุทธิศีล (ศีลสัมปทา) และได้อธิบายหลักของจาคะด้วยการให้เสียสละหรือการสละ ทั้งวัตถุทาน อภัยทาน และละโลกะ โทสะ และโมหะ ให้เบาบางลง (จากสัมปทา) และเหตุที่จะละสิ่งเหล่านี้ได้ ก็อาศัยการเจริญปัญญา (ปัญญาสัมปทา) ปัญญาในบั้นนี้ เป็นปัญญาที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนา ที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา

โดยอาศัยการเจริญวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ การตั้งสติตามกำหนดรู้ดู กาย เวทนา จิต และธรรม จนรู้เห็น รูป-นาม เป็นไตรลักษณ์ ได้แก่ เห็นอนิจจัง ทุกข์ และอนัตตา เกิดปัญญาญาณต่าง ๆ รู้เท่าทันความจริงของธรรมชาติทั้งปวง ว่าทุกสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น เป็นเหตุให้ปรากฏ อริยสัจ 4 อย่างแท้จริงเกิดขึ้น ยังมรรคผล และนิพพานในระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ ได้ในที่สุด พระอริยบุคคลชั้นต่าง ๆ ได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบันชาตินี้ (ทิฏฐธัมมิกัตถสุขะ) และเมื่อตายไปก็ได้รับประโยชน์สุขในชาติหน้าที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถสุขะ

การเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้บรรลุถึงปรมาตถประโยชน์นั้น เป็นการเจริญสติปัฏฐาน 4 คือการตั้งสติกำหนดรู้ดู กาย เวทนา จิต และธรรม หรือรูปนามในขณะปัจจุบันตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิดปัญญา เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงว่า สังขารทั้งปวง มีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป อยู่เนื่อง ๆ จนสามารถยังวิปัสสนาญาณต่าง ๆ เกิดขึ้นไปตามลำดับ จนบรรลุถึงมรรค ผล และนิพพาน การถึงนิพพาน ชื่อว่า ได้บรรลุปรมาตถประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนาแล้ว เพราะว่านิพพานเป็นการดับเพลิงทุกข์ดับเพลิงกิเลสได้นั้นเอง และมีนิพพาน 3 แบบ คือ

1. การบรรลุนิพพานแบบโดยปริยาย หรือโดยอ้อม คือ บรรลุตามสมบัติทั้งหลาย กล่าวคือได้แก่ ฌาน 4 อรูปฌาน 4 และสัญญาเวทิตินิโรธ (เรียกอีกอย่างว่านิโรธสมบัติ)
2. การบรรลุนิพพานแบบโดยไวพจน์ ได้แก่ การบรรลุนิโรธ 5 ประการ คือ วิกขัมภณนิโรธ ตทังคนิโรธ สมุจเฉทนิโรธ ปฏิปัตตินิโรธ นิสสรณนิโรธ นิโรธ 5 ข้อนี้เป็นไวพจน์ของนิพพาน โดยนิโรธทั้ง 5 ข้อนี้ 2 ข้อแรกจัดเป็น โลกียธรรมคือธรรมอันเป็นวิสัยของโลก (นิโรธ 2 ข้อแรกนี้ถ้ามิได้รักษาไว้ก็เสื่อมได้) ส่วน 3 ข้อหลังจัดเป็น โลกุตระธรรม คือธรรมที่พ้นไปจากวิสัยของโลก (3 ข้อหลังถึงมิได้รักษาไว้ก็ไม่เสื่อม)
3. การบรรลุนิพพานแบบโดยตรง หรือนิพพานที่แท้จริง คือ การบรรลุนิสสรณนิโรธ หรือนิสสรณนิพพาน อันได้แก่ การดับกิเลสที่เป็นภาวะพ้นออกไปแล้วจากกิเลส เรียกว่า อมตธาตุ อนึ่งนิพพานแบบโดยตรงหรือนิพพานที่แท้จริงมี 2 ประเภท เท่านั้น คือ
 - 1) สุอุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ ภาวะของนิพพานที่เป็นไปกับด้วยอุปาทิเหลืออยู่ หรือนิพพานที่ ยังเกี่ยวข้องกับชั้น 5 ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์
 - 2) อนุอุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ ภาวะของนิพพานที่ไม่มีอุปาทิเหลืออยู่ หรือนิพพานที่ไม่เกี่ยวข้องกับ ชั้น 5 ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์พ้นจากชั้น 5 แล้ว อนึ่งโดยแท้จริงแล้ว

นิพพานที่แท้จริงมีอยู่หนึ่งเดียว แต่แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ด้านที่หนึ่งคือ นิพพานในแง่ของความสิ้นกิเลส ด้านที่สอง คือ นิพพานในแง่ที่เป็นภาวะจำเพราะล้วน ๆ แท้ ๆ ซึ่งเป็นประสบการณ์เฉพาะของผู้บรรลุ เท่านั้น และการที่บรรลุถึง นิพพานในแบบต่าง ๆ ที่ผู้รายงานได้กล่าวมาแล้วนั้น จะต้องผ่านลำดับญาณ 16 มาตามลำดับขั้น จึงจะสามารถบรรลุถึงพระนิพพานที่แท้จริงได้ และการบรรลุ 16 ครั้งแรก ย่อมเป็นพระโสดาบัน ครั้งที่ 2 เป็นพระสกทาคามี ครั้งที่ 3 เป็นพระอนาคามี และครั้งที่ 4 เป็นอรหันต์ เรียกโดยรวมว่า พระอริยบุคคล พระอริยบุคคลในระดับต่าง ๆ ย่อมได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบันชาตินี้ คือ สุขเพราะเข้าผลสมาบัติ และละกิเลสสังโยชน์ต่าง ๆ ได้ เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสุขะและพระอริยบุคคลในชั้นต่าง ๆ ก็ได้รับความสุขหลังจากตายไปแล้ว คือ ได้รับโยชน์สุขในชาติหน้า ที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถสุขะ

หลังจากตายแล้ว พระโสดาบัน จะไม่ไปตกอบายภูมิ 4 มีสุคติเป็นที่ไปเกิดในสุคติไม่เกิน 7 ชาติก็จะสิ้นทุกข์ได้เอง พระสกทาคามี เกิดในสุคติอีก 1 ชาติก็จะสิ้นทุกข์ได้เอง พระอนาคามี นิพพานในชั้นสุทธาวาส และพระอรหันต์ก็จะอนุपाติเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานธาตุที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่เลย อันได้แก่ ผู้ที่ดับกิเลสได้หมดโดยสิ้นเชิงแล้ว คือ พระอรหันต์สิ้นชีวิตไปแล้วนั่นเอง เรียกว่า อนุपाติเสสนิพพาน คือ นิพพานที่ไม่มีรูปนามขันธ์ 5 เหลืออยู่เลย ดับสนิท อย่างแท้จริงถาวรตลอดไป นี้แล เรียกว่า ท่านผู้ที่ได้บรรลุถึงประมัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง โดยสมบูรณ์และบริบูรณ์แล้ว เรียกว่า ถึงพระนิพพานธาตุ นั่นเอง

สรุปผลการศึกษา

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมพัฒนาจิต โดยมีการตั้งสติกำหนดรู้รูปนามในปัจจุบันอารมณ์ของประโยชน์ 3 เพื่อให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้งตามความเป็นจริง และกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานในที่สุด ฉะนั้น ในการศึกษาปฏิบัติประโยชน์ 3 ที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้น จะต้องเกิดจากการกำหนดรู้รูปนามปรมัตถ์ไปตามลำดับ จนสามารถพัฒนาญาณปัญญาในระดับต่าง ๆ ให้เกิดมีขึ้น เป็นขั้น เจริญขึ้น ไปตามลำดับ จนสามารถบรรลุถึง มรรค ผล และนิพพาน ในระดับต่าง ๆ ได้ในที่สุด และการที่จะบรรลุสิ่งที่ประเสริฐสุด ในทางพระพุทธศาสนาได้นั้น จะต้องอาศัยการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 เท่านั้น คือ การตั้งสติเข้าไปกำหนดรู้ กาย เวทนา จิต และธรรม ให้เห็นรูป-นามเหล่านี้ เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และบังคับบัญชาไม่ได้ รู้เห็นรูปนามอย่างนี้อยู่เนื่อง ๆ ก็เป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนาญาณต่าง ๆ ไปตามลำดับ จนสามารถบรรลุผลของการเจริญวิปัสสนาภาวนาในประโยชน์ 3 ได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ ได้ถึงมรรค ผล และนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ ได้ จนเป็นเหตุให้ได้รับประโยชน์สุขในกาลต่าง ๆ ทั้งในปัจจุบันกาล (กาลในปัจจุบันชาตินี้) และในอนาคตกาล (กาลในอนาคตชาติหน้า) และเป็นความสุขที่แท้จริง อันสืบเนื่องมาจากการเจริญวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ที่สมบูรณ์ถึงที่สุด จึงได้รับสันติสุข คือ ความสุขที่เกิดจากความสงบ อันแท้จริง สุขเพราะถึงนิพพาน นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____ (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 45. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมมังคลาจารย์ วิ. (ทอง สิริมังคโล) . (2553). **ทางสายเอก**. ครั้งที่ 7. เชียงใหม่: หจก. ดาราวรรณการพิมพ์.

ศึกษาการบรรลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

A Study of Enlightenment with Saddhāvīmutta in Theravada Buddhist Scripture

พระอธิการทองดี ทีฆายุโก (รวมครบุรี)* พระมหาชิต ฐานชิต,** พระภาวนาพิศาลเมธี วิ.***

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง ศึกษาการบรรลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทและ 2) เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า สัทธาวิมุตติคือผู้หลุดพ้นด้วยสัทธา ได้แก่ผู้ที่เข้าใจอริยสัจจธรรมถูกต้องแล้วและอาสวะบางส่วนก็สิ้นไป เพราะเห็นอริยสัจด้วยปัญญาแต่มีสัทธาเป็นตัวนำ หมายถึงผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วขึ้นไปจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหัตผลที่มีสัทธาอินทรีย์แรงกล้า ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด การบรรลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติมีหลักการพัฒนาประกอบด้วยความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ เพียรระลึกรู้อยู่กับปัจจุบันอารมณ์ของรูปนามอยู่เสมอ ๆ ยังอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ให้แก่กล้าเมื่ออินทรีย์ทั้ง 5 ได้พัฒนาสมบูรณ์พร้อม ก็บรรลุอรหัตผล พระนิพพานเป็นที่สุดได้ วิธีการพัฒนาอินทรีย์เพื่อสู่วิมุตติ เริ่มต้นที่ศรัทธา การจะมีศรัทธาได้นั้นเกิดจากการคบสัตบุรุษ แล้วได้ฟังสัทธรรมทำให้เกิดศรัทธา เมื่อมีศรัทธา ก็มีมนสิการโดยแยบคาย มีสติสัมปชัญญะ มีความสำรวมอินทรีย์ มีสุจริต 3 มีการเจริญสติปัฏฐาน 4 เมื่อเจริญสติปัฏฐาน 4 ได้บริบูรณ์ ทำให้โพชฌงค์ 7 บริบูรณ์ ทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้

คำสำคัญ: การบรรลุธรรม, สัทธาวิมุตติ

Abstract

This research paper article entitled ‘A Study of Enlightenment with Saddhāvīmutta in Theravada Buddhist Scripture’ has two objectives; to study of enlightenment by Saddhāvīmutti in Theravada Buddhism scriptures and to study of enlightenment in Theravada Buddhism scriptures. The method was documentary. The results were that

* สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม.

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

*** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

Saddhāvimutta refers to those who got enlightened by faith (Saddhā) such as a person who understood the Four Noble Truths and try to rid of defilements (Āsava) until find the Four Noble Truths (Ariyasacca) by leading faith, it signifies a man who achieves the Fruition of Stream-entry up to the final emancipation with faith or confidence without touching any profound liberation. The liberation with Saddhāvimutti consists of the great efforts, mindfulness and awareness observing only at the present moment of nāma-rūpa causing the rise of Saddhā, Viriya, Sati, Samādhi and Paññā until these became perfect generating the attaining Magga, Phala and Nibbana in final. The method of faculties for liberation starts from Saddhā which will occur by the wise association, Dhamma listening. Then Saddhā causes the rise of attentiveness, mindfulness and awareness, with sensual organs restrains, 3 right deeds, 4 mindfulness foundations. With perfect 4 foundations of mindfulness, it will then cause 7 Bojjhanga to complete, leading to perfect knowledge and liberation.

Keywords: Enlightenment, Saddhāvimutti

บทนำ

พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมไว้ต่าง ๆ มากมายแต่ธรรมของพระพุทธองค์ให้ผลในทางเดียว คือ แก่ทุกข์ได้ แม้พระพุทธองค์จะแสดงไว้ต่างสถานที่ต่างวาระกัน ฉะนั้นการบรรลุธรรมของเหล่าสาวกนั้นควรอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดขึ้นเพื่อควรแก่ศรัทธา เพื่อจะได้เป็นทักษิณียบุคคล (บุคคลผู้ควรแก่ทักษิณา) 7 ได้แก่

1. อุภโตภาควิมุตติ (ผู้หลุดพ้นทั้ง 2 ส่วน)
2. ปัญญาวิมุตติ (ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา)
3. กายสักขี (ผู้เป็นพยานในนามกายด้วยกาย)
4. ทิฐุปัตตะ (ผู้บรรลุสัมมาทิฐิ)
5. สัทธาวิมุตติ (ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา)
6. อัมมานุสारी (ผู้เล่นไปตามธรรม)
7. สัทธานุสारी (ผู้เล่นไปตามศรัทธา)

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงพระสูตรชื่อปวิญญูสูตร ว่า พระสารีบุตร พระสวัญฐะ และพระมหาโกญจิตะ ได้พากันเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระสารีบุตรกราบทูลการเจรจาปราศรัยกับพระสวัญฐะและพระมหาโกญจิตะทั้งหมด แต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับพระสารีบุตรว่า การที่จะพยากรณ์ข้อนี้โดยส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล 3 จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย เพราะข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ บุคคลผู้ สัทธาวิมุตตินี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ บุคคลผู้เป็นกายสักขี ผู้เป็นทิฐุปัตตะพึงเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามี การที่จะพยากรณ์ในข้อนี้ส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล 3 จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ดังนี้ ไม่ใช่จะ

ทำได้โดยง่ายเลย เพราะข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือบุคคลผู้ทูลฎีกาปิดตะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ บุคคลผู้สัทธาวิมุตติเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามี และแม้บุคคลผู้กายสักขีก็พึงเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามีการที่จะพยากรณ์ในข้อนี้ส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล 3 จำพวก บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่าไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย

การบรรลุลุธรรมเกี่ยวกับบุคคล 3 ประเภทดังกล่าว บางคัมภีร์กล่าวว่าเป็นการแสดงโดยนิปริยา คือ แสดงความหมายโดยจำเพาะลงไป แต่ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามัคค์ ท่านแสดงความหมายโดยปริยาย เรียกผู้ที่ปฏิบัติโดยมีสัทธินทรีย์เป็นตัวนำ ว่าเป็นสัทธาวิมุตติ ตั้งแต่บรรลุโสดาปัตติผล ไปจนบรรลอรหัตตผล เรียกผู้ปฏิบัติมีสมาธิริยเป็นตัวนำ ว่าเป็นกายสักขี ตั้งแต่บรรลุโสดาปัตติมรรค ไปจนบรรลอรหัตตผล เรียกผู้ที่ปฏิบัติที่มีปัญญินทรีย์เป็นตัวนำ ว่าเป็นทิวฎีกาปิดตะตั้งแต่บรรลุโสดาปัตติผล ไปจนบรรลอรหัตตผล โดยนัยนี้ จึงมีคำกล่าวเรียกพระอรหันต์ว่า สัทธาวิมุตติ หรือกายสักขี หรือทิวฎีกาปิดตะได้ด้วย ถ้าถือศัพท์เคร่งครัด ก็มีแต่ อุภโตภาควิมุตติกับปัญญาวิมุตติเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความเรื่อง “ศึกษาการบรรลุลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อคือ

- 1) เพื่อศึกษาสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- 2) เพื่อศึกษาการบรรลุลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเนื้อหาการบรรลุลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติที่มีในพุทธศาสนาเถรวาทเกี่ยวกับโครงสร้าง เนื้อหา หลักธรรม เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัย ซึ่งได้แก่ เอกสารที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยรวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยแยกเป็นประเภท ดังนี้ ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย อรรถกถา และปกรณ์วิเสสรวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและสาระสำคัญ ที่เกี่ยวกับการบรรลุลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติ รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่วนที่เป็นคำอธิบายจากหนังสือตำราวิชาการและเอกสารฉบับต่าง ๆ

ผลการศึกษา

1. สัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

สัทธาของอริยสาวกแรกเริ่มก่อนที่จะเป็นพระโสดาบันท่านแสดงสัทธา โดยเจาะจงลงไปว่า “เชื่อโพธิ (ปัญญาตรัสรู้) ของตถาคตว่าด้วยเหตุผลดังนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นพระอรหันต์ ฯลฯ” สัทธาตามคำบรรยายนี้ท่านเรียกสั้น ๆ ว่า “ตถาคตโพธิสัทธา” หมายถึงความเชื่อมั่นในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นต้นแบบหรือองค์แทนหรือผู้นำของมนุษย์ทั้งหลายที่

ยืนยันถึงสมรรถวิสัยของมนุษย์ทั้งหลายว่า มนุษย์สามารถหยั่งรู้สังขารการเข้าถึงความดีงามสูงสุดได้ด้วยสติปัญญาและความเพียรพยายามฝึกฝนพัฒนาตนเอง ผู้หลุดพ้นด้วยสัทธา เป็นผู้ที่เข้าใจอริยสังขารถูกต้องแล้วเห็นธรรมที่พระตถาคตประกาศโดยแจ้งชัดประพจน์ปฏิบัติถูกต้องดีและอสาบะบางส่วนก็สิ้นไปเพราะเห็นอริยสัง ด้วยปัญญาแต่มีสัทธาเป็นตัวนำ หมายถึงผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วขึ้นไปจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหัตผลที่มีสัทธาอันแรงกล้า บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คืออรุสมบัติสว่างด้วยกายอยู่แต่ อสาบะบางเหล่าของผู้ที่สิ้นไปเพราะเห็นอริยสัง ด้วยปัญญา อนึ่งความเชื่อในพระตถาคตของผู้ที่มั่นแล้วมีรากหยั่งลงมั่นแล้วบุคคลนี้เรากล่าวว่า สัทธาวิมุตติบุคคล

สัทธาทำให้พ้นทุกข์ได้นี้มีตัวอย่างของผู้พ้นทุกข์เพราะสัทธาอาศัย มีทั้งพระภิกษุพระภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ โดยเกี่ยวข้องกับเรื่องสัทธาหรือใช้สัทธาเป็นเบื้องต้นของการบรรลุธรรมมีจำนวนหลายท่านดังต่อไปนี้ พระวัคกลี เป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยสัทธา พระรัฐบาลเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกผู้บวชด้วยสัทธาพระสิงคาลมาตาภิกษุณีเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีสาวิกากผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยสัทธา

2. การบรรลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

การบรรลุธรรม หมายถึง การเข้าถึงโลกุตตรธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 อย่างใดอย่างหนึ่งและรู้แจ้งแทงตลอดอริยสังขี ด้วยโลกุตตรปัญญา โดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เจริญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ตามหลัก สติปัฏฐาน 4 คือ การกำหนดรู้ กาย เวทนา จิต และธรรม ให้เห็นเป็นไตรลักษณ์ตามความเป็นจริง เมื่อวิปัสสนาญาณ แก่กล้าดำเนินตามวิปัสสนาวิถีสติปฏิบัติสามารถละสังขโยชน์และอนุสัยต่าง ๆ ตามกำลังของมรรคด้วย สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานสำเร็จเป็นพระอริยบุคคล เช่นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ตามลำดับ

ในการปฏิบัติธรรมนั้น ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะความพร้อมหรือแก่กล้าของอินทรีย์ต่าง ๆ บางคนอาจใช้เวลาในการปฏิบัติไม่ต้องมากก็ประสบความสำเร็จโดยง่าย บางคนอาจปฏิบัติธรรมต้องใช้เวลาช้านาน แต่พยายามฝึกปฏิบัติไปสบาย ๆ ก็สำเร็จบางคนทั้งฝึกปฏิบัติยากลำบาก ทั้งต้องใช้เวลาช้านาน จึงสำเร็จบางคนจะพากเพียรปฏิบัติอย่างไรก็ไม่อาจประสบความสำเร็จเลยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการปฏิบัติเพื่อมรรคเบื้องสูง ซึ่งในการปฏิบัติผู้ปฏิบัติต้องอาศัยการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อให้ได้บรรลุญาณ 16 ตามลำดับและผลของการบรรลุธรรมนั้นมี 4 ระดับ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตผล ซึ่งผลของการบรรลุธรรมแต่ละระดับ สามารถขจัดสังขโยชน์ได้ตามลำดับ โดยมีมรรคมือองค์ 8 เป็นปฏิบาทที่เป็นไปเพื่อนิพพานเป็นอุบายเครื่องละสังขโยชน์ ในพระพุทธศาสนาเรียกบุคคลผู้บรรลุธรรมวิเศษมีโสดาปัตติมรรค พระอริยบุคคล

การเจริญวิปัสสนาภาวนาความสำคัญในทางปฏิบัติ ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องกำหนดรูปรูปนามเป็นอารมณ์อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถทำลายตัณหาและเกิดปัญญา ที่จะเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ปัญญาดังกล่าว มิได้เป็นปัญญา ที่เกิดจากการคิด การพิจารณาหาเหตุผล แต่เป็น

ปัญหาที่เกิดจากการฝึกอบรมและการลงมือปฏิบัติ ปัญหาที่เกิดจากการภาวนานี้ก่อให้เกิดความรู้แจ้งแทงตลอดในรูปนามและสรรพสิ่งทั้งหลายว่ามีความเป็นทุกข์ ไม่เที่ยงและไม่มีตัวตน ปัญหาที่เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง อันจะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ ในพระคณะของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ปัญหาในที่นี้คือ วิปัสสนาญาณ เมื่อสติมั่นคงแล้วกำหนดอารมณ์ได้อย่างจดจ่อต่อเนื่องตั้งมั่นเป็นสมาธิเมื่อมีสมาธิแล้วจะเกิดปัญญา คือ มีความรู้เห็นถึงความจริงอันประเสริฐ 4 ถือได้ว่า อินทรีย์ทั้ง 5 ได้พัฒนาสมบูรณ์ เป็นฐานแห่งการทำโพชฌงค์ 7 วิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุมรรค ผล นิพพานได้ในที่สุด

สรุปผลการศึกษา

การบรรลุธรรมแบบสัทธาวิมุตติ มีหลักการพัฒนาประกอบด้วยความเพียร มีสติสัมปชัญญะเพียรระลึกอยู่กับปัจจุบันอารมณ์ของรูปนาม ยังอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ให้แก่กล้า โดยเริ่มต้นจากการมีศรัทธา เมื่อมีศรัทธาทำให้เกิดความเพียร เมื่อมีความเพียรช่วยให้สติมั่นคง เมื่อสติมั่นคงแล้วกำหนดอารมณ์ได้อย่างจดจ่อต่อเนื่อง ตั้งมั่นเป็นสมาธิ เมื่อมีสมาธิดีแล้วจะเกิดปัญญา ถือได้ว่าเมื่ออินทรีย์ทั้ง 5 ได้พัฒนาสมบูรณ์พร้อม ก็บรรลุมรรค ผล พระนิพพาน วิธีการพัฒนาอินทรีย์เพื่อสู่วิมุตติ เริ่มต้นที่ศรัทธา การจะมีศรัทธาได้นั้นเกิดจากการคบสัตบุรุษ แล้วได้ฟังสัทธรรม ทำให้เกิดศรัทธา เมื่อมีศรัทธา ก็มีมนสิการโดยแยกกาย มีสติสัมปชัญญะ มีความสำรวมอินทรีย์ มีสุจริต 3 มีการเจริญสติปัฏฐาน 4 เมื่อเจริญสติปัฏฐาน 4 ได้บริบูรณ์ ทำให้โพชฌงค์ 7 บริบูรณ์ ทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2014). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ์ ป.ธ.9).(2550). **คู่มือสอบอารมณ์กรรมฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆสอาจารย์ รจนาม. (2558). สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ตรวจชำระ. พระคันธसारากว้างศ์. แปลและอธิบาย. **วิสุทธิมรรค ฉบับแปลและอธิบาย เล่ม 1-2**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

ศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจจุบันปริคคหญาณ
A Study of Cognitive Process in the Examination of
Nāma-Rūpa in Paccaya pariggahañāna

พระภุชงค์ ปณฺญชาวุฑฺโฒ* สุภีร์ ทุมทอง** นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร***

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความประสงค์จะศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจจุบันปริคคหญาณ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาวิถีจิตที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูป-นามในปัจจุบันปริคคหญาณ เป็นการศึกษเชิงเอกสาร มีผลการศึกษาพบว่าวิถีจิตเป็นกระบวนการทำงานของจิตช่วงขณะหนึ่งๆ วิถีจิตเกิดจากการรับรู้อารมณ์ที่กำลังปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ วิถีจิตนั้น แบ่งได้ 2 ประเภท คือ (1) ปัญจทวารวิถี และ(2) มโนทวารวิถี ซึ่งปัญจทวารวิถี คือ วิถีจิตที่ปรากฏขึ้นรับรู้ปัญจอารมณ์ทางปัญจทวาร ได้แก่ รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ และโณภูฏัพพารมณ์ ส่วนมโนทวารวิถี มีอารมณ์ได้ทั้ง 6 คือ รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โณภูฏัพพารมณ์ และธัมมารมณ์ จึงกล่าวได้ว่า วิถีจิตนั้นเป็นนาม เพราะจิตเป็นสภาวะรับรู้อารมณ์ทางทวารทั้ง 6 เท่านั้น จับต้องไม่ได้ จากการศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูป-นามในปัจจุบันปริคคหญาณ พบว่า การพิจารณา คือการมีสติและสัมปชัญญะขณะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังปรากฏในทางปัจจุบันโดยผ่านทางทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อตั้งจิตกำหนดรู้การเปลี่ยนแปลงโดยต่อเนื่องของรูปและนาม ก็จะเข้าถึงสภาวะธรรมที่เป็นสัมมาทิฐิ จัดเป็นทิฐิวินิสุทธิตีเพียงแต่มีสติกำหนดรู้ความเป็นไปของจิต และรู้เท่าทันจิตเท่านั้น ก็จะสามรถกำหนดรู้เห็นเหตุปัจจัยของนาม-รูปตามหลักปฏิจจสมุปบาท ชื่อว่า ปัจจุบันปริคคหญาณ โดยการกำหนดรู้การเกิดขึ้น การดับไปของสรรพสิ่ง โดยรู้ว่ากรรมนั้น ๆ คือ การทำดีและทำชั่ว เห็นกรรมนั้น ๆ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดขึ้นและดับไป เมื่อปัญญาญาณแก่กล้าขึ้น ก็จะทำลายความสงสัยทุกอย่าง เมื่อพ้นความสงสัย จิตของผู้เจริญวิปัสสนาก็จะผ่านเข้าสู่ลำดับญาณต่อไปคือสัมมสนญาณ จัดได้ว่าเป็นผู้มีคติเที่ยงแท้แน่นอน

คำสำคัญ: วิถีจิต, การพิจารณารูปนาม, ปัจจุบันปริคคหญาณ

* สาขาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบพฬศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Email: prang.8811@gmail.com

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบพฬศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

*** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบพฬศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

Abstract

This research paper article entitled ‘A Study of Cognitive Process in the Examination of Nāma-Rūpa in Paccaya pariggahañāna’ has 2 objectives; (1) to study the thought-process appeared in Thēravāda Buddhist Scriptures. (2) to study the thought-process in observing the mind (Nāma) and matter (Rūpa) in Paccaya-pariggahañāna. It was a documentary research, From the study found that cognitive-process is the mind’s function process at one thought-moment, arising from receiving contact through the six-senses door: eyes, ears, nose, tongue, body and mind. It divided into 2 types, Pañcadvāravithi and Manodvāravithi. Pañcadvāravithi is the thought-process which appears by contact of 5 sense-doors: rūpāramaṇa, saddāramaṇa, gandāramaṇa, rasāramaṇa, Poṭ ṭ habbāramaṇa arises. Manodvāravithi connects to 6 sense-doors, they are 5 sensual organs included 1 mind-door of Dhammāramaṇa. The cognitive-process is categorized as Nāma because the mind has the nature of knowing its objects through 6 sense-doors only and being untouchable. From the study of thought-process in observing rūpa and nāma in Paccayapariggahañāna found that observing means to be mindful and self-awareness at a very present moment that the contacts through 6 sense-doors; eyes, ears, nose, tongue, body and mind arising. When being aware of the continuous changes of matter and mind, it will then experience the natural phenomena which is the right-view called Diṭ ṭ havisuddhi. Simply being mindful and aware of the thought-process, one can catch up the mind’s condition, sooner he will be able to see with the insight the cause of nāma and rūpa according to the principle of Paṭ iccasamuppāda called Paccaya-pariggahañāna. By observing with awareness of the arising and the cessation of all things, one will realize the good and bad action which is the main cause of arising and ceasing. When the insight knowledge becomes proficient, it will then eliminate all doubts. When no more doubt, the mind of the practitioner will pass to next higher wisdom called Sammasanañāna respectively. Reaching to this point he is considered as one who has certain destiny.

Keyword: thought-process, observing the mind (nāma) and matter (rūpa), Paccaya-pariggahañāna

บทนำ

การศึกษาการทำงานของจิตให้เข้าใจอย่างท่องแท้จำเป็นต้องศึกษาเรื่องวิถิจิต ซึ่งมีส่วนสำคัญให้ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา รู้ธรรมทั้งหลาย โดยอาการที่รู้ชัดไปตามความเป็นจริง เพื่อใช้

ความรู้และความเข้าใจนี้เป็นฐานรองรับอุปสรรคทั้งหลายที่คอยขัดขวาง และปรุงแต่งจิตไม่ให้ เขาถึงญาณอันประเสริฐ ซึ่งเป็นกระแสของการหลุดพ้น (วิมุตติ) ทวารเปรียบเสมือนประตู อันเป็นที่เขาออกของวิถีจิตทั้งหลายที่เปดออกให้จิตไปรับอารมณ์เป็นที่ติดต่อกันให้เกิดความรู้ หรือแหล่งที่มาของความรู้เรียกว่า อายตนะ ซึ่งความต่อเนื่องขององครกรรมในที่นี้ก่อให้เกิด การรับรู้ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้ที่บริสุทธิ์ ก่อนที่จะถึงขงตอที่จะสืบทอดจากการรับรู้ (ผัสสะ) ซึ่งมีปัจจัยหรือองค์ประกอบอื่น คอยบิดเบือนให้กระบวนการธรรมเอนเอียงไปจากความเป็นจริงเป็นสาเหตุให้เกิดเวทนา และส่งผลให้เกิดรอยต่อทางจริยธรรมระหว่างกุศลจิต และอกุศลจิต เมื่อเวทนาเป็นองครกรรมที่สำคัญยิ่ง ในการเจริญวิปัสสนา เพราะเป็นองครกรรมในมหาสติปฏฐานสูตร

เพื่อศึกษาให้มีความเข้าใจในวิถีจิตในการพิจารณารูป-นามในปัจจุบันปริคคญาณ ซึ่งมีสภาวะสามารถกำหนดรู้ารูปนามเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกันอาการของสภาวะที่รู้มีดังนี้ ญาณกำหนดรู้เหตุปัจจัยที่มีในตน มีคำกล่าวไว้ว่า เมื่อผู้ใดปฏิบัติได้ถึงญาณนี้ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นจุฬโศดาบัน แปลว่าผู้ถึงกระแสพระนิพพานน้อย ๆ ดังมีหลักฐานรับรองไว้ในวิสุทธิมรรคว่า “อิมินา ปน ญาณน สมณนาคโต วิปัสสตก พุทธสาสนเณ ลหุสสุสนโน ลหุสสติจโช นิยคติโก จุฬโศดาปนโน นาม โหติ.” ผู้เจริญวิปัสสนาประกอบด้วยญาณที่ 2 นี้แล้ว ได้ความเบาใจในพระพุทศาสนา ได้ที่พึ่งที่อาศัยในพระพุทศาสนา มีคติอันเที่ยง ชื่อว่าเป็น “จุฬโศดาบัน” ดังนี้

แม้ว่าผู้ปฏิบัติโดยทั่วไปมีพื้นฐานด้านการปฏิบัติและปริยัติมาบ้างแล้ว แต่ก็ยังมีไม่เพียงพอเพราะหลักคำสอนของพระพุทธองค์นั้นมีมากมาย องค์กรมีความซับซ้อน และเชื่อมโยงกัน ยากสำหรับบุคคลทั้งหลายที่จะเข้าใจและเข้าถึงอย่างถ่องแท้เช่น หลักธรรม ในปฏิจจสมุปาบท เป็นต้น หากผู้ใดได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ในพระอภิธรรม มหาสติปฏฐานสูตร เหล่านี้เป็นต้น ย่อมจะเป็นสิริมงคลแก่ตนอย่างสูงสุด โดยเฉพาะความรู้เรื่อง วิถีจิตนี้ยากที่จะทำความเข้าใจ ละเอียดลึกซึ้งยิ่งนัก แต่ก็มีคุณอันใหญ่หลวง ได้แก่ (1) ช่วยให้ผู้เจริญวิปัสสนารูธรรมชาติของวิถีจิต และขั้นตอนการทำงานของวิถีจิต (2) วิถีจิตเป็นการแสดงลำดับความเป็นไปของจิต หากศึกษาเรื่องวิถีจิตจนเข้าใจถ่องแท้ จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ผู้เจริญวิปัสสนากาวนา รูวิธีเข้าถึงความสงบแห่งจิต น้อมใจไปในการ กำหนดรู้ (3) องค์ประกอบของกิจสังคหะในวิถีจิตสามารถอธิบายข้อเคลือบแคลงสงสัย และสอบถามสภาวะของการปฏิบัติให้กระจ่างขึ้น ตั้งแต่เริ่มต้นปฏิบัติจนกระทั่งบรรลุ มรรค ผล นิพพาน

บทความเรื่อง “ศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูป-นามในปัจจุบันปริคคญาณ” นี้เขียนขึ้นเพื่อไขความกระจ่างที่ยังเคลือบแคลงสงสัย เป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เป็นข้อมูลเชิงวิชาการสามารถน้อมนำเป็นบาทฐานในการศึกษาและปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญา สู่การบรรลุเป้าหมายขั้นสูงสุดได้อย่างถูกต้อง อันจะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเจริญ วิปัสสนากาวนา ของบุคคลผู้สนใจสืบไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความเรื่อง “ศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจจุบันปริศนญาณ” มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอ 2 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาวิถีจิตที่ปรากฏในคัมภีรพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูป-นามในปัจจุบันปริศนญาณ

วิธีการดำเนินการศึกษา/รูปแบบการศึกษา

บทความนี้ได้ใช้วิธีศึกษาแบบเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ ข้อมูลที่ เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ของการศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจจุบันปริศนญาณในคัมภีรพระพุทธศาสนาเถรวาท แลวนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา ดังนี้

1) ศึกษาคัมภีรพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ คัมภีรพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539, คัมภีรพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาภาษาไทย แปล ชุด 45 เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2553 อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีรวิสุทธิมรรค คัมภีรอภิธรรมมัตถสังคหะ คัมภีรปรมัตถทีปนี คัมภีรวิปัสสนาขุณี และคัมภีรอัฐฐาสาลินี เป็นต้น ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญเป็นเบื้องต้น

2) ศึกษาตำราวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท มีหนังสือ “ปริเฉทที่ 4 วิถีสังคหะ” รจนา โดย พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ และ หนังสือ “ปฏิจจสมุปบาท เหตุผลแห่งวิภูสงสาร” รจนา โดย พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) เป็นต้น ผลงานทางวิชาการและรายงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) เพื่อเป็นการอธิบายขยายความเนื้อหาเพิ่มเติมจากในพระไตรปิฎก และอรรถกถา ให้มีความละเอียดชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3) นำข้อมูลที่ได้จากศึกษาเอกสารทั้งคัมภีรพระพุทธศาสนาเถรวาท ตำราวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์และเรียบเรียงแบบบรรยายเชิงพรรณนา ผลการศึกษาวิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจจุบันปริศนญาณ เป็นรูปแบบองค์ความรู้ใหม่

4) เสนออาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

5) นำข้อมูลที่ผ่านมาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ พร้อมนำเสนอเป็นสารนิพนธ์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. วิถีจิตในคัมภีร์พุทธศาสนา

วิถีจิต เป็นกระบวนการทำงานของจิตช่วงขณะหนึ่ง ๆ วิถีจิตเกิดจากการรับรู้อารมณ์ที่กำลังปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ หน้าที่ของจิต ทำหน้าที่มาร้อยเรียง รับรู้อารมณ์ตามลำดับ ก่อนหลัง เมื่อมีอารมณ์หรือสภาวะธรรมภายนอกมากระทบ ขณะจิตที่ขึ้นวิถีจะตั้งอยู่ได้ในอารมณ์นี้ มีถึง 11 ขณะจิต ดังนี้ อดีตภวังค์ ภวังคจลน ภวังค์คุปัจเฉทะ ปัญจทวารวิชชนะ ปัญจวิญญาณ สัมปฏิจฉณะ สันติริณะ โวภูตัพพะนะ ชวนะ และตทาลัมพะนะ ตามลำดับ

วิถีจิตแบ่งประเภทได้ 2 ประเภทคือ ปัญจทวารวิถี และมโนทวารวิถี ซึ่งปัญจทวารวิถี คือ วิถีจิตที่ปรากฏขึ้นรับปัญจอารมณ์ทางปัญจทวาร ได้แก่ รูปารมณ์, สัททารมณ์, คันธารมณ์, รสอารมณ์, โผฏฐัพพารมณ์ และธัมมารมณ์ ส่วนมโนทวารวิถี มีอารมณ์ได้ทั้ง 6 คือ รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสอารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ และธัมมารมณ์ จึงกล่าวได้ว่า วิถีจิตนั้นเป็นนาม เพราะจิตเป็นสภาวะที่จับต้องไม่ได้ มีสภาวะที่เข้าไปรู้อารมณ์ ทางทวารทั้ง 6 เช่น เห็น ได้ยิน ดู ฟัง เคลื่อนไหว พุดจา ตลอดจนคิดการต่าง ๆ จิตจึงมีใช้อยู่เพียงในภาวะที่เป็นภวังค์ คือ มิใช่แค่เป็นองค์แห่งภพไว้เท่านั้น แต่ต้องมีการรับรู้เสพอารมณ์ทำกรรมทางทวารทั้งหลายด้วย ดังนั้น เมื่อมีอารมณ์ คือ รูป เสียง ฯลฯ มาปรากฏแก่ทวาร คือ ตา หู ฯลฯ ก็จะมีการรับรู้ โดยภวังคจิตที่กำลังเกิดดับสืบต่อ กระแสภพกันอยู่นั้น แทนที่ว่าภวังคจิตหนึ่งดับไป จะเกิดเป็นภวังคจิตใหม่ขึ้นมา ก็กลายเป็นว่า ภวังคจิตหนึ่งดับไป แต่เกิดเป็นจิตหนึ่งที่เข้ามาอยู่ในวิถีแห่งการรับรู้เกิดขึ้นมา แล้วก็มีจิตที่เรียกชื่อต่าง ๆ เกิดขึ้นมาทำหน้าที่ต่อ ๆ กันไป ในวิถีแห่งการรับรู้เสพอารมณ์นั้น จนครบจบกระบวนการ เรียกว่า วิถีจิต และจิตแต่ละขณะในวิถีนั้น มีชื่อเรียกเฉพาะของมัน ตามกิจคืองานหรือหน้าที่ที่มันทำ

2. วิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจฉยปริคคหญาณ

การเจริญวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐานเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ เป็นทางสายเดียวมุ่งสู่ทางนิพพานไม่มีทางสายอื่น นอกจากทางสติปัฏฐานสายเดียวเท่านั้น เพราะการเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นการอบรมปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากการอบรมจิต เมื่อจิตระลึกรู้สภาวะธรรมล้วน ๆ และมีสมาธิตั้งมั่นอยู่ในสภาวะธรรม ปัญญาที่เกิดร่วมกับสติและสมาธิย่อมจะพัฒนาแก่กล้าขึ้นตามลำดับ ปัญญาดังกล่าวเรียกว่า ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการอบรมจิต โดยพิจารณาตามอารมณ์ของวิปัสสนา ได้แก่ ชั้น 5 อายุตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 ปฏิจจสมุပ္บาท 12 อริยสัจ 4 เมื่อย่ลงแล้วคงเหลือ รูปกับนาม เมื่อวิปัสสนาญาณแก่กล้าขึ้น จนกระทั่งเห็นเหตุเกิดปัจฉยของรูปนาม ว่า รูปนามนี้เป็นเหตุปัจฉยซึ่งกันและกัน จะเกิดขึ้นได้เอง โดยไม่มีเหตุ ไม่มีปัจฉย ก็ไม่ใช่ เหตุและปัจฉยของรูป ก็คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม และอาหาร ส่วนเหตุและปัจฉยของนาม คือ เวทนา สัญญา สังขาร ได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม และ ผัสสะ ส่วนของวิญญาณ ก็มี อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม และนามรูป เป็นปัจฉย การกำหนดรู้ปัจฉยของนามและรูป เป็นปัจฉยปริคคหญาณ ผู้ที่บรรลุญาณนี้แล้วจะไม่มี ความสงสัย

วิถีจิต จัดเป็นนามธรรม คือประกอบด้วย เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ รู้จักกันแต่ชื่อ กำหนดรู้ได้ด้วยใจ เป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ไม่มีรูป แต่โน้มมาเป็นอารมณ์ของจิตเป็นส่วนของนามธรรมทั้งหมด วิถีจิตทั้ง 6 วิถี วิถีจิตที่เกิดขึ้น จึงเป็นวิถีที่เกิดจากการเห็น หรือยินดีพอใจในสิ่งที่ กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จิตขณะนั้น ๆ เป็นวิถีจิต โดยจะแบ่งประเภทใหญ่ ๆ ของวิถีจิตได้ 2 ประเภทคือ ปัญจทวารวิถี และมนทวารวิถี ซึ่งปัญจทวารวิถี คือ วิถีจิตที่ปรากฏขึ้นรับปัญจอารมณ์ (อารมณ์ทั้ง 5) ทางปัญจทวาร (ช่องทางในการรับรู้อารมณ์ทั้ง 5) ได้แก่ รูปารมณ์ (รูป), สัททวารมณ์ (เสียง), คันธารมณ์ (กลิ่น), รสารมณ์ (รส), โผฏฐัพพารมณ์ (สัมผัส) และธัมมารมณ์ ส่วนมนทวารวิถี มีอารมณ์ได้ทั้ง 6 คือ รูปารมณ์ สัททวารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ และธัมมารมณ์ จึงกล่าวได้ว่า วิถีจิตนั้นเป็นนาม เพราะจิตเป็นสภาวะที่จับไม่ได้ มีสภาวะที่เข้าไปรู้อารมณ์ ทางทวารทั้ง 6

วิถีจิตในการพิจารณารูปนามในปัจจุบันปริคคหญาณ เป็นการเข้าไปกำหนดรู้เหตุปัจจัยของรูปนามทางทวารทั้ง 6 เข้าไปรับรู้อารมณ์ ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ขณะอย่างจดจ่อ ฝาดูอารมณ์อันเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏขึ้น ตามความเป็นจริง โดยปราศจากอคติ หรือการคิดนึกปรุงแต่งเพิ่มเติมสิ่งใด ๆ ลงไปในทุก ๆ ขณะที่มีการกำหนดรู้ด้วยสติ ที่ประกอบพร้อมอยู่ด้วยความเชื่อมั่นในแนวปฏิบัติ อันส่งผลให้มีวิริยะ สมาธิ และปัญญาเพิ่มพูนขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การกำหนดรู้ นามรูปทางปัญจทวารและมนทวารเป็นการทำให้แจ้งด้วยความรู้เท่าทันอารมณ์ในปัจจุบันขณะ มีความสำคัญต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพราะอภิชฌาโทมนัสจะเกิดขึ้นได้หรือไม่อยู่ที่ว่า ผู้ปฏิบัติสามารถกำหนดได้เท่าทันปัจจุบันอารมณ์หรือไม่ หากกำหนดได้ทันทุกขณะจิตอภิชฌาและโทมนัส ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ เท่ากับว่าในขณะนั้น สมุทัยอันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ย่อมถูกละไป ดังนั้นการกำหนดจึงเป็นการทำให้ได้มาซึ่งสัมมาทิฐิ และศึกษาการดำเนินไปของวิถีจิต อันเกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน เป็นการพัฒนาขึ้นของปัญญาญาณ คือ ปริชายังรู้ที่เกิดแก่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาโดยลำดับ การศึกษาค้นคว้า และแสดงรายละเอียดของวิถีจิตตั้งแต่ต้นตามลำดับจนถึงบรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยสงเคราะห์โสฬสญาณ ที่มีอยู่ 16 ญาณ ลงในวิสุทธิ 7 ซึ่งหมายถึง ความบริสุทธิ์ที่สูงขึ้นไปตามลำดับ เป็นการทำให้บริสุทธิ์ ด้วยการฝึกฝนตนเองที่เรียกว่า ไตรสิกขาไปโดยลำดับ จนบรรลุจุดมุ่งหมาย คือ มรรค ผล นิพพาน มี 7 ชั้น คือ (1) สीलวิสุทธิ (2) จิตตวิสุทธิ (3) ทิฐิวินิสุทธิ (4) กังขาวิตรณวิสุทธิ (5) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ (6) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ และ (7) ญาณทัสสนวิสุทธิ

สรุป

ความรู้แจ้งชัดในสภาวะธรรม จากการอบรมจิตให้เกิดปัญญา เป็นการใช้กระบวนการพิจารณาทางจิต โดยมีหลักการปฏิบัติด้วยวิธีวิปัสสนากัมมัฏฐานตามสติปัฏฐาน 4 โดยมีรูปนามเป็นอารมณ์ ผลของการพิจารณารูปนาม ย่อมเกิดปัญญาที่เกิดจากการหยั่งรู้ ผู้ปฏิบัติธรรมที่กำหนดรู้สภาวะธรรมปัจจุบันแล้วรู้เห็นสภาวะแท้จริงของรูปนาม ย่อมเข้าใจเหตุเกิดของรูปนามได้ตามสมควร ย่อมรู้เห็นว่ารูปนามในกาลทั้ง 3 คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เกิดจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน

โดยปราศจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่ดลบันดาลให้เกิดขึ้น การที่เข้าไปมีสติรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่มาปรากฏทางใจโดยผ่านทางทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ รับรู้ถึงความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของสภาวะธรรมนั้น ๆ จัดเป็นวิถีจิตในการพิจารณา रूपนาม รู้ความเปลี่ยนแปลงโดยต่อเนื่องของรูปและนาม รู้เท่าทันจิต ก็จะสามารถกำหนดรู้เห็นเหตุปัจจัยตามหลักปฏิจจสมุปบาท รู้ตามกฎแห่งกรรม เป็นเหตุเป็นปัจจัย หมดสิ้นความสงสัยได้ ในปัจจัยปริคคหญาณ นับได้ว่าเป็นผู้ที่ปิดอบายภูมิได้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2548). **วิปัสสนาญ้ย เลม 1**. กรุงเทพมหานคร: หจก. ประยูรสาสนไทย การพิมพ์.
- พระธัมมपालมหาเถระ. (2545). **ปรมัตถมัชชุตสา วิสุทธีมคคมหาฎีกา ภาค 3**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพลส แอนด กราฟฟิค จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระเมธีกิตติโยคตม (พิณ กิตติปาโล) และธนิต อัยุโพธิ์ (แปล). (2541). **คัมภีร์วิสุทธีมรรค เล่ม 3**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูญาณ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระพุทโธสเถระ, (2546). **คัมภีร์วิสุทธีมรรค**, แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด).
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2547). **ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ 1-2-6**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บจก.วี อินเตอร์.
- พระธรรมธีรราชฆาหมุนี (โชดก ญาณสิทธิ). (2547). **ลำดับโสฬสญาณ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ทู ที. พรินต์ติ้ง.
- ฝ่ายวิชาการอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย (หลักสูตรชั้นมัชฌิมอาภิธรรมิกะโท). (2528). **วิปัสสนากรรมฐาน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ จัดพิมพ์.

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของ
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

Relationship between Characteristics of School Administrators and the
Effectiveness of School under Primary Educational Service Area Office

นที กอบการนา* ช่อเพชร เป้าเงิน** เมษา นวลศรี***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 412 คน โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

วิธีการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 ค่าความเชื่อมั่นคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาเท่ากับ 0.98 และค่าความเชื่อมั่นประสิทธิผลของสถานศึกษาเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

1) คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ

2) ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประสิทธิภาพที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร และประสิทธิผลที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การบูรณาการ

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

** มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

*** มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

3) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกระดับสูงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา. ประสิทธิผลของสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to 1) study characteristics of school administrators under Primary Educational Service Area Office 2) study the effectiveness of school under Primary Educational Service Area Office, and 3) study relationship between characteristics of school administrators and the effectiveness of school under Primary Educational Service Area Office. The sample used in this study were administrators and teachers schools under Primary Educational Service Area Office of 412 obtained. Random sample stratified random compare proportions and simple.

Research methods: The research instrument used for collecting data was a 5-level rating scale questionnaire. The IOC is 1.00, the reliability of 0.99, the reliability of school administrators was 0.98 and the effectiveness of the school's reliability was 0.98. The statistics used to analyze data were frequency, percentage, mean, standard deviation and Pearson product moment correlation coefficient.

The research found that:

1) Characteristics of school administrators under Primary Educational Service Area Office in the overall was athigh levels. The highest average value was moral and ethical and the lowest was academic leadership.

2) The effectiveness of school under Primary Educational Service Area Office in the overall was at highest levels. The highest average value was achieving organizational objectives and the lowest was integration.

3) Relationship between characteristics of school administrators and the effectiveness of school under Primary Educational Service Area Office overall, there was a very high level of positive relationship with statistical significance at 0.01 level.

Keywords: Characteristics of School Administrators, The Effectiveness of Schoo

บทนำ

ผู้บริหารหรือผู้นำหรือผู้จัดองค์การไม่ว่าหน่วยงานเล็กหรือหน่วยงานใหญ่หน่วยงานราชการหรือเอกชนก็ตาม ย่อมมีบทบาทที่เป็นผลต่อการสำเร็จหรือประสิทธิภาพของงานเป็นอย่าง

ยิ่ง บางครั้งการจัดองค์การแม้จะไม่เรียบร้อยถูกต้องอยู่บ้างก็อาจได้รับผลงานสูงได้ หากผู้บริหารมีคุณลักษณะที่ดี แต่ถ้าคุณลักษณะหรือพฤติกรรมในการนำของผู้บริหารไม่ดีแม้การจัดองค์การถูกต้อง หรือดีเพียงใดก็ตามผลงานที่เกิดขึ้นของหน่วยงานนั้น ๆ ย่อมสมบูรณ์ได้ยาก ดังนั้น ผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมมีพฤติกรรมในการนำที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขององค์การขึ้นอยู่กับผู้บริหารหรือผู้นำ ซึ่งจะวินิจฉัยสั่งการหรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งคุณลักษณะของผู้บริหารหรือผู้นำนั้น ควรที่จะประกอบด้วยเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านความรู้ทางวิชาการ และด้านความสามารถในการบริหาร ปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ในโรงเรียน คือ ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปในการศึกษาจึงต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่จะทำให้การบริหารจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง และมีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถ บุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพในยุคปฏิรูปการศึกษาควรมีลักษณะที่สำคัญ คือ นักพัฒนา นักแก้ปัญหา นักตัดสินใจ นักประเมินประนีประนอม นักการทูต นักวางแผน นักปกครอง และนักประชาสัมพันธ์ (ณัฐชนันท์ ธนพิริยะ, 2559, น. 3)

จากการศึกษารายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ใช้ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านบุคลิกภาพ ด้านทักษะการบริหาร และด้านความสามารถทางสติปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ เพราะสามารถจูงใจให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ร่วมมือในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (สุนันท์ ศักดิ์ชัยสมบูรณ์, 2557, น. 3) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รังสิทธิ์ มังคละศิริ (2552, น. 85) พบว่า คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาด้านคุณลักษณะเฉพาะ/ความสามารถและทักษะเฉพาะตัว ควรมีความสามารถปรับระบบงานให้สอดคล้องกับแผน กลยุทธ์ของหน่วยงานจัดให้บุคลากรระดับต่าง ๆ มีโอกาสพบปะสังสรรค์กันนอกเวลาทำงาน เพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน มีความสามารถในการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการทันต่อเหตุการณ์ มีความสามารถทางวิชาการ โดยมีผลงานวิชาการให้ปรากฏและเป็นที่ยอมรับของสังคมและคนทั่วไป ผูกผันสามารถนำเอาความหลักการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ และมีความสามารถปรับตัวได้เร็ว เมื่อรู้ว่าสถานการณ์รอบตัวจะเกิดปัญหา ปัญหาในด้านการบริหารจัดการศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเผชิญกับบทบาท ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ซับซ้อนแปลกใหม่ และมีความท้าทายต่อการบริหารงาน การบริหารบุคคล ตลอดจนการบริหารการเปลี่ยนแปลงอย่างมีศิลป์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพบรรลุประสิทธิผลในการบริหารโรงเรียนให้ก้าวหน้าต่อไป สามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน และในขณะเดียวกัน

ก็สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติได้ในที่สุด (มณฑนา อินทุสมิต, 2548, น. 3) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือหัวหน้างานหลายท่านที่ประสบปัญหาการดำเนินงานในสถานศึกษา เพราะการบริหารคนและการอยู่ร่วมกันในที่ทำงานกับบุคคลอื่นย่อมเสี่ยงที่จะไม่เผชิญหน้ากับความขัดแย้งในเรื่องของคน โดยเฉพาะลูกน้องไม่ได้ เพราะผู้ร่วมงานล้วนมาจากสภาพแวดล้อมและการศึกษาต่างกัน ถ้าหากเจ้านายหรือผู้นำน้องคนไม่สามารถเข้าใจหรือเอาใจใส่ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้นั้นก็จะเกิดปัญหา และอุปสรรคในการทำงานหรืออาจเป็นการขัดขวางความสำเร็จก้าวหน้าขององค์กร ซึ่งเหตุเกิดเพราะเจ้านายและลูกน้องไม่ลงรอยกัน รวมทั้งเกิดจากการที่ผู้น้องหรือผู้บริหารสถานศึกษาขาดความรู้ความสามารถด้านการบริหารงาน การไม่จัดระบบหรือแบบแผนในการปฏิบัติงาน ขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ขาดความยุติธรรม ขาดการพัฒนาด้านบุคลิกภาพขาดภาวะในการเป็นผู้นำ ขาดความรอบคอบในการตัดสินใจ มีความเสื่อมเสียในเรื่องส่วนตัว รวมทั้งไม่มีเครือข่ายในการเป็นต้นแบบที่ดีและถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารทั้งสิ้น หากผู้บริหารท่านใดขาดทักษะหรือคุณลักษณะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วจะส่งผลให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องรู้จักตนเองรู้จักลูกน้องและรู้จักการพัฒนาตนเองเพื่อที่จะได้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและสามารถบริหารงานได้สำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษา (สุนันทา พวงทอง, 2554, น. 3) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากระบบการศึกษา ทั้งด้านประสิทธิภาพของการบริหารการศึกษา และประสิทธิผลขององค์กรทางการศึกษา นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นตรงกันว่า ความสำเร็จและความล้มเหลวทางการศึกษานั้นผู้บริหารนับว่าเป็นตัวแปรสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย คุณภาพและประสิทธิภาพทางการศึกษา มักแปรปรวนไปตามผู้นำเสมอ (รุ่ง แก้วแดง, 2546, น. 25) ซึ่งหน้าที่ของผู้บริหารในฐานะผู้นำที่สำคัญนั้นจะต้องจัดการภายในองค์กรเพื่ออำนวยความสะดวกให้ทรัพยากรที่เป็นตัวคน และวัตถุประสงค์ประสานเข้าด้วยกัน สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำองค์กรให้สามารถดำเนินไปได้ ผู้นำที่มีความสามารถจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความขยันขันแข็ง สามัคคี มุ่งมั่น เต็มใจ และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร (วาโร เฟิงส์วีสต์, 2549, น. 3) ประสิทธิภาพของสถานศึกษาเกิดจากสถานศึกษาที่มีสภาพทางสังคม บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวผู้เรียนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีความพร้อมในด้านทรัพยากรต่าง ๆ เอกสาร สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ มีงบประมาณเพียงพอ และมีทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างดี ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทักษะในด้านต่าง ๆ เพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เห็นคุณค่าของการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย โดยองค์ประกอบประสิทธิผลของสถานศึกษาเป็นระบบสังคมที่จะต้องจัดความสัมพันธ์ภายนอกกับกระบวนการภายในองค์กรให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของกระบวนการศึกษาของสังคม ระบบของสถานศึกษาจะมั่นคงก็ต่อเมื่อสร้างผลผลิตให้เป็น

ที่ยอมรับและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม วัตถุประสงค์ของสถานศึกษาคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อมที่มากระทบทั้งภายในและภายนอก และสามารถสร้างความพึงพอใจในการทำงานของครู (พิมพ์พรรณ สุริโย, 2552, น. 3) ดังนั้นประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นสำคัญ ภายใต้ข้อจำกัดของการบริหารสถานศึกษา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานของผู้บริหารบรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนด คือ การพัฒนาผู้บริหาร ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีฐานะเป็นนักบริหาร มีหน้าที่ทำให้สถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นผู้ที่มีหน้าที่ที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดเป็นระบบความร่วมมือในการปฏิบัติงาน (ยุคพันธ์ หวานฉ่ำ, 2555, น. 3)

ประสิทธิผลของสถานศึกษาจะเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีว่า สถานศึกษาได้ดำเนินการบริหารจัดการประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายเพียงใด ซึ่งจากการพิจารณาว่าสถานศึกษามีประสิทธิผลหรือไม่นั้น ตัวบ่งชี้ที่สำคัญ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และอื่นๆ เช่น บรรยากาศของสถานศึกษา การดำเนินการบริหารจัดการในแนวคิดของมอท (Mott, 1972, p. 72) กล่าวว่า การที่สถานศึกษาจะมีประสิทธิผลเพียงใด พิจารณาได้จากความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา ซึ่งคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาจะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะผู้บริหารทุกระดับของสถานศึกษา เพราะผู้บริหาร คือ กลไกสำคัญในอันที่จะทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพและสามารถบรรลุเป้าหมายได้ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารมีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจในสถานศึกษาภายใต้สถานการณ์ และบทบาทหน้าที่ที่ตลอดจนเป้าหมายความสำเร็จที่กำหนดไว้ ซึ่งหากผู้บริหารมีแนวทางจัดการที่ดีมีมาตรฐานย่อมส่งผลให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของสถานศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาแบบใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ผลของการวิจัยที่ได้สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาแนวทางพัฒนาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลปรับปรุงพัฒนา หรือพัฒนาคุณลักษณะของตน เพื่อประโยชน์ต่อสถานศึกษาและผู้เรียน

2. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลประกอบสำหรับให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดและใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือก สรรหาและพัฒนาบุคลากร เพื่อเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปีการศึกษา 2561 รวม 183 เขตพื้นที่การศึกษา รวม 279,209 คน 1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ ด้วยการใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1967 อ้างถึงใน ชูศรี วงศ์รัตน์, 2553, น. 75) ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผู้วิจัยได้ปรับขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 450 คน เพื่อป้องกันการสูญหายตามคืน และความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน แบบตรวจสอบรายการ (Check List) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตแจกแบบสอบถามจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากครูในสถานศึกษาในการตอบแบบสอบถาม

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามส่งทางไปรษณีย์ โดยแนบซองจดหมายที่ติดอากรแสตมป์ เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งกลับคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด ได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 412 ชุด คิดเป็นร้อยละ 91.56

3.3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาศึกษาตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนสมบูรณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล 4.1 วิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ ตำแหน่งหน้าที่ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา และประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามมีดังต่อไปนี้ เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 228 คน คิดเป็นร้อยละ 55.34 วุฒิการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิมัธยมศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 260 คน คิดเป็นร้อยละ 63.11 และประสบการณ์การทำงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 5 – 10 ปี จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 28.88

2. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม รองลงมาคือ ด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความเป็นผู้นำในการทำงาน และด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวม

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านบุคลิกภาพ	3.91	0.67	มาก
2. ด้านมนุษยสัมพันธ์	3.92	0.68	มาก
3. ด้านคุณธรรม จริยธรรม	3.96	0.61	มาก
4. ด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร	3.95	0.59	มาก
5. ด้านความเป็นผู้นำในการทำงาน	3.90	0.61	มาก
6. ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ	3.89	0.69	มาก
รวม	3.92	0.60	มาก

2.1 ด้านบุคลิกภาพ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีความซื่อสัตย์ รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นคนใจกว้าง ไม่เห็นแก่ตัว และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง

2.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารให้ความเคารพต่อความสามารถของผู้ร่วมงาน รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารให้ความสนใจกับปัญหาในการทำงานของผู้ร่วมงาน และรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้ร่วมงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีการปฏิบัติตนกับผู้ร่วมงานด้วยความจริงใจ

2.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารมีความเสียสละ และมีความเที่ยงธรรม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีความพอใจในงานที่ทำ

2.4 ด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารเป็นนักวิจัย รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารมีทักษะในการวางแผน ยุทธศาสตร์ และมีความ สามารถใช้เทคโนโลยีมาพัฒนางาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้คนได้เหมาะสมกับงาน

2.5 ด้านความเป็นผู้นำในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีความสามารถในการควบคุม กำกับ ติดตามงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้อย่างเหมาะสม รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารมีความสามารถจูงใจผู้ร่วมงานได้ และเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และสามารถกระจายอำนาจในการทำงาน

2.6 ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีการบริหารจัดการการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ รองลงมาได้แก่ ผู้บริหารมีความใฝ่การเรียนรู้อยู่เสมออย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา

3. ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประสิทธิภาพที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร รองลงมาคือ การปรับตัว การมีจิตมุ่งต่อองค์กร และประสิทธิภาพที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การบูรณาการ การ ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวม

ประสิทธิผลของสถานศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. การปรับตัว	3.91	0.67	มาก
2. การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร	3.94	0.61	มาก
3. การบูรณาการ	3.88	0.61	มาก
4. การมีจิตมุ่งต่อองค์กร	3.89	0.63	มาก
รวม	3.91	0.59	มาก

3.1 การปรับตัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีการนำเอาเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการของบุคลากร รองลงมาได้แก่ ครูมีความเข้าใจโดยสามารถปรับเปลี่ยนการทำงานเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี และผู้บริหารมีการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสถานศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ครูมีความสามารถในการประเมินผลได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนการสอน

3.2 การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณธรรม จริยธรรมเหมาะสมกับวัย และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ นักเรียนมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมเสริมหลักสูตร

3.3 การบูรณาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สถานศึกษามีการปรับภูมิทัศน์บริเวณอาคารสถานที่ให้สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม รองลงมาได้แก่ สถานศึกษามีการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายภายในองค์กรเพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้อย่างทันเหตุการณ์ และครูมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็วทันเวลาต่อการติดต่อประสานงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ สถานศึกษามีการจัดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้สุชนภัณฑ์ บริเวณสถานศึกษาให้ถูกสุขลักษณะ

3.4 การมีจิตมุ่งต่อองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายการพัฒนางานและพัฒนาวิชาชีพ รองลงมาได้แก่ สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรแสดงออกถึงความสามารถของแต่ละบุคคล ในการนำเสนอแนวคิดการปฏิบัติงานใหม่ๆ ตามที่ตนสนใจ และครูปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้นอยู่เสมอ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ครูปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้ ความสามารถตามศักยภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาตัวแปรคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร ด้านความเป็นผู้นำในการทำงาน ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ และด้านบุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาตัวแปรประสิทธิผลของสถานศึกษากับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า การปรับตัว และการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนการบูรณาการ และการมีจิตมุ่งต่อ

องค์กร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)					
คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	ประสิทธิผลของสถานศึกษา				
	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	Y
X ₁	0.861**	0.827**	0.727**	0.746**	0.850**
X ₂	0.961**	0.848**	0.771**	0.812**	0.912**
X ₃	0.874**	0.945**	0.776**	0.792**	0.909**
X ₄	0.814**	0.838**	0.905**	0.785**	0.896**
X ₅	0.804**	0.794**	0.812**	0.916**	0.893**
X ₆	0.884**	0.862**	0.767**	0.771**	0.882**
X	0.933**	0.916**	0.849**	0.862**	0.956**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้านและทุกรายข้อ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาต่างเห็นว่าคุณลักษณะทั้ง 6 ด้าน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร ซึ่งครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก โดยมีความเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาทุกคน ควรมีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการบริหาร จึงจะทำให้สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ ดังที่ ธงชัย เจนโกศล (2557) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ทำงานด้วยความรู้ความสามารถ ความชำนาญการ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความตั้งใจจริง เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี ร่างกายแข็งแรง มีคุณธรรมและต้องมีภาวะผู้นำจึงจะสามารถสร้างศรัทธาในทีมงานได้ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เต็มสิริ ทิพย์จันทา (2553) ได้ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครภูเก็ต ผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครภูเก็ต ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านความเป็นผู้นำโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รวมทั้งสอดคล้องงานวิจัยของ เหมรัฐสุ อินสุข นิรุตติ ครุฑหลวง และสมชาติ บุญมัติ (2552) ได้ศึกษาคุณลักษณะความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ผลการศึกษา พบว่า คุณลักษณะความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการจัดระบบงาน ด้านวิชาการ ด้านบริหารจัดการ ด้านสังคมและชุมชน ด้านการพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร โดยภาพรวมมีความคิดเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกเขต 1 มีคุณลักษณะความเป็นผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ตลอดจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล ศรียาเทพ (2559) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดเทศบาลเมืองพัทลุง ผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพในโรงเรียน สังกัดเทศบาลเมืองพัทลุง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านสังคมและชุมชน ด้านวิชาการ ด้านการพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร ด้านการบริหารจัดการ และด้านการจัดระบบ

เมื่อพิจารณารายด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา พบว่า ด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับมากมีคะแนนอยู่ในลำดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการแสดงออก ซึ่งคุณงามความดีเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาผู้ได้บังคับบัญชา รวมถึงชุมชน มีพฤติกรรมที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปในสังคม มีความยุติธรรมกับผู้ร่วมงาน มีความเมตตากับผู้ร่วมงาน ปฏิบัติงานโดยมุ่งประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ ซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติงาน มีจิตใจเผื่อแผ่เอื้อเฟื้อต่อผู้ร่วมงาน ปฏิบัติงานด้วยความสุขุมรอบคอบและตรงไปตรงมา ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ ประพฤติปฏิบัติและวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงาน และมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยมาตรฐานที่ 11 ตัวบ่งชี้ที่ 11.1 กล่าวว่า ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรมและปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ ผู้บริหารยึดมั่นและปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนนับถือซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรมและเมตตาธรรม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทของการเป็นผู้บริหาร รับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายด้วยความมั่นคงทางอารมณ์ อดทน และปรารถนาดีต่อผู้ได้บังคับบัญชาด้วยความจริงใจ ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพบริหาร มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตต่อสังคม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เหมรัฐส์ อินสุข นิรุตติ ครูชลวง และสมชาติ บุญมัติ (2552) ได้ศึกษาคุณลักษณะความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารมีความยุติธรรมวางตัวเป็นกลางอย่างสม่ำเสมอ มีวินัยในตนเอง สามารถควบคุมตนเองและผู้อื่นได้ รักและเมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์ ผู้ร่วมงานและผู้รับบริการโดยเสมอหน้า

ส่วนด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ อยู่ในระดับมากมีคะแนนอยู่ในลำดับน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารจัดการการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ใช้หลักทฤษฎีในการบริหารงานชี้แนะและให้คำปรึกษาผู้ร่วมงานได้ดี เป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถอยู่เสมอ เป็นผู้มีความรู้และทักษะความสามารถในการปฏิบัติงาน มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง มีความรู้ความสามารถในการนิเทศการสอนและการนิเทศภายใน มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนา

หลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธีระ รุญเจริญ (2553) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และรู้จักแสวงหาความรู้ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ทุกฝ่ายกำลังร่วมมือกันปฏิรูปการศึกษา ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาตนเอง นอกจากนั้นยังต้องส่งเสริมให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จรัล พังเร้ว (2558) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่เป็นจริงและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 6 ภาคเหนือตอนบน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา และผู้บริหารสนับสนุนครูในการอบรม พัฒนาวิชาการเพื่อพัฒนาตนเอง มีการกำกับ นิเทศติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน ของคณะครูอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2. ผลการวิเคราะห์ ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้งหมด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาได้นำเอาเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานการจัดการเรียนการสอน บริหารจัดการหลักสูตรตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ กำหนดสายบังคับบัญชาโดยเน้นการกระจายอำนาจในการทำงาน ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายภายในองค์กรเพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้อย่างทันเหตุการณ์ และส่งเสริมให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายการพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพ ดังที่ สเตียร์ (Steers, 1991) กล่าวว่า ประสิทธิภาพขององค์กร คือ ความสามารถขององค์กรในการได้มาและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดและมีคุณค่าให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงานที่ราบรื่น และสมาชิกในองค์กรมีความพอใจในงานที่ตนรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์พรณ สุริโย (2552) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเทศบาลกลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 9 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนเทศบาล พบว่า พนักงานครูและบุคลากรทางการศึกษาท้องถิ่นมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร เสรีพาณิชย์การ (2555) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ค่าเฉลี่ยโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลนรินทร์ วงศ์คำเหลา (2560) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน ตามความคิดเห็นของบุคลากรกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาแก่นงาเร็นสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านและรายข้ออยู่ในระดับมาก เช่นกัน

เมื่อพิจารณาเป็นภาพรวมของประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา พบว่า การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร อยู่ในระดับมากมีคะแนนอยู่ในลำดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่นที่จะกำหนดทิศทางของสถานศึกษาให้มุ่งสู่เป้าหมายโดยมีการเร่งระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มีการกำหนดสายบังคับบัญชาโดยเน้นการกระจายอำนาจในการทำงาน กำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับในการทำงานเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมทั้งแจ้งให้บุคลากรทราบ จัดให้มีเครื่องมือเครื่องใช้การปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติงานมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ ดังที่ ฮอย และมิเกล (Hoy & Miskel, 1991) ได้เสนอไว้ว่า การบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโรงเรียนอย่างชัดเจนเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ เกื่อนทอง (2553) ได้ศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการประชุมชี้แจงนโยบาย แผนงานและโครงการต่างๆ ของโรงเรียนให้บุคลากรทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจน กระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้คณะครูและบุคลากรอย่างเหมาะสม

ส่วนด้านการบูรณาการ อยู่ในระดับมากมีคะแนนอยู่ในลำดับน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีการปรับภูมิทัศน์บริเวณอาคารสถานที่ให้สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม จัดบรรยากาศในการทำงานให้สดชื่นเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีความสุขกับการทำงาน ใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายภายในองค์กรเพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้อย่างทันเหตุการณ์ ร่วมมือกันแก้ปัญหาต่างๆ ของสถานศึกษาด้วยความสามัคคี และปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของสถานศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฮอย และมิเกล (Hoy & Miskel, 1991) ได้เสนอไว้ว่า การบูรณาการเป็นการประสานความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในองค์กร เพื่อการรวมพลังให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปฏิบัติภารกิจขององค์กร ตัวบ่งชี้ที่จะใช้วัดได้แก่ ความพอใจ บรรยากาศ การสื่อความหมาย และความขัดแย้ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิม ขำอรุณรัตน์ (2556) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารเชิงกลยุทธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี เขต 8 ผลการวิจัย พบว่า การบูรณาการ มีการบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศสนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ให้เต็มที่ และบุคลากรร่วมมือกันแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดีเป็นผลและเหมาะสม

3. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาสูงระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาก็จะสูงตามขึ้นด้วย หรืออาจกล่าวในทางกลับกันได้ว่า หากสถานศึกษามีประสิทธิผลก็เป็นผลมาจากการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะที่ดีนั่นเอง ดังนั้นหากต้องการพัฒนาสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาก็จำเป็นต้องพัฒนาทักษะภาวะผู้นำก่อนด้วยเช่นกัน ผู้วิจัยมี

ความเห็นว่าทำให้ภารกิจของสถานศึกษาสำเร็จและมีการพัฒนาขึ้นนั้น ผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญที่สุดเป็นลำดับแรก เพราะผู้บริหารต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ สามารถจัดระบบการทำงานมุ่งสู่ความสำเร็จ มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถในการบริหาร ความเป็นผู้นำในการทำงานและการเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความสามารถในการปรับตัว การใช้นวัตกรรมในการบริหาร และพัฒนาคุณภาพขององค์การอย่างต่อเนื่อง บรรยากาศองค์การ มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร รวมถึงแก้ปัญหาความขัดแย้ง และสร้างความจงรักภักดีของบุคลากรต่อองค์การ สร้างแรงจูงใจ ให้ครูมีส่วนร่วมในการทำงาน นำและพัฒนาครูให้เป็นทีมงานที่เข้มแข็ง ทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หากผู้บริหารขาดทักษะภาวะผู้นำแล้วย่อมไม่สามารถจะพัฒนาและบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพได้ ส่งผลให้สถานศึกษาไม่มีคุณภาพและไม่มีการพัฒนาที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับแนวคิดของ พัฒนาที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับแนวคิดของ ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 1996) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารที่จะต้องมีความสามารถ ประกอบด้วย ความมีไหวพริบ การตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์ การใช้เวลาและภาษาพูด ความเป็นผู้ริเริ่ม และความเป็นผู้ตัดสินใจที่ดี เป็นผู้มีความสำเร็จ ประกอบด้วย ความสำเร็จทางด้านวิชาการและการแสวงหาความรู้ มีความรับผิดชอบ ได้แก่ เป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ มีความสม่ำเสมอ มั่นคง อดทน กล่าวพูดกล้าทำ เชื่อมมั่นในตนเอง และมีความทะเยอทะยาน ทั้งนี้ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร เสรีพาณิชย์การ (2555) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลนรินทร์ วงษ์คำเหลา (2558) ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r = 0.516$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของสถานศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำเพียงอย่างเดียวแต่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสถานศึกษา เช่น ที่ตั้งของสถานศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และอัตราส่วนระหว่างครูต่อนักเรียน ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ ความสามารถในการบริหารงาน ประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหาร ระดับการศึกษา การมุ่งเน้นทางวิชาการ และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ปัจจัยด้านครู ได้แก่ ความผูกพันของบุคลากรภายในสถานศึกษา การปฏิบัติงานตามบทบาท และการจูงใจ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ บรรยากาศภายในสถานศึกษาที่มีการร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน และสิ่งสนับสนุนต่างๆ ที่สถานศึกษาได้รับ โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของสถานศึกษาที่กล่าวมานี้ นับได้ว่า เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

จากผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีค่าต่ำสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา สนับสนุนการพัฒนาครูตามแนวปฏิรูป การศึกษา เป็นผู้นำทางการศึกษา มีการกำหนดนโยบาย วางแผน ทราบถึงจุดเด่นจุดด้อย สามารถ วิเคราะห์ปัจจัย ปัญหาและแนวโน้มทางวิชาการ โดยใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ สนับสนุนและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียน สนับสนุน ส่งเสริมการผลิตสื่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่ออื่น ๆ เพื่อ การศึกษาอย่างหลากหลาย ส่งเสริมการวัดผล ประเมินผลตามสภาพจริงของผู้เรียน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของ สถานศึกษาเป็นสำคัญ และใช้วิธีการประนีประนอมในการแก้ปัญหา รวมทั้งข้อขัดแย้งต่างๆ และ ควรจัดให้มีการประชุมบุคลากรอย่างสม่ำเสมอเพื่อการรับฟังปัญหา ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.3 จากผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านมนุษยสัมพันธ์ มี ความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับสูงสุด ดังนั้นผู้บริหารควรให้ ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ให้ความสนใจกับปัญหาในการทำงาน ของผู้ร่วมงาน มีการตัดสินใจที่ดีในการทำงาน ปฏิบัติตนกับผู้ร่วมงานด้วยความจริงใจ และยอมรับฟัง ความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน เพื่อจะได้นำส่วนที่บกพร่องมาปรับปรุงและพัฒนาให้องค์การบริหารลู่ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ควรมีการวิจัยคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคคลอื่น เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน เป็นต้น

2.3 ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา เช่น ปัจจัยใน ลักษณะองค์การ ลักษณะสภาพแวดล้อม ลักษณะบุคลากร เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการ บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2.4 ควรมีการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผล ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา หรือสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่การปฏิบัติ.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

จรัส พิงเร็ว. (2558). **คุณลักษณะที่เป็นจริงและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน**

ราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 6

ภาคเหนือตอนบน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. การค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษา

มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.

- ชลนรินทร์ วงศ์คำเหลา. (2560). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชธานี.
- ณัฐสุนันท์ ธนัพประยูร. (2559). **คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1.** งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จงชัย เจนโกศล. (2557). **คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8.** การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). **ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษา ยุคปฏิรูปการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- เต็มสิริ ทิพย์จันทา. (2553). **คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครภูเก็ต.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- นฤมล ศรียาเทพ. (2560). **ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดเทศบาลเมืองพัทลุง.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- พิมพ์พรรณ สุริโย. (2552). **ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเทศบาลกลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 9 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- มณฑนา อินทุสมิต. (2548). **การรับรู้และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ. (2555). **การบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- รังสิทธิ มังคละศิริ. (2552). **คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 3.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- รุ่ง แก้วแดง. (2546). การบริหารเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: เอลโล่การพิมพ์ (1998).
- วิม ขำอรุณรัตภักดิ์. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารเชิงกลยุทธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี เขต 8. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2549). การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นตรงของประสิทธิผลภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริพร เสรีพาณิชย์การ. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- สุนันท์ ศักดิ์ชัยสมบูรณ์. (2557). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- สุนันทา พ่วงทอง. (2554). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในทรรศนะของครูสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- เหมรัฐส์ อินสุข, นิรุติ คุรุทหลวง และสมชาติ บุญมดี. (2552). คุณลักษณะความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อมรรัตน์ เลื่อนทอง. (2553). การบริหารเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G . (1991). Educational Administration : Theory - Research – Practice. Singapore: McGraw – Hill, Inc.
- (1996). Educational Administration : Theory - Research – Practice. (3rd ed.) New York: Random House.
- Mott, Paul. E. (1972). The Characteristic of efficient organizations. New York: Harper & Row.
- Steers, R. M. (1991). Organizational Effectiveness : A Behavioral View. Monica: Good Year.

การศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่ม
เวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

The Study Perception and Participation in The Implementation Following The
Policy of Moderate Class More Knowledge of Academic Teachers in School
under Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1

เสาวลักษณ์ พนะสันต์* อีระวัฒน์ มอนโรสง** พรเทพ ฐัฒน***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลด
เวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ของครูวิชาการ 2) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบาย
ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ของครูวิชาการ และ 3) หาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรับรู้ กับระดับ
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการ
วิจัย คือ ครูวิชาการ จำนวน 117 คน ได้มาโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ใน
การวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่น ด้านการรับรู้
เท่ากับ 0.98 และด้านการมีส่วนร่วม เท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้
ของครูวิชาการในโรงเรียน โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้าน
หลักสูตร รองลงมา คือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการ
ทดสอบหลัง การปฏิบัติ 2) ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่ม
เวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้าน
การมีส่วนร่วมประเมินผล รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ
ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม และ 3) ระดับการรับรู้ มีความสัมพันธ์ทางบวก กับระดับการมีส่วน
ร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน อยู่ในระดับสูง
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราช
ภัฏพระนครศรีอยุธยา

** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

*** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

คำสำคัญ : การรับรู้; การมีส่วนร่วม; นโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้

Abstract

The purposes of this research are: 1) to study perception level in the implementation following the policy of moderate class more knowledge of academic teachers; 2) to study participation level in the implementation following the policy of moderate class more knowledge of academic teachers; and 3) to find the relationship between perception level and participation level in the implementation following the policy of moderate class more knowledge of academic teachers in school under Phra Nakhon Si Ayutthaya primary educational service area office 1. The sample was selected from 117 academic teachers, who were selected by a stratified random sampling. The research instrument in the study was a 5-level rating scale perception questionnaire with a reliability at 0.98 and participation questionnaire with a reliability at 0.95. The statistical tools used for data analysis are mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient.

The results indicates that: 1) perception in the implementation following the policy of moderate class more knowledge of academic teachers overall aspect were found in a most level. The highest mean was found in curriculum, followed by learning management. The lowest mean was the post-practice test; 2) participation in the implementation following the policy of moderate class more knowledge of academic teachers overall aspect were found in a most level. The highest mean was found in participation in evaluation, followed by participation in planning. The lowest mean was participation in activities; and 3) perception level showed positive relationship with participation level in the implementation following the policy of moderate class more knowledge of academic teachers in a high level at a statistical significant level of .01.

Keywords: Perception; Participation; The policy of moderate class more knowledge.

บทนำ

รัฐบาลมีนโยบายด้านการศึกษาในระดับพื้นฐานด้วยการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ เป็นไปเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียน และสอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ดังกล่าว อีกทั้งกระแสของการวิจารณ์การใช้หลักสูตรปัจจุบัน ว่านักเรียนใช้เวลาเรียนใน

ห้องเรียนมากกว่าประเทศอื่น ๆ แต่ผลการเรียนรู้กลับไม่สัมพันธ์ในทางบวกกับเวลาเรียน นโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” จึงน่าจะเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับกระแส ปรับลดเวลาเรียนในห้องเรียนลงบ้าง แล้วจัดกิจกรรมที่จะทำให้เด็กได้เรียนรู้ตามสภาพจริงนอกห้องเรียนด้วยการประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้เรียนมาในห้องในลักษณะของการบูรณาการสหวิชา วางแผนจัดกิจกรรมมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่เป็นผลผลิตตามที่นักเรียนสนใจ เน้นการปฏิบัติงานตามสภาพจริงในรูปของทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับระดับของนักเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน และมีความสุขเป็นหลัก โดยยึดหลักทักษะการทำกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558 : 1 - 2) ดังนั้นครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ โดยต้องเป็นผู้สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนให้มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ จัดการเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ร่วมเสวนา ทบทวนหลังการปฏิบัติ และนำผลมาพัฒนาการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประเมินและพัฒนานักเรียนเต็มตามศักยภาพของนักเรียนแต่ละคน ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการเรียนรู้ของนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558 : 11)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของโรงเรียนในสังกัด โดยกำหนดให้สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนอย่างหลากหลาย เพื่อเพิ่มพูนทักษะการคิด วิเคราะห์ความมีน้ำใจต่อกัน การทำงานเป็นทีม กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นหาศักยภาพและความชอบของตนเอง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1, 2559 : 1 - 4) อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ได้แก่ ครูบางคนยังไม่เข้าใจในเรื่องของการนำนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ มาใช้ในโรงเรียน ครูบางคนไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการจัดกิจกรรม เพราะครูแต่ละคนมีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกันในเรื่องของการจัดกิจกรรม บางท่านไม่มีความเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมที่นอกเหนือจากรายวิชาสอนของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มภาระแก่ครูผู้สอนต้องเตรียมการสอนเพิ่มและการจัดหากิจกรรมเพิ่ม (วิลาวัลย์ บุญเพ็ง, 2560 : 276)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีสนใจที่จะศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายได้อย่างยั่งยืน และมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรับรู้ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงความสัมพันธ์ (Correlational research) โดยผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 180 คน จากโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 180 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1, 2561 : 2)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 123 คน และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิโดยนำจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ จำนวน 123 คน มาแบ่งสัดส่วนโดยจำแนกตามอำเภอ แล้วจึงใช้การสุ่มแบบง่ายด้วยวิธีการจับสลาก (Lottery method) โดยการเขียนชื่อสถานศึกษาลงในสลากตามจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด แยกตามอำเภอ แล้วทำการจับสลากขึ้นมาตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณไว้

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

2.1 ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ 3) ด้านการวัดและประเมินผล และ 4) ด้านการทบทวนหลังการปฏิบัติ

2.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน 2) ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม 3) ด้านการมีส่วนร่วมระดมทรัพยากร และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง และพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการใน

โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแนวของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ด้าน จำนวน 30 ข้อ ได้แก่ คือ 1) ด้านหลักสูตร จำนวน 9 ข้อ 2) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 13 ข้อ 3) ด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 4 ข้อ และ 4) ด้านการทบทวนหลังการปฏิบัติ จำนวน 4 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruence : IOC) พบว่า ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.6 - 1.0 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.98 และแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ด้าน จำนวน 26 ข้อ ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน จำนวน 10 ข้อ 2) ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม จำนวน 7 ข้อ 3) ด้านการมีส่วนร่วมระดมทรัพยากร จำนวน 5 ข้อ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล จำนวน 4 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruence : IOC) พบว่า ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.6 - 1.0 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.95

4. สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวม

การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้	\bar{X}	S.D.	ระดับการรับรู้
1. ด้านหลักสูตร	4.79	0.32	มากที่สุด
2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	4.68	0.34	มากที่สุด
3. ด้านการวัดและการประเมินผล	4.67	0.41	มากที่สุด
4. ด้านการทบทวนหลังการปฏิบัติ	4.46	0.43	มาก

รวมเฉลี่ย

4.65 0.31 มากที่สุด

จากตาราง 1 พบว่า ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักสูตร มีการรับรู้อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีการรับรู้อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการทดสอบหลังการปฏิบัติ มีการรับรู้อยู่ในระดับมาก

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวม

การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน	4.69	0.35	มากที่สุด
2. ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม	4.51	0.37	มากที่สุด
3. ด้านการมีส่วนร่วมระดมทรัพยากร	4.56	0.36	มากที่สุด
4. ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล	4.74	0.45	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.62	0.31	มากที่สุด

จากตาราง 2 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม

3. ผลการหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรับรู้ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 แสดงดังตาราง 3

ตาราง 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างระดับการรับรู้ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้	ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้				รวมเฉลี่ย
	ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน	ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม	ด้านการมีส่วนร่วมระดมทรัพยากร	ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล	
1. ด้านหลักสูตร	0.82**	0.79**	0.64**	0.52**	0.83**
2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	0.69**	0.68**	0.57**	0.38**	0.70**
3. ด้านการวัดและการประเมินผล	0.45**	0.53**	0.44**	0.47**	0.58**
4. ด้านการทดสอบหลังการปฏิบัติ	0.78**	0.66**	0.63**	0.27**	0.69**
รวมเฉลี่ย					0.86**

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 พบว่า ระดับการรับรู้ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง ($r = 0.86$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย โดยระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ด้านที่มีความสัมพันธ์สูงสุด คือ ด้านหลักสูตร ($r = 0.83$) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ($r = 0.70$) และด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำสุด คือ ด้านการวัดและการประเมินผล ($r = 0.58$)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

1. ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 มีการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ได้อย่างครอบคลุมรอบด้าน ทั้งในด้านหลักสูตร ที่มีการจัดทำและวิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความ

เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นเรียน ด้านกระบวนการเรียนรู้ มีการออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงตามกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน ด้านการวัดและการประเมินผล มีการวัดและประเมินผลเพื่อปรับโครงสร้างเวลาเรียนรวมถึงมีการจัดทำตารางเรียนให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจการนำนโยบายสู่การปฏิบัติแก่ครู ในด้านการทดสอบหลังการปฏิบัติ ครูรับรู้และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นผลให้ระดับการรับรู้ในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 อยู่ในระดับมากที่สุด แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษอมร มิ่งขวัญ (2555 : 146) เรื่อง สภาพการและปัญหาตามนโยบายการลดเวลาเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 พบว่า ข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติตามนโยบายการลดเวลาเรียนในสถานศึกษา ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก และปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก เป็นศึกษาในช่วงเวลาเวลาที่ต่างกัน และศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่ต้นสังกัดคนละพื้นที่

เมื่อพิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักสูตร ซึ่งครูวิชาการมีการรับรู้อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจาก หลักสูตรเป็นหน้าที่หลักของงานวิชาการ หลักสูตรสถานศึกษา เป็นแบบแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการ ที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนรวมถึงระดับชั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข

2. ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจาก โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอยุธยา เขต 1 เห็นความสำคัญและให้ครูวิชาการได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ตั้งแต่ด้านร่วมการวางแผน ที่มีการร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์นโยบายจนมีความรู้และเข้าใจสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ ด้านร่วมกิจกรรม ครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนำไปสู่การประเมินการเรียนการสอนและไปสู่การพัฒนานักเรียนได้ทั้งในรายกลุ่มและบุคคล ด้านร่วมระดมทรัพยากร ครูได้ร่วมกันจัดและพัฒนาห้องเรียนและห้องวิชาการต่างๆ ในโรงเรียนเพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม และในด้านร่วมประเมินผล ครูมีส่วนร่วมในการเลือกใช้วิธีการวัดและประเมินผลเป็นผลให้สามารถประเมินผลได้ครอบคลุมการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ความคิด จนถึงการใช้ปฏิบัติของนักเรียน จึงเป็นผลให้ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริศนา งามทวีกุล (2560 : 82) วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการกิจกรรมและประสิทธิผลของกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กรณีศึกษาโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคม จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ปัจจัย

ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ พบว่า เกิดจากผู้บริหารให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบโครงการและจัดสรรงบประมาณโครงการ ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

3. ระดับการรับรู้ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ กชกร ดาราพาณิชย์ (2555 : 101) วิจัยเรื่อง การรับรู้ การมีส่วนร่วม และการยอมรับของบุคลากรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีต่อการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วม กับการยอมรับมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พนิดา วัชรรังสี และพัชร พิสิทธ์ (2556 : 72) วิจัยเรื่อง การรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของอาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และคณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยราชพฤกษ์ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของประชากรโดยรวม และทุกองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์ในระดับมาก และความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โองการ วณิชชีวะ และ ขนิษฐา อุ่มอารีย์ (2558 : 25) วิจัยเรื่อง การรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ผลการศึกษาพบว่า ระดับการรับรู้มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การรับรู้เป็นกระบวนการทางความคิด และจิตใจของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจ ถ้าครูวิชาการมีความรู้ความเข้าใจกับนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ว่ามีแนวทางการดำเนินงานอย่างไร ย่อมทำให้ครูวิชาการเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น ในทางกลับกันถ้าครูวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ก็จะทำให้เกิดความรับรู้ ความรู้ความเข้าใจมากขึ้นเช่นกัน จึงเป็นเหตุผลที่ว่า ระดับการรับรู้มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

1.1.1 ด้านหลักสูตร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการปรับโครงสร้างเวลาเรียนของสถานศึกษาและจัดทำตารางเรียนให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้แต่ละระดับชั้น ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเวลาเรียน ตารางเรียนให้เหมาะสม โดยมีการประชุมระดมความคิดจากครูวิชาการ ครูผู้สอน รวมถึงการนำเทคโนโลยี เช่น ซอฟต์แวร์เข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดทำตารางเรียน

1.1.2 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ จัดระบบสารสนเทศเกี่ยวกับความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน เพื่อวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการระบบสารสนเทศ ที่สามารถเก็บข้อมูล ประมวลผล และนำข้อมูลออกมาใช้ได้โดยง่าย อย่างเพียงพอ

1.1.3 ด้านการวัดและการประเมินผล ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการวัดและประเมินผลเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ปัจจัยให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูเรียนรู้ สร้างเครื่องมือ หรือนำเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการประเมินผล

1.1.4 ด้านการทดสอบหลังการปฏิบัติ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ / ถ่ายทอดแก่ชุมชนได้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูนำความรู้ไปเผยแพร่ / ถ่ายทอดแก่ชุมชน เช่น โครงการความรู้สู่ชุมชน หรือการบริการชุมชน เป็นต้น

1.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

1.2.1 ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินความก้าวหน้าในการจัดกิจกรรม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดระบบนิเทศ ติดตามให้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ โดยอาจจะประสานกับสำนักงานเขตพื้นที่ต้นสังกัด ในการสนับสนุนการนิเทศของโรงเรียน

1.2.2 ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนของตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดโครงการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองในการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียน โดยอาจจะให้ความรู้กับผู้ปกครองในการตั้งศักยภาพที่นักเรียนมีออกมา

1.2.3 ด้านการมีส่วนร่วมระดมทรัพยากร ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมกับชุมชน ให้บริการ ให้คำแนะนำการใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนโดยแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำมาให้บริการกับชุมชนได้ด้วย เช่น ห้องสมุดที่นอกจากจะมีหนังสือสำหรับเด็ก ถ้าเปิดให้ชุมชนมาใช้บริการได้ ก็จะทำให้ห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ของชุมชนที่เกิดประโยชน์มากขึ้น

1.2.4 ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดผลและประเมินผล ดังนั้น ครูผู้สอนควรออกแบบ หรือจัดกิจกรรมตามความต้องการของนักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

2.3 ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนที่ดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการรับรู้การดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักสูตร รองลงมา คือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการทดสอบหลังการปฏิบัติ

2. ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วม ประเมินผล รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม

3. ระดับการรับรู้ มีความสัมพันธ์ทางบวก กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ของครูวิชาการในโรงเรียน อยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

เอกสารอ้างอิง

กชกร ดาราพาณิชย์. (2555). การรับรู้ การมีส่วนร่วม และการยอมรับของบุคลากรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีต่อการประกันคุณภาพการศึกษา. วารสารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล, 5, หน้า 101 - 109.

เกษอมร มิ่งขวัญ. (2555). สภาพการและปัญหาตามนโยบายการลดเวลาเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ปริศนา งามทวีกุล. (2560). การบริหารจัดการกิจกรรมและประสิทธิผลของกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กรณีศึกษาโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคม จังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

พนิดา วัชรระรังสี และพัชร พิสิก. (2556). การรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของอาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ใน

พระบรมราชูปถัมภ์ และคณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยราชพฤกษ์ (รายงานผลการวิจัย). ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

วิลาวัลย์ บุญเพ็ญ. (2560). การจัดการเรียนรู้ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, 13 (2), หน้า 276 - 286.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (2559). **ระเบียบวาระการประชุมผู้บริหารสถานศึกษา**. พระนครศรีอยุธยา : ผู้แต่ง.

_____. (2561). **แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562**. พระนครศรีอยุธยา : ผู้แต่ง.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). **คู่มือบริหารจัดการเวลาเรียน ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.

โองการ วณิชชีวะ และ ขนิษฐา อุ่มอารีย์. (2558). **การรับรู้และการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร** (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ
หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Problems and Obstacles of Rescuers and Volunteers of Ayutthaya Ruamjai
Association When Rescuing Victims in Phranakhon Si Ayutthaya
District Area, Phranakhon Si Ayutthaya Province

กัญญาวีร์ จำแนกมิตร * อติศร ภู่อสาระ ** กมลวรรณ วรรณธำ ***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย และ 2) เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยา รวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยา จำนวน 277 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบโควต้า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีแอลเอสดี โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัย สมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านการจัดการองค์กร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านบุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก และ ด้านที่มีปัญหาลดต่ำสุด คือ ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และ 2) เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจที่มีอายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพการสมรส และ ประสบการณ์การฝึกอบรมต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจที่มีเพศ อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

*** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครกู้ภัยต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัย; สมาคมอยุธยาธรรมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยา; การปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study problems and obstacles faced by rescuers and volunteers of Ayutthaya Ruamjai Association when rescuing the victims in Phranakhon Si Ayutthaya district area Phranakhon Si Ayutthaya Province; and 2) to compare problems and obstacles faced by rescuers and volunteers of Ayutthaya Ruamjai Association in rescuing the victims in Phranakhon Si Ayutthaya district area Phranakhon Si Ayutthaya Province classified by personal characteristics of the questionnaire respondents. The sample was selected from 277 rescuers and volunteers from Ayutthaya Ruamjai Association working in Phranakhon Si Ayutthaya district area Phranakhon Si Ayutthaya Province. The research instrument used was a 5-level rating scale questionnaire with the reliability at 0.91. Data analysis was conducted using Mean, Standard Deviation, T-test, One-Way ANOVA, and LSD test with a statistical significant level of .05.

The results indicates that: 1) problems and obstacles faced by rescuers and volunteers from Ayutthaya Ruamjai Association when rescuing the victims in Phranakhon Si Ayutthaya district area Phranakhon Si Ayutthaya Province overall and in each aspect were found in a high level. The highest problem was found in the Association management, and followed by personnel. The lowest level was found in budget and materials, which showed in a moderation level, and; 2) rescuers and volunteers who differed in age, education level, marital status, training experience showed differences in problems and obstacles faced by rescuers and volunteers of Ayutthaya Ruamjai Association when rescuing the victims, but gender, main job, estimate salary, and experience as a rescue volunteer showed no differences in problems and obstacles faced by rescuers and volunteers of Ayutthaya Ruamjai Association when rescuing the victims.

Keywords: Rescuers and volunteers; Ayutthaya Ruamjai association; Rescuing victims

บทนำ

สมาคมอุรุษารวมใจ หน่วยกู้ภัยอุรุษยาเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการบริการสาธารณะ ช่วยเหลือองค์กรการกุศลภาคเอกชนมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนและผู้ประสบภัยต่าง ๆ ที่เกิดจากอุบัติเหตุ อุทกภัย วาตภัย และอัคคีภัย ซึ่งการทำงานและการให้ความช่วยเหลือประชาชนและผู้ประสบเหตุ โดยไม่มีการแบ่งสัญชาติ ศาสนา ชั้นวรรณะ (สมาคมอุรุษารวมใจ หน่วยกู้ภัยอุรุษยา, 2561 : 1) แต่อย่างไรก็ตามยังเกิดปัญหาบางประการในการดำเนินงานของสมาคม จนบางครั้งเกิดการดำเนินงานที่ล่าช้า ไม่ทันเวลา การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานดังกล่าวมีทั้งปัจจัยและสถานการณ์ภายในและภายนอก ที่ขัดขวางการปฏิบัติงานทำให้มีผลกระทบต่อการทำงานในทางลบหรือไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งประกอบด้วยปัญหา 4 ด้านคือ ปัญหาด้านการจัดการองค์กร ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านการดำเนินงานช่วยเหลือ และปัญหาด้านงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ (สรารุติ บุญสร้าง, 2557 : 5) จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาและอุปสรรคของสมาคมอุรุษารวมใจ หน่วยกู้ภัยอุรุษยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการปฏิบัติงานดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจในการช่วยเหลือผู้ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุต่าง ๆ นอกจากนี้ในปัจจุบันต้องยอมรับว่าเกี่ยวข้องกับคนในสังคมเพราะหากผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือผู้บาดเจ็บไม่มีความรู้ที่เพียงพอหรือไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน ผลกระทบก็จะตกอยู่กับตัวผู้บาดเจ็บเอง ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปปรับปรุงและพัฒนาการช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุในการจราจรทางบกและงานกู้ภัยต่าง ๆ ให้มีศักยภาพและเกิดประสิทธิผลมากขึ้น อันจะเป็นผลดีกับการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมงานสืบสวนและชีวิตของผู้ประสบภัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอุรุษารวมใจ หน่วยกู้ภัยอุรุษยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอุรุษารวมใจ หน่วยกู้ภัยอุรุษยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุมารวมใจ หน่วยกัญญาอุรุมารวมใจในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 895 คน (สมาคมอุรุมารวมใจ หน่วยกัญญาอุรุมารวมใจ, 2559 : 1)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุมารวมใจ หน่วยกัญญาอุรุมารวมใจในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 277 คน ได้มาโดยใช้สูตรการกำหนดตัวอย่าง กรณิทรานจำนวนประชากรของ ยามาเน (Yamane, 1973 : 126) และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบโควตา (Quota sampling) โดยกำหนดโควตาสำหรับจุดบริการ 5 จุด ดังนี้ 1) จุดเมือง จำนวน 55 คน 2) จุดนคร จำนวน 55 คน 3) จุดอโยธยา (รหัส 3) จำนวน 56 คน 4) จุดอโยธยา (รหัส 4) จำนวน 56 คน และ 5) จุดรุ่งเจริญ จำนวน 55 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสบการณ์การฝึกอบรม และประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครกัญญา

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุมารวมใจ หน่วยกัญญาอุรุมารวมใจในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการองค์กร ด้านบุคลากร ด้านการดำเนินงานช่วยเหลือ และด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง และพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุมารวมใจ หน่วยกัญญาอุรุมารวมใจในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแนวของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ด้าน จำนวน 21 ข้อ ได้แก่ 1) ด้านการจัดการองค์กร จำนวน 4 ข้อ 2) ด้านบุคลากร จำนวน 4 ข้อ 3) ด้านการดำเนินงานช่วยเหลือ จำนวน 8 ข้อ และ 4) ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ จำนวน 5 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruence : IOC) อยู่ระหว่าง 0.6 - 1.0 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคของแบบสอบถามปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุมารวมใจ หน่วยกัญญาอุรุมารวมใจในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เท่ากับ 0.91

4. สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที่ การวิเคราะห์ ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีแอลเอสดี โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญชัชสมาคม อุดุทธยารวมใจ หน่วยกัญชัชอุดุทธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอ พระนครศรีอุดุทธยา จังหวัดพระนครศรีอุดุทธยา แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญชัชสมาคม อุดุทธยารวมใจ หน่วยกัญชัชอุดุทธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอ พระนครศรีอุดุทธยา จังหวัดพระนครศรีอุดุทธยา โดยรวม

ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร สมาคมอุดุทธยารวมใจ หน่วยกัญชัชอุดุทธยาใน การปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย	\bar{X}	S.D.	ระดับปัญหาและอุปสรรค
1. ด้านการจัดการองค์กร	4.10	0.68	มาก
2. ด้านบุคลากร	3.99	0.86	มาก
3. ด้านการดำเนินงานช่วยเหลือ	3.97	0.66	มาก
4. ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์	3.39	0.72	ปานกลาง
โดยรวม	3.86	0.62	มาก

จากตาราง 2 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญชัชสมาคม อุดุทธยารวมใจ หน่วยกัญชัชอุดุทธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านการจัดการองค์กร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านบุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก และ ด้านที่มีปัญหาลดต่ำสุด คือ ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญชัชสมาคม อุดุทธยารวมใจ หน่วยกัญชัชอุดุทธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอ พระนครศรีอุดุทธยา จังหวัดพระนครศรีอุดุทธยา จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า

2.1 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีเพศ อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครกัญญาต่างกันต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวม ไม่แตกต่างกัน

2.2 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีอายุต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมและ รายด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการองค์กร ด้านบุคลากร ด้านการดำเนินงานช่วยเหลือ และด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ แตกต่างกััน ดังนั้น จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีอายุ 21 - 40 ปี มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวม มากกว่าเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป

2.3 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีระดับการศึกษาสูงสุดต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมและ รายด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการองค์กร ด้านบุคลากร ด้านการดำเนินงานช่วยเหลือ และด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ แตกต่างกััน ดังนั้น จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจ ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ และเรียนในประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมมากกว่าเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจ ที่มีระดับการศึกษาสูงสุดปริญญาตรี

2.4 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีสถานภาพการสมรสต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมแตกต่างกัน ดังนั้น จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีสถานภาพโสด และสมรส มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยมากกว่าเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีสถานภาพหย่าร้าง/ หม้าย/ แยกกันอยู่

2.5 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่มีประสบการณ์การฝึกอบรมต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยรวม แตกต่างกััน โดยเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่ไม่เคยมีประสบการณ์การฝึกอบรม มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา มากกว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญาสมาคมอุรุษารวมใจที่เคยมีประสบการณ์การฝึกอบรม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญา สมาคมอุรุษารวมใจ หน่วยกัญญาอุรุษยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ภาครัฐยังไม่ได้ให้ความสำคัญถึงอาสาสมัครกัญญา ซึ่งเป็นเพียงหน่วยงานเอกชน ด้านสาธารณประโยชน์ ในลักษณะที่ไม่แสวงหากำไร ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ

นอกจากนี้อาสาสมัครไม่ได้มีลักษณะเป็นวิชาชีพ และยังขาดองค์ประกอบที่สำคัญ คือ กฎหมายที่รองรับลักษณะการทำงานของอาสาสมัครอยู่ในขอบเขตจำกัด ซึ่งต่างจากผู้มีวิชาชีพโดยตรงที่สามารถดำเนินงานได้ทันที สอดคล้องกับงานวิจัยของ กำธร พิทักษ์ช่วงศ์วานิช (2551 : 116) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกัญญมูลนิธิร่วมกตัญญูในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกัญญมูลนิธิร่วมกตัญญูในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญสมาคมอยุธยา รวมใจ หน่วยกัญญอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

2.1 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญสมาคมอยุธยา รวมใจที่มีเพศต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญไม่ว่าเพศชายหรือหญิง มีลักษณะงานเหมือนกัน เป็นผู้ที่มีความเสียสละ ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นเสมือนเป็นญาติของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สราวุธ บัญสร้าง (2557 : 87) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกัญญสมาคมสงเคราะห์การกุศลฉะเชิงเทราในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า อาสาสมัครกัญญที่มีเพศต่างกันมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน

2.2 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญสมาคมอยุธยา รวมใจที่มีอายุต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก อายุที่แตกต่างกันทำให้มุมมองต่อปัญหาแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ที่พบว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญสมาคมอยุธยา รวมใจ ที่มีอายุ 21 - 40 ปี มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยรวมมากกว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญสมาคมอยุธยา รวมใจ ที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่คุณอายุน้อยกว่าคิดว่าเป็นปัญหาแต่คนที่มียุมากกว่าอาจไม่มองว่าสิ่งเดียวกันเป็นปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร ไวแสน (2558 : 122) วิจัยเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือนศูนย์อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือนองค์การบริหารส่วนตำบลพังช้าง อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือนศูนย์อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือนองค์การบริหารส่วนตำบลพังช้าง อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ในภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญสมาคมอยุธยา รวมใจที่มีระดับการศึกษาสูงสุดต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก คนที่มีระดับการศึกษาต่างกันอาจมีมุมมองเกี่ยวกับปัญหาต่างกันไป ดังจะเห็นได้จากผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ที่พบว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญสมาคมอยุธยา รวมใจที่มีระดับศึกษาน้อยกว่าจะมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขต

พื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา มากกว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์สมาคมอยุธยาที่มีความรู้ระดับการศึกษาสูงกว่า แสดงว่า สิ่งที่มีการศึกษาน้อยกว่าคิดว่าเป็นปัญหาแต่คนที่มีการศึกษามากกว่า อาจไม่มองว่าสิ่งเดียวกันเป็นปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรวุฒิ บุญสร้าง (2557 : 87) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกัญญ์สมาคมสงเคราะห์การกุศลฉะเชิงเทราในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า อาสาสมัครกัญญ์ที่มีระดับการศึกษาสูงสุดต่างก็มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกัน

2.4 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์สมาคมอยุธยาที่มีความรู้ด้านภาพการสมรสต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวมแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก มุมมองต่อชีวิตของคนที่มีสถานภาพการสมรสต่างกันมองปัญหาแตกต่างกันออกไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรวุฒิ บุญสร้าง (2557 : 87) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกัญญ์สมาคมสงเคราะห์การกุศลฉะเชิงเทราในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า อาสาสมัครกัญญ์ที่มีสถานภาพการสมรสต่างกันมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบทแตกต่างกัน

2.5 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์สมาคมอยุธยาที่มีความรู้ด้านอาชีพหลักต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักของตนเองที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมาปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครทุกคนมีบทบาทหน้าที่ที่เหมือนกันและเวลาในการปฏิบัติงานคือช่วงหลังเลิกงานหรือในวันหยุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรวุฒิ บุญสร้าง (2557 : 87) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกัญญ์สมาคมสงเคราะห์การกุศลฉะเชิงเทราในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า อาสาสมัครกัญญ์ที่มีอาชีพหลักต่างกันมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน

2.6 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์สมาคมอยุธยาที่มีความรู้ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์ต่างมีอาชีพที่แตกต่างกันซึ่งทำให้มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันออกไปด้วย และในการมาเป็นอาสาสมัครย่อมไม่ได้ต้องการรายได้ แต่มาด้วยใจซึ่งก็ทำให้ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ที่เหมือนกัน

2.7 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์สมาคมอยุธยาที่มีความรู้ด้านประสบการณ์การฝึกอบรมต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวม แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์สมาคมอยุธยาที่มีความรู้ด้านประสบการณ์การฝึกอบรม จะมีความชำนาญในการปฏิบัติมากกว่าย่อมมองปัญหาที่เกิดขึ้นน้อยกว่า ดังจะเห็นได้จากการทดสอบเป็นรายคู่ที่พบว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกัญญ์สมาคมอยุธยาที่มีความรู้ด้านประสบการณ์การฝึกอบรม มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่

อำเภอพระนครศรีอยุธยา มากกว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจที่เคยมีประสบการณ์การฝึกอบรม

2.8 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจที่มีประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครกู้ภัย ต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครกู้ภัยนั้น ทุกคนจะต้องเจอปัญหาและสถานการณ์เดียวกัน ดังนั้นไม่ว่าจะมีประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครกู้ภัยต่างกันย่อมมีปัญหาและอุปสรรคไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สราวุฒิ บุญสร้าง (2557 : 87) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมสงเคราะห์การกุศลฉะเชิงเทราในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า อาสาสมัครกู้ภัยที่มีประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครกู้ภัยต่างกันมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย ด้านการจัดการองค์กร ข้อที่มีปัญหาสูงสุด คือ เมื่อเกิดอาชญากรรมร้ายแรง นอกเขตรับผิดชอบ ทางสมาคมไม่ได้มอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่หัวหน้าเขตหรือกรรมการเขตทำให้อาสาสมัครกู้ภัยปฏิบัติงานได้ล่าช้า ซึ่งปัญหานี้เกิดจากข้อจำกัดด้านกฎหมาย ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาจึงควรมีเครือข่ายระหว่างโรงพยาบาล หรือมูลนิธิอื่น ๆ ที่สามารถประสานงานกันช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้อย่างรวดเร็วทันเวลา

1.2 จากการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย ด้านบุคลากร ข้อที่มีปัญหาสูงสุด คือ อาสาสมัครกู้ภัยยังขาดความรู้ และทักษะ ในการประเมินอาการและช่วยเหลือผู้ประสบภัย ดังนั้นควรให้ความรู้และฝึกทักษะให้กับเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัย โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ มาให้ความรู้และฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ

1.3 จากการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย ด้านการดำเนินงานช่วยเหลือ ข้อที่มีปัญหาสูงสุด คือ การติดต่อสื่อสารประสานงานระหว่างอาสาสมัครกู้ภัยกับเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ มีความล่าช้า เนื่องจากสถานที่ตั้งของศูนย์วิทยุ ไม่ได้อยู่ใจกลางเมือง ปัญหานี้เป็นการยากที่จะเข้าสถานที่ที่อยู่ใจกลางเมือง ดังนั้นการแก้ปัญหาควรแก้ที่ระบบสื่อสารซึ่งปัจจุบันมีช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็ว เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็วมาก

1.4 จากการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย ด้านงบประมาณ

และวัสดุอุปกรณ์ ข้อที่มีปัญหาสูงสุด คือ สมาคมไม่มิงงบประมาณสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานให้แก่อาสาสมัคร กู้ภัย ทำให้การปฏิบัติงานขาดความคล่องตัว ดังนั้นควรใช้วิธีการระดมทุนจากการบริจาคจากชุมชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และทำการบริหารจัดการงบประมาณอย่างโปร่งใส

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางแก้ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยา รวมถึง หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัย สมาคมอยุธยา รวมถึง หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัย สมาคมอยุธยา รวมถึง หน่วยกู้ภัยอยุธยาในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านการจัดการองค์กร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านบุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก และ ด้านที่มีปัญหาลดที่สุด คือ ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

2. เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยาที่มีอายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพการสมรส และ ประสบการณ์การฝึกอบรมต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมอยุธยาที่มีเพศ อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครกู้ภัยต่างกัน มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัย ไม่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กำธร พิทักษ์วงค์วานิช. (2551). ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกู้ภัยมูลนิธิร่วมกตัญญูในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

ศิริพร ไวแสน. (2558). ปัญหาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือนศูนย์อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือนองค์การบริหารส่วนตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 13 (62), 67-74.

สมาคมอยุธยา รวมถึง หน่วยกู้ภัยอยุธยา. (2559). ข้อมูลสมาคมอยุธยา รวมถึง หน่วยกู้ภัยอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา : ผู้แต่ง.

- _____. (2561). ข้อมูลสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา : ผู้แต่ง.
- สรารุติ บุญสร้าง. (2557). ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครกู้ภัยสมาคมสงเคราะห์การกุศล
ฉะเชิงเทราในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา. งาน
นิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Yamane, T. (1973). *Statistics an introductory analysis* (3rd Ed.). New York : Harper
and Row.

การศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา
ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร

The Study of Leadership Behavior according to Good Governance of School
Administrators Perceived by Teachers in Bangkok Metropolitan Area

จตุพร โพธิ์ภักดิ์* นริศนันท์ แมนผดุง** ชัยยศ เดชสุระ***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร และ 2) เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 390 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยหลักธรรมาภิบาลที่มีการรับรู้สูงสุด คือ หลักนิติธรรม รองลงมา คือ หลักการตอบสนอง และหลักธรรมาภิบาลที่มีการรับรู้ต่ำสุด คือ หลักประสิทธิภาพ และ 2) ครูในสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีการรับรู้พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งโดยรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : พฤติกรรมผู้นำ, หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา, การรับรู้ของครู

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

*** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study of leadership behavior according to good governance of school administrators perceived by teachers in Bangkok Metropolitan Area; and 2) to compare leadership behavior according to good governance of school administrators perceived by teachers in Bangkok Metropolitan Area classified by age, education level, working experience, the size of the schools that operates. The sample was selected from 390 teachers in Bangkok Metropolitan Area, who were selected by a multi stage sampling. The research instrument used was a 5-level rating scale with a reliability at 0.95. The statistical tools used for data analysis are mean, standard deviation and One- Way ANOVA.

The results indicates that: 1) leadership behavior according to good governance of school administrators perceived by teachers in Bangkok Metropolitan Area overall and in each aspect were found in a high level. The highest perceived by teachers was found in the rule of law, and followed by responsiveness. The lowest level was found in efficiency; and 2) teachers in Bangkok Metropolitan Area who differed in age, education level, working experience, the size of the schools that operates no differences in perception of leadership behavior according to good governance of school administrators in Bangkok Metropolitan Area overall and in each aspect.

Keywords: Leadership behavior, Good governance, Perceived by teachers

บทนำ

ธรรมาภิบาล (Good governance) เป็นการปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแล กิจกรรม ต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ ยังหมายถึงการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล โดยได้บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ นอกจากนั้นยังได้นำมาบรรจุไว้ในส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ และยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และหลักธรรมาภิบาล ยังได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) รัฐบาลเป็นผู้นำในการวางนโยบายขับเคลื่อน ประเทศ การดำเนินนโยบายด้านต่าง ๆ ภายใต้กฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมด้วย ถึงแม้ประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในภาครัฐ และภาคเอกชนเป็นเวลาพอสมควร แต่ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้ทั้งหมด เพียงแต่ทำให้ปัญหาเหล่านั้นเบาบางลง แต่ถือเป็นเป้าหมายที่ประเทศไทยจะต้องเดินไปถึงและยังต้องพัฒนาหลักธรรมาภิบาล

ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตย ซึ่งหลักการสากลของธรรมาภิบาลเป็นหลักการที่สำคัญ (อริยธัช แก้วเกาะสบบ้า, 2560, เว็บไซต์) แม้ว่าทุกภาคส่วนในสังคมไทยมีการผลักดันธรรมาภิบาล ทั้งในรูปแบบของการดำเนินการผลักดันภายในของแต่ละภาคส่วน หรือบูรณาการการทำงานร่วมกัน ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้วก็ตาม แต่ดูเหมือนว่ายังคงพบปัญหาอยู่บางประการและไม่มีการขับเคลื่อนให้เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากคะแนน WGI ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2559 ที่ได้รับการประเมินจำแนกเป็นรายด้านไม่ถึงร้อยละ 50 ในด้านการรับฟังความคิดเห็นและความรับผิดชอบ (Voice and accountability) ด้านเสถียรภาพทางการเมืองและปราศจากความรุนแรง (Political stability and lack of violence) และด้านการควบคุมปัญหาการคอร์รัปชัน (Control of corruption) (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2562, หน้า 40) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหลักธรรมาภิบาลให้เข้าใจ ถ่องแท้โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำของสถานศึกษาซึ่งต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะการประพฤติปฏิบัติของผู้นำนอกจากจะมีอิทธิพลต่อผู้ตามและองค์กรแล้ว การปฏิบัติตนของผู้น่ายังอยู่ในสายตาของผู้คน หากประพฤติดี ผู้คนก็ชื่นชม สรรเสริญ และในทางตรงกันข้าม หากประพฤติไม่ดี ผู้คนก็จะชิงชังไม่นับถือ การถูกชิงชังและขาดความนับถือจะทำให้บารมีของผู้นำ ตลอดจนแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามลดน้อยลงหรือหมดไปนั้นย่อมเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง (สุเมธ แสงนันทนวล, 2552, หน้า 17)

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรมาภิบาลโดยมุ่งเน้นให้ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพราะเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจด้านการศึกษา ซึ่งต้องรับผิดชอบกำกับดูแล ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ให้เป็นไปตามนโยบายที่กรุงเทพมหานครกำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะการศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครตามการรับรู้ของครูในสังกัด กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร นำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้ หลักธรรมาภิบาล ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจด้านการศึกษา ซึ่งต้องรับผิดชอบกำกับดูแล ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ให้เป็นไปตามนโยบายที่กรุงเทพมหานครกำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู สังกัดกรุงเทพมหานครในปีการศึกษา 2561 จำนวน 14,375คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2561, หน้า 74 - 76)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู สังกัดกรุงเทพมหานครในปีการศึกษา 2561 จำนวน 390 คน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการกำหนดตัวอย่าง กรณิ ทราบจำนวนประชากรของ ยามาเน (Yamane, 1973, p.126) โดยใช้ในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบ หลายขั้นตอน (Multi stage sampling)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพของครู ประกอบด้วย ตัวแปรย่อย ดังนี้ 1) อายุ 2) ระดับการศึกษา 3) ประสบการณ์ในการทำงาน และ 4) ขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 10 หลัก ดังนี้ 1) หลักประสิทธิผล 2) หลักประสิทธิภาพ 3) หลักการตอบสนอง 4) หลักการระ ับผิดชอบ 5) หลักความโปร่งใส 6) หลัก การมีส่วนร่วม/มุ่งเน้นฉันทามติ 7) หลักการกระจาย อำนาจ 8) หลักนิติธรรม 9) หลักความเสมอภาค และ 10) หลักคุณธรรม/จริยธรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง และพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษา พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัด กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ครูในสังกัดกรุงเทพมหานครโดยแบบสอบถามแบ่ง ออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ ปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตาม แนวของลิเคิร์ท (Likert) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 10 ด้าน ได้แก่ 1) หลัก ประสิทธิภาพ จำนวน 3 ข้อ 2) หลักประสิทธิภาพ จำนวน 3 ข้อ 3) หลักการตอบสนอง จำนวน 3 ข้อ 4) หลักการระ ับผิดชอบ จำนวน 3 ข้อ 5) หลักความโปร่งใส จำนวน 3 ข้อ 6) หลักการมีส่วนร่วม/ มุ่งเน้นฉันทามติ จำนวน 3 ข้อ 7) หลักการกระจายอำนาจ จำนวน 3 ข้อ 8) หลักนิติธรรม จำนวน 3 ข้อ 9) หลักความเสมอภาค จำนวน 3 ข้อ และ 10) หลักคุณธรรม/จริยธรรม จำนวน 3 ข้อ รวม ทั้งหมด 30 ข้อ

การวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือโดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item-Objective concurrence) โดยผู้เชี่ยวชาญได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.8 – 1.0

การหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ด้วยวิธีของ ครอนบาช (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เท่ากับ .95

4. สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร แสดงดังตาราง 1 ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวม

พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับ การรับรู้ของครู	ลำดับ
1. หลักประสิทธิผล	4.25	0.49	มาก	9
2. หลักประสิทธิภาพ	4.19	0.50	มาก	10
3. หลักการตอบสนอง	4.40	0.55	มาก	2
4. หลักการรับผิดชอบ	4.32	0.58	มาก	7
5. หลักความโปร่งใส	4.34	0.56	มาก	6
6. หลักการมีส่วนร่วม/มุ่งเน้นฉันทามติ	4.36	0.49	มาก	4
7. หลักการกระจายอำนาจ	4.35	0.59	มาก	5
8. หลักนิติธรรม	4.42	0.52	มาก	1
9. หลักความเสมอภาค	4.38	0.58	มาก	3
10. หลักคุณธรรม/จริยธรรม	4.31	0.54	มาก	8
โดยรวม	4.33	0.43	มาก	-

จากตาราง 1 พบว่า พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละหลัก ทุกหลักมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยหลักที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หลักนิติธรรม รองลงมา คือ หลักการตอบสนอง และหลักที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หลักประสิทธิภาพ

2. ผลเปรียบเทียบศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลเปรียบเทียบศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน

พฤติกรรมผู้นำตาม หลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษา	อายุ		ระดับ การศึกษา		ประสบการณ์ใน การทำงาน		ขนาดของ สถานศึกษา	
	t	Sig.	F	Sig.	F	Sig.	F	Sig.
1. หลักประสิทธิผล	0.18	0.91	0.42	0.66	0.01	0.99	0.26	0.77
2. หลักประสิทธิภาพ	0.93	0.43	0.14	0.87	0.18	0.83	1.93	0.15
3. หลักการตอบสนอง	0.38	0.77	0.62	0.54	0.43	0.65	2.28	0.1
4. หลักการรับผิดชอบ	1.4	0.24	0.55	0.57	0.86	0.42	0.43	0.65
5. หลักความโปร่งใส	0.88	0.45	0.75	0.47	0.25	0.78	0.48	0.62
6. หลักการมีส่วนร่วม/ มุ่งเน้นฉันทามติ	0.47	0.70	0.75	0.47	0.23	0.79	0.16	0.86
7. หลักการกระจาย อำนาจ	0.43	0.73	1.48	0.23	0.53	0.59	0.16	0.85
8. หลักนิติธรรม	0.76	0.52	0.23	0.8	0.32	0.73	0.76	0.47
9. หลักความเสมอภาค	0.8	0.49	0.56	0.57	0.93	0.4	0.04	0.96
10. หลักคุณธรรม/ จริยธรรม	0.77	0.51	1.06	0.35	0.12	0.89	1.79	0.17
โดยรวม	0.72	0.54	0.63	0.53	0.32	0.73	0.66	0.52

ตาราง 2 พบว่า ครูในสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีการรับรู้พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งโดยรวมและแต่ละหลักไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมผู้นำตาม

หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูในสังกัด กรุงเทพมหานคร โดยรวม และแต่ละหลัก อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ กวี เจ๊ะหมัด (2555, หน้า 89) เรื่อง พฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ระดับพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิชัย กิจถาวร (2555, หน้า 53) เรื่อง พฤติกรรมการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอบางปะอิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 พบว่า พฤติกรรมการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอบางปะอิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยเป็นผู้ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา จึงทำให้ครูซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาได้รับรู้ถึงพฤติกรรมผู้นำตามหลัก ธรรมาภิบาลได้ ประกอบกับสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดก็ให้ความสำคัญกับหลัก ธรรมาภิบาล เช่นกัน โดยมีการส่งเสริมและฝึกอบรม เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากรุงเทพมหานครให้มีคุณสมบัติครบถ้วน ตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง พร้อมจะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษา อันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความก้าวหน้าการจัดการศึกษาของ กรุงเทพมหานครตามหลักเกณฑ์ที่กรุงเทพมหานครกำหนดอีกด้วย

2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน พบว่า ครูในสังกัด กรุงเทพมหานครที่มีอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีการรับรู้พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร ทั้งโดยรวมและแต่ละหลักไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดไพโร วลัย ชาคโร (ศรีเมือง) (2558, หน้า 86) เรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูที่มีอายุระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ งานวิจัยของ บุญชริกา หนองภักดี (2556, หน้า 77) เรื่อง พฤติกรรม การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนกลุ่ม เครือข่ายแกลงบูรพา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 พบว่า ครูที่มี ประสบการณ์การทำงาน และปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน ต่างกัน มีความคิดเห็นใน พฤติกรรมการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายแกลง

บุรพา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 โดยรวมและรายด้านไม่ต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เมื่อผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ให้ความสำคัญและเป็นผู้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมาภิบาลแล้ว ย่อมทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงาน และปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเสมอภาค ไม่มีการแบ่งแยกไม่ว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน ต่างกันอย่างไร จึงทำให้ผลการวิเคราะห์พบว่า ครูที่มีอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน มีการรับรู้พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หลักประสิทธิผล ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยควรกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน

1.2 หลักประสิทธิภาพ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหาร ใช้เทคนิคและเครื่องมือการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับองค์กร ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษา และวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษาอย่างละเอียดว่าควรใช้เครื่องมือทางการบริหารจัดการประเภทใดจึงจะเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

1.3 หลักการตอบสนอง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถตอบสนองความคาดหวัง/ความต้องการของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างได้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับความคาดหวัง/ความต้องการของผู้รับบริการ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ซึ่งอาจทำการเก็บข้อมูลความคาดหวัง/ความต้องการโดยใช้วิธีต่าง ๆ เช่น การแจกแบบสอบถาม หรือ การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

1.4 หลักการรับฟังข้อคิดเห็น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความรับฟังข้อคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่และผลงานต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการแสดงความรับฟังข้อคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ และผลงานต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยกำหนดผู้รับฟังข้อคิดเห็นโครงการให้ชัดเจน และในฐานะผู้บังคับบัญชาเมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นควรเป็นผู้ที่ให้คำปรึกษา และร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในโครงการนั้น ๆ

1.5 หลักความโปร่งใส ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา บริหารโดยที่ประชาชนรู้ทุกขั้นตอนและกระบวนการต่างสามารถตรวจสอบได้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการบริหาร เพื่อความชัดเจน และตรวจสอบได้

1.6 หลักการมีส่วนร่วม/มุ่งเน้นฉันทามติ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการพัฒนาแผนงานหรืองานด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกระบวนการพัฒนาแผนงาน โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วม

1.7 หลักการกระจายอำนาจ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการถ่ายโอนอำนาจ การตัดสินใจ การใช้ทรัพยากร และภารกิจ ให้กับประชาชนดำเนินการแทนโดยมีอิสระตามสมควร ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมอบหมายงานตามความเหมาะสม และควรให้อิสระในการดำเนินงาน โดยผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่ที่เทศ ติดตาม และให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม

1.8 หลักนิติธรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารโดยคำนึงถึงเสรีภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรคำนึงถึงเสรีภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยเปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษาได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง

1.9 หลักความเสมอภาค ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติกับครูและบุคลากรอย่างเท่าเทียมในเรื่องการเข้ารับการฝึกอบรม ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริม และสนับสนุนให้ครูและบุคลากรได้เข้ารับการฝึกอบรมในสิ่งที่ครูและบุคลากรต้องการ โดยถามความคิดเห็น และปฏิบัติต่อทุกคน เหมือน ๆ กัน

1.10 หลักคุณธรรม/จริยธรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชน และส่วนรวม ก่อนประโยชน์ส่วนตน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาพฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร ในหลักอื่น ๆ เช่น หลักความคุ้มค่า

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

สรุปผลการวิจัย

1. พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยหลักธรรมมาภิบาลที่มีการรับรู้สูงสุด คือ หลักนิติธรรม รองลงมา คือ หลักการตอบสนอง และหลักธรรมมาภิบาลที่มีการรับรู้ต่ำสุด คือ หลักประสิทธิภาพ

2. ครูในสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีการรับรู้พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- กวี เจ๊ะหมัด. (2555). **พฤติกรรมกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- บุญศรีกา หนองภักดี. (2556). **พฤติกรรมกรรมการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายแก่งสมบูรณ์พวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาระยอง เขต 2**. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระปลัดไพโรวัลย์ ชาคโร (ศรีเมือง). (2558). **การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักการศึกษา สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (2561). **รายงานสถิติการศึกษา ปีการศึกษา 2561 โรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2562). **แนวทางในการ ขับเคลื่อนหลักธรรมาภิบาลเพื่อสกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบาย**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). **คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การ ภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- _____. (2555). **หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- สิทธิชัย กิจถาวร. (2555). **พฤติกรรมกรรมการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร สถานศึกษาในอำเภอบางปะอิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2**. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุเมธ แสงนิมิต. (2552). **ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : ส เจริญ การพิมพ์.
- อริย์รัช แก้วเกาะสะบ้า. (2560). **หลักธรรมาภิบาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560**. ค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2562, จาก <https://library2.parliament.go.th/ebook/contentissue/2560/hi2560-051.pdf>.
- Yamane, T. (1973). **Statistics : An introductory analysis** (3rd ed.). New York : Harper and Row.

การศึกษาสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา เขต 2

A Study of Conditions of Innovative Organization of Schools According to the
Opinions of School Administrators under Phranakhon Si Ayutthaya Primary
Educational Service Area Office 2

ปานชนก ด้วงอุดม * ธีระวัฒน์ มอนโธสง ** ศิริรัตน์ สุคันธพลกุล***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) เปรียบเทียบสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 114 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการทดสอบค่าที และ วิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านโครงสร้างองค์กร รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในนวัตกรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปัจจัยภายนอก 2) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอายุ และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

*** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

คำสำคัญ : องค์กรนวัตกรรม; ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา, สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study conditions of innovative organization of schools according to the opinions of school administrators; and 2) to compare conditions of innovative organization of schools according to the opinions of school administrators classified by sex, age, education level working experience, and school size. The sample is selected from 114 school administrators by stratified random sampling. The research instrument used was a five-rating scale questionnaire with the reliability at .99. The statistical tools used for data analysis were mean, standard deviation, t-test and F test.

The results indicates that: 1) conditions of innovative organization of schools according to the opinions of school administrators overall and in each aspect were found in a high level. The highest opinions of school administrators was found in organizational structure, followed by participation in innovation. The lowest level was found in external factor; and 2) school administrators who differed in sex, education level working and school size differences in opinions on innovative organization of schools, but school administrators who differed in age and experience no differences in opinions on innovative organization of schools.

Keywords: Innovative organization; Opinions of school administrators; schools under Phranakhon Si Ayutthaya primary educational service area office 2

บทนำ

ความเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่มีการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการบริหารจัดการ รวมไปถึงกระบวนการทางความคิด แล้วทำให้ การศึกษาหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดีขึ้นกว่าเดิม (องค์อร ประจันเขตต์, 2557 : 47) นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นของการบริหารองค์กรในยุคปัจจุบัน และในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนวัตกรรมไม่ใช่สิ่งจำเป็นแต่เฉพาะภาคธุรกิจเท่านั้น ภาครัฐก็จำเป็นที่จะต้อง มีนวัตกรรมไว้รองรับการเปลี่ยนแปลง (บุญอนันต์ พินัยทรัพย์, 2555 : 73) ทั้งนี้รวมถึงสถานศึกษาที่เป็นต้นทางของการสร้างทรัพยากรมนุษย์ป้อนให้กับทุกระบบ แต่เมื่อพิจารณาถึงสภาพการ จัดการศึกษาของไทย กลับพบว่า การจัดการศึกษาไทยยังมีปัญหา ทั้งในด้านของคุณภาพการศึกษาที่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชั้นพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก และต่ำกว่าหลายประเทศใน

แถบเอเชีย คุณภาพของกำลังแรงงานอายุ 15 ปีขึ้นไป ยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทอาชีวศึกษามีสัดส่วนน้อยกว่าประเภทสามัญศึกษา ทำให้มีการขาดแคลนแรงงานระดับกลาง และในด้านประสิทธิภาพของการจัดการเรียน การสอน การบริหารจัดการ และการใช้จ่ายงบประมาณทางการศึกษา มีปัญหาเชิงโครงสร้างและระบบการจัดการ ที่ต้องได้รับการปรับปรุง เป็นลำดับแรก ดังนั้นจึงต้องมีเครื่องมือสำคัญที่นำมาใช้แก้ปัญหา และ พัฒนาระบบการศึกษาดังกล่าว คือ องค์ความรู้และนวัตกรรมที่เหมาะสม โดยนวัตกรรมถูกจัดให้อยู่ ในยุทธศาสตร์สำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ทั้งด้านการสร้างความสามารถ ในการแข่งขันของประเทศ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างเสริมคุณภาพชีวิต และการ พัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา ดังนั้น นวัตกรรม และความเป็นองค์กร นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2560 : 5)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มีหน้าที่ในการ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีหน้าที่ในการสนองนโยบายต่าง ๆ ให้สอดคล้อง กับแผนบริหารราชการแผ่นดิน โดย ยกกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับชั้น ไปสู่ความ เป็นเลิศให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษาชาติ แต่อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ ทำให้สถานศึกษาบางแห่งไม่สามารถปรับตัวให้เป็นไปตามสถานการณ์ได้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจาก ตัวบุคคลเอง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นองค์กร นวัตกรรมดีพอ โดยอาจยังเข้าใจว่า นวัตกรรม หมายความว่าถึง งานประดิษฐ์ วัตถุ สิ่งของเพียงอย่าง เดียว แต่ในความหมายของนวัตกรรมจริง ๆ แล้ว คือ การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น และส่วนสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น จำนวนครู งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาจเป็นอุปสรรคในการเป็นองค์กรนวัตกรรมด้วย จากความสำคัญและ ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จึงมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการ เป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ซึ่งผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปเป็น แนวทางให้สถานศึกษานำไปกำหนดนโยบายในการสร้างองค์กรนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เพื่อการพัฒนา และยกระดับการศึกษาของไทยให้ทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ และมีความได้เปรียบทางการแข่งขันที่รุนแรง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็น ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำนวน 161 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำนวน 114 คน ได้มาโดยมาสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ตัวแปรย่อย ดังนี้ 1) เพศ 2) อายุ 3) ระดับการศึกษา 4) ประสบการณ์ในการทำงาน และ 5) ขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ร่วม 2) ด้านโครงสร้างองค์กร 3) ด้านบุคคลสำคัญ 4) ด้านทีมงานที่มีประสิทธิภาพ 5) ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร 6) ด้านการสื่อสาร 7) ด้านการมีส่วนร่วมในนวัตกรรม 8) ด้านปัจจัยภายนอก 9) ด้านบรรยากาศสร้างสรรค์ และ 10) ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง และพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแนวของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ร่วม จำนวน 4 ข้อ 2) ด้านโครงสร้างองค์กร จำนวน 5 ข้อ 3) ด้านบุคคลสำคัญ จำนวน 6 ข้อ 4) ด้านทีมงานที่มีประสิทธิภาพ จำนวน 6 ข้อ 5) ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร จำนวน 5 ข้อ 6) ด้านการสื่อสาร จำนวน 5 ข้อ 7) ด้านการมีส่วนร่วมในนวัตกรรม จำนวน 5 ข้อ 8) ด้านปัจจัยภายนอก จำนวน 6 ข้อ 9) ด้านบรรยากาศสร้างสรรค์ จำนวน 5 ข้อ และ 10) ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้ จำนวน 5 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruence : IOC) อยู่ระหว่าง 0.6 - 1.0 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.99

4. สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการทดสอบค่าที และ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวม

สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น	ลำดับ
1. ด้านวิสัยทัศน์ร่วม	4.25	0.70	มาก	6
2. ด้านโครงสร้างองค์กร	4.41	0.55	มาก	1
3. ด้านบุคคลสำคัญ	4.16	0.63	มาก	9
4. ด้านทีมงานที่มีประสิทธิภาพ	4.23	0.72	มาก	7
5. ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร	4.26	0.63	มาก	5
6. ด้านการสื่อสาร	4.21	0.63	มาก	8
7. ด้านการมีส่วนร่วมในนวัตกรรม	4.29	0.64	มาก	2
8. ด้านปัจจัยภายนอก	4.14	0.65	มาก	10
9. ด้านบรรยากาศสร้างสรรค์	4.28	0.71	มาก	3
10. ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้	4.27	0.71	มาก	4
โดยรวม	4.25	0.59	มาก	-

จากตาราง 1 พบว่า สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านโครงสร้างองค์กร รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในนวัตกรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปัจจัยภายนอก

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ที่ปฏิบัติงาน แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน

สภาพการเป็น องค์กรนวัตกรรม ของสถานศึกษา	เพศ		อายุ		ระดับ การศึกษา		ประสบการณ์ ในการทำงาน		ขนาดของ สถานศึกษาที่ ปฏิบัติงาน	
	t	Sig.	F	Sig.	t	Sig.	F	Sig.	t	Sig.
1. ด้านวิสัยทัศน์ ร่วม	2.59	0.01*	2.52	0.06	-	0.00*	0.48	0.62	-	0.02*
2. ด้าน โครงสร้าง องค์กร	2.84	0.01*	1.86	0.14	-	0.07	0.16	0.85	-	0.00*
3. ด้านบุคคล สำคัญ	2.79	0.01*	1.95	0.13	-	0.00*	1.15	0.32	-	0.02*
4. ด้านทีมงานที่ มี ประสิทธิภาพ	1.14	0.26	1.80	0.15	-	0.00*	1.13	0.33	-	0.06
5. ด้านการ ฝึกอบรม และพัฒนา บุคลากร	1.80	0.08	2.25	0.09	-	0.00*	1.20	0.31	-	0.19
6. ด้านการ สื่อสาร	2.12	0.04*	1.60	0.19	-	0.01*	1.78	0.17	-	0.12
7. ด้านการมี ส่วนร่วมใน นวัตกรรม	2.20	0.03*	0.92	0.43	-	0.00*	0.71	0.49	-	0.14
8. ด้านปัจจัย ภายนอก	1.97	0.06	1.21	0.31	-	0.06	1.28	0.28	-	0.05*
9. ด้าน บรรยากาศ สร้างสรรค์	1.66	0.10	1.26	0.29	-	0.00*	0.73	0.49	-	0.04*

10. ด้านองค์กร

แห่ง			1.40	0.25	-					
การเรียนรู้	1.92	0.06			-3.01	0.00*	1.50	0.23	2.73	0.00*
โดยรวม	2.32	0.02*	1.96	0.12	-	0.00*	1.12	0.33	-	0.02*
					3.24				2.30	

จากตาราง 2 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอายุ และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีอยุธยา เขต 2 โดยรวม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี (2561 : 208 - 219) เรื่อง การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพปัจจุบันขององค์การแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก นโยบายระดับชาติ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ล้วนให้ความสำคัญกับความเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา เนื่องจาก สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทำให้ทุกคนต้องพัฒนาความสามารถของตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และการสร้างสรรค์นวัตกรรม ดังนั้น องค์กรนวัตกรรมจึงเป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการพัฒนาสถานศึกษา ด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และส่งเสริมให้ไปสู่เป้าหมายที่มีคุณภาพ ดังนั้น สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีอยุธยา เขต 2 จึงต้องมีการปรับตัวให้ตนเองมีการดำเนินงานสู่องค์กรนวัตกรรม จึงพบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน และจำนวนครูในสถานศึกษา พบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารสถานศึกษาเพศชาย มีสภาพการดำเนินงานสู่องค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา มากกว่าผู้บริหารสถานศึกษาเพศหญิง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ในบริบทของการทำงานด้านการบริหารสถานศึกษา มีทั้งผู้บริหารเพศหญิง และเพศชายซึ่งในบางเรื่องเพศ

หญิงอาจมีความคิดเห็นแตกต่างจากเพศชาย 2) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรธิดา เมฆวาทต์ (2559 : 159 - 177) เรื่อง ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด พบว่า ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาทุกวัย ต้องผ่านการอบรมผู้บริหารสถานศึกษา เหมือนกัน ดังนั้นก็ทำให้มีสภาพการดำเนินงานสู่องค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน 3) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีสภาพการดำเนินงานสู่องค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษามากกว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ระดับการศึกษาที่สูงกว่า จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีองค์ความรู้ที่มากกว่า ทำให้มีมุมมองในการบริหารที่ต่างออกไป อาจจะทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินงานสู่องค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษามากกว่า 4) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก การดำเนินงานสู่องค์กรนวัตกรรมเป็นสิ่งที่เป็นการสร้างสรรคความรู้ใหม่ การปรับเปลี่ยนคุณลักษณะขององค์กร หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กร ซึ่งไม่ว่าจะมีประสบการณ์ในการทำงานอย่างไรทุกคนในองค์กรก็ต้องปรับเปลี่ยนไปพร้อม ๆ กัน และ 5) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา โดยรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดใหญ่ มีสภาพการดำเนินงานสู่องค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา มากกว่าผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดเล็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรธิดา เมฆวาทต์ (2559 : 159 - 177) เรื่อง ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด พบว่า ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งโรงเรียนขนาดใหญ่มีความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก สถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันจะมีทรัพยากรแตกต่างกันไป โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่ก็จะมีพร้อมด้านบุคลากร ด้านทรัพยากร ด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ มากกว่าสถานศึกษาขนาดเล็ก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านวิสัยทัศน์ร่วม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมให้ครูได้ร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้

ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมให้ครูได้ร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรม เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดอบรมเกี่ยวกับนวัตกรรม เป็นต้น

1.2 ด้านโครงสร้างองค์กร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษามีการประสานงานภายในองค์กรที่เหมาะสม และรวดเร็ว ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการประสานงานที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก และควรนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การประสานงานผ่านไลน์กลุ่ม เป็นต้น

1.3 ด้านบุคคลสำคัญ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อนำมาใช้ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา และครูควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง การแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน และพัฒนานวัตกรรม

1.4 ด้านทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีการทบทวนการปฏิบัติงานในทีมงานในองค์กรนวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา และครูควรให้ความสำคัญกับการทบทวนการปฏิบัติงานในทีมงาน โดยมีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

1.5 ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถกระตุ้น และส่งเสริมให้มีการผสมผสานความคิดจากฝ่ายต่าง ๆ ในการสร้างนวัตกรรม ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการกระตุ้น และส่งเสริมให้มีการผสมผสานความคิดจากฝ่ายต่าง ๆ ในการสร้างนวัตกรรม โดยจัดประชุมร่วมกัน และจัดกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ

1.6 ด้านการสื่อสาร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนให้เป็นนวัตกรรม ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนให้เป็นนวัตกรรม โดยอาจจะมอบหมายงานรวบรวมข้อมูลให้กับครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี รวมถึงการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ โปรแกรม รวมถึงอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่จำเป็น อย่างเพียงพอ เพื่อการจัดเก็บข้อมูล และการใช้ข้อมูลที่สะดวกรวดเร็ว

1.7 ด้านการมีส่วนร่วมในนวัตกรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบในการสร้างนวัตกรรม ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบในการสร้างนวัตกรรมของครู โดยการจัดประชุมร่วมกันเพื่อระดมความคิดในการกำหนดกฎระเบียบในการสร้างนวัตกรรมร่วมกัน

1.8 ด้านปัจจัยภายนอก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษานำความคิดเห็นจากผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมาเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางองค์กรในการสร้างนวัตกรรม ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการนำความคิดเห็นจากผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมาเป็นแนวทางในการกำหนด

ทิศทางองค์กรในการสร้างนวัตกรรม โดยอาจจะรวบรวมความคิดเห็นจากชุมชนโดยใช้แบบสอบถาม แล้วนำมาประมวลผล จากนั้นจึงนำมากำหนดทิศทางองค์กรในการสร้างนวัตกรรม

1.9 ด้านบรรยากาศสร้างสรรค์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาให้รางวัลบุคลากรที่ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นในการนำนวัตกรรมมาใช้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการให้รางวัลบุคลากรที่ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นในการนำนวัตกรรมมาใช้ ซึ่งอาจจะเป็นเกียรติบัตร ที่สามารถทำให้ครูเกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน

1.10 ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษามีช่องทางการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ของครูในสถานศึกษา เช่น มีเว็บไซต์สำหรับเก็บองค์ความรู้ต่าง ๆ ของสถานศึกษา คลังข้อสอบ งานวิจัย เป็นต้น ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับช่องทางการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ของครูในสถานศึกษา เช่น มีเว็บไซต์สำหรับเก็บองค์ความรู้ต่าง ๆ ของสถานศึกษา คลังข้อสอบ งานวิจัย เป็นต้น โดยอาจจะแต่งตั้งผู้รับผิดชอบอย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ในด้านอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรมองค์กร กิจกรรมที่ส่งเสริมนวัตกรรม การประเมินผลการทำงาน เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านโครงสร้างองค์กร รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในนวัตกรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปัจจัยภายนอก

2. ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอายุ และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

ชูชาติ พวงสมจิตร. (2560). แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ.

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญอนันต์ พินัยทรัพย์. (2555). องค์กรแห่งนวัตกรรม: การปรับตัวขององค์กรภาครัฐในทศวรรษ.

วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, 71 - 93.

- พรธิดา เมฆวาทต์. (2559). **ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด**. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- องค์อร ประจันเขตต์. (2557, มกราคม - เมษายน). **องค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาทางเลือกใหม่ของการบริหารการศึกษา**. วารสารพยาบาลทหารบก, 15 (1), 45 - 51.
- อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี. (2561, กรกฎาคม - กันยายน). **การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 12 (3), 207 - 219.

การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภาวะคุกคามของหน่วยงานภาครัฐในการ
ขับเคลื่อนแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)

Analysis of Weaknesses, Strengths, Opportunities and Threats of
Government Agencies
in Driving the Master Plan for Promoting National Morality. Issue 1
(2016-2021)

ราเชนทร์ นพณัฐวงศ์*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภาวะคุกคาม
ในการดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)
ของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นตัวบ่ง
ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการที่จะต้องร่วมมือกันเร่งส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมให้แก่
เด็ก เยาวชน และพลเมืองของประเทศให้สมดุลทั้งทางวัตถุและจิตใจควบคู่กันไปโดยเน้นให้
“คุณธรรม นำการพัฒนา” สร้างสังคมแห่งคุณธรรมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และ “โมเดล
ขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0” เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคงสงบสุขร่มเย็น และเพื่อให้สอดคล้องกับ
นโยบายของรัฐบาล อันเป็นกลไกเครื่องมือในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมใน
ประเทศไทย โดยให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาควิชาการ ภาค
สื่อสารมวลชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนร่วมกันบูรณาการอย่างเป็นทางการตาม
แนวทาง “ประชารัฐ” เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

แผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับนี้ รัฐบาลได้กำหนดแนวทางให้หน่วยงาน
ดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมให้เป็น “เอกภาพ” และต้องการให้มีหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางในการ
ประสานภารกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมอย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม
เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีทิศทางเดียวกันทั่วประเทศโดยให้มีการกำกับและประเมินผลเพื่อให้
หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรภาคี เครือข่ายทุกภาคส่วนได้นำ
“แผนแม่บท” ในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติดังกล่าว ไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิด
ประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติและประชาชน

คำสำคัญ : การขับเคลื่อน รัฐบาล การส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

* หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ Email :
Rachenn@sau.ac.th

Abstract

This academic article were to Analyze Weaknesses, Strengths, Opportunities and Threats. In the implementation of the master plan for promoting national morality, Issue 1 (2016-2021)the problem of lack of morality in Thai society today. It is an indicator of the need for sharing. Promote your website. Ethics is the right thing for children, young people and citizens to balance the material and the mind together with the emphasis on "Moral Development" to create a moral society according to the national strategic plan 20 years. and "Models of Thailand 4.0" to keep society safe and peaceful. And to comply with government policies. It is a tool to motivate moral ethics in Thailand. All sectors of the society, the public sector, the private sector, the academic sector, the mass media sector. Civil society and the people together to formally integrated the "public" to maximize the benefits to the people.

Master Plan for Promoting National Integrity the government has set guidelines for the agency to promote morality to be "unity" and to have a central unit to coordinate the mission of promoting morality. This is to promote the morality of the government, the private sector and the civil society and partner organizations. All sectors have adopted the "master plan" in promoting such national virtues. to perform effectively and maximally benefit the nation and the people.

Keywords : Master Plan; Government; promoting national morality

บทนำ

ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ความเป็นไทยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นนโยบายสำคัญขอรัฐบาล “พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา” นายกรัฐมนตรี ที่มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาที่สะท้อนถึงวิกฤตการณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในชาติ โดยส่งเสริมให้науศาสตร์ วัฒนธรรม และความเป็นไทยมาสร้างสรรค์สังคมไทย ให้เกิดความเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรม ส่งเสริมให้องค์การทางศาสนามีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสร้างค่านิยม จิตสำนึกที่ดีแก่ประชาชน เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง สงบสุขร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนา รวมทั้งระบบเศรษฐกิจเกิดความมั่นคง เข้มแข็งบนวิถีวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างยั่งยืนตามยุทธศาสตร์ประชารัฐของรัฐบาลที่ต้อง การให้สร้างพลังการทำความดีเพื่อชาติและประชาชน โดยเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน รวมทั้งมุ่งหวังที่จะเห็นสามสถาบันหลักของชาติมีความเข้มแข็ง เป็นฐานรากเชื่อมร้อยให้บ้านเมืองสมานฉันท์และมั่นคงอย่างยั่งยืนจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิด “แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับ

ที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)”ฉบับนี้ขึ้นเพื่อสนองนโยบายรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาประเทศให้สมดุลทั้งทางวัตถุ และ จิตใจควบคู่กันไปให้ “คุณธรรม นำการพัฒนา” สร้างสังคมแห่งคุณธรรมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาสู่ประเทศไทยทำให้เกิดวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลงและมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมและระบบคุณค่าที่ดึงามของสังคมไทยได้เริ่มเสื่อมถอย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังขาดทักษะในด้านการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดี นอกจากนี้ สื่อสารมวลชนทั้งสื่อโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์จำนวนมากขาดความเข้มงวดทางจรรยาบรรณในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเชิงลบทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนค่านิยมพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยม บริโภคนิยมมากขึ้น และขาดจิตสำนึกสาธารณะ โดยให้ความสำคัญกับเรื่องส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลงไปสู่ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ อาทิปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาการหย่าร้างภายในครอบครัว ปัญหาความขัดแย้งแปลกแยกทางสังคม ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศ รวมทั้งปัญหาเสพติดและอาชญากรรม เป็นต้น

เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติรัฐบาลภายใต้การนำของ “พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา” นายกรัฐมนตรีจึงได้มีนโยบายส่งเสริมให้มีการนำศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และความเป็นไทยมาสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพ และมีคุณธรรมโดยส่งเสริมให้องค์การทางศาสนา มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สร้างค่านิยม จิตสำนึกที่ดีแก่ประชาชนเพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง สงบสุขร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนา รวมทั้งระบบเศรษฐกิจเกิดความ มั่งคั่งเข้มแข็งบนวิถีวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างยั่งยืน ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และโมเดลประเทศไทย 4.0 ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายในเพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาวเพื่อเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาล คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติจึงได้เห็นชอบให้จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่1(พ.ศ.2559-2564) โดยมีเป้าหมายหลักในการยกระดับจิตใจประชาชนให้มีคุณธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเพื่อสร้างคุณ ธรรมในสังคมไทยและส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกโดยมีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ 1) การศึกษาข้อมูลด้านคุณธรรมจริยธรรมภาพรวมในระดับชาติกฎหมาย/นโยบาย ที่เกี่ยวข้อง องค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม บริบทของสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านคุณธรรมจริย ธรรมในสังคมไทย ทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาหลักการแนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) การจัดประชุม ประชาพิจารณ์เพื่อระดมความคิดเห็นและตรวจสอบการนำยุทธศาสตร์ไปใช้กับประชาชนในประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการ เป็นการนำข้อมูลที่ได้ประมวลในขั้นตอนที่1มากำหนดเป็นกรอบเพื่อสร้าง รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานเพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) และการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการระดับชาติต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการนำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ไปใช้เป็นการนำรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยรวมทั้งยุทธศาสตร์ในการดำเนินการไปใช้กับประชาชนในประเทศเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติและเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในการนำรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของคนไทยไปใช้

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นปรับปรุงแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) หลังจากนำไปใช้ในระยะเวลา 6 เดือน และ 1 ปี

กรอบแนวคิดในการจัดทำแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติของรัฐบาล

การจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่1 (พ.ศ.2559-2564) รัฐบาลได้ดำเนินการตามกรอบแนวคิดการดำเนินงานขั้นต้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาแนวคิดทฤษฎี สภาพคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นฐานความรู้ในการกำหนดเป็นแนวทางในการจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่1(พ.ศ.2559-2564) ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย พระบรมราชาชาตและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลักคำสอนทางศาสนา เช่น หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และศาสนาซิกข์ และแนวคิดของนักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น ทฤษฎีตันไม้ จริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของทัลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parsons) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา และทฤษฎีพัฒนา การทางจริยธรรมของ จังค์ เพียเจต์ (Jean Piaget) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) เป็นต้น (สุทธีวรรณ ตันติรัตนาวงศ์ และศศิภาญจน์ ทวีสุวรรณ, 2552)

2.2 แนวนโยบายและกฎหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมภาครัฐ อันประกอบด้วย การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ที่ต้องการเห็นประเทศไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพ คือ สังคมอุดมปัญญา สังคมแห่งโอกาส สังคมที่เป็นธรรม สังคมแห่งคุณธรรม สังคมที่เกื้อกูลแบ่งปัน และโมเดลประเทศไทย 4.0 ที่ต้องการจะนำพาประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ด้วย 2 แนวคิดสำคัญ คือ การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และการเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในกับเศรษฐกิจโลกที่เน้นการ “พัฒนาที่สมดุล” ใน 4 มิติ กล่าวคือมีความสมดุลในความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การรักษาสິงแวดล้อม การมีสังคมที่อยู่ดีมีสุข และการเสริม สร้างภูมิปัญญา มนุษย์ โดยการพัฒนาที่สมดุลตั้งอยู่บนฐานคิดของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งมีหลัก การสำคัญว่า “เมื่อพร้อม ต้องรู้จักเต็ม เมื่อพอต้องรู้จักหยุด เมื่อเกิน ต้องรู้จักปัน” นอกจากนี้ในระเบียบ

สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ที่ต้องการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมใน สังคมไทยให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล โดยเฉพาะในนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน (พ.ศ. 2557) ที่เน้นการส่งเสริมคุณธรรม

2.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้ประเมินสถานการณ์ ความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะสังคม ประเทศไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุจากการมีโครงสร้างประชากรที่วัยสูงอายุเพิ่มขึ้น วัยเด็กและวัยแรงงานลดลง คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัย แต่มีปัญหาคุณภาพการศึกษาและระดับสติปัญญาของเด็ก พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และผลิตภาพแรงงานต่ำ ประชาชนได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มขึ้น และมีการจัดสวัสดิการทางสังคมในหลายรูปแบบแต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรเป็นปัญหา หากการพัฒนาประเทศ สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดและการเพิ่มขึ้นของการพนัน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน แต่คนไทยตื่นตัวทางการเมืองและให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและธรรมาภิบาลมากขึ้น นอกจากนี้ได้ประเมินความเสี่ยงด้านคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมที่ดี ความเสื่อมถอยและประเพณีดั้งเดิมถูกบิดเบือนเนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ตึงามลดลง ทั้งการดำรงชีวิตประจำวันการใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่นมุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการบริโภค การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง แก่งแย่งเอาเปรียบกันขาดความสามัคคี ไม่เคารพสิทธิผู้อื่นและขาดการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม

จากปัญหาสังคมดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์จากภูมิคุ้มกันประเทศที่เป็นทุนทางสังคมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักที่ยึดโยงคนในชาติให้เกาะเกี่ยวกันอย่างแน่นแฟ้นเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม โดยเฉพาะรัชกาลปัจจุบันที่ทรงเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตบนทางสายกลางและความพอเพียงทรงยึดมั่นในประโยชน์สุขของพสกนิกรในทุกด้าน ยึดโยงคนไทยให้เป็นปึกแผ่นลดอิทธิพลของความทันสมัยและความขัดแย้งในสังคมไทย ประชาชนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันทำให้สังคมไทยมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ตึงาม ครอบครัวสามารถบ่มเพาะความเป็นไทยที่มีจิตสำนึกและอัตลักษณ์ให้บุตรหลานได้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นยังเป็นกลไกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกันเป็นพลังหลัก ในการพัฒนาฐานรากของประเทศให้มั่นคงทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง บรรเทาปัญหาเศรษฐกิจสังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นได้

2.4 ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.)กล่าวถึงสภาพของสังคมไทยด้านธรรมาภิบาลไว้ว่า ประเทศไทยจะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องธรรมาภิบาลอย่างเร่งด่วน จากการประเมินผ่านดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ชี้ว่า สังคมไทยในภาพรวมมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอยู่ในระดับปานกลาง ในปี 2556 แต่ต้องค้ำประกอบด้านสังคมประชาธิปไตย ที่มีธรรมาภิบาลอยู่ในระดับที่ต้องเร่งแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว ถือเป็นความจำเป็นของประเทศไทยที่จะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องธรรมาภิบาลอย่างเร่งด่วนเนื่องจากสถานการณ์วิกฤตคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลของสังคมไทยขณะนี้ ได้มีการสะสมตัวและลุกลามสู่ทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาคการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่มีการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง มีการทุจริตเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง มีผลประโยชน์ส่วนตนทับซ้อนกับผลประโยชน์รัฐหน่วยงานภาครัฐ มีระบบการบริหารงานที่ไม่เป็นธรรมาภิบาล มีการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ หาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้อง ภาคธุรกิจบางส่วนมีการร่วมมือกับนักการเมืองและข้าราชการ กระทำการทุจริตเพื่อให้ได้งานจากภาครัฐ ปิดงานอย่างรวดเร็ว ผูกขาดทางธุรกิจหลีกเลี่ยงภาษี ขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค ภาคประชาชนมีแนวโน้มยอมรับการทุจริตต่าง ๆ ที่ตนเองได้รับประโยชน์มากขึ้น

2.5 แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559)

พันธกิจที่ 1 อนุรักษ์คุ้มครองและส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างมั่นคง

พันธกิจที่ 2 สนองงานสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้สืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน

พันธกิจที่ 3 สร้างสรรค์สังคมสันติสุขด้วยมิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในทุกๆ ระดับ

พันธกิจที่ 4 ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนสนับสนุนและมีส่วนร่วมดำเนินงานทางวัฒนธรรม เพื่อเชิดชูคุณค่า และจิตวิญญาณของความเป็นไทย

พันธกิจที่ 5 สร้างคุณค่าทางสังคมและส่งเสริมคุณค่าทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม

2.6 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2549-2559) มุ่งเน้นส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และมีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.7 ข้อคิดเห็นของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรัฐต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเป็นที่พึงยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และนำหลักธรรมทางศาสนามาประพฤติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2.8 การส่งเสริมคุณธรรมในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในประเทศ เช่น สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา และศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) กระทรวงวัฒนธรรม ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรมสำนักงาน ก.พ. ศูนย์ส่งเสริมการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม

(ศกอส.) โครงการลูกพระดาบส โครงการพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โครงการ“เรายกวัดมาไว้ที่เขเว่นฯ” บริษัท ซีพี ออลล์ จำกัด (มหาชน) ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย และมูลนิธิธรรมดี (Do D Foundation)

การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภาวะคุกคามในการดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)

การจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่1(พ.ศ.2559-2564) มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของสภาพแวดล้อม ที่จะส่งผลต่อการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และศักยภาพ ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิผล เพราะฉะนั้นในการจัดทำแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาตินี้ จึงได้ทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรมในประเทศไทยใน 4 ด้าน คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 จุดอ่อน (Weaknesses)

1) การขาดการประสานความร่วมมือและบูรณาการการทำงานในภาครัฐ ด้านบุคลากร บทบาทหน้าที่ และงบประมาณการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ตลอดจนขาดการติดตาม ประเมินผลด้านประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่และการใช้งบประมาณ

2) ความผันผวนทางการเมือง อาจส่งผลให้การดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ ขาดความต่อเนื่องและอาจชะงักงัน หากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและนโยบายด้านการส่งเสริมคุณธรรม รวมทั้งผู้นำประเทศขาดความสนใจไม่เข้าร่วมในการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

3) การขาดกระบวนการมีส่วนร่วม หรือกระบวนการตัดสินใจที่ต้องใช้การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทำให้บางครั้งการขับเคลื่อนงานเป็นไปอย่างเชื่องช้า แม้แต่งานการส่งเสริมคุณธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพคนไทย ก็ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกัน

4) โครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กรขาดการเชื่อมโยงระหว่างฐานราก และระดับนโยบาย และเป็นโครงสร้างการบริหารจัดการที่ไม่ชัดเจน ทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในองค์กรไม่แน่นแฟ้นและเกิดความอ่อนแอ ส่งผลให้ขาดระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติที่ชัดเจน

5) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและกระแสโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมที่ดีงาม ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง คนไทยให้ความสำคัญกับศีลธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงามลดลง ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น มุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง ต่างแก่งแย่งเอาเปรียบกันทำให้คนไทยขาดความสามัคคี การเคารพสิทธิผู้อื่น และการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ

6) ความอ่อนแอในเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทย อันเนื่องมาจากชีวิตครอบครัว ลักษณะสังคมไทยเปลี่ยน แปลงไป พ่อแม่ไม่มีเวลาสั่งสอนอบรมลูก แม้ว่าเยาวชนเข้าเรียนหนังสือใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนตั้งแต่วัยเยาว์ แต่โรงเรียนไม่สามารถอบรมกล่อมเกลาเยาวชนในด้านคุณธรรม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตได้เท่าเทียมกับพ่อแม่และชุมชน หรือจะกล่าวง่าย ๆ คือ วัด บ้าน โรงเรียน แยกส่วนกันไม่เป็นสังคมที่กลมกลืนกัน การหล่อหลอมและอบรมด้านคุณธรรม ตลอดถึงการสืบทอด วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทยก็อ่อนด้อยไป ยิ่งเยาวชนที่อยู่ในวัยทำงานต้องจากครอบครัวไปอยู่ต่างถิ่น อยู่ในสังคมโรงเรียน ยิ่งเกิดการแตกแยก ทั้งทางด้านจิตใจและการดำเนินชีวิตความอ่อนแอ ในทางวัฒนธรรมทำให้ขาดจุดยืน ขาดความมั่นใจ ขาดการใคร่ครวญในการรับหรือไม่รับสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบได้ง่าย เกิดความสับสนในการดำเนินชีวิตแบบไทยที่เหมาะสม เยาวชนจำนวนไม่น้อย พุ่มเพื่อหยั่งไม่เอาเบาไม่สู้ หลงวัตถุ หลงเงินตรา ก่อปัญหาให้ตัวเองและสังคม

7) ระบบอุปถัมภ์ซึ่งแผ่กระจายไปทั่วในสังคมไทยเป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาในด้านต่างนำไปสู่ผลในทางลบต่อระบบคุณธรรม ความสามารถทำให้ความเสมอภาคทาง กฎหมายและความยุติธรรมทางสังคมเกิดได้ยาก

3.2 จุดแข็ง (Strengths)

1) ประเทศไทยมีสถาบันหลักของประเทศที่สำคัญคือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวม และทรงเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชาติให้เกาะเกี่ยวกันอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะรัชกาล ปัจจุบันที่ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีงามในการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางและความพอเพียงของคนใน สังคมไทย

2) ประเทศไทยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุล การพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในทุกระดับ

3) ประเทศไทยมีค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ที่ดีงาม และทรงคุณค่า ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ยึดโยงให้คนไทยมีความเป็นเอกภาพ

4) การมีหน่วยงานและองค์กรที่ทำงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรหรือสถาบันทางศาสนาต่าง ๆ ซึ่งมีการดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรในศาสนาได้ทำ หน้าที่ส่งเสริมคุณธรรมตามหลักการทางศาสนาแก่ศาสนิกชนในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ของแต่ละศาสนาอย่างต่อเนื่อง

5) ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ต่างให้ความสำคัญ และสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรมให้แก่ประชาชน

6) การมีภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน ทั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น รวมถึงเครือข่ายภาควิชาการ คือ สถาบันการศึกษาและสถาบันการวิจัยต่าง ๆ ร่วมกันดำเนินงาน ส่งเสริมคุณธรรมให้แก่ประชาชน

7) ประเทศไทยมีการบรรจุความรู้เกี่ยวกับหลักการของศาสนาต่าง ๆ ไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาทั้งในรูปแบบการสอดแทรกเนื้อหาวิชาในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และในรูปแบบของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.3 โอกาส (Opportunities)

1) การมีแผนระดับชาติสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมในระดับต่าง ๆ ได้

2) การเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนบริหารงานและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีคุณธรรม ประกอบด้วย ความโปร่งใส มีธรรมาภิบาล (Good Corporate Governance) และมีจิตสำนึก

รับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR)

3) คุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยกำลังวิกฤติหนัก เกิดเป็นกระแสสังคมให้บุคคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็บบุคลากรทางศาสนา นักการเมือง และข้าราชการระดับสูง เป็นต้นแบบที่ดี

4) กลไกภาครัฐบางส่วนให้การสนับสนุนการเสริมสร้างคุณธรรมให้สังคมไทย จึงเป็นกลไกที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและผลักดันการพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรม

5) การที่ภาคประชาชน ประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน มีความสนใจร่วมกันในการขับเคลื่อนหรือดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่รัฐเข้าไม่ถึง

6) การเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ในปี 2558 เนื่องจากประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศซึ่งเป็นเพื่อนบ้านและมีพรมแดนติดกันมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน

7) ประเทศไทยมีกระบวนการสื่อสารที่มีความทันสมัย โดยผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้สามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสื่อสารเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและคล่องตัวมากขึ้น

8) ประเทศไทยมีทุนทางสังคมคือสิ่งดีงามต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน รวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความดีเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมบนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ได้แก่ ทุนคน ทุนความรู้ ทุนภูมิปัญญา และทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืน

9) กระแสการเรียกร้องให้ปฏิรูปประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

3.4 ภาวะคุกคาม (Threats)

1) กระแสบริโภคนิยม และการโฆษณาชวนเชื่อ กำลังเป็นกระแสที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมของคนในสังคมไทย

2) ปัญหาความขัดแย้งความแตกแยกทางด้านการเมือง ปัญหาทางเศรษฐกิจตกต่ำ และปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการให้ความสำคัญกับเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย

3) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศในภาวะสังคมปัจจุบัน แม้จะมีผลกระทบในเชิงบวกในเรื่องความสะดวกสบาย แต่อาจจะส่งผลกระทบในเชิงลบต่อการยึดมั่นในคุณธรรมของประชาชนในสังคมไทย

4) กระแสการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาสู่สังคมไทยทางสื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น ทำให้รากเหง้าความเป็นไทยหลายประการได้รับผลกระทบถูกลดคุณค่าลงและถูกเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยกำลังถูกกลืนจากค่านิยมตะวันตก ส่งผลให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ต่างยึดติดกับค่านิยมของต่างชาติแล้วละเลยความเป็นไทย

5) ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศและการส่งเสริมคุณธรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมานานจนฝังรากลึกและพบเกือบทุกกลุ่มอาชีพในสังคมไทย อีกทั้งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยไปแล้ว เมื่อปัญหาดังกล่าวผูกพันอยู่กับสังคมไทย จึงส่งผลให้คนไทยบางส่วนมองว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติและยอมรับได้ โดยมักจะใช้แนวคิดว่าผู้มีอำนาจก็มักจะโกงกันทุกฝ่าย ดังนั้นหากใครโกงแล้วทำงานเก่งก็ถือว่าพอรับได้หรือคนโกงแต่เก่งดีกว่าคนซื่อที่ทำงานไม่เป็นทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมคอร์รัปชันเกือบจะสมบูรณ์

การบริหารจัดการแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

กระบวนการเพื่อให้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) นำไปสู่การปฏิบัติและประสบผลสำเร็จได้จะต้องอาศัยการบริหารจัดการ ซึ่งมีระบบและขั้นตอนในการดำเนินงาน เนื่องจากปัจจุบันมีหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรมหลายหน่วยงาน โดยที่ยังไม่มีการกำหนดทิศทางหรือบูรณาการแนวทางให้เป็นเอกภาพเดียวกัน รวมทั้งยังไม่มีหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางในการประสานภารกิจดังกล่าวในภาพรวมของประเทศ เพราะฉะนั้น การมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) นี้จะทำให้มีหน่วยงานที่จะเป็นศูนย์กลางในการประสานภารกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมอย่างชัดเจน และมีการบูรณาการและพัฒนางานอย่างต่อเนื่องในทิศทางเดียวกันทั้งประเทศ ตามยุทธศาสตร์ประชารัฐเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์เป้าประสงค์พันธกิจ วัตถุประสงค์หลัก ตัวชี้วัด และยุทธศาสตร์ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานโดยตรง ทั้งที่เป็นหน่วยงานหลักและหน่วยงานร่วมสามารถนำไปใช้ในการวางแผนปฏิบัติงานหรือกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณธรรมภายใต้บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานได้ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานอาจจะมียุทธศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น การขาดงบประมาณเพื่อการปฏิบัติตามแผนแม่บทฯ การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรมในหน่วยงานหรือสร้างความเข้าใจในแผนแม่บทฯ การมีภารกิจหน้าที่ไม่อำนวยให้ปฏิบัติงานตามแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้อย่างชัดเจน เป็นต้น

นอกจากการบริหารจัดการแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังที่กล่าวมาแล้ว รัฐยังมีการกำกับติดตามและประเมินผล ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการ เพื่อจะช่วยให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้ทราบว่าการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทยที่ได้ดำเนินการไปแล้วนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ต้องการมากน้อยเพียงใด หรือดำเนินการประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพหรือไม่ ผลจากการกำกับติดตามและประเมินผลจะให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน ช่วยให้การบริหารจัดการแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพราะฉะนั้น การกำกับติดตามและประเมินผลจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการแผนแม่บทในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

บทบาทในการขับเคลื่อนขององค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนและประชาชน

ปัจจัยเสริมที่ทำให้การบริหารจัดการแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติ ประสบผลสำเร็จคือ บทบาทของรัฐกับการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนและประชาชน ดังนี้

5.1 ภาครัฐ มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ โดยการให้ภาครัฐมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจและการบริหารราชการสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นมากขึ้น พร้อมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร มูลนิธิอาสาสมัครหรือการรวมตัวในชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและประชาชนทั่วไปด้วยกลไกของรัฐที่มีอยู่หรือสร้างเพิ่มขึ้น และมีมาตรการกำกับดูแลสื่อมวลชนอย่างเหมาะสมแทนการปล่อยเสรีจนเกินไป อีกทั้งมีการจัดสรรเวลาผ่านสื่อมวลชนของรัฐเพื่อการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตที่งดงามของไทย

5.2 ภาคประชาสังคม ภาคชุมชน และภาคประชาชน สังคมมีความเข้มแข็ง และมีโอกาสเพิ่มขึ้นในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม สู่การปฏิบัติซึ่งประชาชนในวงกว้างได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมมากขึ้น และมีช่องทางในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับภาครัฐและภาคีอื่น ๆ

5.3 ภาคธุรกิจเอกชน และภาควิชาชีพ ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม โดยมีแนวคิดในการดำเนินธุรกิจที่อยู่บนฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

5.4 ภาควิชาการและภาคสื่อมวลชน เกิดความตื่นตัวและได้รับการยอมรับมากขึ้นในบทบาทของการส่งเสริมคุณธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานการวิจัย และพัฒนามีบทบาทมากขึ้นในการเชื่อมโยงงานวิจัย

ด้านการส่งเสริมคุณธรรม โดยนำหลักการทางวิชาการมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือภายในชุมชน ตั้งแต่การรวบรวมข้อมูล การร่วมกันคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจ เกิดเป็นเครือข่ายภาคีในการส่งเสริมคุณธรรม การประสานความร่วมมือกับภาครัฐ

ภาคเอกชน นักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสนองต่อการแก้ไขปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรม อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน

5.5 ประชาชนทั่วไป มีบทบาทในการสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรม นำหลักธรรมทางศาสนา มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สร้างเครือข่ายความร่วมมือส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัด ชุมชน ท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน ในการส่งเสริมคุณธรรมในพื้นที่ ตลอดจนให้การสนับสนุนผู้ปฏิบัติงานส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย

แนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติของรัฐ

แนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสำคัญ คือ การผลักดันให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนโดยเสียงสนับสนุนจากคนส่วนใหญ่ของสังคมไทย นำไปสู่การปฏิบัติที่ทุกภาคส่วนของสังคมให้การยอมรับและตระหนักถึงความสำคัญและพร้อมที่จะดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับการแปลงแผนแม่บทฯ สู่การปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ให้กระจายลงสู่พื้นที่ยึดหลักภารกิจและการมีส่วนร่วม เพิ่มการใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ให้เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ในทุกภาคส่วนทั้งระดับประเทศ จังหวัด และพื้นที่ใช้กลไกภาคีเครือข่ายในภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจเอกชน ภาควิชาชีพ ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และภาคประชาชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนอย่างบูรณาการตามยุทธศาสตร์พระราชัฐเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

6.1 ประชาสัมพันธ์เผยแพร่และประชุมชี้แจง สร้างความรู้ความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญและพร้อมเข้าร่วมในการผลักดันแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) โดยจัดทำแนวทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนตระหนักและยอมรับในแผนแม่บทฯ เผยแพร่สร้างความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนที่เป็นภาคีเครือข่ายได้รับรู้และนำไปปฏิบัติ อาทิ พัฒนาศักยภาพประชาชนให้เห็นความสำคัญของหลักธรรมทางศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวัฒนธรรมประเพณีไทยที่งดงาม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบและชุมชน พร้อมรองรับกับความเปลี่ยนแปลง ผลักดันให้ชุมชน ศาสนสถาน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมให้มากขึ้น สนับสนุนให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ เสริมสร้างสังคมที่ดีมีคุณธรรมและพัฒนาบุคลากรภาคเอกชนให้เป็นผู้มีคุณธรรม ฯลฯ

6.2 การสร้างความเชื่อมโยงในกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) และแผนระดับอื่น ๆ โดยกำหนดประเด็นสำคัญภายใต้ยุทธศาสตร์แผนแม่บทฯ ที่เสนอต่อสาธารณะอย่างชัดเจน บูรณาการประเด็นการส่งเสริมคุณธรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกันกับแผนต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม โดยจัดทำเป็นแผนบูรณาการที่ตอบสนองการพัฒนาในหลายมิติเชื่อมโยงแนวคิดพื้นฐานยุทธศาสตร์ประเด็นการส่งเสริมคุณธรรมที่สำคัญในภาพรวม

6.3 การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนแผนของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ โดยนำ การวิจัยเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1(พ.ศ. 2559-2564) ปรับปรุงกฎ หมายต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ นำเทคโนโลยีสารสนเทศ มา ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารจัดทำฐานข้อมูลที่ภาคส่วนต่าง ๆ เข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้ง่าย รวมทั้งสร้างช่องทางให้ภาคประชาสังคม มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมการ ส่งเสริมคุณธรรม

6.4 การเพิ่มความรับผิดชอบและการยอมรับบรรจุเป็นงานสำคัญ ร่วมขับเคลื่อนแผน แม่บทส่งเสริม

คุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ในระดับประเทศและระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสนับ สนุนให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) มาเป็นกรอบดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งผลักดันกลไกทุกภาคส่วนให้ยอมรับและมีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนมากขึ้น

6.5 การสร้างระบบติดตามประเมินผลให้ทุกภาคส่วน สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการติดตาม ความก้าวหน้า ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)

การขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติ

ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติได้นั้น รัฐจะต้องอาศัย หน่วยงานและองค์กร ภาคีเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้เกิดการดำเนินการขับเคลื่อนดังต่อไปนี้

7.1 รัฐบาลควรคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกำกับ ติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ คณะอนุกรรมการด้านวิชาการ และคณะอนุกรรมการด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อดำเนินการขับเคลื่อน แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) โดยการบูรณาการการทำงานของ ทุกภาคส่วนในลักษณะประชารัฐ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

7.2 รัฐบาลควรจัดให้มีคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวง ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงเป็นประธานอนุกรรมการ รองปลัดกระทรวงเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และอธิบดีกรมต่าง ๆ เป็นอนุกรรมการโดยให้มีหน้าที่ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ประสานงาน และกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในหน่วยงาน เพื่อส่งเสริมให้ ข้าราชการและประชาชนมีคุณธรรมและมีการเร่งรัดติดตามประเมินผลภายใต้บทบาทหน้าที่และ งบประมาณของหน่วยงาน รวมทั้งรายงานผลความก้าวหน้าต่อคณะอนุกรรมการกำกับติดตามการ ส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติตามลำดับ เพื่อเสนอ คณะรัฐมนตรี

7.3 รัฐบาลควรจัดให้มีคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานอนุกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัด/ผู้ทรงคุณวุฒิเป็น อนุกรรมการ และวัฒนธรรมจังหวัดเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ โดยให้มีหน้าที่ขับเคลื่อนแผน

แม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ประสานงาน และกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในหน่วยงาน เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนมีคุณธรรม และมีการเร่งรัดติดตามประเมินผลภายใต้ บทบาทหน้าที่และงบประมาณของหน่วยงาน รวมทั้งรายงานผลความก้าวหน้าต่อคณะกรรมการ กำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ตามลำดับ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี

7.4 รัฐบาลควรจัดให้หน่วยงาน/องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ดำเนินการวิเคราะห์ บูรณาการ ปรับแผนงาน โครงการประจำปีงบประมาณ 2559-2564 และจัดทำคำขอจัดตั้งงบประมาณใน ปีงบประมาณ 2559-2564 พร้อมทั้งให้ดำเนิน การตามแผนงานโครงการดังกล่าว ให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) รวมทั้งรายงานต่อ คณะกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทยและคณะ กรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติตามลำดับ ภายใน 30 วัน หลังจากสิ้นปีงบประมาณ 2559-2564 ช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปีเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี

7.5 รัฐบาลควรให้สำนักงานงบประมาณ นำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ไปใช้ในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณตามแผนงานโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ และให้สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ นำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2561) กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)

7.6 รัฐบาลควรให้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน(ก.พ.)และสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ การ (ก.พ.ร.) ทบทวนโครงสร้างของส่วนราชการ ปรับปรุง กฎระเบียบและกำหนดตัวชี้วัด รวมทั้งการติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพและเป็นไปตามแผนแม่บทฯ

7.7 รัฐบาลควรให้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เป็นผู้กำกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้ยุทธศาสตร์แผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามระเบียบ สำนักงานนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2550 และรายงานผลต่อ คณะรัฐมนตรี เพื่อทราบผลการดำเนินงานในภาพรวม

การกำกับติดตามและประเมินผลแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1(พ.ศ. 2559-2564)

บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่รัฐพึงกระทำคือ การกำกับติดตามความก้าวหน้า การ ประเมินผลสำเร็จและผลกระทบของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตาม ประเด็นยุทธศาสตร์และผล การดำเนินงานในภาพรวมตามแผนแม่บทฯ ซึ่งจะมีการกำกับติดตามและประเมินผลการส่งเสริม คุณธรรมในระดับพื้นที่ โดยการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนติดตามความก้าวหน้าในบทบาทหน้าที่ที่ รับผิดชอบ ตลอดจนจะมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในทุกระดับ ทั้ง ฐานข้อมูลระดับภาพรวมและระดับพื้นที่ โดยมีแผนการติดตามประเมินผล ดังนี้

8.1 รัฐควรให้ความสำคัญกับการกำกับติดตามความก้าวหน้าการประเมินผลสำเร็จและผลกระทบของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตามประเด็นยุทธศาสตร์และผลการส่งเสริมคุณธรรมในภาพรวม โดยใช้การกำกับติดตามประเมินผลเป็นเครื่องมือในการบริหารแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ตั้งแต่การติดตามความก้าวหน้าของกระบวนการผลักดันแผนสู่การปฏิบัติ ผลผลิตและผลลัพธ์ตามตัวชี้วัดที่สะท้อนผลการส่งเสริมคุณธรรมอย่างชัดเจนภายใต้ยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทฯ เพื่อประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยจัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติตามลำดับเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี

8.2 รัฐควรมีกลไกการกำกับติดตามประเมินผลแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ได้แก่

8.2.1 การกำกับติดตามประเมินผลการส่งเสริมคุณธรรมระดับพื้นที่ ให้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวงและจังหวัด ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับติดตาม การประเมินผล การประสานงาน ภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมกันส่งเสริมคุณธรรมในระดับพื้นที่การบริหารจัดการแผนแม่บทฯ สู่การปฏิบัติ และจัดทำรายงาน เสนอคณะกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติตามลำดับ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี

8.2.2 การกำกับติดตามการวิเคราะห์ บูรณาการ ปรับแผนงาน โครงการประจำปีงบประมาณ 2559 -2564 ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในแผนแม่บทฯ และเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามตัวชี้วัดบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด ให้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวงและจังหวัด ภายใต้การกำกับ ของคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ จัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติตามลำดับ ภายใน 30 วัน หลังจากสิ้นปีงบประมาณ 2559-2564 ช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี รวมทั้งให้สรุปผลการดำเนินงานตลอดแผนแม่บทฯระยะเวลา 5 ปีและให้นำเสนอและจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 2 ต่อไป

8.2.3 การปรับปรุงแก้ไขแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ให้คณะกรรมการด้านวิชาการแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ทบทวนปรับปรุงแผนแม่บทฯ หลังจากนำไปใช้ในระยะเวลา 6 เดือน และ 1 ปี

8.2.4 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้งระดับภาพรวมและระดับพื้นที่สำหรับการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ระดับภาพรวมนั้น ให้มีการพัฒนาระบบโครงสร้างข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานระดับนโยบาย ในการติดตามผลการดำเนินงาน การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการส่งเสริมคุณธรรม โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของฐานข้อมูลที่มีอยู่จำนวนมาก ส่วนระดับพื้นที่ให้มีการส่งเสริมการจัดทำระบบข้อมูลข่าวสารที่บังชี้ศักยภาพของบุคคล องค์กร

ชุมชน ชุมชน และประชาสังคมอย่างเป็นระบบภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการแก่ท้องถิ่นและชุมชนในการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการวางแผน และใช้ประโยชน์ในการติดตามประเมินผล

บทสรุป

จากการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภาวะคุกคาม รวมถึงทิศทางของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ในบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งได้เน้นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและยกระดับจิตใจประชาชนให้มีคุณธรรม พัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรม ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมของชาติ รวมทั้งส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก โดยจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงาน และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานตามบริบทของหน่วยงานนั้น โดยรัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานให้สอดคล้องกับแผนแม่บทฯ รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด และหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทั้งหน่วยงานหลักและหน่วยงานร่วมดำเนินการ แม้ว่าการส่งเสริมคุณธรรมจะเป็นภารกิจรองของหน่วยงานต่าง ๆ แต่การดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จ จะต้องดำเนินการให้ทุกภาคส่วนในหน่วยงานมีส่วนร่วมและใช้กระบวนการบริหารโดยการสร้างศรัทธา ทีมงาน การเรียนรู้และความเข้าใจในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติดังกล่าว เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหน่วยงานทั้งหน่วยงานหลักและหน่วยงานร่วม จะต้องจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมภายใต้ภารกิจบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานของภาครัฐ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนใช้เป็นกรอบแนวทางในการทำงาน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองกับนโยบายของรัฐบาล

ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงสนับสนุนส่งเสริมให้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาคอื่นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้เป็นกลไกสำคัญในการร่วมจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560-2564 ของแต่ละหน่วยงาน โดยให้แต่ละหน่วยงานได้จัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปีงบประมาณในแต่ละปี พร้อมกับนำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติไปบรรจุไว้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในแผนปฏิบัติราชการ 4 ปีของหน่วยงาน ให้จัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปีงบประมาณในแต่ละปี และกำหนดให้สำนักงาน ก.พ.ร. กำหนดเป็นตัวชี้วัด “ระดับความสำเร็จของการดำเนินการตามแนวทางส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงาน” ของรัฐบาลซึ่งเป็นตัวชี้วัดในการประเมินผลการปฏิบัติราชการ ตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของหน่วยงาน โดยทบทวนและวิเคราะห์แผนปฏิบัติการและผลการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 รวมถึงการวิเคราะห์ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน และผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับ

สถานการณ์ด้านการส่งเสริมคุณธรรมในหน่วยงาน ภายใต้วิสัยทัศน์ “สังคมไทยมีคุณธรรมเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต สืบสานความเป็นไทยอยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุขในประเทศไทย ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างยั่งยืน”

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559). กรุงเทพมหานคร : เกษม วัฒนธรรม, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ อังคมมนตรี.(2551).เส้นทางสู่...ความพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นจูรี่ จำกัด,
- เกียรติคุณ สิทธิชัย. (2545). รายงานการวิจัยแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคใต้สงขลา. : แผนกเอกสารการพิมพ์ วิทยาเขตภาคใต้,
- จินตนา พุทสมตะ. (2548). คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศเกาหลี. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.,
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2537). สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- ชุมพล เทียงธรรม. (2549). รายงานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศเยอรมัน.กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม,
- ดวงเดือน พันธุนาวิน. (2544). ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก,
- ดวงเดือน พันธุนาวิน. (2550). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้(องค์กรมหาชน),
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2551). ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ.กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน),
- บุญเลิศ จีร์ภัทร์ และคณะ. (2548). รายงานวิจัย เรื่อง หลักธรรมสำหรับกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน,
- วีรวิท คงศักดิ์. (2555). คุณธรรมกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท แวนแก้ว เอ็ดดูเทนเมนท์
- ศรุต นาควัชระ . (2558). การเสริมสร้างคุณธรรมสำหรับเยาวชนที่จะเป็นผู้นำ. กรุงเทพมหานคร :

- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของประเทศในกลุ่มอาเซียน. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์คุณธรรม(องค์การมหาชน)
- สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ และ ศศิกัญญา ทวีสุวรรณ. (2552). รายงานวิจัย เรื่อง การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร : กระทรวง วัฒนธรรม, แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2530). “การสร้างเสริมจริยธรรมในสถานศึกษา” ในจริยธรรมกับการศึกษา.
- ธีระพร อุวรรณโณ. (2558). โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, _____ . สังคมใหม่ สังคมเสมือน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559). กรุงเทพมหานคร : สกศ.,
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ .(2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี,

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการ
รับรู้ของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
จังหวัดอ่างทอง

A Study of Participation Level of Network Party in Continuing Education
Management According to the Perception of the Teachers under
Angthong Provincial Office of the Non-Formal and Informal Education

อัยรินทร์ ธนอริยมินทร์* อีระวัฒน์ มอนโธสง** ศิริรัตน์ สุคันธพฤษ***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย
ในการจัดการศึกษาต่อเนื่องตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง และ 2) เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย
ในการจัดการศึกษาต่อเนื่องตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยจำแนกตามระดับการศึกษา ประเภทของครู และ
ประสบการณ์ในการทำงาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง จำนวน 93 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ
แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 สถิติที่ใช้ในการ
วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยประชากร ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร และทดสอบสมมติฐาน
ด้วยการทดสอบค่าที และ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง
ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัด
อ่างทอง โดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวิเคราะห์ปัญหา และ
สาเหตุของปัญหา รองลงมา คือ ด้านการรับประโยชน์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการ
ดำเนินงาน และ 2) ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
จังหวัดอ่างทอง ที่มีระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน ต่างกัน มีการ
รับรู้ต่อการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม; ภาคีเครือข่าย, การจัดการศึกษาต่อเนื่อง

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราช
ภัฏพระนครศรีอยุธยา

** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

*** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study participation level of network party in continuing education management according to the perception of the teachers under Angthong provincial office of the non-formal and informal education; and 2) to compare participation level of network party in continuing education management according to the perception of the teachers under Angthong provincial office of the non-formal and informal education classified by level of education, types of teachers and working experience. Population are 93 teachers under Angthong provincial office of the non-formal and informal education The research instrument used was a five-rating scale questionnaire with the reliability at .99. The statistical tools used for data analysis were mean, standard deviation, t-test and F test.

The results indicates that: 1) participation level of network party in continuing education management according to the perception of the teachers under Angthong provincial office of the non-formal and informal education overall were found in a high level. The highest mean was found in problem analysis and the cause of the problem, followed by benefits. The lowest level was found in operation; and 2) teachers under Angthong provincial office of the non-formal and informal education who differed in education, types of teachers and working experience no differences in perception of participation of network party in continuing education management.

Keywords: Participation; Network party; Continuing education management.

บทนำ

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้กำหนดนโยบายด้านจัดการศึกษาต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการงาน และอาชีพ เพื่อพัฒนาการงานระดับพื้นฐาน ระดับกึ่งฝีมือ และระดับฝีมือที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือเพิ่มพูนรายได้ ตลอดจนการจัดการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรเชิงบูรณาการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางการเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาระบบคลังหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องให้ได้มาตรฐาน และสะดวกต่อการใช้งาน และเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและภาคีเครือข่าย (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2561 : 1-2) ดังนั้นศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ได้ทำงานร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่าย ซึ่งมุ่งเสริมสร้างพลังภาคีเครือข่ายการศึกษา หวังใช้เป็นกลไกการประสานพลังขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาให้มี

ความรู้ และสมรรถนะในการส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือในด้านการจัดการศึกษาให้ประชาชนสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ สามารถเสริมสร้างพลังภาคีเครือข่ายทางการศึกษา และเกิดการผสมพลังขับเคลื่อนนโยบายด้านการศึกษาสู่ประชาชน โดยเน้นการให้แนวคิดและแนวทางการพัฒนาภาคีเครือข่ายการศึกษาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และได้จัดให้มีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการศึกษาซึ่งจะเกิดแรงผลักดันให้เกิดนโยบายการประสานงานประสานความร่วมมือของภาคีเครือข่ายการศึกษาจากภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน ให้มีการทำงานร่วมกันมากขึ้นก่อเกิดความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการยอมรับ การเข้าใจในประโยชน์ของการร่วมมือปฏิบัติงาน ซึ่งเครือข่ายมีความสัมพันธ์ในการกระตุ้นและประสานงานแหล่งเรียนรู้ แหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อรับและส่งหรือถ่ายทอดความรู้ประเภทต่าง ๆ ไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่ภาคีเครือข่ายมีเป้าหมายร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551 : 39) แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ยังพบปัญหาการประสานงานและการสื่อสารกับภาคีเครือข่าย ทำให้ภาคีเครือข่ายขาดความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องในการทำหน้าที่ จึงทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษายังไม่มีความต่อเนื่องเท่าที่ควร จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ให้มีการทำงานร่วมกันมากขึ้นก่อเกิดความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการยอมรับ การเข้าใจในประโยชน์ของการร่วมมือปฏิบัติงาน และเกิดการผสมพลังขับเคลื่อนนโยบายด้านการศึกษาสู่ประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยจำแนกตามระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ได้แก่ ครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบล (กศน. ตำบล) ครู อาสาสมัครการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (อาสาสมัครฯ) และครู ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) จำนวน 93 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู ประกอบด้วย 1) ด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) ด้านการวางแผน 3) ด้านการดำเนินงาน 4) ด้านการติดตามและประเมินผล และ 5) ด้านการรับประโยชน์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง และพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแนวของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา จำนวน 5 ข้อ 2) ด้านการวางแผน จำนวน 8 ข้อ 3) ด้านการดำเนินงาน จำนวน 7 ข้อ 4) ด้านการติดตามและประเมินผล จำนวน 9 ข้อ และ 5) ด้านการรับประโยชน์ จำนวน 6 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruence : IOC) อยู่ระหว่าง 0.8 - 1.0 และ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.96

4. สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยประชากร ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประชากร และทดสอบสมมติฐานด้วยการทดสอบค่าที และ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยรวม

ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง	μ	σ	ระดับการรับรู้
1. ด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา	4.59	0.64	มากที่สุด
2. ด้านการวางแผน	4.40	0.66	มาก

3. ด้านการดำเนินงาน	4.33	0.68	มาก
4. ด้านการติดตามและประเมินผล	4.41	0.70	มาก
5. ด้านการรับประโยชน์	4.45	0.56	มาก
โดยรวม	4.43	0.65	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยประชากรสูงสุด คือ ด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา รองลงมา คือ ด้านการรับประโยชน์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยประชากรต่ำสุด คือ ด้านการดำเนินงาน

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยจำแนกตามระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยจำแนกตามระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน

ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง	ระดับการศึกษา		ประเภทของครู		ประสบการณ์ทำงาน
	t	Sig.	F	Sig.	F
1. ด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา	2.11	0.25	0.66	0.60	3.25
2. ด้านการวางแผน	0.16	0.69	0.66	0.61	0.16
3. ด้านการดำเนินงาน	0.52	0.57	0.98	0.50	0.51
4. ด้านการติดตามและประเมินผล	0.65	0.46	2.13	0.15	0.15
5. ด้านการรับประโยชน์	1.22	0.30	1.44	0.36	0.20
โดยรวม	0.93	0.45	1.17	0.44	0.85

จากตาราง 2 พบว่า ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ที่มีระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน ต่างกัน มีการรับรู้ต่อการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

1. ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยรวม อยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจาก สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง มีหลักการดำเนินงานโดยยึดชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานและการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ต้นทุนของชุมชน เช่น อาคาร สถานที่ แหล่งวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี มีการประสานเครือข่ายในชุมชน ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในชุมชน/สังคม เข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ทั้งในฐานะผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา บูรณาการกระบวนการเรียนรู้ และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนั้นครู สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง จึงรับรู้ได้ว่า ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญญาภา ต่อมคำ (2556 : 89) เรื่อง สภาพการณ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของภาคีเครือข่าย สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา พบว่า โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

2. ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ที่มีระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน ต่างกัน มีการรับรู้ต่อการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจาก ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ทุกคนมีลักษณะการปฏิบัติงานที่เหมือนกัน โดยครูมีบทบาทในการจัดกิจกรรม กศน. ในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่รับผิดชอบ ประสานการทำงานร่วมกับหัวหน้า กศน.ตำบล ชุมชน และภาคีเครือข่าย จึงทำให้ครูมีการรับรู้ต่อการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ ปัทมพันธ์ กุลเกษ (2561 : เว็บไซต์) ที่พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงาน และมีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับ การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในเขตทุ่งครุ สังกัดกรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน และ ปภาวิชัย สิ้นสวัสดิ์ (2560 : เว็บไซต์) ที่พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีการรับรู้ต่อการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาในเขตราชบุรีบูรณะ สังกัดกรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมใน

การให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตรการจัดการศึกษาต่อเนื่อง โดยมีการจัดประชุมระดมความคิดเมื่อมีการจัดทำหลักสูตร

1.2 ด้านการวางแผน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยประชากรต่ำสุด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

1.3 ด้านการดำเนินงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการลงมือจัดทำโครงสร้างหลักสูตรการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

1.4 ด้านการติดตามและประเมินผล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายได้ติดตามผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

1.5 ด้านการรับประโยชน์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุคลากรในองค์กรและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษามีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง โดยใช้การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง โดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุของปัญหา รองลงมา คือ ด้านการรับประโยชน์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการดำเนินงาน

2. ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอ่างทอง ที่มีระดับการศึกษา ประเภทของครู และประสบการณ์ในการทำงาน ต่างกัน มีการรับรู้ต่อการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ไม่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

เบญญาภา ต่อมคำ. (2555). สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของภาคีเครือข่าย สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา

- ปภาวิชญ์ สีนสวัสดิ์. (2560). การศึกษาการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามการรับรู้ของครูในเขตราชภัฏรบุรีบูรณะ สังกัดกรุงเทพมหานคร. ค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2562, จาก http://www.edu-journal.ru.ac.th/AbstractPdf/2560-2-1_1510719103_is-bkk7-sec6-0001.pdf.
- ปัทมนันท์ กุลเกษ. (2561). การรับรู้ของครูเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของครูผู้สอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตทุ่งครุ สังกัดกรุงเทพมหานคร. ค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2562, จาก http://www.edu-journal.ru.ac.th/AbstractPdf/2561-2-1_1543986105_5712470098.pdf.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). แนวทางการดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียน.
- _____. (2561). แนวทางการดำเนินการจัดการศึกษาต่อเนื่อง (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561). กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.

ถอดบทเรียนจากพื้นที่ : การดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธในจังหวัดภาคใต้
Lesson Learned from Area: Elderly care according to Buddhism Way in
Southern of Thailand

พระครูภาวนาจันทคุณ (วิ.)^{*} พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ^{**} พระปลัดระพิน พุทธิสาโร^{***}
สุภาภรณ์ โสภา^{****} อัมพล ปุญญา^{*****} สุขอุษา นุ่นทอง^{*****} พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์^{*****}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาถอดบทเรียนภาคสนาม การจัดการผู้สูงอายุตามแนวพุทธในจังหวัดภาคใต้ โดยเล่าประสบการณ์การเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม

ผลจากการศึกษาพบว่า คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุในวัดพระพุทธศาสนา 2 แห่ง คือวัดป่าหัวช้าง จ.นครศรีธรรมราช และวัดดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี ข้อมูลที่พบวัดจะเป็นส่วนหลักในการจัดการผู้สูงอายุตามแนวพุทธ ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ โดยมีชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดและสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาที่เน้นการพัฒนาคุณภาพจิต ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกในเชิงกายภาพ กิจกรรมสัมพันธ์ จะมีภาคส่วนงานต่าง ๆ ทั้งรัฐและเอกชนเป็นผู้ให้การสนับสนุน อาทิ ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล เช่น อบจ./อบต./รพ.สต. ในพื้นที่ รวมทั้งชมรมผู้สูงอายุของแต่ละจังหวัด ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในองค์กรรวมทั้งสองจังหวัด

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ,ตามแนวพุทธ,สุราษฎร์ธานี,นครศรีธรรมราช

Abstract

This article had objective for fieldwork lesson learned about elderly management according to Buddhism way in Southern through tale from the experience from fieldwork

^{*} ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{**} ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{***} ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{****} ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{*****} ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{*****} ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{*****} ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The finding of this research found that researchers collected data from elders in Buddhism temples as Wat Pahuachang Nakornsreethammaraj province and Wat Donsak Suratthanee province. The data found that temples were main Official Sponsor in elderly management according to Buddhism way that followed by base of meritorious action and participated with community. The community participated for define and support activities especially Buddhism activity that emphasize in quality of mental development. In the other hand , the physical facilities and relationship activities were supported by both of government and private organization such as government unit , Local administration in each level : Provincial Administration Organization , Sub-district Administration Organization , Sub-district Health Promoting Hospital in each area. Moreover elders club in each province still had target for holistic elderly healthy promotion in both province.

Keywords : Ageing, Buddhist Way, Surat Thanee, Nakhon Srithamarat

บทนำ

จากการที่ได้ลงพื้นที่วิจัยของคณะนักวิจัยในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ในช่วง 16-17 มิถุนายน 2561 อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนศักยภาพขีดความสามารถของผู้สูงอายุโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม” ทุนมุ่งเป้าประจำปีงบประมาณ 2560 ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ จากสภาพความเป็นจริงสู่การวิจัย กล่าวคือ สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ในภาวะสังคมผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนโครงสร้างประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ราว 10-20 ปี ข้างหน้านี้สังคมไทยก็จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ถึงเวลานั้นประชากรวัยสูงอายุจะเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัวเมื่อการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ประชากรที่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุ และประชากรที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุต้องเร่งตระหนักโดยให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อม จากตัวเลขวิเคราะห์ของนักวิชาการ ประเทศไทยมีผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 60 ปี ขึ้นไปประมาณ 20% หรือประมาณ 13 ล้านคนจากประชากรไทย 68 ล้านคน ดังนั้นหลายหน่วยงานต่างตื่นตัวและเตรียมพร้อม ในการรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งถือว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มบุคคลที่ควรค่าแก่การรักษา และทำนุบำรุงดูแล ให้มีชีวิตที่ดีตามวัยของผู้อาวุโส อย่างไรก็ตามการบริหารดำเนินการต่อผู้สูงอายุ ต้องมีการบูรณาการ แบบมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ต้องทำกิจกรรม 3 อ. คือ อาหาร อารมณ์ และออกกำลังกาย โดยเน้นเรื่องของความสุขและเสียงหัวเราะของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ เช่น การอบรมความรู้ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตการดูแลตัวเองและผู้อื่น ทักษะด้านอาชีพ ทักษะใช้ชีวิตเมื่อเข้าสู่สังคม การเยี่ยมบ้านและการมีจิตอาสา

ดังนั้นคณะนักวิจัยซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนให้มีการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อแสวงหาองค์ความรู้ นวัตกรรม เพื่อนำองค์ความรู้ไปส่งเสริม สร้าง พัฒนาให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพ

ชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา โดยคณะวิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากวัด ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อหาแนวทางการจัดการองค์ความรู้ แนวปฏิบัติของวัด เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับวัดทั่วประเทศให้มีต้นแบบในการบริหารวัด ตามแนวทางที่ถูกต้องในเรื่องการจัดการผู้สูงอายุ เรียนรู้ สู่การปฏิบัติจริงเพื่อแก้ไข ป้องกัน และสร้างมาตรการระยะยาวในการบริหารจัดการผู้สูงอายุตามแนวพุทธกรณีศึกษาที่วัดดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี และวัดป่าเขาหัวช้าง จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งจะได้นำมาเล่าแบ่งปันถึงการลงพื้นที่วิจัยต่อไป

ผู้สูงอายุจังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้อย่างแพร่หลาย ด้วยมีข้อมูลเป็นที่ประจักษ์ ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในหลายกลุ่มกรณีโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็งเป็นแบบอย่าง รวมทั้งมีงานวิจัยที่ศึกษาไว้ดังในงานของ จิรัชยา เกล้าดี, สุภชัย นาคสุวรรณ, และ จักรวาล สุขไมตรี (2017: 27-32) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ที่ให้ข้อมูลว่านครศรีธรรมราชมีผู้สูงอายุถึง 256,617 คน และในการวิจัยสะท้อนว่าผู้สูงอายุ มีระดับคุณภาพชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากแนวนโยบายของรัฐที่ต้องการพัฒนาสุขภาพของประชาชน และความมั่นคงของชีวิตและสังคม เช่น การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ มีระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ บริหาร จัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ ..” หรือจากข้อมูลของ เลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) นพ.ศักดิ์ชัย กาญจนวัฒนา ในการลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมและติดตามการดำเนินงานการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว (Long Term Care: LTC) ในพื้นที่ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช เมื่อ 21 พฤศจิกายน 2560 ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับภาพสะท้อนของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช “ต้นแบบดูแลผู้สูงอายุ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช เปลี่ยนสูงวัยติดบ้านติดเตียง เป็นติดสังคม” ดังมีข้อมูลว่า “ภาพรวมของการดูแลผู้สูงอายุใน อ.ท่าศาลานั้น มีการทำงานที่ดีขึ้น ที่นี้เริ่มเป็นพื้นที่นำร่องตั้งแต่ปี 2559 ทั้งอำเภอมีผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่ต้องดูแล 118 คน อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลท่าศาลาและอบต.ท่าศาลาในพื้นที่ อบต.ท่าศาลาจะดูแลผู้สูงอายุประมาณ 100 คน ซึ่งถือว่าเป็นตัวเลขที่สูงมาก เราพยายามทำให้ผู้สูงวัยจากติดบ้านติดเตียง เปลี่ยนเป็นติดสังคมให้มากขึ้น ในส่วนของมีผู้ดูแลหรือ Care Giver (CG) ก็มีการอบรมให้ความรู้และใช้ช่องทางสื่อสารทาง LINE เพื่อปรึกษาการทำงานระหว่างกัน และพยายามให้มีบันทึกการทำงาน แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ”

ตาราง จำนวนประชากร ผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ พ.ศ.2555-2559					หน่วย : คน
รายการข้อมูล	พ . ศ . 2555	พ . ศ . 2556	พ . ศ . 2557	พ . ศ . 2558	พ . ศ . 2559

จำนวนประชากรทั้งจังหวัด	1,534,887	1,541,843	1,548,028	1,552,530	1,554,432
จำนวนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	210,115	221,993	229,088	233,769	240,552
จำนวนผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพ	181,705	192,874	198,853	199,692	209,400

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดนครศรีธรรมราช ณ วันที่ 31 ก.ค.2560

ตาราง 1 สถิติผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2555-2559

จากข้อมูลของ นวรัตน์ อินทศิลา ผู้สื่อข่าวภูมิภาค สำนักข่าวทีนิวส์ จ.นครศรีธรรมราช ได้นำเสนอภาพข่าวว่า “..ผู้สูงอายุยุคไทยแลนด์ 4.0 !!! สมาคมสภาผู้สูงอายุเมืองคอนเปิดเครือข่ายออนไลน์ เดินหน้าพัฒนาศักยภาพ เสริมสร้างเครือข่ายทั่วจังหวัด...” โดยให้ข้อมูลว่า มีการจัดการประชุมเวทีประชุมเสวนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพกรรมการสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพื้นที่ สาขาอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อพัฒนาศักยภาพกรรมการสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ สาขาอำเภอพรหมคีรี ให้เป็นองค์กรที่เข้มแข็งสามารถนำไปขยายผลและเพิ่มศักยภาพให้กับชมรมเครือข่ายผู้สูงอายุในอำเภอพรหมคีรีให้ครบทุกหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไปการ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 100 คน โดยมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญร่วมบรรยายพิเศษ ในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ สร้างความรู้ความเข้าใจต่อการพัฒนางานของสมาคมผู้สูงอายุในแต่ละสาขาของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้มีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนต่อไป และยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้สูงอายุในการพัฒนาศักยภาพให้มีความเข้มแข็งใช้ชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข...”

ภาพที่ 1 การเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามของคณะนักวิจัยที่วัดป่าเขาหัวช้าง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพ : คณะนักวิจัย 16 มิถุนายน 2561)

รวมไปถึงในงานของ พิมพลภัส จิตต์ธรรม (Pimlapas Jittham, 2558,pp. 65-76) ทำวิจัยเรื่อง “นโยบายสวัสดิการสังคมของภาครัฐที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขต

เทศบาล ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” หรือในงานวิจัยของ ราตรี ฤทธิรัตน์ และคณะ (Ratree Rittirat and others, 2005,pp.30-43) ในวิจัยเรื่อง “การดูแลพื้นฐานการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช” หรือในงานของ วรัญญา วรัญญา และคณะ (Waranya Jitbantad and Others,2560,pp.5-16) ในงานวิจัยเรื่อง “ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด และความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ในตำบลนาเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” หรือในงานของ พวงรัตน์ จินพล และคณะ (Puangrat Jinpon, and Others,2017/2560,pp.175-184) ในเรื่อง “การบูรณาการแผนภาพข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจส่งเสริมการรับรู้สิทธิตาม พ.ร.บ. ผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช” หรืองานของ ยุปิน ทรัพย์แก้ว (Yupin Sapkaew,2016, pp.25-39) เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ของศูนย์ความเป็นเลิศด้านการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครศรีธรรมราช” โดยงานวิจัยเกือบทั้งหมดสะท้อนถึงการเข้าไปจัดการหรือการสร้างองค์ความรู้ต่อผู้สูงอายุว่าจะจะไปในทิศทางเป็นประโยชน์เพื่อการจัดการในองค์รวมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ มีกลไกของครอบครัวเข้ามาเป็นส่วนสนับสนุน การดูแลกันเองโดยตนเอง บุคคลในครอบครัว และเพื่อนบ้าน และการดูแลแพทย์ รัฐแพทย์แผนโบราณ การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การทำมาหากิน การพักผ่อนให้เพียงพอ การพัฒนาจิตใจ โดยการทำให้ใจให้สงบ และร่าเริงแจ่มใส และ การหมั่นทำบุญ ด้วยการไปวัดไปงาน ทำทาน และการท่องเที่ยวเชิงทำบุญ เป็นต้น ดังนั้นภาพรวมของการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ผลจากงานของงานวิจัยที่ปรากฏในพื้นที่นครศรีธรรมราช นัยหนึ่งเป็นฐานข้อมูล รวมทั้งความสำเร็จที่สามารถพบได้ ซึ่งทำให้คณะนักวิจัยเลือกนครศรีธรรมราช เป็นกลุ่มจังหวัดหนึ่งในการเข้าไปสำรวจถึงกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งจะไปร่วมพัฒนาเป็นต้นแบบของวัดในการบริหารจัดการศาสนาสำหรับผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 2 เก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามของคณะนักวิจัย กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนวัดป่าเขาหัวช้าง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพ : คณะนักวิจัย 16 มิถุนายน 2561)

ผู้สูงอายุจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ข้อมูลจากงานวิจัยของปลื้มใจ ไพจิตร (Pluemjai Pajit, 2015,pp 158-179) ที่ทำวิจัยเรื่อง “คุณภาพในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี- Quality of Life of the Elderly in Surat Thani Province...” ที่ให้ข้อมูลว่า “..คุณภาพในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับคุณภาพดี ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพทางสังคมด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสิ่งแวดล้อม ผลเปรียบเทียบคุณภาพในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า เพศ อายุ วุฒิการศึกษา แหล่งที่มาของรายได้หลัก และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน แตกต่างกันทำให้คุณภาพในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ระดับความพึงพอใจในการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุพบว่าในภาพรวม อยู่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้านและระดับปานกลาง 7 ด้าน ผลการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุมีปัญหาที่สำคัญ คือ การจ่ายเบี้ยยังชีพไม่ตรงเวลา ความล่าช้าการให้บริการ การบริการของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไม่ทั่วถึงพื้นที่ชนบท ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ เพิ่มเบี้ยยังชีพและจ่ายตรงเวลามีหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ความรู้การดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ และตั้งศูนย์ตรวจสุขภาพของผู้สูงอายุทุก ๆ เดือน...”

ตาราง จำนวนประชากร ผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ พ.ศ.2555-2559					หน่วย : คน
รายการข้อมูล	พ . ศ . 2555	พ . ศ . 2556	พ . ศ . 2557	พ . ศ . 2558	พ . ศ . 2559
จำนวนประชากรทั้งจังหวัด	1,023,288	1,031,812	1,040,230	1,046,772	1,050,913
จำนวนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	118,005	126,035	131,082	134,967	141,617
จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ	ไม่ มี ข้อมูล	ไม่ มี ข้อมูล	ไม่ มี ข้อมูล	ไม่ มี ข้อมูล	85,751

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดสุราษฎร์ธานี ณ วันที่ 31 ก.ค.2560

ตาราง 2 สถิติผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ.2555-2559

โดยในการสำรวจเกี่ยวกับงานวิจัยที่จำเพาะไปที่เรื่องผู้สูงอายุ แนวทางศึกษา การดูแลรวมทั้งทิศทางที่จะกำหนดเป็นแนวปฏิบัตินโยบายปรากฏในงานวิจัยของ อีระศักดิ์ แปงป้อง (2558:27-36) ที่ทำการศึกษเกี่ยวกับ “พฤติกรรม การดูแลตนเองของผู้สูงอายุตำบลบ้านนาอำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ที่ทำการศึกษผ่านอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน พร้อมทั้งศึกษาพฤติกรรม การดูแลตนเองของผู้สูงอายุ พัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ของการให้บริการด้านถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้สร้างความสัมพันธ์ ในการให้บริการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุปฏิบัติตัวเพื่อให้มีสุขภาพดีของตนเองของผู้สูงอายุ ซึ่งงานวิจัยเน้นไปถึงแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอาทิ ปิยะดา ยูยฉิม และคณะ (Piyada Yuychim and

Others, 2018,pp.44-56) ในงานวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการปัญหาการใช้ยาต่อพฤติกรรมการใช้ยาของผู้สูงอายุโรคเรื้อรังในชุมชน” หรือในงาน เบนจามาภรณ์ คงชนะ และคณะ (Benjamaporn kongchana, and Others, 2017, pp.2-20) ในเรื่อง “The Use of Information Technology in Health Promotion of Elderly People” โดยงานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ปรากฏผลของการให้ความสำคัญในการแสวงหาองค์ความรู้เพื่อผู้สูงอายุ ที่นำไปสู่การออกแบบ หรือการนำองค์ความรู้ไปกำหนดเป็นนโยบาย แผน เพื่อการปฏิบัติในการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าว จากสภาพโดยรวมของกลุ่มผู้สูงอายุในภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี จึงเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความโดดเด่น และแนวทางที่นำศึกษา รวมทั้งมีกลุ่มดำเนินการที่ประสบความสำเร็จ มีต้นแบบในหลายแห่ง รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายของสมาชิกผู้สูงอายุที่กลไกภาครัฐเข้าไปสนับสนุน จัดตั้งมีความเติบโต และก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนในภาพรวมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นจากภาพรวมของทั้งสองจังหวัด สะท้อนให้เห็นว่าภาวะของผู้สูงอายุไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับพื้นที่ใดจังหวัดแต่เพียงพื้นที่เดียวไม่ แต่เป็นสภาพปัญหาที่จะพึงเกิดขึ้นในองค์กรรวมในด้านต่าง ๆ ทั้งสุขภาพ อาหาร การเป็นอยู่ อาชีพ รายได้ หรือเรื่องอื่น ๆ ในวงกว้าง ดังปรากฏในงานวิจัยของวันทนี ชัยฤทธิ์ และคณะ (Wantanee Chairit, and others, 2012, pp. 311-326) ในเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารของผู้สูงอายุในชุมชนชนบททางภาคใต้” ที่ให้ข้อมูลว่าอาหารก็เป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงด้านสุขภาพของผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน ซึ่งไม่เฉพาะแต่ภาคใต้แต่หมายถึงผู้สูงอายุในองค์กรรวมด้วยเช่นกัน ดังนั้นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในภาคใต้ จึงจำเพาะไปที่ 2 จังหวัดที่ยกมาในช่วงเวลาที่กำหนด เป็นส่วนหนึ่งของการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย

ความจริงในพื้นที่วิจัยของผู้สูงอายุภาคใต้

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าในพื้นที่สะท้อนถึงนโยบายรัฐในภาพรวมกับการที่จัดการชุมชนภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสมของชุมชน ความพยายามของผู้สูงอายุที่จะสร้างพื้นที่สำหรับคนสูงวัยในการดำเนินกิจกรรม ภาพลักษณ์แต่เดิมที่ผู้สูงอายุต้องอยู่บ้านเลี้ยงหลาน ฝ้าบ้าน จนกระทั่งกลายเป็นความซึมเศร้า ติดบ้าน หรือไปจนกระทั่งกลายเป็นผู้ป่วยติดเตียง เป็นมิติเดิมที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์อย่างใหม่ที่เกิดขึ้น ผู้สูงอายุได้ถูกระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดศักยภาพด้านการจัดการ การร่วมกลุ่มในนามกลุ่มผู้สูงอายุ รวมทั้งการเข้าไปสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเชิงเครือข่ายความร่วมมือของกันและกัน จนกระทั่งกลายเป็นกลไกร่วมของการจัดการให้เกิดประโยชน์ในองค์กรรวมได้

สถานการณ์จริงของผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ จะพบว่าผู้สูงอายุถูกระตุ้นและให้ความสำคัญในฐานะเป็นภาวะเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า ต่อความเจ็บป่วย ความชราภาพ ไปสู่การเป็นผู้ป่วยติดเตียง รวมไปถึงภาวะเสื่อมถอยด้านสุขภาพ การเข้าไปศึกษาแสวงหาองค์ความรู้จากภาคส่วนหน่วยต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นในวงกว้างเพราะเมื่อสอบถามจากผู้สูงอายุในพื้นที่ที่จะ

เล่าถึงหน่วยภาคีต่าง ๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข รพ.สต.ในพื้นที่ วัด/ศาสนสถาน ชมรมผู้สูงอายุ และส่วนงานอื่น ๆ ที่เข้ามาเป็นกลไกขับเคลื่อนภาพรวมของชุมชนต่อการบริหารจัดการผู้สูงอายุในองค์กรรวม รวมไปถึงแนวคิดในการที่จะออกแบบสิ่งสร้างเฉพาะผู้สูงอายุ ซึ่งเท่าที่พบยังไม่มี “อารยสถาปัตย์” ที่จะสอดคล้องกับผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตร่วมกับสมาชิกในชุมชนได้โดยไม่เป็นภาระหรือทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพิ่มขึ้น จนสามารถใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนได้ ยังไม่มีการออกแบบกิจกรรมที่เข้าไปส่งเสริมสุขภาพทางรายได้อาชีพ อันหมายถึงการสร้างกิจกรรมเสริมที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตทางการเงินโดยไม่ต้องขอ หรือรอรับเงินรายได้จากผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดี มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการที่จะใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างไม่เป็นภาระ

ในข้อเท็จจริงที่ปรากฏวัดส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการออกแบบเพื่อรองรับ หรืออำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุเสียทีเดียว แต่จะไปเน้นเรื่องรูปแบบวิถีพุทธเชิงศาสนาที่หมายถึงดำเนินกิจกรรมทางวัดในเชิงของการพัฒนาคุณภาพจิต ที่ให้มีการอยู่ศีลอุโบสถ ทำบุญใส่บาตร รักษาศีล รักษาศาสนา และในการรักษาเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นและกลไกของการดำเนินการ

ภาพที่ 4 เก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามของคณะนักวิจัยที่วัดดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี (ภาพ : คณะนักวิจัย, 16 มิถุนายน 2561)

ความคาดหวังของผู้สูงอายุตามแนวพุทธต่อทิศทางการดูแลตนเองในอนาคต

การยกคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์และสังเกตร่วมกับผู้สูงอายุถึงผู้สูงอายุอาจจะได้ออกตัว หรือบอกตรง ๆ แต่จากการพบและพูดคุยแลกเปลี่ยนทั้งเป็นการถามแบบตรง หรือการถามแบบสอบตวนทัศน์คติ ผลที่ได้และสะท้อนคิดออกทำให้เห็นว่าอย่างไรเสียมนุษย์ทั้งหมดต้องการความมั่นคงและในความมั่นคงนั้นอาจหมายถึงจิตใจ คุณภาพชีวิต และสถานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจประมวลรวมได้ในเชิงความตระหนักหรือคาดหวังได้ว่า

1. ความคาดหวังเชิงศาสนา วัดทั่วประเทศควรเป็นแบบอย่างของชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุตามคติทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง “กตัญญูตา” หรือแนวคิดในเรื่องสมาชิกในสังคมตามหลักทศ 6 ที่สมาชิกในสังคมจะต้องช่วยเหลือกัน ตามบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อให้เป็นต้นแบบโดยวัดดอนสัก และวัดป่าเขาหัวช้าง ก็เป็นวัดที่มีแบบอย่างในด้านกิจกรรมทางศาสนา ที่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมบุญวิถีทางศาสนาที่ทำให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่ได้พบปะ และสามารถรักษาจิตพัฒนาใจตามแนวทางของศาสนาได้ ดังปรากฏในงานของ สมบูรณ์ วัฒนะ (Somboon Watana, 2016/2559, pp.173-193) ในงานเรื่อง “แนวคิดการดูแลผู้สูงอายุ ตามแนว

พระพุทธศาสนาเถรวาท หรือในงาน พระสุนทรภักดีคุณ, (Phrasunthornkittikhun 2560 11-25) ในงานวิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ” เป็นต้น

2. ความคาดหวังเชิงสังคม เมื่อวัดเป็นฐานชุมชนและสังคมในภาพกว้างก็ได้มาเป็นส่วนสนับสนุน จากการเก็บข้อมูลจะพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีกิจกรรมในนามชมรมผู้สูงอายุ มีกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การเยี่ยมบ้านผู้ป่วยติดเตียง การทำกิจกรรมกิจอาสาชุมชนที่วัด ดังนั้นในความคาดหวังทางสังคม คือสังคมในภาครัฐ และส่วนราชการได้เข้ามามีบทบาทกำกับให้ผู้สูงอายุเป็นส่วนนำ ส่วนเติมเต็มด้วยองค์ความรู้แบบเก่าและพัฒนาเป็นองค์ความรู้เฉพาะส่วนเฉพาะด้านด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในผลการศึกษาของ รัถยานภิศ พลະศีก์ เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช (Ratthayanaphit Phalasuek, Benjawan Thanomchayathawatch, 2017, pp.135-150) ในงานวิจัยเรื่อง “ตัวแบบของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ” ซึ่งอาจหมายถึงชุมชน สังคม และรัฐที่จะมาเป็นส่วนขับเคลื่อนความเป็นผู้สูงอายุต่อไป

3. ความคาดหวังด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีความคาดหวังในความเป็นปกติด้านสุขภาพ คือมีร่างกายแข็งแรง หรือเจ็บป่วยให้น้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ พร้อมทั้งสามารถทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้ จากการสอบถามผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยากมาวัด หรือทำให้มีกิจกรรมเชิงศาสนาในวัด เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ การเป็นผู้อาสาแรงงานในวัดในกิจกรรมต่าง เช่น กฐิน ผ้าป่า หรือการมาร่วมงานบุญในทุกโอกาส ดังนั้นความคาดหวังในเชิงสุขภาพ จึงเป็นความคาดหวังหน่วยงานด้านสุขภาพการสร้างเสริมสุขภาพทางจิตของผู้สูงอายุในยุคของการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะผู้สูงอายุต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของสุขภาพ ทั้งมิติทางกาย ทางจิต ทางสังคมและทางจิตวิญญาณ ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้สูงอายุ ดังปรากฏในงานของ มินตรา สาระรักษ์ (Mintra Sararuk. (2015/2558, pp.23-36) เรื่อง “การส่งเสริมกิจกรรมทางกายในวัยสูงอายุ” ดังนั้น การสร้างเสริมสุขภาพทางจิตที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพที่สมบูรณ์ในทุกๆ มิติ สุขภาพทางจิตที่ดีทำให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับและจัดการกับการ

4. ความคาดหวังในเชิงเศรษฐกิจ รายได้หรือช่องทางรายได้ ซึ่งจะได้มาในรูปแบบของสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุจากภาครัฐ อันหมายถึงรายได้ และการดำเนินสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งในกลุ่มผู้สูงอายุเองถ้าเป็นจำนวนแล้วยังมีส่วนน้อยที่จะเข้าถึงสวัสดิการหรือยังมีรายได้เข้ามาสำหรับการยังชีพ ดังนั้นการเสริมสร้างสวัสดิการที่ดี หรือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยังมีช่องทางให้มาซึ่งรายได้ แม้ในชนบทจะเป็นสังคมเกษตรจะสามารถยังประกอบอาชีพในวิถีเกษตรได้อยู่แต่ ก็เป็นไปได้ตามกลไกแบบเดิมที่ไม่ได้มีการจัดการอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับการวิจัยของ ภัฏญานันฐ์ ไฟคำ (Kanyanat Faikum. (2014/2557, pp.92-99) ในเรื่อง “การบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย” ที่กำหนดให้รัฐ หรือหน่วยงานเข้าไปจัดสวัสดิการหรือสร้างกลไกเชิงระบบที่จะจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุโดยตรง

ดังนั้นความคาดหวังของผู้สูงอายุที่พบ จึงเป็นการบอกเล่าผ่านความคาดหวัง นัยหนึ่งเป็นการเสริมให้ผู้สูงอายุเห็นความสำคัญต่อชีวิตหลังวัยเกษียณอย่างมีความสุข สมดุลทั้งด้านคุณภาพ

ชีวิต คุณภาพจิตทางศาสนา และการดำเนินชีวิตที่หล่ออยู่กับเวลาที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

ภาพที่ 4 การเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามของคณะนักวิจัยที่วัดดอนสัก และศูนย์ปฏิบัติธรรม จ.สุราษฎร์ธานี (ภาพ : คณะนักวิจัย, 16 มิถุนายน 2561)

สรุปถอดบทเรียน

จากการเก็บข้อมูลของผู้สูงอายุใน 2 จังหวัดโดยคณะนักวิจัย การที่คณะนักวิจัยเป็นพระภิกษุ รวมทั้งมีเครือข่ายในภาคใต้ อาทิ ดร.สุภาภรณ์ โสภา อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีพื้นถิ่นภาคใต้ จึงได้รับการไว้วางใจง่ายกว่า รวมทั้งตอบสนองให้ข้อมูลแบบเป็นกันเอง ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย รวมทั้งการให้ข้อมูลเต็มไปด้วยความกระตือรือร้น นอกจากนี้ การประสานผ่านพระภิกษุในพื้นที่ อาทิ พระครูภาวนาจันทคุณ (กรีฑา) ที่ประสานลงไปยังวัดกลุ่มตัวอย่าง ทำให้ภาพการประสานพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างมีความใกล้ชิด เป็นกันเอง แม้คณะนักวิจัยจะล่าช้าด้วยเหตุผลว่ามี “กิจกรรม” อื่นเข้ามาแทรกในระหว่างการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล การบริหารเวลาก็น่าสนใจด้วยเช่นกันในการพบกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์ที่นัดเวลาไว้แล้ว พอถึงเวลาจริงเกิดความเคลือบแคลง ผู้ให้ข้อมูลไปทำอาชีพ ทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ผู้ให้ข้อมูลขออนุญาตคณะนักวิจัยไปร่วมงานบวช ไปร่วมงานศพ เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลด้วยความเกื้อกูล ทั้งการที่นักวิจัยเป็นพระภิกษุ (1) สามารถพูดภาษาถิ่นได้ (2) สามารถประสานกับบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ กรณีเป็นนักบวช พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา ความสนิทในเชิงศรัทธา วัดพระสงฆ์ และความคุ้นชินส่วนตัว มีผลต่อการที่นักวิจัยกล้าที่จะให้ข้อมูลแบ่งปันที่สอดคล้องกับความจริงมาก (3) การใช้ภาษาพื้นถิ่นได้ ทำให้บรรยากาศผ่อนคลายและเป็นกันเอง ภาษาเพื่อการวิจัย จึงมีส่วนสำคัญและจะเป็นประโยชน์สำหรับนักวิจัยในพื้นที่ หรือต้องลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม (4) วัดและพระสงฆ์ ยังเป็นต้นแบบและเป็นศูนย์รวมศรัทธาเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมาทำกิจกรรมทางศาสนา ในแบบชุมชนชาวพุทธ (5) ความสามัคคีและเห็นประโยชน์ของวัดในการใช้เป็นสถานที่พบปะ แนวคิดเรื่องสามัคคีช่วยทำให้เกิดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่นอกเหนือจากที่บ้าน ผ่านกิจกรรมชุมชน การไปช่วยงานวัดตั้งกรณีวัดดอนสัก ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัดในทุกเกือบกิจกรรมโดยเกี่ยวกับศาสนาและวิถีธรรมทางศาสนา (6) การขาดการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นปัจจัยหลักของผู้สูงอายุ เช่น ราวจับ ห้องน้ำผู้สูงอายุ ทางลาดสำหรับเดิน ลิฟท์ ที่จอดรถ หรือพื้นที่ที่มีความเรียบมันน้อย หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุยังไม่พบมากนัก โดยรวมยัง

ต้องพัฒนาเพื่อไปสู่ความเป็น “อารยสถาปัตยกรรม” เพื่อรองรับอนาคต แต่เมื่อสอบถามทางเจ้าอาวาส หรือหน่วยงานศาสนาของวัดดอนสัก และวัดป่าเขาหัวช้าง (พระครูไพโรจน์ธรรมรุจิ, พระครูภาวนา จันทคุณ, สัมภาษณ์, 16 มิ.ย. 61) ผู้บริหารวัดทั้ง 2 ท่านก็ได้มีแนวคิดและนโยบายที่จะพัฒนาเพื่อรองรับการจัดการสำหรับผู้สูงอายุ (7) ในส่วนการออกแบบกิจกรรมเชิงอาชีพ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในระดับหนึ่งที่มีหมายถึงจะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่สุขภาพทางกาย จิต ความคิด ปัญญา รวมทั้งรายได้เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางจิตวิญญาณให้กับผู้สูงอายุได้ เป็นสิ่งที่ภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานทางศาสนาจะต้องดำเนินการร่วมกันต่อไป (8) หลักธรรมหรือแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ คือเรื่องความกตัญญูที่บุตรหลานพึงแสดงออกด้วยความเคารพต่อบุพพการีชน แนวคิดเรื่อง “บุญกรียาวัตถุ” ที่วัดเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้ามาเข้ามามีส่วนในกิจกรรมทางศาสนา หลักการเรื่องสามัคคีธรรม ที่จะเป็นส่วนสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนทั้งรัฐ หน่วยงานเกี่ยวเนื่อง องค์กรศาสนาเข้ามาดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุไปสู่จิตวิญญาณทางศาสนาต่อไป

ดังนั้นจากภาพรวม ผู้ให้ข้อมูลก็ให้ด้วยความเต็มใจ และอยากแบ่งปันประสบการณ์ พร้อมแนวทางคาดหวัง จะเป็นส่วนสนับสนุนผลักดันให้เกิดกลไกร่วมระหว่างศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และภาคีภาคชุมชนอื่น ๆ ที่เป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดการจัดการดูแลผู้สูงอายุตามเงื่อนไขที่จำเป็น เมื่อคณะนักวิจัย สัมภาษณ์สอบถาม สังเกต จึงนำมาแบ่งปันเล่าต่อ เพื่อประโยชน์ของการศึกษาในพื้นที่ต่อไป ในส่วนสถานภาพของผู้สูงอายุมีการรวมตัวกันทำกิจกรรม โดยมีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนา และภาคีอื่น ๆ เข้าไปสนับสนุนทำให้เกิดกิจกรรมในเชิงสังคม การพบปะ และการสร้างคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุในองค์กรรวม แม้จะไม่ครอบคลุมหรือได้ประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุโดยตรงแต่อย่างน้อยก็เห็นทิศทางในการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในองค์กรรวมได้ นัยหนึ่งเพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในเชิงนโยบาย อีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นการเข้าไปพัฒนาประสิทธิภาพในการดูแลผู้สูงอายุให้เกิดสุขภาวะทางกาย ทางจิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยมีวัดเป็นฐาน ในการสนับสนุนส่งเสริมสุขภาวะดีวิถีพุทธ ตามกรอบของการดำเนินกิจกรรมของแต่ละวัดต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บันทึกขอขอบคุณคณะนักวิจัยในพื้นที่ ซึ่งเป็นคณาจารย์จากห้องเรียนวัดพัฒนาราม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.สุราษฎร์ธานี อันประกอบด้วย พระครูภาวนาจันทคุณ (วิ./ดร./กฤษา จันทวิโส) วัดป่าเขาหัวช้าง จ.นครศรีธรรมราช พระอธิการวัชชัย คมภีโรโต วัดเนินดินแดง จ.ประจวบคีรีขันธ์ ดร.สุขอุษา นุ่นทอง, ดร.อำพล ปุญญา, ดร.สุภาภรณ์ โสภา (พี่แหวน) ที่ประสาน อำนวยความสะดวก และร่วมเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย และกราบขอบพระคุณเจ้าอาวาสวัดป่าเขาหัวช้าง เจ้าอาวาสวัดดอนสัก รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลชมรมผู้สูงอายุของวัดดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี และวัดป่าเขาหัวช้าง จ.นครศรีธรรมราช ที่ให้ข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์ ตอบแบบสอบถามจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย

Reference

- Benjamaporn kongchana, Renuka Khunchomnan, Phatchada Senpradit. (2017). The Use of Information Technology in Health Promotion of Elderly People. *Journal of Management Sciences, Rajabhat Suratthani University*. 4 (1), (January - June) : 2-20.
- Hfocus. (2017). Elderly care prototype in Thasala District, Nakhon Si Thammarat Province, Changed from Home Improvement to socially connected-ต้นแบบดูแลผู้สูงอายุ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช เปลี่ยนสูงวัยติดบ้านติดเตียง เป็นติดสังคม. *Online*, 18 June 2018 <https://www.hfocus.org/content/2017/11/14943>.
- Jiratchaya Klaodee, Supachai Nakswan, Jagraval Sukmaitree. (2017). Factors Affecting the Life Quality of the Elderly in Nakhon Si Thammarat Province. *Ratchaphruek Journal*. 15 (1) : 27-32.
- Kanyanat Faikum. (2014/2557). The Management of the Elder Welfare in Thailand. *Ph.D. in Social Science Journal, Ramkhamheang University*, 4 (3) : 92-99.
- Mintra Salaruk. (2015/2558). Physical Activity Promotion in the Elderly. *Journal of Science and Technology, Ubon Ratchathani University*. 17 (1), (January-April 2015) : 23-36.
- Pluemjai Pajit. (2015) Quality of Life of the Elderly in Surat Thani Province. *Journal of Management Sciences, Rajaphat Suratthani University*. 2 (2) (2015) : 158-179.
- Phrakruphairotthammaruji (Vilas), Wat Don Suk, Surat Tha Ni Province 16 June, 2018, *Interview*.
- Phrakruphaovanajunthakun (Kritha), Wat Pa Khao Hua Chang, Nakhon Si Thammarat Province. 16 June, 2018, *Interview*.
- Phrasunthornkittikhun. (2560). Buddhist Principles of Holistic Health Care in Elderly people. *Journal of Mcu Academic*. 3 (1) : 11-25.
- Pimlapas Jittham. (2558) The Government Social Welfare policies that effect to life quality development of the elderly in Tha-Ngew Amphoe Mueang Nakhon Si Thammarat Province. *Narkbhut Paritat Journal, Nakhonsidhammarat Rajabhat University*. 7 (2), (July-December) : 65-76.
- Piyada Yuychim, Mayuree Niratharadorn, Panida Sirimpunkul, Natthapat Buaboon. (2018). Effects of a Family Participation Program in Managing Drug Managing Drug Use Behaviors among Older Adults with Chronic Disease in Phun Phin Community. *Journal of Public Health*. 48 (1), (January-April, 2018) : 44-56.

- Puangrat Jinpon Sanya Tabaniyom Kritnara Thenwong Werapong Wuttisak (2017/2560). Integrated Information Visualization to Support Decision Making for Promotion of Older Persons' Perceptions toward Human Rights Following the Act on Older Persons B.E. 2546 in Nakhon Si Thammarat, Thailand . *Journal of Southern Technology*. 10 (1), (January-June) : 175-184.
- Ratthayanaphit Phalasuk, Benjawan Thanomchayathawatch. (2017). A Family Model for Older People Care. *The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health*. 4 (3) (September- December 2017) : 135-150.
- Ratree Rittirat Umaporn Boonyasopun. Wandee Suttharangse (2005). Folk Care for Promoting Health of the Elderly in a Community, Nakhon Si Thammarat. *Thai Journal of Nursing Council*. 20 (2) : 30-43.
- Statist Nakhon Si Thammarat Provincial .(2559). Nakhon Si Thammarat Provincial Statistical Report. ISSN 1905-8314
- Somboon Watana.(2016/2559). Concept of Elderly Care in Theravāda Buddhism. *Academic Journal of Humanities and Social Science, Burapha University*. 24 (44) (January-April 2016): 173-193.
- Theerasuk Peapong. (2558). Self-Care Behaviors of Elderly in Ban Na Sub-District, Ban Na Doem District, Surat Thane Province. *Phikanatesan Journal*.11 (1) : 27-36.
- Waranya Jitbantad, Thamolwan Kawkajok, Pimpawan Rueangphut, (2560).Knowledge, Attitude and Ability to Care for the Elderly of Village Health Volunteers and the Satisfaction of the Elderly in Na Khian District, Muang District, Nakhon Si Thammarat Province. *The Journal of Boromarajonani College of Nusing, Nakhonratchasima*. 23 (1), (January-June) : 5-16.
- Wantanee Chairit,Noppawan Piaseu,Suchinda Jarupat Maruo (September - December 2012). Factors Related to Food Security among OlderAdults in a Rural Community of Southern Thailand. *Rama Nurse Journal*. 8 (3) : 311-326.
- Yupin Sapkaew. (2016). The Development of quality of life among elderly in aspect of Health Care promotion, Elderly Excellent Center, Boromarajonani College of Nursing Nakhon Si Thammarat. *Journal of Nursing and Education*. 9 (2) (April-June 2016): 25-39.

ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี
Reform Strategies for Buddhism Propagation of Buddhist Monks in
Nonthaburi Province

พระพิภพ แพงท้าว* สุพจน์ ทรายแก้ว**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัญหาและทิศทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี และเพื่อนำเสนอแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ จำนวนพระเผยแผ่มีไม่เพียงพอ เน้นการบริหารเชิงรับ การเผยแผ่เป็นไปตามยถากรรม ไม่มียุทธศาสตร์ ขาดงบประมาณสนับสนุน ซึ่งควรกำหนดทิศทางการเผยแผ่ให้มียุทธศาสตร์ที่เท่าทันยุคสมัย พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ เน้นการเผยแผ่ในเชิงรุก และมีการสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ และ 2) ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัดนนทบุรี ด้วยเทคนิค Balanced Scorecard 4 มุมมอง ด้วย 4 ยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ 1) มุมมองด้านการเงิน ใช้ยุทธศาสตร์จัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการเผยแผ่กิจการพระพุทธศาสนา ด้วย โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ 2) มุมมองด้านลูกค้า ใช้ยุทธศาสตร์สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เพิ่มศักยภาพทางปัญญา ปลุกฝังศรัทธาที่มั่นคง 3) มุมมองด้านกระบวนการบริหาร ใช้ยุทธศาสตร์ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

Abstract

The purposes of this study were to examine conditions, problems, and directions of Buddhism propagation of Buddhist monks in Nonthaburi Province, and to propose reform strategies for Buddhism propagation of Buddhist monks in Nonthaburi Province. This paper applied qualitative methodology by investigating

* นักศึกษาปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, Doctor of Public Administration Program in Public Administration

** มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, Valaya Aongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage

relevant documents, observing, and conducting in-depth interview and focus group. The findings were presented as follows: 1) there were several problems with Buddhism propagation, for example, lack of sufficient number of monks, too much focus on reactive management, lack of strategies for propagation, and lack of budget. Therefore, the effective strategies should be defined to suit current situations and to develop personnel for proactive propagation. Also, adequate budget should be provided; 2) the reform strategies for Buddhism propagation of Nonthaburi Province should implement balanced scorecard including four important perspectives: 1) finance – a fund should be established to provide resources to Buddhism propagation; 2) customer – the proactive propagation should be promoted to reinforce Buddhism, enhance intellectual potential, and foster solid faith; 3) internal process – internal management should be improved by promoting collaboration between networks, developing good governance system, and implementing technology for Buddhism propagation; and 4) personnel – Buddhist learning in organizations should be encouraged by arranging projects to increase capabilities of Buddhist personnel and strengthen knowledge of Buddhism.

Keywords: Buddhism propagation, Strategies

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยโลกมากกว่า 2562 ปีแล้ว นับว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่มีอายุกาลยังยืนยาวนาน ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งทำให้ พระพุทธศาสนา ดำรงอยู่นาน คือ มีการประกาศเผยแผ่สืบทอดศาสนธรรมในหมู่พุทธสาวกกันมา การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและขยายไปอย่างกว้างขวาง เป็นศูนย์รวมจิตใจ ของสังคมไทย เป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของคน ไทยเป็นส่วนใหญ่ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต เป็นจุดประทีปส่องนำทางใน การดำเนินชีวิต เป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติไทย จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของไทย เป็น ชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา และช่วยประคับประคองสังคมไทยให้เป็นปึกแผ่น เป็นศูนย์รวม จิตใจของคนไทยอีกทั้งยังเป็นแหล่งให้การศึกษาที่สอนให้คนไทยมีนิสัยรักอิสรภาพ มีจิตใจรักสงบ และยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ ให้มีความเมตตา กรุณา เสียสละ ไม่เบียดเบียนบุคคลอื่น และชี้แนวทาง เพื่อนำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันในการแก้ไขปัญหาชีวิตตามระดับสติปัญญาและ ความประสงค์ของแต่ละบุคคลในสังคม (พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์, 2559 : 3)

สภาพปัจจุบัน บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งได้แก่ วัดและพระสงฆ์ในฐานะ ศูนย์กลางของชุมชนเริ่มสูญหายไป เพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทย ทำให้การ เปลี่ยนแปลงของชุมชนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง

วัฒนธรรม และเทคโนโลยี (พระประเสริฐศักดิ์ รัตนญาโณ (ตันติชูพา), 2554 : 2-3) ในขณะเดียวกัน สถานการณ์ของวัดเริ่มมีผลกระทบจากความแปลกแยกหลากหลายในความคิดและประชาชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุ โดยตกเป็นทาสของอารยธรรมที่ไหลบ่ามาจากต่างประเทศอย่างรวดเร็ว จนหลงลืมวิถีพุทธไปอย่างไม่รู้ตัว โดยขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่คู่ชาติไทยมาช้านาน ทั้งนี้อาจเป็นสาเหตุ 3 ประการ ดังนี้ (กองพุทธศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) (1) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์มีลักษณะต่างรูปต่างทำการเผยแพร่ไปตามความถนัด ในรูปแบบและวิธีการที่สืบทอดและต่อเนื่องอย่างเคยชินของแต่ละรูปและแต่ละสำนัก โดยขาดการนำนโยบายและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่หลากหลายมาบูรณาการและปฏิบัติอย่างเป็นเอกภาพ จึงไม่ส่งผลดีในการเผยแพร่เท่าที่ควร (2) พระภิกษุมีศิลปะในการถ่ายทอดประกาศพุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพเป็นที่ดึงดูดประทับใจของประชาชนมีอยู่จำนวนจำกัด ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ที่มีความเพียบพร้อมในด้านทักษะและวิธีการเผยแผ่นั้น จะต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้น และ (3) ขาดการสนับสนุนด้านนโยบาย วิธีการที่เป็นระบบ และแผนแม่บทที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนงานเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันทำให้การดำเนินงานยังไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรีก็ได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมที่มีความเจริญขึ้นมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีมากขึ้น คนสนใจธรรมะน้อยลง เมื่อมีความทุกข์เกิดขึ้นก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตตนเองได้จะเข้าวัดก็ไม่มีแรงจูงใจ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรี จึงต้องมีแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี โดยมี 4 ยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2) ยกระดับกระบวนกระบวนการบริหารจัดการภายใน 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ และ 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัญหาและทิศทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี

2.2 เพื่อนำเสนอแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 28 รูป/คน ซึ่งเป็นบุคลากรฝ่าย

สนับสนุนคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการ พระฝ่ายเผยแผ่ และพุทธศาสนิกชนและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ด้วยเทคนิค Balanced Scorecard (BSC) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 รูป/คน

สรุปผลการวิจัย

4.1 สภาพการณ์ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ จำนวนพระเผยแผ่มีจำนวนน้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่สามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายได้ กิจการด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์เน้นการบริหารเชิงรับ ไม่มีการเผยแผ่ในเชิงรุก การเผยแผ่เป็นไปตามยถากรรมตามแต่พระสงฆ์แต่ละรูปจะทำได้ ไม่มีการบริหารจัดการโดยส่วนกลางหรือโดยคณะสงฆ์ในภาพรวม ไม่มียุทธศาสตร์ด้านการเผยแผ่ที่ชัดเจน ขาดงบประมาณสนับสนุน

การกำหนดทิศทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ควรมีการจัดทำยุทธศาสตร์ร่วมกันของคณะสงฆ์ ให้มีความเท่าทันยุคสมัย ร่วมกันพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายได้ เช่น กลุ่มเด็ก และเยาวชน กลุ่มพนักงานบริษัท กลุ่มข้าราชการ กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น เน้นการเผยแผ่ในเชิงรุก มากยิ่งขึ้น และมีการสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ และ

4.2 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัดนนทบุรี ด้วยเทคนิค Balanced Scorecard 4 มุมมอง ด้วย 4 ยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่

- 1) มุมมองด้านการเงิน ใช้ยุทธศาสตร์จัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการเผยแผ่กิจการพระพุทธศาสนา ด้วย โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่
- 2) มุมมองด้านลูกค้า ใช้ยุทธศาสตร์สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เพิ่มศักยภาพทางปัญญา ปลูกฝังศรัทธาที่มั่นคง
- 3) มุมมองด้านกระบวนการบริหาร ใช้ยุทธศาสตร์ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่ และ
- 4) มุมมองด้านบุคลากร ใช้ยุทธศาสตร์พัฒนาผู้องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยโครงการเพิ่มขีดความสามารถส่วนบุคคล เสริมสร้างความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สภาพปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ จำนวนพระเผยแผ่มีไม่เพียงพอ ไม่มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพของพระเผยแผ่อย่างเป็นระบบ เป็นกิจจะลักษณะ คณะสงฆ์จึงควรมีการสร้างบุคลากรด้านการเผยแผ่ ทั้งกระบวนการฝึกฝนอบรม ที่เป็นระบบ ทั้งอาจารย์ของผู้เผยแผ่ วิธีการในการเผยแผ่ การใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการเผยแผ่ เพื่อเพิ่มจำนวนบุคลากรด้านการเผยแผ่ที่มีคุณภาพให้มากขึ้น เพียงพอต่อการตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่

หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระทินวัฒน์ จันทปถโญ (สุขสง) (2559: 1) ที่ศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก ซึ่งพบว่า แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลก ตะวันตกมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ วิธีการเผยแผ่ ควรสร้างบุคลากรที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ควรสร้างสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชาวตะวันตก และควรผลิตสื่อที่เหมาะสมกับความต้องการของชาวตะวันตก

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีที่ผ่านมาเน้นการบริหารเชิงรับเป็นไปตามยถากรรม ไม่มียุทธศาสตร์ ขาดงบประมาณสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องตรงกันกับผลการศึกษาของ ทั้งนี้คณะสงฆ์ ควรกำหนดทิศทางในการเผยแผ่ ให้มียุทธศาสตร์ที่เท่าทันยุคสมัย เน้นการเผยแผ่ในเชิงรุกให้มากขึ้น ควรมีการจัดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอสำหรับงานด้านการเผยแผ่ในเชิงรุก ให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี) (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกไว้ 4 ประเด็นหลักประกอบด้วย 1) หลักการวิเคราะห์แบบสวอท (SWOT Analysis) 2) การใช้ทฤษฎี 4 ส. ประกอบด้วย สัททสสนา-แจ่มแจ้ง สมาทปนา-จงใจ สมุเตชนา-แก้วักล้า สัมปหังสนา-ร่าเริง 3) หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ได้แก่ เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง รู้จักชี้แจง เป็นผู้อดทน พูดด้วยคำลึกซึ้งได้ ไม่ชักนำในทางเสื่อม และ 4) การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ ที่พบว่าพระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์ (2559) ได้ทำการศึกษา การพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันพระสงฆ์ได้ปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เช่น การปรับเป็นรูปแบบการเทศน์การปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม การสอน สมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน การใช้สื่อ และอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรม การเทศน์มหาชาติหรือการเทศน์แห่ การเทศน์ปฐกษา-วิสาขนา การสอนพุทธศาสนาในโรงเรียน การเป็นพิธีกรรายการ การเขียนบทความทางวิทยุและโทรทัศน์ การเขียนบทความลงวารสารหรือหนังสือพิมพ์การเป็นมัคคุเทศก์การเป็นครู อาจารย์ หรือวิทยากร การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์และการสอนธรรมผ่านกิจกรรม

5.2 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์จัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการเผยแผ่กิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งควรมีการจัดทำโครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ยุทธศาสตร์สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เพิ่มศักยภาพทางปัญญาปลูกฝังศรัทธาที่มั่นคง 3) ยุทธศาสตร์ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบธรรมภิบาล และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่ และ 4) ยุทธศาสตร์พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยโครงการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เสริมสร้างความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีการให้ความสำคัญกับมุมมอง ด้วยเทคนิค Balanced Scorecard 4 มุมมอง ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า

ด้านกระบวนการบริหาร และด้านบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสา ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำของพระธรรมทูตในการเป็นแบบอย่างและให้ประชาชนไว้วางใจ โดยการทำความเข้าใจ ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ (2) การบริหารทั่วไป ยึดหลักความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา เพื่อลดความขัดแย้งสร้างความปรองดอง จัดกิจกรรมและทำงานร่วมกับคนในพื้นที่ ออกตรวจเยี่ยมสร้างกำลังใจ (3) ทรัพยากรการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ สื่อเพื่อการเผยแผ่ และ (4) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเน้นการเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง, เกษมชาติ นเรศเสนีย์ และ ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (2560, หน้า 170 -181) เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ อินโดนีเซีย ซึ่งพบว่า ด้านการบริหารจัดการ มีปัจจัยการบริหารจัดการองค์การ 7 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านกลยุทธ์การจัดองค์การ (2) ด้านโครงสร้างองค์การ (3) ด้านระบบการปฏิบัติการองค์การ (4) ด้านการจัดการบุคลากร (5) ด้านทักษะความรู้ความสามารถองค์การ (6) ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ และ (7) ด้านค่านิยมร่วม ยังต้องได้รับการจัดการให้มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

6.1 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ ควรมีการจัดการแนวทางการนำนโยบายเชิงยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไปใช้ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

6.2 ควรมีระบบกำกับติดตาม ประเมินผลเชิงยุทธศาสตร์ แล้วนำมาสรุปบทเรียน ในการนำ ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปใช้ ในแต่ละช่วงเวลา เช่น ระยะเวลา 6 เดือน ระยะเวลา 1 ปี เป็นต้น

6.3 ในการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื่องจากงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นงานอาสา เพื่อประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงควรมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติ มี ตัวชี้วัดในการประเมิน มีกระบวนการตรวจสอบประเมินที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และควรมี มาตรการในการจูงใจที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น การใช้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพิจารณา สมณศักดิ์ และตำแหน่งทางการปกครอง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสสี). (2560). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก.

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 2(2). หน้า 80 – 93.

พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ตันติชูพา). (2554). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาปรีชา สาเส็ง และ คณะ. (2560). ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสา ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารวิจัยและพัฒนามาตรฐานในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีที่ 12(3). หน้า 23 - 34.

พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์. (2559). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 12, 3, หน้า 15 - 31.

พระทินวัฒน์ จนทปญโญ (สุขสง). (2559). “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 12(3), หน้า 1 - 14.

ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง, เกษมชาติ นเรศเสนีย์ และภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์ (2560) “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย : รูปแบบที่ควรจะเป็น” รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการ (Proceedings) การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 17 (21 กรกฎาคม 2560). หน้า 170 -181.

พุทธวิธีการบำบัดโรคและการรักษาสุขภาพด้วยธรรมโอสถ

The therapist with the Buddhist Dharma into good health dispensary

พระมหานารทะ จริยเมธี (แก้วนิล)*

บทคัดย่อ

เรื่องโรคร้ายไข้เจ็บคงไม่มีใครอยากให้เกิดขึ้น การเอาใจใส่สุขภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ซึ่งตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ที่องค์พระบรมศาสดา ทรงแสดงไว้ประการหนึ่งว่า “ร่างกาย เป็น รังแห่งโรค” การที่ร่างกายเป็นฐาน หรือที่ตั้งแห่งโรค ย่อมจะเจ็บป่วยอย่างไร อย่างหนึ่งไม่มากนักน้อยเป็นธรรมดา และอีกคำหนึ่ง คือ คำว่า “อโรคฺย” ไม่มีโรค ดังพุทธภาษิตว่า “อาโรคฺยา ปรมาลาภา” ซึ่งแปลว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ และคำว่า อโรคฺย อีกประการหนึ่งหมายถึง ภาวะการณปราศจากโรคทางจิตเพียงอย่างเดียว ดังพุทธพจน์ที่ว่า ผู้ที่ปราศจากโรคทางกายเป็น เวลานานๆ หรือไม่มีโรคทางกายปรากฏอยู่เลยนั้น พอหาได้ แต่คนที่ไม่มีโรคทางใจ แม้เพียงชั่ว ขณะหนึ่งนี้ หายาก ยกเว้นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้วเท่านั้น ในบทความนี้จึงกล่าวถึงพุทธวิธีบำบัด โรคทั้งสองส่วน แต่จะเน้นโรคทางใจเป็นสำคัญเพราะใจเป็นนายกายเป็นบ่าว สุขภาพใจดี ย่อมส่งผล ดีต่อกายและวาจาด้วย

คำสำคัญ: ธรรมโอสถ, พุทธวิธีบำบัด, การรักษาสุขภาพ

Abstract

About sickness. Nobody wants it to happen. Health care It is very important. Principles of Buddhism. Perceived Illness the Buddha described one as "the body is a nest of disease," the body as a base. Or location of disease it would be ill A more or less common, is another word for "Arogaya" and there is no disease that proverbs. "Arogaya parama Laba" means that the disease is no good fortune that zoos mosques and other words mean. Situation without mental disorder alone. The Buddha said that those without physical disease for a long time. Or no physical presence is not enough, however, for people without heart disease. Even if only for a while, but this is rare saint who put passion only. In this article, I discussed how Buddhist therapist both. It will focus on diseases of the mind because the mind is as important as a healthy body is a slave indeed benign impact on physical and verbal.

Keywords: fair Dispensary, Buddhist therapist, Healthy living

*
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทนำ

“ความสุข” คือความสบายกายและใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการและพากันแสวงหาถึงหนทางที่จะพบกับความสุขในชีวิต แต่ความสุขในชีวิตของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน บางคนสุขเพราะประสบความสำเร็จในชีวิต สุขเพราะได้อยู่กับคนที่รัก สุขเพราะได้ทำในสิ่งที่ตนเองรัก แต่มีความสุขอยู่อย่างหนึ่งที่แสวงหาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องสร้างให้มันเกิดขึ้นด้วยตนเอง นั่นคือความสุขที่ไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ “การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” คงเป็นคำพูดที่ทุกคนคุ้นหูและได้ยินกันมานาน แต่จะทำอย่างไรให้ห่างไกลจากโรคต่างๆ ได้อาจเป็นคำถามที่อยู่ในใจใครหลายคน ซึ่งคงทราบกันดีอยู่แล้วว่า สุขภาพกายและใจมีความสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ก็ย่อมส่งผลให้จิตใจร่าเริง สดชื่น ในขณะที่เดียวกัน หากไม่แข็งแรง เจ็บไข้ได้ป่วย ก็ส่งผลให้จิตใจห่อเหี่ยว ซึ่งองค์ประกอบของการมีสุขภาพที่ดี

พระบรมศาสดา ตรัสถึงความสำคัญของการมีสุขภาพร่างกายดี ไม่มีโรคร้ายเบียดเบียนว่า เป็นช่วงเวลาที่เหมาะแก่ การบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่ง หากร่างกายเจ็บป่วย ไม่อาจเยียวยาได้แล้ว พระองค์จะทรงมุ่งเน้นการเยียวยา ทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังเรื่องที่ปรากฏว่า ครั้งหนึ่งมี ภิกษุ ทูพพลภาพป่วยหนัก ระยะเวลาสุดท้าย พระพุทธเจ้าทรงเยียวยารักษาทางด้านจิตใจ ทรงมีพระดำรัสว่า “แม้ร่างกายจะเจ็บหนัก แต่ยังสามารถพัฒนาให้ไปสู่การบรรลุธรรมได้”

อธิบายว่า “สุขภาวะ” หรือ “สุขภาพ” เป็นคำเดียวกันในภาษาบาลี แต่ภาษาไทย แผลง “ว” เป็น “พ” เป็นคำว่า “สุขภาพ” เมื่อความหมายของสุขภาพคือสุขภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา จึงสื่อความหมายใกล้ความสุข ภาวะที่ปลอดทุกข์ เป็นสุข เป็นภาวะที่สมบูรณ์ คำสมัยใหม่เรียกว่า “องค์รวม” ความสุขแนวพุทธ หรือสุขภาพแนวพุทธ ประกอบด้วยลักษณะที่เป็นวิชา (ความสว่างผ่องใส) วิมุตติ (ความหลุดพ้นเป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความหมดจด ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง) สันติ (ความสงบไม่ร้อนรนกระวนกระวาย) ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีงามของชีวิต

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ซึ่งเรียกโดยย่อว่า WHO ได้ให้บทนิยามของคำว่า “สุขภาพ” ไว้ว่า “สุขภาพ คือ ความสุขที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ไม่เพียงแต่ความปราศจากโรค หรือทูพพลภาพเท่านั้น” ความหมายของคำว่า สุขภาพดังกล่าวนี้ ใช้กันแพร่หลายทั่วโลก ผู้เชี่ยวชาญของ องค์การอนามัยโลกหลายคน มีความเห็นว่า บทนิยามที่ได้ให้ไว้ยังขาดความสมบูรณ์ น่าจะมีการเพิ่มองค์ประกอบทางจิตวิญญาณเข้าไปด้วย ดังนั้น คำจำกัดความของ สุขภาพขององค์การอนามัยโลก คำว่า “สุขภาพ” หรือ Health จึงหมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ ใช้คำว่า “Complete Well-being” ทางกาย (Physical) ทางจิต (Mental) ทางสังคม (Social) และทางจิตวิญญาณ (Spiritual) ฉะนั้นคำจำกัดความดังกล่าว เป็นคำนิยามที่ลึกที่สุดกว้างที่สุด ครอบคลุมทุกอย่างทั้ง ทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพจึงไม่ใช่เรื่องโรค เรื่องโรงพยาบาล หรือเรื่องยาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ครอบคลุมไปทั้งหมด

สุขภาวะ เป็นการดูแลรักษา การป้องกัน และการเยียวยา ทั้งทางด้าน ร่างกาย สังคม และจิตใจ มนุษย์ทุกคนจำต้องปฏิบัติ ประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการดูแล การป้องกันและการเยียวยา ชีวิต โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ การส่งเสริมกำลังใจ ให้ผู้ป่วยหนัก มี

ความหวังที่จะดูแลรักษาใจ ซึ่งถือว่าสำคัญที่สุด เพื่อผู้ป่วยสามารถประคองจิต ที่ดีของตนได้ ตลอดไป จนกว่าจะสิ้นชีวิต หรือหากประคองจิตได้ถึงขั้นสูงสุด คือ การบรรลุธรรมได้ พร้อมกับการสิ้นชีวิต ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ชีวิตสมัสสี” ถือว่าเป็นการบรรลุ เป้าหมายชีวิตในโอกาสสุดท้าย ที่สูงสุด

พุทธวิธีการดูแลสุขภาพทั่วไป

หลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่ง ระบุถึงความมีสุขภาพอนามัยของ พระพุทธเจ้าไว้หลายประการ เช่น บำเพ็ญพุทธกิจได้เกือบตลอดทั้งวัน คือ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เพื่อโปรดสัตว์ เวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาค่ำทรงประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ และจวนสว่างทรง ตรวจพิจารณาสัตว์ ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรม อันควรจะเสด็จไปโปรด พระองค์ทรงมี สติสัมปชัญญะบริบูรณ์ดี แม้จะทรงมีพระชนมายุถึง 80 พรรษา 60 แล้วก็ตาม ดังที่ตรัสยืนยันว่า พระองค์เป็นคนแก่ขรา แม้ว่าจะทรงเจ็บป่วยอย่างหนัก ก็ไม่ทำให้พระองค์หลงลืม สติและปัญญา พระองค์เสด็จด้วยพระบาทจาริก ไปเผยแผ่ธรรมตามที่ต่างๆ จนช่วงสุดท้ายแห่งชีวิต ขณะที่พระองค์ ทรงประชวรหนัก ด้วยโลหิตปกชั้นทิกาทธ (ถ่ายเป็นพระโลหิต) ยังทรงสามารถเดินทางไกล จาก เมืองปาวา สู่มืองกุสินารา อันเป็นสถานที่ปรินิพพานได้

บุคคลที่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า กล่าวขานถึงพระองค์ว่า ทรงเป็นผู้มีพระโรคพารน้อย ทรงกระปรีกระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญดี พระองค์ตรัสกับพราหมณ์ผู้หนึ่ง ถึง ความเป็นอยู่ของพระองค์ไว้ว่า

“พราหมณ์ เราอาศัยหมู่บ้าน หรือตำบลใดในโลกนี้อยู่ ในเวลาเช้า เราครองอันตราสก ถือบาตรจีวร เข้าไปสู่หมู่บ้าน หรือตำบลนั้นแล เพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันเสร็จ แล้วเข้าไปสู่ชายป่า กวาดหญ้า หรือไปไม้ที่มีอยู่ ในที่นั้นรวมเป็นกองแล้วนั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นไว้ สัจจจากาม และอกุศลธรรมแล้ว บรรลุปฐมฌาน....บรรลุทุติยฌาน....บรรลุตติยฌานบรรลุจตุตถฌาน ที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริบูรณ์ เพราะอุเบกขาอยู่”

ข้อวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้าจากพุทธพจน์ได้ ดังนี้

การบริโภคอาหาร พระองค์ ฉันอาหารมื้อเดียว นอกจากจะทรงถือหลักในการฉัน อาหารมื้อเดียว ตลอดชีวิตพรหมจรรย์แล้ว พระองค์ยังทรงพร่ำสอน และแนะนำให้เหล่าภิกษุสงฆ์ ฉันอาหารมื้อเดียวด้วย ดังพุทธพจน์ว่า

“ตถาคตฉันมื้อเดียว ไม่ฉันในเวลาวิกาล พระองค์รู้สึกรู้ว่า กระปรีกระเปร่าทำให้มีโรค น้อย ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด แม่เธอทั้งหลาย ก็จงฉันอาหารมื้อเดียวเถิด เธอทั้งหลายฉันอาหารมื เดียว จักรู้สึกรู้ว่า มีโรคน้อย”

พิจารณาอาหารก่อนฉัน ดังพุทธพจน์ว่า..

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันบิณฑบาต ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อ มัวเมา ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง ไม่ใช่เพื่อประดับประดา แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อให้ ชีวิตินทรีย์เป็นไปได้ เพื่อบำบัดความหิว เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยความคิดเห็นว่า โดยอุบายนี้

เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสีย และจักไม่ให้เกิดใหม่เกิดขึ้น ความดำรงอยู่แห่งชีวิต ความไม่มีโทษ และการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เรา แล้วจึงบริโภคอาหาร”

พระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายในการบริโภค ที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 10 ประการ คือ

1. ทรงมีสติและรู้ประมาณในการบริโภค
2. ทรงบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ไม่ก่อโทษต่อร่างกาย
3. ทรงพิจารณาอาหารว่ามีลักษณะเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่ง
4. ไม่บริโภคเพื่อเล่นสนุกสนานเพลิดเพลิน
5. ไม่บริโภคเพื่อความเมามั่น
6. ไม่บริโภคเพื่อประดับ
7. ไม่บริโภคเพื่อตกแต่ง
8. บริโภคเพื่อยังพระชนม์ชีพ
9. บริโภคเพื่อป้องกันความลำบาก
10. บริโภคเพื่ออนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์

ทรงเลือกพิจารณา ฉันทเฉพาะอาหารที่เป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษต่อร่างกายเท่านั้น ดังที่ ทรงห้ามภิกษุดื่มสุราและเมรัย เพราะเป็นบ่อเกิดของการเกิดโรค มีสติในการฉันอาหาร พระองค์ ตรัสแนะนำ พระเจ้าปเสนทิโกศลและภิกษุทั้งหลายให้เป็นผู้มีสติในการบริโภค ดังพุทธพจน์ว่า

“...มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้ประมาณในการบริโภค ที่ได้แล้ว ย่อมมีเวทนาเบาบาง เขา ย่อมแก่ช้ำ อายุยั่งยืน”

“เราทั้งหลาย จักเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ทำความรู้สึกรู้ตัว ในการก้าวไป.....การฉัน การ ดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม”

รู้ประมาณในการฉัน ดังพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายว่า เราบริโภคอาหารไม่ใช่เพื่อเล่น เพื่อ ความมัวเมา เพื่อประเทืองผิว และเพื่อความอ้วนพี แต่เพื่อกายนี้ดำรงอยู่ การพิจารณาในการ บริโภค นี้เรียกว่า ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค”

ในพระไตรปิฎก ระบุถึงความมีสุขภาพอนามัยดี ของพระพุทธเจ้าไว้หลายประการ ได้แก่ บำเพ็ญพุทธกิจได้เกือบตลอดทั้งวัน สติสัมปชัญญะบริบูรณ์ดี มีโรคน้อย มีเป้าหมายในการ บริโภค มีสติพิจารณาฉัน เฉพาะอาหารที่เป็นประโยชน์ รู้ประมาณในการบริโภค และห้ามดื่มสุรา และเมรัย ทำให้มีพระพลานามัยสมบูรณ์

พุทธวิธีบำบัดรักษาโรคด้วยธรรมโอสถ

พระพุทธเจ้าทรงนำธรรมโอสถ มาบำบัดรักษาโรค ให้กับภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ จะ นำมากล่าวพอสังเขปดังนี้

พระพุทธเจ้า ประทับ ณ พระเวฬุวันวิหาร ทรงประชวรหนัก ได้รับทุกข์เวทนาแรงกล้า ครั้งนั้น พระมหาจุนทะ สวดสาธยายโพชฌงค์ 7 ให้พระองค์ฟัง พระองค์พิจารณาตามธรรมนั้นไป

ด้วย ครั้นพระมหาจุนทะ แสดงธรรมจบลง ก็ทรงหายจากพระประชวร พระองค์ตรัสกับพระมหาจุนทะว่า “จุนทะ โภชณงค์ดีนัก จุนทะ โภชณงค์ดีนัก”

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำหลักทั่วไป ในการแก้ความคิด ความดำริที่เป็นอกุศล ดังนี้

1. โรคลงะ ทรงสอนให้เป็นผู้รู้จักพอ รู้จักการถือสันโดษ และรู้จักการให้ทาน
2. โรคโทสะ ทรงสอนให้เป็นผู้มีความเมตตา กรุณา มุทิตา และรู้จักการให้อภัย
3. โรคโมหะ ทรงสอนให้เป็นผู้รู้จักการศึกษา (สุตะ) การเจริญสติสัมปชัญญะ และการหมั่นเจริญภาวนา

หมั่นเจริญภาวนา

การดูแลรักษาตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์ มีทั้งกรณีที่เป็นโรคทางกายและโรคทางใจ การรักษาทางกาย เช่น พระบาทหื้อพระโลหิตใช้ยาทา โรคไข้ตัวร้อนฉนั้นรากบัว เง้าบัว การผ่าตัดเนื้องอก การรักษาทางใจ เช่น การแยกกายกับจิตเมื่อเจ็บป่วย การฟังบทสวดโพชฌงค์ 7 สัจญา 10 เสริมกำลังใจ ใช้การกำหนดรู้สติปฏิฐาน 4 ใช้การกำหนดสติรู้เวทนาเข้าสู่โพชฌงค์ 7 ประกอบด้วย สติสัมโพชฌงค์ อมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปิติสัมโพชฌงค์ ปัสสทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ และอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ใช้สมาธิพิจารณาเรื่องชั้น 5 ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ฟังพรหมวิหาร 4 อันเป็นหนทางไปสู่พรหมโลก

ประเภทของโรคในทางพระพุทธศาสนา

คำว่า “โรค” ในทางพระพุทธศาสนา มาจากรากศัพท์บาลีว่า “รุช” แปลว่า เสียดแทง มีความหมายว่า สิ่งที่เสียดแทงให้เจ็บปวด

โรคะ ตามคัมภีร์แพทย์โบราณว่า ด้วยสมุฏฐานแห่งโรค หมายถึง โรคประจำตัวโรคที่ติดตัวอยู่ประจำรักษาไม่หาย

คำว่า “โรค” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง ความเจ็บไข้ ความเจ็บป่วย

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า “โรค” คือ สิ่งที่เสียดแทงชีวิต ใช้แทนคำว่า ทุกข์ ซึ่งทั้งโรคและทุกข์ เป็นสิ่งที่บีบคั้นขัดข้องเป็นปัญหาต้องแก้ไข ต้องกำจัดออกไป ชีวิตจะไม่ได้ลำบาก” โรค นี้เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า “ทุกข์” ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์ทุกคน ทุกข์ก็คือ ปัญหาของชีวิต

นักวิชาการแพทย์สมัยใหม่ ได้ให้ความหมาย โรคไว้ว่า โรค หมายถึง ภาวะผิดปกติที่เกิดขึ้นในร่างกาย เนื่องจากองค์ประกอบของร่างกายทำงานผิดปกติ ทำให้รู้สึกไม่สบาย หรือมีอาการที่ผิดปกติที่แสดงออกมาให้เห็น เช่น มีไข้ตัวร้อน ไอ จาม ปวด บวม เป็นต้น แต่ในบางครั้งเราอาจเป็นโรคโดยที่ไม่มีการผิดปกติ หรือไม่รู้ตัวว่าเป็นโรคเลยก็ได้ ถ้าความผิดปกตินั้น เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย หรืออยู่ในระยะแอบแฝงตัว ยังไม่แสดงอาการออกมา

โรค หมายถึง ความเจ็บไข้ ความเจ็บป่วย ความไม่สบาย โรคประจำตัวโรคที่ติดตัวอยู่ประจำรักษาไม่หาย ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์ทุกคน ปัญหาของชีวิตคือทุกข์ อาจเป็นโรคแอบแฝงตัว

โดยที่ไม่มีการผิดปกติออกมา ภาวะผิดปกติที่เกิดขึ้น ทำให้รู้สึกไม่สบาย เสียดแทงให้เจ็บปวด หรือมีอาการที่ผิดปกติแสดงออกมาให้เห็น

ประเภทของโรค

โรคที่เกิดขึ้นทางกายจากพระไตรปิฎก พบว่า มีโรคชนิดต่างๆ ที่มีการกล่าวถึง เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะโรคทางกาย คือ โรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น โรคปาก โรคศีรษะ โรคโบทุ โรคกาย โรคฟัน โรคทืด โรคไอ โรคไข้หวัด โรคไข้พิษ โรคไข้เชื่องซึม โรคท้อง โรคลงแดง โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคกลาก โรคมอญคร่อ โรคลมบ้าหมู โรคคุดทะราด โรคทืดเปื่อย โรคทืดด้าน โรคหูด โรคละอองบวม โรคอาเจียนเป็นโลหิต โรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรคริดสีดวง โรคอหิวาตกโรค โรคฝีดาษ โรคทืด โรคตุ่ม โรคกลืนตัวแรง โรคอมนุษย์เข้าสิง โรคหนองที่เท้า โรคปวดรื้อนศีรษะ โรคลมตามอวัยวะ โรคลมชัดยอกตามข้อ โรคลม โรคเท้าแตกโรคฝี เนื้องอก แผลไม่งอก โรคท้องผูก โรคผอมเหลือง โรคโดนยาแฝด โรคงูพิษ โรคผดผื่นคัน โรคร้อนในกาย โรคลมในท้อง โรคเนื้องอกในลาไส้ โรคท้องร่วง โรคปอด โรคลมชัก โรคพันธุกรรม 77 โรคออสกะ โรคอัมพาต โรคที่พระพุทธพุทธองค์ ทรงห้ามบรรพชาอุปสมบทมีอยู่ 5 ชนิด คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอญคร่อ โรคลมบ้าหมู พระพุทธเจ้าทรง จำแนกชนิดของโรคออกเป็น 2 ชนิด คือ โรคทางกาย (กายิกโรค) และ โรคทางใจ (เจตสิกโรค)

1. โรคทางกาย หมายถึง การเจ็บป่วยทางกาย เช่น ป่วยด้วยโรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น โรคในกาย โรคศีรษะ โรคในช่องหู โรคปาก

2. โรคทางใจ หมายถึง โรคที่เกิดทางใจ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยา ความหึงหวง ความวิตกกังวล ความอาลัยอาวรณ์ ความคับแค้นใจ

ท่านพุทธทาส ได้แบ่งโรคออกเป็น 3 ประเภท คือ 1 โรคทางกาย ได้แก่ ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับร่างกาย 2 โรคทางจิต ได้แก่ โรคจิตที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับกาย 3 โรคทางวิญญาน ได้แก่ การที่วิญญานหรือจิตส่วนลึก ประกอบด้วยกิเลส โดยเฉพาะอย่างยิ่งอวิชชาหรือมิจฉาทิฐิ เมื่อคนมีความเห็นผิด ก็เป็นเหตุให้เกิดผิด พุตผิด และการกระทำผิด หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า โรคทางวิญญานก็คือ การยึดมั่นถือมั่นว่า เป็นเรา เป็นเขา ด้วยเหตุที่แพทย์ในปัจจุบันได้ใช้คำว่า “โรคจิต” กับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต และต้องทำการรักษากับจิตแพทย์ ความหมายจึงไม่ตรงกับพุทธพจน์ ดังนั้น ท่านพุทธทาสจึงได้บัญญัติคำว่า “โรคทางวิญญาน” ขึ้นมาใหม่

สาเหตุของโรค

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง โรค 2 อย่าง คือ โรคทางกายและโรคทางใจ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย โรค 2 อย่างนี้ คือ 1 โรคทางกาย 2 โรคทางใจ

1) สาเหตุของโรคทางกาย

ในพระไตรปิฎกได้มีปรากฏ ถึงสาเหตุของการเกิดโรคทางกาย ไว้หลายประการสาเหตุที่สำคัญ คือ ความไม่สมดุลของธาตุทั้ง 4 และสาเหตุที่ปรากฏใน คิริมานันทสูตร 8 ประการ ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่ากายนี้ มีทุกข์มาก มีโทษมาก เพราะฉะนั้น อาหารต่างๆ จึงเกิดขึ้นในกาย นี้ คือ

1. อาหารมีดีเป็นสมุฏฐาน

2. อาหารมีเสมหะเป็นสมุฏฐาน
3. อาหารมีลมเป็นสมุฏฐาน
4. อาหารมีใช้สันนิบาตเป็นสมุฏฐาน
5. อาหารอันเกิดแต่ฤดูกาลแปรปรวน
6. อาหารอันเกิดแต่การบริหารกายไม่สม่ำเสมอ
7. อาหารอันเกิดแต่ความเพียรเกินกำลัง
8. อาหารอันเกิดแต่วิบากของกรรม

การเกิดโรคทางกาย ดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานี้ ใกล้เคียงกับศาสตร์ทางการแพทย์ มีเพียงสาเหตุเดียว ที่มีกล่าวเฉพาะในพระพุทธศาสนา คือ สาเหตุของโรคที่เกิดจาก ผลกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“บุคคลในโลกนี้....เป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนหินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศัสตราบ้าง เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ ยึดมั่นไว้อย่างนั้น.... หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรครมาก มาฉพ การที่บุคคล เป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง....นี้เป็นปฏิปทา ที่เป็นไปเพื่อความมีโรครมาก”

เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรม นั้น “โรครกรรม” พบได้ในทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ที่ว่าโรครบางชนิดแพทย์ไม่สามารถหาสาเหตุ และวินิจฉัยโรคได้ เรียกโรครทำนองนี้ว่า “โรครที่รักษาไม่หาย” หรือ “โรครที่รักษายาก” เป็นต้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็น “โรครกรรม” จะรักษาอย่างไร ใช้ความพยายามแค่ไหน ก็ไม่หาย จนกว่าจะสิ้นกระแสแห่งกรรมนั้น

บุคคลทำกรรมใด ทางกาย ทางวาจา ทางใจ กรรมนั้นแลเป็นสมบัติของเขา ทั้งเขาจะนำกรรมนั้นไปได้ อนึ่ง กรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป ดุจเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น

การเกิดโรคทางกาย มีหลายสาเหตุ คือ โรครเกิดจากดี เสมหะ ลม ใช้สันนิบาต ฤดู ฤดูกาลแปรปรวน การบริหารไม่สม่ำเสมอ การใช้ความเพียรเกินกำลัง ผลของกรรม หนาว ร้อน หิว กระจาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ธาตุ 4 ไม่สมดุล การไม่รู้ประมาณในการบริโภค การถูกสัมผัส จากเชื้อบุงและสัตว์เลื้อยคลาน การถูกทำร้าย และการมีอายุมาก

โรครทางกายมีหลายสาเหตุ ความไม่สมดุลของธาตุทั้ง 4 เป็นสาเหตุที่สำคัญ สาเหตุอื่นๆ ได้แก่ เกิดจากดี เสมหะ ลม การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล การบริหารไม่สม่ำเสมอ การใช้ความเพียรเกินกำลัง และผลของกรรม ความรุนแรงของโรคร ซึ่งเกิดจากสาเหตุดังกล่าว อาจแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพความสมบูรณ์ของร่างกาย และผลจากกรรมในแต่ละบุคคล

2) สาเหตุของโรครทางใจ

โรครทางใจ ได้แก่ การที่จิตใจของคนเราถูกรอบงำด้วยกิเลส ความเศร้าหมอง คือ โลกะ โทสะ และโมหะ เข้าครอบงำที่เรียกว่า อนุสัยหรืออาสวะ ที่นอนเนื่องอยู่ภายในของภวังคจิต

ประกอบไปด้วย รากะ ปฏิมะ อวิชชา โรคที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ก็มี เฉพาะทางกาย และทางใจเท่านั้น คนบางคนอาจจะไม่มีโรคทางกาย ตั้งแต่แรกเกิดจนแก่ชรา แต่สำหรับคนทั่วไปแล้ว ซึ่งมีจิตใจที่หนาไปด้วยกิเลสตัณหา เป็นผู้ที่มีโรคทางใจกันทั้งนั้น เว้นแต่ว่าใครจะมีมาน้อยเพียงใดเท่านั้น มีแต่พระอรหันต์ผู้ที่หลุดพ้นจากกิเลสเท่านั้น ที่ไม่มีโรคทางใจ

ในทางพระพุทธศาสนา ได้อธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคทางใจ ที่เกิดขึ้นจากกิเลส และตัณหามีอยู่ 3 ประการ คือ

1. โรคเกิดขึ้น เพราะความโลภ ความโลภไม่ว่าจะเกิดขึ้นในใจของผู้ใด ผู้นั้นเป็นโรคทางใจที่เกิดจากความโลภ ทำให้อยากได้ อยากรู้อยากเป็น และบางครั้งก็อยากได้เกินขอบเขต จนถึงเบียดเบียนผู้อื่น เพราะความโลภทำให้เป็นคนเห็นแก่ตัว เกิดความกระหายอยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้เป็นคนที่มีจิตใจเร่าร้อน มีความทะเยอทะยานอยากได้ในทางที่ผิด เมื่อความปรารถนาไม่สมหวังในสิ่งที่ตนมุ่ง ก็เกิดความคับใจ อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ เมื่อมีความทุกข์มาก ๆ ผลที่ตามมาก็คือ สุขภาพจิต ทำให้อ่อนไม่ได้ บางคนเป็นบ้าเสียสติไปเลยก็มี เกิดการอิจฉาผู้อื่น เมื่อตนเองไม่ได้ดังความปรารถนาของตน แม้ในที่สุดถึงตรอมใจตาย

2. โรคเกิดขึ้น เพราะความโกรธ เมื่อเกิดขึ้นกับผู้ใดแล้ว คนผู้นั้นเป็นโรคทางใจ เพราะความโกรธทำให้จิตใจ ของผู้มักโกรธนั้น เป็นคนที่มีจิตใจขัดเคือง หงุดหงิด ขุ่นเคืองผู้อื่น ทำให้จิตใจเร่าร้อนกระวนกระวายอยู่ไม่เป็นสุข แผลเผาร้อนรนในใจของตนเอง มีจิตใจที่มุ่งร้ายอาฆาตพยาบาทผู้อื่น อันเป็นสาเหตุนำไปสู่การเบียดเบียน ล้างผลาญ ซึ่งกันและกัน ผลก็คือ ความทุกข์ที่เกิดจากใจ

3. โรคเกิดจากความหลง (โมหะ) เพราะความหลงเกิดขึ้นกับผู้ใด ผู้นั้นเป็นโรคทางใจ เป็นบุคคลที่เชื่อง่าย และเชื่อในสิ่งที่ผิด เข้าใจในสิ่งที่ผิด มีจิตใจที่มีตบอด มองไม่เห็นทาง ไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี มักจะถูกชักนำไปในทางที่ผิดได้ง่าย เช่น เห็นดีเป็นชั่ว เห็นชั่วเป็นดี เห็นทุกข์เป็นสุข ความหลงทำให้ได้รับความทุกข์ เพราะการคิดผิดของตนเอง ที่ทำให้เกิดความร้อนใจ ที่นำความเสียหายมาให้แก่ตนเอง อย่างมากมาย เพราะการคิดผิด ทำให้ส่งผลกระทบต่อจิตใจ ให้ได้รับความทุกข์ทรมาน อันเป็นความทุกข์ทางใจ

โรคทางใจ คือ การที่จิตใจของมนุษย์ถูกครอบงำไปด้วย โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งแสดงออกมาทางกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม

ชีวิตนี้มีโรค แต่โรคนั้นแก้ไขได้ จุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ การแก้ไขความไม่สบายหรือโรคของชีวิต คำว่า “โรค” เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า “ทุกข์” ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์ทุกคน ทุกข์ คือปัญหาของชีวิต เพราะฉะนั้น เมื่อใช้คำว่า โรค แทนคำว่า ทุกข์ ก็ถือว่า ทุกข์นั้นเป็นโรค เป็นสิ่งบีบคั้น เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข

ภาวะที่หายทุกข์หรือหมดทุกข์ มีสุขหรือปลอดทุกข์และเป็นสุข เป็นด้านหนึ่งของภาวะที่สมบูรณ์ เป็นส่วนหนึ่ง หรือด้านหนึ่งของภาวะองค์รวม ซึ่งยังมีภาวะด้านต่างๆ อยู่ด้วยกันกับความทุกข์ เป็นลักษณะองค์ประกอบของภาวะ ที่เป็นความตึงตสมบูรณ์ของชีวิต

การเกิดโรคนั้นเป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงโรคที่เกิดขึ้น ทั้งสองประเภท ทำให้รู้ว่ามีสาเหตุคล้องกับ ทุกขอริยสัจ ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย นี้

จัดเป็นโรคทางกาย ความเศร้าใจ ความรำคาญ คร่ำครวญ พิโรราพัน ความไม่สบายใจ ความคับ
แค้นใจ ความประจวบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งทีรัก ความไม่ได้ในสิ่งที่ตน
ปรารถนา เหล่านี้จัดเป็นโรคทางจิต ว่าโดยย่อ อุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์ จัดเป็นโรคทางใจ

โรคทางใจ คือ การที่จิตใจของคนเราถูกรบกวนงำ ด้วยกิเลสความเศร้าหมอง ด้วยความ
โลภ ออยากได้ ออยากมี ทำให้มีจิตใจเร่าร้อน เมื่อความปรารถนา ไม่สมหวังในสิ่งที่ตนมุ่ง ความโกรธ
ทำให้เป็นคนที่มึนงงใจ ชัดเคือง หงุดหงิด ขุ่นเคืองผู้อื่น ทำให้จิตใจเร่าร้อน กระวนกระวายอยู่ไม่เป็น
สุข ความหลง ทำให้เชื่อในสิ่งที่ผิด เข้าใจในสิ่งที่ผิด มีจิตใจที่มีมืดบอด มองไม่เห็นทาง ไม่รู้จักผิดชอบ
ชั่วดี มักจะถูกชักนำ ไปในทางที่ผิดได้ง่าย ความโลภ โกรธ หลง ทำให้เกิดความทุกข์

3) สาเหตุของโรคทางจิต

โรคทางจิต ตามวิถีแพทย์ปัจจุบัน ความแปรปรวนทางจิต เกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ ซึ่ง
มีความแตกต่างกันออกไป ได้แก่ โรคทางจิตมีสาเหตุมาจาก พันธุกรรม ความผิดปกติทางโครโมโซม
โครงสร้างของร่างกาย อายุ เพศ การแต่งงาน เชื้อชาติ การตั้งครร์ภ์ อาชีพ และภาวะทางการงาน
ปัจจัยทางครอบครัว สังคม และวัฒนธรรม สุรา ความเจ็บป่วย ความแปรปรวนทางสมองทั่วไป การ
ติดเชื่อ สิ่งเป็นพิษ ความแปรปรวนทางต่อมไร้ท่อ การขาดสิ่งที่จำเป็น การขาดออกซิเจน การขาด
อาหาร การขาดวิตามิน การขาดการนอน การขาดความฝัน การขาดสิ่งเร้า การแยกจากสังคม
ความสำคัญระหว่างบุคคล ความเศร้าใจความขัดแย้งทางใจ

ความแปรปรวนทางจิตใจ ชนิดรุนแรง เช่น เอะอะ วยวาย ก้าวร้าว หลงผิด ประสาท
หลอน หวาดระแวง มีสาเหตุมาจากจิตใจ หรือร่างกาย และมีผลทำให้เกิดความผิดปกติ ในการคิด
การตอบสนองทางอารมณ์ ความจำ การสื่อสาร การตีความหมาย และพฤติกรรมที่เหมาะสม จน
เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต มีความคิดแปรปรวน สับสนขาดเหตุผล พุดสับสนหลายเรื่องพุดไม่
ติดต่อ เพื่อเจ้า วกวน เหม่อลอย ทำให้ประสาทหลอน และอาการหลงผิด มีอารมณ์แปรปรวน เดียว
ดีเดียวร้าย คลุ้มคลั่งอาจ เป็นอันตรายกับคนที่อยู่ใกล้ชิด ความโศกเศร้า ความคร่ำครวญ ความไม่
สบายใจ ความคับแค้นใจ ความประสกับสิ่งที่ไม่ชอบใจ ความพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รัก ความไม่
สมปรารถนา ซึ่งเป็นอาการแสดงออกของจิต ที่ประสพทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่ง

บทสรุป

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ พระองค์มีความสามารถที่
จะรักษาโรค คือ กิเลสพร้อมทั้งอนุสัย อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และความมัวเมา
พระองค์ทรงใช้ญาณตรวดูโรค เมื่อรู้ภาวะของเหล่าสรรพสัตว์แล้ว ก็ทรงวางยา (แสดงธรรม) คือ
ธรรมะโอสถ ธรรมะบางหมวด เมื่อฟังแล้วพิจารณาตาม ทำให้จิตใจสงบระงับอ่อนคลาย เป็นสมาธิ
ส่งผลไปถึงกายให้หายจากโรคทางกาย และโรคทางใจได้ ดังพระมหากัสสปะเถระ ที่อาพาธ
พระพุทธเจ้าเสด็จไปเยี่ยมแล้วพระองค์ทรงแสดงโพชฌงค์ 7 ให้ฟังพระมหากัสสปะพิจารณาตาม
ธรรมนั้นก็หายจากโรค เมื่อภิกษุอาพาธ พระองค์ทรงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลาย รักษาพยาบาลกันเอง

และทรงรับสั่งว่า “ถ้าหากภิกษุรูปใด มีความปรารถนาจะพยาบาล เรตถาคตแล้วไซ้ร ขอเธอทั้งหลายจงพยาบาลภิกษุไซ้”

พุทธวิธีบำบัดรักษาโรคของพระพุทธองค์ ในการรักษาโรคต่างๆ ด้วยเภสัช 5 ชนิด คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ยาสมุนไพรรื่น การใช้ความร้อนบำบัด และการผ่าตัด การรักษาโรคทางใจ คือ ตัดกิเลส พร้อมทั้งอนุสัย อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และความมัวเมา ทรงแสดงธรรมะโอสถ เลือกระดมตรง ตามภาวะของโรค เมื่อฟังแล้วพิจารณาตาม ทำให้จิตใจสงบระงับผ่อนคลาย เป็นสมาธิ ส่งผลไปถึง ภายให้หายจากโรคทางกาย และโรคทางใจได้

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาวิธีการรักษาโรคทางใจสู่การพัฒนาจิตที่ยั่งยืน นั่นคือการหมดจดจากโรคคือ กิเลสทั้งหลายทั้งปวง จนกระทั่งโรค (กิเลส) ไม่สามารถเกิดหรือเข้าใกล้เราได้เลย สถานะนั้นคือ “อรหัตต์” หมายถึงผู้ไกลจากกิเลส เมื่อเราไม่เกิดแม้โรคทางกายก็มีโอกาสได้อีกเลยเช่นกัน

บรรณานุกรม

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรกฎเตปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ชัยชาญ ดีโรจนวงศ์. (2547). **“แนวความคิดใหม่ในการรักษาผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2”**. สารราชวิทยาลัย อายุรแพทย์แห่งประเทศไทย. 18(30). เมษายน-มิถุนายน.
- ประเวศ วะสี. (2543). **สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์**. นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ.
- พระครูอินทสารวิจักษ์ อินทสโร (กิจไร่). (2550). **“การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรรื่นและธรรมะโอสถที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). **การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. (2544). **พระพุทธศาสนากับการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชิต เปาNil. (2546). **พุทธกระบวนทัศน์เพื่อสุขภาพและการเยียวยาในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ศรีเรื่อน แก้วก้งวาน. (2540). **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาาระบบสืบค้นและการอนุรักษ์เอกสารและคัมภีร์โบราณของวัดในสังคมไทย
Development of the Ancient Scripture's Retrieving and Conserving
Systems for Buddhist Temples in Thailand

พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา)*

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาาระบบสืบค้นและการอนุรักษ์เอกสารและคัมภีร์โบราณของวัดในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อสำรวจและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทย 2) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดทำดัชนีการค้นค่าของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทย และ 3) เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เพื่อการศึกษาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาจากบันทึกในเอกสารหรือคัมภีร์โบราณ และหลักฐานจากโบราณคดีที่จัดเก็บที่วัดในไทยทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ การเก็บรวบรวม ใช้แบบบันทึกข้อมูลเพื่อบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มความรู้เดิม ประกอบด้วย หมวดความรู้ หมวดย่อย และหมู่ย่อย (Division) ขอบเขต และนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดมาจัดกลุ่มเนื้อหาและคัดแยกเนื้อหา

วัดและชาวบ้านที่ครอบครองเอกสารคัมภีร์โบราณไว้ ยังขาดการเก็บรักษาอย่างเป็นระบบทั้งการจัดหมวดหมู่ ขาดการสำรวจ จำนวนและการทำบัญชีรายชื่อเอกสาร เอกสารกลุ่มนี้มีปัญหาเรื่องต้นฉบับชำรุด เพราะขาดความพร้อมในด้านสถานที่ที่เหมาะสมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ การยกระดับความสำคัญและสร้างความตระหนักให้พระสงฆ์ วัดและชุมชนในการอนุรักษ์คัมภีร์ ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และสืบทอดพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต่อไป

คำสำคัญ: คัมภีร์โบราณ, การอนุรักษ์เอกสาร

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม,

Abstract

This research work entitled ‘Development of the Ancient Scripture’s Retrieving and Conserving Systems for Buddhist Temples in Thailand’ aims at; 1) survey and grouping various ancient scriptures of Buddhism found in temple in Thailand, 2) analyzing and index making of ancient scriptures of Buddhism found in temple in Thailand and 3) supporting the conservation of ancient scriptures to be learning center of Buddhism and culture in Thailand.

It was a qualitative research by using primary documentary analysis as main tool. The ancient scriptures were collected from records of ancient texts and archaeological objects kept in Buddhist temples from northern, middle, north-east and southern parts of Thailand. Collecting method was record template with its previous details of knowledge including knowledge section, category and division, scope. Finally collected data was brought for grouping and classifying its contents systematically.

The Buddhist temples and villagers who possess ancient scriptures had no preservation management, its classification, amount of scripture survey and name list of the texts. These texts also were found in damage due to its lack of suitable place to store them properly for correct preservation therefore it needs the correct guideline for standardizing and awareness of importance of scripture preservation to Buddhist monks, temple and communities as the owners of such valuable scriptures to be the learning resource and Buddhist heritages of Thailand for long time.

Keyword : Ancient Scripture, Conserving Systems

บทนำ

คัมภีร์โบราณเป็นคัมภีร์ที่ถูกจารหรือการจดบันทึกด้วยอักษรโบราณ เรียกโดยทั่วไปว่า หนังสือคัมภีร์โบราณ แต่เนื่องจากคนในอดีตนิยมบันทึกเรื่องราวในด้านพระพุทธศาสนาลงในใบลาน จึงนิยมใช้คัมภีร์โบราณว่า คัมภีร์ใบลาน นอกจากนี้จะบันทึกเรื่องราวในด้านพระพุทธศาสนาแล้วยังมีการบันทึกความรู้ ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ด้านกฎหมาย จดหมายเหตุ ตำนานโหราศาสตร์ ปกตินิโหร ไสยศาสตร์ เวชศาสตร์ ดาราศาสตร์ ธรรมคดี พงศาวดาร วรรณคดี อักษร ประวัติศาสตร์ หมู่พุทธศาสตร์ รวมทั้งความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาความรู้ในคัมภีร์โบราณได้รับความสนใจทั้งในระดับสากลและระดับประเทศในระดับสากลพบว่า องค์การการวิจัยวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ให้ความสนใจความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณ ในฐานะเป็นแหล่งความรู้ที่เป็นมรดกความทรงจำของโลก ซึ่งควรได้รับการอนุรักษ์และสงวนรักษา และพัฒนาให้คนสามารถเข้าถึงความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณได้ จึงมีการเคลื่อนไหวขึ้นมาศึกษาและ

ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมโดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานในประเทศไทยที่มีการจัดการระบบความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณ พบว่าความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณส่วนมากเป็นตำนานวรรณกรรมของกลุ่มภาคเหนือและกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่บันทึกเรื่องราวบทบาทของพระสงฆ์ การปฏิบัติทางศาสนา

หลักฐานที่เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณที่มีอายุมากที่สุดในหอสมุดแห่งชาติปัจจุบัน คือ คัมภีร์โบราณ เรื่อง สมณฑปาสาทิกา วินยภูทกถา (ทุตย) ปาจิตติยวณณา เป็นฉบับที่จารด้วยอักษรขอม ภาษาบาลี ฉบับขาคทึบ ปรากฏหลักฐานการสร้างเมื่อ จ.ศ. 977 ตรงกับ พ.ศ. 2158 ซึ่งอยู่ในสมัยอยุธยารัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ สภาพของโบราณปัจจุบันยังสมบูรณ์ ตัวอักษรปรากฏชัดเจน ส่วนคัมภีร์โบราณที่ปรากฏหลักฐานเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยปัจจุบันนี้ คือ คัมภีร์โบราณ เรื่อง ติสนิปาต (ตึงสนิปาต) เป็นฉบับที่จารด้วยอักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี ปรากฏหลักฐานการสร้างเมื่อ จ.ศ. 833 ตรงกับ พ.ศ. 2014

คัมภีร์โบราณเป็นคัมภีร์โบราณประเภทหนึ่ง ซึ่งจารลายลักษณ์อักษรลงบนใบของต้นลาน ใบลานจึงเป็นวัสดุธรรมชาติอย่างหนึ่งที่นิยมนำมาใช้จารหนังสือ ทั้งนี้ เพราะใบลานสามารถนำมาจารหนังสือ ได้รวดเร็ว งดงาม เบา และบาง นำเคลื่อนที่ได้สะดวกคล่องตัว นับตั้งแต่สังคายนาครั้งที่ 5 ที่ลังกาทวีปเป็นต้นมา ตามตำนานของพระพุทธศาสนาว่าการทำสังคายนาครั้งที่ 5 (ปัญจสมสังคายนา) นี้ ได้ปรากฏว่า คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้เริ่มบันทึกลายลักษณ์ลงบนใบลาน เรียกว่า หนังสือใบลาน หรือ คัมภีร์ใบลาน

การทำสังคายนาครั้งนี้ ได้ทำที่มหาวิหาร เมืองอนูราธปุระ ประเทศศรีลังกา มีพระพุทธทศเถระและพระติสสะ เป็นประธาน ทำอยู่ 1 ปี จึงเสร็จเรียบร้อย ในการทำสังคายนาครั้งนี้ ได้แสดงไว้ในคัมภีร์สังคีตยวงค์ ว่า

“เอวมเว ภิกขุสงฺโฆ ธมมวินยญจ มุขปาจโต โปฏฺฐเกสุ ลิกฺขาปยมาโน ปิฎกฺวเสน จ นิกายวเสน จ ธมมวินยสงฺขาตํ เตปิฎกพุทฺธวณฺโณ สาทถกถญจ โปฏฺฐเกสุ ลิกฺขาปยิตวา ปญจ- วสสสทสฺสนานิ สาสนสฺส จิรภูจิตฺกํ กตฺวา ปญจมํ ธมมสงฺคีตฺติสทิสเมว อกาสิฯ”

แปลว่า การสังคายนาครั้งนี้ ภิกษุสงฆ์ เมื่อจะให้จารพระธรรมวินัย แต่มุขปาฐะลงในใบลาน ก็ให้จารพระพุทธวจนะ คือ พระไตรปิฎก โดยจำนวนปิฎกและนิกายพร้อมทั้งอรรถกถาลงในใบลาน กระทำให้สถิตอยู่ได้นานประมาณถึง 5,000 พระพรรษา ได้ชื่อว่าเหมือนกับพระธรรมสังคีตที่ 5 แล้วการสืบค้นเอกสารคัมภีร์โบราณ จึงถือเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ เป็นการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพชนไทย และยังเป็นการช่วยให้เอกสารคัมภีร์โบราณมีอายุยืนยาว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ศึกษา การพัฒนาระบบสืบค้นและการอนุรักษ์เอกสารและคัมภีร์โบราณของวัดในสังคมไทย เพื่อศึกษาสำรวจและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทย วิเคราะห์เนื้อหาและจัดทำดัชนีการค้นค่าของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทย อีกทั้งยังส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทย โดยการสำรวจ สืบค้น แหล่งเอกสารคัมภีร์โบราณในพื้นที่ การลงทะเบียนและการจัดระบบการอนุรักษ์และจัดเก็บเป็นสมบัติของท้องถิ่น เป็น

การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเอกสารคัมภีร์โบราณ อันนำไปสู่ความรักความหวงแหน การอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณ มิให้ถูกทำลาย สูญหายเพื่อเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อสำรวจและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพุทธศาสนาของวัดในสังกัดไทย
- 2 เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดทำดัชนีการค้นคว้าของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในสังกัดไทย
- 3 เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังกัดไทย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เพื่อการศึกษาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาจากบันทึกในเอกสารหรือคัมภีร์โบราณ และหลักฐานจากโบราณคดีที่จัดเก็บที่วัดในไทยทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ การเก็บรวบรวม ใช้แบบบันทึกข้อมูลเพื่อบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มความรู้เดิม ประกอบด้วย หมวดความรู้ หมวดย่อย และหมู่ย่อย (Division) ขอบเขต และนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดมาจัดกลุ่มเนื้อหาและคัดแยกเนื้อหา

1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การสืบค้นเอกสารคัมภีร์โบราณ โดยเฉพาะการลงสำรวจในพื้นที่ที่มีรูปแบบการจัดเก็บแล้ว และสำรวจสืบค้นเบื้องต้นในส่วนที่ยังไม่เคยมีการสำรวจมาก่อน เป็นลักษณะของโครงการงานวิจัยเชิงรุกตามกรอบแผนงานที่กำหนดไว้

การสำรวจวัดที่มีรูปแบบการจัดเก็บ ผู้วิจัยเก็บการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ได้แก่ คู่มือสำรวจ จัดหา รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ เอกสารคัมภีร์โบราณ คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณ คู่มือชื่อเรื่อง และชื่อหนังสือทางพระพุทธศาสนา เอกสารการแบ่งหมวดจากข้อมูลของคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ส่วนที่ยังไม่เคยมีการสำรวจ ในลักษณะนี้ยังไม่มีข้อมูลเบื้องต้น จึงจำเป็นต้องขอคำแนะนำของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ส่วนมากจะเป็นพระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาสต่างๆ เป็นต้น ในการสำรวจนี้จะไปตามวัดที่เป็นแหล่งชุมชนเก่า และวัดต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานประกอบการสำรวจและการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณ

2 ขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมทั่วประเทศ ทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้

ภาคเหนือ การคัดเลือกวัดที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานเอาไว้ แต่ยังไม่มีการสำรวจและการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยศึกษาในจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน โดยเลือกวัดที่ได้รับข้อมูลว่ายังมีคัมภีร์ใบลานที่ตกสำรวจ รวม 4 จังหวัด จังหวัด ละ 2 วัด รวมจำนวน 8 วัด

ภาคกลาง ที่ปรากฏคัมภีร์โบราณที่มีรูปแบบการจัดเก็บแล้ว ได้รับการสืบค้นและจัดหมวดหมู่คัมภีร์โบราณจังหวัดและวัดในเขตภาคกลาง ได้แก่ วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตจังหวัดภาคกลาง 6 จังหวัดวัดในจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย วัดสุวรรณภูมิ ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี, วัดสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี, วัดศรีโสมโมสร (กุดจอก) ตำบลกุดจอก อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท, วัดประดู่ทรงธรรม ตำบลหัวรอ อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอยุธยา, วัดตำหนักเหนือ ตำบลบางตะไนย์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, วัดมะขาม ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี, วัดสุทธิวาราม แขวงยานนาวา เขตสาทร จังหวัดกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 7 วัด 6 จังหวัด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิจัยได้ทำการคัดเลือกวัดที่มีเอกสารคัมภีร์โบราณในท้องถิ่นจัดเก็บไว้ วัดใน 4 จังหวัดภาคอีสาน ได้แก่ วัดเดิมพิมาย และวัดวังวาริวน จังหวัดนครราชสีมา วัดธาตุ (พระอารามหลวง) วัดนทโรวาส บ้านหนองงูเห่า และวัดโพธิ์ศรี จังหวัดขอนแก่น วัดมณีวาราม วัดหนองช้างทอง และวัดทุ่งขุนจังหวัดอุบลราชธานี และวัดบวร วัดบรมคงคา และวัดมณีจันทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งสิ้น 11 วัด 4 จังหวัด

ภาคใต้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในเขตภาคใต้ของจังหวัดตรังและจังหวัดกระบี่ ยังไม่มีการจัดหมวดหมู่ และการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยลงพื้นที่ศึกษาใน 4 วัด ที่พบคัมภีร์โบราณ ได้แก่ วัดไร่พุด ตำบลน้ำผุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง วัดกะช่องเปี่ยมราษฎร์ ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง วัดเขาหัวสิงห์ ตำบลเขาเขน อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ วัดสุวรรณธาราราม ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และได้ขึ้นทะเบียนกับหอสมุดกาญจนาภิเษก สงขลาแล้ว ได้แก่ วัดวังตะวันตก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดบูรณาราม ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดจันทาราม ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนวัดปลักหนู ตำบลปลักหนู อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา วัดขุนทอง ตำบลจะโหนด อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา วัดท่าช้าง ตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา รวมทั้งสิ้น 10 วัด 4 จังหวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

1 รูปแบบการวิจัย

การสำรวจข้อมูลคัมภีร์ใบลานใน 4 ภูมิภาคทั่วประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกวัดที่มีเอกสารโบราณในท้องถิ่น

จัดเก็บไว้ และได้ทำการสำรวจรายการเอกสารดังกล่าว ตามวิธีการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ จากนั้นจะได้รับการลงรายการ จัดหมวดหมู่ เพื่อการสืบค้น จัดเก็บห่อด้วยวิธีดั้งเดิม จะเป็นการยืดอายุของคัมภีร์

การสำรวจและจัดระบบสืบค้นคัมภีร์โบราณ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ทำงานภาคสนามในการสำรวจและสืบค้นคัมภีร์โบราณร่วมกับการเผยแพร่องค์ความรู้ในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณเพื่อสานต่อภูมิปัญญาในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ให้เป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

การสำรวจวัดที่มีรูปแบบการจัดเก็บ ผู้วิจัยเก็บการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ได้แก่ คู่มือสำรวจ จัดทำ รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ เอกสารคัมภีร์โบราณ คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณ คู่มือชื่อเรื่อง และชื่อหนังสือทางพระพุทธศาสนา เอกสารการแบ่งหมวดจากข้อมูลของคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ส่วนที่ยังไม่เคยมีการสำรวจ ในลักษณะนี้ยังไม่มีข้อมูลเบื้องต้น จึงจำเป็นต้องขอคำแนะนำของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ส่วนมากจะเป็นพระสังฆาธิการ อาทิ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาสต่างๆ เป็นต้น ในการสำรวจนี้จะไปตามวัดที่เป็นแหล่งชุมชนเก่า และวัดต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานประกอบการสำรวจและการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณ

2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยจึงใช้ระบบการสืบค้นข้อมูลและการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้มาสังเคราะห์ และจัดกลุ่มเนื้อหาพร้อมกันโดยใช้หลักการพื้นฐานการจัดหมวดหมู่ความรู้ เพื่อจำแนกความรู้และแต่ละกลุ่มให้เป็นหมวด หมวดย่อย และหมู่ย่อย โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏโครงสร้างระบบการจัดระบบหมวดหมู่ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา สรุปขอบเขตความรู้และโครงสร้างในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาให้เป็นหมวด หมวดย่อย หมู่ย่อย และคุณลักษณะความรู้แต่ละหมวด เพื่อให้ได้โครงสร้างหมวดหมู่ การสืบค้นและจัดหมวดหมู่ คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในประเทศไทย ปัจจุบันยังคงมีเอกสารโบราณที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นตกค้างอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร เอกสารโบราณเหล่านั้นจัดเป็นเอกสารชั้นต้นที่ให้ประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงความเคลื่อนไหวของอารยธรรม และค่านิยมแห่งสังคมในกลุ่มชนโบราณแต่ละยุคสมัย ทุกภูมิภาคของประเทศ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชาการ ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี อักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ อักษรวิทยา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และเรื่องอื่น ๆ อันเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนในอดีต ผู้วิจัยได้สืบค้นจากแหล่งที่มาต่าง ๆ และจัดหมวดหมู่ไว้ในลักษณะของวัดที่จัดตามแหล่งที่มา ได้มีการตรวจสอบความซ้ำซ้อนและจัดกลุ่มเนื้อหา ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มหมู่เนื้อหาคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างแหล่งเรียนรู้ คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาในขั้นนี้เป็นการจัดหมวดหมู่เนื้อหาในคัมภีร์โบราณโดยนำกลุ่มเนื้อหาที่ได้จากการ

วิเคราะห์ทั้งหมดมาจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เนื้อหาที่มีเนื้อหาเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน และความรู้ที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกันไว้ใกล้กัน โดยดำเนินการตรวจสอบความซ้ำซ้อน จำแนก และจัดกลุ่มเนื้อหาได้อย่างละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการสำรวจข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลใน 4 ภูมิภาคทั่วประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกวัดที่มีเอกสารโบราณในท้องถิ่นจัดเก็บไว้ และได้ทำการสำรวจรายการเอกสารดังกล่าว ตามวิธีการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล จากนั้นจะได้รับการลงรายการ จัดหมวดหมู่ เพื่อการสืบค้น จัดเก็บท่อด้วยวิธีดั้งเดิม จะเป็นการยืดอายุของคัมภีร์

การสำรวจและจัดระบบสืบค้นคัมภีร์ไบเบิล ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ทำงานภาคสนามในการสำรวจและสืบค้นคัมภีร์ไบเบิลร่วมกับการเผยแพร่องค์ความรู้ในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลเพื่อสานต่อภูมิปัญญาในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ให้เป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ในการสำรวจนี้จะไปตามวัดที่เป็นแหล่งชุมชนเก่า และวัดต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานประกอบการสำรวจและการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์ไบเบิล โดยมีการดำเนินการในเบื้องต้น การสำรวจคัมภีร์ไบเบิล เป็นงานด้านการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลที่เก็บไว้ตามวัดต่างๆ เพื่อให้ทราบจำนวน ชื่อเรื่อง ตลอดจนถึงสภาพคัมภีร์ไบเบิลเพื่อซ่อมแซมและเก็บรักษาให้เหมาะสม คัมภีร์ไบเบิลจำนวนมากที่มีอยู่ในปัจจุบันบางแห่งยังไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ซึ่งเมื่อปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลานานก็ถูกทำลายจากสัตว์ต่างๆ ตลอดจนความร้อนและความชื้นเมื่อเก็บไว้ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสมก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการมู่งของคัมภีร์ไบเบิล

5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์ไบเบิลทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ได้แก่ เอกสารคัมภีร์ไบเบิล คู่มือสำรวจ จัดหา รวบรวม ทรัพยากรสารสนเทศ คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์ไบเบิล คู่มือชื่อเรื่อง และชื่อหนังสือทางพระพุทธศาสนา เพื่อจำแนกเอกสารแบ่งหมวดหมู่ความรู้

2. ศึกษาการจำแนกหมวดหมู่คัมภีร์ไบเบิลทางพระพุทธศาสนาจากเอกสารคัมภีร์ไบเบิลที่ปริวรรตแล้ว โดยเก็บรวบรวมข้อมูลของคัมภีร์ไบเบิลทางพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในสำนักหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล โดยพิจารณาจากบันทึกในเอกสารหรือคัมภีร์ และดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดระบบความรู้เอกสารคัมภีร์ไบเบิลของสำนักหอสมุดแห่งชาติ โดยวิเคราะห์สภาพปัญหาของคัมภีร์ ข้อจำกัดการเข้าถึง และการจัดระบบความรู้ในคัมภีร์ไบเบิลในปัจจุบัน

3. นำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาจำแนกและจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์ไบเบิลทางพระพุทธศาสนาให้เป็นระบบเดียวกันเพื่อกำหนดกรอบของการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ในคัมภีร์ไบเบิลทางพระพุทธศาสนาตามโครงสร้างของระบบการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้โดยใช้แนวคิดการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ตามขั้นตอนดังนี้

3.1 จัดกลุ่มความรู้ของคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยใช้แนวคิดการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้ จากการจำแนกทั้งในระบบเดิมและจากการวิเคราะห์ความรู้จากคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในปัจจุบันโดยใช้แนวคิดการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้

3.2 จัดความกลุ่มความรู้แต่ละกลุ่มให้เป็นหมวด หมวดย่อย และหมู่ย่อย

3.3 ใช้หลักเกณฑ์การตรวจสอบความซ้ำซ้อนในแต่ละหมวดเนื้อหา ได้แก่ 1) เนื้อหา คำ แนวคิด ที่เหมือนกันเขียนตรงกัน จะถูกตัดออกเหลือเพียง 1 รายการ และ 2) เนื้อหา คำ แนวคิด ที่เขียนไม่เหมือนกันเขียนแต่มีความหมายตรงจะยังคงไว้ เนื่องจากลักษณะเฉพาะของคัมภีร์โบราณนั้น มีการจาร หรือ บันทึกในคัมภีร์โบราณ ด้วยอักษรและภาพหลายรูปแบบ สืบเนื่องจากยุคสมัยอดีตมีปกครองหลายกลุ่มชนชาติ ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมล้านนา กลุ่มวัฒนธรรมล้านช้าง ไทยยวน ลาว พม่า เป็นต้น จึงมีการใช้รูปแบบอักษรและภาษาที่ต่างกันจาก

4. จัดลำดับคัมภีร์โบราณตามหมวดความรู้ที่แสดงโครงสร้างหมวดหมู่เนื้อหาจากกว้างไปแคบ

ผลการวิจัย

จากการสำรวจคัมภีร์โบราณทางภาคเหนือ ผู้วิจัยศึกษาในจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน การสืบค้นคัมภีร์โบราณล้านนาที่ได้จากการสำรวจตามวัดต่างๆ ในจังหวัดล้านนา โดยจำแนกตามแหล่งที่มา การศึกษาในครั้งนี้สามารถ แสดงรายการคัมภีร์ทั้งหมดได้ 357 รายการ คัมภีร์โบราณจำนวนมากมายที่มีอยู่ในปัจจุบันบางแห่งยังไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ซึ่งเมื่อปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลานานก็ถูกทำลายจากสัตว์ต่างๆ ตลอดจนความร้อนและความชื้นเมื่อเก็บไว้ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสมก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการผุพังของคัมภีร์โบราณ ได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณ และดำเนินการอนุรักษ์เบื้องต้น โดยเริ่มจากการ นำคัมภีร์โบราณออกมาทำความสะอาด ตรวจสอบสภาพ เรียงอังกา (หน้าคัมภีร์โบราณ) ใส่ปกหน้า ปกหลัง เปลี่ยนสายสนองที่เปลือยขาด หรือชำรุด อ่านคัดแยกประเภทอักษร เช่น อักษรขอม ไทย มอญ พม่า ธรรมล้านนา และธรรมอีสาน เป็นต้น ภาษา เช่น บาลี สันสกฤต ไทย ไทยล้านนา และไทยอีสาน เป็นต้น และเนื้อหาตามหมวดหมู่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นส่วนพระพุทธพจน์ (บาลี) อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา นวฎีกา โยชนา และคัมภีร์ เป็นต้น แล้วจึงจัดทำบัญชีคัมภีร์โบราณโดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับ มัดที่ เลขที่ ชื่อเรื่อง (ชื่อแบบฉบับการตั้งชื่อคัมภีร์ ตามหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพระพุทธศาสนา

การสำรวจคัมภีร์โบราณทางภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การสำรวจข้อมูลของคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดภาคกลางที่ได้รับการสืบค้นและจัดหมวดหมู่คัมภีร์โบราณจังหวัดและวัดในเขตภาคกลางพบว่า ข้อมูลที่ปรากฏในสำนักหอสมุดแห่งชาติ ผู้วิจัยพบว่าได้มีการจัดระบบความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณตามมาตรฐานอย่างเป็นทางการแต่ไม่ได้มีการจัดเรียงเนื้อหาที่เป็นหมวดหมู่ เน้นการจัดเรียงตามลำดับการเข้ามาของเอกสาร ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือตัวคัมภีร์โบราณ และยังไม่มียัดในพื้นที่ที่ได้มีการจัดระบบสืบค้นซึ่งอยู่ในคัมภีร์โบราณ

อย่างเป็นระบบ ทำให้การสืบค้นและเข้าถึงเนื้อหาในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นไปได้ยากและใช้เวลานาน

ผู้วิจัยจึงใช้ระบบการสืบค้นข้อมูลและการจัดระบบหมวดหมู่ความรู้มาสังเคราะห์ และจัดกลุ่มเนื้อหาพร้อมกันโดยใช้หลักการพื้นฐานการจัดหมวดหมู่ความรู้ เพื่อจำแนกความรู้และแต่ละกลุ่มให้เป็นหมวด หมวดย่อย และหมู่ย่อย โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏโครงสร้างระบบการจัดระบบหมวดหมู่ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา สรุบบอบเขตความรู้และโครงสร้างในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาให้เป็นหมวด หมวดย่อย หมู่ย่อย และคุณลักษณะความรู้แต่ละหมวด เพื่อให้ได้โครงสร้างหมวดหมู่ การสืบค้นและจัดหมวดหมู่ คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในประเทศไทย ปัจจุบันยังคงมีเอกสารโบราณที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นตกค้างอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร เอกสารโบราณเหล่านั้นจัดเป็นเอกสารชั้นต้นที่ให้ประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงความเคลื่อนไหวของอารยธรรม และค่านิยมแห่งสังคมในกลุ่มชนโบราณแต่ละยุคสมัย

ภาคใต้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในเขตภาคใต้ของจังหวัดโดยลงพื้นที่ศึกษาคัมภีร์โบราณ ได้แก่ วัดไร่พุด ตำบลน้ำผุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง วัดกะช่องเปี่ยมราษฎร์ ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง วัดเขาหัวสิงห์ ตำบลเขาเขน อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ วัดสุวรรณธาราราม ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ วัดวังตะวันตก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดบูรณาราม ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดจันทาราม ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนวัดปลักหนู ตำบลปลักหนู อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา วัดขุนทอง ตำบลจะโหนด อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา วัดท่าช้าง ตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ได้ขึ้นทะเบียนกับหอสมุดกาญจนาภิเษกสงขลา รวมทั้งสิ้น 10 วัด 4 จังหวัด นครศรีธรรมราชการจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณของวัดทางภาคใต้ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า วัดที่ได้ไปเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 วัด ยังไม่มีการทำทะเบียนคัมภีร์โบราณ มีการจัดเก็บดังนี้

1. วัดวังตะวันตก ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์โบราณเป็นเรื่องๆ ได้จำนวน 98 เรื่องและทำการนับจำนวนผูกได้ 98 ผูก ได้แยกภาษา อักษร ฉบับ เรียบร้อยแล้ว ในจำนวน 98 เรื่อง มีเรื่องที่เกี่ยวข้องพระอานิงส์ที่ไม่มีไม้ประกบ 11 เรื่อง นอกนั้นอีก 87 เรื่องที่มีไม้ประกบเรียบร้อย แต่ยังไม่ได้ทำการขึ้นทะเบียน ถ่ายไมโครฟิล์มและทำการจัดเก็บไว้ที่หอสมุด เพราะเอกสารได้อยู่ที่วัดวังตะวันตก

2. วัดบูรณาราม ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ 86 มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่หีบ จากการสำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและจำนวนผูกจึงไม่มี

3. วัดจันทาราม ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดรวมได้ 160 มัด เบื้องต้นได้ทำการคัดแยกคัมภีร์เป็นมัดและนับจำนวนผูก พร้อมกับทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำใส่ตู้ จากการ

สำรวจพบว่า ทางวัดไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่ของคัมภีร์ ดังนั้นจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ได้คัดแยกเป็นมัดและจำนวนผูกการคัดแยกคัมภีร์โบราณ

การจัดทำทะเบียนคัมภีร์โบราณของวัดทางภาคใต้ในจังหวัดสงขลา ที่คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจคัมภีร์โบราณทั้ง 3 วัด ยังไม่มีการทำทะเบียนคัมภีร์โบราณอยู่ 2 วัด แต่มีอยู่หนึ่งวัดที่ได้ทำทะเบียนคัมภีร์โบราณบางส่วน ดังนี้รายละเอียดดังนี้ วัดปลักหนู ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์โบราณแยกออกเป็นมัด รวมได้จำนวน 210 มัด ซึ่งได้ทำการคัดแยกคัมภีร์ออกเป็นมัดและทำการนับจำนวนผูก ทำการแยกฉบับและใช้ผ้าห่อคัมภีร์นำไปใส่ตู้ ยังมีบางส่วนที่ทางวัดยังไม่ได้จัดการแยกหมวดหมู่ของคัมภีร์ ยังพบอีกว่ามีคัมภีร์บางส่วนที่ได้เก็บไว้ที่บนผ้าเพดาน (ใต้หลังคากุฏิ) และในหีบไม้อีกจำนวนหนึ่ง และบางส่วนมีการทำขึ้นทะเบียนบัญชีคัมภีร์โบราณไว้แล้วที่หอสมุดกาญจนาภิเษก สงขลา แต่ยังไม่ได้ถ่ายภาพไมโครฟิล์ม วัดขุนทอง ได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์รวมเป็นมัดแยกฉบับและเก็บใส่ตู้ไว้ และยังมีบางส่วนที่ทางวัดไม่ได้แยกหมวดหมู่ของคัมภีร์อีกจำนวนหนึ่ง วัดท่าช้างได้ดำเนินการคัดแยกคัมภีร์โบราณมี 2 ผูก ได้แก่ คัมภีร์โบราณว่าด้วยเรื่องตำรายาสมุนไพร (ตำราเวชศาสตร์) 1 ผูก และคัมภีร์โบราณว่าด้วยเรื่องพระวิภังคปรภรณ์ 1 ผูก

เอกสารคัมภีร์โบราณที่วัดไร่พรุ ตำบลน้ำผุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง โดยมีเอกสารคัมภีร์โบราณที่สำรวจและสืบค้นได้ จำนวน 5 ผูก (มัด) เอกสารคัมภีร์โบราณที่วัดกะช่องเปี่ยมราษฎร์ ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีเอกสารคัมภีร์โบราณ จำนวน 3 ผูก (มัด) เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดเขาหัวสิงห์ ตำบลเขาเขน อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ มีเอกสารคัมภีร์โบราณ จำนวน 7 ผูก (มัด) เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดสุวรรณธาราราม ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีเอกสารคัมภีร์โบราณ จำนวน 4 ผูก (มัด)

การสำรวจ สืบค้น และรวบรวมเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคใต้ ยังมีการสำรวจ สืบค้น และรวบรวมเอกสารคัมภีร์โบราณที่ถูกต้องตามหลักวิชาการน้อยมาก และมีปัญหาอุปสรรคที่ค้นพบ คือ ทางวัดยังขาดงบประมาณในการดำเนินการ ขาดบุคลากรที่มีองค์ความรู้เฉพาะในเรื่องเอกสารคัมภีร์โบราณและการสืบสานองค์ความรู้เหล่านี้ ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐหรือหน่วยงานใดๆ

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1 อภิปรายผล

การสำรวจมีการรวบรวมคัมภีร์โบราณ เพื่อตรวจดูจำนวนคัมภีร์โบราณที่ต้องสำรวจและวางแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสม ต่อมาแยกคัมภีร์โบราณในมัด นำเอาคัมภีร์โบราณทั้ง หมัดมาเรียงกัน หลังจากนั้นทำความสะอาด ซ่อมแซม บันทึกข้อมูล จัดหมวดหมู่และมัดหรือห่อคัมภีร์ โบราณเพื่อนำไปเก็บในสถานที่ที่เหมาะสม และทำการบันทึกข้อมูลจากคัมภีร์โบราณ

ด้านเอกสารโบราณ พบว่ายังมีหลงเหลืออยู่ในวัดและที่ชาวบ้านบางคนที่ครอบครองเอกสารคัมภีร์โบราณไว้ ยังขาดการเก็บรักษาอย่างเป็นระบบทั้งการจัดหมวดหมู่ ขาดการสำรวจจำนวนและการทำบัญชีรายชื่อเอกสาร เอกสารกลุ่มนี้มีปัญหาเรื่องต้นฉบับชำรุด ตัวอักษรที่บันทึก

บางเล่มเลื่อนหาย ทางวัดได้รวบรวมนำเก็บในตู้เอกสารเพื่อรอการศึกษาสำรวจของนักวิชาการที่สนใจ นอกจากนี้ปัญหา ไบลานซึ่งยังขาดการอนุรักษ์ทั้งต้นฉบับ และการศึกษาอย่างเป็นระบบแล้ว สิ่งที่เป็นปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบในการสำรวจเอกสารกลุ่มนี้ คือการขาดความพร้อมในด้านสถานที่ที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ต้นฉบับ

กระบวนการอนุรักษ์ของแหล่งข้อมูลยังขาดการดำเนินงานอย่างจริงจัง การอนุรักษ์เท่าที่ผ่านมาจึงเป็นการเก็บดูแลเท่าที่กระทำได้โดยขาดความรู้ความเป็นระบบและถูกต้องตามหลักวิชาการ นอกจากนี้การขาดบุคลากรที่ดูแลทั่วถึงก็ทำให้ต้นฉบับบางเล่มที่อาจมีความสำคัญในการศึกษาข้อมูลของท้องถิ่นสูญหาย หรือเอกสารอาจถูกขโมยไป ในยุคหนึ่งที่มีปัญหาชาวต่างประเทศมาสืบค้นต้นฉบับ เอกสารท้องถิ่นโดยเฉพาะเอกสารประเภทตำรายา สมุนไพรพื้นบ้าน ปัญหาเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นในกรณีแหล่ง ข้อมูลขาดบุคลากรดูแลทั่วถึง และขาดระบบในการจัดเก็บเอกสารที่รัดกุม

งบประมาณ พบว่ายังขาดการจัดงบประมาณในการดูแลสนับสนุนบุคลากรที่เข้ามาช่วยเหลือ และการจัดซื้อวัสดุในการเก็บรักษาต้นฉบับเอกสารจึงเป็นไปอย่างจำกัด ปัญหาในด้านระบบของแหล่งข้อมูล การเก็บข้อมูลเอกสารทั้งไบลานของทางวัด ปัจจุบันเพียงเก็บใส่ตู้เอกสาร บางส่วนเก็บโดยการมัดและกองไว้ในโบสถ์ ขาดการจัดหมวดหมู่ และการดูแลอย่างถูกต้อง จนไม่สามารถยืดอายุของเอกสาร โบราณดังกล่าว ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระทรวงวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นรวมตัวกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังความเป็นไทยและวิถีชีวิตที่เหมาะสม เพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรม ตลอดจนสามารถนำไปพัฒนาผลผลิตของชุมชน เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการร่วมกันทั้งกระบวนการความคิดและการปฏิบัติ เป้าหมายหลัก คือ ประชาชนมีความสุขด้วยการประพฤติธรรม และนำความสุขนั้นเผยแพร่ต่อคนรุ่นหลังได้รับความสุขนั้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบลาน โดยเป้าหมายเพื่อให้บุคลากร และ ชุมชน ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของสิ่งที่จะอนุรักษ์นอกจากผู้นำในวัดเห็นความสำคัญแล้วผู้นำชุมชน และประชาชนก็ต้องเห็นความสำคัญเช่นกัน

การสร้างศรัทธาต่อคนในชุมชน คือ การพัฒนาวัดให้เป็นวัดจริง ๆ เพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชนตามแนวทาง ของหน่วยงานที่ดูแลวัดโดยตรง

1. ด้านการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบลาน โดยเป้าหมายเพื่อให้บุคลากรและ ชุมชน ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของสิ่งที่จะอนุรักษ์นอกจากผู้นำในวัดเห็นความสำคัญแล้วผู้นำชุมชน และประชาชนก็ต้องเห็นความสำคัญเช่นกันโดยปัจจุบันทางวัดได้ดำเนินการสร้างความตระหนักดังนี้ แผนพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น เริ่มแรกของการสร้างศรัทธาต่อคนในชุมชน คือ การพัฒนาวัดให้เป็นวัดจริง ๆ เพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชน และ ผู้ที่ตัดสินใจที่จะมาร่วมบุญในพระพุทธศาสนา ทางวัดโฆษา จึงตัดสินใจ ในการเข้าร่วมการพัฒนาวัดตามแนวทาง ของหน่วยงานที่ดูแลวัดโดยตรงพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว หลังจากที่มีการปรับโครงสร้างพื้นฐาน และ การบริหารจัดการภายในวัดแล้ว อีกขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ คือ การ

เชื่อมโยงกับ บุคคลภายนอก เพื่อต่อย่างให้เกิดศรัทธายิ่งขึ้นของคนในชุมชน มีคนมาชื่นชม ให้กำลังใจ ในผลงานที่เกิดจากชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นใจและทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รักษามาตรฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา นอกจากนี้จะเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาชมผลงาน ของคนในชุมชนที่ช่วยกันพัฒนาวัดแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน อันเป็นประโยชน์ระยะยาว ในการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดวิธีการการอนุรักษ์คัมภีร์ร่วมกัน

3. การอนุรักษ์ โดยเป้าหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และ เข้าถึงเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม และมีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งดีงาม เพื่อให้เกิดบุญและกุศล โดยในขั้นนี้ โดยกำหนดให้มีการอนุรักษ์คัมภีร์ ในรูปแบบกิจกรรม ประเพณี และ เทศกาลต่างๆ

4. ด้านการจัดทำแหล่งเรียนรู้และสร้างเครือข่ายโดยเป้าหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลและสารสนเทศที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ตลอดถึง ข้อมูลอื่น ๆ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี หรือ แม้แต่อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคัมภีร์ธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดแสดง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาวิธีการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ให้เหมาะสมกับยุคสมัยต่อไป

5. ด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่ โดยเป้าหมายเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานที่ได้ทำสำเร็จแล้วเผยแพร่ ไปยังสาธารณชน ซึ่งอาจจะเป็นแรงบันดาลใจมาช่วยกันอนุรักษ์ที่วัดโฆษา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

ธวัช ปุณโณทก.อักษรโบราณอีสาน: อักษรวิद्याตวรรษและไทยน้อย. กรุงเทพมหานคร: สยามเพรสแมเนจเม้นท์, 2540.

ปฐม นิคมานนท์. การค้นคว้าความรู้และระบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2538.

สมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ. คู่มือการลงทะเบียนบัญชีคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.บี.เค การพิมพ์, 2559.

แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ. การศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ใบลานล้านนา. กรุงเทพมหานคร: รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

หลักการเพื่อการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน
Dhamma for Self-Administration, Personnel Administration
and Job Administration

พระมหาจรรยา อภิธมฺมจิตฺโต* ปิยวรรณ หอมจันทร์** ภัทรพล ใจเย็น***

บทคัดย่อ

หลักธรรมนั้นมีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องคุณธรรมความดี ความงาม และความสุข เป็นการกำหนดคุณค่าของแนวทางมาตรฐานความประพฤติเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อกันด้วยการปลูกฝังลักษณะนิสัยในตนเองไปจนถึงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่า สังคมเป็นสื่อกลางที่ช่วยให้ทุกคนมีโอกาสอันเท่าเทียมกันที่จะพัฒนาตนเอง และเข้าถึงประโยชน์สุขได้มากที่สุด เพราะฉะนั้น การดำเนินชีวิตที่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตน บุคคลรอบข้าง ญาติมิตร เพื่อนร่วมงาน จึงจำเป็นต้องมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ เพื่อเกื้อหนุนจุดหมายที่ตั้งไว้ และเพื่อบรรลุประโยชน์สุขของชีวิตไปตามลำดับขั้นอันเหมาะสม ซึ่งในบทความนี้จักได้นำเสนอหลักธรรมอันเป็นไปเพื่อการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน

คำสำคัญ : บริหารตน, บริหารคน, บริหารงาน

Abstract

Dhamma is covered about merit system ,goodness, beauty and happiness that to set the value of behavior standard guideline for human relations creation of humans to each other through cultivating the good habit to create the interest for society that Buddhism realizes the society is as the center to help every one to have the equal opportunity for self-development and to reach the maximum

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

happiness. Therefore, the way of living is related to personal affairs , surrounding person or close person, relatives, friends and working colleague that it is necessary to have Dhamma as the controlled tool for facilitate the set target and for attaining the benefit of life in the propriate way that in this article presents Dhamma for self-administration, personnel administration and job administration

Keywords : Self-Administration, Personnel Administration and Job Administration

บทนำ

คุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักของการตัดสินใจพฤติกรรมของบุคคล และเป็นอีกมุมหนึ่งที่สำคัญภายในองค์กรเพราะจะช่วยให้การแนะนำพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับคนและงาน ผู้บริหารจึงมีหน้าที่ในการกำหนดแนวทางความรับผิดชอบที่มีต่องาน มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มหรือรักษาคุณธรรมอันดีงามให้คงอยู่เสมอ องค์กรทุกประเภทจึงจำเป็นต้องนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาอย่างถูกวิธีเพื่อให้ได้รับความเชื่อถือ มีภาพพจน์ที่ดี อันจะนำมาซึ่งชื่อเสียง เกียรติยศ ความก้าวหน้าในระยะยาว และความผาสุกของบุคคลในองค์กร การบริหารจัดการองค์กรจึงมีความจำเป็นต้องใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ผสมผสานเข้าด้วยกันกับหลักการทางพระพุทธศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรเพื่อให้ทันกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะของคำสอนพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิตว่า พระพุทธศาสนาสอนแนวทางความประพฤติตามหลักสัจธรรมที่เป็นโอกาสดีกว่าด้วยประโยชน์สุขที่พึงได้ อันเกิดจากการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันโดยใช้ปัญญาด้วยเมตตากรุณา และพร้อมกันนั้นก็มุ่งให้บรรลุถึงอิสรภาพทางจิตปัญญาที่เป็นจุดหมายสูงสุดถึงขั้นที่ทำให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลก ฉะนั้น หลักของพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ในองค์กร พุทธศาสนากับคนไทยจึงมีความผูกพันกันมานานไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยและเจริญมั่นคงในประเทศไทย หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนคติในด้านความรู้สึกรู้คิดต่างๆ ของคนไทยจะมีหลักพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับ การที่ผู้บริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารงานทุกด้านย่อมเป็นการประสานความเชื่อแนวคิดในเชิงจริยธรรมของสังคมเข้ากับการปฏิบัติหน้าที่ ตามทฤษฎีการบริหารซึ่งทำให้การดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับองค์กรนั้นอยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับความเชื่อถือการยอมรับของสังคม ตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรที่สามารถทำงานภายใต้กรอบหลักธรรมอันจะสร้างศรัทธาทำให้องค์กรสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างดี

ดังนั้น การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้จึงจำเป็นต้องวางรากฐานชีวิตให้มั่นคงเสียก่อนเพื่อเป็นทุนในการดำเนินชีวิต และเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมรอบตัว และกิจการงานในอนาคต หากบุคคลใดมีการวางแผนชีวิต วางรากฐานชีวิตได้ดี ก็จะเป็น

ปัจจัยเอื้อให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานได้ง่ายขึ้น ดังจะเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชีวิตเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารตน คน งาน ในหัวข้อต่อไป

การบริหารองค์กรแนวใหม่

โดยทั่วไปการบริหารงานในปัจจุบันได้ยึดหลักระบบคุณธรรม แต่หลักระบบคุณธรรมนั้นไม่ได้ช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานบุคคลอย่างเต็มที่เท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาตัวบุคคลนั้นสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับอารมณ์และจิตใจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ปัจจุบันจึงได้มีการศึกษาค้นคว้าปรับปรุงการบริหารงานบุคคลให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อช่วยพัฒนาตัวบุคคลปรับปรุงส่งเสริมสมรรถภาพและเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานซึ่ง (วิจิตร ศรีสอาน, 2541:48) ได้กล่าวว่ามีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. หลักความเสมอภาค ยึดถือการเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับผู้มีคุณสมบัติตามที่ต้องการในการสมัครเข้าทำงานโดยไม่มีข้อกีดกันเรื่อง ฐานะ เพศ ผิวด และศาสนา เป็นการเปิดรับสมัครทั่วไป
2. หลักความสามารถ ยึดถือความรู้ความสามารถ หรือหลักคุณวุฒิเป็นเกณฑ์ในการเลือกสรรบุคคลเข้าทำงาน รวมทั้งการพิจารณาความดีความชอบและการเลื่อนตำแหน่ง
3. หลักความมั่นคง ถือว่าการปฏิบัติงานเป็นอาชีพที่มั่นคงถาวร การจะให้ออกจากงานต้องมีเหตุผล เมื่อพ้นจากงานแล้ว โดยไม่มีความผิด มีผลตอบแทนที่ดำรงชีวิตได้ตามสมควรแก่อัตรา
4. หลักความเป็นกลางทางการเมือง ถือว่าข้าราชการประจำต้องไม่ฝักใฝ่ทางการเมือง มุ่งปฏิบัติงานให้บังเกิดผลดีต่อประชาชน ตามนโยบายของรัฐบาลและในการปฏิบัติงานนั้นข้าราชการประจำมีความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากการแทรกแซงทางการเมืองหรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของนักการเมืองหรือพรรคการเมืองใด ๆ
5. หลักการพัฒนา ได้แก่ การจัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของบุคลากรโดยการศึกษาอบรม จัดระบบนิเทศและตรวจตราการปฏิบัติงานที่ดีเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ตลอดจนการจัดระบบการพิจารณาความดีความชอบและการเลื่อนตำแหน่งอย่างเป็นธรรม
6. หลักความเหมาะสม เป็นหลักของการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน โดยการแต่งตั้งหรือมอบหมายงานที่เหมาะสมกับคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ และความถนัดของตน
7. หลักความยุติธรรม เป็นหลักปฏิบัติในการบริหารงานบุคคล โดยเว้นจากการเลือกที่รักมักที่ชัง มีการกำหนดค่าตอบแทนให้เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพของงานที่รับผิดชอบยึดหลักงานเท่ากันเงินเท่ากัน
8. หลักสวัสดิการ ได้แก่ การจัดให้มีบริการสวัสดิการต่างๆ ที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถอุทิศตนให้กับงานได้เต็มที่ เช่น การจัดที่ทำงานให้ถูกสุขลักษณะการรักษาสุขภาพความปลอดภัย และการสงเคราะห์ต่างๆ

9. หลักการเสริมสร้าง ได้แก่ การเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรมทั้งในทางป้องกันการกระทำผิดและประพฤตินิยมชอบของบุคลากร ตลอดจนกวาดล้างโทษผู้กระทำผิด

10. หลักมนุษยธรรม ได้แก่ การยอมรับนับถือศักดิ์ศรีของบุคคลแต่ละคนโดยยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงาน โดยการเสริมสร้างบรรยากาศและสัมพันธภาพอันดีให้เกิดขึ้นในระหว่างบุคลากรของหน่วยงาน

11. หลักประสิทธิภาพ ถือว่าการทำงานใดๆ จะต้องพยายามทำให้เกิดผลดีที่สุดโดยใช้คนเวลา และค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด การจะกระทำเช่นนี้ได้ต้องมีการวางแผนการประสานงานการจัด แบ่งหน้าที่ รวมทั้งวิธีการทำงานที่ดี

12. หลักการศึกษาวิจัย การบริหารงานบุคคลจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมทันสมัยอยู่เสมอ ระบบบริหารงานบุคคลที่ดีจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อจะได้นำวิทยาการใหม่ๆ มาใช้ปรับปรุงการบริหารงานบุคคลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้แล้วการบริหารก้าวใหม่ผู้บริหารต้องมีคุณลักษณะเฉพาะตนในการบริหาร จำเป็นต้องมีเครื่องมือของผู้บริหาร (Executive Tools) เพราะเครื่องมือในการบริหารจะสามารถทำให้ผู้บริหารสามารถทำงานที่ท่าอยู่ให้เกิดผลดีโดยถ้ามีเครื่องมือดีก็ทำให้การบริหารเสียกำลังและเวลาน้อยที่สุดในการบริหารก็เป็นโอกาสในการบริหารและแข่งขันกับคู่แข่งในกลุ่มฐานธุรกิจเดียวกัน

1. ผู้บริหารต้องมีความกระตือรือร้น (Enthusiasm) โดยมีความกระตือรือร้นในการจัดการสิ่งใดก็ตาม ถ้าผู้บริหารมีความกระตือรือร้นในการทำงานแล้วผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความกระตือรือร้นตามมีความสนใจในการทำงาน ถ้าผู้บริหารไม่มีความกระตือรือร้นแล้วก็จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานเฉื่อยชาไปด้วย ความกระตือรือร้นนั้นเป็นสิ่งที่ถ้าผู้บริหารใช้ความกระตือรือร้นมากเกินไปก็ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกทางอารมณ์ที่ตึงเครียดในการทำงาน การทำงานที่มีความกระตือรือร้นนั้นการทำงานก็จะมี การดำเนินการไปตามปกติเกิดความราบรื่นในการทำงานภายในองค์กรโดยไม่ต้องบอกพนักงานไม่ต้องกระตุ้นหรือปลุกความกระตือรือร้นในตัวบุคลากรรายบุคคล

2. ผู้บริหารต้องมีความสดชื่นรื่นเริง (Cheerfulness) ความสดชื่นรื่นเริงทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีความเลื่อมใสและเชื่อถือ ทำให้เกิดบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการทำงาน ทำให้ผ่านความยากลำบากและอุปสรรคต่างๆไปได้ ความรู้สึกแบบนี้จะทำให้ผู้บริหารสามารถเรียกร้องความร่วมมือและก่อให้เกิดบรรยากาศในการยกทำงานของบุคลากรได้ และ

3. ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) ความไม่เห็นแก่ตัวเป็นเครื่องมือของผู้บริหาร ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ไว้วางใจเจ้านายที่เห็นแก่ตัว โดยเฉพาะถ้าเห็นแก่ตัวนั้นถึงกับทำให้เจ้านายคนนั้นฮุบเอาความดีความชอบอันเกิดจากข้อเสนอของผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นของตนเอง ต่อเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้สึกว่าเจ้านายของตนเองมีความสนใจในผลประโยชน์ของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแท้จริง ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะมีความจงรักภักดีตอบแทนดังนั้นผู้บริหารจึงสมควรที่ไม่เห็นแก่ตัว (วิญญู อังคณาภิรักษ์, 2520:12-14)

การบริหารองค์กรเชิงพุทธ

การบริหารองค์กร (Organization Management) ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งในการบริหารองค์กรนั้นจะต้องมีการบริหาร 4 ด้าน คือ 1.การบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2.การบริหารงบประมาณ 3.การบริหารวัสดุอุปกรณ์ และ 4.การบริหารงาน และจะมีผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ฉะนั้น การนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จนั้นไม่ถ้งง่าย จึงจะต้องมีการบริหารอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงาน ซึ่งหลักการบริหารในตะวันตกได้เสนอไว้หลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎี POCCC ทฤษฎี POSDCORB เป็นต้น แต่ในบทความนี้จะเสนอแนวทางการบริหารองค์กรตามแนวคิดทางตะวันออก คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการบริหารองค์กร

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ แม้จะผ่านมาแล้วกว่า 2,600 ปี แต่ยังสามารถนำมาใช้สำหรับการบริหารในปัจจุบันได้ ซึ่งในการบริหารองค์กรผู้เขียนจึงขอเสนอหลักธรรมพอสังเขป ดังนี้

อริยสัจ 4 ถือว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับพระพุทธศาสนา และถือว่าเป็นอีกหนึ่งหัวใจหลักของชาวพุทธที่ยึดถือปฏิบัติตามเพื่อใช้แก้สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตและสังคม เพราะหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักที่เป็นเหตุเป็นผลสามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งในสังคมและบริหารจัดการในองค์กร

สารณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน(ที.ปา. (ไทย) 11/324/321) เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก(ที.ปา. (ไทย) 11/356/387) ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน(ม.ม. (ไทย) 12/492/531) 1.เมตตากายกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2.เมตตาวจีกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3.เมตตามโนกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4.สาธารณโภคิตา หมายถึง การบริโภคร่วมกันโดยไม่แบ่งแยก 5.ศีลสามัญญดา หมายถึง การมีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย 6.ทัญญูสามัญญดา หมายถึง การมีอริยทัญญูในอริยมรรค(อง.ฉก.อ. (บาลี) 3/11/103) อันเป็นธรรมเครื่องนำออก เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามเสมอกันกับเพื่อน

สัปปุริสธรรม คือ คุณธรรมคุณงามความดีเป็นตัวคอยกำหนดให้ผู้บริหารในฐานะเป็นหัวหน้าต้องปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาสมควรต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคลากรอื่นและจะต้องบังคับใจตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต),2538:276) 1.ธัมมัญญดา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่งมีฐานะหรือจะทำอะไรก็ตามต้องรู้หลักการรู้งานรู้หน้าที่ 2.อัตถัญญดา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปในทิศทางใด 3.อัตตัญญดา รู้ตนคือต้อง รู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไรอยู่ในสถานะใดมีคุณสมบัติมีความพร้อมมีความถนัดสติปัญญาความสามารถอย่างไร 4.มัตตัญญดา รู้ประมาณคือ รู้จักความพอดีหมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ 5.กาลัญญดา รู้กาลคือ รู้จักเวลา รู้จัก

การวางแผนงาน 6.ปริสัญญตา รู้ชุมชนคือ รู้สังคมเพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้องหรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด 7.ปุคคัลญตา รู้บุคคลคือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้ร่วมงานเพื่อการปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม

ดังนั้น เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารไม่ว่าจะองค์กรประเภทใดหรือระดับใดก็ตาม จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง อันเป็นผลที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โลกข้อมูลข่าวสาร ภาวะการแข่งขันที่ไร้พรมแดน ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและภาวะที่มีทรัพยากรจำกัด ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรได้ใช้ศักยภาพ ทำงานให้เกิดผลสูงสุด เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ สร้างพันธมิตรทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งบุคลากรในองค์กรนั้นถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงาน องค์กรจะประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือช่วยกันทำงานของบุคลากรหรือคนงานที่ทำงานในองค์กร ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “รถม้าแล่นไปได้เพราะมีลิ้มสลักคอยตรึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของรถม้าเข้าด้วยกันฉันใด คนในสังคมก็ฉันนั้น”

หลักธรรมเพื่อการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน

หลักปาปนิกรธรรม 3 เพื่อการบริหารตน

การบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคนและงานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการบริหาร ผู้บริหารจึงเป็นบุคคลซึ่งมีอิทธิพลที่จะทำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามวัตถุประสงค์และบรรลุวัตถุประสงค์นั้นด้วยกัน เป็นบุคคลที่ทำให้องค์กรมีความก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จ และการที่จะพัฒนาองค์กรเพื่อนำพาไปสู่การมีประสิทธิภาพสูงนั้นได้ผู้บริหารต้องมีหลักในการบริหารตนเองเสียก่อน ซึ่งสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งคือหลักคุณธรรมของผู้นำ ได้แก่ ปาปนิกรธรรม 3 (อง.ตีก. 20/459/146) โดยที่หลักปาปนิกรธรรมนั้น สามารถนำมาปรับใช้กับผู้นำได้ ดังเช่น พระธรรมโกศาจารย์(2549:38-39) ได้อธิบายรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. จักขุมา หมายถึง ปัญญา มองการไกล เช่นถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร สามารถคาดการณ์อนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผลโดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือ การชำนาญในการใช้ความคิดหรือ ทักษะทางด้านความคิด

2. วิรูโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่นนักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่างๆได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางด้านการทำงาน

3. นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารสามารถ ประสานผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้

พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์

กล่าวโดยสรุปว่า ผู้บริหารหรือนักบริหารจำเป็นต้องบริหารตนเองให้มีความเชี่ยวชาญชำนาญ การเสียก่อน ทั้งนี้คุณลักษณะทั้งสามประการนั้นมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหาร ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ 1 และ 3 มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ 2 มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้ สำหรับนักบริหารระดับกลางคุณลักษณะทั้ง 3 ข้อมีความสำคัญพอๆ กัน คือต้องมีความชำนาญเฉพาะด้านและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะที่เดียวกันต้องมองภาพกว้างและไกลเพื่อเตรียมตัวสำหรับเป็นนักบริหารระดับสูง นอกจากนั้นต้องมีความสามารถในการสื่อสารประสานงานในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์จากผู้บริหารระดับสูงมาสู่การปฏิบัติในผู้บริหารและพนักงานระดับกลางและนำผลการดำเนินงานที่ได้จากการปฏิบัติงานมาสรุปและนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง

หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อการบริหารคน

ในยุคที่มีการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมไปอย่างรวดเร็ว สังคมการทำงานในปัจจุบันจึงประกอบด้วยปัจจัยหลายด้านที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมงานในองค์กร ซึ่งปัจจัยประการหนึ่งที่สำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมงานในองค์กรของบุคคลคือ ผู้บริหารที่มีความสามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ นอกจากความสามารถ ความเชี่ยวชาญในกิจการงานต่างๆ แล้ว ผู้บริหารยังต้องมีความเสมอภาค การให้ความมั่นคงในงานแก่บุคลากร ความยุติธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติในการบริหารงานบุคคล และการเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่องของหลักการสงเคราะห์ที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน หลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นนั้น คือ สังคหวัตถุธรรม ซึ่งพระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(2539:119) ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบของ สังคหวัตถุธรรม หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่

1. ทาน คือ การให้ปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ แบ่งปัน ช่วยสงเคราะห์ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุมีผล ชักจูงในทางที่ดีงาม แสดงความเห็นอกเห็นใจ เป็นกำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจอันดี สม่ำเสมอ คดี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสำหรับกาลเทศะ

3. อุตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่น ไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

หลักอิทธิบาทเพื่อการบริหารงาน

การทำงานที่จะให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย แต่สิ่งที่สำคัญและขาดไม่ได้ คือคุณธรรม สำหรับผู้บริหารในการบริหารงานต้องมีการส่งเสริมผู้ปฏิบัติงานให้ได้ใช้ศักยภาพที่มีในการทำงานอย่างเต็มที่ บุคคลจำนวนมากที่ทำงานแล้วไม่ประสบความสำเร็จ และทำงานแล้วไม่มีประสิทธิภาพ เพราะสิ่งที่ขาดไปนั้น คือการนำหลักธรรมมาใช้สนับสนุนในการทำงาน ซึ่งหลักธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานในพระพุทธศาสนา เรียกว่า อิทธิบาท 4 หลักแห่งความสำเร็จ หลักธรรมนี้เป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ในขณะเดียวกัน พระมหาภูทิตฺต ฐิติเมธี (2551:92) ได้กล่าวถึง การทำงานให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 อิทธิบาท แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จ หรือทางสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ คือ มีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน

2. วิริยะ คือ พากเพียรทำ รักแล้วต้องขยัน ความขยันคือ ภาคปฏิบัติของการความรัก ความรักในงานจะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทำงานถ้าขาดความขยัน ความชำนาญก็จะไม่เกิด

3. จิตตะ คือ จดจำจ่อจิต หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้เจาะลงไป ปักใจลงไปในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง อย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจ่ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ

4. วิมังสา คือ วินิจวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ พัฒนานั่นเอง

เมื่อเราทำงานอะไรก็ตามให้พิถีพิถันวิเคราะห์ สร้างสรรค์พัฒนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของนักวิจัยชั้นยอดของโลกพระองค์ทรงสามารถสร้างปัญญาขึ้นมาใหม่จากเหตุการณ์ที่คนทั้งหลายมองไม่เห็นว่าเป็นทางมาของปัญญาได้อย่างไร หากเราจำพุทธประวัติได้ก็จะพบว่า สาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าแต่เมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช ก็เป็นเพราะว่าพระองค์ทรงรู้จักใช้ปัญญาในเชิงสร้างสรรค์อันได้แก่ การรู้จักคิดเชิงวิเคราะห์

บทสรุป

การบริหาร เป็นการดำเนินงานหรือกระบวนการของบุคคลทั้ง 2 คนขึ้นไปมาร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำงาน เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่างๆ ทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งในการบริหารองค์กรนั้นจะต้องมีหลักการบริหาร 4

ด้าน คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์, การบริหารงบประมาณ, การบริหารวัสดุอุปกรณ์ และการบริหารงาน หรือกล่าวโดยรวมว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารคนและงาน ซึ่งผู้บริหารที่มีความสามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ นอกจากความสามารถ ความเชี่ยวชาญในกิจการงานต่างๆ แล้ว ผู้บริหารยังต้องมีความเสมอภาค ความยุติธรรม และเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรมด้วย

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการบริหารองค์กร จะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้ ผู้บริหารต้องมีหลักในการบริหารตนเองเสียก่อน ซึ่งสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งคือหลักคุณธรรมของผู้นำ ได้แก่ ปาปนิกรธรรม 3 และการบริหารคนที่เป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมงานในองค์กร ผู้บริหารต้องมีหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นนั้น คือ สังคหวัตถุธรรม นอกจากนี้ในการบริหารงานให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทธรรม แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จ หรือทางสู่ความสำเร็จ ดังนั้น การบริหารจัดการองค์กรจึงมีความจำเป็นต้องใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ผสมผสานเข้าด้วยกันกับหลักการทางพระพุทธศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรเพื่อให้ทันกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

- ไกรฤกษ์ ศิลาคม. (2557). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา จริยธรรมกับชีวิต. อุดรธานี: สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย. (2539). แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2551). *คนสำราญ งานสำเร็จ*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2541). *หน่วยที่ 1 ลักษณะและความสำคัญของการบริหารงานบุคคล ในเอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานบุคคล*. พิมพ์ครั้งที่ 23. นนทบุรี : สาขาวิชาวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิญญู อังคนารักษ์. (2520). *วิธีทำงานให้ได้ดี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

จิตอาสาจะทางสังคมหรือมายาคติ

พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี, ดร.*

Phramaha Uuithun sittsimetsi Dr.

บทคัดย่อ

บทความจิตอาสาจะทางสังคมหรือมายาคติ ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดในเรื่องของการ เป็นจิตอาสา หรือการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างไม่หวังสิ่งตอบแทน ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏถึงการช่วยเหลือผู้อื่น ที่กล่าวถึงการปฏิบัติตนเป็นพระโพธิสัตว์มาแต่เดิม เพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมายของความเป็นพุทธะ

ดังนั้นบทความเรื่องนี้จึงเน้น ศึกษาเรื่องจิตอาสาที่เป็นแนวคิดของปรัถนิยม ด้วยการกล่าวถึงการช่วยเหลือผู้คนให้พ้นจากความทุกข์ และกระทำเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมเป็นหลัก จิตอาสาเป็นการกระทำที่เป็นไปเพื่อสังคมจริงในแนวคิดของพุทธปรัชญามหายาน จิตอาสาเป็นมายาคติในแนวคิดของนักปรัชญาตะวันตกบางคน ส่วนในสังคมไทยจิตอาสาเป็นการทำความดีเพื่อความดี ดังนั้นแนวคิดจิตอาสาจะเป็นสังคมหรือมายาคติ ก็อยู่ที่มุมมองของแต่ละคนไป

คำสำคัญ : จิตอาสา, สังคม, มายาคติ,

Abstract

Voluntary articles, social truth or myths The author wants to show the idea of being a volunteer or helping others without hope. In the Buddhist doctrine That appears to help others That discusses the practice of being a Bodhisattva in the past, in order to achieve their goals

Therefore, this article focuses on Study about volunteerism that is the concept of Pratthanakhom. By mentioning to help people from all And act for the benefit of the public as a whole Volunteer mind is a real action for the society in the concept of Mahayana philosophy. Volunteer spirit is a myth in some Western philosophers. In Thai society, volunteering is a good deed for goodness. Therefore, the concept of volunteering will be a social truth or a myth. It is in each person's perspective.

Keywords : Voluntary mind, Social truth, Maya.

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

บทนำ

ตั้งแต่สมัยโบราณทางตะวันตก หรือทางตะวันออก ก็ได้ยินแนวคิดเรื่องของความมีน้ำใจ ในการช่วยเหลือคนอื่นในรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้ฟังและได้อ่านมา หรืออาจกล่าวได้ว่าในสมัยปัจจุบันจะ เปลี่ยนจากความมีน้ำใจมาเป็น “จิตอาสา” การกระทำในรูปแบบของการช่วยเหลือกันและกันเป็น สิ่งที่สังคมต้องการให้เกิดมีขึ้น แต่หากมองในด้านหนึ่งของผู้ที่เป็นจิตอาสาแล้วบุคคลเหล่านั้น มี ความคิดอย่างไรในการเป็นจิตอาสาทำเพื่อคนอื่น

แนวคิดที่กล่าวถึงการกระทำเพื่อผู้อื่นก็มีปรากฏอยู่หลายที่เหมือนกัน เช่นในทางศาสนา ก็ มีการสอนในเรื่องของการกระทำเพื่อผู้อื่น ที่กล่าวถึงแนวคิดของปรตถนิยม (altruism) ที่ถือว่า ประโยชน์ของผู้อื่นสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตัว (Philosophical Dictionary, English-Thai 2548 : 30) [in Thai] หากดูในเรื่องของการแสดงถึงการกระทำเพื่อผู้อื่นแล้ว แนวคิดของปรตถนิยม ก็เป็น แนวคิดที่กล่าวถึงการทำให้ประโยชน์ให้เกิดมีต่อผู้อื่นและต่อตนเองนั้น ซึ่งก็มีความสอดคล้องกับ แนวคิดในเรื่องของการเป็น “จิตอาสา” ที่ถือว่าการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่ คนจำนวนมากที่สุด ถือเป็นการกระทำที่ดี (Philosophical Dictionary, English-Thai 2548 : 101) [in Thai] จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องการทำประโยชน์ต่อผู้อื่นนี้ เป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องของ ผู้ ที่แสดงตนเองว่าเป็นจิตอาสา แนวคิดของปรตถนิยม (altruism) จึงมีความสอดคล้องกันกับแนวคิด จิตอาสา

แนวคิด “จิตอาสา” ที่เห็นได้เป็นอย่างดีและชัดเจนจะปรากฏในรูปแบบการแสดงออกใน ด้านของศาสนาที่กล่าวถึงการปฏิบัติตนเป็นพระโพธิสัตว์ อันเป็นแนวคิดหลักของพระพุทธศาสนา มหายาน

แนวคิดจิตอาสาในทางปรัชญาตะวันตก ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับผู้อื่นเป็นหลัก สำคัญ ดังคำกล่าวของโจเซฟ บัทเลอร์ (Joseph Butler) ยังโต้แย้งว่าการคำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่นไม่ จำเป็นต้องเป็นเรื่องของการปฏิเสธตนเอง ในทางตรงข้าม การใส่ใจในประโยชน์ของผู้อื่นและการใส่ใจใน ประโยชน์ของตนเองมักจะเสริมซึ่งกันและกันและกันเสียด้วยซ้ำ (<http://www.parst.or.th/philospedia>) หาก ศึกษาเรื่องของจิตอาสาที่คิดถึงเรื่องของการบำเพ็ญเพียรของพระโพธิสัตว์

อย่างไรก็ตาม หากมองข้ามประเด็นเรื่องความเป็นไปได้ จะเห็นว่าปรตถนิยมเชิงจริย ศาสตร์ซึ่งเห็นว่าการกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วน ตนนั้น ก็เป็นแนวคิดที่มีมาอย่างยาวนานในศาสนาต่างๆ เช่น คริสต์ศาสนาซึ่งมีพระเยซูในฐานะ สัญลักษณ์แห่งปรตถนิยมดังที่เป็นเป้าการโจมตีของฟรีดริค นิตเช่ (Friedrick Nietzsche) หรือพุทธ ศาสนามหายานซึ่งมีแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์จริง ๆ แล้วคำว่า “altruism” นี้ประดิษฐ์ขึ้นใน ศตวรรษที่ 19 โดย ออกุส กอมต์ (August Comte) และถือใช้กันมาเรื่อยในฐานะคู่ตรงข้ามกับอัต นิยมก่อนหน้านี้จะใช้คำอื่นๆ ในการกล่าวถึงแนวคิดนี้ เช่น “ความปรารถนาดี” (benevolence) “น้ำใจ” (charity) “ความรัก” หรือ “ความเมตตา กรุณา” (<http://www.parst.or.th/philospedia>) ที่กล่าวมาก็แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของปรตถนิยมทั่ว ๆ ไปที่มีความหมายในการปฏิบัติเพื่อผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่

บทความนี้ผู้เขียนจะพิจารณาโดยนำแนวคิด “เรื่องจิตอาสา” โดยมีแนวคิดทางปรัถนนิยม มาเป็นแนวทางในการมองหลักปฏิบัติของพุทธปรัชญามหายานที่กล่าวถึงเรื่องของการบำเพ็ญของ พระโพธิสัตว์ และการเข้าถึงเป้าหมายหลักของพุทธปรัชญามหายาน และกล่าวถึงความเป็นพุทธะ โดยมองผ่านแนวคิดของปรัถนนิยมในเรื่องของการกระทำเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมเป็นหลัก หรือกล่าวอีกอย่างว่า จิตอาสากระทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ด้วยเหตุนี้แนวคิดเรื่องจิต อาสาจะปรากฏในรูปแบบของพระโพธิสัตว์ดังจะเห็นได้จากการพิจารณาแนวคิดของจิตอาสา กับ แนวคิดเรื่องการทำบำเพ็ญประโยชน์ในพุทธปรัชญามหายานจึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาอยู่ 3 ประเด็น คือ

แนวคิดจิตอาสาแบ่งเป็นประเภทหลัก ๆ ได้อย่างไรบ้าง แนวคิดเรื่องการทำหน้าที่ของ พระโพธิสัตว์ หรืออุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ มีเกณฑ์อะไรสำหรับตัดสิน หรืออาจกล่าวได้ว่าการ กระทำนั้นเป็นการกระทำของพระโพธิสัตว์ แนวคิดที่มีความสอดคล้องกับปรัถนนิยมในทางพุทธ ปรัชญาก็มีแนวคิดเรื่องหลักของประโยชน์เช่นกัน คือ อัตตัตถ ที่กล่าวถึงประโยชน์ตน ปรัถณะ ที่ กล่าวถึง ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์เพื่อคนอื่น (Dictionary of Buddhism, Glossary 2551: 207) [in Thai] อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ประโยชน์ร่วมกัน (Dictionary of Buddhism, Glossary 2551: 272) [in Thai] ความหมายของจิตอาสาเป็นเหตุผลของการสร้างความดีใน รูปแบบของการช่วยเหลือคนอื่นให้พ้นจากความทุกข์อันเป็นหลักสำคัญของผู้ที่เป็นจิตอาสา จาก แนวคิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจัดเป็นประเด็นที่เราจะได้ศึกษาตามลำดับไป

แนวคิดเรื่องจิตอาสา

จิตอาสา (Voluntary Mind) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตอาสา (Voluntary Mind) ไว้ว่า จิต คำแรกนั้นเป็น คำนาม หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิดและนึก ส่วนคำว่า อาสา เป็นคำกริยา แปลว่า เสนอตัวเข้ารับทำ (<http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-6-search.asp>) หรืออาจกล่าวได้ว่า “จิตอาสา” คือ จิตที่พร้อมจะสละร่างกาย ความสามารถ สติปัญญา รวมทั้งเวลาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นในสังคม เป็นจิตที่เป็นสุขเมื่อได้ทำความดี ไม่นิ่งดูตายเมื่อพบเห็นผู้ประสบกับความทุกข์ยาก (Phra Phaisan Visalo.2548:5) [in Thai]

พระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายานเป้าหมายหลัก คือ อุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ หลัก โโพธิจิต และหลักมหากรุณา เป็นต้น ล้วนมีรากฐานจากปรัชญาปารมิตาสูตรมหายาน และถือว่าพระ สูตรณ์สำคัญและศักดิ์สิทธิ์มาก พระพุทธเจ้าทรงแสดงต่อมหายานโดยเฉพาะ ท่ามกลางชุมชนของ เหล่าพระโพธิสัตว์ที่ภูเขาคิชฌกู เมืองราชคฤห์ สาระสำคัญของพระสูตรกล่าวถึงความศุนย์ของเบญจ ชันธ์ คำว่า “ศุนย์” ไม่ได้หมายถึงความขาดสูญซึ่งเป็นอุจเฉททิฎฐิ แต่หมายถึงการไม่มีตัวตนของ เบญจชันธ์ซึ่งเป็นสิ่งปรุงแต่ง แต่ที่เข้าใจว่ามีตัวตน เป็นเพราะอวิชชาของเราเอง กล่าวโดยสรุป ปรัชญาปารมิตาสูตรก็คือ การอธิบายอนัตตา และปฏิเสธสมุปบาทในอีกแนวหนึ่งนั่นเอง (Wittaya Sakya Phinan.2552 : 3) [in Thai]

แนวคิดและสาระสำคัญทางจริยธรรมของปรัชญาปารมิตาก์ คือ ในสภาพศุนยตา จะไม่มีความเห็นแก่ตัวหลงเหลืออยู่ เป็นความเต็มบริบูรณ์ด้วยปัญญา (ปรัชญาปารมิตา) ซึ่งเป็นการบรรลุทางจิตก่อนการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในภาวะเช่นนี้ ความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่นไม่มีหลงเหลืออีกต่อไป จะมีก็แต่ความเมตตาสงสารในสัตว์ทั้งหลาย เพราะมีความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง (ตถตา) ว่าอยู่ในสภาพศุนยตา ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขาใด ๆ อีก

นิยามที่เด่นชัดในพุทธศาสนายานที่แสดงถึงอุดมการณ์พระโพธิสัตว์ ในพระสูตรที่พรรณนาถึงปณิธานของพระโพธิสัตว์ได้อย่างจับใจยิ่งคือ สุชาตวิญญูสูตร ในพระสูตรนี้ พระธรรมกรโพธิสัตว์ได้ตั้งความปรารถนาว่า จะไม่ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจนกว่าจะรื้อขนสรรพสัตว์ทั้งหมดให้พ้นจากความทุกข์เสียก่อน จากหลักอุดมการณ์พระโพธิสัตว์ที่กล่าวมานี้ ได้มีแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญบารมีตามแนวคิดปรัถนนิยมนิพนธ์ในพุทธปรัชญายาน

เนื้อความที่กล่าวมาไม่ได้จะยกย่องแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง เพียงแต่ผู้เขียนเกิดความสงสัยว่า ถ้าหากการกระทำบางอย่างเพื่อที่จะเข้าถึงเป้าหมาย เราจะเรียกว่าเป็นการกระทำเพื่อผู้อื่นอีกหรือไม่ เพราะเหตุใดการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์จึงเป็นแนวคิดหลักของปรัชญายาน

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการที่จะบรรลุผลเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมี ตั้งแต่การตั้งความปรารถนา มีปณิธาน มุ่งมั่นที่จะบำเพ็ญบารมี และเกิดวิริยะอุตสาหะที่จะช่วยบุคคลอื่นให้เข้าถึงพุทธภูมิโดยอาศัยการบำเพ็ญบารมีอย่างสม่ำเสมอโดยตลอด เพื่อช่วยเหลือบุคคลให้มีความสุขปราศจากความทุกข์ สามารถบรรลุภูมิธรรม หลักปฏิบัติที่เป็นเป้าหมายในการช่วยเหลือหมู่มสัตว์นี้ จึงสอดคล้องกับแนวคิดปรัถนนิยมนิพนธ์ที่เราจะได้ศึกษากันต่อไป

ความหมายของพระโพธิสัตว์ ที่มีกรกล่าวถึงการช่วยเหลือหมู่มสัตว์ ให้พ้นจากความทุกข์นั้น ได้มีผู้รู้ได้แสดงไว้ในหลายแห่งเช่น ความหมายของคำว่า “โพธิสัตว์” ว่า “ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ” (Royal Academy Dictionary 2549 : 609) [in Thai] อีกหนึ่ง คือ พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “โพธิสัตว์” ว่า “ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งกำลังบำเพ็ญบารมี 10 คือ ทาน ศีล เนกขัมมะปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา (Phra Thep Arena (Prayut Piyotto) 2533 : 97) [in Thai] จากความหมายของคำว่าพระโพธิสัตว์ที่กล่าวมานี้เป็นการการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อช่วยเหลือผู้ที่หลงผิดและเห็นผิด พุทธศาสนายานมีแนวคิดที่โดดเด่นเรื่องนี้อย่างชัดเจน

แนวคิดปรัถนนิยมนิพนธ์เป็นหลักปฏิบัติ คือ “พฤติกรรมและชีวิตแบบพระโพธิสัตว์ จึงเป็นระบบที่อุทิศเพื่อมวลชนโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะแรงกระตุ้นจากมหากรุณาจิตที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีแต่ความสุขตลอดไป” (Sethayapunrungsee 2543 Abstract) [in Thai] หลักของปรัถนนิยมนิพนธ์เป็นหลักการปฏิบัติผ่านการบำเพ็ญด้วยการเข้าถึงพระโพธิสัตว์ในแบบของพุทธศาสนายาน ที่กล่าวกันมาในเชิงปรัชญาในการสร้างหลักเพื่อให้ตนเองถึงในสิ่งที่ตนหวัง

ประพจน์ อัครวิรุฬหการ ได้กล่าวแนวคิดเรื่องสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง พระโพธิสัตว์ไว้เป็น 2 ประเด็น คือ สาเหตุภายใน ซึ่งมาจากการพัฒนาความคิดและแนวทางในพุทธศาสนาเอง

(Prayot Asawawirunkan 2546 : 72-88) [in Thai] สาเหตุภายใน เป็นการพัฒนาของ พระพุทธศาสนาที่ต้องการบำเพ็ญเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม หรือมีความเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น อีกทั้งการพัฒนาหลักปรัชญาในเรื่องของศูนยตา และเรื่องภักติ ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ล้วนนำพาค่อให้เกิด พระโพธิสัตว์ตามคติมหายานขึ้น คือ

1. การเน้นเรื่องการช่วยเหลือผู้อื่นผลต่อการบำเพ็ญธรรมของ พระโพธิสัตว์ด้านความมี กรุณาโดยตรง

2. ลักษณะของพระพุทธเจ้ากับโพธิ พระพุทธศาสนามหายานกล่าวว่า ความรู้หรือโพธิของ พระพุทธเจ้าคือ ศูนยตา ซึ่งเป็นความจริงอันสูงสุด เป็นสภาวะของทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นปรัชญา เป็นอ ไทวตะ และเป็นเหตุให้ทุกคนเป็นพระโพธิสัตว์ได้ และมีผลต่อการบำเพ็ญธรรมของพระโพธิสัตว์ใน ด้านปรัชญา หรือแสดงความคิดเรื่องศูนยตา

3. การเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยศรัทธามีผลต่อลักษณะของพระโพธิสัตว์หรือหน้าที่ของพระ โพธิสัตว์รวมทั้งให้เกิดพระโพธิสัตว์ประเภทต่างๆด้วย

สาเหตุภายในที่แสดงมาพอให้เข้าใจถึงพระโพธิสัตว์ ฉะนั้นการทำความเข้าใจใน ความหมายของพระโพธิสัตว์ จากสาเหตุภายนอกกว่ามีความหมายอย่างไร ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจ แนวคิดปรตถนิยมดีขึ้นอีกระดับหนึ่ง

สาเหตุภายนอก พระพุทธศาสนามหายานเกิดขึ้น เนื่องด้วยสาเหตุที่ศาสนาฮินดูกำลัง เฟื่องฟู จึงจำเป็นต้องปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ให้เป็นที่ชอบใจแก่คนส่วนใหญ่ อีกทั้งการเจริญของพุทธ ศาสนามหายานในขณะนั้นก็ได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้ากนิษกะ ซึ่งกษัตริย์ชาวต่างชาติแห่งแคว้น แคนเซียร์ เชื่อสายชาวกรีก (Phra Maha Somjintsamapapanyo 2542 : 5) [in Thai] จากสาเหตุ ภายนอกที่ทำให้พระพุทธศาสนามหายานเกิดพระโพธิสัตว์ขึ้นมีอยู่

1. อิทธิพลจากศาสนาฮินดู และอิทธิพลจากศาสนาอื่นๆ อารยธรรมภายนอกที่เข้ามา มี บทบาทและปรากฏตัวอยู่ในดินแดนพุทธศาสนาแต่ดั้งเดิมด้วยเหตุนี้จากการที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการเข้าถึงความประสงค์ของพระโพธิสัตว์ที่ปรารถนาแบ่งปันความสุขอันเกิดแต่โพธิของ ตัวเองแก่สรรพสัตว์ โดยสอนให้เขาปฏิบัติธรรมอันสูงสุด เพื่อความเป็นโพธิสัตว์เหมือนตัวเอง พระ โพธิสัตว์เหล่านี้ หวังให้สรรพสัตว์เข้าถึงนิพพานก่อนตัวเอง แม้ตัวเองจะมีโอกาสเข้าถึงได้ แต่ก็ ปฏิเสธภาวะนั้น โดยตั้งใจอย่างมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์และจะขอเข้าพระนิพพานเป็นคน สุดท้าย เป็นต้น นี้คือ อุดมคติของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย

2. ในพระพุทธศาสนามหายานนั้นมีความคิดในเรื่องของพระโพธิสัตว์ต่างกันออกไป ใน บางสำนักมีหลักปฏิบัติที่แสดงถึงความเป็นไปต่างๆ แต่เป้าหมายเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้เราลองมาดู แนวคิดของสำนักหนึ่งที่ปฏิบัติ พระพุทธศาสนานิกายมหายานเน้นการเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นหนึ่ง ในวิธีการบรรลุเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งมีหน้าที่ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ เกิดจากการเน้นหลักคำสอน ของพระพุทธศาสนาที่มหายานเห็นว่า จะสามารถเข้าถึงประชาชนได้สะดวกพร้อม ๆ กับผสมผสาน กับความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ขณะที่คำสอนที่เป็นแก่นของพระพุทธศาสนาจริง ๆ คือ ชั้น 5 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท และนิพพาน

ด้วยเหตุนี้หลักการปฏิบัติของพระโพธิสัตว์ในทางพุทธปรัชญามหายาน จึงมีความเป็นปรารถนียมที่กล่าวถึงเรื่อง “จิตอาสา” พอสมควร แต่ก็ไม่ได้เป็นแนวคิดปรารถนียมเลยทีเดียว จากแนวคิดเรื่องอุดมคติของพระโพธิสัตว์ จะเห็นได้ว่ายังมีความหวังเพื่อตนเองอยู่ ด้วยต้องการที่จะเข้าถึงความเป็นพุทธะ ซ้อนอยู่กับความปรารถนาของการกระทำเพื่อผู้อื่น ก็เพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมายจุดนี้ละจึงเป็นข้อถกเถียงกันว่าตกลงแล้วแนวคิดปรารถนียมเป็นแนวคิดที่ทำเพื่อผู้อื่นจริงหรือ ? พร้อมกับแย้งว่าการบำเพ็ญของพระโพธิสัตว์ในทางพุทธปรัชญามหายานเป็นการกระทำเพื่อตนเอง

ในคัมภีร์อมิตายูอุปเทศศาสตร์ ของท่านวสุพันธุ (Sathien Phothananta 2514 : 226) [in Thai] กล่าวถึงหลักปฏิบัติเพื่อเข้าถึงแดนสุขาวดีไว้ว่า บุคคลที่ปรารถนาจะไปบังเกิดในแดนสุขาวดีต้องมีคุณธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) เคารพพระอมิตาภพุทธเจ้าเป็นนิตย
- (2) ยกย่องพระเกียรติและท่องพระนามของพระองค์
- (3) ตั้งสัจจะและอธิษฐานเพื่อไปบังเกิดในแดนสุขาวดี
- (4) มีจิตตั้งมั่นในพระอมิตาภะ พระโพธิสัตว์และดินแดนสุขาวดี
- (5) มีจิตเมตตากรุณา ปรารถนาให้สรรพสัตว์เห็นแจ้งในสัจธรรม

คุณธรรมทั้ง 5 ประการนั้นก็คือ การให้กระทำความดีทั้งทางกาย วาจาและทางใจ โดยสรุปมี 3 ประการ คือ มีความศรัทธา มีจิตตั้งมั่นหรือมีปณิธานและกระทำความดีนั่นเอง

คัมภีร์สมาธิเนทศสูตรของท่านसानเต้า ที่ได้แสดงวิธีการจะไปบังเกิดในแดนสุขาวดีไว้ในลักษณะเช่นเดียวกับ 2 คัมภีร์ข้างต้นว่า

- (1) การเอ๋ยพระนามของพระอมิตาภพุทธเจ้า
- (2) การท่องพระสูตรมหายาน
- (3) การทำสมาธิโดยใช้จิตเพ่งที่องค์พระอมิตาภะ
- (4) การเคารพสักการะพระพุทธรูปปฏิมา
- (5) การสวดสรรเสริญพระพุทธรูปคุณ

จะเห็นได้ว่า วิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงแดนสุขาวดีนั้นเป็นวิธีปฏิบัติที่ง่าย ๆ ด้วยการสวดพระนามของพระอมิตาภพุทธเจ้าด้วยจิตตั้งมั่นและมี ความศรัทธา และการกระทำความดีหรือการบำเพ็ญกุศลพร้อมทั้งความตั้งใจที่จะไปบังเกิดในแดนสุขาวดี

ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์นั้น เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ตามอรรถาธิบายได้กล่าวความหมายของพระมหาปณิธานของพระอมิตาภะพุทธเจ้าที่เป็นอุดมคติของพระโพธิสัตว์ไว้เฉพาะเบื้องพระพักตร์แห่งพระโลกศวรรราชาพุทธเจ้าตอนเสวยพระชาติเป็นธรรมมารภิกษุทั้ง 48 ประการอันเป็นหลักในการกระทำเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

หากในโลกธาตุของเรา หากมีนรก เปรต เดรัจฉานแล้วไซ้ หากเทวดาและมนุษย์ในโลกธาตุ ภายหลังจากที่สิ้นชีพลงแล้ว ยังตกสู่อบายภูมิทั้ง 3 อีกไซ้ หากเทวดาและมนุษย์ทั้งหมดในโลกธาตุมิได้มีรูปกายตั้งสุวรรณบริสุทธ์แล้วไซ้ หากเทวดาและมนุษย์ในโลกธาตุมีรูปลักษณะที่

แตกต่างกัน ยังมีสัญลักษณ์และอักษณอยู่ไซร์ หากเทวดาและมนุษย์ในโลกธาตุไร่ซึ่ง
บุพเพนิวาสานุสติญาณ มิสามารถล่วงรู้ย้อนไปอย่างน้อยร้อยพันโกฏิยุคตะ กัลป์ได้แล้วไซร์
(<http://palungjit.org>) ฯลฯ หากเทวดาและมนุษย์ในโลกธาตุมิอาจบรรลุถึงทิพยจักขุ แล้วแลเห็น
พุทธประเทศต่าง ๆ จำนวนอย่างน้อยร้อยพันโกฏิยุคตะได้แล้วไซร์ การกล่าวอ้างว่าหากปฏิบัติตาม
หลักของพระโพธิสัตว์แล้วจะได้ไปสู่ดินแดนสุขชาวดีอันเป็นดินแดนที่กล่าวกันว่าดี

จะเห็นได้ว่าแนวคิด “จิตอาสา” หรือกล่าวอีกว่าแนวคิดปรัถนิยมเชิงจริยศาสตร์ หมายถึง
ทุกคนมีหน้าที่ทางจริยธรรมที่จะต้องดูแลสุขทุกข์ของผู้อื่น หรือพระโพธิสัตว์นั้นจะต้องดูแลสุขทุกข์
ของผู้อื่นที่เป็นประธานของพระโพธิสัตว์แล้วนั้น ในการดูแลผู้อื่นนั้นเป็นการบอกความหมายในแง่
หนึ่งว่า เป็นการกระทำไปเพื่อเป้าหมายของตนในบางอย่าง เช่นเพื่อไปบังเกิดในดินแดนสุขชาวดีที่
เป็นเป้าหมายในการบำเพ็ญสิ่งนี้ที่เรียกว่ากระทำเพื่อตนเอง จะอย่างไรก้แล้วแต่ก็ยงถือว่าการ
ปฏิบัติเพื่อตนเอง จะมองเห็นว่าแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน กล่าวถึง
อุดมการณ์ในการสร้างบารมีทั้ง 48 มาปฏิบัติ เพื่อความเป็นไปในแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ ที่เป็น
การกล่าวถึงความสอดคล้องของทฤษฎีปรัถนิยมเชิงจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญามหายาน อันเป็น
การมองเห็นหลักการปฏิบัติในการสร้างประโยชน์และช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้บรรลุธรรมก่อน

จิตอาสาที่ปรากฏในสังคมไทย

แนวคิดเรื่องจิตอาสาที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน จากความเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยที่
แสดงถึงรูปแบบของการช่วยเหลือผู้คนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน หรืออีกความหมายว่า “จิตอาสา” ใน
สังคมไทยก็ได้เกิดกลุ่มที่แสดงตนเองว่าเป็นกลุ่มจิตอาสา ดังมีกลุ่มร่วมกตัญญูที่ร่วมกันทำงานในการ
ช่วยเหลือผู้คนที่ประสบอุบัติเหตุช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ช่วยเหลือผู้คนที่ถูกรังแก โดยมีหลัก
ประจำแนวคิดที่ว่า ช่วยเหลือผู้คนที่พ้นจากความเดือดร้อน แนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมากเป็นแนวคิด
จิตอาสาที่ปรากฏในสังคมไทย

ดังที่กล่าวมาแต่ต้นกล่าวถึงกลุ่มที่มีแนวคิดด้านจิตอาสา และยังส่งผลต่อคนสมัยใหม่ ไม่ว่าจะ
จะเป็นองค์กรต่าง ๆ และนักเรียนนักศึกษา ดังคำขวัญวันเด็กจาก พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา
นายกรัฐมนตรีว่า “เด็ก เยาวชน จิตอาสา ร่วมพัฒนาชาติ” (<https://news.thaipbs.or.th/content/276313>) จากคำกล่าวที่แสดงถึงค่านิยมในเรื่องของจิตอาสา จึงส่งผลให้ผู้มีจิตอาสาในการ
ช่วยเหลือคนอื่นเกิดมีอย่างมากมาย ด้วยเหตุนี้คำว่าจิตอาสาจึงปรากฏมีอยู่ทั่วไปในสังคมไทย ดัง
จะเห็นได้ว่าเวลาจะตั้งองค์การอะไรใหม่ ๆ ขึ้นมาจะต้องมีการอิงอาศัยความเป็นจิตอาสาตลอด

หากว่าความเป็นจิตอาสาเป็นการแสดงถึงเป้าหมายหลักในการในการช่วยเหลือผู้คนตาม
เจตนาหลัก ก็สร้างแนวคิดหลัก ๆ และได้สร้างกลุ่มแนวคิดจิตอาสาอย่างมากมาย ดังที่เราได้ยิน
ถึงกลุ่มจิตอาสาต่าง ๆ เช่น ศูนย์ส่งเสริมการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม, มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อ
สังคม (มอ.ส.), มูลนิธิจิตอาสาช่วยเหลือสังคมเพื่อสังคม (<https://th.wikipedia.org/wiki>) และกลุ่ม
จิตอาสาอีกมากที่ทำงานเกี่ยวกับการช่วยเหลือสังคม

คำว่า “จิตอาสา” เกิดครั้งแรกหลังจากการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติคลื่น สึนามิตามชายฝั่งทะเลอันดามันใน 4 จังหวัดภาคใต้ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2548 โดยในครั้งนั้นมี “อาสาสมัคร” เป็นจำนวนมากจากทั่วประเทศ และทั่วโลกเข้ามาร่วมมือกันระดมความช่วยเหลือผู้ประสบภัย กอบกู้ศพผู้เสียชีวิต ทำความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล จนเกิดกระแสทำให้ผู้คนเห็นคุณค่า และความสำคัญของความสามัคคี การมีส่วนร่วมในการทำงาน การมีคุณธรรม และการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่สังคม โดยที่อาสาสมัครเหล่านั้นมาจากภาครัฐ และภาคเอกชน ประชาชนทั่วไป จนทำให้คำว่า “อาสาสมัคร” มีความหมายรวมถึงผู้ที่หน้าที่ ที่มีผลตอบแทนในรูปแบบของเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ที่มีค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานต่างๆ ไปด้วย เกิดการคิดคำใหม่เพื่อเรียกผู้ไปช่วยความสมัครใจ และไม่ได้หวังผลตอบแทนใดๆ นอกเหนือไปจากการได้รับความสุขจากการให้ว่า “จิตอาสา” ตั้งแต่นั้นมากลุ่มจิตอาสาจึงเกิดมีขึ้นในสังคมไทยต่อมา จนเมื่อถึงงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ได้จัดให้มีขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 25 – 29 ตุลาคม 2560 ที่ผ่านมา ได้เกิดปรากฏการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ในการร่วมกันทำความดี ด้วยมีการลงทะเบียนรับสมัครจิตอาสาเข้าช่วยงานในพระราชพิธีนี้มากถึง 2,010,429 คน (<https://www.matichon.co.th/news/676101>) ซึ่งถือเป็นจำนวนจิตอาสาที่มากที่สุดในโลกก็ว่าได้

ดังจะมีคำพระราชทานถึงความหมายของจิตอาสาที่ทรงกล่าวว่า จิตอาสาพระราชทานว่า “เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ” หน่วยพระราชทานและประชาชนจิตอาสาเราทำความ ดี ด้วยหัวใจ ณ อาคาร 606 สำนักพระราชวัง สนามเสือป่า ซึ่งเป็นสถานที่ที่เปิดรับสมัครจิตอาสาในโครงการจิตอาสา “เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ” ภาพของประชาชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ไปสมัครเป็นจิตอาสาในโครงการอย่างเนืองแน่น เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์และทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคมส่วนรวมในโอกาสต่างๆ (<https://news.mthai.com/webmaster-talk/593330.html>) จากเหตุการณ์ที่ปรากฏจึงเป็นการจุดกระแสในเรื่องของการทำความดี ในรูปแบบของจิตอาสา ดังมีคำกล่าวที่ว่า “เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ”

ด้วยเหตุที่กล่าวมาก็เกิดจิตอาสาเฉพาะกิจในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ประเภทของงานอาสาสมัคร และรายละเอียดงานที่ทำ มีดังนี้

งานดอกไม้จันทน์ (บัตรสีม่วง) ปฏิบัติงานสนับสนุนเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องการจัด ชุ้ม การแจก การรับ การเชิญดอกไม้จันทน์ และช่วยจัดระเบียบแถวประชาชนในการเข้าแถวถวายดอกไม้จันทน์

งานด้านประชาสัมพันธ์ (บัตรสีคราม) ช่วยประชาสัมพันธ์ให้บริการข้อมูล (Information) เกี่ยวกับงานในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ รวมถึงช่วยดูแลต้อนรับ/รับรอง (Reception) ประชาชน ณ จุดบริการต่างๆ

งานโยธา (บัตรสีน้ำเงิน) ปฏิบัติงานสนับสนุนเรื่องการจัดเตรียมสถานที่ ช่วยดูแลรักษาความสะอาด เรียบร้อยของสถานที่จัดงาน ให้มีความสวยงามและสมพระเกียรติ ทั้งก่อนระหว่างและหลังงานพระราชพิธี

งานขนส่งเพื่อความปลอดภัยของประชาชน (บัตรสีเขียว) ปฏิบัติงานสนับสนุนเรื่องงานรับส่ง ประชาชนด้วยยานพาหนะ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ เรือโดยสาร รถกอล์ฟไฟฟ้า รถพ่วง ฯลฯ รวมถึงการอำนวยความสะดวกในเรื่องการแนะนำเส้นทางมายังพื้นที่จัดงาน

งานบริการประชาชน (บัตรสีเหลือง) ปฏิบัติงานสนับสนุนเรื่องการจัดหาและหรือการบริการอาหาร น้ำดื่ม การเตรียมร่ม เสื้อกันฝน และช่วยประสานงาน ดูแลความเรียบร้อยในพื้นที่พักคอยของประชาชน

งานแพทย์ (บัตรสีแดง) ปฏิบัติงานสนับสนุนและช่วยอำนวยความสะดวกแก่แพทย์พยาบาล รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น (First Aid) และช่วยเหลือกู้ชีพ (Basic Life Support) ตลอดจนช่วยดูแลเรื่องเส้นทางฉุกเฉินสำหรับรถพยาบาลช่วยเหลือผู้ป่วย

งานรักษาความปลอดภัย (บัตรสีแสด) ช่วยสอดส่อง สังเกต ระมัดระวังความปลอดภัยบุคคลและสถานที่ และแจ้งข้อมูลให้เจ้าพนักงานทราบ กรณีพบสิ่งผิดปกติ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ

งานจราจร (บัตรสีชมพู) ปฏิบัติงานสนับสนุนและช่วยดูแลด้านการจราจรโดยรอบสถานที่จัดงาน เช่น ดูแลการหยุดรถ จอดรถ การข้ามทางของประชาชน การแนะนำเส้นทาง การแจ้งอุบัติเหตุการจราจรให้แก่เจ้าพนักงานทราบ เป็นต้น

การทำงานจิตอาสา นั้น หลักสำคัญจะต้องเสียสละเวลา และทุนทรัพย์หรือรายได้บางอย่างของตน จะต้องเป็นคนที่ประกอบด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แก่ผู้อื่น มุ่งหวังเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข พ้นจากความทุกข์ ในช่วงเวลาที่ผ่านมาของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีปัญหาในหลายด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความขัดแย้ง ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก มีเห็นแก่ตัว ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ขาดความจิตสาธารณะ (Public Mind) (Prof. Dr. Prawet Wasi 2542 : 21) [in Thai] ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสภาพสังคมเช่นนี้ สร้างภาวะแห่งความแตกแยกห่างเหิน ความเล็งน้ำใจ อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ภาวะรูปการเช่นนี้ถือเป็นการเชื่อมถอยแห่งการมีจิตอาสาให้เกิดขึ้น

สรุป

ดังนั้นสาระสำคัญของแนวคิดปรัตถนิยมจะเห็นได้ว่า มุ่งไปที่การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น โดยการกระทำนั้นเป็นไปโดยไม่ได้หวังผล แต่ผลที่เกิดจากการกระทำ จะเกิดขึ้นเอง ซึ่งถือเป็นแนวคิดสำคัญ ที่ทำให้มนุษย์ช่วยเหลือกันโดยไม่หวังอะไรจากการกระทำนั้นเกิดขึ้นในสังคมแนวคิดเช่นนี้ ก่อให้เกิดจิตอาสาที่ให้การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผล ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบัน

แนวคิดจิตอาสาที่เป็นมืออยู่ในปัจจุบันในสังคมไทยเป็นจิตอาสาแบบสัจจะนิยม หรือเป็นจิตอาสาแบบมายาคติ ตามความหมายทางพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายานเป้าหมายหลัก คืออุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ หลักโพธิจิต และหลักมหารุณา แนวคิดจิตอาสาในทางพุทธศาสนา

มหายาน เน้นเรื่องอุดมคติ เพื่อให้ตนเองบรรลุธรรม อาจเป็นเสมือนว่าเป็นการใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือในการบรรลุธรรม โดยมองในมุมของเครื่องมือเพื่อตนเอง ก็อาจจะเป็นมายาคติก็เป็นไปได้

ด้วยเหตุนี้กลุ่มที่ทำงานในด้านจิตอาสา ก็อาจจะเป็นกลุ่มหนึ่งทำงานเพื่อหวังประโยชน์ตนเองที่พึงจะได้ ดังเช่น หวังให้ตนเองมีความสุข หวังให้ตนเองดีในสังคม พร้อมให้เป็นที่ยอมรับของชาวโลกในเรื่องของการช่วยเหลือผู้คนให้พ้นจากความทุกข์ ดูเหมือนว่าการเป็นจิตอาสา จะเป็นการกระทำที่เป็นการเสียสละเป็นอย่างยิ่ง แต่พิจารณาหลักการปฏิบัติจริง ๆ แล้วก็เป็นการทำงานเพื่อให้ทั้งตนเองและส่วนรวมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แนวคิดจิตอาสาในการทำความดีไม่ว่าจะเป็นการทำเพื่อคนอื่นหรือเพื่อตนเองแล้ว ในทางปฏิบัติของมหายานเป็นการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้ตนเองประสบผลสำเร็จด้วยการนำสรรพสัตว์หรือมนุษย์เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงเป้าหมายที่ตนเองหวัง หากแต่มีการปฏิบัติต่อมนุษย์หรือสรรพสัตว์ในรูปแบบของการเมตตาให้ความช่วยเหลือ โดยมีหลักคำสอนในทางพุทธศาสนา มหายนามาแนวทางในการปฏิบัติโดยมีเป้าหมายในการปฏิบัติ คือ การเป็นพระโพธิสัตว์ หรือการเข้าถึงดินแดนสุขาวดี อันเป็นเป้าหมายหลักของมหายาน

เพราะฉะนั้นจะเห็นถึงความสอดคล้องของแนวคิดของพระโพธิสัตว์ พร้อมกับแนวคิดจิตอาสาที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาที่กล่าวถึงการทำความดี ที่มุ่งไปที่การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น โดยการกระทำนั้นเป็นไปโดยไม่ได้หวังผล ก็เป็นการสนองความต้องการของตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะการกระทำแสดงออกถึงความรู้สึก อารมณ์ ไม่ว่าจะมองในด้านใดแนวคิดเรื่องจิตอาสา ก็ยังเป็นการกระทำเพื่อตนเอง เพียงแต่อาศัยเครื่องมือที่ต่างกันตามวาระต่าง ๆ

หากมีคำถามว่าจิตอาสาเป็นสังจะทางสังคมหรือมายาคติ ก็อาจจะแยกตอบได้ 2 แนวคิดด้วยกัน คือ หากกล่าวถึงการทำหน้าที่ในความเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ในทางหลักธรรมทางศาสนาแล้วถือว่าการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการกระทำตามหลักธรรม แนวคิดหนึ่ง คือ กระทำเพื่อหวังให้ผู้อื่นหลุดพ้นจากความทุกข์ และตนเองก็หลุดพ้นจากความทุกข์ด้วย แต่จิตอาสาจะเป็นสังจะทางสังคมหรือมายาคติ ก็อยู่ที่บริบทของผู้กระทำ และสังคมนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. (2548) **พจนานุกรม ศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2549) **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. (2546). **โพธิสัตว์จรรยา : มรรคาเพื่อมหาชน**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2551) **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). (2533) **พจนานุกรมพุทธศาสน์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2542) **พระพุทธศาสนาในอินเดีย พัฒนาการและสรีตรธรรม 12 ปี** บัณฑิตวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยา ศักยาภินันท์. (2552) **อุดมการณ์พระโพธิสัตว์พุทธจริยศาสตร์เพื่อมหาชน. วารสาร มนุษยศาสตร์ ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน .**
- เสฐียร พันธงชัย. (2543) **พุทธศาสนมหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ,
- เสถียร โพนันทะ. (2514) **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 1**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศ.นพ.ประเวศ วะสี, (2542) **ยุทธศาสตร์แก้วิกฤตชาติ**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา

Individual in Buddhist Philosophy

พูนศักดิ์ กมล*

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาถึงแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา โดยศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในแนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยม การกล่าวถึงการมีเสรีภาพและความรับผิดชอบในการเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธต่อปรากฏการณ์ของชีวิตที่มนุษย์ต้องเผชิญหน้าด้วยความเป็นตัวของตัวเอง โดยการยอมรับผลที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคม ส่วนปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา กล่าวถึงคุณลักษณะเฉพาะของความเป็นมนุษย์ที่แต่ละบุคคลจะมีความสามารถปฏิบัติเพื่อแสวงหาความจริงของชีวิตตามแนวคิดและวิถีของตนเอง ในการพัฒนาความเป็นอิสระทางจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นในวัตถุ และรู้เท่าทันความจริงของชีวิตและสังคมแบบมีปฏิสัมพันธ์อย่างสอดคล้องซึ่งกันและกัน

ดังนั้นแนวคิดปัจเจกนิยมในปรัชญาอัตถิภาวนิยมมีความเข้มข้นในด้านความมีเสรีภาพ โดยไม่สนใจผู้อื่น ซึ่งต่างจากปัจเจกนิยมพุทธปรัชญา เป็นปัจเจกนิยมที่แสดงถึงการพัฒนาตนเอง และพร้อมที่จะช่วยเหลือคนอื่น โดยอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่นด้วย และพร้อมที่จะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์อันเป็นการพัฒนาความเป็นปัจเจกนิยมโดยรวม

คำสำคัญ : ปัจเจกนิยม, พุทธปรัชญา,

Abstract

Buddhist philosophy consist of three objectives: indicated that the individualism concept in existential philosophy refers to the freedom and responsibility of choosing to accept or reject the phenomenon of life that human beings face in their own way by accepting the results for themselves and society. The Individualism in Buddhism Philosophy discusses the unique characteristics of humanity that each person is capable of practicing in order to seek the truth of life according to his or her own ideas and paths. To develop a mental independence that does not hold on to objects and knows the realities of life and society in a mutually coherent way.

concept of individualism in existential philosophy is concentrated in terms of liberty without regard for others. Unlike the concept of individualism in

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Buddhism philosophy which is an individualism that represents self-improvement and is ready to help others by living together in self-understanding, understand others and understand the nature of man which are the development of individualism as a whole.

Keyword: Individualism, Buddhist Philosophy,

บทนำ

ในยุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาทางด้านความคิดต่าง จึงส่งผลถึงเสรีภาพและความสามารถในการคิด พูด ทำ พร้อมกับพัฒนาตนเองของมนุษย์ได้อย่างดี โดยเป็นการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ ทางมโนกรรม วาจากรรม และกายกรรมนี้ถือได้ว่าเป็นเสรีภาพ (Freedom) ของการกระทำกับการเป็นอยู่ของบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาเสรีภาพจึงเป็นหลักที่สามารถนำมาพัฒนาความเป็นปัจเจกภาพของบุคคลได้ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ทรงอำนาจและควรค่าแก่การแสวงหาเพราะเป็นหลักประกันของการกระทำ อย่างน้อยมนุษย์ต้องยอมรับว่า ความคิด (Thinking) การใช้ความคิด หรือสิ่งที่ถูกเรียกว่า เจตจำนงเสรี (Free will) เป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ในตัวเองพร้อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตทั่วไปของมนุษย์

เห็นได้ว่ามนุษย์นั้นมีอยู่หลากหลายแนวคิด จากความหลากหลายนี้จึงเกิดลัทธิปัจเจกนิยมที่เป็นลัทธิทางสังคมเกิดขึ้นในยุคกลาง ที่กล่าวถึงแนวคิดมนุษย์ในการดำเนินชีวิตตามแบบและแนวทางของลัทธิปัจเจกนิยม มนุษย์ได้อาศัยแนวคิดนี้เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่อยู่เหนือโชคชะตา และยิ่งเคารพเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง พร้อมกับการหาเหตุผลในการแสดงถึงคุณค่าของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดลัทธิปัจเจกนิยมจัดเป็นลัทธิที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นหลัก โดยมีความเชื่อว่าแต่ละคนล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะในแบบของตน มีความเท่าเทียมกันในทุกด้านและให้ความสำคัญกับตนเอง แต่ละคนเคารพสิทธิกันไม่มายุ่งเรื่องส่วนตัว ฟังพากันพอประมาณ แต่ถ้าเป็นแนวคิดแบบสุดโต่งก็จะมองว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของจักรวาล (สุธน หิฎฐ (2556) สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2557) ด้วยเหตุนี้แนวคิดนี้มีความเป็นมาอย่างไร? แล้วมีปรากฏในปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่กล่าวถึงเสรีภาพอย่างไร? และการแสดงออกถึงความรับผิดชอบอย่างไร?

แนวคิดที่กล่าวถึงเจตนาที่แสดงถึงความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ด้วยการแสดงออกถึงความต้องการของตนผ่านการกระทำของบุคคลอื่นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ถึงแม้ว่าผลประโยชน์ที่ได้มาจะเป็นการสร้างความสุขกับผู้อื่น หรือการกระทำที่ให้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นของบุคคลอื่น โดยที่ตนเองเป็นผู้กระทำแต่ตนเองไม่ได้รับผลนั้น ในที่สุดแล้วการกระทำสิ่งใดก็แล้วแต่จะเป็นผลหรือไม่เป็นผลแก่ตนเองหรือต่อผู้อื่นก็ไม่คำนึงถึง แต่เป็นการกระทำที่ตนเองคิดว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำตามเจตนาของตน โดยได้กล่าวไว้ คือ 1) เจตนาที่จะให้ตนเองได้ประโยชน์ แม้ว่าจะเป็นโทษแก่ผู้อื่นก็ทำถ้าหากจำเป็นในการที่ ตนเองจะได้ประโยชน์ 2)เจตนาที่จะให้โทษแก่ผู้อื่น โดยที่ตนไม่หวังประโยชน์อะไร 3)เจตนาที่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ แต่ทั้งนี้ก็เพียงเพราะว่าเป็นหนทางที่จะทำให้ตนเองได้ประโยชน์ 4)เจตนาที่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ โดยไม่คำนึงว่าตนเองจะได้ประโยชน์หรือไม่

5)เจตนาที่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ โดยที่รู้ว่าเป็นโทษแก่ตนเอง 6)ไม่มีเจตนาที่จะให้ประโยชน์หรือโทษ ไม่ว่าจะแก่ตนเองหรือผู้อื่น แต่ที่กระทำเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ หรือเป็นไปตามหลักการหรืออุดมการณ์หรือเป็นความรับผิดชอบของตน (วิทย์ วิศทเวทย์ 2532 : 16)

มนุษย์ตามทัศนะของพุทธปรัชญา กล่าวคือ จะเป็นผู้ประเสริฐเพราะชาติกำเนิดก็ทำไม่ หากแต่ความเป็นมนุษย์จะมีความหมายหรือคุณค่าได้ก็อยู่กับการกระทำ ด้วยเหตุนี้การเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญ พุทธปรัชญา จึงเน้นให้มนุษย์ตระหนักรู้ตัวเอง เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยการตระหนักรู้ถึงตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ ว่าให้มนุษย์สำนึกถึงการฝึกตนเองก่อนดังคำกล่าวที่ว่า “อตตนา โจทยตตานิ จงเตือนตนด้วยตนเอง” (สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท 25/379/151).กล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาปัจเจกภาพของบุคคลอย่างมีเสรีภาพตามกระบวนการ และมีความเป็นตัวของตัวเองเป็นอย่างดี

โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก แต่เป็นเพียงสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ที่ต้องนำมาแก้ไขที่ตัวเอง โดยตัดสินใจเลือกอย่างอิสระ ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งของเราได้” (สุตตันตปิฎก ขุททกนิกายธรรมบท 25/168/82) จะเห็นได้ว่าเป็นคำกล่าวที่แสดงถึงความเป็นมนุษย์ที่ไม่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจของพระเจ้าผู้สร้างหรือเทพเจ้าองค์ใดที่จะปล่อยให้ไปตามที่กำหนดของโชคชะตา แต่มนุษย์คือผู้กำหนดบทบาทของตัวเอง “เมื่อมนุษย์รู้จักตนเองเช่นนี้แล้ว จึงจะได้ชื่อว่ามิตนเป็นเกราะ มิตนเป็นที่พึ่ง” (สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายปาฏิกวรรค 11/81/59).ตามทัศนะของพุทธปรัชญา ให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์มาแต่เดิม พุทธปรัชญา มองมนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาให้ถึงความเป็นจริงได้ แต่อาจแตกต่างจากแนวคิดของนักปรัชญาร่วมสมัยของอินเดีย และแนวคิดของปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณและสมัยใหม่อยู่บ้างก็เป็นได้

พุทธปรัชญา ยอมรับว่าปัจจัยเป็นสิ่งที่เกื้อกูลต่อการสำนึกตัวเองได้ด้วย ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลกภายนอกมีความสำคัญ จึงมีเหตุการณ์ในคราวหนึ่งที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “กุมารทั้งหลาย พวกเธอจะแสวงหาหญิง หรือแสวงหาตน อย่างไหนจะประเสริฐกว่ากัน” (วินัยปิฎกมหาวิภังค์ 4/36/45).หลังจากได้ฟังแล้วสิ่งที่ปรากฏแก่กุมารเหล่านั้นที่มีวสุงใจไปภายนอก คือ เรื่องของสตรีนางนั้น จึงทำให้กุมารได้สติกลับคืนด้วยการตระหนักได้แล้วตอบว่า “การที่ข้าพระองค์แสวงหาตนนี้แหละ ประเสริฐกว่า” (วินัยปิฎกมหาวิภังค์ 4/36/46) “เธอจงเตือนตนด้วยตนเอง จงพิจารณาตนด้วยตนเอง ถ้าเธอคุมครองตนเองได้แล้ว มีสติเธอก็จักอยู่เป็นสุข” (สุตตันตปิฎกขุททกนิกาย ธรรมบท 25/379/151) จากข้อความนี้พุทธปรัชญา มองความสำคัญของมนุษย์ว่า “พระพุทธศาสนาได้นำหน้าปรัชญามนุษนิยม (Humanism) มานานแล้ว โดยให้เกียรติแก่มนุษย์ ยกย่องมนุษย์ ตั้งขึ้นโดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ด้วยกัน.เน้นให้มนุษย์พยายามด้วยตนเองในการบรรลุผลต่าง ๆ มนุษย์จึงมีเสรีภาพในการเลือก วิถีชีวิตของตนเอง” (วศิน อินทสระ 2537 : หน้าคานำ)

หลักสำคัญของพุทธปรัชญา อย่างหนึ่ง คือ มนุษย์ควรทำความเข้าใจตัวเอง โดยมุ่งเน้นให้มนุษย์พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายด้วยความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังได้มีการกล่าวไว้ว่า “ตนแล เป็นที่

ฟังของตน ตนแลเป็นคติ ของตน เพราะฉะนั้น เธอจงสงวนตนให้ดี” (สุดตันตปิฎกขุททกนิกายธรรมบท 25/380/151) หลักนี้คือ “เป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตัวเองให้มากขึ้นและเข้าใจตัวเอง ดังที่โสกราตีสกล่าวไว้ว่า “จงรู้จักตัวเจ้าเอง (Known thyself)” (พระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต) 2544 : 108) ความเป็นมนุษย์มิใช่สิ่งที่ถูกสร้างมาเพื่อถูกโปรแกรมข้อมูลใส่อย่างเดียว เพียงแต่มนุษย์สามารถพัฒนาตัวเองได้ ความเป็นมนุษย์มิใช่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอกหรือพระเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง หากแต่มนุษย์คือผู้กำหนดบทบาทของตัวเอง แล้วสร้างประโยชน์ที่เป็นสากล

เห็นได้ว่าพุทธปรัชญา มีหลักและกระบวนการในการฟังตนเองที่เป็นแนวคิดด้านเสรีภาพ ไว้อย่างสูงสำหรับนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในชีวิตด้วยความพากเพียร โดยเฉพาะการให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาเป็นอันดับแรก โดยเน้นที่ปัจเจกบุคคลเพื่อการพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายโดยมิให้ยอมจำนนอยู่กับอำนาจภายนอกหรือโชคชะตา “พระพุทธเจ้าไม่ได้ปฏิเสธแนวคิดเชิงปรัชญาทั้งในฐานะที่เป็นหลักการหรือทฤษฎี ทั้งในฐานะที่เป็นมรรคาหรืออุบายที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์” (พระศรีศักรวิบูลย์ 2556 : 53) “อันเป็นพลังแห่งสติปัญญาของมนุษย์เองโดยไม่ต้องอ่อนวอนขอต่อสิ่งใด ๆ เป็นหลักแห่งการฟังตนเองโดยแท้” (สนิท ศรีสำแดง 2544 : 4) ที่เป็นเอกลักษณ์ในทางพุทธปรัชญาด้วยการแสดงถึงความสามารถของมนุษย์ในการเป็นอยู่ และการแก้ปัญหาที่มนุษย์ต้องพบเจอ

ความสำคัญของเสรีภาพของมนุษย์ ในเรื่องของการดำเนินชีวิต การเป็นอยู่ของตนเอง และเสรีภาพการเป็นอยู่ในท่ามกลางของสังคมที่มีความคิดหลากหลาย และเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจ จากสังคมที่มีแนวคิดของชาวตะวันตกเข้ามาให้ได้ศึกษาถึงความคิดของกลุ่มคนต่าง ที่มี ความคิดในเรื่องเสรีภาพ พร้อมกับการกลับมาทบทวนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาว่า จากการดำเนินชีวิต และความเป็นอยู่ของตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นในแนวคิดของทั้งสองมีความคล้ายกัน และสอดคล้องกันมากน้อยแค่ไหน ด้วยคำถามที่ว่า แนวคิดปัจเจกนิยมมีความเป็นเสรีภาพอย่างไร ? แล้วในทางพุทธปรัชญา มีแนวคิดปัจเจกนิยมหรือไม่อย่างไร ? และแค่ไหน ดังนั้นจึงทำให้ผู้เขียนมีความสนใจต้องการศึกษาแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมที่ปรากฏในปรัชญาอรรถิภาวนิยม และแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา ที่ปรากฏในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นปัจเจกนิยมอย่างไร

แนวคิดปัจเจกนิยม

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น เพื่อให้คิดถึงแนวคิดปัจเจกนิยม อันเป็นการแสดงถึงความหมายของคำว่า “ปัจเจกนิยม” (Individualism) คือแสดงถึงแนวคิด (concept) ของบุคคลที่แสดงออกถึงคุณลักษณะเฉพาะตัวและลักษณะแนวคิด (concept) ปัจเจกนิยมนี้ ทางพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา, 2548 : 49) ได้ให้ความหมายของปัจเจกนิยมไว้ว่า ทรศณะที่เน้นความสำคัญหรือความเป็นจริงของปัจเจกบุคคล ด้วยวิธีการในการอธิบายและเข้าใจความรู้ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเป็นอย่างดี ด้วยกระบวนการทางความคิดของบุคคลนั้น ๆ เพื่อจะสามารถเข้าใจแนวคิดปัจเจกนิยมได้

แนวคิดปัจเจกนิยมตามความหมายข้างต้นมีความสอดคล้องกับปรัชญา“อัตถิภาวนิยม”ที่กล่าวถึงมนุษย์ และทำให้มนุษย์มีอิสระเสรีที่จะเลือกอย่างเต็มที่ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติของการเลือกดังมีคำกล่าวที่ว่า “ชีวิตที่ไม่มีการสนทนามีชีวิตที่มีคุณค่าสำหรับมนุษย์”(Will Durant แปลโดย วันเพ็ญ บงกชสถิต 2535 : 5) เป็นการแสดงถึงคุณค่ามนุษย์ ในการเรียนรู้ตนเองเป็นหลัก คือ “จรรู้จักตัวเอง”(known thyself) (พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต) 2544 : 108) เมื่อมองถึงคุณค่าของมนุษย์แล้ว และการเข้าใจตนเองแล้ว หลักของแนวคิดอัตถิภาวนิยมจึงมีท่าทีเกี่ยวกับมนุษย์ว่า “มนุษย์จะมีคุณค่าขึ้นอยู่กับภาวะอันหนึ่งคือการรู้จักตัวเอง”(สมภาร พรหมทา2538 : 124) จึงแสดงให้เห็นว่าอัตถิภาวนิยม กับแนวคิดปัจเจกนิยมมีความสอดคล้องและความต่างกัน ดังนั้นจึงศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยม

แนวคิดปัจเจกนิยม ตามความหมายของพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา 2548 : 64) ได้กล่าวถึง แนวคิดและวิธีของปัจเจกนิยม (methodological Individualism) โดยได้กล่าวถึงทฤษฎีที่ถือว่าการที่จะอธิบายและเข้าใจพฤติกรรมของสังคมได้นั้น เพียงแต่มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเป็นอย่างดี ด้วยการแสดงถึงปัจเจกบุคคล (individual) ที่หมายถึงบุคคลหรือสิ่งซึ่งมีอยู่ได้ด้วยตนเอง ในการแยกออกอย่างชัดเจนจากสิ่งอื่น แต่ตัวเองไม่อาจแยกได้โดยไม่สูญเสียความเป็นตัวเอง (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา 2548 : 64) ที่กล่าวมาแล้วนั้นแสดงออกถึงความกว้างของแนวคิดปัจเจกนิยมที่ต้องทำความเข้าใจอีกหลากหลายแนวคิด ที่อธิบายถึงแนวคิดปัจเจกนิยมในมุมมองต่าง ๆ ของสังคม

ด้วยเหตุนี้เราจะศึกษาถึงแนวคิดใดนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอยู่เหมือนกันที่เราจะต้องรู้ถึงความหมายของแนวคิดต่าง ๆ ก่อนเราจึงมาศึกษาถึง ลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism) ที่เป็นแนวคิดแบบส่วนย่อยเป็นใหญ่ ในสมัยของโลกตะวันตกช่วง คริสตวรรษที่ 17 - 19 แนวคิดนี้มีความเชื่อว่าส่วนรวมมาจากการรวมกันของหน่วยย่อย(ศาสตราจารย์ปริชา ช่างขวัญยืน 2544 : 1) ลัทธิปัจเจกนิยมมีแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าการเอาตัวปัจเจกชนเป็นหลัก คือ การให้แต่ละคนสำคัญ ส่วนรวมไม่มีจริง ส่วนรวมเป็นเพียงชื่อเรียกกลุ่มของส่วนย่อย ท่าทีของปัจเจกนิยมจึงมุ่งเข้าหาตัวเองและจบที่ตัวเอง ด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลักใหญ่

ตามแนวคิดที่กล่าวถึงเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการดำเนินการด้านเศรษฐกิจต้องไม่ถูกจำกัดโดยระเบียบของรัฐบาลหรือของสังคม หรือการปล่อยให้ดำเนินการอย่างเสรี หรือเมื่อใครยิวสาวได้สาวเอานั้น นักปัจเจกนิยมสอนให้คิดถึงผลประโยชน์ส่วนตัว คือ เป้าหมายที่เหมาะสมสำหรับการกระทำของมนุษย์ (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ 2547 : 97) ความหมายที่กล่าวมาพอที่จะเข้าใจได้ว่าแนวคิดปัจเจกนิยมเป็นแนวคิดที่เน้นให้มนุษย์อยู่กับตนเอง สร้างสิ่งของต่าง ๆ เพื่อตัวเองก่อนแนวคิดปัจเจกนิยมนี้เป็นการมองตัวเราเองเป็นหลักใหญ่ก่อนสิ่งอื่นใด ก่อนที่จะมองออกไปถึงสังคมโดยรอบที่เราอยู่แล้วพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในแบบต่าง ๆ เช่น

แบบร่วมมือกันมีลักษณะแนวคิดที่กล่าวถึงเสรีภาพ คือ มูลฐานของพฤติกรรมทางศีลธรรมของมนุษย์เอง ซึ่งมีข้อจำกัดอยู่ในตัวว่าพฤติกรรมเช่นนั้นจะไม่ล่วงล้ำเสรีภาพของผู้อื่น และพฤติกรรมของมนุษย์จะออกนอกขอบเขตของเสรีภาพไปอยู่ในขอบเขตของอาชญากรรมเมื่อ

พฤติกรรมเช่นนั้นได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับความมีอัตลักษณ์และความเป็นเอกเทศของบุคคลหนึ่ง ที่กล่าวถึงคุณค่าทางปัจเจกนิยมด้วยแล้ว

แนวคิดนี้จึงเป็นการแสดงถึงตัวตนว่าเราเป็นแบบนี้ คือ ให้เราอยู่ที่ความเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีอิสระทางความคิดและการสร้างสรรค์(พรเทพ กงศรี พิษณุสิริถาวรเศรษฐ 2552 สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2557) และยังมีแนวคิดปัจเจกนิยมแบบสุดโต่งก็คือ การมองว่ามนุษย์อยู่แยกจากกันมิใช่สัตว์สังคม และไม่มีหน้าที่ที่ต้องเกี่ยวเนื่องกัน ความสุข ทุกข์ ดี เลว ล้วนแต่เป็นเรื่องส่วนบุคคลทั้งสิ้น การคิดในลักษณะนี้ คือ การคิดแบบปัจเจกนิยมแบบสุดโต่ง (สุรน หิณู 2556 สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2557) ซึ่งก็เป็นแนวคิดแบบปัจเจกนิยมที่มีแนวคิด 2 ระบบตามที่กล่าวมาแล้วเพื่อเข้าใจ

แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของมนุษย์ในความเป็นอิสระและเสรีภาพ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการให้เสรีภาพแก่มนุษย์ เหตุที่ปัจเจกนิยม (Individualism) จึงเป็นแนวคิดแบบมนุษย์นิยมแบบหนึ่ง ที่มีแนวคิดที่ว่า ตัวบุคคลหนึ่งคนสำคัญเท่า ๆ กันอย่างเสมอภาคในแนวคิดปัจเจกนิยมนี้มีอยู่สองแนวคิดด้วยกัน คือ การมองถึงคุณค่าของมนุษย์ ด้วยความเป็นตัวของตัวเองอย่างมีเสรีภาพจากการเชื่อมั่นในตนเอง ในด้านอิสระทางความคิดและการสร้างสรรค์ และในอีกแนวคิด คือ การมองว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นสัตว์สังคม ไม่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างความสุขความทุกข์ ซึ่งเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลไป ต่างคนต่างมีไม่เหมือนกัน

ด้วยเหตุนี้การตระหนักในปัญหาด้วยตนเองและตัดสินใจยึดถือข้อปฏิบัติและแสวงหาคำตอบด้วยการตัดสินใจที่เป็นแนวคิดของตนเองกล่าวถึง“การกระทำใด ๆ ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีถ้าเป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่บุคคล แต่ความเลวก็คือ สิ่งที่ลดความพึงพอใจหรือสร้างความเจ็บปวด”(อภิชัย พันธเสน 2547 : 189) แนวคิดทางปรัชญาที่พิจารณาปัจเจกนิยมว่ามีความเป็นตัวตน กับด้วยประสบการณ์แนวคิดปัจเจกนิยมของแต่ละคน และความพิเศษอันเป็นหนึ่งเดียวของสิ่งที่กล่าวมา เป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจธรรมชาติของการแสวงหา และการมีอยู่ของมนุษย์ ดังที่นักคิดกล่าวถึงปัจเจกนิยมไว้ คือ

คีร์เคออร์ตหรือผู้เป็นต้นคิดแบบอัตถิภาวนิยมที่มีแนวคิดสอดคล้องกันกับแนวคิดปัจเจกนิยม ที่เสนอไว้ว่าไม่มีความจริงนิรันดร์ให้ยึดเป็นสรณะตายตัวความจริงที่แท้ก็คือสภาพของมนุษย์ (humancondition)”(กิริติ บุญเจือ 2522 : 104) นักคิดของปรัชญาแนวนี้ โดยทั่วไปจะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในอิสรภาพ และยอมรับในผลสืบเนื่องจากการกระทำของปัจเจกนิยม และยังเชื่อว่าปัจเจกบุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบกับทางเลือกที่ได้เลือกไว้แล้วด้วย แนวคิดปัจเจกนิยมนั้น ให้ความสำคัญกับแนวคิดแบบอัตวิสัย (subjectivity) และมองว่ามนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ดำเนินชีวิตอยู่ในโลกที่ไม่ได้มีอะไรเป็นพิเศษ และเต็มไปด้วยความมีตัวตนมากในแต่ละระดับของบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ

เมื่อมนุษย์มีเสรีภาพในการกำหนดการกระทำของตนเอง ถึงแม้ว่าเสรีภาพบางอย่างจะถูกจำกัดขอบเขตก็ตาม มนุษย์ก็ยังสามารถมีอิสระในการพัฒนาตนเอง และรู้แจ้งด้วยตัวเองว่า “เสรีภาพคือ การตัดสินใจด้วยตัวเอง กำหนดด้วยตัวเอง ด้วยอัตตาที่มีเสรีภาพ ในความหมายว่า

ไม่ได้ถูกกำหนดโดยตัวการภายนอก แต่อัตตาเป็นตัวกำหนดตัวเอง อัตตาเป็นเหตุหรือกำหนดเจตนาของมันเองเพื่อที่จะรู้แจ้งความดีของมันเอง ความดีสูงสุดของอัตตาหรือเสรีภาพแห่งอัตตา (พระทักซิณคณาธิกร 2544 : 163 – 164) เป็นความคิดที่มีลักษณะเฉพาะบุคคลและมีหลากหลายในรูปแบบของแนวคิด

แนวคิดที่แสดงถึงท่าทีทางและการดำเนินชีวิตส่วนตัวของมนุษย์เอง “ที่สงสัยความมีอยู่ของโลก จึงนำมาสู่การค้นหาพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ (อดิศักดิ์ ทองบุญ 2546 : 92) แล้วมนุษย์เองก็เกิดความสงสัยการเกิดและมีอยู่ของธรรมชาติ “ตลอดถึงความไม่พอใจในความเป็นไปของสังคมบ้านเมือง” ปรากฏการณ์เหล่านี้จึงเกิดแนวคิดของนักปัจเจกนิยมขึ้นเพื่อกลับมาตรวจสอบถึงตัวเองก่อนที่จะกล่าวถึง “รูปแบบที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองธรรมชาติของตนเอง” (พระมหาอุทัย ญาณธโร 2539 : 259) เพื่อตอบสนองความต้องการของการรอดพ้นจากการถูกเบียดเบียนและการได้รับบรรลพประโยชน์สุข และการพัฒนาตนเอง จัดเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากธรรมชาติในจิตมนุษย์ของแต่ละปัจเจกบุคคล ในแนวคิดนี้ปัจเจกนิยมสามารถตอบสนองธรรมชาติของตนเองตามเจตจำนงได้อย่างอิสระ

ไฮเด็กเกอร์ที่กล่าวถึงแนวคิดจากการเลือกมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญา ด้วยการกล่าวว่ก็เพราะว่ามนุษย์เป็น (Metaphysical being) ในชีวิตของคนนั้น คนจะให้ความสำคัญและสนใจในความจริงของตัวเอง คือ มนุษย์เท่านั้นที่พยายามค้นหาความเข้าใจใน (being) ของตัวเอง การพยายามค้นหาตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์นั้น เป็นข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงของตัวเอง (ดร.ม.ล. นิพาดา เทวกุล 2549 : 53) แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่าไฮเด็กเกอร์มีความคิดว่ามนุษย์เท่านั้นที่สามารถคิดพิจารณาความจริงสูงสุดได้ เพราะมนุษย์มีลักษณะของความเป็นปัจเจก

ปรัชญาสมัยใหม่ที่นิยมเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ได้นำเสนอทฤษฎีไว้อย่างสับสนเกี่ยวกับเหตุผลในเรื่องตัวตนที่เหนือธรรมชาติ (Transcendence Ego) เหมือนอย่างที่นักปรัชญาที่ชื่อว่าฮูสเซอร์เคยเสนอไว้เช่นกันว่า ในการศึกษาสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ด้วยการนำเสนอในแนวคิดทางอภิปรัชญามากเกินไปที่สุดแล้วมันก็ได้เต็มได้ด้วยความไม่แน่นอน (ฌอง-ฟร็องซัว เรอเวล vs มัตติเยอริการ์ 2542 : 323) จึงอาจทำให้เกิดท่าทีต่าง ๆ ที่ไม่สามารถอธิบายถึงตัวตนได้มากเท่าที่ควร แนวคิดปัจเจกนิยมจึงเสนอแนวคิดให้กลับมาหาตัวตน โดยแสวงหาความสำคัญของตนใน “การดำรงอยู่ของมนุษย์” (human existence) มาเป็นแกนกลางในการทำความเข้าใจมนุษย์ (รชฎ สาตราวุธ สารานุกรมออนไลน์ฉบับสังเขป ออนไลน์ 22 มิ.ย. 2556) นักปรัชญาทั้งสองได้ชวนให้มนุษย์หันกลับมาอยู่กับตัวเอง ศึกษาตัวเองให้มากแทนที่จะไปศึกษาโลกและจักรวาล จึงปรากฏเป็นแนวคิดปัจเจกนิยมที่แสดงให้เห็นว่า

แนวคิดที่แสดงถึงความสำคัญของมนุษย์เป็นหลักใหญ่แล้วก็ต้องเป็นแนวคิดที่มีความเป็นปัจเจกนิยมเป็นส่วนมาก เพราะอัตถิภาวนิยมเป็นแนวคิดที่แสดงออกในการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นส่วนมาก โดยส่วนมากลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism) เป็นแนวคิดแบบส่วนย่อยเป็นใหญ่ ในสมัยของโลกตะวันตกช่วง คริสตวรรษที่ 17 – 19 แนวคิดนี้มีความเชื่อว่าส่วนรวมมาจากการรวมกัน

ของหน่วยย่อย อันเป็นแนวคิดที่มองความคิดของมนุษย์เป็นเรื่องหลัก เป็นอาจจะกล่าวอย่างเป็นความหมายตรง ๆ แล้วอาจจะเป็นการลำบากนิดหนึ่ง จึงได้แสดงออกมาในทางของปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่กล่าวถึงเสรีภาพของมนุษย์ในการหลอกตัวเองในอีกรูปแบบหนึ่ง

แนวคิดปัจเจกบุคคลเป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดของอัตถิภาวนิยมว่าเป็นแนวคิดที่มีความเป็นปัจเจกบุคคลเช่นไร โดยจะศึกษาแนวคิดของอัตถิภาวนิยมที่มักจะถูกมองไปในทางที่ไม่ดี จึงจะมองว่านักอัตถิภาวนิยมเป็นแนวคิด ที่เน้นการกล่าวถึงแต่ในด้านที่มีดีของชีวิตมนุษย์ จึงถูกมองว่าเป็นพวกที่สิ้นหวัง ทำตัวไร้กฎระเบียบ ไม่ยอมรับความจริง ไม่มีสิ่งยึดถืออะไรที่นอกจากทำอะไรตามอำเภอใจ กลายเป็นการยึดถือในลัทธิที่น่าเกลียด (Jean-Paul Sartre) หรืออาจจะกล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือ การมองมนุษย์ในรูปแบบของการมองตนเองเป็นหลัก “อัตถิภาวะคือการดำรงอยู่ของมนุษย์ หมายถึงการดำรงอยู่ในความเป็นมนุษย์” (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) 2551 : 80) อันเป็นการแสดงถึงมนุษย์ที่ดำรงอยู่ให้เห็นโดยมิได้เกิดขึ้นด้วยอำนาจใด ๆ

หากจะมองในรูปแบบของแนวคิดอัตถิภาวนิยม โดยจัดเป็นแนวคิดที่มีเอกลักษณ์ทางการให้เสรีภาพในด้านความคิด และกระทำของมนุษย์ ซึ่งอาจจะมองดูว่าเป็นให้เสรีภาพอันจะมีเพียงเกิดแก่บุคคลนั้น และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลที่จะพึงปฏิบัติได้ในฐานะของความเป็นมนุษย์ จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมของสำนักอัตถิภาวนิยม จะให้พื้นที่ในการแสดงความคิดได้อย่างเสรีภาพ

แนวคิดอัตถิภาวนิยมหลัก ๆ คือ เป็นการกล่าวถึงความสามารถว่ามนุษย์แต่ละบุคคลซึ่งมีอิสระและเลือกกำหนดความหมายในการใช้ชีวิตของตัวเองที่ว่า “มนุษย์ไม่ควรต่อสู้กับผู้มีอำนาจที่ปกครองเราอยู่ เราไม่ควรต่อต้านผู้มีอำนาจ เราไม่ควรพยายามทำตัวให้สูงกว่าฐานะของเรา การกระทำใด ๆ ที่ขัดแย้งกับผู้มีอำนาจจึงเป็นสิ่งที่เหลวไหล” (Jean-Paul Sartre) จากการกล่าวถึงความหมายที่ไม่ได้แสดงถึงความเป็นตนเอง แต่เป็นการแสดงถึงความสามารถของมนุษย์เองที่จะกระทำอย่างเสรีภาพ ที่ไม่มีอำนาจจากสิ่งใดนอกจากการเลือกของตนเอง

แนวคิดอัตถิภาวนิยมนำวิธีของปรากฏการณ์วิทยามาใช้ในการสืบค้นด้วยตนเอง จึงพบความจริงที่ว่ามันคือภาวะ (being) สองชนิด คือ ภาวะซึ่งมีอยู่เป็นอยู่ด้วยตัวของมันเองได้แก่สิ่งไร้นาม คือวัตถุทั้งหลาย และภาวะสำหรับตัวเองได้แก่อัตถิภาวะทั้งหลายที่มีนามและสามารถกำหนดหรือทำให้สิ่งต่าง ๆ มามีความหมายสำหรับตัวมันเอง (กิริติ บุญเจือ 2522 : 96) ด้วยเหตุนี้แนวคิดพื้นฐานของภาวะ (being) นั้นคืออัตถิภาวะ (existent) ของมนุษย์ที่เป็นการนำปรากฏการณ์วิทยาอธิบายถึงความเป็นมนุษย์

จะเห็นได้ว่าท่าทีของมนุษย์เป็นหลักสำคัญในการเข้าใจตนเองและหลักของธรรมชาติที่ปรากฏ จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์เองพยายามที่จะอยู่กับธรรมชาติพร้อมกับการเข้าใจตนเองเป็นส่วนใหญ่ เพราะหากจะกล่าวอีกแบบหนึ่งไม่ว่ามนุษย์จะกระทำ หรือแสดงออกในรูปแบบใดก็ตามจะเป็นการกระทำเฉพาะตนเองเสมอ ซึ่งก็มีความสอดคล้องกันกับแนวคิดอัตถิภาวนิยมเสมอ ปัจเจกบุคคลกล่าวถึงท่าทีของมนุษย์ที่ต้องอยู่ในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงพร้อมแสดงออกถึงซึ่งตัวตนอย่างเสรีภาพ

เสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นการแสดงว่ามนุษย์ คือ ตัวแทนแห่งเสรีภาพเพราะสามารถกระทำการใด ๆ ที่ตนเลือกได้ และอยู่ในฐานะเลือกที่จะทำชั่วหรือทำดีได้ด้วย มนุษย์ไม่ได้ถูกตั้งลงหรือถูกกดขี่ด้วยปัจเจกบุคคลหรือสังคมใด ๆ หรือสัมพันธ์ภาพใด ๆ แม้แต่กับพระเจ้า แต่ก็ไม่ได้หมายถึงความปราศจากความรับผิดชอบ เพราะมนุษย์สามารถเข้าใจเสรีภาพได้ในภาวะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการกระทำการหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นย่อมมีผลที่เกิดขึ้นตามมาเป็นพันธะแห่งการกระทำที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นแง่ลบหรือแง่บวกเสรีภาพของเราต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมอันหมายถึง ว่าเราต้องระวังไม่ให้เสรีภาพเราไปเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของคนอื่น ด้วยเหตุนี้เสรีภาพที่เราพึงมีพึงทำได้นั้นต้องไม่เป็นเสรีภาพที่เป็นไปเพื่อความ

ฌอง ปอล ซาร์ท (Jean Paul Sartre) ให้ความหมายว่า เสรีภาพไม่ได้หมายถึงสัมฤทธิ์ผลของการตัดสินใจว่า เราเลือกทำอะไรแล้วต้องทำสำเร็จ เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก นั่นคือเสรีภาพเป็นเสรีภาพที่อย่างแท้จริงของมนุษย์ที่มนุษย์จะได้เลือกได้เพราะลักษณะที่เป็นแก่นของมนุษย์ก็คือเสรีภาพที่จะตัดสินใจเลือกหรือจะทำอะไรมนุษย์สามารถที่จะเลือกหรือตัดสินใจอะไรก็ได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถที่จะแยกเลิกเสรีภาพได้ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่ติดตัวมา และไม่สามารถสลัดออกได้ เพราะมนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ (Man is condemned to be free) จากที่กล่าวมาเสรีภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์กลัวเพราะว่ามนุษย์กลัวที่จะต้องรับผิดชอบ ตามแนวคิดของฌอง ปอล ซาร์ท (Jean Paul Sartre)

แนวคิดเรื่องเสรีภาพของฌอง ปอล ซาร์ท (Jean-Paul Sartre) ให้ความหมายว่า เสรีภาพไม่ได้หมายถึงสัมฤทธิ์ผลของการตัดสินใจว่า เราเลือกทำอะไรแล้วต้องทำสำเร็จ เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก นั่นคือเสรีภาพเป็นเสรีภาพที่อย่างแท้จริงของมนุษย์ที่มนุษย์จะได้เลือกได้เพราะลักษณะที่เป็นแก่นของมนุษย์ก็คือเสรีภาพที่จะตัดสินใจเลือกหรือจะทำอะไร มนุษย์สามารถที่จะเลือกหรือตัดสินใจอะไรก็ได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถที่จะแยกเลิกเสรีภาพได้ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่ติดตัวมา และไม่สามารถสลัดออกได้ เพราะมนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ (Man is condemned to be free) แนวคิดของฌอง ปอล ซาร์ท กล่าวถึงมนุษย์มีเสรีภาพอยู่โดยปกติอยู่แล้วขึ้นอยู่กับมนุษย์เองจะใช้เสรีภาพหรือเปล่า แนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในสำนักอัตถิภาวนิยม จัดเป็นแนวคิดที่แสดงออกในเรื่องของเสรีภาพ

ปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา

แนวคิดปัจเจกบุคคลในพุทธปรัชญาที่กล่าวถึงพระพุทธเจ้าอย่างนี้ว่า “พระสมณโคตมเป็นสัพพัญญู มีปกติเห็นธรรมทั้งปวง ทรงปฏิญาณญาณทัสสนะ” (ม.ม. (ไทย) 13/185/216) ข้อความข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นคำเรียกที่แสดงถึงความรู้และความจริงที่ตรง และคำว่า “สัพพัญญู” เป็นคำเฉพาะบุคคลแค่นั้นคือใช้กับพระพุทธเจ้า จากการเรียกของสาวกและผู้ที่ได้ฟังธรรมจากพระองค์ เพราะการที่บุคคลจะเป็นสัพพัญญูได้นั้น ต้องเกิดจากการตรัสรู้ ไม่ได้เกิดจากการศึกษาและค้นคว้าจากวิชาการทั่วไป แต่เป็นการศึกษาที่จิตของตนเอง และพัฒนาจิตของตนเองจนเกิดปัญญาที่ยังรู้สภาวะธรรม ทั้งปวงที่ปรากฏตามความเป็นจริง จึงเป็นความรู้ที่เรียกว่าเป็นความรู้เฉพาะบุคคล

ดังกล่าวว่า “สัพพัญญู” ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “สิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลาย ก็มีมากเหมือนกันเพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอกเพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับไม่ไปเพื่อรู้อย่าง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงมิได้บอก” (ส.ม. (ไทย) 19/1101/613.) ข้อความข้างต้นที่ได้กล่าว คือ กล่าวถึงเรื่องดับทุกข์และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดับทุกข์ แต่เรื่องอื่น ๆ ที่ทรงรู้ แต่ไม่เกี่ยวข้องกับการดับทุกข์มีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ทรงนำมาแสดงเท่าที่จำเป็น

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้นั้นเป็นความจริงเฉพาะบุคคลที่สามารถเข้าถึงได้ และพิสูจน์ได้ว่าเรื่องที่พระองค์ทรงนำมาแสดงทั้งหมดเป็นความจริง คือ “กาลวาที หมายถึงตรัสในเวลาเหมาะสม ภูตวาที หมายถึงตรัสสภาวะที่เป็นจริง อตถวาที หมายถึงตรัสปรมัตถนิพพาน ัมมวาที หมายถึงตรัสถึงมรรคธรรมและผลธรรม วินยวาที หมายถึงตรัสถึงวินัยที่มีการสำรวมเป็นต้น” (ที.ปา. (ไทย) 19/188/147) จากข้อความที่กล่าวมาเป็นธรรมที่ทรงแสดงและทรงแนะนำให้เข้ามาพิสูจน์ด้วยตนเองเท่านั้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมที่ให้ผลเฉพาะบุคคล ต้องศึกษาเอง ต้องปฏิบัติเองจึงจะสามารถเข้าถึงได้

แนวคิดปัจเจกบุคคลในพุทธปรัชญา กล่าวถึงความ เป็นมนุษย์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะ คือ “มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมายาวนาน และเป็นสิ่งที่พุทธปรัชญาให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวเท่านั้นที่สามารถบรรลุธรรมสูงสุดได้” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรโชติ เกิดแก้ว 2553 : 100) จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการแสดงถึงการพัฒนาของมนุษย์ ดังมีกล่าวว่าหลักพุทธธรรมทั้งหมดจึงมีเนื้อหาและความหมายในการแสดงที่มุ่งตรงต่อมนุษย์เป็นหลักสำคัญ ก็เพื่อให้มนุษย์เองได้เรียนรู้และทำความเข้าใจตนเองเป็นหลักก่อน ก็คือการเข้าใจความเป็นธรรมชาติของความจริงของตนก่อนว่า ธรรมชาติของมนุษย์ ประกอบไปด้วย ส่วนที่เป็นกายกับส่วนที่เป็นจิต ซึ่งไม่ได้ถูกกำหนดคุณค่าใด ๆ มาก่อน และมีลักษณะว่างเปล่า ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกสร้างคุณค่าและความหมายภายหลังความว่างเปล่า (ต่อพงศ์ สุนทรากรณ์ 2554 : บทคัดย่อ) เป็นเหตุที่ส่งผลให้มนุษย์พยายามดิ้นรนไปตามแรงปรารถนา เพื่อเติมเต็มความว่างเปล่าและทำให้มนุษย์ตนเองมีความสามารถในรูปแบบต่าง ๆ

แนวคิดเรื่องปัจเจกบุคคลที่มีปรากฏในพุทธปรัชญา ที่จัดระดับของบุคคลที่เป็นการยืนยันว่าแนวคิดในพุทธปรัชญา เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้คนฝึกฝนอบรมจิต ซึ่งชี้ให้เห็นว่าค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงธรรมนั้นเกิดจากการพัฒนาตนด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้พุทธปรัชญา จึงจำแนกบุคคลที่สามารถฝึกได้ไว้ 4 ประเภท ได้แก่

1 (อง.จตุกก. (ไทย) 21/133/202) “อุคฆฏิตัญญู ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน คนที่มีปัญญาสูง เป็นคนที่มีความสามารถในการเข้าใจธรรมได้เร็วแม้ฟังธรรมโดยย่อก็สามารถบรรลุธรรมได้

2. วิจิตัญญู ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ คนที่มีปัญญาค่อนข้างสูง แต่น้อยกว่าบุคคลแรก บุคคลจำพวกนี้ต้องอาศัยการอธิบายรายละเอียดของหลักธรรมจึงจะสามารถบรรลุธรรมได้

3.เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ คนที่มีปัญญาพอที่จะแนะนำได้ ถึงมีผู้ที่มีความรู้อธิบายข้อธรรมนั้นอย่างละเอียดอย่างไรก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถที่จะบรรลุธรรมได้ บุคคลจำพวกนี้ต้องอาศัยการฟังหรือการเรียนรู้บ่อย ๆ จึงจะสามารถเข้าใจแล้วบรรลุธรรมได้

4.ปทประมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบท คือ พยัญชนะ”บุคคลจำพวกนี้เป็นคนที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทของธรรมหรือความหมายของธรรม แต่ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ ถึงจะพยายามเพียงใดก็ไม่สามารถบรรลุได้ จากการจัดบุคคล 4 ประเภทนี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องความสามารถเฉพาะบุคคลในทางพุทธปรัชญา มีปรากฏดังที่กล่าวมาแล้ว

แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม การกล่าวถึงการกระทำที่เรียกว่า “กรรม” “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นแนวคิดที่ต้องการมุ่งให้บุคคลทำแต่ความดีหลีกเลี่ยงความชั่ว รู้จักฟังตนเอง ขยันทำกิจการ ไม่เกียจคร้าน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ไม่สร้างวิมานในอากาศ ประสงค์สิ่งใดก็ลงมือทำ เพื่อให้เป็นจริงตามปรารถนา เมื่อมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็ไม่ย่อท้อ พยายามหาทางแก้ไขและต่อสู้จนประสบประสบความสำเร็จ คนประเภทนี้จะมีความสามารถเฉพาะ ก็มักจะสามารสร้างตัวจนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วยอำนาจกรรมดีที่ทำในปัจจุบัน โดยเริ่มมาจากกิเลสเป็นแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดัน ตามด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ จนทำให้เกิดผลสำเร็จ แล้วจึงได้เกิดผลแห่งกรรมตอบสนองใน 2 ลักษณะ คือ ผลภายใน และผลภายนอก ที่จะคอยส่งผลของการกระทำเมื่อลงมือกระทำกรรมอยู่เสมอ สาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลทำกรรม คือ กิเลส เมื่อทำกรรมย่อมได้รับผล คือ วิกาภ เมื่อหมดกิเลสก็ไม่ทำกรรมจึงไม่มีผลของกรรมส่วนนั้นที่จะต้องรับ กฎแห่งกรรมก็ตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์ เช่นเดียวกับธรรมอื่นที่มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปตามเหตุและปัจจัย ทางดับกรรมจึงต้องดูที่สาเหตุการเกิด และดับที่สาเหตุการเกิด

จะเห็นได้ว่าปัจเจกนิยมมีแนวคิดเดียวกันในเรื่องของเสรีภาพ แต่มีความกว้างและแคบต่างกันตามบทบาท แนวคิดปัจเจกนิยมในด้านการพัฒนาตนเอง จัดเป็นรูปแบบทางวัตถุธรรมที่สะท้อนจากธรรมชาติในจิตมนุษย์ของแต่ละปัจเจกบุคคล ในแนวคิดนี้ปัจเจกบุคคลสามารถตอบสนองธรรมชาติของตนเองตามเจตจำนงได้อย่างอิสระ

แนวคิดปัจเจกนิยมในด้านให้ความสำคัญในการปฏิบัติเพื่อให้รู้จักตัวเราเอง รู้จักธรรมชาติของเราเองว่าเราเป็นอะไร เมื่อรู้จักชีวิตของเราเองแล้ว เราจะรู้ว่าควรดำเนินชีวิตอย่างไร มีปัญหาอย่างไร หมายถึงเข้าใจมนุษย์ด้วยกันในแบบที่มนุษย์เป็นอยู่ ความสัมพันธ์ของแนวคิดปัจเจกนิยมกับเสรีภาพ การให้ความสำคัญต่ออิสระภาพความเป็นมนุษย์ แนวคิดของปัจเจกนิยมนั้นมีเสรีภาพในการเป็นอยู่ตลอดเวลา และเป็นเสรีภาพของบุคคลที่มีเป้าหมายในการดำเนินวิถีชีวิต

ปัจเจกนิยมกับการเลือก การเลือกที่มีเหตุผล และมีเสรีภาพ มีความริเริ่มสร้างสรรค์ และรู้จักคุณค่าอย่างเสรี อัตตาเป็นสิ่งที่มิจริยธรรม รู้จักจัดระเบียบและควบคุมสิ่งที่รับรู้โดยใช้เหตุผลแล้วปรับปรุงนำมาใช้ให้เหมาะสมกับชีวิต

สรุป

ปัจเจกนิยมมุ่งศึกษาที่ตัวเอง ด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก นักคิดของปรัชญาแนวนี้ โดยทั่วไปจะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในอิสรภาพ และยอมรับในผลสืบเนื่องจากการกระทำของปัจเจกนิยม และยังเชื่อว่าปัจเจกบุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบกับทางเลือกที่ได้เลือกไว้แล้วด้วยเป็นสำคัญ

ปัจเจกนิยมเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงเรื่องเสรีภาพอันเป็นการกระทำของมนุษย์ แนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกนิยม ความมีเสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่บอกให้รู้ว่ามนุษย์เกิดมา มีสิทธิ เสรีภาพ พร้อมกับด้วยความเสมอภาคในการส่งเสริมมนุษย์ให้มองเห็นตัวเอง เข้าใจตัวเอง ค้นหาตัวเอง แล้วแก้ปัญหาด้วยตัวเอง และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลที่แสดงออกมาให้เห็นในการกระทำที่เกิดจากกาย วาจา ฉะนั้นแนวคิดปัจเจกนิยมกับปัจเจกบุคคลมีแนวคิดเดียวกันในเรื่องของเสรีภาพ แต่มีความกว้างและแคบต่างกันตามบทบาท

แนวคิดปัจเจกนิยมในปรัชญาอรรถิถาวนิยัม กับแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา มีความสอดคล้องกันในเรื่องของความมีเสรีภาพ และความเข้มข้นของขอบเขตอันเป็นการแสดงถึงเป้าหมายของปัจเจกนิยม จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาและความเป็นมาของปัญหาความเป็นปัจเจกนิยม มาตั้งแต่บทที่ 1 ถึงบทที่ 3 ดังมีแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ ระดับเข้มข้น ระดับปานกลาง และระดับอ่อน จากระดับของแนวคิด 3 ระดับที่กล่าวมานั้นของแนวคิดปัจเจกนิยมอรรถิถาวนิยัม และปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญา

ปัจเจกนิยมจะเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงมนุษย์ในฐานะของการแสดงออก และคิดอย่างมีอิสรเสรีภาพ ด้วยการมองตนเองเป็นหลักสำคัญในการ ค้นหาความเป็นมนุษย์และการปฏิบัติของมนุษย์ ต่อมนุษย์ด้วยกันเอง จากการศึกษาแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยม และปัจเจกบุคคลของอรรถิถาวนิยัมแล้ว ก็จะเป็นไปในการอยู่แบบตัวคนเดียวไม่สนใจใคร แต่การกระทำที่กล่าวถึงเสรีภาพนั้น แนวคิดอรรถิถาวนิยัมกล่าวถึงการเลือกที่จะกระทำ พร้อมกับแสดงถึงความรับผิดชอบอยู่ด้วย และการแสดงออกถึงความมีเสรีภาพของมนุษย์ด้วย

ลักษณะความหมายของแนวคิดอยู่สองประการ คือ ในแนวคิดของอรรถิถาวนิยัมที่เป็นแนวคิดในด้านของปัจเจกบุคคลนั้น แนวคิดของอรรถิถาวนิยัมมีความประสงค์จะสร้างบุคคลโดยอาศัยความปรารถนาและความสนใจ ไม่ต้องการให้ใครมากำหนดชีวิต นอกจากตัวของตัวเอง และต้องการเป็นผู้สร้างด้วยตนเอง แนวคิดเรื่องการตรวจสอบตนเองบอกตนเองเตือนตนเองด้วยการดูที่ตัวเราเป็นลักษณะของปัจเจกบุคคลตามแนวคิดของปรัชญาอรรถิถาวนิยัม

แนวคิดของอรรถิถาวนิยัมที่เป็นแนวคิดในด้านของปัจเจกนิยม หากพิจารณาดูแล้วก็เป็นแนวคิดที่สำนักอรรถิถาวนิยัมพยายามที่จะ ให้คำตอบแก่สังคมว่าปัจเจกนิยมนั้นไม่ได้เป็นแนวคิดที่เห็นแก่ตัวแต่เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดปัจเจกบุคคล เพื่อกกล่าวถึงความมีเสรีภาพของบุคคลที่จะเลือกในการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกัน ลักษณะของแนวคิดทั้งสองนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์เลือกที่จะกระทำ และไม่กระทำ แต่มนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลที่เกิดตามมาด้วย หากดูแนวคิดที่กล่าวมาแบบไม่ได้วิเคราะห์อะไรเลยก็จะเข้าใจว่าเป็นแนวคิดที่สับสน แต่การแสดงออกของความเป็นเสรีภาพของปรัชญาอรรถิถาวนิยัมจัดเป็นเสรีภาพเฉพาะ

พุทธปรัชญา มีลักษณะความหมายของแนวคิดอยู่สองประการเช่นกัน ที่เป็นแนวคิดแบบปัจเจกบุคคลที่มองมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีความสามารถในการที่จะบรรลุธรรมสูงสุดได้แล้วบุคคลที่แสดงไว้มีอยู่ 4 ประเภท อันมีผู้ที่สามารถเข้าใจได้ฉับพลันพร้อมกับผู้ที่สามารถเข้าใจต่อเมื่อขยายความให้ฟัง และผู้ที่พอจะแนะนำได้พร้อมด้วยผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะจาก 4 ประเภทจึงเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นสิ่งเฉพาะบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วในความหมายที่และลักษณะของปัจเจกบุคคลของพุทธปรัชญา

ที่สุดแล้วพุทธปรัชญา จะอธิบายหลักคำสอนในรูปแบบใด อย่างไรก็ตามท้ายที่สุดแล้วก็ต้องย้อนกลับมาหาแนวคิดปัจเจกนิยมอยู่ดี เพราะความเป็นปัจเจกนิยมของบุคคลนั้นก็จะไม่ยึดติดในโลกธรรม แล้วใช้ชีวิตอยู่ในท่ามกลางของการรู้เท่าทันปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงทำให้ผู้ที่มีแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยม เป็นผู้ที่ไม่ยึดติดกับรูปธรรมอีกต่อไป ปัจเจกนิยมแนวพุทธปรัชญา เป็นแนวคิดแบบนี้

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (2543). **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีรโชติ เกิดแก้ว. (2553). **พุทธปรัชญา มติการมองโลกและชีวิตตามความจริง**, โครงการสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- เดือน คำดี. (2530). **ปัญหาปรัชญา**, กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์.
- ปานทิพย์ ศุภนคร. (2542). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระเมธีธรรมภรณ์. (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2551). **เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาร์ตอร์**, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2544). **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม.
- พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา. (2548). **อังกฤษ - ไทย**. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์, รศ.ดร.). (2556). **พุทธปรัชญา จัดพิมพ์โดยพระนครศรีอยุธยา :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
- พระมหาอุทัย ญาณธโร. (2539). **วิถีแห่งกลไกแบบพุทธ อภิปรัชญาของพุทธศาสนา** กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- พระทักษิณคณาธิกร. (2544). **ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด.
- ศาสตราจารย์ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2544). **ทวนนิยามกับพุทธศาสนา**, ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม** อักษรเจริญทัศน์
กรุงเทพมหานคร :

สมภาร พรมทา. (2538). **มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร : สำนักสำนักพิมพ์สยาม.

สนิท ศรีสำแดง. (2544). **ปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2544). เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับอารยธรรม-หน่วยที่ 1-
7, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การพัฒนางานลงทะเบียนเรียนนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2557 – 2560
An Improvement of Student Registration of Student
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Fiscal Year 2014-2017

พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ* พระปริจิรัจฉิก มหาปัญญา*

บทคัดย่อ

งานทะเบียนนิสิต เป็นงานที่สำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เนื่องจากเป็นคลังข้อมูลนิสิตของมหาวิทยาลัย ซึ่งจัดการศึกษาทั้งระดับหลักสูตรประกาศนียบัตร หลักสูตรระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ปัญหาที่พบคือ การจัดเก็บข้อมูลทั้งในส่วน ของประวัติ นิสิต การลงทะเบียนเรียน ประวัติการศึกษา เป็นต้น การวิจัยพัฒนาเชิงทดลองแบบกลุ่ม เดียว วัดผลก่อน-หลัง การทดลองหลายครั้ง นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานใหม่ ของงานทะเบียนนิสิต ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ นำไปทดลองที่สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่าง 1 ตุลาคม 2557 ถึง 30 กันยายน 2560 ประชากร คือ การดำเนินงานบริการลงทะเบียนเรียน รวม 8 ครั้ง ใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง เปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่าง ก่อน กับ หลัง การนำรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้น มาดำเนินการ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา พบว่า ผลการดำเนินงาน ลงทะเบียนเรียนดีขึ้น คือ นิสิตสามารถลงทะเบียนเรียนได้เร็วขึ้น สามารถตรวจสอบการลงทะเบียน เรียนของนิสิตได้เร็วขึ้น ช่วยคณะ สาขาวิชา จัดรายวิชาเรียนได้อย่างถูกต้องและแม่นยำมากขึ้น ปัญหาการลงทะเบียนเรียนผิดพลาดของนิสิตลดน้อยลง ปัญหาการลงทะเบียนเรียนซ้ำของนิสิตลด น้อยลง โดยที่ปัญหาการลงทะเบียนเรียนของนิสิตหลักสูตรนานาชาติไม่ลดลง ปัญหาการ กระทบกระทั้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับนิสิตลดน้อยลง รูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยระบบ ลงทะเบียนเรียนออนไลน์ สิ่งที่แตกต่างกันจากรูปแบบเดิม คือ การลงทะเบียนเรียนอัตโนมัติโดย เจ้าหน้าที่ สรุปได้ว่า รูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบที่ดี เหมาะสมกับบริบทส่วนทะเบียนนิสิต ที่มีข้อจำกัดของทรัพยากรและมีปริมาณงานมาก เสนอแนะให้พัฒนาต่อไปจนเป็นต้นแบบให้วิทยา เขต วิทยาลัยสงฆ์ และสถาบันสมทบในประเทศและต่างประเทศ

คำสำคัญ งานทะเบียนนิสิต, การพัฒนารูปแบบ, วิจัยพัฒนาเชิงทดลอง, งานประจำสู่งานวิจัย, วิจัย และพัฒนา

* Director, Students Registration Division

* Officer, Students Registration Division

Abstracts

Student Registration is an important work of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Because it is a University data-base which offers Diploma, Undergraduate, Master and Ph.D. courses. The storage of information in the student profile, enrollment, educational background, etc are the problem which are found. Research and development in a single trial. measurement before and after, this experiment many times aims to develop a new model of student enrollment with existing resources which experimented at office of registration and evaluation Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lam Sai, Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya, during October 1, 2014, to September 30, 2017. The population is 8 services of enrollment, comparing the results before and after the new model developed with descriptive statistics, it is found that the result of the enrollment process is better, students can enroll faster. Staff can check the enrollment of students faster, help the faculty to manage the courses more accurately. The problem of student enrollment become less mistake, late student enrollment problems become lower,

The problem of international students enrollment is not decreased, the problem of facing to each other between staff and students decreased. The new development model includes an online enrollment system, the difference from the original model is the automatic enrollment by staff. Concludes that the new development model is a good new image and suitable for student registration context with limited resources and a lot of works, suggested to continue developing as a model for colleges, institutions, and affiliated domestic and foreign campus.

Key word: Student Registration, Model Development, Experimental Development Research, R2R, R&D.

หลักการและเหตุผล

ภาระงานส่วนทะเบียนนิสิตตามประกาศมหาวิทยาลัย คือ มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบริหาร งานรับนิสิต งานฐานข้อมูลทะเบียนและสถิติ และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้อง นับเป็นงานที่สำคัญของมหาวิทยาลัย เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการผลิตและพัฒนาบัณฑิตตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย ปัญหาที่พบ คือ ปัญหาการลงทะเบียนเรียนผิดพลาดโดยเจ้าหน้าที่และตัวนิสิตเอง เนื่องจากความไม่เข้าใจในโครงสร้างหลักสูตรและการปฏิบัติติดข้อบังคับ

ของมหาวิทยาลัยรวมถึงขาดการสำรวจสถานะของนิสิต โดยใช้วิธีการลงทะเบียนเรียนแบบเหมารวม จึงเกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย

ผลการดำเนินงานลงทะเบียนเรียน ของส่วนทะเบียนนิสิตที่ผ่านมา ยังไม่ดีเท่าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องคาดหวัง กล่าวคือ สะดวก ถูกต้อง และรวดเร็ว ให้บริการที่เป็นเลิศตามหลักธรรมาภิบาล (สำนักทะเบียนและวัดผล, 2560 : 14) และการพัฒนาองค์กรสู่องค์กร **Intelligent Service** การให้บริการแบบฉลาดในทศวรรษที่ 21 เพื่อรองรับการเป็นมหาวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ คณะผู้วิจัยจึงตั้งใจที่จะพัฒนางานนี้ให้ดียิ่งๆ ขึ้น ด้วยแนวคิด หลักการ และวิธีการของ R2R (Routine to Research) และ R&D for CSWI (Research and Development for Continuous and Sustainable Working Improvement) (รศ.นพ.สมชาติ โตรักษา ,2560 : 230-265) ที่มีการพิสูจน์แล้วว่า สามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนางานต่างๆ ทั้งในทางการให้บริการ มหาวิทยาลัย และองค์กรต่างๆ โดยใช้วิธีการที่ไม่ยุ่งยาก สามารถปฏิบัติได้จริงในบริบทที่มีข้อจำกัดมากด้านเวลา และทรัพยากร

ผลการวิเคราะห์ระบบงาน/วิธีการเดิม ก่อนการทดลอง

พบว่า ระบบงาน/วิธีการเดิม ก่อนการทดลอง มีจุดเด่น จุดด้อย และส่วนที่ควรปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

1. จุดเด่น คือ
 - 1.1 เจ้าหน้าที่สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นกับนิสิตได้เลย
2. จุดด้อย คือ
 - 2.1 การลงทะเบียนรายวิชาที่ไม่ถูกต้อง
 - 2.2 ไม่สามารถแยกประเภทนิสิตได้
 - 2.3 ใช้เวลานาน สิ้นเปลืองทรัพยากร
 - 2.4 ไม่ทราบสถานะภาพของนิสิต
3. สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข คือ
 - 3.1 ลดขั้นตอนในการปะทะระหว่างนิสิตและเจ้าหน้าที่
 - 3.2 การสำรวจสถานภาพปัจจุบันของนิสิต
 - 3.3 ลดการเดินทางและระยะเวลาในการลงทะเบียนเรียนของนิสิต
 - 3.4 อำนวยความสะดวกในการลงทะเบียนเรียนให้แก่นิสิต

II. ผลการสร้างและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานใหม่

ผลการดำเนินงาน ในแต่ละปีสรุปได้ดังนี้

ระบบงาน/วิธีการใหม่เบื้องต้น ในปี 2557

สิ่งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากระบบงาน/วิธีการเดิม ได้แก่

1. พัฒนาระบบลงทะเบียนเรียนออนไลน์

ระบบงาน/วิธีการ ในปี 2557

สิ่งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากระบบงาน/วิธีการในปี 2557 ได้แก่

1. จัดทำคู่มือให้แก่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน
2. จัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์แก่นิสิต

ระบบงาน/วิธีการ ในปี 2558

สิ่งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากระบบงาน/วิธีการในปี 2557 ได้แก่

1. เน้นประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์
2. พัฒนาระบบลงทะเบียนเรียนออนไลน์ให้มีความเสถียรเพิ่มมากขึ้น

ระบบงาน/วิธีการ ในปี 2560

สิ่งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากระบบงาน/วิธีการในปี 2558 ได้แก่

1. เน้นสร้างความเข้าใจให้แก่นิสิตใหม่
2. ขยายการใช้ระบบนี้ไปยังส่วนงานอื่น

ระบบงาน/วิธีการ ในปี 2560

สิ่งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากระบบงาน/วิธีการในปี 2560 ได้แก่

1. พัฒนาระบบเป็นเวอร์ชันภาษาอังกฤษ

ระบบงาน/วิธีการ ใหม่ ที่เหมาะสม หลังการทดลองใช้จริงแล้ว 4 ปี

หลังการทดลองใช้จริงแล้ว 4 ปี สรุปรบบงาน/วิธีการใหม่ ที่ปรับปรุงแล้ว เป็นดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มงาน ทำดังนี้
 - 1.1 ติดต่อประสานงานไปยังสาขาวิชา คณะ เพื่อขอรายวิชาที่จะลงทะเบียนเรียน
 - 1.2 บันทึกรายวิชา พร้อมอาจารย์ประจำรายวิชาในระบบจัดตารางเรียนออนไลน์
 - 1.3 ตรวจสอบความถูกต้องของรหัสรายวิชาและรายวิชา
 - 1.4 ปรับสถานะของนิสิตที่ไม่มีสิทธิ์ลงทะเบียนเรียนได้
 - 1.5 กำหนดปฏิทินการศึกษา
 - 1.6 ประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ของส่วนงาน
2. การให้บริการอย่างประทับใจ ทำดังนี้
 - 2.1 กำหนดวันเวลาในการลงทะเบียนเรียนอย่างชัดเจน
 - 2.2 ดำเนินแก้ไขปัญหาให้นิสิตเฉพาะราย
3. การสรุปผลการดำเนินงาน ทำดังนี้
 - 3.1 บันทึกรายวิชาลงในระบบ พร้อมตรวจสอบความถูกต้อง
 - 3.2 ปรับปฏิทินการศึกษาในระบบ และประชาสัมพันธ์ให้นิสิตทราบ
 - 3.3 ดำเนินการลงทะเบียนเรียนออนไลน์โดยนิตเอง
 - 3.4 แก้ไขปัญหาที่เกิดจากการลงทะเบียนเรียนออนไลน์ให้นิสิตเฉพาะราย
 - 3.5 ลงสรุปผลการลงทะเบียนเรียนส่งให้คณะและอาจารย์ประจำวิชา
4. การควบคุมและพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำดังนี้
 - 4.1 จัดประชุมคณะทำงาน ก่อนและหลังการดำเนินงานทุกครั้ง

- 4.2 ทบทวนสภาพปัญหาอุปสรรคของปีก่อน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา
- 4.3 จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้แก่เจ้าหน้าที่
- 4.4 จัดอบรมความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่
- 4.5 พัฒนาระบบร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง
- 4.6 รายงานผลการดำเนินงานให้ ผู้บังคับบัญชาทราบเป็นระยะ

III. รูปแบบการดำเนินงานใหม่ ที่พัฒนาขึ้น

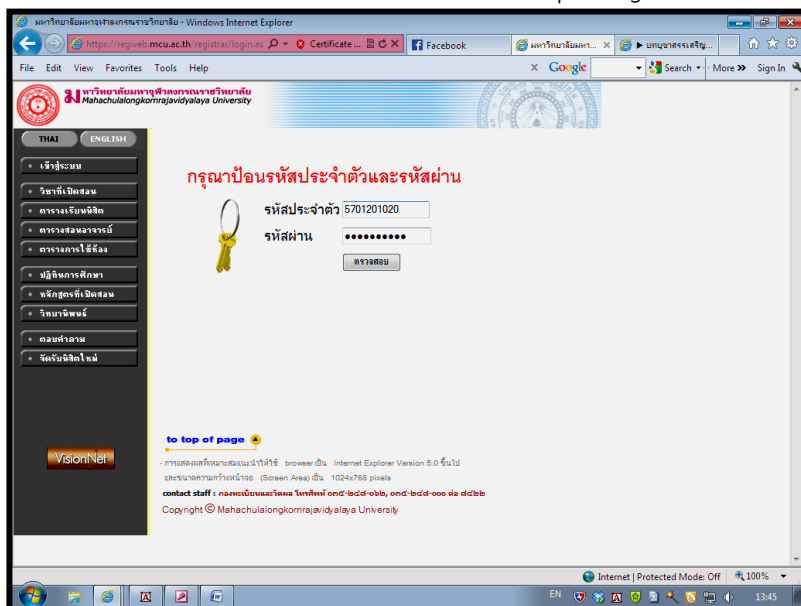
รูปแบบการดำเนินงานใหม่ ของงานลงทะเบียนเรียนที่พัฒนาขึ้นและได้ผ่านการทดลองใช้จริงแล้ว 4 ปี มีลักษณะโดดเด่นและดี สรุปได้ดังนี้

1. ด้านหลักการของรูปแบบ ได้แก่
 - 1.1 เป็นการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ร่วมกับนิสิต มีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน
 - 1.2 ใช้งานง่าย สะดวก และรวดเร็ว ประหยัดทรัพยากร
2. ด้านโครงสร้างของรูปแบบ ได้แก่
 - 2.1 ใช้ระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ สามารถดำเนินการได้ทุกที่ ทุกเวลา
 - 2.2 พัฒนาเป็น 2 เวอร์ชัน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 2.3 ใช้เวลาในการลงทะเบียนเรียนเพียง 2 นาที
 - 2.4 ระบบใช้งานง่าย เหมาะกับนิสิตทุกเพศและวัย
3. ด้านวิธีการนำรูปแบบไปดำเนินการ ได้แก่
 - 3.1 ช่วยลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ เน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง
 - 3.2 รองรับการเป็นมหาวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ และประเทศไทย 4.0 ใน

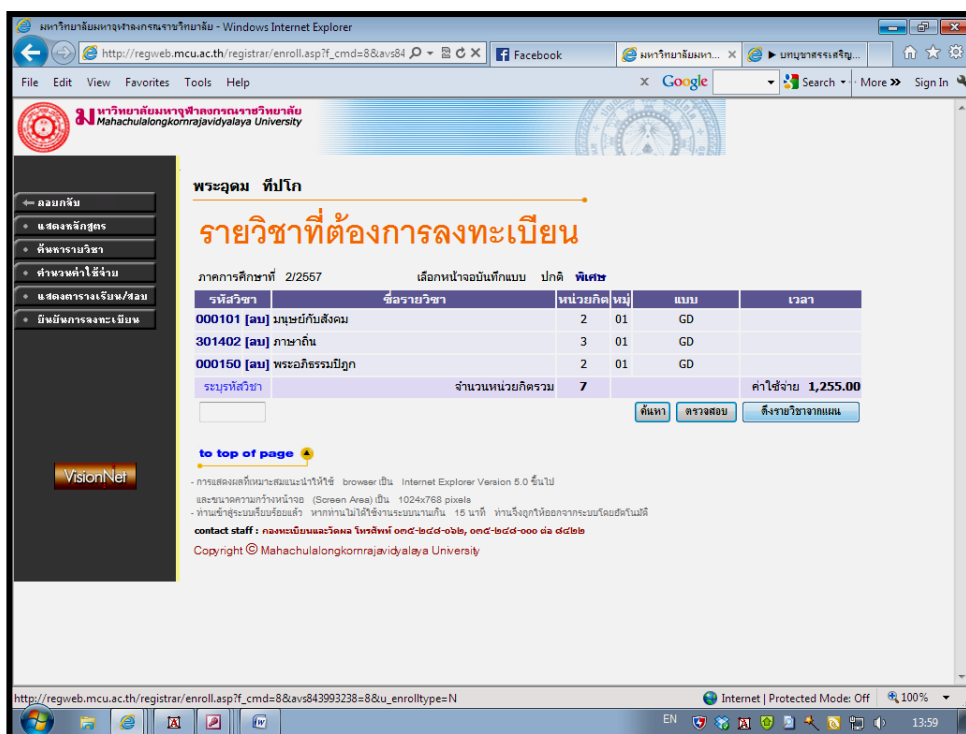
อนาคต

The screenshot shows the website of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The main content area is titled 'ข่าวประกาศ' (News/Announcements) and features two news items:

1. **วิทยาเขตสุรินทร์จัดอบรมการกรอกออนไลน์สำหรับคณาจารย์(ตัวที่สี่)**
 วิทยาเขตสุรินทร์จัดอบรมการกรอกออนไลน์สำหรับคณาจารย์ วิทยาเขตสุรินทร์ จัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาระบบทะเบียนและการเงิน โดยการจัดทำศูนย์บริการวิชาการ ณ ห้องประชุมอาคารหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ(สมเด็จพระพุทธवारาย) ระหว่างวันที่ 12-13 กันยายน 2557 ในกาลนี้ สำนักทะเบียนและวัดผล นำโดยพระครูวินัยธรรมการ การณโม, ผศ. ดร. รักษาการผู้อำนวยการสำนักฯ, พระมหากรติ กลยาณมโน, รก.ผอ.ส่วนทะเบียนและวัดผลฯ, พระมหาปัญญา ปญญาสิริ รก.ผอ.ส่วนประเมินผลการศึกษา และทีมงานคณะวิทยาการ ดำเนินการอบรมให้ความรู้เพื่อพัฒนาระบบการปฏิบัติการฯ ขอขอบคุณ มจร วิทยาเขตสุรินทร์ มา ณ โอกาสนี้
 ประกาศที่ ๕๐ - วันอังคารที่ 13 กันยายน 2557
2. **วิทยาเขตพะเยาจัดอบรมการกรอกออนไลน์สำหรับคณาจารย์(ตัวที่สี่)**
 วิทยาเขตพะเยาจัดอบรมการกรอกออนไลน์สำหรับคณาจารย์ จำนวน 65 รูปคน

ภาพที่ 1 เว็บไซต์บริการศึกษาของมหาวิทยาลัย <http://regweb.mcu.ac.th>

ภาพที่ 2 ระบบป้องกันการเข้าใช้ระบบของบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 3 ระบบลงทะเบียนเรียนออนไลน์พร้อมค่าใช้จ่าย

เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นกับรูปแบบเดิม

รูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นหลังสิ้นปี 2560 กับรูปแบบเดิมเมื่อปี 2555 มีความแตกต่าง ที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ที่	รูปแบบเดิม ปี 2555	รูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้น (หลังปี 2560)	หมายเหตุ
1.	ลงทะเบียนเรียนทั้งหมดโดยเจ้าหน้าที่	พัฒนาระบบลงทะเบียนเรียนออนไลน์ ลงทะเบียนเรียนโดยนิตินเอง	
2.	ลงทะเบียนผ่านโปรแกรมเฉพาะ เจ้าหน้าที่เท่านั้น	ลงทะเบียนได้ทั้งสองช่องทาง คือ ผ่าน โปรแกรมของเจ้าหน้าที่และผ่านเว็บไซต์ บริการการศึกษาของมหาวิทยาลัย	
3.	นิตินมาติดต่อลงทะเบียนกับเจ้าหน้าที่ ที่สำนักงาน	นิตินสามารถลงทะเบียนได้ทุกที่ ทุกเวลา	
4.	เจ้าหน้าที่ปรีนใบลงทะเบียนและใบ ชำระเงินให้นิติน	นิตินสามารถตรวจสอบการลงทะเบียน และสามารถปรีนใบลงทะเบียนได้ด้วย ตนเอง	
5.	นิตินขอเพิ่มถอนรายวิชากับเจ้าหน้าที่	นิตินสามารถเพิ่มถอนรายวิชาได้ด้วย ตนเอง	
6.	มีหนี้สินค้างในระบบจำนวนมาก	นิตินสามารถตรวจสอบหนี้สินของตนเอง ได้	

VI. ผลการเปรียบเทียบ ผลการดำเนินงานระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง

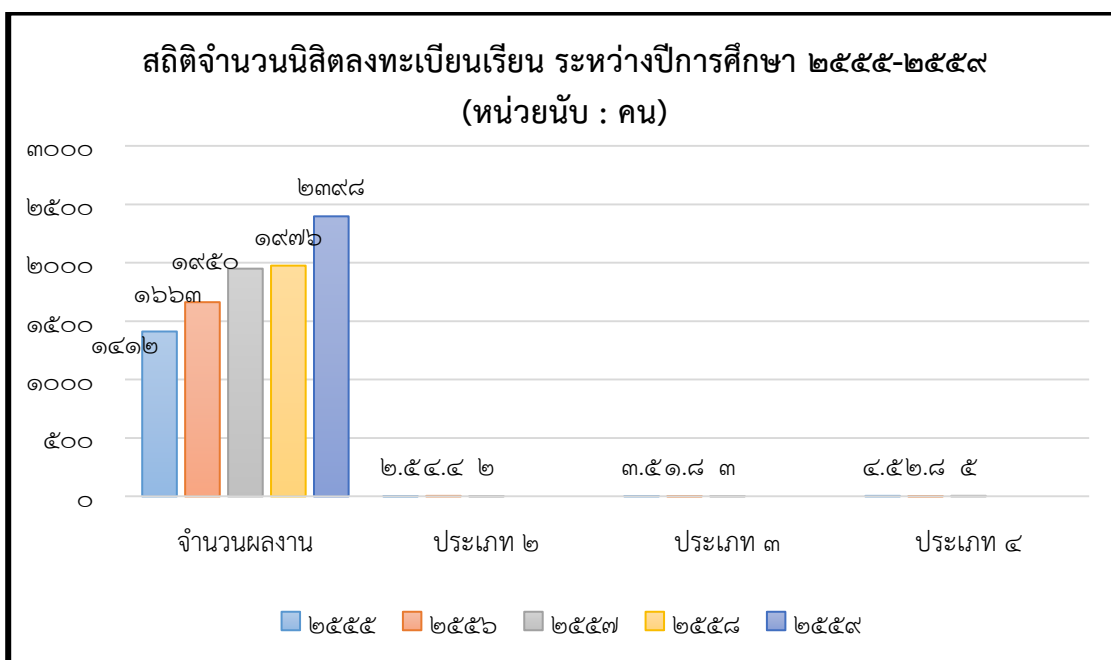
เปรียบเทียบผลการดำเนินงาน ระหว่าง ก่อนการทดลอง (ปีงบประมาณ 2555) กับ
หลังการทดลอง (ปีงบประมาณ 2557-2560) เมื่อนำรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นไปดำเนินการเป็นดังนี้

ผลการดำเนินงาน	ปีงบประมาณ				
	2555	2557	2557	2558	2560
จำนวนผลงาน	1412	1663	1950	1976	2398
คุณภาพผลงาน	60%	70%	80%	90%	95%
เวลาที่ใช้ในการให้บริการ	15 นาที	5 นาที	5 นาที	5 นาที	2 นาที
แรงงานที่ใช้ในการให้บริการ	3 คน	2 คน	1 คน	1 คน	1 คน
ความพึงพอใจของผู้รับบริการ	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก	มากที่สุด
ค่าใช้จ่าย/ต้นทุน	100บาท/คน	50บาท/คน	20บาท/คน	10บาท/คน	5 บาท/คน
ค่าใช้จ่ายที่สามารถประหยัดได้	-	50บาท/คน	80บาท/คน	90บาท/คน	95 บาท/คน
ด้านผู้รับบริการ	-	30บาท/คน	50บาท/คน	60บาท/คน	60 บาท/คน
ด้านหน่วยงาน/ผู้ให้บริการ	-	20บาท/คน	30บาท/คน	30บาท/คน	35 บาท/คน

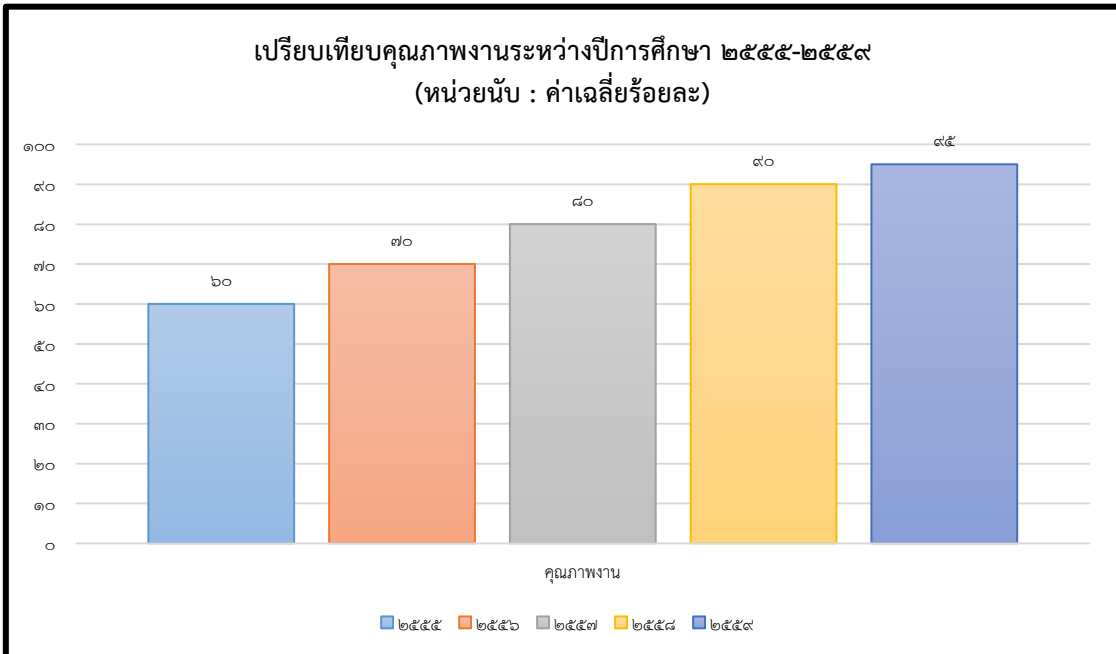
ผลการดำเนินงาน	ปีงบประมาณ				
	2555	2557	2557	2558	2560
ด้านชุมชน/ประเทศชาติ	N/A	20บาท/คน	30บาท/คน	30บาท/คน	35 บาท/คน

N/A No data available

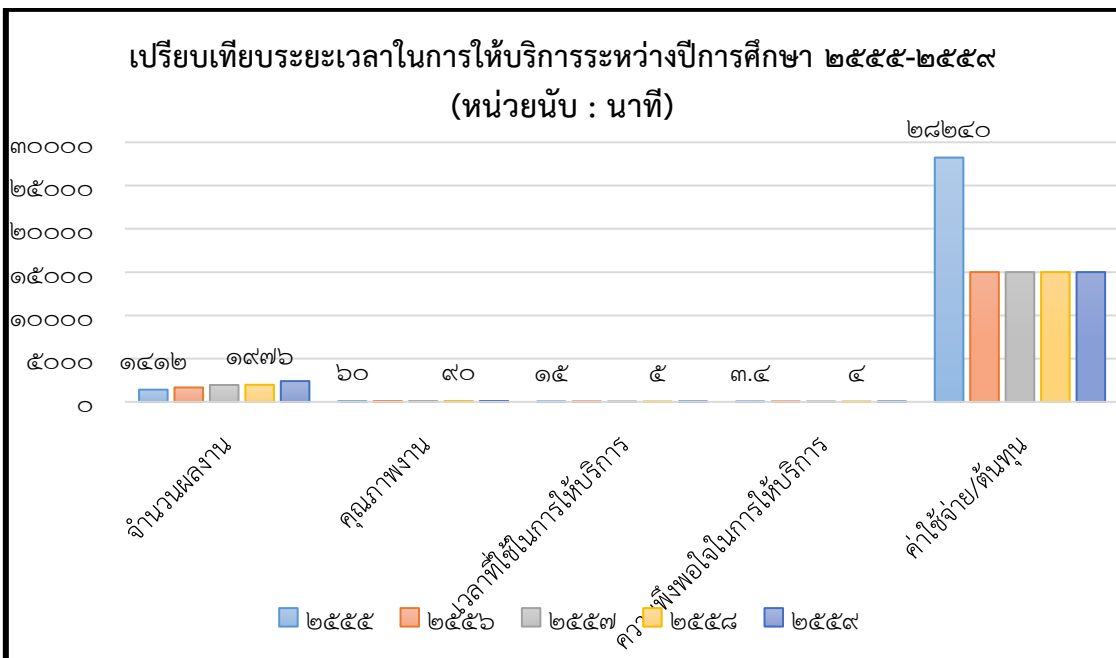
ภาพ Graph แสดงและเปรียบเทียบการดำเนินงาน ระหว่าง ก่อน (ปีงบประมาณ 2555) กับหลัง (ปีงบประมาณ 2557-2560) การนำรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นไปดำเนินการ

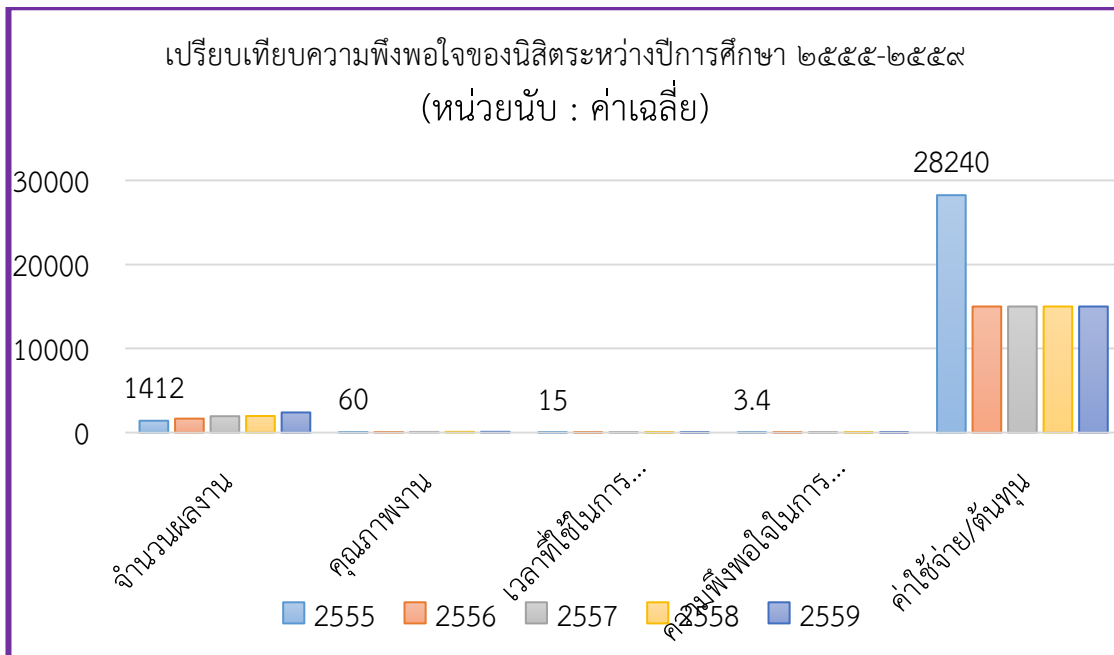
ภาพที่ 4 เปรียบเทียบจำนวนผลงานในแต่ละปีการศึกษา

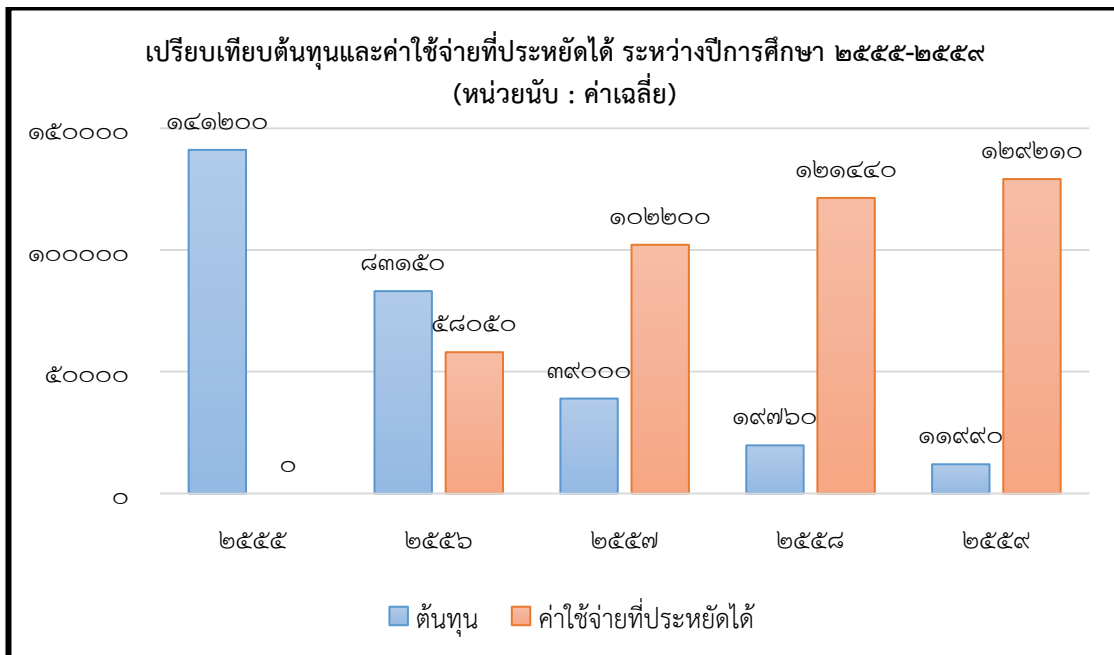
ภาพที่ 5 เปรียบเทียบคุณภาพงานในแต่ละปีการศึกษา

ภาพที่ 6 เปรียบเทียบระยะเวลาในการให้บริการในแต่ละปีการศึกษา

ภาพที่ 7 เปรียบเทียบเปรียบเทียบความพึงพอใจของนิสิตในแต่ละปีการศึกษา

ภาพที่ 8 เปรียบเทียบต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่ประหยัดได้ ในแต่ละปีการศึกษา

สรุป

สิ่งที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปเป็น 6 ประการ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและจุดเด่นที่พบจากการวิจัย ได้แก่

1. ได้รูปแบบ ระบบงาน และวิธีการใหม่ ของการดำเนินงานลงทะเบียนเรียนนิสิต ที่ผ่านการนำไปใช้จริงในพื้นที่แล้ว รวม 4 ปี
2. ได้ประสบการณ์ในการดำเนินงานพัฒนางานลงทะเบียนเรียนนิสิต อย่างต่อเนื่องรวม 5 ปี
3. ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน ในการพัฒนางานลงทะเบียนเรียนนิสิต อย่างต่อเนื่อง รวม 5 ปี
4. ได้ความรู้จากการปฏิบัติจริง ที่เกี่ยวข้องกับงานลงทะเบียนเรียนนิสิต ทั้งในด้านการวิเคราะห์ การกำหนดตัวชี้วัด การสร้างเครื่องมือวัดและการวัดผลการดำเนินงาน การประเมินผลการดำเนินงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
5. ได้ความคิดที่สร้างสรรค์ และประสบการณ์จริง ในการพัฒนางานด้วยทรัพยากรที่มีอยู่
6. ได้ประสบการณ์ การทำวิจัยเพื่อการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ที่ได้ผลจริง

เอกสารอ้างอิง

รศ.นพ.สมชาติ โตรักษา. การพัฒนางานตามภารกิจหลักสู่งานวิจัย”. ใน สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ. ตำราชุดฝึกอบรมหลักสูตร “นักวิจัย”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.2560.

สำนักทะเบียนและวัดผล. แผนพัฒนาสำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2560—2564. .กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

บริหารการพัฒนาบทบาทสตรีบูรณาการกับหลักธรรม: ผู้นำสตรีเชิงพุทธ
The Administration of Women's Role Development Integrated with
The Dhamma Principle: The Female Chief In The Buddhist Integration.

พระครูพิศาลจริยากร, เลขชมโม(สังข์ขาว)*

บทคัดย่อ

การบริหารการพัฒนาเป็นกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ผู้นำได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารงานตามแผนงานพัฒนา ด้วยวิธีการต่างๆ ขององค์กรขนาดใหญ่และเล็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและแผนที่กำหนดขึ้นซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนา และการเสริมสร้างสมรรถนะของการบริหารงานโดยเฉพาะผู้นำสตรีในยุคปัจจุบัน ซึ่งต้องบริหารการพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งทางด้านวิชาการ แบบอย่างการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน นำมาบูรณาการกับแนวคิดทฤษฎี การบริหารการพัฒนาบทบาทสตรี หลักพุทธธรรมทั้ง 4 ประการ ได้แก่หลักเมตตา หลักทาน หลักศีล และหลักภavana นำมาบูรณาการให้เกิดการผสมผสานเข้าด้วยกัน ซึ่งจะนำไปใช้ในการบริหารงานของผู้นำสตรีองค์กร

คำสำคัญ : การบริหารการพัฒนา, บูรณาการ, ภาวะผู้นำสตรี, หลักธรรม

Abstract

The administration of development is a process which contributes to the other development, the leader's implement to managed the development plans with a variety method of organizations, large and small either. In particular, the government organizations, private sectors and community in order to the policy and strategy of the development objectives and capacity building of the administration, especially for the women leader in the present time. The administration must be an academically comprehensive development to integrated with the theory to be the model of daily practice. To combine the four aspects of the Dhamma Principle: Compassion, Giving alms, Morality, Spiritual cultivation of the administration of women's role development for the woman leader' management.

Keywords: Developmental Management, Women's leadership, Buddhist integration,

* หน่วยวิทยบริการพุทธมณฑล จังหวัดจันทบุรี

บทนำ

การบริหารการพัฒนาจะมีลักษณะของแนวทางของรัฐบาลในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะตัวของข้าราชการหรือผู้ที่รับผิดชอบในการดูแลและพัฒนา บริบททั้งหมดภายในประเทศ โดยการนำหลักการบริหารการพัฒนาช่วยในการสร้างแนวทางสำหรับ การพัฒนาประเทศหรือพัฒนา คนให้มีคุณภาพตามความต้องการของประเทศนั้นๆ และสามารถ นำเอาวัฒนธรรมความเชื่อ ทางด้านศาสนาเป็นแนวปฏิบัติ มาใช้เพื่อจูงใจประชาชน ที่ยังมีความสำคัญในลักษณะการมีส่วนร่วมและช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการบริหารราชการ Tennessee Valley Authority(TVA) กล่าวว่า การบริหารการพัฒนาเป็นคำที่ให้ความสำคัญกับหน่วยงานระบบการจัดการ และกระบวนการต่างๆ ซึ่งรัฐบาล จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนา พร้อมกันนี้ การบริหารการพัฒนา ยังเป็นศาสตร์เป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่กำหนดให้เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนา เพื่อทำการเชื่อมโยงและทำให้วัตถุประสงค์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชาติประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้การบริหารการพัฒนา ยังช่วยปรับให้ระบบราชการและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน ราชการต่างๆ ตอบสนองต่อการ พัฒนาอีกด้วย ดังนั้น การบริหารการพัฒนาจึงหมายถึง การบริหาร นโยบาย แผนงาน และโครงการ ต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาซึ่งมีลักษณะ ของการบริหารการพัฒนา มี 2 ลักษณะ คือในฐานะที่เป็นศาสตร์ และในฐานะเป็นกิจกรรมทั้ง 2 ลักษณะมีความสัมพันธ์กันแน่น ของการหาความจริง เป้าหมายและวิธีการปฏิบัติ

ทฤษฎีการบริหารการพัฒนา

การบริหารการพัฒนาเป็นศาสตร์หรือวิชาเป็นองค์ความรู้ ที่ได้จากการสังเกต การศึกษา การทดลอง และการวิจัย จากกิจกรรมที่มีการปฏิบัติในโลกแห่งความเป็นจริงของศาสตร์หรือวิชา ต่างๆ ความรู้ ความจริงที่ได้ อาจเป็นในรูปของทฤษฎี หรือไม่ใช่ทฤษฎีก็ได้ ความรู้ที่ได้ในลักษณะ ของทฤษฎีจะมีลักษณะเป็นระบบระเบียบกว่า กวี ราชานและคณะ ได้ระบุแผนภาพแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม ศาสตร์ และทฤษฎีในขั้นของการแสวงหาความรู้ความจริง และขั้นตอน การใช้ประโยชน์

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทสตรี

สตรีเป็นประเด็นที่สำคัญในหลายมิติด้วยกันซึ่งรวมไปถึงมิติที่มุ่งเน้นให้สตรีเป็น กลุ่มเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประเทศไทยและรัฐบาล ไทยได้ให้ความสนใจในการส่งเสริมและพัฒนาสตรีมานานกว่าสี่ทศวรรษ หน่วยงานหลายหน่วยงาน ทั้งใน ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคม ให้ความสนใจและดำเนินงานด้านสตรีมาอย่างต่อเนื่อง มีผลการพัฒนาเป็นที่ประจักษ์ในระดับหนึ่ง มีความก้าวหน้าในการกำหนดกฎหมายต่างๆ ที่เป็นเงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมกัน การดำเนินนโยบาย กิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมบทบาท สตรี ในอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาสตรีมาโดยตลอด ซึ่งปัจจุบันสตรีมีเสรีภาพและศักดิ์ศรีเท่า

เทียบกับผู้ชาย และสตรียังมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาได้ เพราะสตรีเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล มีจริยวัตรอันงดงาม มีปัญญา มีจิตใจอ่อนโยน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความอดทน และมีการส่งเสริมคำบูชาพระพุทธรูปศาสนาด้วยความเสียสละด้วยชีวิต ในทางจิตวิทยาสตรีมีความสามารถมากกว่าผู้ชายหลายด้าน คือ ด้านความจำ ด้านการพูด การติดต่อสื่อสาร ด้านกระบวนการรับรู้ มีความหนักแน่น มีความละเอียดอ่อนในบางเรื่องได้มากกว่าผู้ชาย และการส่งเสริมให้สตรีมาสู่กิจกรรมการแก้ปัญหาสังคมได้รับโอกาสในการที่จะพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาตามฐานะหน้าที่ของตน สตรีก็สามารถที่จะทำให้โลกเปลี่ยนแปลง ให้ดีขึ้นได้ด้วยสัมมาทิฐิ

บทบาทหน้าที่ของสตรี

สตรีในฐานะผู้สร้างสมาชิกและการวางรากฐานที่มั่นคง ผ่านพฤติกรรมที่ดีทางวัฒนธรรมชาวไทย การเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกในสังคม โดยอาศัยภาวะผู้นำของสตรี ในการกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาบทบาทสตรีให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับ ความหวังของสังคมไทย 4 ประการ คือ

1. ความคาดหวังในบทบาททำหน้าที่ของ "แม่" ให้สมบูรณ์ โดยทำให้ครอบครัวบังเกิดความรัก และความอบอุ่นมีความเข้าใจและไว้วางใจซึ่งกันและกัน แม่ควรเป็นที่ยึดมั่นของลูก เมื่อลูกเกิดปัญหาที่ช่วยกันไขด้วยความเมตตาและสอนให้รู้จักดำเนินชีวิตในทางที่ถูกที่ควร ถ้าสตรีไทยทำเช่นนี้ได้ เด็กไทยก็จะเติบโตเป็นพลเมืองดี และช่วยป้องกันปัญหาร้ายแรงต่างๆ ในสังคมไทยการเป็นธรรมาธิบดีหรือผู้คุมใจให้ลูกชาย-หญิง เมื่อได้เวลาเหมาะสมและแม่หมายถึงหญิงในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูกหรือคำที่ลูกเปรียบเรียกผู้ให้กำเนิด ในคัมภีร์มงคลสูตร กล่าวว่า สถานภาพของมารดาเปรียบไว้ 4 ประการ ได้แก่เป็นพรหมของบุตร คือ มารดามีจิตเมตตา คิดถึงลูกที่อยู่ในอยู่ในครรภ์ ด้วยหวังว่าเมื่อไหร่จะเห็นหน้าลูก 2.เป็นบุรพเทพ ของลูก คือ มารดามาคำนิ่งความผิดพลาดที่ลูกทำแก่ตน เช่น เมื่อยังเล็กลูกน้อยยอมชกต่อย ตบตีแม่ไปด้วยความไม่ตั้งใจและเป็นไปตามประสาของเด็ก ทำให้แม่ไม่รู้รู้สึกโกรธ แต่จะรู้ชอบในกิริยาอาการ ของลูกแบบนั้น 3.เป็นบุรพจารย์ของลูก คือ เป็นครูคนแรกที่สั่งสอนลูกให้เป็นคนดี เช่น การนั่ง การ ยืน ควรเรียกขานนี้ แม่ นี้พ่อ นี้ ป้า น้า อา ลุง เป็นต้น และ 4.เป็นผู้เปิดโลกให้ลูก คือเป็นผู้ที่คอยถนอมลูกในวันแรกเกิดนอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า สตรีที่มีคุณลักษณะของแม่ที่สมบูรณ์ จะทำให้คนยกย่องสรรเสริญและเป็นแม่ที่โลกต้องการ และยังตรัสว่า แม่เป็นอาหุไนยคคิ คือ แม่ สามารถให้โทษแก่ลูกได้หากลูกทำผิด แม่เป็นกัลยามิตร หมายความว่าแม่เป็นมิตรสนิทใจในเรือนของตน ส่วนแพง ชินพงค์ได้ เสนอแนวทางสำหรับการเป็นแม่ที่ดีว่าประกอบด้วย 9 ประการได้แก่ 1.ให้ความรักแก่ลูก 2.เป็นแบบอย่างที่ดี 3.อย่าหย่อนยานเรื่องกฎกติกา ระเบียบวินัย มารยาท 4.มีความทันสมัยต้องรู้ผ่อนสั้น ผ่อนยาว 5.เป็นผู้สนับสนุนอย่างเป็นทางการ 6.รู้จักจัดสรรเวลาให้เหมาะสม 7.เผชิญปัญหาไป พร้อมๆ กับลูก 8. ปลอ่ยให้ลูกมีเวลาเป็นของตัวเอง และ 9.ต้องฝึกให้เขาเป็นคนดี คนเก่ง คนที่ให้ คนที่ เสียสละคนที่ รู้จักรักความเป็นไทย เป็นต้น นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องการพูดหรือวิธีการสอนลูกที่สามารถทำลายจิตใจอย่างเห็นได้ชัด จึงกล่าวได้ว่า การเป็นแม่ที่ดีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ แม่จะต้องเป็นต้นแบบที่ดี

ให้กับลูกได้ทุกเรื่องโดยเฉพาะลูกสาวที่กำลังเติบโตอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่มีความเปลี่ยนแปลงหากผู้เป็นแม่ไม่มีความเข้าใจต่อโลกและความทันสมัยที่เกิดขึ้นจะทำให้ระบบการสื่อสารกับลูกไม่เข้าใจระหว่างกัน

2. ความคาดหวังในบทบาททำหน้าที่ของความเป็นภรรยาให้สมบูรณ์ทำหน้าที่ "แม่บ้าน" ให้ดีโดยทำให้บ้านมีความน่าอยู่ เป็นที่พักพิงอันอบอุ่น ของสมาชิกในครอบครัว ช่วยเก็บออมและเพิ่มพูนทรัพย์สินให้ครอบครัว รวมทั้งให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนรอบข้างตามสมควร ภรรยาหมายถึง หญิงที่อยู่กินกับผู้ชายหรือหญิงที่เป็นคู่ครองของชาย การเป็นภรรยาที่ดีไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครก็เป็นได้ จึงกล่าวได้ว่าการเป็นภรรยา นอกจากจะมีองค์ความรู้ในการเป็นภรรยาที่ดีแล้วจะต้องมีสติปัญญา และมีความเข้าใจอันดีต่อกันในการใช้ชีวิต อินทรา ปัทมินทร กล่าวว่าจะต้องจัดการ 5 ประการ 1.ต้องแบ่งเวลาให้กับสามีหรือลูกให้เหมาะสม 2.ใช้เวลาอยู่ร่วมกัน หยอกล้อ กั้นบ้าง ปรึกษาหารือกันบ้าง ปรับทุกข์ปรับความเข้าใจกันบ้าง 3.วางแผนในการเลี้ยงลูก เช่น การวาง กฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติสำหรับลูกและตนเองก็ต้องเป็นแบบอย่างด้วย 4.แบ่งงานกันรับผิดชอบว่า ใครทำอะไร ส่วนไหน และ 5.มีความโรแมนติกให้กันและกันบ้าง อย่าเคร่งครัดกับชีวิต กับภาระหน้าที่ให้มากนัก นึกถึงเมื่อสมัยยังเป็นคู่รักกันเอาไว้บ้าง อะไรที่เคยชอบทำด้วยกันก็น่าจะทำต่อไป

3. ความคาดหวังในการรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นสตรีไทย คือ ผู้มีความนุ่มนวล อ่อนโยน สุภาพ เมตตา และยิ้มแย้มแจ่มใสรวมทั้งธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยอันละเอียดประณีต ให้เป็นที่ชื่นชมของนานาชาติตลอดไปมี 3 ประการ คือ 1.เอกลักษณ์ของความงามด้านร่างกาย 2. เอกลักษณ์ของความงามด้านวาจาและ 3.เอกลักษณ์ของความงามด้านจิตใจ คุณสมบัติสตรีไทยที่กล่าวมานั้น เป็น“กุลสตรี” คือหญิงผู้มีตระกูลและมีความประพฤติดี เป็นสตรีผู้มีทุนทางวัฒนธรรม สืบมาอย่างดีในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสตรีไทยมี คุณลักษณะเด่น ที่สะดุดตา ประทับใจ ผู้คน คือ ความอ่อนโยน นุ่มนวล ละมุนละไม ที่มาพร้อมกับอาการยิ้มแย้มแจ่มใส และความมีน้ำใจ โอบอ้อมอารีย์ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ เกื้อกูล อันเป็นลักษณะที่น่าชื่นชมชวนนิยม และตนเองก็ควรแก้ ความภูมิใจ แม้ว่าความเจริญทันสมัยจะเกิดขึ้นมากมาย แต่สามารถและสร้างคุณค่าให้กับตนเองที่ได้ สร้างต้นแบบที่ดีไว้ พฤติกรรมของสตรีจะมีทิศทางไปสู่การเอาอย่างวัฒนธรรม ต่างชาติมากขึ้นจาก ผลการสำรวจพบว่า บทบาทสตรีไทยในปัจจุบันมีความหลากหลายและเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่แต่ ภาพลักษณ์ของสตรีไทยกลับเปลี่ยนแปลงเพราะการเสพวัฒนธรรมต่างชาติที่มากเกินไป ดังนั้น ไม่ว่าจะ เป็น ฝ่ายรัฐบาล หน่วยงานของรัฐ เอกชน ที่มีส่วนในความรับผิดชอบต่อภาพลักษณ์ที่ดีของสตรีจะต้อง เร่งสร้างต้นแบบ สร้างแนวทางและสร้างคุณค่าด้วยการรักษาเอกลักษณ์ความเป็นสตรีไทยให้คงอยู่ กับชาติไทยต่อไป

4. การฝึกฝนตนเองให้มั่นคงที่ 4 ประการ คือ 1 .การฝึกฝนตนเองด้านกายภาพ 2.การ ฝึกฝนตนเองด้านศีลธรรม 3.การฝึกฝนตนเองด้านจิตใจและ 4.การฝึกฝนตนเองด้านปัญญา ในข้อนี้ จึงอยู่ที่ความมีจิตสำนึกในการฝึกตน หรือมีจิตสำนึกในการศึกษา เมื่อ มีจิตสำนึกนี้ประจำตัวแล้ว โลกก็เป็นสนามฝึกทันทีและจะก้าวไปในการฝึกได้ดีแค่ไหน ก็อยู่ที่รู้จักเอาธรรม มาเติมทุน มาสร้าง เสริมคุณภาพปรับตัว เติมกำลังและใช้ธรรมที่เป็นตั้งอุปถัมภ์มากมายให้ถูกที่ถูกจังหวะ ซึ่งจากการ

สำรวจของดุสิตโพลกรณีการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 ประชาชนคิดว่าสตรีไทยควรพัฒนาตนเองอย่างไร พบว่าอันดับ 1.พัฒนาทักษะความรู้โดยเฉพาะ ภาษาต่างประเทศหรือภาษาสากล/มีความเป็นสากลให้มากขึ้น 32% 2.ติดตามข่าวสารศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนให้มากขึ้นเพื่อเตรียมรับมือหรือปรับตัวเองให้เข้ากับยุคของการเปลี่ยนแปลง 28% 3.การพัฒนาด้านบุคลิกภาพการแต่งกายมีบุคลิกที่เข้มแข็งแสดงออกถึงความเป็นผู้นำ 26% 4.เข้าร่วมอบรมสัมมนาหรือติดตามว่ามีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่ไหนอย่างไรบ้าง 11% จะเห็นได้ว่ากรณีประเด็นเรื่องภาษาที่สังคมคาดหวังจะทำให้สตรีมีความพร้อมมากยิ่งขึ้นในหลายด้าน แต่กระนั้นไม่ได้หมายความว่าจะเป็นเรื่องภาษาเพียงอย่างเดียว ซึ่งยังมีอีกหลายประการที่สตรีไทยสมควรจะพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองทั้งสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ และสภาพของสติปัญญา รวมถึงคุณธรรมจริยธรรมที่จะต้องเข้าไปเสริมในตัวของผู้หญิงไทยในยุคใหม่ ทั้งความรู้ความสามารถความขยันอดทน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย และความสามัคคีในหมู่คณะให้เกิดเป็นพลังสตรีในยุคทองของผู้หญิงที่มีค่ากล่าวไว้ว่าอนาคตประเทศอยู่ในมือของสตรี

ภาวะผู้นำสตรี

ผู้นำจะต้องบริหารให้คนทำงานสำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย โดยให้มีประสิทธิภาพ และตรงตามนโยบายที่กำหนดไว้ และแบ่งหน้าที่หรือความรับผิดชอบของผู้นำสตรีได้ 3 ประการ คือ

1. ผู้นำสตรีจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้บริหารและเป็นผู้ประสานงานกลุ่มโดยมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบนำไปปฏิบัติ อาจจะเป็นผู้ตัดสินใจนโยบายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยตรงหรือไม่ก็ได้ แต่ก็มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารงาน

2. ผู้นำสตรีจะต้องทำหน้าที่วางแผน ทั้งนี้เพื่อจะให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้นำสตรีมีหน้าที่ในการประเมินสถานการณ์ในภายหน้าว่าจะมีปัญหอะไร และหากมีปัญหาก็แก้ไขปัญหานั้นอย่างไรเตรียมแผนการไว้ล่วงหน้า อาจจะเป็นแผนระยะสั้นหรือระยะยาวก็ได้ วางแผนเพียงคนเดียวหรือมีคนอื่นร่วมวางแผนด้วยก็ได้

3. ผู้นำสตรีจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้วางนโยบาย การวางนโยบายอาจจะมีผู้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยสมาชิกในกลุ่มร่วมกันวางนโยบาย หรือผู้นำวางนโยบายเพียงผู้เดียว ในกรณีนี้จะเกิดกับผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญ นอกจากนี้ ในฐานะที่ผู้นำเป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อภายนอกในนามของกลุ่ม และทำหน้าที่ควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่ม จัดความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่ม รวมทั้ง การลงโทษและการให้รางวัลตามสิทธิดังกล่าวนี้จึงทำให้สามารถควบคุมกลุ่มและกำหนดนโยบายได้ และบทบาทอื่นๆ เช่น 1.บทบาทด้านเป็นบุคคลตัวอย่าง 2.บทบาทด้านเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม 3. บทบาทด้านเป็นตัวแทนกลุ่มรับผิดชอบเมื่อเกิดปัญหาหรือสมาชิกต้องการให้ช่วยตัดสินใจ 4. บทบาทด้านเป็นบุคคลในอุดมคติของเหล่าสมาชิก 5. บทบาทด้านที่บุคคลอื่นต้องการจะเอาเยี่ยงอย่าง และ 6. บทบาทด้านให้คำปรึกษาและรับฟัง พร้อมทั้งช่วยจัดปัญหา

ผู้นำสตรีเชิงพุทธ

ในทางพระพุทธศาสนา ผู้นำสตรีจะเน้นการประพฤติปฏิบัติทางคุณธรรมและ เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นแก่สังคม รวมทั้งเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้นลักษณะผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนา จะมีบุคคลมากมายที่สามารถจะนำมาเป็นแบบอย่างของผู้นำสตรีในยุคปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1.ลักษณะของเมตตา : ความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของมนุษย์ ได้ชื่อว่า มีใจเป็นประธาน มีใจเป็นใหญ่ และเกิดขึ้นมาจากใจทั้งสิ้น เมื่อใจถูกปกคลุมด้วยกิเลสหนาชนิด ได้แก่ โลภะ โมหะ และโทสะ เป็นต้น ใจจะคิดแต่เรื่องอยากมี อยากได้ คิดแต่จะให้ได้ คิดแต่จะไม่ให้เสีย หรือ เมื่อ ถูกโทสะครอบงำ เมื่อนั้นก็คิดแต่จะทำร้ายด้วยความอาฆาตพยาบาท ทำให้เกิดความไม่พอใจ ทำให้ เกิดความโกรธแค้น หากบุคคลผู้มีเมตตาที่เจริญไว้ดีแล้ว เมื่อเกิดโลภะ โมหะ และโทสะเขาก็จะสามารถกำหนดให้จิตใจมีความปรารถนาดีต่อบุคคลผู้ประทุษร้ายแก่ตน สมเด็จพระ ญาณสังวร ตรัสว่า เมตตา คือ ภาวะของจิตใจที่มีเอื้อโย โมหตรี ใจคิดเกื้อกูลด้วยสุขประโยชน์ ปราศจากอาฆาตพยาบาท จึงกล่าวได้ว่า ความเมตตา เป็นความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น แม้กระทั่งผู้ที่คิดร้ายต่อที่จะทำลายตนถึงขั้นประหัตประหารชีวิตก็ตาม เราจะไม่มี การตอบโต้พร้อมทั้งแผ่เมตตาให้บุคคลนั้น ประสบแต่ความสุขตลอดไป

2.ลักษณะการให้ทาน : ลักษณะการให้ทานในทางพระพุทธศาสนามีต้นแบบ หรือ ตัวอย่างไว้มากมายทั้งฝ่าย อุบาสกและอุบาสิกาซึ่งจะมีลักษณะการบูชาด้วยอามิสทานและธรรมทานแตกต่างกันไปโดยเฉพาะ การถวายปัจจัย 4 ได้แก่การถวายผ้า การถวายอาหาร การสร้างกุฏิ และการถวายยาสำหรับรักษา โรคหรือบางครั้งอาจจะไม่ใช้ยา แต่กระนั้น การถวายเป็นไปด้วยกับความต้องการของผู้รับเป็นที่ตั้ง หรือบางครั้งก็ถวายเป็นกิจวัตรประจำวันดังพระนางสามาวดี มีความเลื่อมใสพระพุทธศาสนาอย่าง แรงกล้า เมื่อพระเจ้าอุเทนพระสวามีจะประทานพรแก่พระนาง พระนางจึงถือโอกาสขอพร โดยนิมนต์พระภิกษุสงฆ์จำนวน 500 รูปมาฉันทุกวัน พระนางพร้อมทั้งบริวารได้ฟังธรรมเป็นประจำในราชนิเวศน์ของตน พระพุทธองค์ได้แสดงลักษณะพฤติกรรมของ การให้ทานไว้ 5 ประการ คือ 1)ให้โดยเคารพ 2)ให้ด้วยความอ่อนน้อม 3)ให้ด้วยมือตนเอง 4)ให้ของที่ไม่เป็นเดน และ 5)ให้เพราะเห็นผลที่จะมาถึง

3.ลักษณะการรักษาศีล : ต้นแบบในการรักษาศีลของสตรี ในทางพระพุทธศาสนาเราจะเห็น ตัวอย่างนางวิสาขาเด่นชัดเหมือนกับหลักเมตตา และหลักการให้ทาน และท่านก็เป็นผู้ที่รักษาศีลอย่างเคร่งครัดไม่ว่าจะเป็นศีล 5 หรือ ศีลอุโบสถก็ตาม พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า ศีล 5 หรือ เบญจศีล คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้ เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนการรักษาศีล เป็นการประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษา กาย วาจาให้เรียบร้อย ให้เกิดระเบียบวินัยของสังคมและความปกติของตนเอง ย่อมส่งผลหรืออานิสงส์ไปในทางที่ดี นั่นก็คือ ความสุขของตนเองและ ความสงบของสังคม หรือแม้กระทั่ง กติกา กฎเกณฑ์ กฎหมาย จารีต

ชนบทรรมนิยมที่ต้งามหาก เป็นไปเพื่อความเรียบร้อยของบ้านเมืองก็จัดอยู่ในลักษณะของศีลด้วยเช่นกัน

4.ลักษณะการเจริญภาวนา : ลักษณะการเจริญภาวนาจะพบมากในรูปแบบของการฟังธรรม ทำให้เกิดสติปัญญา ทำให้เกิดความรอบรู้ และเกิดความฉลาดในการแก้ปัญหาความฉลาดในการเจรจาอันไพเราะความฉลาดในการถวาทาน ความฉลาดในการปกครองลูกหลาน ความฉลาดในการถามปัญหา ความฉลาดในการจัดแจงการงานต่างๆ ความฉลาดในการเลือกคนทำงาน จึงกล่าวได้ว่าการเจริญภาวนา อันเป็นวิธีการพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ ให้มีความ สติปัญญา ให้มีความฉลาดในการแก้จัดการสิ่งต่างๆ ในทางสังคม ฉะนั้น การเจริญภาวนาจุดเริ่มแรกคือการฟังธรรมเพื่อให้เกิดจิตใจผ่องใส และทำความเข้าใจในเนื้อหาของหลักธรรมที่ฟังมา จนสามารถรู้แจ้ง เห็นจริง การเจริญภาวนาจะมีลักษณะทางกาย มีความเรียบร้อย สวยงาม ซึ่งนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธาจากประชาชนที่พบเห็น และลักษณะทางวาจา ก็จะมีพัฒนาไปด้วยคำพูดที่อ่อนหวาน ไพเราะน่าฟัง อยู่เสมอ ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ซึ่งก็ได้ใช้คำพูดไปในลักษณะเป็นอุบายเพื่อให้คนนั้นเกิดสติปัญญา ต่อยอดการพัฒนาชุมชนไปอีก

การบูรณาการแนวคิดการบริหารการพัฒนาบกับหลักธรรมของภาวะผู้นำสตรีเชิงพุทธ

การนำเอาแนวคิดการบริหารการพัฒนาบบาทสตรีหลักหลักพุทธธรรมทั้ง 4 ประการ ได้แก่หลักเมตตา หลักทาน หลักศีล และหลักภาวนา นำมาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการผสมผสานเข้าด้วยกันซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการบริหารงานของผู้นำสตรีดังนี้

1. การบูรณาการการบริหารการพัฒนาบบาทสตรีด้วยหลักเมตตา คือ ความปรารถนาดี ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข หรืออยากให้ผู้ที่อยู่ ภายใต้การปกครองมีความสุข และ คิดทำประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองทั่วหน้า อย่างเช่น ให้สตรีมีความสมบูรณ์แบบในทางการปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้ง 4 ด้านโดยการมีนโยบายมีแผนงาน และมีโครงการ ที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างการเป็นแม่ที่ดี การเป็นภรรยาที่ดี การรักษาเอกลักษณ์ของ ความเป็นสตรีไทย และการฝึกฝนตนเองควรเป็นไปได้อย่างเต็มที่มีความปรารถนาดีในการสร้าง นโยบายขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อบุคคลอื่น ๆ และมีผลสร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมอย่างต่อเนื่อง ไม่ เห็นแก่ตัวมีความเสียสละอย่างที่สุดซึ่งความรู้สึกลเหล่านี้สามารถถอดออกมาเป็นพฤติกรรมของผู้นำสตรีในการบริหารงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานเชิงรูปธรรมได้ต่อไป

2. การบูรณาการการบริหารการพัฒนาบบาทสตรีด้วยหลักการให้ทาน การให้วัตถุ การให้สวัสดิการ การให้ความรู้หรือการให้ประเภทอื่นๆ แก่สตรีเพื่อส่งเสริม เช่น การตั้งกองทุน การจัดการโครงการ การจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อพัฒนาบบาทสตรี โดยไม่หวังผลตอบแทนกลับมา เป็นการให้นอกเหนือจากการบริจาคเป็นทรัพย์สิน หรือสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ด้อยโอกาสและผู้ตกทุกข์ได้ยาก ตามที่ทำอยู่เสมอ เป็นการให้น้ำใจแก่ผู้อื่นด้วยคำพูดหวานๆ ไพเราะ ให้กำลังใจแก่ผู้ตกอยู่ในห้วงทุกข์ ให้ข้อแนะนำที่เป็นความรู้แก่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ให้รอยยิ้ม และปิยวาจาแก่ญาติ พี่น้องเพื่อนซึ่งจัดว่า เป็นการทำบุญชนิดหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 3 อย่าง คือ 1)ทานมัย

บุญสำเร็จได้ด้วยกรให้ทาน 2) สีส้มัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือการประพฤติดีมีระเบียบวินัย 3) ภาวนามัย การทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือการฝึกอบรมจิตใจ บูรณาการพัฒนาทบาทสตรีนในหลายด้าน เช่น นโยบายการจัดการ สวัสดิการให้กับเด็ก คนชรา คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพและเพิ่มโอกาสทาง เศรษฐกิจและสังคมของสตรีไทยนโยบายดังกล่าวย่อมเป็นข้อผูกมัดหรือสัญญาประชาคมว่า จะทำสิ่งนี้สิ่งนั้น ให้เกิดขึ้นในสังคมนี้ หรือจะปรับเปลี่ยน ปรับปรุง แก้ไขปัญหา หรือจะพัฒนาสิ่งใดๆ อันเป็นแนวทางหรือกิจกรรมต่างๆ ที่รัฐบาลหรือองค์กรของตนจะทำหรือไม่ทำ ภายใต้อำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบโดยกำหนดเป็นหลักการ แผนงานหรือโครงการ เพื่อก่อประโยชน์แก่สังคมและเพื่อการพัฒนาทบาทสตรีน

3. การบูรณาการการบริหารการพัฒนาทบาทสตรีนด้วยหลักศีล การประพฤติปฏิบัติศีลธรรม ก็ไม่ได้มีความแตกต่างกับการรักษากฎหมาย กฎระเบียบ กติกา กฎเกณฑ์ มีวินัย มีจริยธรรมของข้าราชการการเมือง และประเพณีทางสังคมต่างๆ ที่เกี่ยวกับศีลธรรม เช่น การอนุวัติโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทบาทสตรีนจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ หลักคุณธรรม จริยธรรม และกฎหมาย ศีลนั้นเป็นเหมือนบรรทัดสำหรับให้คนประพฤติความดี ให้คงที่เปรียบเหมือนผู้แรกจะเขียนหนังสือ ต้องอาศัยเส้นบรรทัดเป็นหลักไปตามนั้น หนังสือที่เขียนจึงจะมีบรรทัดอันตรง ถ้าไม่มีบรรทัด ตัวหนังสือก็จะขึ้นคดลงดังงูเลื้อย เมื่อชำนาญแล้วก็จะเขียนไปได้ โดยไม่ต้องมีบรรทัดฉั่นใด คนแรกประพฤติความดี ไม่ได้ถืออะไรไว้เป็นหลัก ใจไม่มั่นคงอาจเอน เอียงลงหาทุจริต แม้เพราะโมหะครอบงำ เมื่อบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์จนเป็นปกติมารยาทได้แล้ว จะประพฤติคุณธรรมอย่างอื่น ก็มักยั่งยืนไม่ผันแปร ผู้นำสตรีนอกจากปฏิบัติตามจริยธรรมค่านิยม กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ กติกา คำสั่งต่างๆ ให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการกิจกรรมหน้าที่ผู้นำที่ดี ถือได้ว่า เป็นการรักษาศีลตามหลักของพระพุทธศาสนาอีกด้วยที่ได้ให้ความสำคัญไปที่ การรักษาความถูกต้องดีงามและเพื่อความสงบสุขของสังคมโดยรวมดังนั้น หากผู้นำสตรีได้ปฏิบัติสิ่งที่กล่าวมาเป็นการแสดงถึงศักยภาพในการปฏิบัติในสองส่วนได้แก่ 1) ในฐานะผู้นำที่ได้สร้างแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และ 2) ในฐานะอุบาสิกาทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติ ตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ทำหน้าที่ของตนใน ฐานชาวพุทธอย่างสมบูรณ์

4. การบูรณาการการบริหารพัฒนากับหลักธรรมด้วยหลักภาวนา ภาวนา เป็นชื่อในความหมายของสติปัญญา การไตร่ตรอง การทำความเข้าใจ การเรียนรู้ การศึกษาความรอบรู้ในบริบทของการบริหารการพัฒนาทบาทสตรีนในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน ที่พบบ่อยมีอยู่ 3 หมวด ได้แก่ 1.ภาวนา 2 คือ สมณะภาวนาหรือสมณะกรรมฐานและวิปัสสนาภาวนาหรือวิปัสสนากรรมฐาน 2.ภาวนา 3 คือ 1)บริกรรมภาวนา 2)อุปะการภาวนา และ 3)อัปปนาภาวน ซึ่งทั้ง 3 จะเป็นชื่อของสมาธิขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง และภาวนา 4 ได้แก่ 1)กายภาวนา 2)ศีลภาวนา 3)จิตตภาวนา และ3)ปัญญาภาวนา ปัญญามีความสำคัญต่อผู้นำสตรี เพราะปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ต่อโลกที่เป็นจริงตามสภาวะธรรมชาติ การเข้าใจธรรมตามที่มันเป็นอยู่ จนสามารถสลัดออกจากสิ่งที่ยึดถือออกเสีย ในอริยมรรคมีองค์ 8 ได้กล่าวถึง ปัญญาไว้ 2 ประการ คือ สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้อง เป็นการเห็นตามครรลองคลองธรรม เห็นความดีเป็นความดี เห็นความชั่วเป็นความชั่ว เห็น

ทุกข์เป็นทุกข์ เห็นเหตุให้เกิดความทุกข์ เป็นต้น และสัมพันธ์กับปะ หมายถึง ความดำริที่ถูกต้อง เป็นความคิดที่จะออกจากกามคุณที่เสพอยู่ เป็นความคิดที่จะไม่มีความพยาบาทต่อผู้ใด เป็นความคิดที่จะไม่มีการเบียดเบียนต่อผู้ใด ฉะนั้น เมื่อผู้นำสตรีใดมีความเห็น และความคิดที่ถูกต้อง เมื่อนั้นองค์ความรู้ต่างๆ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติจะปรากฏในใจของผู้นำสตรีผู้นั้น จึงกล่าวได้ว่า ปัญญาเป็นตัวนำชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง และเป็นแบบอย่างของสตรีชาวพุทธทั่วไป

บทสรุป

การบูรณาการบริหารการพัฒนา กับหลักธรรมในภาวะผู้นำสตรีนั้นมีความสำคัญนอกจาก การเรียนรู้ ศึกษาถึงหลักการบริหาร การกำหนดนโยบาย การจัดทำแผน การจัดทำโครงการ ว่าสมควรจะให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างไร และยังคงต้องใช้ธรรมะเข้าไปช่วยในการทำงานของ ผู้นำสตรี เช่น การไตร่ตรอง ความระมัดระวัง ความละเอียดสุขุม ความรอบและความเรียบร้อย และ ผู้นำสตรียังมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นบทบาทที่ชี้นำสังคมไปสู่สังคมแห่งสังคมแห่งสันติสุข โดยการสนับสนุนคนดีมีคุณธรรมให้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทั้งหลาย และผู้ใดทำความดีอันเป็นที่ ประจักษ์จะต้องมอบรางวัล ยกย่องเชิดชูให้เป็นกำลังใจเพื่อเป็นแบบอย่างในการทำความดีที่สำคัญ ใน การบริหารการพัฒนาจะต้องให้ครบทั้ง 3 ประการ ได้แก่การพัฒนาตน การพัฒนาคน และการ พัฒนางานโดยการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวปฏิบัติและการทำตัวเป็น แบบอย่างที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- กวี รักษาชนและคณะ. (2538). **การบริหารการพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2545). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัย มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.
- . (2540). **พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- . (2544). **สีหน้าที่ของสตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ผลิธัมม์, 2555.
- พระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). **ธรรมสารทีปนี**. กรุงเทพมหานคร:โรง พิมพ์ เลียงเชียง
- พระดุษฎี เมธังโกโร. (2533). **ผู้หญิงกับการปฏิบัติธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- แพง ชินพงศ์. **สู่ความเป็นพ่อแม่ที่ดีด้วย 9 วิธีปฏิบัติ**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.tinyzone.tv/HealthDetail.aspx?ctpostid=120> [30ก.ย.56].

- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ดุสิตโพล. (2558). **สิทธิเสมอภาค ของสตรีไทย**. รายงาน ณ วันที่ 2 มีนาคม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร:บริษัทอักษรเจริญทัศน์จำกัด.
- วศิน อินทสระ. (2525). **ลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาล**. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์บรรณาคาร.
- วรทัศน์ วัชรสี. (2545). **แม่ชีสันสนีย์เสถียรสุด สาวิกาแห่งสวนสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกโมกข์.
- วาสนา กาญจนะคูหะ. (2550). **บทความวิชาการ : กิริยามารยาทของหญิงไทยจากสุภาชิตสอนหญิง, วารสารเกษมบัณฑิต ปีที่ 8 ฉบับที่ 2**.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช(เจริญ สุวฑฒโน ป.ธ.9). (2527). **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.
- สุพัฒนา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา. (2526). **จิตวิทยาของสตรี**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์บรรณกิจ.
- อาษา เมฆสวรรค์. (2510). **ประมุขศิลป์ ศิลปะของการเป็นหัวหน้าในหลักบริหาร กรรมการปกครอง**.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ท้องถิ่น.
- อินทิรา ปัทมินทร. (2534). **บทความวิชาการ:สุขภาพจิตเผยแพร่ทางวิทยุ เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร: เกษมการพิมพ์.
- George F. Gant. (1979). **Development Administration : Concepts, Goals, Methods** . Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

Buddhist environment

Phra Sornchai Dhammiko*

Abstract

Today, environmental issues are a major problem that Thailand and the world people are facing. Whether forest destruction, hunting wild animals, air pollution, water pollution caused by the discharge of wastewater into rivers, canals, which causes aquatic animals to die due to toxic substances, and losing the natural balance of the ecological system That is why the people are in danger around them.

Buddha's teachings teach human beings to have compassion. That is one of the basic virtues associated with the law of karma because if a human being without compassion cannot forgive someone's life and other animals. The Lord Buddha began to practice virtue by starting with compassion, thinking to help the animals to overcome suffering. When human beings have basic compassion, physical actions, verbal and mind will act for the benefit of oneself and society. Because loving kindness is the internal power that pushes people to make benefit to each other, there is giving merit, eloquence, behave as a public benefit, the environment, and not encroach on the environment. Use the resources as necessary.

Keywords: Buddhism, environment

Introduction

Buddhism has a philosophy and teachings that emphasize awareness and compassion for all life. But in the past, animal life, plants, natural resources, etc., were destroyed quickly as a result of ignorance, greed and lack of respect for the world. The environmental crisis that we face today, needing urgent help but focusing on human spiritual values does not mean to ignore the role of science but science is bound to the condition of the world while Buddhism is the source of human values. And today many people feel that unless individual and social values

are stimulated when we will begin to solve the problems that are facing in a way that affects life on earth both present and future.

Mercy is considered one of the basic virtues associated with the law of karma. Because if human without mercy cannot forgive people and other animals. As an example, the Buddha's conduct both in Jataka and Buddhist history. The Buddha performs compassion which is one of the ten acts of prestige. When human beings have basic compassion, physical actions, verbal and mind will act for the benefit of oneself and society. Because loving kindness is the internal power that pushes people to make benefit to each other, there is making donation, talk politely, and behave as a public benefit.

When considering the principles of Buddhism, it covers not only human to human but including human beings to the natural environment as well. At present, the way of thinking and viewpoint of Buddhism has received more attention in the groups of various development organizations. In the future, this trend of thinking may expand more widely and maybe acceptable to both the West and the East. Before answering how is Buddhism involved and how to help solve environmental problems? Should understand the environmental problems today first and then continue to seek suitable points.

However, it is time for humans to review their views on nature and the environment. In order to be able to set goals for living properly consistent with nature and not become a natural devastator and stop destroying nature before it's too late.

Meaning and importance of the environment

Environment means everything that is around human beings, both living and non-living, both concrete and abstract. Which has both natural occurrences such as soil, water, air, trees, minerals, etc. and man-made things such as houses, temples, arts, culture and artefacts etc. Therefore, the environment is important to humans both directly and indirectly. Humans have a close relationship with the environment since ancient times to the present day because humans are part of the environment relying on nature and the environment for life. Starting from basic factors, food, clothing Housing and medicine these are all products that Caused by nature and environment. In addition, humans still have faith in nature and the environment which believes that has gods that reside in various places and have

the power to inspire happiness. Causing suffering to humans such as rain, thunder, flood, storm, etc. Therefore worshipped such as sacrifice some trees, mountains, moon, sun, rivers and many other animals to allow the gods that they or their tribes to respect, help to protect and protect the lives in progress. Various natural phenomena have influenced many people's daily lives. Worshipping the environment because it is believed that, these things represent sacred things. Represented what has the power of God, ghosts which cannot see if not respected, they fear that the disaster will come from these things. Therefore, human beings are bound together with nature inseparable. And human beings also rely on the environment to develop their own societies and become urban societies, rural societies use natural resources to meet their needs and their society beyond necessity until the global environmental crisis. This is because humans lack knowledge and understanding of nature. This is because humans lack knowledge and understanding of nature and the environment until forgetting to think that they are part of the environment that must rely on each other.

Concept of environmental conservation

As previously mentioned, The environmental disaster that occurs around the world that cannot be calculated has affected both the physical and mental aspects of humans and living creatures that live on this planet very much. In ancient times, damage to the environment was limited. Their reaction is limited. But in the present day, the damage to the environment has increased significantly, obviously and inevitably. The reaction is so intense and extensive that it has created a natural conservation process.

The environment later in the late 16th century, the concept of environmental conservation has occurred in North America, intensive and spacious. Because of the result of the destruction of the buffalo herd at American grasslands, forest destruction and burning forest. This effect has caused drought, dust storms etc. People began to realize the value of these resources. Therefore resulting in a political movement to protect the environment, the word calls that conservation is began to use in government agencies since then. In Europe and Asia, The concept of conservation can be gradual. Probably because this region still has a balanced development. People are not aware of this matter. But soon after, when Europe is affected by the development of new technologies that cause destruction of

lifestyle patterns. Europeans, therefore, support the conservation process. The environmental conservation process has been clearly shown When the United States announced The rural area of Loose Stone is National Park that is called (Yellowstone National Park) in the year 1872 to conserve forests and wildlife and to be a place of recreation for humans. Then the concept This has spread in different parts of the world such as the Soviet Union began to set up about 50 national forest reserves, Italy set up the park is the Gran Paradiso, and Sweden established the Lapland Forest Park, etc. In 1960-1970, the interest in environmental conservation has increased. When the environment deteriorates heavily such as pollution in Lake Baikal of the Soviet Union which is caused by industrial development, The Baltic Sea in the north of Europe suffered from pollution problems and fish were reduced due to the use of insecticides, the factories producing heavy metals, Sewage problems in the Thames, Toxic air in the UK until the authorities have organized a toxic air control program, In Japan, an oxygen filling machine has been established for police in areas with heavy traffic. In Thailand, toxic environmental problems have been considered for the first time in the period of Field Marshal Sarit Thanarat. There is appointed a research committee on the danger of gas, car exhaust or other vehicles and factories on January 11, 1966. There is changed to make changes suitable for the situation until the latest law has been announced the environment in 1992, which is a law that adds systematic measures to correct the environment. There are procedures and sources of funds for the environmental fund established to support legal compliance. There is the organization responsible for the National Environment Board, the Pollution Control Committee, the Permanent Secretary for Science Technology and the environment as the president. In addition, there are also various government and private organizations. That has played a role in environmental conservation because everyone has seen that if nature and environment cannot live, everyone cannot live as well.

Environmental problems and Buddhist concepts

Global warming, the ozone layer is destroyed, many plants and animals are becoming extinct, population increase, the spread of pollution and acid rain. These problems are beset by our world and become more intense while the economic activity continues as usual. The cause of environmental problems is

greed, which is the result of the development of the economic activity, not getting as much attention. Only science and technology may not be enough to deal with the problems the world is facing. In fact, human pride is controlled by various religious beliefs. That has appeared on this planet long ago. Buddhism teaches people to love peace. And believe that hatred and weapons lead to the destruction of oneself and others, Greed and selfishness lead to misery. Moreover, selfishness is also a major cause of the destruction of natural resources. As the saying of Buddhadasa Bhikkhu, "Every religion wants to stop selfishness. When people become slaves of selfishness do not have to hope to have peace. True Buddhists must follow religious teachings seriously and sincerely then we will preserve nature. As long as people are still selfish, they are unable to prevent further forest destruction." That is limited nature but human needs are not limited.

However, the cause of environmental problems lies in the human mind which is full of ignorance, insanity, greed and hatred. Therefore, we must try to find solutions that are spiritual and psychological that cause environmental problems. Before attempting to solve material problems by using sophisticated technology, education and religion are ways to solve environmental problems. By making people see and understand more naturally, know the effects of their own behavior. Saw the consequences that followed after his actions, and make people see that they can do new things that are good and right. Education must help cultivate good attitudes and change behaviors that destroy the environment of people.

In Buddhism economic activity means having a good life that is noble, production, consumption and various economic activities should not end itself. But should end at improving the well-being of the person, society and environment. The Lord Buddha taught people to live in balance with nature in the following ways.

To eat less, he taught to eat only as much as necessary for life because doing so will destroy less nature which will help reduce pollution as well.

Being in harmony with nature, people and other living things under the law of nature such as birth, old, hurt, and death. If all life is in harmony, he will not interfere with the rights of others.

Intelligent use of natural resources, the Buddha taught people to use nature to develop their minds, behaviors and morals. Therefore, people must learn to use resources wisely.

When human beings perceive that the destruction of nature and the environment is not a single benefit for human beings as previously understood. But will inevitably bring disaster and suffering to humans brought together more attention to this issue. Therefore paying more attention to this issue. This may be because of natural and environmental problems that are a problem for humanity to face together. Nowadays, the nature conservation process and the environment has begun to move around the world to work together to solve problems that are facing serious problems. But there are still a number of humans that are primarily concerned with their own interests. There are still wrong comments, still paying attention to self-interest by destroying nature and the environment severely, There is no sense of danger that is creeping in, don't think of helping solve problems but still increasing the problem continuously. Conservationists have to struggle with severe natural and environmental crises and will still have to face with a human being that lacks consciousness with various natural and environmental destruction tools. Whether it is money, power, influence or other things.

Human beings have been evident that Natural and environmental problems are the cause of all human suffering. There would be no time to find out who was the killer and destroy the environment. Not able to give to any group of people to take responsibility for solving problems in one group only when all human beings consume the same natural resources. The natural and environmental problems that have arisen because of the extravagant use of natural resources by human negligence. Every human being must have a part in solving problems according to intelligence, the knowledge, power, and duties that they have.

Buddhism and environment

Buddhism is a religion that is born from the wisdom that is actually enlightened in all things. That is, the Buddha the founders of Buddhism have enlightened the fourfold noble truth, namely the truth of truth: suffering, the cause of the arising of sufferings, the cessation of suffering, the Path leading to the cessation. Knowing these four truths, there is meaning to know about the world and the universe throughout the rules the nature of all things that happen together, each other related. There is nothing that can live like independent, both living and non-living things, and both concrete and abstract. Therefore can say that Buddhism looks at all things that exist or exist by relying on that is the view of Buddhism that

looks at the environment as a factor, as itapapajita rule that “When there is this thing, this thing has. When this happens, this thing happens. When this thing no has, this thing no has. Because this thing goes away this thing goes off.” Looking at things with this interdependent attitude leads to universal ethics, make Buddhism has a consistent discipline of principles, say that, the Lord Buddha placed the discipline on the foundation of accuracy (dharma) such as the centipede that prohibits monks from destroying plants and animals, not to leave food waste or spoiled things into the river, etc. Because every life is worth living in. When destroying forests, rivers, and vegetation. The impact that would have caused both parties, both those who destroyed and those who were destroyed. The viewpoints of Buddhism that look at all things are two aspects: physical appearance and mental characteristics. The physical view is a look at the nature of the existence of the universe system that humans should know and live to live and race. The mental vision is an inner view. Is the state of mind of the human being that must be appropriately self-sufficient to the external nature, not letting greed, anger, delusion dominate until destroying physical or environmental aspects. This aspect is continuous in harmony. By human must learn and look the change of all things with understand what is up to. In order to prevent the mind from shifting to the current of change until causing suffering Which is caused by struggling to prevent them from decaying as a result of hurting and destroying others. Buddhism principles have created an ethical system from the foundation to the dharma world. Makes humans look at the environment Animals that are like friends, share happiness and suffering and see the value of life in every life. The Buddhist is considered to be the principle that they want to live, do not want to die, love happiness, hate suffering. Other people too. And the compassion hymn to the fellow creature and all living creatures that is “All beings subject to birth, ageing, illness, and death. Do not have a causality. Do not be a feud. Do not have suffering, physical suffering or suffering. Be happy” if humans can follow this brings peace to oneself and society. But if unable to do so, they will receive both direct and indirect penalties such as the monks who kills animals would be punished by discipline and is blamed by the people. The mind of the monk is distracted.

Buddhist principles for environmental conservation

There are some scholars who say that Buddhism always likes collage. No matter what the world people say about anything, they are all in Buddhism. This allegation, if Buddhists do not have their own position, if not considered thoroughly may be conformable. But in reality, Buddhism has stood on its own principles. By holding the Buddha's speech to the first generation of his highness followers that "You shall go for beneficial support, benefits for peace. To help the world along with all angels and humans." Things that are beneficial to the world according to Buddhist principles are many levels is the benefits in the present life, the future and the greatest benefits are liberation. From all suffering, all the problems have been overcome, the burden of having to do religious work. When setting goals for the benefits. Buddhism has therefore applied the teachings to support and suitable for the social context. But this application must always be based on the foundation of accuracy without leaving the content of the original teachings is for the goodness of society such as the application of the 9 direction of the Brahman who is respecting the direction of the gods. Buddhism applies to pay respect to parents and teacher instead because it is useful for respect rather than that kind of respect. Application of the main sacrifice that has been sacrificed by killing animals changes to make a sacrifice with flowers, fragrances, etc. Applying this doctrine, the Lord Buddha made a good example. Because when considering the main teachings of Buddhism the Lord Buddha only spoke about suffering and suffering. But that appears to be 64,000 phrathamakhan because applies to the habits of animals. In other words, Buddhism improves only changes. Techniques and methods of propagating Buddhism only. The content remains the same. Because the content is the truth not outdated or out of date. The content remains the same because the content is the truth not outdated or out of date. Therefore, the words of the above scholars are not correct. When Buddhism stands on such principles, it can spread the teachings by interpretation and explanation widely. The application of Buddhism principles for environmental conservation is based on the foundation of accuracy. And focus on the benefits of the world.

The value of compassion for the environment useful for environmental conservation both directly and indirectly. They are:

- 1) It is the basic virtue that even the Lord Buddha always has in his mind and spread to make all creatures happy. It is a virtue for everyone, both adults and young people to practice having in their mind. When a person has a kindness that is

basic moral in mind, it will lead to good deeds friends of humans and all of the animal who is born, old, hurt, and die together. There is sharing things, forgiveness, giving dharma, polite talk, good friendship, well deeds for him by not hurting life etc.

2) It is a virtue that helps push to the operating sector. That is to say, when a man is loving and compassionate will find a way to protect and help, for example, if it is a national level, there are laws to help protect life and property, Legislation to prevent the destruction of wildlife, such as in the era of the king Pimphisan, he has offered the bamboo forest to be a Buddhist temple and a conservation area for squirrels and other wild animals as well. Isita Patanarakatayawan forest is the largest wildlife reserve in Varanasi. By the king, Varanasi has mercy on all the animals that must be hunted. He declared to be a conservation area and allowed all animals to stay safe. It can be seen that this is the result of compassion until causing the conservation process.

Conclusion

Natural resources that cannot be reconstructed and quickly depleted, increasing environmental problems that remind the Buddha. Buddhism offers a way of life that is simple and self-sufficient, behave by using intelligence and mental development, and living with nature should not encroach on nature.

The Buddha has announced the principle for human beings because they are all produced from the same natural law. If we look deeply into the principles of paramattha dhamma will find that there is no animal, person, identity, us, him. There is only the flow of pure nature is flowing according to the laws of nature. At pass time, there are many people understand Buddha Dharma. Some of them live at home. Some have voluntarily applied to live with nature among the middle of the forest that serene. They have become a model of living that consumes only natural resources for sustenance only which do not touch the excess to meet the passions follow the Buddha. These groups are called monks. When coming together until became a big group. So, will have to have rules for the common practice of the group called Thammavini (discipline). Which constitutes a practice with principles aimed at maintaining the nature and environment to be in normal condition.

Buddhist, when respect to the Triple Gem Should strictly adhere to discipline, Looking at the nature that is blunt, all around, being one with life. Create a conscious mind that consists of compassion and gratitude to intend to take care of nature in full capacity.

Nowadays, humans are having misunderstandings that natural destruction makes them very useful. Therefore heading to destroy everything that is in the face because destroyed and benefited. Therefore it is necessary to start educating people to understand that humans are born from nature. Nature gives life, comfort. As long as nature is still in its normal state, life will be happy forever. But when there was nature is destroyed until losing balance. Natural law will begin to change, depending on the factors. In the end, suffering will fall to humans all over the unconditional condition. Although, that person has any part in the destruction or not.

Bibliography

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thai Tripitaka Version of Mahachulalongkorn Ratchawitthayalai. Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya Printing Factory 1996.
- Asst. Prof. Dr. Prawet Inthongpan. Buddhism with nature conservation an denvironment Department of Philosophy and Religion Faculty of Humanities Kasetsart University, Bang Khen, Bangkok.
- Somporn Thepsithar, "Religion and the Environment. " In the Environment: Impact on Thai Society (Meeting of Rajabhat Institute On the occasion of the 60th, 1996
- Buddhadasa Phikkhu. Buddhism and nature conservation. Bangkok : Komal Kim Tong Foundation. 1990. Page 14.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Pali Tripitaka Mahachulalaya Pittaya edition,
- Wisutmak, Primary, Secondary sector. 1957. Bangkok: Yiyen Printing House, 1996
- Dr. Praphan Suphasorn. Academic article Buddhism for environmental conservation College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

การบริหารจัดการหอพักตามหลักธรรมาภิบาลสู่ความเป็นเลิศ
Dormitory Management Services Based on Good
Governance to Excellence

พระสมจิตร ญาณวีโร* พระมหากฤษฏา กิตติโสภโณ** พระปลัดระพิน พุทธิสาร***

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการหอพัก สามารถบริหารจัดการได้หลายรูปแบบให้เกิดความสมดุลในมิติต่าง ๆ ตามหลักธรรมาภิบาล คือ การรักษาสมดุลระหว่างบุคลากรผู้รับผิดชอบต่อหน้าที่และผู้ใช้บริการ เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบ มุ่งหวังให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความสมดุลในวิสัยที่ยอมรับได้ บางครั้งก็ยังคงพบปัญหาที่ซับซ้อนทั้งรูปแบบการบริหารจัดการ สถานที่ตั้งหอพัก บุคลากรผู้ให้บริการ และทรัพยากรมีจำนวนจำกัด รวมทั้งการวิพากษ์การทำงานจากผู้ใช้บริการหอพัก ผู้รับผิดชอบควรดำเนินการเพื่อให้เกิดความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความคุ้มค่า หลักการที่จะแสดงถึงค่านิยมของการให้บริการหอพักที่ผ่านมา ก็จะมีการเคลื่อนไหว เพื่อปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงการทำงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารจัดการหอพักที่มุ่งผลลัพธ์เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยทำให้การทำงานประสบความสำเร็จได้

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, หอพัก, หลักธรรมาภิบาล, ความเป็นเลิศ

Abstract

Dormitory Management able to manage many forms to achieve balance in various dimensions according to good governance, which is to maintain a balance between responsible personnel and service users allowing the relevant parties to examine and aim for all parties to see the acceptable balance. Sometimes still encountering complex problems in both management styles. Dormitory location service personnel and the resources are limited including criticism of work from dormitory users the responsible person should proceed to ensure transparency.

*Philosophy program in Buddhist Management, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

**Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

***Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Responsibility, value, principles that will reflect the values of past dormitory services. Will have movement to improve and changes in the work of the agencies responsible for managing the dormitories that focus on results which is a factor that helps make the work successful

Keyword: Management, dormitory, good governance, Excellence

บทนำ

การบริหารหอพักแบบเดิม ๆ เป็นเรื่องที่มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ความสำคัญการให้บริการแก่นิสิตและบุคคลากรของมหาวิทยาลัย โดยผ่านหน่วยงานของกองกิจการนิสิต มีอำนาจหน้าที่และกำหนดนโยบายการปฏิบัติตามนโยบายให้เกิดความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความคุ้มค่า ในการปฏิบัติตามนโยบายเสียมากกว่า มีเรื่องของการรายงานตามลำดับชั้นในการทำงานตามแผนงานของบุคลากร ผู้บริหารระดับสูง ๆ ระดับกลาง และระดับต้น จะเป็นเรื่องของประสิทธิภาพ จะดำเนินการไปด้วยระบบเปิด ปิด หักพัก เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งการจัดหาบุคลากร การสั่งการ การประสานงาน ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาล้วนเป็นสิ่งที่ผู้บริหารในองค์กรของหน่วยงานดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อสู่ความเป็นเลิศ

แนวคิดของธรรมาภิบาลในประเทศไทยมีการสอดแทรกในการบริหารราชการแผ่นดินมานานแล้ว แต่ยังไม่ชัดเจนเท่ากับปัจจุบัน และได้มีการกล่าวถึงเป็นระยะในช่วงก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) แต่ยังไม่มีความแพร่หลายจนมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) กำหนดให้มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมกันของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศชาติในทุกชั้นตอนของแผนฯ เน้นสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555 : 32) ตลอดจนนโยบายรัฐบาลให้การส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐและองค์กรต่างๆ

ความเป็นมาหลักธรรมาภิบาล

ในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้การเป็นประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลก่อให้เกิดการปรับตัวในภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน การพยายามปรับตัวที่เน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางและเสริมสร้างสังคมให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นการปรับตัวและปรับปรุงการบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยรวมการมี สำเนักรับผิดชอบที่เพื่อการสร้างธรรมาภิบาล (ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, 2551: 123) การที่จะสร้างความแข็งแกร่งในกระแสโลกาภิวัตน์ได้จำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมให้ทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good governance) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนเกิดความยุติธรรม มี

ความโปร่งใส และสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหลักที่ให้อาจอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเกิดความโปร่งใสในสังคม

1. ความโปร่งใส

หลักความโปร่งใส คือ การทกระทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยความเป็นจริง หรือเปิดเผยข้อมูลข่าวสารในสังคมอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีการปกปิดข้อมูล และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มี ประสิทธิภาพ จะเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งและกัน และยังจะช่วยให้การทำงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน หลักความโปร่งใสเป็นการสร้างความไว้วางใจกันและกันของคนในสังคม หรือคนชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์โดยตรงและภาษาที่เข้าใจง่ายประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน

การปรับบทบาทภารกิจโครงสร้างของราชการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบราชการเพื่อทบทวนและเพื่อทบทวนและจัดระเบียบการบริหารจัดการให้เกิดความเหมาะสม ลดความซ้ำซ้อน มีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน ทำให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การปรับบทบาทหน้าที่ ภารกิจและโครงสร้างส่วนราชการใหม่ ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ชัดเจนของการปฏิรูประบบราชการเพื่อให้ระบบราชการสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการมีระบบที่มีอายุยาวนาน และการขับเคลื่อนไป อย่างช้า ๆ จึงทำให้เกิดปัญหาที่สะสมไว้มาก ดังตัวอย่างปัญหาเรื่องการทุจริต และประพฤตินิยมขบในวงราชการ การ (ผลการจัดอันดับดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ประจำปี พ.ศ. 2556 พบว่าประเทศไทยได้ 35 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน อยู่อันดับที่ 102 จากการจัดอันดับทั้งหมด 177 ประเทศทั่วโลก (จรี วิจิตรวาทการ, 2557: 63)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุมประจำปีระหว่างส่วนราชการร่วมกับสำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542 ไว้ดังนี้

1. หลักนิติธรรม หมายถึง กฎหมายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีความเป็นธรรม สามารถปกป้องคนดีและลงโทษคนไม่ดีได้มีการปฏิรูปอย่างสม่ำเสมอ เสมอเหมาะกับสถานการณ์ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้

2. หลักคุณธรรม หมายถึง การร้องเรียนหรือร้องทุกข์ในการดำเนินการต่าง ๆ ให้มีคุณภาพชีวิตในสังคมดีขึ้น มีการบริหารจัดการ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์สังคม มีวินัยอยู่อย่างสันติสุข

3. หลักความโปร่งใส หมายถึง รัฐสำรวจความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเจ้าหน้าที่ที่มีการใช้ดุลพินิจที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ มีผลการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม และเปิดเผย

4. หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ได้รับผลกระทบเกิดความพึงพอใจร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการดำเนินการเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งคุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม

5. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานที่บรรลุเป้าหมาย มีความผิดพลาดที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่และการร้องเรียนมีจำนวนลดลง

6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง ผู้รับบริการมีความพึงพอใจและการทำงานมีประสิทธิภาพทั้งในด้านปริมาณคุณภาพและการประหยัด

2. ความรับผิดชอบ

คนที่มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ตนเองและสังคม จะคำนึงถึงภาระ หรือพันธะผูกพันในการจะปฏิบัติหน้าที่ที่งานตนและเพื่อนร่วมงาน โดยตั้งเป้าหมายของสำเร็จไว้ หรือความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากบุคคลต้องอยู่ร่วมกันทำงานในองค์กร จำเป็นต้องปรับลักษณะนิสัยเจตคติของบุคคลเพื่อช่วยเป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติงานตามระเบียบรู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ว่าจะป็นองค์กรราชการหรือองค์กรเอกชน ก็ต้องปฏิบัติเหมือนกัน เมื่ออยู่ในองค์กรเดียวกัน หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหาร ตลอดจนคณะข้าราชการทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการ หรือการปฏิบัติในองค์กรใดองค์กรหนึ่งต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามภารกิจ โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้รับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันท่วงที เชื่อมโยงความสัมพันธ์ด้วยหลักธรรมาภิบาล มีบทบาทที่โดยตรงกับความเป็นประชาธิปไตย เป็นหลักการที่นำมาใช้ในการบริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย เพราะช่วยส่งเสริมองค์กรใหม่มีศักยภาพ และประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับทุกภาคในสังคม รัฐเกิดความเข้มแข็ง มั่นคง มีเสถียรภาพ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วม และเป็นการระดมความคิดจากส่วนประกอบที่สำคัญของสังคม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542 : 11) ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการคิดใหม่ มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางการสร้างหลักธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในระบบการบริหารราชการไทย หรือการบริหารองค์กร จึงมีความสำคัญเป็นอย่างต่อแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน

3. ความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า ผู้บริหาร ต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัดต้องบริหารจัดการโดยยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่า มีความจำเป็นจะต้องคำนวณการใช้งานทุกตารางนิ้วตั้งจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายให้ชัดเจนไปที่ผู้รับบริการโดยส่วนรวม กระแสการบริหารหอพักให้เกิดความคุ้ม หรือการบริหารหอพักแนวในสังคมไทย โดยบูรณาการเข้ากับหลักธรรมาภิบาลการให้ความสำคัญกับนิสิต หรือคณาจารย์ที่เข้าพักและรับบริหารตั้งแต่ห้องพัก ความสะอาดของพื้นอาคาร

สำนักงานและผู้บริหารต้องเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการชี้แจงให้ทราบและการปฏิบัติงานตามเวลา โดยมุ่งให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีตามแนวคิดของการบริหารแนวใหม่จึงเกิดขึ้น และการปฏิบัติเป็นหลักการที่ใช้การดำเนินงานแบบเอกชนในภาคพนักงานของรัฐ หรือทำราชการให้เหมือนธุรกิจเอกชน แต่ไม่ใช่ให้เป็นองค์กรทางธุรกิจ อาจจะมีหลักการหลากหลายแตกต่างกันออกไป อาทิเช่น

1. การมุ่งให้บริการแก่นิสิต บุคลากรของมหาวิทยาลัย ไม่ใช่การกำกับของเจ้าหน้าที่ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีด้วยกัน
2. การสำรวจความต้องการของนิสิตและบุคลากรที่เข้าพักและอุปกรณ์ในหอพัก เพื่ออำนวยความสะดวกและรับผิดชอบร่วมกัน
3. การคิดอย่างมีกลยุทธ์การปฏิบัติงาน ตอบสนองนโยบายของมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การตระหนักว่าการมีจิตสำนึกรับผิดชอบร่วมกัน เจ้าหน้าที่ไม่ควรสนใจแค่เรื่องของการทำงานตามนโยบาย แต่ต้องสนใจเรื่องของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ค่านิยมของสังคมและความสนใจสาธารณะชนด้วย
5. การบริการมากกว่ากำกับ มีการสร้างค่านิยมร่วมกับนิสิต หรือบุคลากรที่เข้าพักถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์และค่านิยมร่วมกันด้วย

บทสรุป

เมื่อพิจารณาหลักการบริหารหอพักการบริหารจัดการหอพักตามหลักธรรมาภิบาลสู่ความเป็นเลิศ ที่กล่าวแล้วจะพบว่านิสิต บุคลากรที่เข้าพำนันั้นเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการบริหารจัดการหอพักให้เป็นระบบและเกิดความเรียบร้อย เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงและวิสัยทัศน์ผู้บริหารว่าระบบการบริหารจัดการอย่างไร และมีตัวชี้วัดความสำเร็จด้วย ควรจะมีแบบฟอร์มให้ กรอกถึงการบริหารและการให้บริการ จะได้นำมาเป็นเครื่องมือวัดถึงความสำเร็จ บ่งบอกถึงการบริหารที่ประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาลและความโปร่งใส ความคุ้มค่า ความรับผิดชอบต่อ ซึ่งเป็นหัวใจของการบริหารหอพักให้ประสิทธิภาพ การเปิดเผยข้อมูล การมีส่วนร่วม การทำงานอย่างโปร่งใส การทำงานที่มีหลักการ การยึดหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในหลักการบริหารจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรหลีกเลี่ยง พิจารณาได้จากเจตนาที่มุ่งส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ร่วมกัน เพราะทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต้องได้รับความเสมอ มีจิตใจพร้อมให้บริการและยึดกฎระเบียบขององค์กรเป็นหลัก ทั้งผู้เข้าพักอาศัยและบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ล้วนมีส่วนร่วมทำให้หอพักเกิดความสงบสุข โดยบุคลากรบริการด้วยใจ ไม่ใช่ใช้อำนาจส่งเสริมการ เพื่อร่วมกันสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่และส่งเสริมการกระจายอำนาจเป็นสำคัญ ซึ่งผู้บริหารต้องลงมาคอยกำกับดูแลระบบโครงสร้างใหญ่ ถ่ายทอดถ่ายสู่ผู้บริหารระดับกลาง และผู้บริหารระดับต้น ตลอดถึงผู้ปฏิบัติการด้วย

การใช้กระบวนการเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการหอพักให้มีประสิทธิภาพเพื่อความเจริญขององคกรนั้น ถือว่าเป็นกลไกความสำเร็จส่วนหนึ่งของ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รับผิดชอบโดยกองกิจการนิสิต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยฯ เพราะนิสิตที่เข้าพัก และบุคลากร ย่อมต้องการได้สิ่งที่ดีตอบแทนนั้น คือ หัวใจหลักการบริหารให้ประสบผลสำเร็จได้ ไม่ใช่ปล่อยปะละเลยให้เป็นไปตามยถากรรม แต่ต้องเข้ามาบริหารจัดการให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการอบรม สัมมนาดูแลและระบบโครงสร้าง โดยเน้นคุณภาพการให้บริการตามหลักธรรมาภิบาลทั้ง 3 ข้อ คือ 1) ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ 2) และ 3) ความคุ้มค่าที่เกื้อหนุนสู่การบริหารจัดการหอพักตามหลักธรรมาภิบาลสู่ความเป็นเลิศ เป็นปัจจัยสำคัญของการเป็นธรรมาภิบาล และความยั่งยืนของการให้บริการหอพัก จะต้องมีจิตสำนึก และมีความเชื่อมั่น มีประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และการให้บริการ มีวัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารเป็นตัวแทนของบุคลากรอย่างแท้จริง จะประสบผลสำเร็จกับการบริหารจัดการหอพักนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการให้บริการฝ่ายเดียว แต่ปัจจัยที่เกื้อหนุนความสำเร็จ คือ ผู้ใช้บริการได้รับผลส่วนได้และส่วนเสีย

บรรณานุกรม

- จური วิจิตรวาทการ. (2557). **ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ประจำปี พ.ศ. 2556**. เข้าถึงได้จาก <http://thaipublica.org/2013/12/corruption-perceptions-index-2013>. [เข้าถึงข้อมูล 15 พ.ค.62]
- ถวิลวดี บุรีกุล และวันชัย วัฒนศัพท์. (2545). **การพัฒนาดัชนีชี้วัดผลการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ดีตามระเบียบสํานักนายกรัฐมนตรี**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). **การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและมูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย. 2546. (พ.ศ. 2546) **พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**.

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในสมัยปัจจุบันและสมัยพุทธกาล
The Management of the Treasure of Temples in the Present
and Buddhist era

เดช ชูจันทร์^{*} พระครูปริมาณุรักษ์^{**} พระครูธรรมธรรฐาพร ปภสฺสโร^{***}

บทคัดย่อ

การจัดการศาสนสมบัติหมายถึงการลงมือปฏิบัติงานองค์กร 6 ประการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงานการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ได้แก่การก่อสร้าง ศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาส ต้องบูรณปฏิสังขรณ์และรักษาดูแลทะนุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถานคือดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้

เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญเติบโตได้มีผู้ศรัทธาเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก ทำให้สังคมสงฆ์มีความหลากหลายเป็นเหตุให้มีการประพฤติแตกต่างกันออกไป ตามฐานะและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นชนบทที่ตนอาศัยอยู่ การประพฤติผิดทั้งที่เจตนาและไม่เจตนาจึงเกิดขึ้นอันเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย จะเห็นได้ว่าการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยนั้น พระองค์ไม่ได้บัญญัติล่วงหน้าเหมือนกับการบัญญัติกฎหมายหรือกฎระเบียบขององค์กรโดยทั่วไป แต่ทรงคำนึงถึงกาลเวลาและความเหมาะสมของเหตุการณ์เป็นหลักและพุทธวิธีในการบัญญัติสิกขาบทนั้น

คำสำคัญ การจัดการ, ศาสนสมบัติ, วัด

^{*}Department of Economics Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{**}Department of Economics Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{***}Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkorn
rajavidyalaya University

renovations of existing artifacts and places of worship Or newly added to make it more suitable Which is the obligation of the abbot Must be restored and maintained Preserving artifacts And creating a temple to be a sample development temple Even so The monks will not only have the duty to maintain and maintain only There must be a conservation of the place of worship, which is to maintain the sanctuary permanently and to be a memorial to future generations

When Buddhism grows, many believers come to ordain. Makes the monastic society diverse Causing different behaviors According to the status and beliefs of each of the rural areas in which they live The misconduct, both intentional and unintentional, occurs as a result of the Buddha's command of the discipline. It can be seen that the Lord Buddha commanded that discipline. His Majesty does not prescribe in advance the same as the general law or regulation of the organization. But remembered the time and the appropriateness of the event as a principle and the Buddhist way of teaching that role

Keywords: Management, Treasure, temples

บทนำ

คำว่า “ศาสนสมบัติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และหมายความรวมถึงศัพท์เฉพาะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งใช้เรียกพระศาสนา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี” (Royal Academy, 2009:1160)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรา 37 (1) ว่าเจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีการสาธารณูปการตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน 3 ประการคือ 1.การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม 2.การกระทำด้วยเอกสารรายงาน 3.การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึงการลงมือปฏิบัติงานองค์กร 6 ประการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงานการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ได้แก่การก่อสร้าง ศาสนวัตถุขึ้นใหม่การซ่อมแซมของเก่าและการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (Phrathep Pariyatsuthee, 2011:56)

Phra Buddhavorayan,(2008:20)ได้กล่าวถึงงานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวางยิ่งใหญ่อ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลายและเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไป

ไม่ได้เช่นกัน ผู้ปกครองวัดก็คือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ 9 เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องปกครองวัด คำว่า “วัด” มีความหมาย 2 ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งการพระศาสนาทั้งปวง และหมายถึงแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา 5 ประการ คือ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรมและศาสนกิจเป็นต้น

Phrarachyanavisit, (2009:59) ได้ให้ความหมายการจักการศาสนสมบัติ ว่า หมายถึง กระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก งานอื่นๆ เป็นงานรองภายใต้หลักการ 3 ประการ คือ ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้ สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้ ออกเงย

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายศาสนสมบัติ หมายถึงการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนา วัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลและรักษา การก่อสร้างอาคารสถานที่เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญเป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชน และบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวข้องกับการบริหารวัด สมัยใหม่ดังนี้ 1) การสร้างค่านิยม 2) จัดโครงสร้าง 3) จัดระบบงาน 4) บุคลากร 5) เสริมทักษะ 6) กลยุทธ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของการสาธารณูปการว่าคือ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด ความสำคัญของการสาธารณูปการโดยรวม หมายถึงการพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำให้วัดมีความสะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การทำถนนทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้การสาธารณูปการเป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งจำเป็น รักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน และพระสงฆ์ในวัด ในกรณีนี้ให้รวมถึงการดูแลรักษาศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาที่เป็นสมบัติส่วนรวมของสงฆ์ มิใช่สมบัติส่วนตัวของผู้ใดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะ มีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ช่วยกันดูแลรักษาเช่น ทรงตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ดูแลรักษาวัตถุสิ่งของของสงฆ์ซึ่งเรียกว่า ภัณฑาคาริก โดยเฉพาะศาสนสมบัติแบ่งเป็น 2 อย่างคือ 1.ศาสนสมบัติของวัดคือวัดใดวัดหนึ่งเป็นหน้าที่สงฆ์ในวัดนั้นซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นต้น ช่วยกันดูแลรักษาให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย 2.ศาสนสมบัติกลางคือทรัพย์สินอันมิใช่เป็นศาสนสมบัติวัดแต่เป็นของสงฆ์ส่วนกลาง เช่นที่ดิน และผลประโยชน์วัดร้าง ทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติกลางเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงดูแลรักษา ทั้งนี้การจัดการศาสนสมบัติภายในวัดจะต้องยึดหลักให้ถูกต้องตามกฎหมาย พระธรรมวินัย มติมหาเถรสมาคม และไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยทั่วไป

หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาสและเขต

สังฆาวาสส่วนกลาง ง่าย ๆ ก็คือภารกิจด้านการก่อสร้างซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุสาธารณสมบัติของวัด เช่นการสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรมกุฎี เมรุ การจัดการสาธารณสมบัติให้เป็นไปด้วยดีด้วยการจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น

ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปลูกสร้างอาคารในวัดหรือที่ธรณีสงฆ์ของวัดอันมีผู้เช่าอยู่ พ.ศ.2537 ดังต่อไปนี้

ข้อ 4 วัดใดมีความประสงค์จะปลูกสร้างอาคารพาณิชย์ของวัดขึ้นใหม่ในที่วัด หรือที่ธรณีสงฆ์ของวัดอันมีผู้เช่าปลูกสร้างอาคารอยู่ก่อนก็ดี จะปรับปรุงแก้ไขอาคารของวัด ซึ่งปลูกสร้างอยู่ในวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ของวัดอันมีผู้เช่าอยู่ก่อนให้เป็นอาคารพาณิชย์ก็ดี ให้ดำเนินการตามวิธีการดังต่อไปนี้

(ก) วัดดำเนินการปลูกสร้างเป็นอาคารของวัด โดยขอให้ผู้เช่าที่ดินหรืออาคารนั้นบริจาคค่าปลูกสร้างตามราคาทีปลูกสร้าง และให้ได้สิทธิการเช่ามีกำหนดจำนวนปีตามสมควรแก่ท้องที่ในกรณีเช่นนี้ ถ้าผู้เช่าบริจาคมูลค่าบำรุงวัดด้วยก็ให้ขยายเวลาการเช่าออกไปอีกตามสมควรแก่จำนวนมูลค่าบำรุงวัดในการเก็บค่าเช่า ให้จัดเก็บตามความเหมาะสมของอาคารและท้องถิ่น ส่วนการทำสัญญาเช่าให้เป็นไปตามมาตรา 40 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ.2505

(ข) ในกรณีดังกล่าวใน (ก) ถ้าผู้เช่าที่ดินหรืออาคารนั้นไม่สามารถบริจาคค่าปลูกสร้างอาคารได้ก็ดี ไม่มีความประสงค์จะเช่าที่ดินหรืออาคารนั้นต่อไปก็ดีวัดจะมอบให้ผู้อื่นปลูกสร้างอาคารก็ได้ โดยยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดทันที พร้อมกับมีเงื่อนไขตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญา และให้วัดช่วยรื้อย้ายอาคารจากที่เช่า หรือค่าขนย้ายออกจากอาคารให้แก่ผู้เช่าตามจำนวนอันควร

(ค) เมื่อวัดได้ดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เช่าที่ดินหรืออาคารดังกล่าวใน (ก) หรือ (ข) แล้วแต่กรณี แต่ผู้เช่าที่ดินหรืออาคารนั้นไม่ยอมตกลงด้วย ให้วัดหรือผู้จัดประโยชน์แทนวัดเสนอข้อขัดแย้งไปยังคณะกรรมการตามความในข้อ 6 ในกรณีเช่นนี้ผู้เช่ามีสิทธิที่จะเสนอข้อขัดแย้งนั้นเองก็ได้

Buddhadasa Phikkhu, (2010:2010) ได้กล่าวถึงการบริหารว่า เป็นการดำเนินไปได้แห่งกิจการที่กระทำด้วยปัญญา กระทำด้วยความหวังและต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุดทำเพื่อตัวเอง ต้องมีการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุปสรรคด้วยสติปัญญา

Phra Thep Pariyatsuthee, (2011:59) กล่าวถึง ศาสนสมบัติ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 กล่าวว่าเป็น “ค่านาม” หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ สำหรับ ศาสนสมบัติ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง นั้นหมายถึง 1. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง 3. กิจการของวัดอื่นๆ เช่นการจัดงานวัด การรับบริจาค 4. การศาสนสมบัติของวัด

การควบคุมและส่งเสริมการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น

ต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติและส่งเสริมการพัฒนาจัดการศาสนสมบัติของวัด

Phra Phayom Kalayano, (2010:29) ได้กล่าวถึงการจัดการศาสนสมบัติของวัด หมายถึงการบริหารงานคณะสงฆ์ ผู้บริหารต้องตั้งอยู่ในธรรม มีศีล มีความรู้ มีความกล้าหาญ มีความขยัน และรู้จักละสิ่งที่ไม่ควรละ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข ความเจริญแก่สังคม

PhraThammapariyatsophon, (2010:9) ได้กล่าวถึงการบริหารการคณะสงฆ์ในปัจจุบันว่าประกอบด้วยองค์กรปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 ดังนี้ การสาธารณูปการ หมายถึงการช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไป หรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถานในวัด รียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

Phra Suthiworayanan,(2007:274)ได้กล่าวถึงบทบาทสาธารณูปการ หมายถึงการพัฒนาสาธารณูปการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับได้แก่ พัฒนาวัด พัฒนาคณะในวัด และพัฒนาชุมชน เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ความมุ่งหมายของการสาธารณูปการ ก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่ยอมรับประโยชน์แก่ประชาชน หรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้พัฒนาสภาพรื้อไป ในปัจจุบันการกิจการคณะสงฆ์ และการพัฒนาพระศาสนาตามสาธารณูปการของวัดแบ่งได้เป็น 3 เรื่องดังต่อไปนี้ การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

สรุปได้ว่า การจัดการศาสนสมบัติ เป็นภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา37 (1) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้างและรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดีมีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้างการบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดีและต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบร่มรื่นเป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์การรักษาดูแลทะนุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถานคือดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้

ปัญหาข้อกฎหมายของการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติ

จากการทบทวนเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติ พบว่า ทรัพย์สินที่เป็นของพระศาสนา เรียกว่า ศาสนสมบัติ กฎหมายสงฆ์แบ่งศาสนสมบัติเป็นสองประเภทคือ ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่

ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมีชื่อของวัดใดวัดหนึ่ง อีกประเภทคือศาสนสมบัติของวัดได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เช่น โฉนดที่ดินของวัด อาคารเสนาสนะของวัด ฯลฯ สำหรับผู้มีอำนาจดูแลจัดการศาสนสมบัติของวัดก็คือเจ้าอาวาส ส่วนการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง และเนื่องจากวัดเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การดูแลรักษาและจัดการก็เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคล คือ วัด แต่แม้ว่าการดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใดๆ จะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ก็ตามการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เจ้าอาวาสจะกระทำได้นั้น จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และจำต้องเป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดไว้เป็นแม่บทให้เจ้าอาวาสถือปฏิบัติ ซึ่งการจัดการทรัพย์สินของวัดในด้านการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจำหน่ายออกจากทะเบียน การทำทะเบียนที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่า วัดสามารถกระทำได้โดยเรียบร้อย เพราะมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน ประกอบกับแบบทะเบียน แบบบัญชี และแบบพิมพ์อื่นๆ กรมศาสนาก็ได้กำหนดไว้ให้แล้ว แต่อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการดูแลและจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ของวัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งด้านพระศาสนาเอง และการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงรักษาวัด ก็ยังประสบปัญหาในการดำเนินการหลายประการ อาทิปัญหาอันเนื่องด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่าเจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่จัดการดูแลศาสนสมบัติของวัด และมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ว่า “พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่า เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา” ซึ่งจำเลยโต้แย้งว่าเป็นเพียงการให้อำนาจไว้ เพื่อควบคุมและคุ้มครองวัดอย่างเดียวกับเจ้าพนักงานเท่านั้น มิได้มีผลบังคับว่า ถ้าทำผิดจะต้องเป็นเรื่องเจ้าพนักงานกระทำผิดด้วยโดยตรง ดังที่กฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติไว้ในเรื่องเจ้าพนักงานกระทำผิดนั้น ฯลฯ คำว่า “ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา” นั้น บ่งชี้ว่า อำนาจ และหน้าที่ พร้อมมูลทั้ง 2 ประการ กล่าวคือ เมื่อมีอำนาจในวัดเหมือนเจ้าพนักงานแล้ว หากกระทำผิดในหน้าที่ก็ต้องผิดฐานเจ้าพนักงานกระทำผิดด้วย โดยนัยเช่นเดียวกัน

ปัญหาอุปสรรคการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติ

จากการทบทวนปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติ จะพบว่า ปัญหาอุปสรรคเรื่องการพัฒนาวัด ก็คือโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นการปกครองตามนโยบายของมหาเถรสมาคมเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย เป็นผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลคณะสงฆ์ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่ปัญหาอุปสรรค

ในการบริหารงานของคณะสงฆ์ก็ยังมีปัญหาอยู่มากมาย โดยกรมการศาสนาได้กล่าวถึงปัญหาของพระพุทธศาสนา วัด สงฆ์ และองค์กรสงฆ์ในประเทศไทย ว่ามีปัญหาอุปสรรคดังต่อไปนี้

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการผู้ปกครองดูแลวัด ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้จัดทำมุ่งศึกษาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของพระสังฆาธิการ ใน 4 ด้าน คือด้านบุคลากรด้านงบประมาณด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการ ดังต่อไปนี้

ก. ด้านบุคลากร

การบริหารงานในทุกองค์กรให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยสมาชิกหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อนงานต่างๆ ให้ดำเนินไปตามแผนงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ทรัพยากรมนุษย์จึงถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าที่สุดขององค์กรในบรรดาปัจจัยขั้นพื้นฐานทั้งหมด Sakorn Suksriwong (2009:226) การสรรหาบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งหรืองานที่มอบหมาย มีระบบการสรรหาอยู่ 2 ระบบ ดังนี้

1) ระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) เป็นการสรรหาบุคคลเข้าทำงานโดยได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับความรู้ความสามารถว่าเหมาะสมกับงานหรือไม่ เพียงแต่เห็นว่าเป็นพรรคพวกกัน วิธีนี้จะทำให้ขวัญของคนในองค์กรเสีย ไม่มีความเชื่อมั่นในการทำงานในองค์กร จึงทำให้ความจงรักภักดีต่อองค์กรมีน้อย วิธีนี้อาจเรียกว่า “การใช้เส้นสาย”

2) ระบบคุณธรรม (Merit System) เป็นการสรรหาบุคคลเข้าทำงานโดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยในการตัดสินใจ โดยอาศัยเครื่องมือในการวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์งาน (Job Analysis) การประเมินค่าของงาน (Job Evaluation) เป็นต้น

ข. ด้านงบประมาณ

งบประมาณ หมายถึงบัญชีแบบกำหนดรายรับรายจ่าย ดังนั้น ภาระงานด้านการจัดการงบประมาณเกี่ยวกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติ จึงเป็นเรื่องของการจัดทำบัญชีของวัด ทั้งนี้รวมถึงค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ ด้วย

ค่าใช้จ่าย คือ มูลค่าเงินที่ใช้เป็นค่าบริการหรือสินค้าต้องจ่ายเมื่อทำกิจกรรมใดๆ โดยอาจจ่ายในรูปแบบเงินสดหรือเครดิต

งบประมาณ เป็นแผนทางการเงินขององค์กรที่กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรดังนั้น งบประมาณจึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างมากและอย่างกว้างขวาง เพราะงบประมาณจะต้องจัดสรรเพื่อให้สอดคล้องตามนโยบาย วัตถุประสงค์ รวมไปถึงการใช้งบประมาณจะต้องสอดคล้องกับการจัดสายงาน

สรุปก็คือ งบประมาณ เป็นภาระงานเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีทั้งรายรับ รายจ่าย ที่เกิดขึ้นภายในวัด ในส่วนของกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยวัตถุประสงค์เพื่อก่อสร้างและรักษาสมบัติของวัด เช่น งบประมาณในการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัด เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้ย่อมหมายรวมถึง การบริหารจัดการเงินของวัดจากการบริจาคของพุทธศาสนิกชน ตลอดจนระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงานด้วย

ค. ด้านวัสดุอุปกรณ์

องค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อทุกองค์การ คือ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุประสงค์และเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงาน รวมไปถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4 หรือ 4Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ 6Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมาก Somkid Bangmo (2002:61)

วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องทุนแรงในการทำงาน ถือเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำงานของทุกองค์กร ซึ่งแม้บุคลากรขององค์กรจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ แต่หากขาดซึ่งวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานที่ดี มีประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานนั้นอาจไม่สัมฤทธิ์ผลตามต้องการได้

ง. ด้านการบริหารจัดการ

ระบบบริหารจัดการ (Management System) หมายถึง กลไก หรือระบบที่เกี่ยวข้องกับการให้ทิศทางและการควบคุมองค์การ อาทิ นโยบาย แผนงาน ขั้นตอนวิธีปฏิบัติ การดำเนินงาน การควบคุม ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ บุคลากร ทรัพยากรต่างๆ ในองค์การที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ข้อกำหนดแห่งมาตรฐานหรือการจัดการใดๆ ได้รับการปฏิบัติอย่างครบถ้วนและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า ปัญหาอุปสรรคการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัด คือ เจ้าคณะควรจะเห็นว่าการจัดการศาสนสมบัติเป็นงานสำคัญโดยเฉพาะเป็นงานระดับบารมีเจ้าอาวาสและเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและพระศาสนาส่วนหนึ่ง เป็นงานที่ให้มองเห็นความสำคัญของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่าอย่างอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลูกหลานใหญ่โตก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาสได้ดีแล้วการขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะน้อยลงตามลำดับ และความสมัคสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้น เป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมและส่งเสริมการจัดการศาสนสมบัติของวัดจึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะทุกระดับชั้น

พุทธวิธีในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติ

จุดกำเนิดองค์กรตามแนวพระพุทธศาสนาเมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มีดำริที่จะเผยแผ่พระสังฆกรรมแก่เวไนยสัตว์ จึงทรงดำริถึงอาจารย์คือ อาฬารดาบสและอุทกดาบสเมื่อรู้ว่าท่านทั้งสองได้เสียชีวิตแล้ว พระพุทธองค์จึงได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ มีพระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะและพระอัสสชิ ที่อาศัยอยู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเขตกรุงพาราณสี เมื่อเสด็จไปถึงทรงแสดงธรรมชื่อว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดท่านเหล่านั้น พอจบพระธรรมเทศนาพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งทั้งปวงนั้นมีความดับไปเป็นธรรมดา” และทูลขอบรรพชาอุปสมบทในวัน

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เรียกว่า วันอาสาฬหบูชา ซึ่งเป็นวันที่พระรัตนไตรครบ 3 ประการ คือ พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ จึงนับได้ว่าพระอัญญาโกณฑิยาญะเป็นพระสงฆ์องค์แรกที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ส่วนอีก 4 คนที่เหลือพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอบรมจนได้ดวงตาเห็นธรรมและบรรลุอรหัตผลในเวลาต่อมา พระพุทธองค์ทรงประทานการบรรพชาด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาโดยตรัสว่า “เธอทั้งหลายจงเป็นภิกษุมาเถิด” ด้วยพระดำรัสนี้ทำให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

จากประเด็นที่กล่าวมานี้จะเป็นได้ว่าวันอาสาฬหบูชาขึ้นเป็นจุดกำเนิดองค์การพระพุทธศาสนาขึ้นอย่างสมบูรณ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำหรือผู้บริหารองค์การ และพระสงฆ์สาวกเป็นสมาชิก ซึ่งได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อขับเคลื่อนองค์การให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้คือ การประกาศพระธรรมวินัย ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมแก่สะกุลบุตร และสหายของ ยสะอีก 4 คน คือ วิมล สุปาหุ ปุณณชิ คัมปติ ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีในกรุงพาราณสีนั่นเอง เมื่อ 4 คนนี้ได้รับการบรรพชาแล้ว สหายอีก 50 คน ของพระยสะที่เป็นชาวชนบททราบข่าวแล้วมีความคิดว่า ธรรมวินัยและการบรรพชาที่สะกุลบุตรโกณम्मและนุ่งห่มผ้ากาสาเยออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิตนั้น คงจะไม่ตำราเป็นแน่ จึงได้พากันเดินทางมาหาพระยสะและได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ารับฟังพระธรรมเทศนาจนได้ดวงตาเห็นธรรมและสำเร็จอรหัตผลในเวลาต่อมาทำให้องค์การพระพุทธศาสนามีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นรวมมีพระอรหัตเกิดขึ้นในโลก 61 รูป เมื่อพระสงฆ์สาวกมีจำนวนมากพอสมควรแล้ว จึงมีพระดำรัสที่จะส่งพระสาวกออกไปปฏิบัติหน้าที่คือ การประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยได้ตรัสรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน” พระดำรัสนี้ นับว่าเป็นนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์การพระพุทธศาสนาในกาลต่อมาเมื่อมีผู้เลื่อมใสใคร่จะบวชพระพุทธองค์ก็จะทรงประทานการบวชให้ด้วยพระองค์เองเรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” และได้ทำการสั่งสอนพระสาวกในชั้นต้นจนได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคลพร้อมกันได้ส่งพระสาวกเหล่านั้นออกประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างที่ต่างๆ

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบริหารองค์การในขณะนั้นทุกอย่างขึ้นตรงต่อพระพุทธเจ้า ฉะนั้นการประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของพระสาวกทั้งหลายจึงยึดถือปฏิบัติตามพระพุทธองค์เท่านั้น เนื่องจากในกาลนั้นพระพุทธองค์ยังไม่ได้บัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์

ดังนั้นโครงสร้างองค์การพระพุทธศาสนาในช่วงระยะต้นของพุทธกาลนี้จึงมีลักษณะเรียบง่าย ซึ่งสามารถแสดงได้ ดังนี้

การบัญญัติพระธรรมวินัย พระธรรมวินัย เป็นคำที่ใช้เรียกพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นคำประสมมาจากคำว่า ธรรม+วินัย พระธรรมคือความจริงของสิ่งทั้งหลาย เป็นเรื่องธรรมดามีอยู่แล้วในธรรมชาติ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิด มันก็มีอยู่อย่างนั้นเป็นธรรมดาเป็นธรรมชาติ เมื่อพระพุทธเจ้าค้นพบธรรมนั้นแล้วก็ทรงนำมาเผยแผ่เพื่อเกิดประโยชน์แก่หมู่มนุษย์

จากนั้นก็อาศัยหลักความจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติซึ่งเป็นเรื่องของกฎแห่งเหตุปัจจัยนั้นมาจัดตั้งวางเป็นระบบระเบียบในหมู่มนุษย์เรียกว่าวินัย Phra Dhammapitaga, (2008:3) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สิกขาบทหรือศีล ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก อธิบายความหมายของคำว่า วินัยไว้ว่า “พระวินัยอันบัณฑิตผู้รู้อรุณแห่งวินัยทั้งหลาย กล่าวว่า วินัยเพราะมีนัยต่างๆ เพราะมีนัยพิเศษและเพราะฝึกกายและวาจา”

ดังนั้นจึงสามารถแยกความหมาย วินัย ออกเป็น 3 นัย คือ Sawaeng Udom Si (2006:6)

1) วินัย หมายถึง นัยต่างๆ (วิริธ+นย) เพราะมีปาติโมกข์ 2 คือ ภิกขุปาติโมกข์และภิกขุณีปาติโมกข์ มีวิภังค์ 2 คือ ภิกขุวิภังค์และภิกขุณีวิภังค์และมีอาบัติ 7 กอง

2) วินัย หมายถึง นัยพิเศษ (วิเสส+นย) เพราะมีพระอนุบัญญัติเพิ่มเติมให้สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้วมีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น หรือผ่อนผันให้เหมาะสมแก่การกระทำความผิดหรือการล่วงละเมิด

3) วินัย หมายถึง กฎหรือข้อบังคับสำหรับการฝึกอบรมกายและวาจา เพราะเป็นเครื่องป้องกันการประพฤตินี้ไม่เหมาะสมทางกายและวาจา

คำว่า วินัย นั้นมีคำที่เป็นไวพจน์หรือคำที่เขียนต่างกัน แต่ความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาก มี 3 คำ คือ ศีล สิกขาบท และพระบัญญัติ ซึ่งมีความหมายเดียวกันคือ เป็นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาและการปกครอง โดยเฉพาะในหมู่พระสงฆ์

ในช่วงแรกของการก่อตั้งองค์การพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ายังไม่ได้บัญญัติ พระวินัย ทั้งที่เป็นปาฏิโมกข์และอธิสมจารพระภิกษุเมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาก็ถือปฏิบัติตามรูปแบบที่เป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้า มีทั้งธรรมและวินัย คำสั่งและคำสอนอยู่ด้วยกัน ซึ่งจัดเป็นจารีตศีลเรียกว่าโอวาทปาติโมกข์ มีใจความสำคัญดังนี้ “การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ความอดทน ความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นปริมธรรมผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิตผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะการไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในพระปาติโมกข์ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหารการอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญเติบโตได้มีผู้ศรัทธาเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก ทำให้สังคมสงฆ์มีความหลากหลาย เป็นเหตุให้มีการประพฤติดแตกต่างกันออกไป ตามฐานะและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ขนบที่ตนอาศัยอยู่ การประพฤติดผิดทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา จึงเกิดมีขึ้น อันเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองและให้การศึกษาแก่พระภิกษุโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) อาทิพรหมจริยสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาในฝ่ายมหัพัญญุต หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นพุทธอาณาเพื่อป้องกันความประพฤตินี้

เสียหายและวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้างเบาบ้างและมีการสวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์

2) อภิธมาจาริกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายชนบวชนิยมเกี่ยวกับ มารยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงาม สำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงาม มีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธามากยิ่งขึ้น

การบัญญัติพระวินัยนั้น พระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบหลักดังที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสกับพระสารีบุตรเมื่อครั้งพระสารีบุตรได้ทูลขอร้อง ให้ทรงบัญญัติวินัยหรือสิกขาบท และแสดงปาติโมกข์แก่พระสาวก อันจะเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ ดำรงอยู่ได้นาน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า เวลาและเหตุที่จะทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น จะต้องประกอบไปด้วยปัจจัย 5 ประการ คือ (1) สังคมสงฆ์ตั้งได้เป็นเวลานานพอสมควร (2) สังคมสงฆ์ขยายตัวใหญ่ขึ้น (3) มีผลประโยชน์เกิดมากขึ้น (4) มีผู้ทรงความรู้มากขึ้น (5) มีผู้ประพฤตินิดให้เป็นที่เสื่อมเสีย

จะเห็นได้ว่าการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยนั้น พระองค์ไม่ได้บัญญัติล่วงหน้า เหมือนกับการบัญญัติกฎหมายหรือกฎระเบียบขององค์การโดยทั่วไป แต่ทรงคำนึงถึงกาลเวลาและความเหมาะสมของเหตุการณ์เป็นหลักและพุทธวิธีในการบัญญัติสิกขาบทนั้นประกอบด้วย (1) เมื่อมีเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้น ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ (2) ตรัสถามภิกษุผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (3) ทรงดำเนินภิกษุที่ก่อเรื่อง (4) ชี้โทษแห่งการล่วงละเมิด (5) แสดงอาณิสงส์แห่งการสำรวมระวัง (6) บัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุถือปฏิบัติตาม

References

- Buddhadasa Phikkhu, (2010) **Buddhist business administration**, (Bangkok: Thai tips. Department of Religious Affairs, (2010), **Principles of management and management in the globalization era**, Bangkok : Department of Religious Affairs.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University, (1996), **Thai Tripitaka Version of Maha ChulalongkornRatchawitthayalai**, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Factory
- National Buddhism Office, **Sample development measure**, (Bangkok: Office of Buddhism Printing Office.
- Phrathep Pariyatsuthee, (2011), **Documentation for lectures on clergy and religion**.
- Phrarachyanavisit, (2009), **Temple management**, (Ratchaburi: Phetkasem Printing. Planning Division,(2011) **Sangha Administrators Guide**, (Bangkok: National Buddhism Printing Office.

- Phra Phayom Kalayano, (2010), **Buddhist Management in Buddhist Business Administration**, Bangkok: Thai Tips.
- Phra Thammapariyatsophon, (2010) **Development of the 2 Sangha Administrators**, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Factory.
- Phra Suthiworayanan, (2007) **Buddhi stperiscope** Bangkok: Mahachulalongkornraja vidyalaya Printing Factory.
- Phra Thammakosarjan, (2010) **Buddhist administration methods**, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Factory.
- Phra Dhammapitaga, (2008) **Disciplinary matters that are bigger than you think.**, Bangkok: Sahamikit Company Limited.
- Royal Academy, (2009). **Royal Institute Dictionary, BE 2542 (1999)**, (Bangkok: Nanmee Book Publishing Company Limited.
- Sakorn Suksriwong (2009), **Management: from the executive perspective**, Bangkok: GP Cyber Print Company Limited.
- Somkid Bangmo, (2002), **Management**, Bangkok: Thai Wattana Panich.
- Sawaeng Udom Si (2006), **The discipline of the Pikka 1, whether it is Maha Vajiralongkorn or Bhikkhuniwipang**, Bangkok: Prayoon Wong Printing Co., Ltd.,

การใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อลดปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย
The Use of The Buddha's Teachings to Reduce Problem Severity in
Thai Society

พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมมาโล* อนุวัต กระสังข์** พระมหาเกษม ภิฑฒิโสภณ***

บทคัดย่อ

ประเทศไทยนั้นเป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำไปให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ จึงเห็นได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันพบปัญหาพฤติกรรมความรุนแรงของคนในสังคมเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และคนสูงอายุ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบันเกิดขึ้นจากปัจจัยทางสังคมหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางครอบครัว สภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้อาจเพราะคนในสังคมเอาเวลาส่วนใหญ่ให้ไปกับการทำงาน หรืออาจจะเกิดจากการที่ยุคปัจจุบันเราใช้อินเตอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลายทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมความรุนแรงได้ ไม่ว่าจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันคนไทยจะหันหน้าเข้าหาพระพุทธศาสนาเพื่อนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาขัดเกลาจิตใจทำให้จิตใจสงบ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอาจมีส่วนสำคัญในการลดปัญหาความรุนแรงได้

คำสำคัญ: หลักคำสอนพระพุทธเจ้า, ปัญหาความรุนแรง

Abstract

Thailand is a society which accepts Buddhism and it's been built by the principle the teachings of Buddhism for a long time. Most of Thailand's lifestyle from birth until death it is related to the relationship with Buddhism. But when the world is open, in the fields of mass communication, economics, politics and

* philosophy program in Buddhist Management, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

cultures it is a great reason to bring Thai society into the world of globalization. Thai society is currently experiencing severe social problems such as adolescence, adulthood and the elderly. The problems that occur in Thai society today are caused by many factors such as family, environment and economy this may cause serious problems. Maybe because the people in the society took most of the time to work. Or maybe it is because of the present day, we use the Internet widely, many of which impersonate violent behaviour. Thai society in the past until now, Thai people are facing Buddhism to bring the teachings of Buddhism to the mind to calm the mind. Therefore, it can be seen that the doctrine of Buddhism can play an important role in reducing violence.

Keyword: Tteachings Buddha, Problem severity

บทนำ

หลักธรรมสำคัญของศาสนา ในแต่ละศาสนาจะมีหลักธรรมคำสอนปลีกย่อยแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนา แม้คนไทยส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังมีคนไทยอีกส่วนหนึ่งที่นับถือศาสนาแตกต่างกันไป ซึ่งทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะทุกศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องกัน คือ สอนให้ทุกคนละเว้นจากการทำความชั่ว ให้ทำความดี มีความรักและความเมตตาต่อกัน

พระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง (ธัมมวิจยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มีสิ่งนี้ จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตาม กฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ ชาติต่อๆ ไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา (Siriwan Piriyakunnatton and faculty, 2557 P. 172)

หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา

หลักพรหมวิหารธรรมนี้ บุคคลที่อยู่ร่วมกันจะต้องปฏิบัติต่อกัน ตลอดถึงสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย ตามสมควรแก่ฐานะ กาลเทศะและบุคคล เพราะเมื่อบุคคลได้ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ ย่อมทำให้ตนเองและสังคมมีความสุขเป็นเหตุให้สิ่งมีชีวิตและสิ่งอื่น ๆ ดำรงอยู่ในโลกนี้ตลอดไป และดำเนินไปได้ตามปกติ เป็นการรักษาทัวเอง เป็นการรักษาสัตว์อื่น เช่น สัตว์ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมตัวเราเอง สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย โดยผู้มีพรหมวิหารธรรม จะต้องใช้ให้ถูกต้องตามความหมายขององค์ธรรมแต่ละข้อ จึงจะไม่

เกิดความเสียหายเป็นอคติอันจะมีผลร้ายต่อสังคม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (Phanomphrai Chaiyong, 2547 P. 51)

พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์(พระธรรมปิฎก, 2557 หน้า 72) หลักธรรมนี้ ได้แก่

1. เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข 9 ด้วยจิตอันแผ่เมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสิ่งอื่น ซึ่งเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนด ความรัก ความหวังดี ความปรารถนาดีนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งมิตรภาพไมตรีของมนุษย์ที่มีต่อกัน ตลอดถึงสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย ต้องการมุ่งหวังแต่ความสุขแก่เขา ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใด นอกจากให้เขาเป็นสุข โดยการแสดงออก 3 ทาง ได้แก่

(1) เมตตากายกรรม เมตตาทางกาย ได้แก่ การกระทำและการแสดงออกทางกายที่ประกอบด้วย เมตตา

(2) เมตตาวาจากรรม เมตตาทางวาจา ได้แก่ การพูดเจรจาถ้อยคำที่ประกอบด้วย เมตตา

(3) เมตตามโนกรรม เมตตาทางใจ ได้แก่การมีจิตใจที่มุ่งหวังดี มีเจตนาดีต่อผู้อื่นและสิ่งอื่น

2. กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คือ เมื่อเห็นเขาตกอยู่ในความทุกข์ยากลำบาก เตือดร้อนก็คิดใฝ่ใจในอันที่จะช่วยปลดเปลื้องให้เขาพ้นจากความทุกข์ยากลำบากเตือดร้อนนั้น อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเตือดร้อน ปัญหาหรืออุปสรรคทั้งหลาย มีความใฝ่ใจ ที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเตือดร้อนให้ประสบกับความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรือง โดยมีบิดามารดาเป็นตัวอย่างของการแสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรม เพราะบิดามารดาจะ รู้สึกเป็นทุกข์เป็นร้อน ห่วงใยบุตรเมื่อเห็นบุตรมีความทุกข์หรือผิดหวังพร้อมกับหาวิธีเพื่อปลดเปลื้องความทุกข์นั้นด้วย ความเอ็นดูที่บริสุทธิ์ใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

3. มุทิตา ได้แก่ความรู้สึกลินดีด้วย เมื่อเห็นผู้อื่นหรือสิ่งอื่นอยู่ดีมีความสุข ตัวเองก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานพลอยยินดีปราบปลื้มบันเทิงใจด้วย เมื่อเห็นเขาเหล่านั้นประสบความสำเร็จ มีความเจริญงอกงามในตำแหน่งหน้าที่การงานยิ่งขึ้นไป

4. อุเบกขา ได้แก่ ความมีใจเป็นกลาง 2 คือ มองตามเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่งคั่ง เทียงตรงดุจตราขึง เมื่อมองเห็นบุคคลที่ได้รับผลของกรรมดีหรือกรรมชั่ว ซึ่งสมควรแก่เหตุที่ตนได้กระทำไว้ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยวางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยง ธรรมไม่เอนเอียงด้วยอคติ

อริยสัจ แปลความหมายว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ซึ่งเรียกกันสั้นๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แต่ละประการมีความหมายที่ควรทราบ ดังนี้

1. ทุข์ ความทุกข์ ความที่กายและใจทรมานบีบคั้นได้ยาก เป็นสิ่งที่ต้องกำหนดรู้ เป็นผลที่เนื่องมาจากเหตุปัญหของชีวิต พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่ามีทุกข์เหมือนกัน ทั้งทุกข์ขั้นพื้นฐานและทุกข์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

ทุกข์ขั้นพื้นฐาน คือ ทุกข์ที่เกิดจากการเกิด การแก่ และการตาย ส่วนทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ ทุกข์ที่เกิดจากการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากการประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากไม่ได้ตั้งใจปรารถนา รวมทั้งทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ อาทิ ความยากจน

2. สมุทัย เหตุที่เกิดทุกข์ คือ กิเลสตัณหาที่กระตุ้นจิตใจให้ส่ายแส่หาอารมณ์ที่ปรารถนาอยากได้ อยากมี อยากเป็น และอยากพ้นไปจากภาวะไม่ปรารถนา เป็นเหตุแห่งทุกข์ที่ต้องละ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์ทั้งหมดซึ่งเป็นปัญหาของชีวิต ล้วนมีเหตุให้เกิดเหตุ นั้น คือ ตัณหา อันได้แก่ความอยากได้ต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วยความยึดมั่น

3. นิโรธ ความดับทุกข์ คือ ภาวะที่เป็นผลจากการดับตัณหาและสามารถพ้นจากทุกข์ได้เด็ดขาด เป็นภาวะที่ต้องทำให้ประจักษ์แจ้ง พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์คือปัญหาของชีวิตทั้งหมดที่สามารถแก้ไขได้นั้น ต้องแก้ไขตามทางหรือวิธีแก้

4. มรรค ข้อปฏิบัติให้ลุถึงความดับทุกข์ ซึ่งมีองค์ประกอบ 8 ประการ อันเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างหรือทางดำเนินชีวิตที่ดีเลิศ จัดเป็นเหตุที่ควรเจริญ คือ ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงนิโรธ โดยสรุปเป็นหลักแห่งการศึกษาปฏิบัติสำคัญได้ 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

อริยสัจทั้ง 4 ประการนี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า สามกัถ์สิกเทศนา หมายถึง พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นแสดงเอง โดยไม่ต้องปรารถนาคำถามหรือการทูลขอร้องของผู้ฟังอย่าง การแสดงธรรมในเรื่องอื่นๆ อริยสัจ 4 ประการ เป็นวิธีการแห่งปัญญา ดำเนินการแก้ปัญหาตามเหตุผล ตามเหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหาของบุคคลด้วยปัญญาของตัวเอง (National Office of Buddhism, 2553)

ฆราวาสธรรม 4 หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ครองเรือนควรปฏิบัติ มี 4 ประการ คือ

1. สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความซื่อตรงต่อกันคนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ควรมีความซื่อสัตย์ต่อกันทั้งกาย วาจาและใจ จะทำให้เกิดความไว้วางใจกัน ร่วมมือกันพัฒนาครอบครัวให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นในฐานะที่เราเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว เราจึงควรแสดงความซื่อสัตย์ต่อพ่อแม่ พี่น้อง และสมาชิกทุกคนในบ้าน เช่น ไม่พูดปด มีความตั้งใจที่จะทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ เป็นต้น

2. ทมะ คือ การข่มใจ การฝึกฝนตนเองไม่ให้ประพฤติชั่วคนเราเมื่ออยู่ด้วยกัน ย่อมจะมีความขัดแย้งกันบ้าง สิ่งใดที่ไม่ตรงกับความคิดของเรา เราควรพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ไม่ควรแสดงกิริยาอาการโต้แย้งออกมาทันที ถ้าเราสามารถข่มใจและพิจารณาปัญหาให้เข้าใจแล้ว เราก็สามารถแก้ปัญหาด้วยความสงบเรียบร้อย

3. ขันติ คือ ความอดทน หมายถึง ความอดทนต่อสิ่งที่ไม่ดี อดทนต่อความยากลำบาก การอดทนต่อความยากลำบากทางกาย อดทนต่อการพูดจาไม่สุภาพ และอดทนจิตใจให้อยู่ในความ

สงบ ไม่โกรธ ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น ถ้าเรามีขันติในเรื่องต่าง ๆ แล้วจะทำให้เราอยู่ในครอบครัวได้อย่างมีความสุข

ความอดทนในที่นี้มีสี่ระดับ 1. อดทนต่อความลำบากตรากตรำ, 2. อดทนต่อทุกขเวทนา 3. อดทนต่อการกระทบกระทั่ง 4. อดทนต่อสิ่งที่เฝ้าชวนใจ หรือกิเลสซึ่งทนได้ยาก

4. จาคะ คือ การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่นเราอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ควรสละสิ่งของ แบ่งปันของกินของใช้ให้กันและกันตามสมควรแก่ฐานะ การแบ่งปันกันจะทำให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ

ผู้นำฆราวาสธรรม 4 ไปใช้ แม้อยู่ครองเรือนก็จะเป็นฆราวาส คฤหัสถ์ที่มีความสุขความสำเร็จในชีวิต หากเป็นนักบวชก็จะได้รับผลแห่งการปฏิบัติบำเพ็ญสมณธรรมด้วยสิ่งที่ตั้งใจปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม ทั้ง 4 ประการนี้

ความรุนแรง

โดยทั่วไป ความรุนแรงก็คือการทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งอาจจะเกิดจากธรรมชาติ อุบัติเหตุ หรือจากน้ำมือมนุษย์ก็ได้ ส่วนในอีกความหมายหนึ่ง ความรุนแรงคือสิ่งที่มาสกัดกั้นศักยภาพของชีวิต นอกจากความรุนแรงจะสกัดกั้นศักยภาพชีวิตอย่างถาวรเป็นอยู่แล้ว ความรุนแรงยังสกัดกั้นศักยภาพชีวิตในอีกแง่หนึ่งด้วย กล่าวคือศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากที่เป็นอยู่เดิม

ความรุนแรง (อังกฤษ: violence) นิยามโดยองค์การอนามัยโลกว่าเป็น การใช้กำลังหรือพลังทางกายโดยเจตนาต่อตนเอง ผู้อื่น หรือต่อกลุ่มหรือชุมชนอื่น โดยข่มขู่หรือแท้จริง เพื่อให้เกิดหรือมีความเป็นไปได้สูงว่าจะเกิดการบาดเจ็บ การเสียชีวิต การทำร้ายจิตใจ การพัฒนาไม่เพียงพอ หรือการลิดรอนนิยามนี้เกี่ยวข้องกับเจตนาของการก่อพฤติกรรมนั้น โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา ความรุนแรงพรากชีวิตผู้คนทั่วโลกไปมากกว่า 1.5 ล้านคนทุกปี สูงกว่า 50% เป็นเพราะอุบัติเหตุกรรม อีก 35% มาจากฆาตกรรม และอีก 12% เป็นผลโดยตรงมาจากสงครามหรือความขัดแย้งรูปแบบอื่น สำหรับผู้เสียชีวิตหนึ่งคนจากเหตุความรุนแรง ต้องมีการเข้าโรงพยาบาลหลายสิบครั้ง การเยี่ยมแผนกฉุกเฉินหลายร้อยครั้ง และการนัดของแพทย์หลายพันครั้งยิ่งไปกว่านั้น ความรุนแรงมักมีผลตลอดชีวิตต่อสุขภาพกายและจิตของเหยื่อ ตลอดจนหน้าที่ทางสังคม และชะลอการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม (Kanchana Srisawat. Siriluck Chitrabiab, 2551 P. 53.)

ความรุนแรง หมายถึง การทำร้ายร่างกาย การทำร้ายจิตใจ การทำร้ายทางเพศ และการทอดทิ้งเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

ความรุนแรงมี 4 ประเภท ดังนี้

1. การทำร้ายทางร่างกาย คือ มักเกิดจากการทุบ ตี ต่อย เตะ จับศีรษะโขกกับของแข็ง ซึ่งการทำร้ายร่างกายนี้จะส่งผลถึงสภาพจิตใจของผู้ถูกทำร้าย

2. การทำร้ายทางจิตใจ เป็นการกระทำด้วยกิริยา วาจา ท่าทาง สายตา สีหน้า จนทำให้ผู้ถูกกระทำเจ็บช้ำน้ำใจ อับอาย อาจถึงขั้นคิดสั้นได้

3. การทำร้ายทางเพศ ผู้ที่ถูกทำร้ายทางเพศมักได้แก่เพศหญิงและมีเด็กชายบ้าง เหมือนกันลักษณะการทำร้ายทางเพศมีหลายรูปแบบ เช่น การถูกจับหน้าอก ถูกจับก้น ถูกจับอวัยวะเพศ การถูกฝายชายเอาอวัยวะเพศมาถูไถร่างกายขณะอยู่ในที่ชุมชน การถูกปลุกปล้ำ การถูกข่มขืนโดยผู้ชายคนเดียว การถูกข่มขืนโดยผู้ชายหลายคน การถูกบังคับให้ถอดเสื้อผ้าเพื่อถ่ายภาพ ถูกพูดจาลามลาม ล่วงเกินทางเพศ เป็นต้น

4. การทอดทิ้งเด็ก อาจทอดทิ้งตั้งแต่แรกเกิด จนถึงการทอดทิ้งเด็กโตซึ่งอายุไม่เกิน 18 ปี จนผู้ถูกทอดทิ้งได้รับความเดือดร้อน หรือถึงขั้นเสียชีวิต ปัจจุบันนี้เรื่องการทอดทิ้งเด็กมีมากมาย ในสังคมไทยทั้งนี้เกิดจากการไม่รับผิดชอบของผู้ใหญ่และพวกวัยรุ่นใจแตกทั้งหลายก่อให้เกิดปัญหาสังคม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความรุนแรง ไม่ได้หมายถึงให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย แต่การปล่อยให้ออดอาหาร การไม่สนใจความเป็นตายของผู้อื่น การข่มขู่ให้ผู้อื่นหวาดกลัว การใช้คำพูดที่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น ล้วนเป็นความรุนแรงได้ทั้งสิ้น (Foundation for women, 2560)

สาเหตุของการเกิดความรุนแรงในสังคม

1. มีค่านิยมและเจตคติที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงกับชาย เช่น แนวคิดที่ว่าภรรยาเป็นสมบัติของสามี หรือแนวคิดที่ว่าลูกเป็นสมบัติของพ่อแม่ เป็นต้น
2. มีความเจริญด้านวัตถุ แต่ขาดการพัฒนาด้านจิตใจ ทำให้คนในสังคมเสื่อมศีลธรรม และยึดผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้งส่งผลให้เกิดการแข่งขันทางวัตถุ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาต่างๆ และในที่สุดก็จะนำมาสู่สภาพของครอบครัวที่ล่มสลาย
3. ความไม่พร้อมที่จะมีครอบครัว โดยอาจมีสาเหตุมาจากสภาพร่างกาย จิตใจ อายุ สุขภาพ อนามัย และฐานะทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดปัญหาความรุนแรง
4. การได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรง เช่น พ่อแม่ ครูทำโทษด้วยความรุนแรง เมื่อทำผิดทำให้มีทัศนคติว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติที่ช่วยหยุดยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้
5. ปัญหาเศรษฐกิจต่ำ การเลิกจ้างงาน ธุรกิจล้มละลาย ค่าครองชีพสูง ทำให้เกิดความเครียดสูง และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา
6. ระบบการศึกษาที่สร้างความกดดันให้กับผู้เรียน เช่น กรณีของผู้เรียนที่ผิดหวังจากระบบการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง แล้วตัดสินใจฆ่าตัวตาย
7. อิทธิพลสื่อมวลชนที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารให้เกิดผลลบแก่ผู้รับข่าวสารอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เช่น ค่านิยมฟุ้งเฟ้อ การใช้ความรุนแรง การผลิตสื่อโฆษณา สื่อลามก อนาจาร ที่ก่อให้เกิดการเลียนแบบในทางที่ไม่ถูกต้อง
8. ความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับปัญหาความรุนแรง เช่น ความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว ความรุนแรงทางเพศเกิดขึ้นเพราะผู้หญิงเป็นฝ่ายผิด หรือสมยอมเอง ทำให้ผู้ประสบปัญหาพยายามปิดไว้เป็นความลับ และด้วยความเชื่อดังกล่าวทำให้คนในสังคมไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยว และให้ความช่วยเหลือทำให้เกิดปัญหามากมาย (Preecha Oupayokhin, 2538 P. 101)

ผลกระทบของความรุนแรงในสังคม

ผลกระทบของความรุนแรงในสังคมที่เกิดต่อบุคคล ครอบครัว และสังคม มีดังนี้

ผลกระทบต่อบุคคล

- 1.1 ถูกทำร้ายร่างกายทำให้เกิดการบาดเจ็บ พิการ หรือเสียชีวิต
- 1.2 สภาพของจิตใจถูกกระทบกระเทือน มีความวิตกกังวล ซึมเศร้า เหม่อลอย ขาดสมาธิ
- 1.3 เกิดความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักจากการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร
- 1.4 เกิดการเลียนแบบผู้กระทำความรุนแรง
- 1.5 มีพฤติกรรมต่อต้านสังคม

ผลกระทบต่อครอบครัว

1.1 ครอบครัวแตกแยก มีปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เกิดการเป็นหม้ายหรือกำพร้าขาดบิดามารดา

1.2 เกิดความยากจนและว่างงาน เพราะบิดามารดาต้องหยุดงานที่ไม่ม้งานทำ ทำให้ครอบครัวขาดรายได้

ผลกระทบต่อสังคม

เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นในสังคม จะส่งผลกระทบได้ ดังนี้

1.1 ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมที่ไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะกับเด็กและสตรี

1.2 ขาดความสงบสุขเนื่องจากการทะเลาะเบาะแว้ง การด่าทอทุบตีทำร้ายกันในครอบครัว ซึ่งก่อความรำคาญต่อเพื่อนบ้าน

1.3 ครอบครัวบางครอบครัวเป็นหน่วยผลิตทางเศรษฐกิจโดยตรง ดังนั้นเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น สามารถส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมได้

1.4 ปัญหาสังคมจะเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากสถาบันครอบครัวไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือชุมชน เพื่อพัฒนาหรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมได้

1.5 ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง เป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของสตรี การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศ การประกอบอาชีพ และเป็นการทำลายเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม (Sukanya Sodsri, P. 602-605)

สื่อกับความรุนแรง

สื่อถือว่าเป็นศูนย์กลางในการนำเสนอให้สาธารณชนได้รับรู้ ซึ่งปัจจุบันยุคโลกไร้พรมแดน ผู้คนทุกเพศทุกวัยล้วนต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสาร ทำให้สื่อมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในทางกลับกันสื่อจะต้องเพิ่มความระมัดระวังในการทำหน้าที่ให้มากขึ้น โดยเฉพาะการนำเสนอภาพหรือข้อความที่แสดงออกถึงการใช้ความรุนแรง สื่อลามกอนาจารที่ก่อให้เกิดการเลียนแบบในทางที่ไม่ถูกต้อง การเผยแพร่ภาพลามกทางสื่อต่างๆ ทั้งสิ่งพิมพ์ วีดิทัศน์ อินเทอร์เน็ต และสื่ออื่นๆ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต ซึ่งถูกใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารเพื่อชักจูงให้หลงเชื่อ นำไปสู่การกระทำความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ รวมไปถึงสื่อที่มีเนื้อหาใช้ความรุนแรง อาจทำให้เกิดความตระหนัก หวาดกลัวซึ่งถือเป็นการทำร้ายทางด้านอารมณ์ และจิตใจแบบหนึ่ง

การนำเสนอของสื่อที่อาจเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาความรุนแรง มีดังนี้

1. สื่อที่นำเสนอภาพลามกอนาจารต่างๆ ที่เผยแพร่ทางสื่อต่างๆ เช่น วีดิทัศน์ หนังสือ ภาพยนตร์ รูปภาพ แผ่นดิสก์ รวมทั้งการเสพของมีนเมาและการเที่ยวในสถานเริงรมย์ต่างๆ มีส่วนช่วยทำให้เกิดอาชญากรรมทางเพศ
2. สื่อที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในทางลบ อาจเป็นการสร้างค่านิยมความรุนแรงให้กับผู้รับข่าวสารมากยิ่งขึ้น
3. สื่อที่ขาดการนำเสนอแนวคิดและวิธีการในการนำเสนอทักษะการสื่อสารที่ดีเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทชายหญิง ได้แก่ ทักษะการสื่อสารระหว่างคู่สมรส พ่อแม่ลูก รวมถึงการสอนทักษะการสื่อสารซึ่งรวมอยู่ในทักษะชีวิต
4. สื่อทางอินเทอร์เน็ต ที่มีการนำเสนอภาพหรือข้อความลามก และข้อมูลต่างๆ รวมทั้งการสนทนาที่อาจชักจูงไปในทางไม่เหมาะสม หรือก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรง

จากปัญหาสื่อนำเสนอสิ่งไม่สร้างสรรค์ ดังที่กล่าวมาจะส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน และประชาชนที่เป็นผู้บริโภคข่าวสาร จึงมีความจำเป็นต้องรณรงค์ให้สื่อมวลชนทุกแขนงนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมไม่นำเสนอสื่อที่สามารถกระตุ้นพฤติกรรมความรุนแรง มีมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ ผู้ผลิตสื่อนำเสนอในสิ่งไม่มีพิษมีภัย เมื่อบริโภคแล้วเกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม สร้างความสงบสุขให้เกิดแก่ตนเอง และสังคมส่วนรวม ดังนั้น หน้าทีของสื่อที่ดี คือ นำเสนอข้อมูลข่าวสารในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม คำนึงถึงประชาชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ที่ยังขาดวุฒิภาวะทางด้านความคิดและอารมณ์ เพื่อให้เขาได้รับรู้ในสิ่งที่ดีงามและสร้างสรรค์มากกว่าเรื่องที่โหดร้ายหรือเรื่องลามกอนาจารต่างๆ เป็นประเด็นสำคัญ (Siriphin Inraprasert, 2557 P. 26-28)

การป้องกันปัญหาความรุนแรงในสังคม

การป้องกันปัญหาความรุนแรงในสังคม จะให้บังเกิดผลอย่างสมบูรณ์และยั่งยืนได้นั้น ทุกระดับของสังคมต้องร่วมมือกัน โดยมีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้ (Wanchai Watnasap, 2547 P. 198.)

ระดับบุคคลและครอบครัว

1. การเลี้ยงดูอบรมลูกชายและหญิงต้องมีความเสมอภาค สอนให้ช่วยเหลือเกื้อกูล เคารพสิทธิซึ่งกันและกันไม่ใช้อำนาจ ไม่เอาเปรียบ ผู้เป็นพ่อแม่ต้องฟังความเห็นของลูก และสอนทักษะระงับอารมณ์โกรธที่เหมาะสมด้วย
2. ดำรงชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟังเฟ้อตามกระแสวัตถุนิยม ครอบงำอยู่ในศีลธรรมอันดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขชื่อเสียงยศถาบรรดาศักดิ์ รับผิดชอบในหน้าที่ของตน

ระดับสังคม

1. รัฐควรจัดให้มีหน่วยงานบริการแนะแนว และคำปรึกษาปัญหาชีวิตสมรส ปัญหาครอบครัวกระจายไปสู่ชุมชนมากขึ้น
2. รัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนเกิดความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึก เรื่องสิทธิเด็ก สิทธิสตรี และสิทธิมนุษยชน
3. มีการแก้ไขกฎหมายให้มีความทันสมัยโดยเฉพาะกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว กฎหมายที่ก่อให้เกิดช่องว่างในเรื่องความไม่เสมอภาค และทำให้สตรีต้องตกอยู่ในภาวะจำยอมควรได้รับการแก้ไข และควรมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเผยแพร่กฎหมายดังกล่าวให้ประชาชนทราบ
4. องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนต้องมีมาตรการในการป้องกันและควบคุมสื่อให้เสนอข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสม และผู้ผลิตสื่อต้องแสดงความรับผิดชอบต่อในการนำเสนอสื่อทุกรูปแบบ
5. ระบบการศึกษา ต้องให้ความสำคัญในการบรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องจริยธรรมทางเพศ การเป็นพ่อแม่ที่ดี สิทธิสตรี สิทธิเด็ก และสิทธิมนุษยชน รวมไปถึงการสอนทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยเหตุผลและสันติวิธี

การมีส่วนร่วมในสังคัมพุทธ

การมีส่วนร่วมในสังคัมพุทธ คือ การที่พุทธศาสนิกชนจะต้องส่วนเข้ามาช่วยเหลือสังคัมที่ตนเองอาศัยอยู่ให้มี ความสงบสุข ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเป็นสมาชิกที่ดีของสังคัม ซึ่ง พระธรรมปิฎก กล่าววว่า

1. คนมีคุณแก่ส่วนรวม สมาชิกที่ดีของสังคัมจะเป็นผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคัม มีธรรม คือ หลักความประพฤติ ดังนี้

1.1 มีหลักพรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ดุจพระพรหม 4 อย่างคือ มีเมตตา คือความรักความปรารถนาดี มีไมตรีจิตที่ดี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข มีความกรุณา คือความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง มีมุทิตา คือความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน และมีอุเบกขา คือความมีใจเป็นกลาง มองตามความเป็นจริง ไม่เอนเอียง หรือมีอคติ เป็นต้น ((Phra Brahmagunabhorn, 2560 P. 73)

1.2 บำเพ็ญการสงเคราะห์ คือ ปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 อย่าง คือ ทาน คือการให้ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา แก่เพื่อนร่วมสังคัม ปิยวาจา คือ เจรจาอ่อนหวาน พูดคำที่สุภาพ อ่อนโยนและเป็นคำที่มีประโยชน์ที่ผู้ฟังได้ฟังแล้วชื่นใจ สบายใจเห็นประโยชน์ในคำพูดนั้น พูดให้กำลังใจ เป็นต้น อัถถจริยา คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่ การไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนมนุษย์ และไม่นิ่งดูตายเมื่อผู้อื่นขอความช่วยเหลือ การสนับสนุนในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคัม และ สมานัตตา คือ การปฏิบัติตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งจองหองในเมื่อได้ดีมีฐานะ ซึ่งได้แก่ การให้ความนับถือเพื่อนมนุษย์ ผู้มีฐานะศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับตน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลที่ด้อยกว่าตน เป็นต้น (Phardhampitaka. 2537 P. 35)

2. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชนคนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ซึ่งจะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดี มีธรรม คือหลักความประพฤติ ดังนี้

2.1 พึ่งตนเองได้ คือทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะ หรือหมู่ญาติ ด่วนการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งตนเอง เรียกว่า นาถ-กรณีธรรม 10 ประการคือ มีศีล คือประพฤติดีมีวินัย มีพหุสัจจะ คือมีการศึกษาเล่าเรียนมาก มีกัลยาณตา คือรู้จักคบคนดี มีโสวจัสสตา คือเป็นคนพูดง่าย ไม่กระด้างดื้อรั้น มีกิงกรณีเยสุ ทักขตา คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือกิจการของหมู่คณะ มีธรรมกามตา คือ เป็นผู้ใฝ่ศึกษาหลักธรรม สิ่งดีงามทั้งหลาย มีวิริยารัมภะ คือมีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน มีสันตุภูมิ คือ มีความรู้จักพอ

ไม่โลภมาก มีสติ คือมีสติมั่นคง มีความรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา และมีปัญญา คือเป็นผู้เข้าใจถึงเหตุผล รู้ตัวรู้ชั่ว เป็นต้น

2.2 อยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึ่งปฏิบัติหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) มี 6 ประการคือ มีเมตตากายกรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วย เมตตา นั่นคือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน แต่ มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกร่วมกัน เป็นต้น มีเมตตาวจีกรรม ได้แก่ การเข้าไป ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือใช้หลักการพูด โดยการเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียดสีกัน เป็นต้น มีเมตตามโนธรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือการไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน เป็นต้น แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาด้วยความชอบธรรมแก่เพื่อร่วมสังคม ได้แก่ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคเครื่องมือการเกษตร ตลอดจนวิทยาการความรู้ต่างๆ ให้แก่เพื่อนร่วมสังคม รวมตลอดถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ไม่ทำลายระบบนิเวศน์ สิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลกระทบมวลมนุษย์ เป็นต้น รักษาความประพฤติ(ศีล) เสมอกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันอย่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาคกัน และ มีความเห็นร่วมกัน ไม่วิวาทเพราะมีความเห็นผิดกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกันจะต้องยอมรับในกฎกติกาทางสังคมที่กำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคมก็ไม่เอารัดเอาเปรียบกันหรือข่มเหงกีดกันผู้อื่น มีแต่จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วย

3. คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดีสมาชิกของรัฐผู้มีส่วนร่วมให้เกิดการปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย พึ่งรู้หลักและปฏิบัติดังนี้

3.1 รู้หลักอธิปไตย คือ รู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่า อธิปไตย 3 ประการคือ อัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ของตนเป็นใหญ่ ฝ่ายที่เป็นกุศลในด้านนี้คือ การเว้นจากการทำความชั่ว มุ่งทำความดีด้วยการเคารพตนเอง โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทา สรรเสริญ เป็นต้น ฝ่ายที่เป็นกุศลได้แก่ เว้นจากการทำชั่ว มุ่งทำความดีด้วยการเคารพเสียงของชนหมู่มาก และ ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยการคำนึงถึงสิ่งที่ได้ศึกษา ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริง และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักพิจารณาอย่างถ่องแท้ ตามกำลังสติปัญญา และมุ่งคิดพิจารณาด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงาม ตามหลักโดยทั่วไปได้แก่ การรู้จักเคารพหลักการ กฎระเบียบ กติกา และข้อบังคับทางสังคมหรือองค์กรนั้น ๆ ดังนั้นหากเราต้องการถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ จะต้องยึดหลักของธรรมาธิปไตย โดยมีได้ถือตนหรือถือโลกเป็นใหญ่ (Phardhampitaka, 2542 P. 47)

3.2 มีส่วนในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการมีส่วนร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว ที่เรียกว่า อปริหานิยธรรม คือ หมั่นประชุมกัน

เนื่องด้วย พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่ทำตามอำเภอใจตนเอง ให้เกียรติผู้รู้ผู้มีประสบการณ์ ให้เกียรติ และคุ้มครองสตรี เคารพสักการะโบราณสถาน และดูแลรักษาผู้ทรงศีล

สรุป

ประเทศไทยนั้นเป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจาก หลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึง ตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้น ทั้ง ในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำไปให้สังคมไทย ก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลายๆ ด้าน ทั้งนี้ยังทำให้สังคมเกิดความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งจากสถาบันครอบครัว วัยเด็ก วันรุ่น และวัยผู้ใหญ่ เรามักจะเห็นความรุนแรงได้บ่อยขึ้นเนื่องจากโลกมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก หลักธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้าจึงมีส่วนสำคัญ หลักธรรมสำคัญของศาสนา ในแต่ละศาสนาจะมีหลักธรรมคำสอน ปลีกย่อยแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนา แม้คนไทยส่วนใหญ่ จะนับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็มีคนไทยอีกส่วนหนึ่งที่นับถือศาสนาแตกต่างกันไป ซึ่งทุกคน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะทุกศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องกัน คือ สอนให้ ทุกคนละเว้นจากการทำความชั่ว ให้ทำความดี มีความรักและความเมตตาต่อกัน พระพุทธศาสนาจึง เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะสามารถนำหลักการสำคัญที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในการ แก้ปัญหาในแบบองค์รวม เพื่อจะทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างครบวงจร อันจะส่งผลดีกับการ แก้ไขปัญหาวิกฤติต่างๆ ของสังคมไทยต่อไป ซึ่งการแก้ปัญหานี้เป็นระบบนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การนำเอาหลักธรรมทางศาสนาประยุกต์เข้ากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้าง คุณภาพชีวิตเยาวชนคนรุ่นใหม่ของสังคมในยุคต่อไป โดยสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อ เยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสถาบันแรกที่ทำให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแล ทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้วก็จะสามารถให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มี คุณภาพและคุณธรรมได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสงบ สุข เพราะเยาวชนในวันนี้ก็คือผู้นำและพัฒนาสังคมประเทศชาติในวันข้างหน้า

Reference

- Foundation for women. **The Ministry of culture:** Control the intensity the content Dramaandfilm.[online].source,http://www.mcot.net/cfcustom/cache_page/177153.html> [4. December .2560].
- Kanchana Srisawat. Siriluck Chitrabiab, “Violence **XYX Syndrome The genetic behavior.**”, Journal of disease control. That year. 34 Vol 4 October- .December 2551 : 513.

- National Office of Buddhism. 4 noble truth.[online], source:<http://www1.onab.go.th/index.php?option> [15 May 2010].
- Phanomphrai Chaiyong. **Buddhism**. [online], source: <https://medium.com>. [9 August 2018. P.51].
- Phra Brahmaganabhorn P.A. Payutto. **Young Buddhist Association of Thailand: Brahmavihara4**. [online], source: <https://web.ybatnet.org/th/blog/>. [7 /02/ 2560].
- Phardhampitaka. **Buddhist solution to the 21**. Bangkok: Buddhist Foundation, 1996.
- Phardhampitaka. **Buddhism development and society**. Bangkok: Printing Department of religious affairs.1999.
- Phardhampitaka. **Means 4**. [online], source: <http://www.nkgen.com/thampidok.htm>
- Preecha Oupayokhin. “**The analysis of the problems of family violence**”, Journal of Sukhothai thammirat. That year 8 Vol 3 September- December 1995:100-101.
- Siriphin Inraprasert. **The Relationship between Media Influence and Youth in Bangkok**. SDU Res. J.10 (3): Sep – Dec 2014. P. 26-28.
- Siriwan Piriyaakunnatron and faculty. **The application of the doctrine of Buddhism experience**. Songklanagarind Journal of Nursing Vol. 34 No.2 May - August 2014.
- Sukanya Sodsri. **The Problem of Family Violence in Thai Society**. Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage. Journal of MCU Peace Studies Special Issue. P.602-605.
- Wanchai Watnasap. **In the conflict, principle and solve the problem**. (Khonkaen: Siripun offset Printing company. 2004. P.198.

ชายไทยกับความศรัทธาการบวชในพระพุทธศาสนา Thai men and faith, ordination in Buddhism

พระสมพล ยสชาติ (คล้ายสุบรรณ) *

บทคัดย่อ

“การบวช” เป็นเรื่องของประเพณีที่ต้องเกิดขึ้นในช่วยชีวิตของลูกผู้ชาย นั่นจึงจะถือได้ว่าเป็นชายเต็มตัว ได้นามว่า “จิต” ซึ่งย่อมาจากคำว่า “บัณฑิต” อันหมายถึงผู้ใช้ชีวิตด้วยปัญญา ซึ่งเรื่องการบวชนั้นได้เปลี่ยนไปมากน้อยแค่ไหนได้มีการศึกษาถึงขนาดมีงานวิจัยให้เห็นมาบ้างแล้ว โดยคำว่า “บวช” นั้นถูกใช้จนกลายเป็นการสื่อสารความหมายที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม จนปัจจุบันอาจเป็นแค่แฟชั่นชั่วคราวที่ถูกหยิบมาใช้มากกว่าจะมองที่ความชัดเจนและการถือปฏิบัติอย่างถูกต้องและจริงจัง การบวชนั้นจะมีวิธีและขั้นตอนในการขัดเกลาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทางร่างกาย เช่น การเดิน การนั่ง การยืน การนอน เรียกว่าอิริยาบถทั้ง 4 และอิริยาบถย่อย ทางด้านจิตใจ คือการข่มใจให้สงบในกิเลสต่าง ๆ เป็นคนมีน้ำอดน้ำทน ไม่มโหโรภร่ง่าย พร้อมทั้งเบื้องต้นได้ศึกษาไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึงข้อสำหรับศึกษา, การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่างคือ 1) อธิศีลสิกขา คือศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดีงาม 2) อธิจิตตสิกขา คือศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็น 3) อธิปัญญาสิกขา คือศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง วินัย เป็นเครื่องมือสำคัญขั้นแรกที่ใช้ในการฝึกขั้นศีล มีแต่วินัยแม่บท ของชุมชนใหญ่น้อยไปจนถึงวินัยส่วนตัวในชีวิตประจำวัน วินัย คือ การจัดตั้งวางระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันของหมู่มนุษย์เพื่อปรับจัดเตรียมสภาพชีวิตสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลักษณะแห่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมและพร้อมที่จะเป็นอยู่ปฏิบัติกิจและดำเนินการต่างๆ เพื่อก้าวหน้าไปอย่างได้ผลดีที่สุดสู่จุดหมายของชีวิต

* philosophy program in Buddhist Management, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

"Matriculation" is a tradition that must occur in saving human lives. That is considered a full man named "Thit" which means the word "graduate" which means a person who lives with wisdom There are many studies, some of which can be seen by the term "ordination" which used to be a means of communication that has changed from now on. It is a time of fashion that is chosen rather than looking at the clarity and practicality of being correct and serious. The ordination will include methods and procedures for physical and mental refinement, such as walking, sitting, standing, sleeping, known as the four postures and psychological sub-gestures, which are restraining refuge in various interests. Man of water is not angry and angry, along with a preliminary study of three dimensions of meditation, wisdom, wisdom, meaning 3 means education, training and self-study in 3 things: 1.) Sikhism is Education, rules, practices and good practices 3. Keeping the mind calm, ie education, intelligence, self-evident wisdom, only in the community, only large and small discipline, personal discipline in daily life Discipline is the establishment of a set of rules about living and human coexistence in order to prepare for life, society and the environment. Including the characteristics of various relationships to be in a suitable condition and ready to live and perform various tasks in order to progress to the best results in life

บทนำ

ผู้เขียนมุ่งหวังให้เป็นกรณีศึกษา เพราะในปัจจุบันการบวชจะต้องมีวิธีการที่ยุ่ยากมากขึ้น อย่างน้อยเพื่อให้เห็นว่า การบวชเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถฝึกฝนพฤติกรรมทางร่างกายและจิตใจที่แข็งแกร่งให้มีความเอื้อเพื่อเอื้ออารีหรือประโยชน์ของตนเองต่อบุคคลและชุมชน เพราะบทความการบวชมีแนวทาง ดังนี้ 1)ความสำคัญของการบวช การบวช” นั้นถือเป็นหนึ่งสิ่งปฏิบัติที่ยึดถือกันมานาน โดยนิยมให้บุตรชายที่อายุครบ 20 ปี ได้เข้าสู่อุปสมบท เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา 2)ข้อดีของการบวชพระ ในการบวช คนโบราณ ถือว่าคนที่ยังไม่ได้บวชเรียน เป็นคนที่ไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นผู้ที่ยังไม่ควรแก่การครองเรือน ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าการอบรมบ่มนิสัยให้ดีมีศีลธรรม และเป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา ผู้ให้กำเนิด 3)คุณสมบัติของผู้บรรพชาอุปสมบท ผู้อุปสมบทต้องอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ต้องไม่เป็นโรคติดต่อ เป็นต้น 4)ประโยชน์ของการบรรพชาและอุปสมบท คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข และหลักธรรมคำสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง

5) การบวชจะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จได้อย่างไร จะเป็นช่วงที่เราเองได้รับการฝึกฝนอย่างเข้มข้น ต่างจากชีวิตปกติ

ความสำคัญของการบวช

การบวชตามความหมายว่า การบวช ตรงกับคำว่า ปพพชชา แปลว่า หลีก เว้นจากความชั่ว ซึ่งเดิมนั้นมุ่งหมายเอาผู้ที่เบื่อหน่ายและต้องการหลีกหนีจากโลก “การเบื่อหน่าย” จึงถือเป็นจุดเบื้องต้นของนักบวช โดยเบื้องต้นของการหลีกออกก็เพียงเพื่อขจัดความวุ่นวาย เพราะเห็นว่าการดำเนินชีวิตแบบฆราวาสมีบางอย่างที่ตนเองไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ การหลีกออกจึงเป็นเพียงกิริยาที่แสดงออก ไม่ใช่ว่านั่นคือบวชเป็นพระทันทีทันใด ต่อเมื่อเริ่มมีเป้าหมายที่ตนเองต้องการแสวงหาจึงเกิดการบวชขึ้นอย่างจริงจัง ในสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ “การบวช” นั้นถือเป็นหนึ่งสิ่งปฏิบัติที่ยึดถือกันมานาน โดยนิยมให้บุตรชายที่อายุครบ 20 ปี ได้เข้ารับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา การบวชในรูปแบบนี้อาจกินเวลา 15 วัน 1 เดือน หรือ 1 พรรษา ถึงแม้ว่า จะดำรงภาวะของความเป็นนักบวช เพียงชั่วระยะเวลาอันเล็กน้อย แต่ในระยะเวลาไม่นานนี้ผู้ที่ได้เปลี่ยนตัวเองไปสู่การเป็นบรรพชิต จะได้เรียนรู้พระธรรมวินัย และเป็นเสมอเครื่องหมายว่าได้ก้าวข้ามไปสู่ความสมบูรณ์ ทั้งนี้มีความเชื่อสืบเนื่องกันว่า คนที่ยัง ไม่ได้บวชเรียน เป็นคนที่ไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นผู้ที่ยังไม่ควรแก่การครองเรือน “การบวช” เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาของคนไทยที่นำประโยชน์หลายประการมาสู่ตัวของผู้นบวช ครอบครัวยุ และสังคม และทำให้มีโอกาสได้ซึมซับคำสอนมากขึ้น อันจะช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในภายหน้าสืบต่อไป ระหว่างที่อยู่ในเพศบรรพชิต จะมีกระบวนการกล่อมเกล่าให้พระภิกษุเป็นผู้มีความสะอาดทางกาย ทางวาจาและทางใจ งดเว้นจากความชั่วทางกาย วาจา เว้นจากการเบียดเบียนตน และ ผู้อื่น ให้ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน การเตรียมกายและใจให้ผ่องแผ้ว จัดการกับกิจธุระในทางโลก ให้หมดกังวล การบวชจะเปลี่ยนไปตลอดเวลา และเป็นความหลากหลายที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า เหมือนดอกไม้ที่หลากหลายพันธุ์แต่หากมาจัดวางอย่างเหมาะสมก็จะดูงดงามขึ้นได้ และการจัดวางอย่างเหมาะสมนั้นคือ “ธรรมและวินัย” บนฐานคิดที่ฝังรากว่า พระพุทธศาสนาจะพัฒนาคนให้ได้รับโอกาสเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างแท้จริง

ผู้เขียนได้สรุป ผู้ที่มาบวชจะถูกฝึกด้วยพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากความประพฤติในชีวิตประจำวันเช่นนี้ ซึ่งก็คือการฝึกดูแลตัวเองไปพร้อม ๆ กับการฝึกแก้ไขนิสัยไม่ดีของตัวเอง เมื่อแก้ไขนิสัยไม่ดีได้สำเร็จ หนทางข้างหน้าก็จะราบรื่นขึ้น เพราะใจจะคิดในสิ่งที่ควรคิด ปากจะพูดในสิ่งที่ควรพูด กายจะทำในสิ่งที่ควรทำ เมื่อเราคิด พูด ทำ ในสิ่งที่ควรจนติดเป็นนิสัยไปแล้ว บาปก็จะไม่เกิด หรือหากเผลอเผลอหลงลืมไปบ้าง แม้เป็นบาปก็เกิดน้อย ในขณะที่ความดีมีเพิ่มมากขึ้น บุญก็เกิดมากขึ้น เมื่อบุญเกิดกับตัวเองมากขึ้น ถึงเวลาจะอุทิศให้คุณพ่อคุณแม่ที่ละโลกไปแล้ว ก็อุทิศไปให้ท่านได้มากขึ้น หากท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็เบาใจว่า เราบวชแล้วได้มาฝึกหัดขัดเกลาร่างกายตามพระธรรมวินัย

ข้อดีของการบวชพระ

ประเพณีของคนไทยเรา ที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนมากนิยมให้ลูกหลาน ได้เข้าสู่ การบรรพชาอุปสมบท เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่า จะดำรงภาวะของความ เป็น นักบวช เพียงชั่วระยะเวลาอันเล็กน้อย ก็ยังมีความพอใจในภาวะเช่นนั้น ในการบวช คนโบราณ ถือ ว่าคนที่ยัง ไม่ได้บวชเรียน เป็นคนที่ไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นผู้ที่ยังไม่ควรแก่การครองเรือน ผู้ชายทุก คนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้ตีสีศีลธรรม และเป็นการ ตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา ผู้ให้กำเนิด ดังนั้นการบวชจึงถือว่าเป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับ ลูกผู้ชายทุกคน เรื่องประเพณีบวชเป็นภูมิปัญญาของคนไทยอย่างน้อยที่สุด ก็จะได้ประโยชน์หลาย ประการ เช่น 1) มีผู้สืบทอดอายุพระศาสนาด้วยการบวชเรียน 2) ช่วงวัยดังกล่าวถือว่าอยู่ในช่วง "เลือดร้อน" หากได้บวชอยู่ในร่มเงาของผ้ากาสาวัตรก็ช่วย ประกันภัยต่าง ๆ ได้พอสมควร โดยเฉพาะภัยที่เกิดเพราะความ "เลือดร้อน" 3) ทำให้มีโอกาสได้ซึมซับคำสอนมากขึ้น อันจะช่วย ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในภายหน้าสืบต่อไป การบวช เป็นศัพท์ที่ใช้ในทางศาสนาโดย มีขั้นตอนที่จะทำให้บุคคลธรรมดาผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ กลายเป็นนักบวชของศาสนาที่ตนนับถือนั้น การบวชมักประกอบไปด้วยพิธีกรรมและแบบพิธีต่าง ๆ ซึ่งขั้นตอนการบวชเองนั้นก็มีความแตกต่าง กันไปตามศาสนาและชื่อเรียกขาน ผู้ที่กำลัง เตรียมเข้าสู่การบวชเรียกว่า ผู้เตรียมบวช ใน พระพุทธศาสนา

ผู้เขียนได้สรุป วัฒนธรรมชาวพุทธ เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งแฝง วิธีการฝึกฝนคุณธรรมด้วยกิจวัตร และกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดเป็นอุปนิสัยตลอด จนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน เช่น วัฒนธรรมการใช้และดูแลรักษาปัจจัย 4 วัฒนธรรม การดูแลรักษาสุขภาพ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี จึงสะดวกต่อการนำไปเป็นแบบแผนในการ ปฏิบัติตัว และใช้ฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป เพราะจะมีหลักปฏิบัติที่ ชัดเจน เข้าใจง่าย เมื่อใครลงมือปฏิบัติตามแล้ว คุณธรรมพื้นฐานที่จะเกิดขึ้นทันที คือ 1. ความรู้จัก รับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานของตนเองและส่วนรวม มีความสม่ำเสมอในการทำความดี 2. ความ กระตือรือร้นในการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม 3. ความอดทน และอดกลั้น 4. ความมีน้ำใจต่อหมู่คณะและรู้จักสละอารมณ์ที่ขุ่นมัวออกจากใจ คุณธรรมดังกล่าวนี้ ตรงกับหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสสอนไว้ คือ ขรवासธรรม 4 อันเป็นคุณธรรม เบื้องต้นที่จะเจริญไปเป็นคุณธรรมเบื้องสูงอีกมากมาย เป้าหมายที่สำคัญในการฝึกปฏิบัติตาม วัฒนธรรมชาวพุทธ คือ ฝึกเพื่อละจากความชั่ว แล้วตั้งอยู่ในคุณธรรมความดี ยังจิตของตนให้ผ่องใส อยู่เสมอ

คุณสมบัติของผู้บรรพชาอุปสมบท

1. ผู้อุปสมบทต้องอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป 2. ไม่เป็นโรคติดต่อ หรือโรคร้ายแรงเช่น โรค เรื้อน โรคฝีดาษ โรคกลาก โรคมือกร้อ หอบหืด ลมบ้าหมูและโรคที่สังคมรังเกียจอื่น ๆ 3. ไม่เป็นผู้ มีอวัยวะบกพร่อง หรือพิการ เช่น มือด้วน แขนด้วน ขาเป่ ตาบอด หูหนวก เป็นใบ้ เป็นง่อย 4. ไม่

เป็นคนมีอวัยวะไม่สมบูรณ์ เช่น เตี้ยเกินไป สูงเกินไป คนคอกอก 5. ไม่เป็นคนทุพพล เช่น แก่เกินไป ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ 6. ไม่เป็นคนมีพันธะ คือ คนที่บิดามารดาไม่อนุญาต คนมีหนี้สินล้นพ้นตัว ข้าราชการที่ไม่ได้รับอนุญาต 7. ไม่เป็นคนเคยถูกลงอาญาหลวง เช่น คนถูกสักหมายโทษ คนถูกเขียนหลังลาย 8. ไม่เป็นคนประทุษร้ายความสงบ เช่น เป็นโจรผู้ร้ายต้องอาญาแผ่นดิน

ผู้เขียนได้สรุป ทุกวันนี้มีคุณสมบัติที่กำหนดขึ้นมากมายที่ทางรัฐได้กำหนด ทำให้จำนวนพระสงฆ์เริ่มลดจำนวนลงตามลำดับ หากยังเป็นเช่นนี้พระสงฆ์ที่จะบวชก็เริ่มลดลงเพราะว่าปัญหาที่คอยขวางกั้น บุคคลที่อยากบวชเพราะจะได้ใช้ข้อวัตรปฏิบัติที่ทำให้ตนเองงดเว้นสิ่งเหล่านั้นก็หมดโอกาสที่จะบวช การบวชพระดีกว่าการควบคุมความประพฤติของทางราชการเสียอีก เพราะนอกจากจะงดเว้นแล้วยังเป็นบุญกุศลแก่ตนเองอีกด้วยนั้น ยิ่งการขัดเกลาที่จิตใจให้เข้าใจถึงชีวิตด้วยความเต็มใจทำไมไม่ใช้ทำเพราะถูกขังใจ เพราะศาสนาเป็นสิ่งมหัศจรรย์มากทำให้ยอมมีอันสละจริง เพื่อให้รู้จักขนบธรรมเนียมการปฏิบัติตน และเจริญธรรมในทางศาสนาต่อไป

ประโยชน์ของการบรรพชาและอุปสมบท

การฝึกอบรมพัฒนาตนเอง คือการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มีความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามความเป็นจริง 1) เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน หมายความว่า พุทธศาสนิกชนจะช่วยรักษาพระพุทธศาสนาโดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะพระพุทธานุศาสนาก็คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา 2) เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สินสมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเราเพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรมคำสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนตีมากกว่าคนช่วยสังคมนี้ก็อยู่ได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา ดนตรี และศิลปะต่าง ๆ ก็มาจากวัดวาอาราม เป็นต้น 3) เป็นการสนองพระคุณบิดามารดา ดังที่ถือกันเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญกุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา ถึงจะบวชชั่วคราวเพื่อสร้างบุญ, อุทิศให้พ่อแม่ เจ้ากรรมนายเวร ก็มีอันสละ คือ 1. หน้าที่การงานจะเจริญรุ่งเรือง ได้ลาภ ยศ สรรเสริญตามปรารถนา 2. เจ้ากรรมนายเวรจะโอหสิกรรม หนี้กรรมในอดีตจะคลี่คลาย 3. สุขภาพแข็งแรง สติปัญญาแจ่มใส ปัญหาชีวิตคลี่คลาย 4. เป็นปัจจัยสู่พระนิพพานในภพต่อ ๆ ไป 5. สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง โภภัยอันตรายผ่อนหนักเป็นเบา 6. จิตใจสงบ ปล่อยวางได้ง่าย มองเห็นสังขารแห่งชีวิต 7. เป็นที่รักที่เมตตาตามหานิยมของมวลมนุษยมวลสัตว์และเหล่าเทวดา 8. ทำมาค้าขึ้น ไม่อับจน การเงินไม่ขาดสายไม่ขาดมือ 9. โรคภัยของตนเอง ของพ่อแม่ และของคนใกล้ชิดจะเบาบางและรักษาหาย 10.

ตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ได้เต็มที่ แต่ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไปก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือ การบวชเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลาบปล้ำมใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้

ผู้เขียนได้สรุป ผู้ที่ได้บวชพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มีความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือความรู้ความเข้าใจ สิ่งทั้งหลาย ไม่หุนหันพลันแล่นให้เป็นคนมีความเอื้อเฟื้ออารี การบวชเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลาบปล้ำมใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีความสุขเพิ่มมากขึ้น หลักธรรมคำสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้

ผลานิสงส์เบื้องต้นในการออกบวชคือ

การบวชเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลาบปล้ำมใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีความสุขเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อลูกบวช ก็เท่ากับจงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย มีโอกาสได้ฟังธรรม ได้เรียนรู้ธรรมะ ทำให้ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่า เป็นญาติของพระศาสนา อย่างแท้จริง 1) ได้บารมีจากการบวช (เนชขัมมะบารมี ซึ่งพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ 2) ได้อานิสงส์ส่งผลเพื่อตอบแทนพระคุณบิดา - มารดา ผู้มีพระคุณอย่างมากมาย 3) เป็นทางแห่งสายเอกที่มุ่งเพื่อมรรคผล 4) ได้เรียนรู้หลักประพฤติและธรรมะในพระพุทธศาสนา 5) เป็นศาสนทายาทที่แท้จริง เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา 6) เป็นการแก้ผลกระทบที่สร้างมาได้เร็ว โดยเฉพาะเข้ารับการปฏิบัติกรรมฐานเป็นต้น

ผู้เขียนได้สรุป วินัยเป็นเบื้องต้นแห่งสิ่งทั้งหลาย เพราะนำไปสู่ความราบรื่นทุกอย่าง คนมีวินัยเป็นคนพร้อมที่จะมีสิ่งดีงามทั้งหลายได้ จักได้เรียนรู้ศาสนาที่ตนนับถือได้อย่างใกล้ชิด จักได้รับการปฏิบัติธรรมะเป็นเครื่องพันทุกซ่ดู่ เท่าที่ตนจะปฏิบัติได้ และในที่สุดจักได้กลับออกมาเป็นคนที่ดีกว่าเก่า เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำในครอบครัว การปลุกฝังวินัย มีแนวที่จะสำเร็จได้ด้วยการฝึกปฏิบัติ ให้เป็นคนตรงต่อเวลา แต่งกายเรียบร้อย มีสัมมาคารวะ นอกจากนี้การที่ลูกบวชเท่ากับโน้มนำใจของพ่อแม่ให้เข้ามาใกล้ชิดพระศาสนา แต่ก่อนนี้พ่อแม่เคยมีภารกิจยุ่งวุ่นวายมากมาย ไม่มีเวลาไปวัด แต่พอลูกบวช ใจก็ตามลูกไปอยู่ที่วัด อยู่กับพระด้วย พอใจมาอยู่ที่วัดก็น้อมมาอยู่กับธรรมะ ตัวเองก็ได้ใส่บาตร ถวายภัตตาหาร ได้ฟังธรรม เกิดการความสนใจใฝ่ธรรมะ ลูกเลยเป็นสื่อกลางที่ช่วยโน้มนำพ่อแม่เข้ามาหาธรรมะ ดังนั้นเวลาที่บวช ต้องคิดว่าจะทำให้ดีที่สุด ให้โยมพ่อ แม่ ญาติพี่น้องได้บุญมากที่สุดถ้าตั้งใจอย่างนี้ก็เป็นบุญเป็นกุศล ได้ศึกษาเล่าเรียน ฝึกตนในพระธรรมวินัย

การบวชถือเป็นการให้เวลากับตัวเองได้ฝึกศีล สมาธิ ปัญญา ได้เรียนรู้คำสอนของพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาและปฏิบัติ ถือเป็นเวลาที่ดีที่สุดที่จะฝึกตนให้เป็นคนดีต่อไป

การบวชจะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จได้อย่างไร

คนที่ผ่านการบวชและฝึกฝนอบรมตัวเองในสภาวะที่เอื้อให้ คือได้มีการสวดมนต์นั่งสมาธิ(Meditation) มานั่นใจมันจะนุ่มละเอียด ถึงคราวจะรองรับธรรมะก็รับได้เต็มที่ เนื้อหาที่เราเองปฏิบัติในแต่ละวันเป็นสิ่งที่เปลี่ยนนิสัยเราเอง ค่อยๆ ซึมซับไปในตัว ถ้าบวช 7 วัน 15 วัน จะยังเห็นไม่ค่อยชัด เพราะเวลามันยังสั้นไป แต่ถ้าได้ทั้งพรรษาก็จะได้ประโยชน์มาก ๆ เลย ปฏิบัติจนซึมซับเข้าตัว แล้วเราเองก็ได้สวดมนต์นั่งสมาธิด้วย และได้ศึกษาเนื้อหาหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ด้วย พอเจอปัญหาอะไรในชีวิตก็จะนึกได้ว่า เรื่องนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนไว้อย่างไร ควรจะใช้หมวดธรรมข้อไหนในการแก้ เราจะกลายเป็นคนที่มีหลักในการดำเนินชีวิตขึ้นมา ซึ่งเรียกว่า ผู้หลักผู้ใหญ่ คือเป็นผู้ใหญ่ที่มีหลัก เป็นคนที่มีหลักในการดำเนินชีวิตที่แท้จริง โบราณจึงเรียกคนที่บวชมาแล้วทั้งพรรษา ผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีแล้วว่าเป็น ทิด ซึ่งแปลว่า คนสุข คือกิเลสในตัวถูกอย่างจนสุขแล้ว ซึ่งยังไม่หมดหรอกแต่มันสุขแล้วคือมันไม่ดิบ เมื่อถูกเรียกว่า ทิด มันเหมือนเป็นเครดิตติดตัวอย่างหนึ่งว่า จะไปทำอย่างนี้ไม่ได้ เป็นทิดแล้วไปทำได้อย่างไร เสียชื่อเสียงครูบาอาจารย์หมด บวชเรียนมาแล้วทำอย่างนี้ไม่ได้ ต้องเป็นคนที่มีมาตรฐานทางศีลธรรมได้ โบราณเขาถือกันเลย เวลาจะไปขอลูกสาวบ้านไหนถ้ายังไม่ได้บวชเขาจะไม่ให้ เพราะยังไม่สามารถอุ้มใจได้กลัวจะเอาลูกสาวเขาไปตระกะกำล้าปาก แต่ถ้าบวชเรียนเป็นทิดมาแล้วอย่างนี้ก็พอจะวางใจได้

ผู้เขียนได้สรุป เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง คือการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มีความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามความเป็นจริง พ่อแม่ได้รับอานิสงส์จากการบวชมาก เพราะความตั้งใจของพ่อแม่ทุกคนคือ ปรารถนาให้ลูกเป็นคนดี มีความสำเร็จ มีความสุข การบวชคือการมาแสวงหาพระธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและความสุขในชีวิต พ่อแม่จึงมีความปลาบปลื้มยินดียิ่งนัก ความปลาบปลื้มยินดียิ่งนี้แหละยิ่งมีมากเท่าไร ยิ่งเป็นบุญเท่านั้น หากกล่าวโดยประเพณีและความเชื่อตามคติ เราถือการบวชเป็นการพัฒนาชีวิตที่สำคัญ ใครยังไม่ได้บวชจะยังไม่เป็นผู้ใหญ่ ยิ่งไม่พร้อมที่จะดำเนินชีวิตทุกรูปแบบ จะยังมีครอบครัวไม่ได้ ถือเป็นคนธรรมดาสามัญ ประเพณีที่ดีงาม ถือการบวชเป็นการปรับปรุงสร้างสรรค์แก้ไขชีวิตที่สำคัญ ใครบวชแล้วตั้งตัวไม่ได้ แก้ไขปรับปรุงไม่ได้ เป็นคนหมดโอกาสในชีวิตแน่

ประโยชน์ของการบวชในพระพุทธศาสนา

“ผมมีความรู้สึกมานานแล้วว่า” พวกเราทั้งหมดนี้เป็นคนที่โชคดียิ่งและมิใช่โชคที่ตั้ง 2-3 ชั้น คือ ชั้นแรก มีโชคดีเพราะได้เกิดเป็นคนไทย ได้พบพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ชั้นต่อมา มีโอกาสที่ดีที่บวชในพระพุทธศาสนา และชั้นสุดท้าย มีโชคดีเพราะได้บวชเข้าพรรษาตามคตินิยมของคนไทยแต่เดิมา พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นพระพุทธศาสนาที่มีความงดงาม เป็น

ที่นำศรัทธาเลื่อมใส คนไทยจำนวนมากในประเทศไทยจึงนับถือพระพุทธศาสนา บำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาดีกว่าประเทศใด ๆ รัฐบาลไทยก็ส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนา ถือการส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญของรัฐบาลทุกรัฐบาลมาโดยตลอด พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนา ทรงเป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภกมาด้วยดีทุกรัชกาล มาถึงสมัยประเทศไทยถือการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ก็ได้กำหนดเป็นบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับว่า พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ ชาติดไทย และคนไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขและปลอดภัย ก็โดยได้อาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแนวชีวิตมาด้วยดี สมความมุ่งหมายของบรรพบุรุษของไทยที่ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติชาติเดียวในโลก พระสงฆ์ไทยได้รับความเคารพนับถือ เป็นที่เจริญศรัทธา เลื่อมใส เป็นที่บำเพ็ญกุศลของประชาชนทั่วไป ลาลึกษาออกมาแล้วก็ได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นคนดี เป็นคนมีสติปัญญา ถึงกับเรียกกันว่า “บัณฑิต” หรือ ทิด ซึ่งเป็นที่ทราบกันทั่วไป พุทธศาสนิกชนชาติใด ๆ นอกจากไทยไม่มีความนิยมเช่นนี้ และผมมีความเชื่อมั่นว่า สิ่งสำคัญที่พระพุทธศาสนาได้ให้แก่คนไทยในประเทศไทยหรือชาติไทยในเมืองไทยก็คือ “ประโยชน์ของการบวช” ไม่ใช่บวชเพื่อประเพณีหรือบวชตามประเพณี ดังที่คนรุ่นใหม่บางกลุ่มบางคนที่ไม่รู้เรื่องไม่เข้าใจความหมายที่ถูกต้องได้ปฏิบัติทั่วไปในขณะนี้ ซึ่งอาจทำให้เสียของดีของพระพุทธศาสนาก็ได้ หากไม่รีบปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกันเสียใหม่ โดยถ้าจะบวชก็ต้องบวชให้ได้พรชชา ซึ่งเป็นกำหนดเวลาสำหรับการพัฒนาชีวิตช่วงสั้นช่วงหนึ่ง ยกเว้นการบวชเพื่อประเพณี เพราะความจำเป็นสำหรับบางคน

ผู้เขียนได้สรุป พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่พระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สินสมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรมคำสอน ทำให้คนประพฤติดีงาม เป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้ก็อยู่ได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา นอกจากช่วยในทางคุณธรรมความดีงาม ทางความประพฤติและทางจิตใจแล้วคนไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขและปลอดภัย คนไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขและปลอดภัย ก็โดยได้อาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแนวชีวิตมาด้วยดี สมความมุ่งหมายของบรรพบุรุษของไทยที่ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ก็โดยได้อาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแนวชีวิตมาด้วยดี สมความมุ่งหมายของบรรพบุรุษของไทยที่ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ก็ยังมีประโยชน์เป็นรากฐานของวัฒนธรรมของเราด้วย ดนตรีและศิลปะต่าง ๆ ก็มาจากวัดวาอารามสิ่งทั้งหลายที่เป็นเครื่องหมายของความเจริญอกงามของสังคมนี้ มาจากรากฐานทางพระพุทธศาสนามากมายเหลือเกิน

หลักธรรมกับการบวช

พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี คนดียอมเป็นที่ปรารถนาที่ต้องการในที่ทุกหนทุกแห่งในทุกกิจการ และในทุกยุคทุกสมัย คนดีทำให้ครอบครัวเจริญ โรงเรียนเจริญ ชุมชนเจริญ สังคมและประเทศชาติเจริญ คนดีอยู่ในครอบครัวใด โรงเรียนใดและสังคมใด ครอบครัว โรงเรียน และ

สังคมนั้นๆ ย่อมมีความสุข ความกตัญญู คือ คุณสมบัติและสัญลักษณ์ของคนดี กตัญญูกับกตเวทิตะ รวมเป็นกตัญญูกตเวทิตะ เป็นคุณธรรมคู่กันเสมอ เป็นหลักถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของสัตว์บุรุษ คือ คนดี หรือคนในอุดมคตินั่นเอง ในสังคมชาวพุทธ คนมีกตัญญูกตเวทิตะย่อมเป็นผู้ควรค่าแก่ความรัก เกียรติ ศักดิ์ศรี และการยกย่องสรรเสริญจากผู้อื่น เพราะได้ปฏิบัติธรรมอันถือเป็นมงคลยิ่ง ข้อหนึ่ง คือ ความกตัญญู บุคคลย่อมมีชีวิตประสบแต่ความก้าวหน้าเจริญรุ่งเรือง ความคิดและความเชื่อตาม วัฒนธรรมไทยนั้น สรรเสริญผู้มีความกตัญญูและตำหนิผู้ที่ไม่รู้จักบุญคุณคนอื่นเป็นอย่างมาก คนไทยมีความเชื่อว่าผู้ที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ จะมีความเจริญรุ่งเรืองประสบความสำเร็จ ในชีวิต ส่วนผู้ที่เนรคุณนั้นจะประสบความวิบัติเป็นที่รังเกียจในสังคม ได้มีการเปรียบเทียบว่า คนที่ เนรคุณนั้น เป็นคนไร้ค่ามีจิตใจกระด้างดั่งเนื้อหิน เขาจะกรรณาคนอื่นได้อย่างไรในเมื่อคนที่มีบุญคุณ ต่อเขา ยังทำให้เขาสำนึกไม่ได้ กตัญญู เอาความหมายสั้นๆ ว่า "ผู้รู้คุณคน" การรู้บุญคุณคนหรือรู้จัก การคุณที่ผู้อื่นทำให้ตนเองนับถือเป็นหลักแห่งความยุติธรรมและความเป็นธรรมอย่างหนึ่งในสังคม มนุษย์ เพราะเป็นการสอดคล้องกับหลักคำสอนว่า การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามที่พระพุทธเจ้าทรง สอนไว้ มีคนทำดีให้กับเราแล้ว และเราได้รับผลประโยชน์จากการทำดีของเขา เป็นต้นว่า ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข แต่เรารับรู้แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่รับรู้คุณความดีของเขา ย่อมถือ ได้ว่าไม่ยุติธรรมต่อกันคือ การรู้คุณ และตอบแทนท่านผู้นั้น บุญคุณที่วานี้มิใช่ว่าตอบแทนกันแล้วก็ หายกัน แต่หมายถึงการรำลึกถึงพระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพยิ่ง ท่านว่า สิ่งของหรือผู้ที่ควรกตัญญูนั้นมีดังนี้ 1. กตัญญูต่อบุคคล บุคคลที่ควรกตัญญูก็คือ ใครก็ตามที่มี บุญคุณควรระลึกถึงและตอบแทนพระคุณ เช่น บิดา มารดา อาจารย์ เป็นต้น

ผู้เขียนได้สรุป เมื่อได้บวชเป็นพระภิกษุแล้ว ผู้บวชจะได้เรียนรู้หลักธรรมใน พระพุทธศาสนา ได้รู้จักฝึกตนให้มีความอดทน ฝึกหัดกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา และจิตใจให้มี ความสำรวมและเรียบร้อยดีงาม ทั้งรู้ระลึกถึงอุปการคุณของบิดามารดาครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดจนได้ฝึกปฏิบัติธรรมซึ่งทำให้จิตใจบริสุทธิ์ มีสมาธิ และมีความสุขรอบคอบ นอกจากนี้ยังทำ ให้ผู้บวชเกิดความฉลาดตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย โดยความฉลาดที่เกิดขึ้นนั้น เรียกว่า กุศล หรือ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท ได้แก่ อายโกศล คือความฉลาดในทางเจริญ รู้ว่าสิ่งใด คือความเจริญ อปายโกศล คือความฉลาดในทางเสื่อม รู้ว่าสิ่งใดคือความเสื่อม และอุปายโกศล คือ ความฉลาดในการดำเนินชีวิตให้หลีกเลี่ยงจากทางแห่งความเสื่อม กล่าวมาทั้งหมดจะทำให้ตัวผู้บวช เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมีความสุขในการดำเนินชีวิต

สรุป

การบวช คือ “บรรพชา” นั้น แปลความหมายง่าย ๆ ว่า เว้น สละ ละได้ทั่ว ๆ ไป หมายความว่า สละละสิ่งที่ไม่ดีไม่งามหรือบาป อุกุศลต่าง ๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพราะว่า อุกุศล สิ่งไม่ดี หรือบาปต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่ว่าจะละได้ง่าย ๆ บางทีสละภายนอกแล้ว แต่ภายใน ยังละไม่ได้ ละทางกายแล้วยังติดอยู่ในใจ กว่าจะละทางใจได้ต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองมาจากการบวชนี้ จึง ถือว่าเป็นการฝึกฝนตนเอง คือการศึกษาในการที่จะพยายามละหรือขจัดกิเลสสิ่งเศร้าหมองจิต

ความชั่วร้ายต่าง ๆ ให้หมดไปกิเลส ตัวสำคัญที่เด่นชัด อันจะพึงละก็ คือ ความเห็นแก่ตัว ที่ทำให้คนแสวงหาแต่สิ่งเสพเครื่องบำรุงบำเรอตัวเอง หลงละเลิงมัวเมาในกามหรืออามิสต่าง ๆ และข่มเหงรังแกแย่งชิงเบียดเบียนกันบรรพชาคือการบวช จึงมีความหมายด้วยว่า เป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิเลสกาม และวัตถุกาม อีกความหมายหนึ่งที่พ่วงมาด้วย ก็คือ สละเครื่องห่วงกังวลภายนอก คือ ทรัพย์สินเงินทอง วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านี้ ประเพณีของคนไทยเรา ที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนมากนิยมให้ลูกหลาน ได้เข้าสู่การบรรพชาอุปสมบท เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่า จะดำรงภาวะของความเป็นนักบวช เพียงชั่วระยะเวลาอันเล็กน้อย ก็ยังมีความพอใจในภาวะเช่นนั้น ในการบวชคนโบราณ ถือว่าคนที่ยัง ไม่ได้บวชเรียน เป็นคนที่ไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นผู้ที่ยังไม่ควรแก่การครองเรือน ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าการอบรมบ่มนิสัยให้ดีมีศีลธรรม และเป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้นการบวชจึงถือว่าเป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน

เอกสารอ้างอิง

- ไพศาล ไกรสิทธิ์. พฤษภาคม 2014. **การพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสนา วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ - 173 - ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2559**
- วิโรจน์ วิชัย, **การบวช-ปรัชญา**, กุณาพันธ์ 23, 2553
- พิมพ์ลีย์ หงษาคำ, **ความสำคัญของการบวช**, ประโยชน์ของการบรรพชาและอุปสมบท, 7/23/19
- พระมหา ดร.สมชาย ฐานวุฑโฒ **เรียบเรียงจากรายการข้อคิดรอบตัว ทาง DMC /ข้อคิดรอบตัว/สุดท้ายอดคำถามเพื่อการบวช-ข้อคิดรอบตัว.html#**
- อานิสงส์การบวช กับ สามัญญผล**, แหล่งที่มา : <http://watnongsuang.net/download/14>, 29 กรกฎาคม 2562
- พระธรรมสิงหบุราจารย์, กฏแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ , **ประโยชน์ของการบวชในพระพุทธศาสนา, การบวชสำคัญอย่างไร**<https://board.postjung.com/758519>
- หลักธรรมพุทธศาสนา, ความกตัญญู, แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/a/web1.dara.ac.th/social2/sara-na-ru/hlakthrrmiphuththasna>, 29 กรกฎาคม 2562

พระสังฆาธิการ: บทบาทการจัดการสาธารณูปการในพระนครศรีอยุธยา
Administrative Sangha: The role of public utility management
in Phra Nakhon Si Ayutthaya

พระศิริวัฒน์ ปิยสีโล*

บทคัดย่อ

พระสังฆาธิการในการจัดการสาธารณูปการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ จะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คน หรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการมีความสำคัญมาก องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการในการจัดการสาธารณูปการ คือ คน หรือบุคลากรที่จัดสถานที่ วางผังวัด มีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่นเป็นที่ศรัทธา และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชน มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคนที่เข้าใจ พระสังฆาธิการซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ บทบาทพระสังฆาธิการในการจัดการสาธารณูปการเป็นหน้าที่หนึ่งใน 6 ด้านมีความสำคัญมากซึ่งเป็นศาสนสถานไปอีกยาวนานตราบลูกหลานของชุมชน และของชาวพุทธบริเวณใกล้เคียง พระสังฆาธิการจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการจัดการสาธารณูปการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

Abstract

Sangha Administrators in Public Facilities Management Phra Nakhon Si Ayutthaya Province Will be effective, want to achieve the stated objectives Must rely on four elements, namely, people or personnel (Man), money or budget (Money), materials (management) or management techniques (Management) all 4 elements are very important. The most important element in the management of public utilities is that people or personnel who organize the site of the temple plan have an understanding of the local culture. Therefore will prosper Is shady and faithful And how much benefit to the community depends on the person who understands The Sangha Administrator, the primary leader, is an important factor in bringing the organization to the goal of success. The role of Sangha Administrators

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

in the management of public utilities is one of the most important aspects which is a long-standing religion, as long as the descendants of the communities and Buddhists nearby. The Sangha Administrator must have a mission to be responsible for the management of public utilities. By allowing monks and novices in all temples to study and perform in full capacity for maximum efficiency

บทนำ

พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการดำเนินการ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้า อาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแล และรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรมกุฎิศาลาการเปรียญ เป็นต้น พร้อมทั้งมีแนวคิดในการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดของพระสังฆาธิการ ดังนี้ 1)ความหมายและบทบาทของพระสังฆาธิการ 2)การจัดการสาธารณูปการ อันได้แก่การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น รวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น 3)ด้านการพัฒนาวัด ให้เป็นหน่วยงานหรือเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความผูกพันใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมไทยทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีและมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อ 4)ด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ: การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดที่จำเป็นเหมาะสม 5)การดูแลรักษาศาสนสมบัติการดูแลรักษาความสะอาดความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน กิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจสร้างความสงบสุขของประชาชน

บทบาทของพระสังฆาธิการ

บทบาทพระสังฆาธิการ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปพร้อมวัดที่มีการก่อสร้างมากขึ้น สวยงามมากขึ้น แต่ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา หันหลังให้พระสังฆาธิการและวัด มีผู้รวบรวมข้อมูลว่า พระสังฆาธิการและวัดมีลักษณะ บทบาทเปลี่ยนไปจากที่เคยเป็น ในครั้งโบราณถึงทุกวันนี้ วัดวาอารามและพระมีบทบาทที่โดดเด่นเกี่ยวข้องกับด้านกรรมฐานและความเป็นอยู่ของคนในสังคมมานานเรียกได้ว่าแรกคลอดถึงเชิงตะกอน พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรมทั้งปฏิบัติและสอนกรรมฐาน เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การจัดการสาธารณูปการในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้าง การพัฒนาวัดให้ดียิ่งขึ้นให้ถูกหลักสาธารณูปการ ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบ ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านรักษาเรียบร้อยและรักษาความสะอาดภายในวัด ตลอดจนการสั่งสอนอบรมธรรมะสำหรับประชาชนให้ดำเนินชีวิตตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งยังจัดวัดให้เป็นสวนสาธารณะที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้คนในท้องถิ่นอีกด้วย

ผู้เขียนได้สรุป การเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบันนี้ มีผลต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีการพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุ เน้นหนักทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ซึ่งแม้จะประสบความสำเร็จและสามารถแก้ปัญหาให้แก่มนุษย์ได้มากมายก็จริงอยู่ แต่ปัญหาที่ตามมาคือความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุ และการพัฒนาด้านจิตใจ โดยละเอียดความเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของสังคมไทยคือวัฒนธรรม สังคมไทยในอดีต ที่ผ่านมามีการสืบสานวัฒนธรรม โดยนำภูมิรัฐ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ได้สั่งสมไว้ในสังคมออกมาใช้เป็นเครื่องมือในการรับ ดัดแปลง และสร้างสรรค์ให้เข้ากับสังคมไทย ก่อให้เกิดคุณค่าและอำนวยประโยชน์ในชีวิตและสังคม โดยความร่วมมือในการพัฒนาสภาพชุมชนที่เกิดจากบ้าน วัด โรงเรียน แต่เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้าสู่สังคมไทย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่จะหลงใหลในวัฒนธรรมของต่างชาติจนมองเรื่องดีงามของไทยว่าล้าหลัง คนไทยที่เคยได้รับการยกย่องจากต่างชาติว่าเป็นผู้เปี่ยมด้วยน้ำใจไมตรี นับวันจะเลือนหายไปจากสังคมไทยสู่สังคมแห่งการแข่งขัน

การจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ

การจัดการสาธารณูปการ ได้แก่การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด รมรื่น สะดวก สบาย การทำถนน ทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้ การสาธารณูปการ เป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้ เพื่อสร้างสิ่งที่ดีเป็น รักษา สิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด ในการนี้ ให้รวมถึงการดูแลรักษาศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาที่เป็นสมบัติส่วนรวมของพระสงฆ์ มิใช่สมบัติส่วนตัวของผู้หนึ่งโดยเฉพาะ มีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ช่วยกันดูแลรักษา เช่น ให้ตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ดูแลรักษาวัสดุสิ่งของสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า ภณฑาคาริ โดยเฉพาะ และเป็นกิจหนึ่งใน 6 ของกิจการของคณะสงฆ์ ซึ่งหมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์รวมถึงการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงซึ่งในส่วนนี้จะมีเจ้าคณะปกครองในทุกระดับภายในแต่ละจังหวัดที่มีหน้าที่ในการดูส่วนนี้ ตั้งแต่ เจ้าอาวาสเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะอำเภอฝ่ายสาธารณูปการโดยการอำนวยความสะดวกของเจ้าคณะอำเภอและ รองเจ้าคณะจังหวัด โดยการอำนวยความสะดวกของเจ้าคณะจังหวัดต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ 1. ควบคุมการสาธารณูปการ 2. ส่งเสริมการสาธารณูปการ นอกจากนั้นพระสังฆาธิการที่ได้รับการมอบหมายให้รับผิดชอบยังมีภาระงานอื่นอีกที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณูปการอื่นๆ อาทิ การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด การจัดวางผังวัด การจัดวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้ การจัดพิพิธภัณฑ์ในวัด สิ่งเหล่านี้สามารถนำมารวมกับงานสาธารณูปการได้เช่นเดียวกัน ซึ่งในอดีตนั้นและปัจจุบันวัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความเจริญ

ผู้เขียนได้สรุป การสาธารณูปการจัดเป็นงานหนึ่งของ เจ้าอาวาสในงาน 6 ด้านงานการสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างการบูรณะ ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายใน

วัดรวมถึงการ ขอสร้างวัด ขอดังวัด ขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา ซึ่งเป็นการสร้างถาวรวัตถุที่เป็น ประโยชน์อย่างยิ่ง ในการนำมาซึ่งความศรัทธา แห่งพุทธบริษัทตั่งจะเห็นโดยทั่วไปว่า การบริจาค ทรัพย์ในพุทธศาสนานั้นส่วนมากจะบริจาค เพื่อการสร้างถาวรวัตถุหรือไม่ก็เป็นบูรณปฏิสังขรณ์ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความ สำคัญว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดนั้นๆ ได้ดำเนินการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์ด้าน สาธารณูปการไปในรูปแบบใดบ้าง ซึ่งในปัจจุบัน การบริหารจัดการด้านดังกล่าวถือว่าดีอยู่แล้ว แต่หากได้พบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเจ้าอาวาส และประชาชนก็ต้องร่วมมือกันในการแก้ปัญหาให้ร่วนงไปได้

บทบาทการจัดการสาธารณูปการ

บทบาทพระสังฆาธิการในการจัดการสาธารณูปการ อยู่ที่ความต้องการให้บรรลุ จุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล จะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการ หรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการมีความสำคัญมาก องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการในการจัดการสาธารณูปการ คือ คน หรือบุคลากรที่เข้าใจพระ ธรรมฐาน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่นเป็นที่ศรัทธา และอำนวยประโยชน์แก่ชุมชนมากน้อย เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคนที่เข้าใจพระธรรมฐาน บรรดาสิ่งก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการ เปรียญ วัสดุอุปกรณ์ และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้น ไม่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ การจัดการสาธารณูปการให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการในการ จัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ พระสังฆาธิการมีกระบวนการและวิธีการ ปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธา ความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย บทบาทพระสังฆาธิการใน การจัดการสาธารณูปการเป็นหน้าที่หนึ่งในหกด้านที่มีความสำคัญมากซึ่งเป็นศาสนสถานไปอีก ยาวนานตราบลูกหลานของชนชาติไทยและของชาวพุทธเหมือนอย่างในประเทศอินเดียที่ปรากฏ หลักฐาน ให้ทราบถึงความเป็นมาของพระพุทธเจ้า ความเป็นมาดังกล่าว พระสังฆาธิการจึงต้องมี ภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการจัดการสาธารณูปการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษา และปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนา บทบาทพระ สังฆาธิการในการจัดการสาธารณูปการ คือ การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำสั่งสอนภิกษุ สงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้เรียนพระธรรมฐาน ให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ให้อยู่ ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด พระ สังฆาธิการที่เป็นผู้นำจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อบทบาทของตนเองในการจัดการ สาธารณูปการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูป ได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่ทำให้การจัดการสาธารณูปการ ขาดประสิทธิภาพ ก็คือ พระ สังฆาธิการยังขาดทักษะในการจัดการสาธารณูปการ ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด คืองานด้าน

สาธารณูปการ ซึ่งหนักมากกับผู้ที่ทำหน้าที่พระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งขาดปัจจัยที่จะดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เช่น กุฏิ ศาลาการเปรียญ ที่ทรุดโทรม หากซ่อมไม่ได้ก็ต้องรื้อสร้างใหม่ ต้องใช้ปัจจัยที่ได้จากการทอดกฐิน ฝ่าป่า เป็นต้น จึงส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดการสาธารณูปการในวัด

ผู้เขียนได้สรุป บทบาทพระสังฆาธิการในการจัดการสาธารณูปการเป็นหน้าที่หนึ่งในหกด้านที่มีความสำคัญมากซึ่งเป็นศาสนสถานไปอภัยยาวนานตราบลูกหลานของชนชาติไทยและของชาวพุทธ พระสังฆาธิการจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการจัดการสาธารณูปการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรรมกรศาสนา บทบาทพระสังฆาธิการในการจัดการสาธารณูปการ คือ การปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำสั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้เรียนพระกรรมฐาน ให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด พระสังฆาธิการที่เป็นผู้นำจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อบทบาทของตนในการจัดการสาธารณูปการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูป ได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด คืองานด้านสาธารณูปการ ซึ่งหนักมากกับผู้ที่ทำหน้าที่พระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งขาดปัจจัยที่จะดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เช่น กุฏิ ศาลาการเปรียญ ที่ทรุดโทรม หากซ่อมไม่ได้ก็ต้องรื้อสร้างใหม่ ต้องใช้ปัจจัยที่ได้จากการทอดกฐิน ฝ่าป่า เป็นต้น จึงส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดการสาธารณูปการในวัด

การจัดการสาธารณูปการ

1) ด้านการพัฒนาวัด: วัดถือเป็นหน่วยงานหรือเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความผูกพันใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญอยู่ในสังคมไทยทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีและมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อค่านิยมของคนไทยมายาวนานการบริหารวัดเพื่อให้มีประสิทธิภาพนั้นนักบริหารหรือเจ้าอาวาสจะต้องมีหลักเกณฑ์หรือทฤษฎีที่เป็นเสมือนเป็นตัวชี้วัดการบริหารงานเบื้องต้น การบริหาร หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purposes /Objectives) ขององค์กรหรือวัดนั้นๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency) การบริหารองค์กรหรือวัดต่างๆ จึงเป็นงานในหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชา (Supervision and Control) การจัดการ (Administrative Measurement) ก็คือ "ประสิทธิภาพ" (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) เจ้าอาวาสหรือสมภารคือผู้นำของพระภิกษุสงฆ์สามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัดนั้นเจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่างๆ ของวัดเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดีให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันให้ร่วมแรงร่วมใจกันในการปฏิบัติศาสนกิจดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงและให้วัดมีความ

เจริญรุ่งเรืองสันติสุขและมั่นคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม และภาวนาธรรมคือวิปัสสนากรรมฐาน แก่ชุมชนและประชาชนทั้งใกล้และไกล ที่ให้เป็นที่ยังใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง การบริหารงานของหน่วยงานใดๆ ก็ตามรวมทั้งการบริหารของเจ้าอาวาส ต้องมีองค์ประกอบหรือทรัพยากร ที่สำคัญและต้องเป็นพื้นฐานในการบริหารนั้นซึ่งประกอบไปด้วย เงินวัสดุสิ่งของและการจัดการด้านเครื่องมือเครื่องจักรรวมถึงอำนาจหน้าที่ระยะเวลาในการทำงาน และความสะดวกต่างๆในการทำงานด้วยเท่าที่กล่าวมานี้ล้วนมีความสำคัญและมีความผูกพันต่อเนื่องกันอย่างใกล้ชิดความสำเร็จในการบริหารสำหรับพระสังฆาธิการทางคณะสงฆ์นั้นจะสำเร็จลงเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่นๆได้หรือจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าอาวาสที่จะนำทรัพยากรดังกล่าวออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์และได้ผลอย่างคุ้มค่ามีประสิทธิผลซึ่งจัดว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสควรให้ความสำคัญอย่างจริงจัง "การบริหาร" กล่าวคือเพื่อให้การบริหารของกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดทั้งการประหยัดยิ่งขึ้นการบริหารวัดที่ดีมีประสิทธิผลเพื่อเป็นประโยชน์สูงสุดแก่พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ผู้บริหารจะต้องมีหลักการที่ดีในการเลือกประยุกต์ใช้ทั้งทฤษฎีที่ดีโดยการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นำเสนอว่าการบริหารหมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (getting things done through other people) เมื่อว่าตามค่านิยามนี้การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้นเมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหาร คณะสงฆ์วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 2,500 ปีเป็นเรื่องราวให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหารนอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎกการศึกษาพุทธพจน์เหล่านี้ก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหารวัดจะเจริญและมั่นคงก็เพราะมีเจ้าอาวาสที่มีสติปัญญาสามารถวัดจะเสื่อมก็เพราะมีเจ้าอาวาสไม่ดีพอไม่ฉลาดและหย่อนความสามารถ วัดจะดีจะมีความเจริญมั่นคงจะต้องประกอบด้วย 1. มีสมภารดี คือ มีเจ้าอาวาสผู้ทรงศีลทรงธรรม มีกุศโลบายในการบริหารงานหรือจัดงานวัดและการปกครองพระภิกษุสามเณรลูกวัดให้อยู่ในพระธรรมวินัยได้ 2. มีธรรมดี คือ มีการให้การศึกษาอบรมกายอบรมศีลอบรมจิตใจและอบรมปัญญาด้วย ทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติภาวนาธรรมที่ให้เกิดผลเป็นปฏิเวธที่ดี 3. มีพระดี คือ มีปูชนียวัตถุได้แก่ พระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธปฏิมา ที่น่าเลื่อมใส 4. มีการจัดสถานที่วัดดี คือ มีการจัดระเบียบแผนผังภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสงบรวมรื่นเป็นที่สัปปายะคือเป็นที่เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมกล่าวคือเป็นศูนย์รวมของสาธุชนผู้ใฝ่เรียนรู้และปฏิบัติพระสัทธรรมหาความสงบทางใจและเหมาะสมแก่ผู้ต้องการประกอบบุญกุศลเป็นอริยทรัพย์

ผู้เขียนได้สรุปวัดและพระสงฆ์ คือ สถาบันทางรูปธรรมของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ในอดีตวัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน เป็นแหล่งรวมศิลปะวิทยาการในด้านต่างๆ ที่เป็นความรู้เพื่อการดำรงรักษาสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียน

บัญชีโบราณสถานโบราณวัตถุ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ด้วยเหตุนี้ เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตามความในมาตราที่ 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 อันเป็นกฎหมายสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ระบุหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ว่า มีหน้าที่ดังนี้ (1) บำรุงรักษาวัดจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี (2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ (4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล การจัดศาสนสมบัติตามแนวปฏิบัติที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด แต่บางวัดอาจจะมีศักยภาพไม่เท่าเทียม กับวัดใหญ่ๆ ในการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัด พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะป้องกันดูแลศาสนสมบัติของวัดให้มีความเรียบร้อย ควรที่จะมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือด้วยความสามัคคีต่อกัน

2) ด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ภายในวัดที่จำเป็นเหมาะสมส่งเสริมสภาพความเป็นปึกแผ่นสถานโดยดำเนินการในสิ่งต่างๆ ดังเช่น 1) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ 2) ป้ายชื่อวัด ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ มีความสง่างาม 3) แผนผัง ติดตั้งไว้ในที่เปิดเผย เห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ ต่าง ๆ ภายในวัดให้ชัดเจน 4) ป้ายเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด 5) ป้ายประวัติวัดโดยย่อ เพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป 6) ป้ายนิเทศข้อมูล เพื่อแสดงจำนวนสถิติ ข้อมูลต่าง ๆ ของวัด 7) ป้ายคติธรรม พุทธสุภาษิต เพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หรือคติธรรมสอนใจแก่บุคคลที่เข้ามาในวัด 8) มุมหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปที่สนใจ การพัฒนาบริเวณวัดให้สงบ ร่มรื่น มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบเรียบร้อย มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย มีบริเวณปลูกดอกไม้ ไม้ประดับ เพื่อความร่มรื่น สวยงาม มีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน

ผู้เขียนได้สรุป เมื่อกล่าวถึงการสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัด และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่เจ้าอาวาสทั้งวัดป่าและวัดบ้าน เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการโดยเฉพาะการบางอย่างเจ้าอาวาสเป็นผู้เริ่ม และผ่านการพิจารณาตามลำดับ บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะ หรือเจ้าหน้าที่ที่ทางราชการ หรือผู้มีศรัทธามุ่งช่วยการวัดและการคณะสงฆ์ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน เช่น การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุชิ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3) การดูแลรักษาและพัฒนาศาสนสมบัติ การดูแลรักษาความสะอาดความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ให้มีความมั่นคงปลอดภัยต่อการพำนักอาศัย ใช้ประโยชน์ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เพียงพอและเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์สภาพสะอาดมั่นคงแข็งแรง เช่น อุโบสถ กุฏิ ศาลา เมรุ วิหาร ห้องสมุดพิพิธภัณฑ์ ถนนและทางเท้าภายในวัด เจดีย์ รั้ววัดกำแพงวัดการบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด โดยวัดดำเนินการใช้มีเพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำบัญชีการเงินของวัด การจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด การแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัด การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด ก็เพื่อบำรุงรักษาวัดให้เป็นที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชน เป็นการก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ภายในวัดให้เรียบร้อยดีงาม อันได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทุกด้านไปพร้อมๆ กัน

ผู้เขียนได้สรุป สถานการณ์ที่คนในสังคมใช้ร่วมกัน ไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ของคนใดหนึ่ง โดยเฉพาะ เช่น สวนสาธารณะ โรงเรียน ถนน ฯลฯ คนในสังคมจึงควรช่วยกันดูแลรักษาให้สะอาดและทำนุบำรุงให้มีสภาพดีเสมออีกทั้งต้องช่วยกันพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้นไป ศาสนสมบัติก็เช่นกัน พุทธศาสนิกชนทุกคนถือว่าเป็นเจ้าของร่วมกันจึงต้องช่วยกันดูแลรักษาทำนุบำรุงให้คงอยู่ อีกทั้งยังต้องช่วยกันพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้นไป แม้ไม่ใช่หน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบโดยตรงก็ตาม เมื่อความเสียหายจะเกิดขึ้นต่อสาธารณะสมบัติหรือศาสนสมบัติ ก็ย่อมเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันแก้ไข เพราะผลเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสาธารณะสมบัติหรือศาสนสมบัติ ก็ย่อมเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันแก้ไข ดูแลรักษา ได้ขยายความไว้แล้วในเรื่องที่ผ่านมาหลักการดูแลรักษาสาธารณสมบัติหรือศาสนสมบัติที่ได้ผลมากที่สุดคือ หมั่นตรวจสอบหรือตรวจตราดูบ่อยๆ จะทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หากเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมจะได้รับแก้ไขได้ทันท่วงที อีกทั้งยังเห็นถึงช่องทางที่จะพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปอีกด้วยเหตุแห่งความเสื่อมศรัทธา หรือการล้มละลายของ องค์กรหากบุคลากรในองค์กรใด ปล่อยปละละเลยวัสดุสิ่งของที่เป็นขององค์กรต่างคนต่างนั่งดูตาย เพราะเห็นว่าไม่ใช่หน้าที่ที่ตนรับผิดชอบแล้ว ความหายนะล้มละลายย่อมมาเยือนองค์กรนั้นๆ

การจัดการสาธารณูปกับการบริหารเชิงพุทธ

การทำงานต้องประกอบด้วยหลักธรรมที่ทำการงานสำเร็จ คือการบริหารแบบ POSDCORB และการบริหารเชิงพุทธ มีดังนี้ 1) การวางแผนงาน (Planning) หมายถึง องค์กรควร จะกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน อัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล 2) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชา ที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี อตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก 3) การ

บริหารงานบุคคล (Staffing) การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร อัตตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป 4) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) องค์กรต้องมีการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นยำ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหาร องค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร บุคคลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล 5) การประสานงาน (Co – ordinating) เป็นการประสานงานในเชิงระบบ ในองค์กร หรือ นอกกระบวนองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในองค์กรและนอกองค์กร กาลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ 6) การเสนอรายงาน (Reporting) องค์กรจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เป็นมาตรฐาน เทียบตรง มีมาตรฐาน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนข้อมูล จะทำให้การบริหารองค์กรได้อย่างแม่นยำ รวดเร็วต่อผู้บริหาร ปริสัญญญาตา ความเป็นผู้รู้จัก ชุมชน คือ รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ว่าควร จะดำเนินการอย่างไร 7) การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) องค์กรควรจัดทำระบบบัญชี และงบประมาณเป็น แบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balance Sheet) ได้อย่างมีระบบในการบริหารงานองค์กร มัตตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน ลดการขัดแย้งและปัญหาต่างๆ ได้ในการทำงาน เพราะมีความเชื่อมั่นในบทบาทในหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ถือได้ว่าเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางและเป็นศูนย์กลางของการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริงตลอดทั้งเป็นผู้ให้การสนับสนุนกิจกรรมที่จะนำประโยชน์มาสู่ประชาชน พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารด้วย

สรุป

บทบาทภารกิจในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในปัจจุบันนอกจากเจ้าอาวาส จะต้องคำนึงถึงพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายคณะสงฆ์แล้ว สิ่งที่สำคัญที่พึงตระหนักคือความเจริญมั่นคงของวัด การพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่เอื้ออำนวยคุณประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชนและสังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการอย่างมีระเบียบและต้องกระทำอย่างต่อเนื่องสภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการสาธารณูปการ 1) พระสังฆาธิการอาจจะกำกับดูแลบุคลากรด้านการสาธารณูปการไม่ต่อเนื่องเพราะปัญหาสภาพไม่อำนวยหรือไม่ผู้ทำการแทน การติดต่อประสานงานไม่มีทีมงานที่เหมาะสม 2) การเงินงบประมาณ พระสังฆาธิการขาดสภาพคล่องด้านการเงินงบประมาณในการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์อย่างต่อเนื่องขาดผู้ให้การอุปถัมภ์วัด และขาดความร่วมมือของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น 3) วัสดุอุปกรณ์

สิ่งปลูกสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ในแต่ละวัดยังมีสภาพทรุดโทรม ไม่พร้อม ไม่เหมาะสม ไม่เป็นที่สัปปายะ ไม่สะอาด ไม่เป็นระเบียบ 4) การจัดการ พระสังฆาธิการอาจจะขาดความรู้ความเข้าใจ ด้านการสาธารณสุข การขาดการวางแผนสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น ดังนั้น วัดจึงต้องได้รับการพัฒนาในด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคงแข็งแรง ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เพื่อสามารถใช้ประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบการพัฒนาวัดเพื่อให้วัดมีสภาพสะอาด สงบและสว่าง เพื่อสร้างความสุขทางด้านจิตใจให้กับประชาชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนก แสนประเสริฐ, (2549). **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กรมการศาสนา, (2542). **ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), (2540). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2549). **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2543). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพมหานคร:สหธรรมิก.
- พระมหาสุริยา หอมวัน, (2549). “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ”, **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารองค์การ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.
- พระมหาสุริยา หอมวัน, (2549). “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ”, **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารองค์การ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.
- รัฐพล เย็นใจมา, (2542). “การบริหารวัดตามหลักธรรมมาภิบาล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การจัดการเชิงพุทธศาสตร์พัฒนาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธ

Buddhist Management on Environmental Development

According to Buddhist Nature

วินัย มีมาก * พระครูอุดมธรรมจารี**

บทคัดย่อ

การจัดการ (Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการกำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยมีการจัดการแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก และเป็นการพัฒนาแนวพุทธนั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งคนและองค์การ ให้เป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข องค์การเข้มแข็ง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะมุ่งพัฒนาคนแบบองค์รวม คือ วิถีไตรสิกขา ตามหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการนั้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลน สำหรับผู้นำ บุคคล สังคมและการสร้างความสมดุลภาพภายในองค์กร ในการบริหารจัดการเชิงพุทธเป็นการพิจารณาถึงสถานะความเป็นจริงระหว่างองค์กรและระบบธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เข้าใจถึงพระพุทธศาสนากับธรรมชาติ

คำสำคัญ : การจัดการ พุทธศาสตร์ การพัฒนา สิ่งแวดล้อม

Abstract

Management is an important process in determining the direction to use all resources effectively and efficiently to achieve the goal by having strategic plan management and strategy about internal and external environment and being the Buddhist development will effect on both humans and organization development to be good citizens, good quality , happiness, strengthening organization of Buddhist management focuses on human development as holistic approach in the principle

* อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

of threefold according to principle of Buddhadhamma for management. The human resources and environment efficiently. To set up , storage, repairing , spending economically and preservation for natural usage an environment can facilitate to all human beings to use forever sufficiently for the leaders, person , society and balanced creation within organization. For Buddhist management is the consideration to the real truth state between organization and the nature system as similar characters for understanding both Buddhism and the nature.

Keywords : Management, Buddhism, Development, Environment

บทนำ

ความหมายของการจัดการ คำว่า “การจัดการ” มาจากภาษาอังกฤษว่า Management พจนานุกรมภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยแคมบริดจ์ให้คำนิยามไว้ว่า “Management is the control and organization of something” หมายถึงการควบคุมและการจัดระเบียบของสิ่งต่างๆ ซึ่งมีแนวคิดแบบตะวันตกที่ยึดถือเอามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของสรรพสิ่งเชื่อสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นมาเป็นเพียงส่วนประกอบเพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับมนุษย์เท่านั้นซึ่งมีความหมายแฝงไว้ว่ามนุษย์มีความสำคัญมีอำนาจในการจัดการกับสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวมนุษย์ที่จะกำหนดให้เป็นไปในทิศทางตามความพึงพอใจอีกทั้งยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการตามแนวทางที่แต่ละท่านได้ศึกษามาเช่น สมยศ นาวิการ (2545) กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการว่าเป็นกิจกรรมของการบริหารที่สำคัญ 4 อย่าง คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม รูปแบบของการบริหาร สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2545) กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการเป็นกระบวนการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับ เป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไรที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กรมีความมั่นใจในการทำงานทำให้งานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมีลักษณะตายตัวต้องยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์อาจมีการปรับปรุงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้เสมอส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย สุรัสวดี ราชกุลชัย (2543) กล่าวไว้ว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ทั้ง 2 คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2539) ได้ให้ความหมายการจัดการหมายถึงกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การโดยการวางแผนการจัดการการชักนำและการควบคุมหากเปรียบเทียบกับการบริหารการบริหารจะเน้นหนักด้านการกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผนแต่การจัดการเป็นการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายหรือแผนที่วางไว้กระบวนการจัดการประกอบด้วยการวางแผนการจัดการองค์การการจัด

บุคคลเข้าทำงานการชักนำและการควบคุมการจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ ความสามารถในการจัดการและดำเนินงานถือเป็นศิลปะส่วนความรู้หรือทฤษฎีที่ใช้ในการจัดการถือเป็นศาสตร์ พะยอม วงศ์สารศรี ให้ความหมายการจัดการหมายถึงกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กรการตระหนักถึงความสามารถความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้” เกษม จันทรแก้ว ได้กล่าวว่าการจัดการ (management) หมายถึงการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีลักษณะและรูปแบบที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียวิธีคือการใช้การเก็บกักการรักษา/ซ่อมแซมการฟื้นฟูการพัฒนาการป้องกันและการแบ่งเขต

สรุป การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานไปตามแผนและนโยบายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยให้สมาชิกภายในองค์กรได้ร่วมมือ ร่วมแรงกันปฏิบัติงานตามกระบวนการจัดการอันประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม เพื่อให้งานที่ปฏิบัติอยู่ได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ยึดหยุ่นไปตามสถานการณ์

ความหมายของการวางยุทธศาสตร์

แนวคิดด้านการวางแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) เป็นการวางแผนที่ นำมาใช้เพื่อกำหนดแผนการทำงานด้านต่างๆ ในระยะยาวอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ หรือสภาพแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการก้าวไปในอนาคต มีการพิจารณาความสามารถขององค์กร และวิเคราะห์ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อองค์กรในอนาคต เพื่อบอก ทิศทางการดำเนินงานและแนวทางปฏิบัติที่จะบรรลุตามเป้าหมายต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ ปัจจุบันนี้การวางแผนแบบแผนกลยุทธ์ได้ แพร่หลายเข้ามาในวงงานต่าง ๆ และวงงานของราชการมากขึ้น แต่คำที่นิยมใช้และที่ได้รับการยอมรับกันในวงราชการ ส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า “แผนยุทธศาสตร์” การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดพันธกิจ (Mission) เป้าหมาย (Goals) และแผนงาน (Plans) เพื่อให้องค์กรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่ประสงค์ ดังนั้นกระบวนการวางแผน จึงประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจ 2) การกำหนดเป้าหมาย 3) การกำหนดแผนงาน ซึ่งผู้บริหาร จำเป็นต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งสามขั้นตอน จากนั้นจึงนำแผนงานไปสื่อสารให้สมาชิกในองค์กรเข้าใจในทิศทางเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในการบริหารจัดการทั่วไปผู้บริหารอาจมุ่งที่การปฏิบัติตามแผนงานจนละเลยเป้าหมายขององค์กร ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหลักที่กำหนดไว้ได้ จึงถือว่าการบริหารจัดการลักษณะนี้ไม่ได้ดำเนินการครบถ้วนตามกระบวนการ วางแผน ยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง จะใช้ในความหมายที่แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่องค์กร ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ Anthony กล่าวว่าแผนยุทธศาสตร์ หมายถึงผลอันเกิดจากกระบวนการตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์ขององค์กร การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ การตัดสินใจใช้ทรัพยากรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์นั้นๆ และการตัดสินใจที่เกี่ยวกับนโยบายในการควบคุม การได้มาการใช้

และการถ่ายเทพริยาการเหล่านั้น บุญมี จันทรวงศ์ กล่าวว่า ยุทธศาสตร์หมายถึงจุดมุ่งหมายและทิศทางที่ชัดเจนที่องค์กรกำหนดขึ้นเพื่อการปฏิบัติในอนาคตและเป็นแผนที่มุ่งพิจารณาทิศทางการดำเนินงานขององค์กรในระยะยาวและตรงตามความเป็นจริงที่เกิดจากความเข้าใจร่วมกันเพื่อมุ่งปฏิบัติเป็นสำคัญ เสาวนิตย ชัยมุสิก กล่าวถึง “ยุทธศาสตร์” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กลยุทธ์” ตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Strategy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ “Stratos” แปลว่า กองทัพ และ คำว่า “Agein” แปลว่า นำหน้า ทั้งสองคำให้ความหมายของการนำกองทัพหรือการนำหน้าขององค์กร นักวางแผนบางคนให้ความหมายว่า “เป็นการนำทางให้องค์กรโดยรวม” แต่ในเชิงปฏิบัติคำว่า “ยุทธศาสตร์” จะให้ความหมายของแผนหรือวิธีการดำเนินงานของหน่วยงานที่ผู้บริหารสูงสุดจะนำไปสู่ความสำคัญตามวัตถุประสงค์ขององค์กร การจัดทำแผนยุทธศาสตร์อาจสรุปได้ดังนี้คือ 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) เพื่อระบุสภาพในอนาคตและการดำเนินงานที่ต้องการจะสร้างให้เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะบอกความคาดหวังและความปรารถนาที่อยากจะให้เกิดอะไรขึ้นตามเจตนารมณ์ที่มุ่งมันไว้ 3) พันธกิจ (Mission) ที่แสดงถึงขอบข่ายหรือวิธีการในการดำเนินงานของหน่วยงานที่จะปฏิบัติให้สำเร็จตามวิสัยทัศน์ 4) ยุทธศาสตร์ เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ในการกำหนดทิศทางขององค์กร 5) การกำหนดกลยุทธ์ (Tactic) เป็นแนวทางหรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่การบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ 6) การแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ต้องอาศัยแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับส่วนงานต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างสอดคล้องประสานกันทั้งในด้านทิศทางและจังหวะเวลา โดยมีองค์ประกอบดังนี้คือ ชื่อกลยุทธ์/แผนงานวัตถุประสงค์ที่จะใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ ชื่อโครงการ/งาน/กิจกรรมต่าง ๆ เป้าหมายหรือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการระยะเวลาในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จและงบประมาณ

สรุป การจัดการแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก กล่าวคือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเป็นการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรจากทรัพยากรภายในและสมรรถนะในการใช้ทรัพยากรหรือจากการทำงานด้านต่างๆ ขององค์กร โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ (Critical Success Factor) ความเชื่อมโยงของคุณค่าหรือค่านิยม (Value Chains) และกระบวนการหลักหรือระบบธุรกิจขององค์กร (Value Chain) เพื่อประโยชน์ต่อองค์กร

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เราสามารถแยกการให้คำจำกัดความได้ ดังนี้ คือ สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต เห็นได้ด้วยตาเปล่า และไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมจะประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์นั่นเอง

- สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศ น้ำ ดิน แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลก (พืช และสัตว์) ฯลฯ
- สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สาธารณูปการต่างๆ เช่น ถนน เขื่อนกั้นน้ำ ฯลฯ หรือระบบของสถาบันสังคมมนุษย์ ที่ดำเนินชีวิตอยู่ ฯลฯ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่างๆ (สิ่งแวดล้อม) ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน และกำลังแรงงานมนุษย์ เป็นต้น

โดยคำนิยามแล้ว จะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทนั้น จะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมทุกชนิดไม่เป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า การที่จะจำแนกสิ่งแวดล้อมใดๆ เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ

ประการแรก เกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่จะนำสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ถ้ายังไม่นำมาใช้ก็เป็นสิ่งแวดล้อม แต่ถ้านำมาใช้ประโยชน์ได้ ก็จะกลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติในช่วงเวลานั้นๆ

ประการที่สาม สภาพภูมิศาสตร์และความห่างไกลของสิ่งแวดล้อม ถ้าอยู่ไกลเกินไปคนอาจไม่นำมาใช้ ก็จะไม่สามารถแปรสภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติได้

นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคละกันไป โดยอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎ ระบบ ข้อบังคับ ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และทั้งที่มนุษย์กำหนดขึ้นมา การอยู่เป็นกลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้ จะแสดงพฤติกรรมร่วมกันภายในขอบเขต และแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มออกมาอย่างชัดเจน กลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้จะเรียกว่า ระบบนิเวศ หรือระบบสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

การจัดการ (Management) หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้กิจกรรมที่ดำเนินการนั้น สามารถให้ผลยั่งยืนต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติ โดยหลักการแล้ว "การจัดการ" จะต้องมีแนวทางการดำเนินงาน ขบวนการ และขั้นตอน รวมทั้งจุดประสงค์ในการดำเนินงานที่ชัดเจนแน่นอน

จากคำจำกัดความข้างต้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไป อย่างไม่ขาดแคลน หรือมีปัญหาใดๆ หรืออาจจะหมายถึง กระบวนการจัดการ แผนงาน หรือกิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่างๆ ของมนุษย์ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพ

สิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

แต่ถ้าเราจะกำหนดว่า สิ่งแวดล้อมที่เรากล่าวกันทุกๆ ไปนั้น เป็นเรื่องของปัญหาภาวะมลพิษ อันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือจากผลของความก้าวหน้าของการพัฒนาแล้ว เราก็สามารถให้คำจำกัดความแยกระหว่างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ ดังนี้ คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด รวมทั้งการสงวน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น สามารถให้ผลได้อย่างยาวนาน การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อทำให้สิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรามีผลดีต่อคุณภาพชีวิต นั่นก็คือ จะต้องดำเนินการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษที่จะมีผลต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ปลอดภัย นั่นเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยา เพื่อประกอบการดำเนินงานในการจัดการดังนี้ คือ

- 1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ใช้อย่างฉลาด หรือใช้ตามความจำเป็น ไม่ใช่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย และไม่เกิดการสูญเปล่า หรือเกิดการสูญเปล่า น้อยที่สุด
- 2) การประหยัดของที่หายาก และของที่กำลังสูญพันธุ์
- 3) การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อมดีขึ้น

ประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาได้ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดตั้งแต่พระองค์ยังทรงพระเยาว์จนถึงวาระสุดท้ายของพระชนม์ชีพ เริ่มตั้งแต่พระองค์ประสูติในลุมพินีสถานซึ่งเป็นอุทยานที่ร่มรื่นไปด้วยต้นไม้และธรรมชาติเมื่อพระองค์ทรงเจริญพระชนมายุทรงมีพระทัยเมตตาต่อสัตว์และทรงสนพระหฤทัยต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติตลอดมา หลังจากทรงตรัสรู้แล้วทรงประกาศศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสีและจาริกไปสั่งสอนเผยแผ่พระธรรมตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์สถานที่พำนักอาจจะเป็นโคนต้นไม้ออกเขาถ้ำในภูเขาป่าช้าเหล่านี้เป็นต้น

การดำรงพระชนม์ชีพของพระองค์ที่ทรงใกล้ชิดกับธรรมชาติมาโดยตลอด ทำให้พระองค์ทรงนำหลักธรรมและคำสอนที่แสดงให้เห็นถึงความรักต่อสรรพสัตว์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ในข้อบัญญัติและแนวทางการดำเนินพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้าตลอดจนการดำรงชีวิตของพระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาลแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้เพียรพยายามจะเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้ การจัดการทรัพยากรเชิงตามแนววิถีพุทธถือว่ามีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นบทบาทสำคัญที่พระพุทธศาสนามีต่อธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจะได้

ให้ความหมายการจัดการเชิงพุทธว่ามีความหมายอย่างไร และมีความสำคัญต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมเช่นไร

จากกรอบแนวคิด “การจัดการ” หมายถึงกระบวนการกำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อบรรลุเป้าหมาย คำว่า “การจัดการทรัพยากรตามหลักพระพุทธศาสนา” ก่อนจากนั้นจึงจะโยงไปถึง “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามหลักพระพุทธศาสนา” ที่ปรากฏในหลักฐานทางพระพุทธศาสนาหลายแห่งเช่นในคาถาพระธรรมบทภาค 2 ตอนที่พระนางสามาวดีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาในพระวินัยปิฎกเล่าถึงเรื่องนี้ไว้ว่าพระมหะสีของพระเจ้าอุเทน ได้นำผ้าจีวรจำนวน 500 ผืนไปถวายพระอานนท์พระเจ้าอุเทน มีความสงสัยว่าพระอานนท์ทำไมถึงรับผ้าจีวรจำนวนมากเช่นนั้นจึงได้เข้าไปนมัสการสอบถามโดยหวังว่าจะจับผิดท่านว่าท่านจะเอาจีวรมากมายเหล่านั้นไปทำอะไรพระอานนท์ได้ตอบคำถามพระเจ้าอุเทนเป็นลำดับโดยสรุปความได้ว่าจะนำไปแจกแก่ภิกษุทั้งหลายที่มีจีวรเก่าๆเมื่อจีวรเก่าแล้วจะนำไปทำเป็นผ้าคาดเพดานเมื่อเพดานเก่าแล้วจะนำไปทำเป็นผ้าปูฟูกเมื่อผ้าปูฟูกเก่าแล้วจะนำไปทำเป็นผ้าปูพื้นเมื่อผ้าปูพื้นเก่าแล้วจะนำไปทำให้เป็นผ้าเช็ดเท้าเมื่อผ้าเช็ดเท้าเก่าแล้วจะทำเป็นผ้าเช็ดฝุ่นเมื่อผ้าเช็ดฝุ่นเก่าแล้วจะนำไปโคลกขย่ำกับโคลนแล้วฉาบทาฝาพระเจ้าอุเทนได้สดับคำอธิบายของพระอานนท์แล้วทรงดำริว่าพระอานนท์นำผ้าไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดไม่ได้เก็บเข้าคลังจึงได้ถวายจีวรเพิ่มอีก 500 ผืนแต่พระอานนท์ซึ่งเมื่อรวมกับจีวรเดิมที่มเหสีถวายก่อนหน้านี้แล้วพระอานนท์จึงมีผ้ารวม 1,000 ผืน

จากนัยข้างต้นเป็นความหมายของการจัดการทรัพยากรตามหลักพระพุทธศาสนาที่หมายถึงในการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่ามีประโยชน์ประสิทธิภาพสูงสุดและการนำกลับมาใช้ใหม่เมื่อใช้ความหมายนี้มาปรับใช้ในความหมาย “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเชิงพุทธ” ก็จะหมายความว่าเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าก่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนากับธรรมชาติว่ามีความสัมพันธ์กับมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

การบริหารจัดการแนวพุทธเป็นความพยายามนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จในการทำงาน หลักธรรมที่มนุษย์สามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จ และมีความสุขในการทำงานนั้น โดยหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับการจัดการในหน่วยงานมีอยู่มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการจัดการเชิงพุทธเพื่อเป็นแนวทางพอเป็นสังเขป ดังนี้

หลักพุทธธรรม อิทธิบาท 4 เป็นการจัดการเชิงพุทธเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ

1. ฉันทะ คือ มีความพึงพอใจในงานที่รับผิดชอบ
2. วิริยะ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อุตุน เสียสละในการทำงานโดยมุ่งหวังให้งานประสบผลสำเร็จ

3. จิตตะ คือ มีความฝักใฝ่เอาใจใส่งานอย่างต่อเนื่อง และการทำงานด้วยความระมัดระวัง โดยหวังผลให้งานประสบผลสำเร็จ

4. วิมังสา คือ มีความคิดไตร่ตรองหาเหตุผลคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และการพัฒนางาน การบริหารจัดการเชิงพุทธตามหลักอริยบท 4 ประการ ซึ่งถือได้ว่าทุกข้อล้วนแต่มีความสัมพันธ์กัน และแต่ละล้วนแต่มีหน้าที่เฉพาะของตน เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวพันกัน กล่าวคือ เมื่อมีฉันทะความยินดี ความรักในกิจหรืองานที่กระทำ ย่อมทำให้เกิดวิริยะความเพียรความพยายามในกิจหรืองานนั้น เมื่อมีความเพียรเกิดขึ้นจึงก่อให้เกิดจิตตะคือความฝักใฝ่ ความสนใจเอาใจใส่ต่อสิ่งนั้น เมื่อฝักใฝ่ใส่ใจ ย่อมวิมังสาในการไตร่ตรอง สอดส่องพิจารณาในสิ่งนั้นอย่างหาเหตุผลด้วยปัญญา อธิปไตยจึงเป็นคุณอันวิเศษที่เกื้อหนุนให้ประสบความสำเร็จในกิจหรืองานต่างๆ

หลักพุทธธรรมสัปปุริสธรรม 7 เป็นการจัดการผู้นำ หรือ สัตบุรุษคนดีทั้งหลาย

1. ธัมมัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ
2. อัตถัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล
3. อัตตัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน
4. มัตตัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ
5. กาลัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา
6. ปุริสัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชน สังคม
7. บุคคลโรปรัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักคบคน

การบริหารจัดการเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นการจัดการผู้นำหรือสัตบุรุษคนดีทั้งหลาย ซึ่งผู้นำ(Leader) คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานพระพุทธศาสนาให้มีความสำคัญต่อหลักสัปปุริสธรรมอันเป็นหลักธรรมฝึกผู้นำให้เป็นคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบมีคุณค่าและทำให้เกิดความสุขแก่ผู้นำ สังคม ชุมชนและประเทศชาติให้เกิดความปกติสุข

การพัฒนาทรัพยากร

การพัฒนาทรัพยากรตามแนววิถีพุทธเป็นกระบวนการจัดการทรัพยากรหรือเป็นเรื่องการจัดการคนในองค์กร ซึ่งมุ่งกิจกรรมหลัก ดังนี้ การวางแผนด้านกำลังคน การคัดเลือกบุคคลเข้าสู่องค์กร การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการรักษาคนดีมีฝีมือไว้ในองค์กร ในทางโลกมีทฤษฎีมากมายสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ถ้าองค์กรใดนำหลักธรรมไปใช้ควบคู่กันด้วยแล้ว องค์กรนั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุด

1. แนวทางการคัดเลือก แนวทางการคัดเลือก สำหรับการคัดเลือกทางโลก กรรมการจะต้องยึดหลักคุณธรรม (Merit System) แต่ในทางศาสนานั้น จะต้องใช้หลักความไม่มีอคติควบคู่กันไป ด้วย นั่นคือไม่ลำเอียงเพราะชอบ ชัง หลง และกลัว พร้อมกันนั้น ผู้ที่เข้ามาเป็นกรรมการคัดเลือก

ควรเป็นคนรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักความแตกต่างของบุคคล

2. แนวทางการพัฒนา แนวทางการพัฒนา การพัฒนาแนวพุทธจะเน้นย้ำในเรื่อง การเรียนรู้ตลอดเวลา หรือ (Life is education)

3. การเก็บรักษาคนดีไว้กับองค์กร การเก็บรักษาคนดีไว้กับองค์กร นอกจากหลักทางโลก เช่น สวัสดิการ ความสามัคคีในองค์กร ฯลฯ ที่มุ่งให้บุคลากรอยู่กับองค์กรแล้ว หลักอภิธานิยธรรม 7 ประการ ทางพระพุทธศาสนาเป็นการส่งเสริมการทำงานในหน่วยงานและองค์กรเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อภิธานิยธรรม 7 ประกอบด้วย

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. มาประชุมกันพร้อมเพรียง
3. ไม่บัญญัติหลักใหม่ที่ขัดกับหลักเดิม
4. เคารพนับถือผู้ใหญ่
5. คຸ້ມครองสตรี
6. เคารพสิ่งสำคัญของชาติและ
7. คຸ້ມครองผู้ทรงธรรม

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธธรรมมีแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยความเชื่อที่ว่า ชีวิตคือการศึกษา (Life is education) มีชีวิตอยู่ก็ต้องมีการศึกษาตลอดเวลา คนทุกคนที่เกิดมาต้องได้รับการพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วจึงจะถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งคนและองค์กร บุคลากรพัฒนาเป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข องค์กรเข้มแข็ง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะมุ่งพัฒนาคนแบบองค์รวม คือ วิถีไตรสิกขา มนุษย์ต้องเรียนรู้และฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ดังนี้

1. ศีลสิกขาหรือการพัฒนากาย (ศีล) เป็นการเรียนรู้และฝึกทักษะเรื่องระเบียบวินัยของสังคม ทำให้กายและพฤติกรรมพัฒนา

2. สมาธิสิกขาหรือการพัฒนาจิต (สมาธิ) เป็นการเรียนรู้และฝึกทักษะทางด้านจิตใจ ทำให้จิตใจพัฒนา จิตอยู่กับงานไม่ประมาท

3. ปัญญาสิกขาหรือการพัฒนาปัญญา สามารถทำได้โดย การคบหากับบัณฑิตการศึกษาหาความรู้ การคิดพิจารณา และการปฏิบัติตามความรู้ที่ถูกต้อง

การจัดการความรู้เชิงพุทธเป็นกระบวนการจัดการความรู้ คือ การคัดเลือกหรือสร้าง แล้วแพร่กระจายความรู้เข้าไปในองค์กร เพื่อให้องค์กรมีประสิทธิภาพในทางพุทธนั้น ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการความรู้แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ความรู้ทั่วไป ความรู้ทั่วไป ครอบคลุมความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ชีวิต ธรรมชาติ
2. ความรู้สำหรับสมาชิกองค์กร ความรู้สำหรับสมาชิกองค์กร เช่น แนวทางสร้าง

ปัญญา แนวทางสร้างความสุข และแนวทางการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

3. ความรู้สำหรับองค์การ ความรู้สำหรับองค์การ เช่น สังคหวัตถุ สารานุกรมธรรม พรหมวิหาร จักรวรรดิวัตร พละขั้นต่อไปคือการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งควรประกอบไปด้วยกัลยาณมิตร และ โยนิโสมนสิการ (การคิดเป็น) ทั้งสองสิ่งนี้ จะช่วยเสริมกันและกันให้การถ่ายทอดความรู้สำเร็จลุล่วงไปได้

สรุปได้

การจัดการ (Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการกำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าการตัดสินใจอย่างถูกต้องและการปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้การจัดการมีความสำคัญต่อองค์กรช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้เทคนิควิธีการที่จะทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการปฏิบัติงานมีความตั้งใจเต็มใจช่วยเหลือให้องค์กรประสบความสำเร็จโดยการจัดการแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ จึงมีความเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก กล่าวคือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเป็นการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์การจากทรัพยากรภายในและสมรรถนะในการใช้ทรัพยากรหรือจากการทำงานด้านต่างๆ ขององค์การ โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ (Critical Success Factor) ความเชื่อมโยงของคุณค่าหรือค่านิยม (Value Chains) และกระบวนการหลักหรือระบบธุรกิจขององค์การ (Value Chain) เพื่อประโยชน์ต่อองค์การ หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการนั้น เป็นคุณธรรมสำหรับผู้นำ บุคคล สังคมและการสร้างความสมดุลภายในองค์กร ในการบริหารจัดการเชิงพุทธเป็นการพิจารณาถึงสภาวะความเป็นจริงระหว่างองค์กรและระบบธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เข้าใจถึงพระพุทธศาสนากับธรรมชาติว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ผู้วิจัยจะได้อธิบายในเรื่องพระพุทธศาสนากับธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความสอดคล้องระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อให้การบริหารจัดการเชิงพุทธที่ไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการแผนกตำรา. (2550). **มังคลัตถที่ปณีแปล เล่ม 1.** พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เกษม จันทรแก้ว. (2544). **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Kasem Chankaew. (2554). **Environmental science,** (Bangkok: Kasetsart University.

ดำรง วัฒนา. (2548). **ยุทธศาสตร์การบริหารภาครัฐ หลักการและวิธีการ,** (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- To hold Wattana, (2005). **Strategic Government Administration Principles and methods**, (Bangkok : Faculty Political Science, Chulalongkorn University.
- บุญมี จันทร์วงศ์, (2543). **ยุทธศาสตร์สหกรณ์ในภาคการเกษตร**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ประชุม รอดประเสริฐ, (2528). **นโยบายและการวางแผนหลักการและทฤษฎี**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์.
- พะยอม วงศ์สารศรี, (2542). **องค์การและการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาจำกัด, 2542.
- พระมหาจรรยาสุทธิญาโน, (2530). **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- สมยศ นาวิการ, (2536). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : ดวงกลม.
- สร้อยตระกูลอรธมานะ, (2545.) **พฤติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สร้อยสวัสดิ์ ราชกุลชัย, (2543). **การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จามจุรี.
- สาคร สุขศรีวงศ์, **การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร**, กรุงเทพฯ : บริษัท จี.พี.ไซเบอร์ พรินท์ จำกัด , 2550), หน้า 99.
- เสาวนิตย ชัยมุสิก, (2545). **การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : บุคพอยทการพิมพ์.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, (2539). **องค์การและการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาการศึกษา.
- Bartol, K & Martin, D, (1998). **Management**, Boston USA : McGraw-Hill.

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมอำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
The Roles of Monks for The Social Development
In Ayutthaya District, Ayutthaya Province

พระครูภาวนาวชิรคุณ *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บข้อมูลจากพระภิกษุและสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 270 รูป โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะของแบบสอบถามทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดย การทดสอบค่าที (t-test) และค่า เอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณร ที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 3 ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุและสามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณร ที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพและอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิ

* เจ้าอาวาสวัดตึก อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ พระสงฆ์ขาดความร่วมมือจากทางราชการและประชาชน ในการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง ทั้งด้านงบประมาณ และบุคลากร ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตน ไม่มีการประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน ขาดความสามัคคี ฉะนั้นพระสงฆ์จึงควรประสานงานกับชาวบ้านและชุมชน ในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้พระสงฆ์ควรพัฒนาตนเองและวัดให้มีความพร้อมในการช่วยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี และร่วมมือกันพัฒนาสังคมต่อไป

คำสำคัญ: บทบาท, พระสงฆ์, การพัฒนาสังคม

Abstract

The objectives of this research are : 1) to study the roles of Monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province, 2) to compare the Buddhist monks and novices opinions towards the roles of Monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province, classified by personal factors, and 3) to study the problems, obstacles and suggestions towards the roles of Monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province. The survey research was carried out in this study. The samples used in this study were 270 Buddhist monks and novices in Ayutthaya District, Ayutthaya Province, being drawn by cluster sampling technique. The tool used in data collection was questionnaire comprising open-ended The data analysis was computed by using statistical techniques such as the frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test and analysis ANOVA (One way analysis of variance), and to compare the differences of paired means, the Least Significant Difference (LSD) was employed.

The findings of this research are as follows:

1) Buddhist monks and novices opinions towards the roles of monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province were overall at a moderate levels ($\bar{X} = 3.28$). Having considered by each aspect, it was also rated at the moderate levels in welfare services, social welfare education and propagation.

2) Comparison of the Buddhist monks and novices opinions towards the roles of monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province, classified by personal factors were, Buddhist monks and novices have

status and age different, the opinions towards the roles of monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province, overall, no significant difference. Therefore reject the hypothesis. The years of ordination, general education, level of Dhamma studies and Pali studies different, the opinions towards the roles of Monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province, overall difference. Therefore accept the hypothesis, significant at the 0.05 level.

3) The problems and obstacles towards the roles of Monks for the Social Development in Ayutthaya District, Ayutthaya Province are : Monks lack of cooperation from the government and the public in the social development seriously on the budget and human resources. Each partner to do their duty, no coordination with each other and Lack of unity. That the Buddhist monks should be coordinated with local people and communities in the development community. The temple must be prepared to support the activities of the community to build good relationships. And to develop society.

Keyword: Roles, Buddhist Monks, Social Development

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติไทย เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ พระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตของคนไทย ที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนา และการจัดระเบียบทางสังคมไทยในด้านต่างๆ ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี จนถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีวัดเป็นหน่วยปฏิบัติการหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการ ศิลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ไปสู่สังคม วัดจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสังคมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคมเป็นอย่างมาก นั่นคือ วัดกับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดซึ่งจะแยกออกจากกันได้ วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัดจึงเปรียบเหมือนชีวิตจิตใจหรือจิตวิญญาณของสังคม และในขณะเดียวกันสังคมก็เปรียบเสมือนร่างกาย ที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องอาศัยเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นวัดและสังคมจะต้องสมานฉันท์ให้ความร่วมมือร่วมใจ และประสานสัมพันธ์อยู่คู่กันตลอดไป

ดังที่พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต)(2530:209) ได้กล่าวว่าวัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนและสังคม และเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนในแต่ละระดับ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการ

ปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมของวัด ทำให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่นเช่นเดียวกับวัด พระสงฆ์จึงมีลักษณะของความเป็นผู้นำในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัด เมื่อวัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจ พระสงฆ์ก็มีฐานะเป็นผู้นำทางจิตใจของชุมชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือและความร่วมมือต่างๆ และนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน วัดมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งเป็นแหล่งเผยแพร่วิชาการต่างๆ ไปสู่สังคม ตลอดถึงศิลปวัฒนธรรมของไทย ส่วนใหญ่มาจากวัดแทบทั้งสิ้น กล่าวคือ วัดเป็นทั้งสถานศึกษา สถานสงเคราะห์ สถานพยาบาล สถานบันเทิง สโมสร พิศิธภัณฑ์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน เป็นที่พึ่งพิงทางด้านจิตใจของผู้คนในสังคม หรือแม้แต่กิจการสาธารณประโยชน์ทางสังคม พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าสถาบันพระพุทธศาสนาได้วางตนให้เป็นส่วนหนึ่งที่ผสมผสานกลมกลืนกับสถาบันอื่นๆ ในสังคมมาโดยตลอด พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ด้วยการสงเคราะห์และเกื้อหนุนจากสังคม ในทำนองเดียวกันนี้ วัดและพระสงฆ์เป็นผู้ที่ทำคุณประโยชน์และช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้นวัดและพระสงฆ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อชุมชนและสังคม ทั้งนี้แต่ละชุมชนหรือหมู่บ้านต่างมีวัดประจำเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมและการทำกิจกรรมต่างๆ วัดเป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งชุมชนหรือหมู่บ้านที่ทุกคนจะต้องช่วยกันอุปถัมภ์ค้ำจุนและช่วยกันปกป้องดูแลรักษา วัดในพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทยสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า วัดเป็นหน่วยงานสวัสดิการใหญ่ที่สุดในชุมชน ที่ช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัว ชุมชนและสังคมในส่วนรวมได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งเมื่อความเจริญแบบตะวันตกได้เริ่มหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มากมาย อาทิเช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น ส่งผลให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ลดความสำคัญลงไปมาก และจากการที่สภาพสังคมปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะเขตชุมชนเมือง และประการสำคัญคือการที่ประเทศไทยได้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น ทำให้สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมแบบตะวันตกมากยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของชุมชนจึงเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบพึ่งพาตนเองมาเป็นสังคมบริโภคนิยม ที่มาพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และได้กลายมาเป็นกระแสที่ครอบงำแนวคิด ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก และจากการที่มุ่งเน้นแต่การพัฒนาทางโลก แต่ละเลยมิติทางธรรม ได้ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมแก่ผู้คนในชุมชน จึงทำให้ผู้คนในชุมชนเริ่มเห็นห่างจากวัดมากขึ้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมามากมาย

ในการบริหารและจัดการให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมของวัดในการให้บริการแก่ชุมชนด้านศาสนาและวัฒนธรรม รวมไปถึงกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองวัด มีอำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 นั้นจะเห็นได้

ว่าเจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่บริหารและปกครองวัดที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชนพระสังฆาธิการย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังนั้น พระสงฆ์จึงควรเพิ่มบทบาทมากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณกว่าในอดีต แต่ต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของศาสนิกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาจิตใจคนให้สูงขึ้นและพัฒนาวัตถุให้มีพอเหมาะแก่การดำรงชีวิต โดยบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม คือ ประการแรก บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การประกาศพระพุทธศาสนา คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าแก่คนทั่วไปโดยไม่เลือกชั้นวรรณะทุกโอกาส ประการที่สอง บทบาทด้านการศาสนาศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การศึกษานอกระบบและการศึกษาเด็ก่อนเกณฑ์ และประการที่สาม บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ได้แก่ การให้การช่วยเหลือแก่คนทั่วไปทั้งด้านจิตใจ โดยให้คำปรึกษาหารือ และด้านวัตถุ โดยให้วัตถุสิ่งของตามความพร้อมและกำลังความสามารถที่จะช่วยได้ การพัฒนาวัดเพื่อให้วัดเป็นแหล่งสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยสร้างสิ่งก่อสร้างที่จำเป็น สร้างด้วยความสวยงาม รักษาเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่น อนุรักษ์โบราณวัตถุเก่าแก่ทั้งพระพุทธรูป อาราม สิ่งของเครื่องใช้เก็บรวบรวมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา บทบาทด้านการพัฒนาพระสงฆ์ พระสงฆ์ที่มีอาวุโสควรให้ความสำคัญในการดูแลอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ที่อ่อนพรรษาให้เป็นพระสงฆ์ที่มี จริยวัตร งดงามเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน ในกรณีที่พระสงฆ์รูปใดเป็นพระอุปัชฌาย์ ก็ควรจะให้มีความสำคัญในการอบรมพระสงฆ์บวชใหม่เป็นพิเศษจนกว่าพระสงฆ์รูปนั้นมีจริยวัตรที่เหมาะสม พระสงฆ์พึงมีบทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลกที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่างๆ มาเชื่อมโยงพระสงฆ์จึงควรต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิธีแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

สำหรับอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น มีวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์ จำนวนทั้งหมด 85 แห่ง โดยที่พระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีบทบาทสำคัญในการร่วมกันพัฒนาวัดและชุมชนตามภารกิจของวัดทั้ง 6 ประการ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนาธรรม การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ ทั้งนี้ เพื่อให้วัดได้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชนและเป็นประโยชน์แก่กุลต่อสังคมในด้านต่างๆ ต่อไป

ดังนั้น ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาถึงบทบาทสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่ามีรูปแบบ วิธีการและแนวทางปฏิบัติอย่างไรบ้าง เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและสังคม นอกจากนี้ยังได้ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมสืบไปด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
- 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3 ด้าน คือ

- ๑) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์
- ๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- ๓) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2) ขอบเขตด้านตัวแปร

ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา สามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3 ด้าน คือ

- ๑) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์
- ๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- ๓) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3) ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุ และสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งสิ้น 830 รูป (ข้อมูลจาก : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2554)

4) ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5) ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 รวมเป็นระยะเวลา 9 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุ และสามเณร อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งสิ้น 830 รูป (ข้อมูลจาก : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2554) ผู้วิจัยใช้เพียง 270 รูป เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย จากการใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยการแบ่งประชากรออกตามตำบลทั้ง 15 ตำบล

ตัวแปรในการศึกษา

ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา สามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3 ด้าน คือ

- ๑) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์
- ๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- ๓) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน 262 รูป คิดเป็นร้อยละ 97.0 มีอายุตั้งแต่ 20 – 30 ปี จำนวน 88 รูป คิดเป็นร้อยละ 32.6 จำนวนพรรษาตั้งแต่ 1 – 5 พรรษา จำนวน 107 รูป คิดเป็นร้อยละ 39.6 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 221 รูป คิดเป็นร้อยละ 81.9 ไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม จำนวน 101 รูป คิดเป็นร้อยละ 37.4 และไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม จำนวน 245 รูป คิดเป็นร้อยละ 90.7

2) บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

พระภิกษุ และสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุ และสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่ 1. จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

2. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระภิกษุ และสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.16) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุ และสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่ 1. มอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนที่เรียนดีประพฤติดีแต่มีฐานะยากจน ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระภิกษุ และสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุ และสามเณร ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่ 2. อบรมสั่งสอนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนผู้มาบำเพ็ญบุญในงานเทศกาลต่างๆ ข้อที่ 6. จัดกิจกรรมรักษาอุโบสถศีลทุกวันพระหรือในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา ข้อที่ 7. อนุรักษ์ดูแลบำรุงรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุภายในวัด และข้อที่ 9. จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวัดเช่นวันธรรมสวนะวันเข้าพรรษาวันมาฆบูชาวันวิสาขบูชาเป็นต้น ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

3) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุ และสามเณร ที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

ธารณสงเคราะห์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

6) **วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม** พระภิกษุและสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

4. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ดังนี้

พระภิกษุ และสามเณร มีความคิดเห็นต่อปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้น คือ พระสงฆ์ขาดงบประมาณในการช่วยสนับสนุนงานด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์บางรูปขัดแย้งกับชาวบ้าน และชุมชน ขาดการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการ วัดไม่ค่อยมีความพร้อมในการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ มีการมอบทุนการศึกษาน้อย ไม่มีการจัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด ไม่มีห้องสมุด และไม่มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย ขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนา ขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง จึงทำให้มีพระสงฆ์ที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาน้อย

พระภิกษุ และสามเณร มีข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ ลดความขัดแย้งและประสานงานกับชาวบ้านและชุมชน ควรพัฒนาวัดให้พร้อมในการช่วยสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน พระสงฆ์ควรเสียสละให้มากกว่าเดิม ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ เพิ่มทุนการศึกษาหรือบอกบุญญาติโยมให้ช่วยสงเคราะห์ทุนการศึกษา ควรมีการจัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด ควรมีห้องสมุดภายในวัด และควรมีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ให้มากกว่าเดิม ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ควรพัฒนาสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และแจกจ่ายเป็นธรรมทาน พัฒนาความรู้ ความสามารถแก่พระสงฆ์ให้มากขึ้น ขอความอุปถัมภ์จากคณะสงฆ์ และหน่วยงานราชการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุ และสามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระภิกษุ และสามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์มากที่สุดในเรื่องจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมารองลงมาคือ การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน ชุมชน และใช้คุณธรรมแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชน แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์นั้นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และสนับสนุนสังคมในทุกๆด้าน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ)(2540:51-53) กล่าวว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

1. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์
2. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลองสร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า
3. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพอุทกภัยหรือช่วยคนชราหรือคนพิการ

2) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุ และสามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระภิกษุ และสามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการศึกษาสงเคราะห์มากที่สุดในเรื่องมอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนที่เรียนดีประพฤติดีแต่มีฐานะยากจน รองลงมาคือ มีการส่งพระภิกษุสามเณรไปสอนนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษา แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันส่งเสริมสังคมด้วยการมอบทุนการศึกษา และเข้าไปอบรมให้ความรู้ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ)(2540:51-53) กล่าวว่า การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบได้แก่

1. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา
2. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา

3. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา

4. ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษอันเป็นผลดีแก่ประเทศชาติโดยส่วนรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาสงเคราะห์เองก็ดี การช่วยเหลือทางการศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาสถานศึกษาก็ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้

3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุ และสามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระภิกษุ และสามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากที่สุดในเรื่องจัดกิจกรรมรักษาอุโบสถศีลทุกวันพระหรือในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา รองลงมาคือ อบรมสั่งสอนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนผู้มาบำเพ็ญบุญในงานเทศกาลต่างๆ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนทั้งการรักษาอุโบสถศีล และการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2540:148-150) กล่าวว่า หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะสงฆ์อำเภอและเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา ดังนี้

1. อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยาบรรณตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
2. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
3. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือแนะนำ ที่เป็นประโยชน์
4. แนะนำ สั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
5. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง
6. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ
7. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น
8. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์

บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักษาศิลปวัฒนธรรม ตามวัดต่าง ๆ ได้
ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามควรแก่สถานที่และโอกาส

9. ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้น
ไว้เพื่อให้เด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน

**2. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ และสามเณร ที่มีต่อบทบาท
พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม
สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทาง
เปรียญธรรม**

2.1 สถานภาพ พระภิกษุและสามเณรที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาท
พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม
แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าสถานภาพระหว่างพระภิกษุกับสามเณรนั้น
ทำให้มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะพระภิกษุนั้นมีวิญญูและคุณวุฒิสองสูงกว่าสามเณร จึงมี
ความคิดเห็นต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว)(2552) ได้
ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระ
สังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 3.44 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุ
สามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต
ในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่
ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความ
คิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิ
การศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.2 อายุ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา
สังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับ
สมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะพระภิกษุหลายรูปนั้นมีอายุสูง จึงมีความคิดเห็นที่แตกต่างกับพระภิกษุ
และสามเณรที่มีอายุน้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตโตโร (เพ็ชรรัตน์)
(2554) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการศาสนสมบัติ
ของวัด ในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า ครูและผู้ปกครอง มี
ความคาดหวังว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรแสดงบทบาทในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มี
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 และมีความคิดเห็นต่อบทบาทที่เป็นจริงว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้

แสดงบทบาทโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง ที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพ เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา และรายได้ มีผลทำให้ความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง ที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

2.3 พระราชา พระภิกษุและสามเณรที่มีพระชาติต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพระชาติใกล้เคียงกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระวิรุต ญาณส่วโร (นรรัตน์)(2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์กับการกิจทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ตามตัวแปรอิสระ พบว่า ข้อมูลลักษณะส่วนตัวของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ระยะเวลาอุปสมบท ระยะเวลาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วุฒิการศึกษาสายสามัญ (ทางโลก) วุฒิการศึกษาทางพระพุทธศาสนา และประสบการณ์การอบรมที่แตกต่างกันมีบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 วุฒิการศึกษาสามัญ พระภิกษุและสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะทั้งภิกษุและสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับเดียวกัน และใกล้เคียงกัน จึงมีความคิดเห็นในเรื่องนี้ไม่แตกต่างกันนัก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระวิรุต ญาณส่วโร (นรรัตน์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์กับการกิจทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ตามตัวแปรอิสระ พบว่า ข้อมูลลักษณะส่วนตัวของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ระยะเวลาอุปสมบท ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาส วุฒิการศึกษาสายสามัญ (ทางโลก) วุฒิการศึกษาทางพระพุทธศาสนา และประสบการณ์การอบรมที่แตกต่างกันมีบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

2.5 วุฒิการศึกษาทางธรรม พระภิกษุและสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะทั้งพระภิกษุและสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับนักธรรมเดียวกัน คือ ไม่มีระดับการศึกษาระดับนักธรรม จึงมีความคิดเห็นในเรื่องนี้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระครู

สันติธรรมมารีต (บุญชัย สนติกโร)(2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสภาพส่วนบุคคลโดยรวม พระสังฆาธิการที่มี ตำแหน่งและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ พระสังฆาธิการ ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับพระสังฆาธิการที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.6 วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม พระภิกษุและสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากพระภิกษุ และสามเณร ส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม จึงมีทัศนคติที่แตกต่างกัน จึงทำให้มีความคิดเห็นในเรื่องการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาขวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว)(2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สรุปผลการวิจัย

พระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบทบาทในการพัฒนาสังคมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีบทบาทสำคัญใน 3 ด้าน คือ 1) พระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือและสนับสนุนสาธารณประโยชน์ ต่อชุมชน เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาวัดให้เป็นส่วนกลางของชุมชน 2) พระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือและสนับสนุนเรื่องการศึกษา มีการแจกทุนการศึกษาให้นักเรียน มีการมอบอุปกรณ์ทางการศึกษา และเป็นแกนนำในการส่งเสริมเรื่องการศึกษาของชุมชน 3) พระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก มีส่งพระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังบ้าน ชุมชน โรงเรียน และสถานที่ราชการ ซึ่งพระสงฆ์ในเขตอื่นๆ สามารถนำไปยุคที่ใช้ได้ดังนี้

- 1) พระสงฆ์ควรประสานงานกับชาวบ้านและชุมชน ในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน
- 2) พระสงฆ์ควรพัฒนาวัดให้มีความพร้อมในการช่วยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- 3) พระสงฆ์ควรมอบทุนการศึกษาให้นักเรียน เพื่อช่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชนในการศึกษา

4) ภาครัฐ เอกชน และคณะสงฆ์ควรพัฒนาสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการอบรมถวายความรู้ แก่พระสงฆ์ในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

- ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) มหาเถรสมาคมควรกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

2) เจ้าคณะผู้ปกครองควรให้การสนับสนุนแก่พระสงฆ์ผู้พัฒนาชุมชนให้แข็งแรง ด้วยการยกย่อง และประกาศเกียรติคุณ

2) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรประกาศเกียรติคุณแก่พระสงฆ์ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และประเทศชาติให้มากกว่าเดิม

3) สักนั้กงานพระพุทธศาสนาควรสนับสนุนงบประมาณให้แก่พระสงฆ์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) พระสงฆ์ควรประสานงานกับชาวบ้านและชุมชน ในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

2) พระสงฆ์ควรพัฒนาวัดให้มีความพร้อมในการช่วยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

3) พระสงฆ์ควรมอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียน เพื่อช่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชนในการศึกษา

4) ภาครัฐ เอกชน และคณะสงฆ์ควรพัฒนาสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการอบรมถวายความรู้ แก่พระสงฆ์ในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

1. ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในจังหวัดอื่น ๆ

2. ควรศึกษาทัศนะของพระภิกษุ และสามเณรในเขตปกครองที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม ระดับภาคหรือระดับหน

3. ควรศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการกับการพัฒนาสังคม

4. ควรศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมโดยการประยุกต์ตามหลักธรรมาภิบาลหรือหลักธรรมอื่น ๆ ในพระพุทธศาสนา

5. ควรศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สนติกโร). (2554). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาขวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว). (2552). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2530). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระวิรุฒ ญาณส่วโร (นรรัตน์). (2552). “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตโตโร (เพ็ชรรัตน์). (2554). “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการศาสนสมบัติของวัด ในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางการปฏิบัติ เนสัชชิกธุดงค์ ของผู้ถือศีลอุโบสถ

Practice Guidelinrs Nesschik Hiking of The Worshippers of The Temple

พระสัญญา พุทธญาโณ (สร้อยสุวรรณ)*

บทคัดย่อ

ประเทศไทยนั้นประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน เป็นสถาบันหลัก และเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ การรักษาศีล มีความสำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม จึงมีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ใดมีสุขภาพสมบูรณ์ สามารถควบคุมร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี จิตจะทำหน้าที่ควบคุมและสั่งการทำงานทุกอย่างของร่างกายให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมต่างๆ จึงได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลานานสามารถสังเกตได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ วิถีชีวิตทัศนคติพฤติกรรมนิสัยใจคอของชาวไทยตลอดจนถึงวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ลักษณะดังกล่าวซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยการนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิธีการรักษาอุโบสถศีล สตรีส่วนใหญ่ในปัจจุบันไปสมาทานขอศีลกับพระที่วัด เพราะที่วัดสะดวกกว่าการรักษาอุโบสถปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยเริ่มจากในตอนเช้าชำระร่างกายให้สะอาดแต่งกายด้วยชุดขาว หรือชุดสุภาพ นำภัตตาหารมาร่วมทำบุญที่วัด ทำวัตรสวดมนตประกาศวันอุโบสถ สมาทานอุโบสถศีล 8 มารักษา เมื่อถึงเวลาที่ทางวัดกำหนดก็จะร่วมกันปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังเทศน์ฟังธรรม และ สวดมนตทำวัตรเช้า - เย็น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมปัจจุบัน การรักษาอุโบสถศีลนั้น ไม่เคร่งครัดในการสำรวมระวางกาย วาจา ใจ ไม่ได้ยึดมั่นจิตตั้งความปรารถนาในการรักษาเพื่อวัตถุประสงค์อันยิ่งใหญ่ การรักษาศีล 8 ศีลอุโบสถ ของประชาชนในสังคมปัจจุบัน เป็นไปเพื่อความสนุกสนาน ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่มีภัยเกิดขึ้น ไม่สร้างอบายมุขที่เป็นบ่อเกิดแห่งความล่มสลายของชีวิตและสังคมให้ตกต่ำเสื่อมเสียได้ ดังนั้น การรักษาศีลอุโบสถของประชาชนในสังคมปัจจุบันสามารถนำไปประยุกต์ใช้ หรือเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประชาชนในยุคปัจจุบัน อีกทั้งจะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ การเผยแพร่ของพระสงฆ์ในการที่จะส่งเสริมหลักธรรมทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องตรงตามความมุ่งหมายของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและมุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผลในการอยู่ร่วมกันตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อย่างมีสันติสุขมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การปฏิบัติ เนสัชชิกธุดงค์ ถือศีลอุโบสถ

* หลักสูตรพุทธศาสนาธรรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

Thailand is a large part of the population for a long time. Is the main institution And is unique to Thai people Being the anchor of the minds of Thai people for centuries, preserving precepts is important for the development of physical behavior. The mind and society are very important in human life. Any person's physical and mental health is healthy. Can control the body and mind very well Mental will control and instruct all body functions to work efficiently. The lifestyle of Thai people and various cultures Therefore being influenced by the principles of the teachings of Buddhism which are in the minds or souls of the Thai people for a long time can be observed from the reflections that appear in various areas Life style, attitude, behavior, quirks of Thai people, as well as various cultural traditions, which is partly influenced by Dharma teachings in Buddhism by applying to be adapted to the lifestyle How to maintain the temple precepts Most of the women present to Saman, requesting the sacrament with the monks at the temple. Because the temple is more convenient than keeping the temple, complying with the rules set by the temple Starting from the morning when the body is clean, dressed in white dress or polite dress, bring food to join the merit making at the temple Praying, praying, announcing the day of the temple Sacrament of the Sacrament Precepts 8 come to the temple when it is time for the temple to come together to meditate, meditate, walk, listen, listen to the dharma and pray for the morning-evening chanting. In many ways in today's society Keeping the temple Not strictly in focusing, being careful, physical, verbal, mind, not praying, mental setting, desire for healing for the greatest purpose, preserving the precepts, precepts of people in the present society. Is for peace No encroachment No danger occurred Do not create a devil that is the source of the collapse of life and society to be depressed. Can be applied Or is useful in the lives of people in modern times And will be a guideline for management The propagation of monks in order to promote Buddhist principles in accordance with the aims of the people effectively and aim to promote rational thinking in living together according to the teachings of the Buddha. Religion With greater peace.

Key words: Practice, Nashik, Pilgrimage, Yom Kiri Temple

บทนำ

ผู้เขียนได้เขียนถึงหลักการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในทางสังคมได้ชัดเจนมากที่สุด ได้แก่คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อย และเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้นเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตจิตใจสงบจากกิเลสเป็นสมาธิที่ทรงคุณค่า สนองปัญหาที่เกื้อกูลแก่การกำจัดอวิชชา และความบริสุทธิ์หลุดพ้น ดังนั้นศีลจึงเป็นหลักความประพฤติที่ต่อเนื่องกันตามเหตุผลเป็นระบบจริยธรรม เพราะผู้ปฏิบัติจะประพฤติได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในระบบ และเหตุผลที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยการปลูกฝังให้มีศีล ด้วยการเรียนรู้มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี เป็นการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบให้เบาบาง เป็นทางแห่งความสงบอันเป็นความสุขสูงสุดในพระพุทธศาสนา

หลักในการรักษาศีลอุโบสถ

อุโบสถศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับพัฒนาตนให้ยิ่งๆ ขึ้นไปเช่นเดียวกับศีล 8 อุบาสกอุบาสิกา จะ สมาทานรักษาเป็นประจำในวันพระ 1.ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ เว้นจากการฆ่าหรือใช้ผู้อื่นฆ่า 2.อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ เว้นจากการลักหรือใช้ให้ผู้อื่นลัก 3.อะพรัหมจะริยา เวระมะณี สิกขาปะทังสะมาทิยามิ เว้นจากการประพฤติดีดพรหมจรรย์ คือการห้ามมีเพศสัมพันธ์ 4.มุสาวาธา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ เว้นจากการพูดเท็จ การทำกิริยาท่าทางให้ผู้อื่นเข้าใจผิด 5.สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ เว้นจากการดื่มเครื่องดอง ของเมาอันเป็นที่ตั้งของความประมาท 6.วิกาละโภชะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ เว้นจากการรับประทานอาหารในเวลาวิกาล คือเที่ยงวันจนถึงวันรุ่งขึ้น-ศีลข้อนี้จะรับประทานอาหารได้ตั้งแต่รุ่งอรุณ คือแสงพระอาทิตย์ส่องเห็นลายมือ 7.นัจจะคีตะวาทิตะวิสสุกะทัสสะนา มาลาคันธะวิเลปะนะทาระณะมัณฑะนะวิภูสะนัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทังสะมาทิยามิ แยกออกเป็น 2 ส่วนคือ-นัจจะคี ตะวาทิตะวิสสุกะทัสสะนา เว้นจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมเครื่องดนตรี ดูกีฬา มาลาคันธะวิเลปะนะ ทาระณะมัณฑะนะวิภูสะนัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทังสะมาทิยามิ เว้นจากการประดับตกแต่งร่างกายด้วย 8.อุจจาสะยะนะ มะหาสะยะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ เว้นจากการนั่งนอนหรือนอนบนที่สูง ที่นอนใหญ่-ที่นอนสูง คือเตียงหรือตั้งขาเตียงหรือตั้งสูงเกิน 8 นิ้วพระศอก ศีลอุโบสถ ที่รักษาในวันพระนั้น สามารถสมาทานศีลด้วยตนเองรักษาศีลอุโบสถอยู่ที่บ้านได้ จะเริ่มสมาทานศีลอุโบสถในวันพระได้ตั้งแต่รุ่งอรุณ คือแสงพระอาทิตย์ส่องเห็นลายมือ หรือเห็นใบไม้สีเขียวแล้วและเมื่อรุ่งอรุณในวันถัดไป ศีลอุโบสถที่สมาทานไว้จะเหลือเพียงแค่ ศีล 5 หรือ ศีลแปด ตามที่ได้สมาทานรักษาไว้ก่อนหน้าที่จะสมาทานศีลอุโบสถในวันพระ โดยไม่ต้องลาศีลอุโบสถ เพราะในคำสมาทานนั้น ได้ประกาศไว้แล้วว่า จะรักษาศีลอุโบสถเพียงแค่วันหนึ่งคืนเท่านั้น

ผู้เขียนได้สรุปว่า หากเราเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการรักษาศีล ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างไร จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องรักษา ก็จะทำให้เราสามารถรักษาศีลได้อย่างถูกต้อง รักษาแล้วเกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นไปเพื่อ ประโยชน์ที่แท้จริงของศีล ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การรักษาแบบทำตามกันมา หรือว่ารักษาไปอย่างนั้น ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดเลยการรักษาศีล มีวัตถุประสงค์สำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ 1. เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตของเราในภพชาติปัจจุบัน ไม่ให้ต้องพบกับความทุกข์ ความเดือดร้อน และความเสื่อมเสียอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 2. เพื่อให้เกิดความสุข ความดีงาม ในการดำเนินชีวิต 3. เพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็น และความดีงามแก่ครอบครัว และสังคม 4. เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตของเราในภพชาติต่อไป ไม่ให้ต้องพบกับความทุกข์ ความเดือดร้อน และความเสื่อมเสียอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น 5. เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมที่สูงขึ้นไป ได้แก่ สมาธิ และปัญญา อันจะทำให้บรรลุ มรรคผลนิพพานได้

อานิสงส์ของการรักษาศีลแปด ศีลอุโบสถศีล

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัส อุปมาถึงอานิสงส์ ของการรักษาอุโบสถศีลไว้ว่า ถ้าจะนำมาเปรียบกับสมบัติของพระราชา ที่แม้จะครองความเป็นใหญ่ถึง 16 แคว้น ก็ยังไม่ถึงเสียของผลบุญอันเกิดจากการรักษาอุโบสถเลย เพราะสมบัติมนุษย์เป็นสมบัติหายาบเหมือนสมบัติของคนกำพริ้ว มีความสุขได้ไม่กี่ร้อยปีก็ต้องพลัดพรากซึ่งเทียบไม่ได้กับการได้เสวยทิพยสมบัติอันยาวนานในสวรรค์ที่เกิดจากอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถ การรักษาอุโบสถศีลนี้ แม้ว่าจะมีโอกาสรักษาได้ไม่นาน แต่กลับสามารถส่งผลให้มีอานิสงส์มากมายเกินควรเกินคาดได้ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลจะได้รับอานิสงส์มากมายเกินควรเกินคาด อย่างน้อยๆ ก็สามารถแบ่งออกเป็น 5 ข้อ คือ 1. ย่อมได้รับโภคทรัพย์ใหญ่ เพราะความไม่ประมาทเป็นเหตุ 2. เกียรติศรัทธาอันงามของผู้มีศีล ย่อมฟุ้งขจรไปไกล 3. ผู้มีศีลเข้าไปสู่สมาคมใดๆ ย่อมเข้าไปอย่างองอาจไม่เก้อเขิน 4. ผู้มีศีลย่อมไม่หลงทำกาละ คือ ไม่หลงเปลอสติในเวลาตาย 5. ผู้มีศีล ตายแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทพนอกจากนี้ ศีล ยังเป็นบาทเบื้องต้นแห่งสมาธิ ทำให้ใกล้ต่อมรรคผลนิพพาน ดังนั้นคนที่ตั้งใจรักษาศีลได้บริสุทธิ์ ก็จะมีผลต่อการนั่งสมาธิไปด้วย ดังนั้น พุทธศาสนิกชนที่ดีก็ควรที่จะตั้งใจรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ทั้งยังต้องเป็นกัลยาณมิตรชักชวนคนรอบข้างมาสั่งสมบุญใหญ่ ที่เกิดจากการรักษาอุโบสถศีล เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวพุทธให้แข็งแรงยิ่งขึ้นไปบุคคลแม้จะงดงามด้วยเครื่องประดับอันมีค่า ก็ยังไม่งามเท่าผู้มีศีลเป็นอาภรณ์ ผู้มีศีลย่อมดีเตียนตนเองไม่ได้ เมื่อพิจารณาถึงศีลที่บริสุทธิ์ ย่อมเกิดปิติทุกเมื่อศีล จึงเป็นรากฐานแห่งความดีทุกอย่างและกำจัดความชั่วทั้งปวงอุโบสถศีล เป็นศีล สำหรับ 1. ขรราวาส ผู้ครองเรือนซึ่งปรารถนาความสุขอันยอดเยี่ยมในกาลปัจจุบันและอนาคต 2. ผู้สะสมบารมี เพื่อรู้ธรรมเห็นธรรมและบรรลุมรรคผลนิพพานความมหัสจรรย์แห่งอุโบสถศีล ชาย หญิงทั้งหลาย ผู้ได้สมาทานรักษาอุโบสถศีลย่อมได้ชื่อว่า ทำความดีอันมีความสุข เป็นกำไร ไม่มีคืนดีที่ไหนจะดีเตียนได้เมื่อสิ้นชีพไปแล้วย่อมเข้าถึงสวรรค์หกชั้น ชั้นใดชั้นหนึ่ง

ผู้เขียนได้สรุปว่า ผลหรืออานิสงส์ของศีล แปด ศีลอุโบสถ ที่เป็นปัจจุบัน คือ 1.ทำให้เป็นผู้มีศรัทธา 2.ทำให้เป็นผู้ไม่มีคติมาติดพัน(ยกเว้นผู้มีกรรมเก่าส่งผล) 3.เป็นที่นับถือของผู้อื่น 4.ทำให้มีชีวิตอย่างสงบภาชนะในการเป็นอยู่น้อย 5.ทำให้เป็นผู้ไม่ขาดสติแล้วไปทำความผิดอย่างร้ายแรง ผลหรืออานิสงส์ของศีล 8 แบบข้ามชาติตามตำรา 1.เมื่อตายแล้วก็เกิดเป็นเทวดาหรือเกิดเป็นมนุษย์ เป็นอย่างต่ำ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์เมื่อกุศลมีความพร้อมมีโอกาสเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 2.เมื่อเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์จะมีรูปร่างสวยงามและไม่พิการ มีอาการและร่างกายครบทุกอย่าง ส่วน ลักษณะเด่นด้อยอื่นจะขึ้นอยู่กับกุศลที่ทำพิเศษออกไป ถือเป็นประพจน์ประพจน์ของคฤหัสถ์ผู้ที่ยังไม่ปรารถนาออกบวชโดยปกติวันพระพุทธศาสนิกชน ที่สะดวกก็จะพากันแต่งชุดขาวไปสมาทานอุโบสถศีล และฟังธรรมที่วัดแล้วพักอาศัยอยู่ที่วัดจนกว่าจะครบกำหนด ถ้าไม่ได้ไปวัด ก็จะตั้งใจสมาทานศีลด้วยตนเอง จะเปล่งวาจาสมาทานหรือเพียงแต่ตั้งใจตนไว้ก็ได้ทั้งนั้น

บุญของการรักษาศีลห้า ศีลแปด และศีลอุโบสถ

บุญของการรักษาศีลในชาตินี้ คือ ทำให้ผู้รักษาศีลมีความโชคดีทำอะไรก็จะประสบความสำเร็จได้เร็ว หน้าที่การงานจะได้เลื่อนขั้นเร็วเป็นที่รักใคร่เมตตาแก่ผู้พบเห็น มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง โรคน้อย หากผู้มีศีลนั้นได้ทำทานอย่างสม่ำเสมอก็จะได้รับผลบุญของทานเร็วกว่าปกติเช่นปกติเมื่อเราทำได้ทำทานแล้ว ผลของทานบางส่วนก็จะกลับมาในชาตินี้โดยใช้เวลาปกติประมาณ 20 ปี แต่ถ้ารักษาศีล 5 อย่างเดียวจะทำให้ผลของทานกลับมาหาเราเร็วขึ้นคือ 15 ปี แต่ถ้าวันธรรมดารักษาศีล 5 และวันพระรักษาศีลอุโบสถด้วยแล้วจะทำให้ผลของทานกลับมาหาเราเร็วขึ้น คืออาจแค่เพียง 10 ปี ก็เป็นไปได้ แต่ถ้าวันธรรมดารักษาศีล 5 และวันพระรักษาศีลอุโบสถด้วยและนั่งสมาธิภาวนาวันละ 2 ชั่วโมงแล้วจะทำให้ผลของทานกลับมาหาเราเร็วขึ้น คือ อาจแค่เพียง 5 ปี ก็เป็นไปได้

อานิสงส์ของการรักษาศีลอุโบสถศีล เพียงการรักษาศีลอุโบสถครั้งวันและทำด้วยความเต็มใจ ยังได้อานิสงส์ขนาดนี้ แล้วถ้าหากใครได้รักษาอยู่เนื่องนิตย์อานิสงส์นั้นพรรณนา อย่างไรก็ไม่หมด เป็นบุญใหญ่ที่จะนำไปสู่สวรรค์สมบัติ เวียนวนอยู่แต่ในสุคติภูมิเท่านั้น เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ จะถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ คุณสมบัติ ในที่สุดจะได้นิพพานสมบัติ เข้าถึงความสุขอันเป็นอมตะ ผู้ที่รักษาศีลอุโบสถศีลจะได้รับอานิสงส์มากมายเกินควรเกินคาด อย่างน้อยๆ ก็สามารถแบ่งออกเป็น 5 ข้อ คือ 1. ย่อมได้รับโภคทรัพย์ใหญ่ เพราะความไม่ประมาทเป็นเหตุ 2. เกียรติศัพท์อันงามของผู้มีศีล ย่อมฟังขจรไปไกล 3. ผู้มีศีลเข้าไปสู่สมาคมใดๆ ย่อมเข้าไปอย่างองอาจไม่ก้อเขิน 4. ผู้มีศีลย่อมไม่หลงทำกาลละ คือ ไม่หลงเปลอสติในเวลาตาย 5. ผู้มีศีล ตายแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เข้าถึงความเกษมสุขแห่งเทพ นอกจากนี้ ศีล ยังเป็นบาทเบื้องต้นแห่งสมาธิ ทำให้ใกล้ต่อมรรคผลนิพพาน ดังนั้นคนที่ตั้งใจรักษาศีลได้บริสุทธิ์ก็จะมีผลต่อการนั่งสมาธิไปด้วย ดังนั้น ศีลจึงเป็นรากฐานแห่งความดีทุกอย่างและกำจัดความชั่วทั้งปวง.

ผู้เขียนได้สรุปว่า พุทธศาสนิกชนที่ดีก็ควรที่จะตั้งใจรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ทั้งยังต้องเป็นกัลยาณมิตรชักชวนคนรอบข้างมาสั่งสมบุญใหญ่ ที่เกิดจากการรักษาศีลอุโบสถศีล เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวพุทธให้แข็งแรงยิ่งขึ้นไปบุคคลแม้จะดงมด้วยเครื่องประดับอันมีค่า ก็ยังไม่งามเท่าผู้มีศีลเป็น

อาภรณ์ ผู้มีศีลย่อมติเตียนตนเองไม่ได้ เมื่อพิจารณาถึงศีลที่บริสุทธิ์ ย่อมเกิดปีติทุกเมื่อ การรักษาอุโบสถศีล มีผลมาก มีอานิสงส์มากแม้ความสุขของพระราชอาชฎาผู้ทรงเป็นใหญ่ใน 16 แคว้นก็ยังไม่ถึงเสียที่ 16 ของอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ 8 เพราะศีลนั้นทำให้เกิดในสวรรค์? อุโบสถศีลเป็นกุศลวิธีที่นำพามนุษย์ไปสู่ สวรรค์มาตั้งแต่มนุษย์ยุคต้นกับถ้าเป็นอุโบสถในพระพุทธศาสนาผลบุญอันเกิดจากการรักษาอุโบสถ เพราะสมบัติมนุษย์เป็นสมบัติหายาบเหมือนสมบัติของคนกำพร้ามีความสุขได้ไม่ก็ร้อยปีก็ต้องพลัดพรากซึ่งเทียบไม่ได้กับการได้เสวยทิพยสมบัติอันยาวนานในสวรรค์ที่เกิดจากอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถการรักษาอุโบสถศีลนี้แม้ว่าจะมีโอกาสรักษาได้ไม่นานแต่กลับสามารถส่งผลให้อานิสงส์มากมายเกินควรเกินคาดหมายได้

เป้าหมายหลักในการรักษาอุโบสถศีล

เป้าหมายชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น มีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ (ดังที่กล่าวมาแล้ว) คือ เป้าหมาย บนดิน (ปัจจุบันชาติ) เป้าหมายบนฟ้า (ภพชาติเบื้องหน้า) และเป้าหมายเหนือฟ้าหรือเป้าหมายสูงสุด (พระนิพพาน) ศีลกับเป้าหมายบนดิน เมื่อมีสมบัติไว้หล่อเลี้ยงกาย สิ่งที่จะต้องได้ถัดมา คือ การมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์โศก ภัย หรือการเบียดเบียนกัน ซึ่งสิ่งที่จะเป็นเครื่องป้องกันมิให้คนในสังคมเบียดเบียนกัน ก็คือศีลนั่นเอง เพราะศีลเป็นเครื่องควบคุมกาย วาจา ของคนให้เรียบร้อย ทำให้ไม่มีการเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินซึ่งกัน และกัน ดังนั้น เพื่อความสุข และความปลอดภัย แต่ละคนจะต้องรักษาศีลของตนเองไว้ให้มั่นคง ศีลกับเป้าหมายบนฟ้า นอกจากศีลจะเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแล้ว ศีลยังเป็นหลักประกันที่จะทำให้ไม่ต้องตกไปสู่อบาย หรืออย่างน้อยก็ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีอายุชยยืนยาว เพราะหาไม่ได้ไปเบียดเบียนทำร้ายใคร จึงทำให้ได้ร่างกายที่เหมาะสม สำหรับทำความดี และยังสามารถใช้ทรัพย์ที่มีให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่อีกด้วย ศีลกับเป้าหมายเหนือฟ้า การรักษาศีลไม่เพียงเป็นเหตุให้ได้บรรลุเป้าหมายของชีวิตในภพชาตินี้ คือการมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์โศกภัยใดๆ หรือบรรลุเป้าหมายในภพชาติเบื้องหน้า คือการได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์เท่านั้น แต่ศีลยังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณธรรมทั้งหลายของมนุษย์ ประดุจแผ่นดินเป็นที่รองรับของการงาน ทั้งปวง ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน ปฐมพลกรณียสูตรว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การงานที่บุคคลต้องทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาอาศัยแผ่นดิน ยืนอยู่บนแผ่นดินทั้งนั้นจึงจะทำได้ การงานที่ต้องทำเหล่านี้ เขาย่อมทำด้วยอาการอย่างนี้ แม้นันใด ภิกษุ อบรมอริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ 8 ทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์ 8 ก็อาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีล ฉะนั้นนอกจากนั้น ศีลก็ยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมเบื้องสูง คือสมาธิและ ศีลเป็นสะพาน เป็นมหาอำนาจ เป็นกลิ่นหอม อย่างยอดเยี่ยม เป็นเครื่องลูบไล้อันประเสริฐ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมหอม พุ่งไปทั่วทุกทิศศีลเป็นเสียงอันเลิศ เป็นเสียงเดินทางขึ้นเยี่ยม เป็นพาหนะอัน ประเสริฐ ยิ่งนัก เป็นเครื่องหอมพุ่งไปทั่วทิศานุทิศ คนพาลผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นในศีล ย่อมได้รับการนิทาในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมได้รับทุกข์ โทมนัสในอบายภูมิ ย่อมได้รับทุกข์โทมนัสในที่ทั่วไป ธีรชนผู้มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในศีล ย่อมได้รับการสรรเสริญในเวลาที่มีชีวิต อยู่ในโลกนี้ ครั้นตายไปแล้ว ก็

“ได้รับความสุขโสมนัสในสวรรค์ ย่อมรื่นเริงใจ ในที่ทุกสถานในโลกนี้คือเท่านั้นเป็นยอด และผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุดในโลกนี้ ความชนะใน มนุษย์โลก และเทวโลก ย่อมมีได้เพราะศีล และปัญญา”

ผู้เขียนได้สรุปว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงต้องการให้เกิดความบริสุทธิ์ทางกาย และวาจา เพื่อเป็นพื้นฐาน รองรับการปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป ศีลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นมีหลายระดับ เพื่อความเหมาะสม และความพร้อมของแต่ละบุคคล การรักษาศีลในแต่ละระดับนั้น ยิ่งรักษาในระดับที่สูงขึ้น ย่อมทำให้เกิดความบริสุทธิ์มาก ยิ่งขึ้นตามไปด้วย เป็นการยับยั้ง ระวังทางสู่พระนิพพาน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรารถนาจะชี้ทางลัดในการประพฤติธรรม เพื่อความหมดกิเลสเข้า พระนิพพานแก่สาวกของพระองค์ จึงทรงให้รักษาศีล 8 หรืออุโบสถศีล ในวันพระ ในระหว่างเข้าพรรษา ในโอกาสการอยู่ดงค์ หรือในโอกาสใดโอกาสหนึ่งที่กำหนดขึ้นตามความเหมาะสม ดังนั้น การรักษาศีล 8 จึงเป็นตัวช่วยปรับใจให้ละเอียดประณีตสูงขึ้น เพื่อน้อมนำใจสู่การประพฤติ พรหมจรรย์ ไม่ให้ต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ ซึ่งถือว่า เป็นจริยธรรมที่อยู่เหนือกว่าแนวทางการปฏิบัติ โดยทั่วไปของมนุษย์ทั้งหลาย คือ มีความบริสุทธิ์ผุดผ่องเยี่ยงพรหม ซึ่งอยู่ในภพภูมิที่ไกลความหมดกิเลส ไกลพระนิพพานยิ่งขึ้น

สรุป

อุโบสถศีลเป็นศีลระดับสูงที่อุบาสกอุบาสิกา ผู้ปฏิบัติจะพึงได้รับอานิสงส์อย่างสูงสุด เช่นกัน การอยู่รักษาอุโบสถ เป็นการอบรมกายวาจา และใจ ฝึกหัดตัดนิสัยและสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นมีในตน มีผลคุณค่ายิ่งกว่าเงินทองของนอกกาย เป็นกุศลกรรมที่ประเสริฐยิ่ง การรักษาศีล 8 เป็นการพัฒนาพื้นฐานแห่งคุณธรรมความดีเบื้องต้น สำหรับรองรับคุณธรรมขั้นสูงในพระพุทธศาสนา คือสมาธิและปัญญา เป็นเสมือนพื้นที่นามีสตินดีมีน้ำชุ่มชื้น เป็นพื้นที่ใช้เพาะปลูกพืชพรรณธัญญาหารต่าง ๆ ให้เจริญเติบโตและเกิดผลงอกงาม ถ้าพยายามรักษาอุโบสถ ศีลให้ดี ย่อมจะเป็นบันไดให้เหยียบย่างก้าวขึ้นไปสู่สวรรค์ เป็นประตูทองช่องทางที่จะดำเนินเข้าสู่ พระนิพพานผู้ที่มีอุโบสถศีลนั้นย่อมมีหลักความประพฤติที่ถูกต้อง เริ่มต้นด้วยการประพฤติดีทางกายทางวาจา และสัมมาชีพ ย่อมมีความรับผิดชอบต่อบุคคล และสังคม ประโยชน์ของศีลเป็นกระบวนการสร้างปัญญา เพื่อกำจัดอวิชชาด้วยระบบความประพฤติ และการดำเนินชีวิตที่ควบคุมตัณหาซึ่งเป็นตัวสร้างปัญหาต่าง ๆ เพราะผู้ที่มีศีลนั้นย่อมมีวิปฏิสาร คือความไม่เดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์อย่างประเสริฐ อวิปฏิสารนั้นจะเป็นเหตุให้เกิดปัสสัทธิ (ความสงบกายใจ) ปัสสัทธิเป็น เหตุให้เกิดสมาธิ (ความตั้งใจมั่น) สมาธิเป็นเหตุให้เกิดญาณทัสนะ (รู้เห็นตามความเป็นจริง) ญาณทัสนะ เป็นเหตุให้เกิดนิพพิทา (ความเบื่อหน่ายในสังขาร) เกิดวิราคะ (คลายกาหนัด) ส่งให้บรรลุถึงวิมุตติญาณทัสนะ คือ ความรู้ ความเห็นว่าจิตพ้นแล้วจากอาสวะทั้งปวง 43 การละบาปอกุศลทั้งปวง เริ่มต้นที่ศีล เพราะผู้มีศีลมีจิตใจที่อดทนกล้าหาญกำจัดความเกียจคร้าน และเบื่อหน่ายให้หมดสิ้นไป มีจิตใจที่มั่นคงแก่กล้า สามารถสร้างกุศลธรรมที่เจริญงอกงามเป็นทางให้เกิดคุณงามความดี ที่ส่งเสริมสติปัญญา รู้จักเหตุผลรับผิดชอบตนเอง สมด้วยบทปุจฉาและ วิสัชนาระหว่าง พระเจ้ามิลินท์ กับพระนาคเสนเถระ มีปัญหาที่พระเจ้ามิลินท์ถามถึงลักษณะของศีลว่าเป็นอย่างไร พระนาคเสน

เถระถวายพระพรว่า“ ศิลเป็นที่อาศัยแห่งกุศลกรรม ทั้งปวง ซึ่งได้ชื่อว่าอินทรีย์ พละ โปษณงค์ มรรค สติปัญญา สัมมปธาน ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เมื่อโยคาวจรตั้งอยู่ในศีลแล้ว กุศลกรรมทั้งปวง ย่อมไม่เสื่อมเพราะฉะนั้นผู้มีอุโบสถศีลย่อมที่จะได้รับประโยชน์ คือเป็นที่รักใคร่ชอบใจของปวงชน ผู้มีปัญญาย่อมเป็นมิตร ไม่มีภัยแวกแก่ใครๆ เพราะผู้เช่นนั้น ย่อมถึงพร้อมด้วยจรรยา มารยาท นา ความสุขความเจริญมาสู่ตน และหมู่คณะด้วย.

เอกสารอ้างอิง

- พระอุบล กตปุณฺโญ (แก้ววงศ์ล้อม), (2537). “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2527). **ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำเนื่องในโอกาส 700 ปี ลายสือไทย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2, แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน. ISBN 9749588339.**
- พระมหาสมปอง มุทิโต, (2547). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด.**
- ธนิต อยู่โพธิ์, (2527). **อานิสงส์อุโบสถศีล. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร.**
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา, กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด.**
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2527). **อานิสงส์อุโบสถศีล,พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร.**
- กรมศิลปากร. (2535). **มิลินทปัญหา พิมพ์เป็นงานอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธีวงศาจารย์ (สูง ธัญญาโณ), พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในยุคไทยแลนด์ 4.0
The Buddhism Propagation Management of Buddhist Monks In The Age of
Thailand 4.0

พระเสกสรรค์ สุขกาโม (แก่นจันทร์)*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 1. ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัญหาอุปสรรค พระสงฆ์ผู้เผยแผ่บางรูปมุ่งห่มยังไม่เรียบร้อย ข้อเสนอแนะ ควรอบรมให้พระสงฆ์ที่บวชใหม่ มุ่งห่มให้เรียบร้อย เป็นปริณทล ด้าน 2.รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัญหาอุปสรรค รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบันเป็นการทำงานคนเดียว ขาดการร่วมมือในการทำงานเป็นทีม 3. ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัญหาอุปสรรค ขาดการใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้ฟังข้อเสนอแนะ คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์ ซึ่งอาจจัดเป็นชั่วโมงเรียนหรืออบรมในหลักสูตรพัฒนาศักยภาพ 4. ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ปัญหาอุปสรรค คณะสงฆ์ควรให้ทุนในการสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับอำเภอ ข้อเสนอแนะ ควรประสานงานกับภาคประชาชนเพื่อจัดให้มีการบรรยายธรรมผ่านวิทยุชุมชนหรือสถานีวิทยุท้องถิ่น

ความสำคัญ: การจัดการ, การเผยแผ่, ในยุคไทยแลนด์ 4.0

Abstract

The article is aimed at studying the Buddhism propagation management of Buddhist monks in the age of Thailand 4.0 are classified by each aspect of (1) the good behaviour of Buddhism propagation, should train the monk to dress the properly clothes, (2) the form of Buddhism, should improve the form of Buddhism with cooperation and work as the teamwork (3) technical propagation of Buddhism, the monks should set up the technical training about Buddhism propagation to the Buddhism monks. It could be a class or potential development training course and (4) the forms of communication, Problem and obstacles the monks should provide funding to support the preparation of publications for the propagation of Buddhism

* Bachelor of Arts Program in Buddhist Management Department of Political Science Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University

organization in the district level. The suggestion : should cooperate the workd with the public sector for having the Dhamma lecture through community radio or local radio station

Keywords: Management, Propagation, In the age of Thailand 4.0

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการประกาศพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง เพราะพระสงฆ์มีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นจึงต้องตอบแทนผู้มีอุปการคุณ ดังมีพุทธพจน์ที่ปรากฏในสมณสังญญาสูตร กล่าวถึง คำสอนที่ให้ภิกษุสำนึกและตระหนักเตือนใจตนในความ เป็นสมณะอยู่เสมอว่าสมณะนั้นมีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่นหรือในพหุการสูตร (Phramethithammaporn (Prayoon Dhammachito), 1996) พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการตอบแทนที่พระสงฆ์พึงมีต่อ คฤหัสถ์ หรือชาวบ้านที่ได้ทำอุปการคุณต่าง ๆ โดยเฉพาะได้อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4 ซึ่งเป็นปัจจัย หลักสำหรับพระภิกษุ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชชบริขาร เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว สงฆ์ก็ ควรแสดงกลับให้เป็นอุปการคุณแก่ชาวบ้านเช่นกัน ซึ่งไม่ใช่การตอบแทนด้วยปัจจัย 4 แต่ด้วยการ แสดงธรรมอันงาม ในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด

ปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีการสื่อสาร ไร้พรมแดนข่าวสารข้อมูลที่ เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตคนในสังคมมาก ความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้การติดต่อ สัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในโลก สังคมรับรู้ร่วมกันหมด (Phramethithammaporn (Prayoon Dhammachito, 1996) มีอิทธิพลครอบงำโลก ทำให้คนตกอยู่ในอำนาจของวัตถุ (Phradhammapithok (P.A.Payutto): 1997) สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนสังคมเปลี่ยนไป ส่งผลต่อจิตใจให้โน้มเอียงไป ในทางที่ต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น ให้ความสำคัญเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ แสวงหาวัตถุมา เพื่อความสะดวกสบายมากกว่าที่จะแสวงหาความจริงคือธรรมชาติ ขาดการขัดเกลาจิตใจ พระสงฆ์ มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการเยียวยาทางจิตใจคือ “เป็นที่พึ่งบวร สอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนา ปรัชชากิจ” (Saeng Channgam, 1992)

พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันขาดความเข้าใจในวิธีการสอน ซึ่งเกิดจากการสาเหตุใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประการ คือ (1) ขาดความรู้ความแตกฉานในธรรม มีความรู้ชั้น สันยญาไม่ถึงขั้นทิวฐิและญาณ (2) ขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดธรรม ไม่เคยฝึกการพูด ในที่ชุมนุมชน หรือพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เสียงเบา ใช้บาลีมาก ยกหัวข้อธรรมมาก ไม่มีการเตรียมตัว ไม่สังเกตคนฟัง ดิตรูปแบบ ใช้เวลามาก และ (3) ขาดความพอใจ เต็มใจ และความรักในการสอน ธรรม เผยแผ่ธรรมมีแต่การตั้งรับ ไม่ค่อยทำแบบเชิงรุก อนึ่ง จากสถิติ พบว่า มีจำนวนพระสงฆ์คิด เป็นอัตราส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ มีเพียง 1: 160 รูป/คน และเมื่อพิจารณาสัดส่วนของพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นนักเผยแผ่มีเพียง 1 : 100 รูป เท่านั้น จึง

ถือว่าสัดส่วนหรืออัตราส่วนของพระนักเผยแผ่ หรือพระสงฆ์ที่มีบทบาทเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนนั้นมีจำนวนน้อยมาก อย่างไรก็ตาม แม้พระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ที่โดดเด่นในปัจจุบันจะมีเพียงไม่กี่รูป แต่ก็เป็นผู้มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะเป็นพระสงฆ์ผู้ดำเนินจริยวัตรตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ซึ่งเผยแผ่พุทธธรรมตามพระธรรมวินัย ฉะนั้น พระสงฆ์ผู้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงพึงมีความเสียสละ ทุ่มเท มีใจรัก มุ่งมั่นและเพียรพยายาม ต้องมีความเข้าใจพุทธธรรมอย่างแจ่มแจ้งเสียก่อน แล้วจึงเผยแผ่ออกไป ด้วยจิตเมตตา ทำงานด้วยความเสียสละปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้รับจริงๆ ธรรมะที่แสดงจึงจะบริสุทธิ์ไม่เคลือบแฝง ต้องเป็นผู้ซึ่งสัตย์ตรงต่อตัวเอง ต่อพระพุทธศาสนา ตีความธรรมะให้แตก คั่นคว้าวินัยธรรมะเหมือนคั่นยามารักษาโรคจริงๆ ทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่น (WasitIntasara and Chai Na Phon: 1995)

การจัดการ

การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร หรือกำไรสูงสุด สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลายแก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ ไร่ อย่างไรก็ดี ภาคธุรกิจก็ได้ทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขายสินค้าราคาถูกลง หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

ในอดีตการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมจะมีความเกี่ยวข้องกับองค์กร ดังจะเห็นได้จากองค์กรของหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่คนในครอบครัว หมู่บ้าน เพื่อนร่วมงาน กิจการร้านค้า ธุรกิจ สถานศึกษา หน่วยงานต่างๆ ซึ่งองค์กรเหล่านี้ได้แบ่งหน้าที่กันทำ มีความรับผิดชอบร่วมกัน มีการใช้เครื่องมือเครื่องจักร หรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าองค์กรเป็นศูนย์รวมของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ทั้งบุคคลที่มีความชำนาญงานต่างๆ มากมายในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักการจัดการเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน (Rattana Attaphumisuan, 2004) นักวิชาการหลากหลายท่านได้กล่าวถึง “ความหมายของการจัดการ” ไว้ อาทิเช่น

การจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ (Somkid Bangmo: 2002)

กระบวนการจัดการ หมายถึงกระบวนการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับ เป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไรที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กรมีความมั่นใจในการทำงานทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมึลักษณะตายตัวต้องยืดหยุ่น ได้ตามสถานการณ์อาจมีการปรับปรุงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้เสมอส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย (Sroytrakul Atthamana, 2004)

การจัดการ หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่างๆสำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์กร ซึ่งตามความหมายนี้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ได้แก่ ขบวนการ (Process) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ขบวนการ(Process) ในความหมายของการจัดการนี้หมายถึงหน้าที่ต่างๆด้านการจัดการ ได้แก่ การวางแผนการจ้ดองค์การ การโน้มน้าองค์กร และการควบคุม (Decenso David : 2005)

สรุปได้ว่า การจัดการจำเป็นต้องมีทรัพยากรอันเป็นปัจจัยพื้นฐานทางการจัดการ โดยทั่วไปถือว่าทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการมีอยู่ 4 ประการ ซึ่งรู้จักกันในนามของ 4M ได้แก่ คน (Man) เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมขององค์กรนั้น ๆ เงิน (Money) ใช้สำหรับเป็นค่าจ้างและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการวัตถุดิบของ (Materials) อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งอาคารสถานที่และการบริหารจัดการ (Management)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ 3 ประการ คือ (National Education Committee Office, 2001) 1. ภูมิธรรมมีกตลประโยชน์ 2. ประโยชน์ในชาตินี้ 3. สัมปรายิกกตลประโยชน์ 4. ประโยชน์ในชาติหน้า และปรมัตถประโยชน์ 5. ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่งคือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถึก ภูมิภาคสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ ในหลักสูตรการศึกษาภูมิภาคสงฆ์สามเณรก็เป็นการส่งเสริมให้มีความสามารถในการเผยแผ่ประเภทนี้

บทบาทของพระสงฆ์และวัด ได้แก่ 1) พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจ และช่วยแก้ปัญหาส่วนตัว และปัญหาสังคม อันเกิดจากการทะเลาะวิวาทระหว่างสมาชิกในสังคมด้วยกัน 2) สถานวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน โรงเรียนประชาบาลหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด สมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม้กระทั่งศาลาก็เป็นที่เรียนหนังสือ นอกจากนี้ วัดยังเป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและเด็กโดยทั่วไป 3) วัดเป็นประจักษ์โรงพยาบาล ให้รักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งที่เป็นโรคทางจิตและโรคทางกาย 4) วัดเป็นประจักษ์พิพิธภัณฑสถาน คือ เป็นที่เก็บรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่าและมีประโยชน์ต่อการศึกษาทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาติ 5) ศาลาวัดบางครั้งถูกใช้เป็นสถานที่ประชุมราษฎรเพื่อจะได้รับข่าวสารต่าง ๆ 6) วัดเป็นสถานที่แสดงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน เพราะถือเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน เป็นที่ประชาชนพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และ 7) วัดเป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจน คนไร้ที่พึ่งพิง อีกทั้งเป็นหอพักให้แก่นักศึกษาทั่วไป (Chamnong Adiwattanasit: 1982)

โดยแท้จริง บทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมไทย ได้แก่ 1) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณี เกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การทำบุญอายุ เป็นต้น 2) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาไข้ เช่น อุบาสก อุบาสิกา หรือคนชรา ทูพพลภาพ การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดเงินปลูกบ้านพักอาศัย 3) การดูแลสุขภาพ การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์ยาม แม้บางกิจการหรือที่พระภิกษุบางรูปดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียน แต่ก็มีคนจำนวนมากไม่น้อยที่เลื่อมใส ศรัทธา 4) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ ลานวัด บริเวณวัด ประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจการบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่างๆ จัดงานรื่นเริง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่างๆ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น 5) การช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น 6) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทองจากผู้บริจาคไปให้แก่ผู้ประสบภัยต่างถิ่น (Chamlueng Wuttichan, 1983)

อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ว่าสังคมไทยในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาล พอสรุปได้ว่า 1) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละ ดังนี้ เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่างๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่างๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากต่างๆ ของประชาชนจึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจและพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน 2) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์ นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่า ประชาชน ได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบาย

มากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามา มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว 3) เนื่องจากพระสงฆ์ นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหา ความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด การใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้ โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีกมุมมองหนึ่งก็คือ การช่วยเหลือพ่อแม่ ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อม นั่นเอง 4) การเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลน มีความทุกข์ยาก หรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกิน พระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้าน จึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน 5) เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใดๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย (Somboon Sukhsamran, 1987)

ทั้งนี้ บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทย หรือบทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญที่ควรจะต้องมี คือ 1) สันสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน 2) กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี 3) ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย 4) ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ 5) สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน 6) เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม

นอกจากนี้ ยังพบว่า บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ในทุกยุคสมัย คือ 1) เป็นผู้นำด้านจิตใจ ศรัทธาและปัญญา พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างมีความสุข มีศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้อง 2) เป็นตัวอย่างแห่งความดี ให้เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนที่จะประพฤติตาม 3) พัฒนาจิตใจของประชาชนด้วยกระบวนการส่งเสริมและให้การศึกษาอบรมกุลบุตรกุลธิดา 4) สงเคราะห์ทางจิตใจให้แก่ประชาชน เมื่อมีปัญหาเดือดร้อนทางจิตใจ โดยยึดหลักธรรม การให้คำปรึกษาแนะนำ 5) ช่วยแก้ไขปัญหาชุมชน (Somporn Tepsittha, 1995)

สรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบันแม้จะเปลี่ยนไปจากอดีต เพราะมีสถาบันทางสังคมเข้ามารับบทบาทเดิมของวัดและพระภิกษุสงฆ์ไป เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้ประชาชนเห็นห่างจากพระสงฆ์และวัดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์และวัดยังคงต้องรักษาสถานภาพที่มีมาแต่อดีต คือ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นต้นแบบแห่งความดี เป็นผู้สั่งสอนอบรมประชาชน เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกิจหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์และวัดตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเอาไว้

พุทธศาสนากับพัฒนาไทยแลนด์ 4.0

ประเทศไทย 4.0 คือ Thailand 4.0 นับเป็นกระแสที่ได้รับการกล่าวถึง และวิเคราะห์ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งนี้คงเนื่องมาจากเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาล ที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายที่จะเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เมื่อมองถึงพัฒนาการของสังคมไทย ผ่านความเป็นประเทศไทย 1.0, 2.0 และ 3.0 ซึ่งถูกกำหนดแนวทางการพัฒนาด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จะพบว่า แม้ว่าในบางช่วงของแผนจะประสบความสำเร็จในการพัฒนา เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในแผนฉบับแรก ๆ และการสร้างความเจริญเติบโตและรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพในแผนฉบับที่ 6-7

ปัญหาที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการพัฒนาสังคมไทย ก็คือ การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาประเทศ จะเห็นได้ว่า ในแผนฉบับที่ 8 เป็นต้นมา จะเน้นการพัฒนาที่มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งการพัฒนาที่บูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาในแง่มุมของพระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันหลักหนึ่งในสังคมไทย ที่ได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมไทย ก็พบว่า ในอดีตพระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับสังคมไทย จนคนไทยมีลักษณะนิสัยที่เด่นชัด คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบสนุกและชอบทำบุญ ซึ่งนับเป็นความวิเศษอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่สามารถบูรณาการความสนุกกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเรื่องบุญเข้าด้วยกัน ดังปรากฏในประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบวชนาค งานแต่งงาน งานวันสงกรานต์ เป็นต้น

ต่อมา เมื่อสังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งการพัฒนาที่เน้นวัตถุดตามแบบอย่างตะวันตก พระพุทธศาสนาที่เริ่มสูญเสียบทบาทที่มีต่อการพัฒนาประเทศอย่างที่เคยเป็นมา เนื่องจากสังคมไทยไปต้อนรับวัฒนธรรมตะวันตก สังคมไทยเริ่มมีปัญหา มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการรับเอาความเจริญก้าวหน้าแบบตะวันตกเข้ามา ทั้งนี้เพราะสังคมไทยไม่ได้มีภูมิหลังและรากฐานความเจริญทางสังคมอุตสาหกรรม และไม่มีวัฒนธรรมอุตสาหกรรมแบบตะวันตก ทำให้สังคมไทยมีสภาพที่นักวิชาการเรียกว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา-Modernization without Development”

การที่สังคมไทยได้รับเอาความเจริญแบบตะวันตกเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ระบบอุตสาหกรรม ทำให้สังคมไทยรับเอาความเจริญตามแบบอย่างตะวันตกอย่างเต็มที่ แต่การรับเอาวัฒนธรรมดังกล่าวนั้น ไม่สอดคล้องกับภูมิหลังของสังคมไทย เพราะคนไทยมักจะรับในเข้ามาในแง่ของการเสพบริโภค หรือรับเอาแต่สิ่งที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย ทำให้คนไทยที่แต่เดิมมีวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรม และมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายอยู่แล้ว กลับเสพติดความสบายจากวัฒนธรรมตะวันตกมากยิ่งขึ้นและกลายเป็นคนมักง่ายมากยิ่งขึ้น โดยขาดพื้นฐานของวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่เป็นวัฒนธรรมแห่งการใฝ่รู้ และสู้สังยา

นอกจากนี้ ลักษณะเดิมของสังคมไทยที่มีวัตถุดิบพร้อม (ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว) ไม่มีความบีบรัดทางเศรษฐกิจ มีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย เพราะมีวัตถุดิบที่พร้อมที่จะบำรุงบำเรอร่างกาย ลักษณะเช่นนี้ไปกันได้ด้วยการรับเอาเทคโนโลยีจากต่างชาติ ที่เข้ามาพร้อมกับกระแสบริโภคนิยม และสอดคล้องกับกระแสความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ในสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม เกิดเป็นวัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ การพึ่งพาสิ่งภายนอก โดยที่ไม่ต้องลงมือทำการ สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่รอผลดลบันดาล พึ่งพาอำนาจภายนอกต่าง ๆ สังคมไทยจึงตกอยู่ในสภาพความอ่อนแอ ขาดความเข้มแข็งที่จะไปพัฒนาประเทศ

กระบวนการพัฒนาประเทศไทยภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งเป็นนโยบายที่เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศไทยในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาลนั้น สำคัญที่สุด ย่อมอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีศักยภาพหรือคุณภาพในการที่จะไปพัฒนาในภาคส่วนต่าง ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายที่วางไว้นั้นเอง สิ่งที่สังคมไทยจะต้องดำเนินการอีกประการหนึ่งก็คือ การรักษาวินัยแห่งเมตตาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ได้แก่ การรักษาความมีน้ำใจ ความรัก ความปรารถนาดี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ต่างๆ ตลอดจนการนับถือกันเป็นพี่น้อง เป็นต้น อันเป็นพื้นเพภูมิหลังของสังคมไทยมาแต่เดิม

ขณะเดียวกัน สังคมไทยก็ต้องพัฒนาวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา คือ ความใฝ่รู้ เข้าถึงความจริง และการคิดหาทางแก้ไขปัญหาในสิ่งต่างๆ เพื่อที่จะสามารถดำรงสังคมอยู่ในโลกแห่งการแข่งขันในปัจจุบัน การที่คนไทยจะก้าวไปสู่ทิศทางที่กำหนดไว้ได้นั้น ท่านเห็นว่า “คนไทยจะต้องมีปัญญาที่เข้มแข็ง จะมองเรื่องอะไรต้องมองให้ชัด จะศึกษาอะไรต้องให้รู้เข้าใจชัด โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนของเรา จะต้องให้เขาพัฒนาตัวขึ้นมาชนิดที่ได้ปัญญาที่แท้ ไม่ใช่อยู่แค่สักแต่ว่าความโก้ แต่จะต้องกระจำง แฉ่มแฉ่ง เรียนรู้อะไรต้องชัดเจน ให้เกิดปัญญาที่แท้จริง แล้วเราก็จะมาช่วยแก้ปัญหาสร้างสรรค์สังคมได้จริง สังคมก็จะเดินหน้าไปได้”

การพัฒนาสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็น “ประเทศไทย 4.0” เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่การแข่งขันกับนานาชาติ หรือการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในเวทีโลก จึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ อย่างน้อยก็จะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ โดยหันมาเน้นในการสร้างวัฒนธรรมแห่งความรู้และสู้สิ่งที่ยาก ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ด้วยการศึกษาหรือพัฒนาคนให้มีคุณภาพและศักยภาพนั่นเอง (Thaanaphon Somwang, 16 May 2560)

บทสรุป

นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) ได้นำเสนอไว้ว่า ถ้ามองจากปัญหาสังคมไทย ที่ขาดวัฒนธรรมอุตสาหกรรมและวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ตามแบบอย่างตะวันตก สิ่งที่ต้องดำเนินการด่วน ก็คือ จะต้องสร้างคนไทยให้มีวัฒนธรรมของความรู้ สู้สิ่งที่ยากขึ้นมาเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป โดยการสร้างจิตใจของนักผลิตและนักสร้างสรรค์ขึ้นมา

ดังกล่าวนี้ คือ การสร้างคนไทยให้มีจิตใจวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ อันเป็นลักษณะของความใฝ่รู้ รักความจริง ชอบเหตุผลนิยมปัญญา ชอบค้นคว้า แสวงหาสืบสาว ตรวจสอบ และการทดลองจนค้นพบความจริง และจิตใจของนักเทคโนโลยีที่ใฝ่สร้างสรรค์ และจิตใจแห่งนักอุตสาหกรรมที่เพียรบากบั่นสู้สิ่งยาก นอกจากจะต้องหันมาสร้างวัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้สู้สิ่งยากแล้ว ท่านยังเห็นว่า คนไทยยังจะต้องมีวัฒนธรรมแห่งการมองกว้าง คิดไกล และใฝ่รู้ อีกด้วย นั่นก็คือ คนไทยจะต้องไม่มองเห็นเฉพาะประโยชน์ของตัวเอง ของพวกพ้อง หรือมองเห็นเฉพาะประโยชน์เฉพาะหน้าเท่านั้น แต่จะต้องมองให้กว้างออกไปในสังคม โลก และธรรมชาติ ซึ่งมีได้จำกัดขอบเขตอยู่กับเพียงสังคมใดสังคมหนึ่ง และจะต้องมองในลักษณะของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมอีกด้วย นั่นคือ การที่จะสร้างสรรค์ได้จะต้องมีความใฝ่รู้ในสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ

การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 “ เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่การแข่งขันกับนานาชาติ หรือการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในเวทีโลก จึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ อย่างน้อยก็จะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ โดยหันมาเน้นในการสร้างวัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้และสู้สิ่งที่ยาก ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ด้วยการศึกษาหรือพัฒนาคนให้มีคุณภาพและศักยภาพนั่นเองจึงต้องนำการจัดการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 มาปรับใช้ในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านจริยวัตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์อยู่แล้ว พระสงฆ์ทุกวัดก็ปฏิบัติด้วยดี ตามที่แต่ละท่านและแต่ละวัดจะสามารถกระทำได้ สามารถนำภาษาบาลีมาใช้ในการเผยแผ่ได้ เช่น การเทศน์ให้ประชาชนฟังในวันพระหรือวันธัมมัสสวนะ หรือการเทศน์ในงานพิธีต่างๆ เป็นต้น มีความรู้พร้อมในการนำมาเผยแผ่ได้ เนื่องด้วยส่วนมากเป็นการเผยแผ่แบบตั้งรับ หรือเชิงรับ คือ เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่เข้ามาทำบุญที่วันในโอกาสต่างๆ ให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ แต่ที่ต้องคอยสำรวจระแวดระวังจริงๆ ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ มีความรู้ความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมให้แก่ประชาชน คือ พระสงฆ์ที่เป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งก็เท่ากับทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา นั่นเอง พระสงฆ์ที่เป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนเหล่านี้ ต้องใกล้ชิดกับเยาวชน ทั้งชายและหญิง ซึ่งหลายรูปมีพรชาอายุการยังไม่มาก มีอายุไม่มาก จึงต้องสำรวจจรियाและอากัปกิริยาจริยวัตรให้เรียบร้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียนที่เป็นผู้หญิง และที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน คือ ภาพลักษณ์ในทางไม่ดีของพระสงฆ์บางรูปในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์ส่วนมากที่ปฏิบัติตนดี ดังนั้นหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือทัศนคติที่เป็นด้านลบนี้ ก็ต้องอาศัยพระสงฆ์ที่ทำงานด้านเผยแผ่อย่างจริงจังในปัจจุบัน เป็นผู้ปรับทัศนคติของประชาชน มีความพร้อมในการเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลาทันต่อสถานการณ์ สามารถใช้ภาษาบาลีได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ได้และแก้ปัญหาที่ประชาชนสงสัยได้ในแต่ละประเด็น เป็นหลักเป็นผู้นำในด้านศาสนพิธีตรงตามหลักความถูกต้องของพระพุทธศาสนา

2. ด้านรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 รูปแบบที่พระสงฆ์ในปัจจุบันเลือกใช้ที่เห็นได้มากที่สุด คือ การเทศน์ หรือเทศนาธรรม ซึ่งกล่าวได้ว่า การจัดบรรยายธรรมที่เข้าใจในหลักธรรมได้ง่าย รูปแบบนี้มีให้เห็นได้ทุกวัด พระสงฆ์หลายรูปที่ได้ชื่อว่าเป็นนักเทศน์ก็สามารถใช้วิธีเทศนาธรรมนี้ สร้างความนิยมได้ แสดงบทบาทสมมุติในการเผยแพร่ธรรมเพื่อให้เข้าใจง่าย เพราะรู้จักการอุปมาอุปไมย หรือรู้จักนำนิทาน รวมถึงอุทาหรณ์จากภาพข่าวและละครมาใช้ประกอบเพื่อชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ต้องการจะสอนได้ชัดเจนยิ่งขึ้นต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพพระนักเทศน์ มีการบรรพชาอุปสมบทในช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันพระที่เป็นพระนักเทศน์มีกิจกรรมนันทนาการสอดแทรกในการเผยแพร่ธรรมะ นักบรรยาย ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องที่ดีมาก หากคณะสงฆ์เราได้จัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพแก่พระสงฆ์ ให้มีความสามารถในการเทศน์หรือการบรรยายธรรม โดยไม่จำเป็นต้องเป็นพระสังฆาธิการ พระทั่วไปก็ได้ เพราะทุกรูปถือว่าเป็นสาวกพระพุทธเจ้า มีหน้าที่ต้องเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยฐานะของความเป็นพระสงฆ์นั่นเอง จัดกิจกรรมทัศนศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆ ที่สำคัญเพื่อให้เกิดการเข้าใจและนำมาเผยแพร่ได้ถูกต้อง มีกิจกรรมนันทนาการตลอดการเดินทางในการจัดทัศนศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาและเรียนรู้ให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

3. ด้านเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ในปัจจุบัน พระสงฆ์รุ่นใหม่ที่ทำงานด้านเผยแพร่พระพุทธศาสนา รู้จักนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ทำให้ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากมีการใช้คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก เครื่องฉาย เกมส์ประกอบการบรรยาย มีการโต้ตอบถามปัญหาต่างๆ ฯลฯ ซึ่งเป็นสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ก็มีราคาแพง เทคนิคในการเผยแพร่หรือเทคนิคในการสอนที่แท้จริง เกิดจากความสามารถเสริมทักษะให้เกิดศักยภาพส่วนบุคคล ที่รู้จักเลือกสิ่งที่ต้องการจะนำมาสอนให้เหมาะสมกับบุคคล สามารถสอนสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ หรือเรียกอีกอย่างว่า รู้จักสอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก

4. ด้านรูปแบบของการสื่อสารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ปัจจุบัน พระสงฆ์ใช้ตัวเองเป็นสื่อมากที่สุด หมายถึง ใช้ตนเองเป็นผู้แสดงธรรม ใช้ตนเองเป็นผู้บรรยายธรรมแต่ก็ต้องคอยระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาเป็นสำคัญ คือ ต้องใช้ภาษาให้สุภาพ บางรูปเทศน์สนุก แต่ใช้ภาษาห้วนแหลม แม้จะได้รับความนิยมชมชอบจากผู้ฟัง แต่ก็อาจเป็นดาบสองคม คือ ผู้ฟังบางคนอาจเห็นไม่สมควรแก่สมณสาธูป ในส่วนการจัดทำสื่อเพื่อการเผยแพร่ เช่น เทป ซีดี การทำป้ายประชาสัมพันธ์ และการจัดนิทรรศการในวันสำคัญ เป็นต้นนี้ พบว่า มีจำนวนไม่มาก ไม่ได้ทำกันทุกวัด ซึ่งด้วยเหตุผลด้านทุนทรัพย์เป็นสำคัญ วัดที่มีกำลังก็สามารถทำได้ แต่วัดที่ขาดแคลนก็ไม่มีกำลังที่จะจัดทำได้ ซึ่งเรื่องนี้ คณะสงฆ์เห็นว่าเป็นความสามารถและคุณสมบัติเฉพาะของแต่ละท่านแต่ก็มีสื่อของแต่ละชุมชนที่วัดตั้งอยู่ คือ เสียงตามสายของชุมชน ซึ่งหากพระสงฆ์ได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ก็จะสามารถใช้ช่องทางนี้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในชุมชนได้เป็นอย่างดีสำหรับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในระดับประเทศในปัจจุบัน คณะสงฆ์หนกลางได้ให้ความสำคัญมาก มีรูปแบบของการสื่อสารธรรมะผ่านทีวีดาวเทียม ซึ่งมีคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ จัดรายการ และหาทุนสนับสนุน

References

- Chamlueng Wuttichan. (1983). **Buddhism for National Security**. Bangkok : Religion Printing.
- Chamnong Adi wattanasit. (1982). **Religious Sociology**. Bangkok. Phraewittaya.
- Decenso Divid A. and Robbins Stephen P. (2005). **Fundamentals of Human Resource Management**. 8th N.J. : John Wiley and Sons, Inc.
- National Education Committee Office. (2001). **Return of Buddhism “PhraEak of New Education**. Bangkok. Laisue Printing.
- Phradhammapithok (P.A. Payutto). (1996). IT under wisdom culture (Religion and Globalization). Fifth Edition. Bangkok : Buddhadhamma Foundation.
- _____. (1996). **Thai and Technology**. Fifth Edition. Bangkok : Buddhadhamma Foundation.
- Phramethithammaporn (Prayoon Dhammachito). (1996). **Buddhism in Globalization Age, Second Edition**, Bangkok : Buddhadhamma Foundation.
- Ratchaburi Province Office. (2014). **Documents of Population Data at Paktho District of Ratchaburi Province 2014**. Ratchaburi : Ratchaburi Province Office.
- Rattana Attaphumisuan, (2004). **Organization and Management**. Bangkok. Industrial Technology College, North Phrachomklao Technology Institute.
- Saeng Changnam. (1992). **Buddhism Science**. Third Edition. Bangkok. Bannakarn.
- Somboon Sukhsamran. (1987). **Buddhist Rural Development**. Bangkok : Primsuay Printing.
- Somkid Bangmo. (2002). **Management**. Bangkok : Thaiwattanapanich.
- Somporn Tepsittha. (1995). **Economic Development and Role of Buddhism**. Bangkok : Somchai Printing.
- Sroytrakul Atthamana, (2002). **Organization Behavior: Theory and Apply**. Bangkok : Thammasat University Publishing.
- Thaanaphon Somwang, (2017). **General Education Office**, Sipathum University, 16 May 2017 from [http://www. Bangkokbiznews.com/blog/detail/641259](http://www.Bangkokbiznews.com/blog/detail/641259).
- WasitIntasara and Chai Na Phon. (2014). **Buddhism in Globalization and Strategy in Broader World Buddhism propagation**. Bangkok:Dhammathipatai Institute.

ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน Kings Sciences to Sustainable Development

นิติพันธ์ อินทโชติ*

บทคัดย่อ

ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น เพื่อพัฒนาศาสตร์พระราชามอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว น้อมนำไปสู่การปฏิบัติ และร่วมกันขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อ ประโยชน์ส่วนรวม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและน้อมนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้เพื่อให้ เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างยั่งยืน

ศาสตร์พระราชาวาดด้วยเรื่องหลักเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ ดีของประชาชน ไม่เน้นต้นทุนผลประโยชน์ (Cost benefit) แต่เน้นการใช้ทรัพยากรที่มี ประสิทธิภาพที่สุด (Cost effectiveness) ทั้งดำเนินการพัฒนาตาม 3 ห่วง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขคุณธรรม และเงื่อนไขความรู้ ทรงใช้ หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั้น คือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม และทรงเป็น พระมหากษัตริย์ผู้มีอัจฉริยภาพในทุกด้าน พระองค์ทรงค้นคิดและทรงประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อบำบัด ทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนคนไทย

คำสำคัญ : ศาสตร์พระราชามา, การพัฒนา, ยั่งยืน

Abstract

King's science towards sustainable development To develop the King's King's science lead to practice And together to drive concrete For public benefit Exchange learning together and apply the King's sciences to apply for concrete results in daily life.

King's sciences on sufficiency economy principles For a sustainable development approach is a development that creates a balance between economic, social, natural resources. And the environment For the well-being of the people Not focusing on costs Cost benefit but focus on using the most effective resources (Cost effectiveness) Both developed according to the 3 rings, modesty, reasonableness and good immunity and 2 conditions Moral conditions And

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

knowledge conditions, use the principle of "understand, access, develop" That is, before doing anything Must have understanding first Understand the terrain Understand people in a variety of problems Both physical, customs and culture. He was a king who had a genius in every aspect. He invented many things to help the Thais.

Keyword: King's science, Development, Sustainable

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์มายาวนานตลอดระยะเวลา 70 ปี ได้สร้างประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวสยามอย่างหาที่สุดมิได้ พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจเพื่อประชาชนคนไทยให้ อยู่ดี กินดี ในทุกแขนงด้วยศาสตร์วิชาที่ลึกซึ้งศาสตร์พระราชาราชของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก็คือ องค์ความรู้ที่ว่าด้วยเรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ครอบคลุม ด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม พระราชประสงค์ของพระองค์ คือ การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และด้านจิตใจของประชาชนคนไทยเป็นสำคัญสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์แห่งการดำรงอยู่ของชาติไทย มาอย่างต่อเนื่อง ยาวนานกว่า 800 ปีแล้วก็ตาม ก็ยังคงเป็นสถาบันหลักในการสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติ และเป็น “สายธารอันชุ่มฉ่ำ” แห่งการพัฒนาความเป็นอยู่ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของปวงชนชาวไทย อย่างยั่งยืนตลอดไป

จะเห็นว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนา ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อให้ให้น้อมนำแนวพระราชดำริ พระราชกรณียกิจ พระราชจริยาวัตร ตลอดจนพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยใช้เป็นแนวทาง ในการประพฤติปฏิบัติตน และใช้เป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ เพื่อให้เป็นข้าราชการที่ดีและเป็นพลังของแผ่นดิน ให้สมกับ คำกล่าวที่ว่า “ข้าราชการที่ดี ต้องปฏิบัติราชการด้วยหัวใจที่รักประชาชน เพื่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ และเป็นการน้อมนำการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาทมาปรับใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตต่อไป โครงการศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น เพื่อพัฒนาศาสตร์พระราชาราชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว น้อมนำไปสู่การปฏิบัติ และร่วมกันขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและน้อมนำศาสตร์พระราชาราชไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและสร้างเครือข่ายชุมชนการน้อมนำศาสตร์พระราชาราชไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างยั่งยืน

ศาสตราจารย์พระราชวาทย์เรื่องหลักเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีของประชาชน ไม่เน้นต้นทุนผลประโยชน์ (Cost benefit) แต่เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพที่สุด (Cost effectiveness) ทั้งดำเนินการพัฒนาตาม 3 ห่วง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขคุณธรรม และเงื่อนไขความรู้ ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั้น คือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างดำเนินการนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงาน ให้เขานั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้ว จะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเน้นว่าการพัฒนาต้องทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ ทรงโปรดให้ประชาชนทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐพระราชดำรัสเกี่ยวกับในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2516 ได้เน้นเรื่องของการพึ่งพาตนเองเอาไว้ว่า การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ

ศาสตราจารย์พระราชวาทย์การพัฒนาย่างยั่งยืน

ศาสตราจารย์ราชวาทย์การพัฒนาย่างยั่งยืนประกอบด้วยหลักสำคัญ คือ

1. จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะหลักการนำทางประกอบด้วยสามห่วง สองฐาน คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัว มีฐานความรู้และฐานคุณธรรม
2. วิธีการของศาสตราจารย์พระราชวาทย์ คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยต้องเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา คน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

เข้าใจ หมายถึง การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วการใช้และแสวงหาข้อมูลเชิงประจักษ์การวิเคราะห์และการวิจัยการทดลองใช้จนได้ผลจริงก่อน เข้าถึงหมายถึงการระเบิดจากข้างในเข้าใจกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาและสร้างปัญญาสังคม

พัฒนา หมายถึง การพัฒนาที่ประชาชนเริ่มต้นด้วยตนเองพึ่งพาตนเองได้และมีต้นแบบในการเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้

3. การประยุกต์แห่งศาสตราจารย์พระราชวาทย์ ต้องทำให้ด้วยความรักความปรารถนาและด้วยใจต้องประยุกต์ใช้อย่างยั่งยืนไม่ยึดติดตำราปรับตามบุคคลภูมิสังคมสภาพพื้นที่และสถานการณ์

การประยุกต์แห่งศาสตราจารย์พระราชวาทย์ได้แก่โครงการพระราชดำริกว่า 4000 โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่แก้มลิงดินแก้มลิงฝนหลวงกังหันน้ำชัยพัฒนาหญ้าแฝกเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ทางด่วนลอยฟ้าถนนบรมราชชนนีสะพานพระราม 8 ฟอนท์ไทยจิตรลดาและเสาอากาศสุธี

4. ผลลัพธ์ของศาสตร์พระราชชา คือแผ่นดินโดยธรรมและประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามตามพระปฐมบรมราชโองการ พออยู่พอกิน และ รู้รักสามัคคี อันเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา

โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ซึ่งอยู่ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน อันเป็นราชฐานที่ประทับ เพื่อดำเนินงานเพื่อศึกษาทดลองและวิจัยหาวิธีแก้ไขปัญหเกี่ยวกับงานทางด้านเกษตรต่าง ๆ เพื่อให้พสกนิกรอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่สภาพในการดำเนินงานโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ โครงการไม่ใช่ธุรกิจ คือโครงการที่พัฒนาด้านเกษตรควบคู่กับการอนุรักษ์ อย่างการทำนาข้าวทดลอง การเพาะพันธุ์ปลานิล ระบบผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยพลังงานลม และ โครงการอีกประเภทคือโครงการกึ่งธุรกิจ คือโครงการที่นำวัตถุดิบทางการเกษตรที่ได้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่เราัมกพบได้บ่อยอย่าง เช่น นมอัดเม็ดสวนดุสิต ที่ได้จากโรงนมเม็ดสวนดุสิต น้ำผึ้งสวนจิตรลดา จากโรงน้ำผึ้ง และผลไม้อบแห้งต่าง ๆ จากโรงผลไม้อบแห้ง นอกจากนี้ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดายังเป็นพื้นที่ศึกษาทดลองโครงการต่าง ๆ หลายโครงการ อีกทั้งยังมุ่งเน้นการดำเนินงานโดยยึดแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

สิ่งประดิษฐ์กษัตริย์ผู้สร้างสรรค์เพื่อปวงชน

พระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นที่ประจักษ์ชัดต่อนานาชาติอารยประเทศ ไม่เฉพาะแค่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่เท่านั้น ที่ได้รับการถวายสดุดีจากประชาคมโลกว่าเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอนาคตแห่งศตวรรษที่ 21 แต่พระองค์ยังทรงประดิษฐ์คิดสร้างสิ่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและแวดล้อมของสังคมไทยนำมาซึ่งคุณค่าอนันต์

สิ่งประดิษฐ์สุดยอด ฝีมือพ่อหลวง ทรงประดิษฐ์เพื่อประชาชน ตลอดการครองราชย์ 70 ปี ตลอดการครองราชย์ 70 ปี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) พระองค์ทรงงานหนักมากมาย และทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีอัจฉริยภาพในทุกด้าน พระองค์ทรงค้นคิดและทรงประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนคนไทย และหวังให้ประชาชนของพระองค์อยู่ดีกินดี

ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของโลกที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล Global Leader Award จากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) รวมถึงสหพันธ์สมาคมนักประดิษฐ์ระหว่างประเทศ (IFIA) ประเทศฮังการี ทูลเกล้าฯ ถวายถ้วยรางวัล IFIA CUP 2007 สืบเนื่องจากพระอัจฉริยภาพด้านการประดิษฐ์ ทำให้วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2537 คณะรัฐมนตรีในยุคนั้น มีมติกำหนดให้วันที่ 2 กุมภาพันธ์ของทุกปีเป็น “วันนักประดิษฐ์โลก” (International inventor's day convention: IIDC)

วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2549 รัฐบาลถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการประดิษฐ์ไทย” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2536 กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์ เลขที่ 3127 ในการที่ได้ทรงประดิษฐ์คิดค้น เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือที่เรารู้จักกันในชื่อ กังหันน้ำชัยพัฒนา นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประดิษฐ์คิดค้น ยื่นคำขอรับสิทธิบัตร และได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรแล้วอีกหลายฉบับ รวมทั้งสิ้น 11 ฉบับ และสิ่งประดิษฐ์อีก 2 ชิ้นอยู่ในระหว่างยื่นคำขอจดสิทธิบัตรโดยพระราชประสงค์ของพระองค์ก็เพื่อมอบไว้ให้เป็นมรดกของแผ่นดินสืบไป ประกอบด้วยเรียงตามเลขที่บัตรดังนี้

3.1 เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือที่รู้จักว่า “กังหันน้ำชัยพัฒนา”

สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยเลขที่ 3127 เป็นเครื่องกลเติมอากาศที่ใช้ในการเติมออกซิเจนลงในน้ำที่ระดับผิวน้ำ เมื่อ 24 ธันวาคม พ.ศ.2531 ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหา น้ำเสีย ด้วยการใช้เครื่องกลเติมอากาศ ที่เป็นรูปแบบสิ่งประดิษฐ์เรียบง่าย แต่มีประสิทธิภาพสูงในการบำบัดน้ำเสีย ซึ่ง กังหันน้ำชัยพัฒนา นำมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพน้ำตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการการประดิษฐ์เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2536

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้น และทรงห่วงใยต่อพสกนิกรที่ต้องเผชิญในเรื่องดังกล่าวเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2531 ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหา น้ำเสีย ด้วยการใช้เครื่องกลเติมอากาศ โดยพระราชทานรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ที่เรียบง่าย แต่มีประสิทธิภาพสูงในการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อ กังหันน้ำชัยพัฒนา และนำมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพน้ำตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในความเดือดร้อนทุกข์ยากที่เกิดขึ้นนี้ ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสภาพน้ำเสียในพื้นที่หลายแห่งหลายครั้ง ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด พร้อมทั้งพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขน้ำเน่าเสียในระยะแรกระหว่างปี พ.ศ. 2527-2530 ทรงแนะนำให้ใช้น้ำที่มีคุณภาพดีช่วยบรรเทาน้ำเสียและวิธีการกรองน้ำเสียด้วยผักตบชวาและพืชน้ำต่าง ๆ ซึ่งก็สามารถช่วยแก้ไขปัญหามาได้ในระดับหนึ่งต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2531 เป็นต้นมา สภาพความเน่าเสียของน้ำบริเวณต่าง ๆ มีอัตราแนวโน้มรุนแรงมากยิ่งขึ้น การใช้วิธีธรรมชาติไม่อาจบรรเทาความเน่าเสียของน้ำอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงขอพระราชทานพระราชดำริให้ประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศแบบประหยัดค่าใช้จ่าย สามารถผลิตได้เองในประเทศ ซึ่งมีรูปแบบ "ไทยทำไทยใช้" โดยทรงได้แนวทางจาก "หลัก" ซึ่งเป็นอุปกรณ์วิดน้ำเข้านาอันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นจุดคิดค้นเบื้องต้น และทรงมุ่งหวังที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในการบรรเทาน้ำเน่าเสียอีกทางหนึ่งด้วย การนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิชัยพัฒนาสนับสนุนงบประมาณ เพื่อการศึกษาและวิจัยสิ่งประดิษฐ์ใหม่นี้

โดยดำเนินการจัดสร้างเครื่องมือบำบัดน้ำเสียร่วมกับกรมชลประทาน ซึ่งได้มีการผลิตเครื่องกลเติมอากาศขึ้นในเวลาต่อมา และรู้จักกันแพร่หลายทั่วประเทศในปัจจุบันคือ "กังหันน้ำชัยพัฒนา"

กังหันน้ำชัยพัฒนา หรือเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย (Chaipattana Low Speed Surface Aerator) ซึ่งเป็น Model RX-2 หมายถึง Royal Experiment แบบที่ 2 มีคุณสมบัติในการถ่ายเทออกซิเจนได้สูงถึง 1.2 กิโลกรัมของออกซิเจน/แรงม้า/ชั่วโมง สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมปรับปรุงคุณภาพน้ำได้อย่างอเนกประสงค์ ติดตั้งง่าย เหมาะสำหรับใช้ในแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ สระน้ำ หนองน้ำ คลอง บึง ลำห้วย ฯลฯ ที่มีความลึกมากกว่า 1.00 เมตร และมีความกว้างมากกว่า 3.00 เมตร

3.2 เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ

สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยเลขที่ 10304 เป็นเครื่องกลเติมอากาศใช้ในการเติมออกซิเจนลงในน้ำที่ระดับลึกลงไปใต้ผิวน้ำจนถึงด้านล่างของแหล่งน้ำ ต่อยอดจากแบบทุ่นลอย พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2544

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้น และทรงห่วงใยต่อพสกนิกรที่ต้องเผชิญในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ คือ ปัญหาน้ำเสียอันเกิดจากการระบายน้ำทิ้งของโรงงาน โรงพยาบาล โรงแรม ร้านค้า ตลาด ชุมชนและบ้านเรือน ลงในคู คลองสาธารณะ โดยไม่มีการบำบัด เป็นสาเหตุให้น้ำเน่าเสียกระจายอยู่ทั่วไปตามสระน้ำ คู คลอง ตลอดจนแม่น้ำ ลำธาร ซึ่งปัญหานี้นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้น และทรงห่วงใยต่อพสกนิกรที่ต้องเผชิญในเรื่องดังกล่าว เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2531 ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ด้วยการใช้เครื่องกลเติมอากาศ โดยพระราชทานรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ที่เรียบง่าย แต่มีประสิทธิภาพสูงในการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อ "กังหันน้ำชัยพัฒนา" และนำมาใช้ปรับปรุงคุณภาพน้ำตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคต่อมา ในปี พ.ศ. 2533 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำริให้มีการจัดสร้างเครื่องกลเติมอากาศแบบ RX-5 โดยพระราชทานภาพลายฝีพระหัตถ์เครื่องกลเติมอากาศทางโทรสารให้กรมชลประทานจัดสร้างเครื่องต้นแบบ 3 รูปแบบ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2533 คือ

รูปแบบที่ 1 แบบอัดอากาศไปในน้ำ (Air pump)

รูปแบบที่ 2 แบบใช้ความเร็วของน้ำดึงอากาศจากภายนอกเข้าผสม (water pump)

รูปแบบที่ 3 นำรูปแบบที่ 1 และที่ 2 ผสมกันโดยแทนที่จะดึงอากาศภายนอกเข้าผสมตาม

รูปแบบที่ 2 แต่ใช้วิธีการอัดอากาศเข้าช่วย (Water-air pump)

3.3 การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล

การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซลจากผลความสำเร็จดังกล่าว เมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คุณอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ยื่นจดสิทธิบัตร "การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงเครื่องยนต์ดีเซล"

สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยเลขที่ 10764 เป็นการใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซลแทนน้ำมันดีเซล ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า ในอนาคตอาจเกิดการขาดแคลนน้ำมัน จึงมีพระราชประสงค์ให้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเชื้อเพลิงชีวภาพด้วยการนำอ้อยมาผลิตแอลกอฮอล์เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง โดยพระราชทานเงินทุนวิจัยเริ่มต้นเป็นจำนวน 925,500 บาท พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 นับเป็นความโชคดีอย่างยิ่งของประชาชนชาวไทย ที่ได้เกิดและอาศัยอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตาและพระปรีชาสามารถ พระวิสัยทัศน์ด้านพลังงานทดแทนที่ทรงเริ่มต้นศึกษาวิจัยขึ้นเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ในขณะที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกมีราคาสูงขึ้นทำให้ปัจจุบันประชาชนชาวไทยได้มีทางเลือกในการใช้พลังงานทดแทนที่คนไทยสามารถผลิตได้เอง สามารถลดปริมาณการนำเข้าได้เป็นจำนวนมาก

โรงงานแอลกอฮอล์ซึ่งมีทั้งเครื่องหีบอ้อย ถังหมัก หอกลิ้นขนาดเล็ก เริ่มเดินเครื่องการผลิตครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๕๒๙ สามารถผลิตแอลกอฮอล์ ๙๑ เพอร์เซ็นต์ได้ในอัตรา ๒.๘ ลิตรต่อชั่วโมง ต่อมาเนื่องจากวัตถุดิบมีไม่เพียงพอ จึงเปลี่ยนมาใช้กากน้ำตาล และมีการสร้างอาคารศึกษาวิจัยหลังใหม่ภายในโครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา

สำหรับแอลกอฮอล์ที่ผลิตได้ในช่วงแรกยังไม่สามารถนำไปผสมกับเบนซินได้ จึงนำผลผลิตที่ได้ไปทำเป็นน้ำส้มสายชูต่อมาก็ทำเป็นแอลกอฮอล์แข็งใช้อุ่นอาหารให้กับทางห้องเครื่องของสวนจิตรลดา เนื่องจากเดิมใช้แอลกอฮอล์เหลว ครั้งหนึ่งเมื่อมีการขนส่งแอลกอฮอล์เหลวไปยังพระตำหนักในภาคเหนือ รถเกิดอุบัติเหตุทำให้ไฟไหม้รถทั้งคัน เพราะแอลกอฮอล์เป็นเชื้อเพลิงอย่างดี จึงได้มีการคิดนำแอลกอฮอล์มาทำเป็นเชื้อเพลิงแข็งเพื่อความปลอดภัยแทนโรงงานแอลกอฮอล์มีการปรับปรุงการกลั่นเรื่อยมาต่อมาก็สามารถผลิตแอลกอฮอล์บริสุทธิ์ ๙๕เปอร์เซ็นต์ หรือที่เรียกว่าเอทานอลได้เป็นผลสำเร็จสิทธิบัตรการประดิษฐ์การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล

จากผลความสำเร็จดังกล่าว เมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คุณอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ยื่นจดสิทธิบัตร "การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงเครื่องยนต์ดีเซล"ปีเดียวกันนั้น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติอัญเชิญอัญเชิญผลงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๓ ผลงาน คือ ทฤษฎีใหม่ โครงการฝนหลวงและโครงการน้ำมันไบโอดีเซลสูตรสกัดจากน้ำมันปาล์ม ไปร่วมแสดงในงานนิทรรศการสิ่งประดิษฐ์นานาชาติ "Brussels Eureka 2001" ณ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม

โครงการน้ำมันไบโอดีเซลสูตรสกัดจากน้ำมันปาล์ม ได้รับเหรียญทองประกาศนียบัตรสดุดีเทิดพระ เกียรติคุณพร้อมถ้วยรางวัลพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เพียง ประจักษ์ในหมู่พสกนิกรชาวไทยเท่านั้น แต่ยังขจรขยายไปในเวทีนานาชาติอีกด้วย

3.4 การตัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน หรือที่รู้จักว่า “ฝนหลวง”

โครงการพระราชดำริฝนหลวง เกิดขึ้นจากพระราชดำริส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่แห้งแล้งทุรกันดาร ๑๕ จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างวันที่ ๒-๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๘ ในวันจันทร์ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๘ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์เดลาเฮย์ ซีดานสีเขียว จากจังหวัดนครพนมไปจังหวัดกาฬสินธุ์ ผ่านจังหวัดสกลนครและ เทือกเขาภูพาน ได้ทรงรับทราบถึงความเดือดร้อน ทุกข์ยากของราษฎร และเกษตรกรที่ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และการเกษตร เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับถึงกรุงเทพมหานคร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล วิศวกรและนักประดิษฐ์ควายเหล็กที่มีชื่อเสียงเข้าเฝ้าฯ แล้วพระราชทานแนวความคิดนั้นแก่หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล

จากทฤษฎีเริ่มแรกที่เกิดขึ้นหลังจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงใช้เวลาอีก ๑๔ ปี ในการวิเคราะห์วิจัย ทบทวนเอกสาร รายงานผลการศึกษาและข้อมูลต่าง ๆ พระราชทานให้ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล เพื่อประกอบการค้นคว้าทดลองมาโดยตลอด จาก พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นต้นมา ทรงศึกษาค้นคว้า และวิจัยทางเอกสาร ทั้งด้านวิชาการอุตุนิยมวิทยา และการตัดแปรสภาพอากาศ ซึ่งทรงรอบรู้ และเชี่ยวชาญ เป็นที่ยอมรับทั้งใน และต่างประเทศ จนทรงมั่นพระทัย จึงพระราชทานแนวความคิดนี้แก่ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยประดิษฐ์ทางด้านเกษตรวิศวกรรม ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขณะนั้น ในปีถัดมา และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้หาเส้นทางที่จะทำให้เกิดการทดลองปฏิบัติการในท้องฟ้าให้เป็นไปได้

การทดลองในท้องฟ้าเป็นครั้งแรก จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๒ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดตั้งหน่วยบินปราบศัตรูพืชกรมการข้าว และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนในการสนองพระราชประสงค์ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล จึงได้นำความขึ้น กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบว่าพร้อมที่จะดำเนินการ ตามพระราชประสงค์แล้ว ดังนั้นในปีเดียวกันนั้นเอง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการทดลองปฏิบัติการจริงในท้องฟ้าเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑-๒ กรกฎาคม ๒๕๑๒ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งให้ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล เป็นผู้อำนวยการโครงการ และหัวหน้าคณะปฏิบัติการทดลองเป็นคนแรก และเลือกพื้นที่วนอุทยานเขาใหญ่เป็นพื้นที่ทดลองเป็นแห่งแรกโดยทดลองหยอดก้อนน้ำแข็งแห้ง (dry ice หรือ solid carbondioxide) ขนาดไม่เกิน ๑ ลูกบาศก์นิ้ว เข้าไปในยอดเมฆสูงไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ฟุต ที่ลอยกระจัดกระจายอยู่เหนือพื้นที่ทดลอง ในขณะนั้น ทำให้กลุ่มเมฆ ทดลองเหล่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงทางฟิสิกส์ของเมฆอย่างเห็นได้ชัดเจนเกิดการกลั่นรวมตัวกันหนาแน่น และก่อยอดสูงขึ้นเป็นเมฆฝนขนาดใหญ่ในเวลาอันรวดเร็วแล้วเคลื่อนตัวตามทิศทางลมพัดไปจากสายตาไม่สามารถสังเกตเห็น เนื่องจากยอดเขาบัง แต่จากการ

ติดตามผล โดยการสำรวจทางภาคพื้นดิน และได้รับรายงานยืนยันด้วยวาจาจากราษฎรว่า เกิดฝนตกลงสู่พื้นที่ทดลองวนอุทยานเขาใหญ่ในที่สุด นับเป็นนิมิตหมายบ่งชี้ให้เห็นว่า การบังคับเมฆให้เกิดฝนเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยเลขที่ 13898 เป็นกรรมวิธีการทำฝนหลวงที่มีการทำฝนทั้งในระดับเมฆอุ่นที่ระดับต่ำกว่า 1 หมื่นฟุต และเมฆเย็นที่ระดับสูงกว่า 1 หมื่นฟุตพร้อมกัน ซึ่งทรงเรียกว่า “ซูเปอร์แซนด์วิช” สืบเนื่องมาครั้งที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกร ปี 2498 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทรงรับทราบถึงความเดือดร้อนทุกข์ยากของราษฎรและเกษตรกรที่ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและการเกษตร จึงได้พระมหากรุณาธิคุณพระราชทานโครงการพระราชดำริ “ฝนหลวง” และยังมีภาพขั้นตอนที่พระองค์ทรงวาดเพื่อความเข้าใจง่ายด้วยเช่นกัน พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2545

3.5 ภาชนะรองรับของเสียที่ขับออกจากร่างกาย

สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยฉบับนี้ เป็นสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์เลขที่ 14859 โดยพระองค์ทรงออกแบบขณะทรงพระประชวร เป็นภาชนะที่ทรงออกแบบไว้เฉพาะสำหรับรองรับปัสสาวะของผู้ป่วย และราคาประหยัดกว่าอุปกรณ์นำเข้าจากต่างประเทศ พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2546

3.6 กระบวนการปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวเพื่อให้เหมาะแก่การเพาะปลูก หรือที่รู้จักว่าโครงการแก้แล้งดิน

แก้แล้งดิน หมายถึง กระบวนการเร่งปฏิกิริยาเคมีในดินซึ่งมีศักยภาพหรือความพร้อมจะเป็นดินเปรี้ยว ให้เปรี้ยวรุนแรงมีกรดจัด จากนั้นจึงปรับปรุงโดยเติมปูนขาวหรือต่าง ร่วมกับการใช้ระบบชลประทานนำน้ำมาเจือจางดินเปรี้ยวจนสามารถเพาะปลูกได้ เป็นแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๗ เพื่อการทดลองที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อได้ผลแล้วจึงนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ดินเปรี้ยว เช่น พรุในจังหวัดนราธิวาส และพื้นที่ดินเปรี้ยวในจังหวัดนครนายก เป็นต้น การแก้แล้งดิน คือการเร่งปฏิกิริยาเคมีของดินที่มีแร่กำมะถัน หรือสารประกอบไพไรต์ (Pyrite) โดยทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกัน เมื่อดินแห้งสัมผัสกับอากาศ ทำให้แร่กำมะถันกลายเป็นออกไซด์ของเหล็กและซัลเฟต เมื่อทำให้ดินเปียกซัลเฟตผสมกับน้ำกลายเป็นกรดอีกครั้ง เมื่อดินถูกแก้แล้งสลับไปมาจนกลายเป็นดินที่เปรี้ยวรุนแรงหรือเป็นกรดจัด จากนั้นจึงปรับปรุงดินโดยเติมปูนขาวซึ่งเป็นด่าง ร่วมกับการใช้ระบบชลประทานควบคุมระดับน้ำใต้ดินและนำน้ำมาเจือจางดินเปรี้ยวจนสามารถเพาะปลูกข้าว พืชไร่เช่น ข้าวโพด ผลไม้เช่นสับปะรดและเลี้ยงปลาเช่นปลานิลได้

แนวพระราชดำริแก้แล้งดินมาจากการเลียนแบบสภาพธรรมชาติของพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งมีฤดูแล้ง ๔ เดือน ฤดูฝน ๘ เดือน การทดลองใช้วิธีร่นระยะเวลาช่วงแล้งและช่วงฝนในรอบปีให้สั้นลง ปล่อยให้ดินแห้ง ๑ เดือน และชังน้ำให้ดินเปียกนาน ๒ เดือน ปีหนึ่งจึงมีภาวะดินแห้งและดินเปียก ๔ รอบ เหมือนมีฤดูแล้งสลับฤดูฝนปีละ ๔ ครั้ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ศึกษาวิจัยและปรับปรุงดินโดยวิธีการแก้แล้งดินจนประสบผลสามารถแก้ปัญหาดินเปรี้ยวในพื้นที่

พรุให้เพาะปลูกได้ และขยายผลไปยังพื้นที่พรุบ้านโคกอิฐ-โคกโพธิ์ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา สามารถเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ละ ๕-๑๐ ถึง เป็น ๔๐-๕๐ ถึง เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๕ นอกจากนี้ยังนำแนวพระราชดำริแก่งดินไปใช้ในพื้นที่พรุแม่แม จังหวัดปัตตานี มีการปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท ข้าวพันธุ์แก่นจันทร์ ข้าวพันธุ์เฉียงพัทลุง ข้าวพันธุ์หอมสุพรรณบุรี ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

พุทธศักราช ๒๕๕๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ดำเนินการขอจดสิทธิบัตร และกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายสิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยเลขที่ 22637 ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีการเลียนแบบธรรมชาติ โดยแก่งให้ดินมีสภาพเปรี้ยวจัดก่อน แล้วทำการชะล้างความเปรี้ยวของดิน และทำการปรับสภาพดินให้เหมาะแก่การเพาะปลูกต่อไป พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2550(โครงการแก่งดิน)

3.7 โครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ และชุดสำเร็จเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ "อุทกพลวัต"

สืบเนื่องจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินงานศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของคลองลัดโพธิ์ ตั้งแต่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2549 ทั้งนี้ กรมชลประทาน ได้ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อร่วมกันศึกษาวิจัยโครงการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของคลองลัดโพธิ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2551 ได้เริ่มทดลองกังหันพลังน้ำต้นแบบ ในแบบหมุนตามแนวแกนตั้ง และแบบหมุนขวางการไหล เพื่อเป็นต้นกำลังไปหมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบแม่เหล็กถาวร ได้กำลังไฟฟ้าสูงสุด 5.74 กิโลวัตต์ จากเครื่องแบบหมุนตามแนวแกนตั้ง ซึ่งคณะทำงานได้ปรับปรุงเครื่องกำเนิดไฟฟ้าให้มีประสิทธิภาพและได้ขยายผลนำไปติดตั้งที่ประตูระบายน้ำแห่งอื่น ๆ ของกรมชลประทานที่มีอยู่ทั่วประเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโครงการ ฯ และเป็นแหล่งพลังงานทดแทนอีกทางหนึ่ง ต่อมาเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2553 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินการยื่นขอจดทะเบียน

สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยเลขที่ 29163 ซึ่งพระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อสิ่งประดิษฐ์เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์และชุดสำเร็จเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ ว่า “อุทกพลวัต” อ่านว่าอุ-ทก-กะ-พน-ละ-วัต หมายถึง กังหันผลิตไฟฟ้าด้วยพลังน้ำไหล โดยสิ่งประดิษฐ์นี้นำไปติดตั้งที่บริเวณคลองลัดโพธิ์ตามพระราชดำริ ให้มีหน้าที่บริหารจัดการมวลน้ำ ให้ออกสู่ทะเลอย่างเป็นระบบ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่อยู่อาศัยของราษฎร และพื้นที่เขตเศรษฐกิจใหญ่ของประเทศ ส่งผลให้เมื่อน้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 ทำให้น้ำไม่ท่วมในบริเวณนั้น ทั้งที่เกือบทุกปีก่อนหน้านั้นน้ำท่วมตลอดมา พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2553

3.8 ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพีชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ

วันที่ 26 พฤศจิกายน 2532 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวิธีการบำบัดน้ำเสียด้วยผักตบชวาที่บริเวณหนองสนม ต.เชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร ทรงเห็นว่าสภาพน้ำเสียจากชุมชนที่ไหลลงหนองสนมนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ลำพังการใช้ผักตบชวาเพื่อกำจัดน้ำเสียภายในหนองสนมเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้น้ำดีขึ้นมากนักทรงพระราชทานพระราชดำริให้ทำการวิจัยระบบบำบัดน้ำเสียแบบผสมผสานโดยใช้พืชน้ำร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ ผลงานวิจัยที่ได้ในครั้งนั้นสามารถสรุปได้ว่าในการใช้เครื่องเติมอากาศ หรือการใช้พืชน้ำอย่างใดอย่างหนึ่งผู้การใช้ทั้งสองวิธีผสมผสานกันไม่ได้ คณะทำงานจึงได้ยึดแนวทางการใช้พืชน้ำร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศเป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพน้ำต่อมาจนถึงปัจจุบัน

สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยเลขที่ 29091 เป็นการต่อยอดจากสิทธิบัตรเลขที่ 3127 เรื่องเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย - “กักหน้ำน้ำชัยพัฒนา” และ สิทธิบัตรเลขที่ 10304 เรื่องเครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ โดยมีพระราชดำริในการนำต้นพืชบางชนิดที่สามารถดูดซึมสารปนเปื้อนมาเป็นอาหารในการเจริญเติบโต เช่น ต้นกก ต้นเตย ต้นพุทธรักษา เป็นต้น ทำให้สาหร่ายไม่มีอาหารในการเจริญเติบโต เพราะการเติมอากาศแม้เป็นการเพิ่มศักยภาพของสิ่งมีชีวิตให้ดำรงชีวิตและเติบโต แต่การเติมอากาศเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาหน้าเขียวอันเกิดจากสาหร่ายออกได้ จึงจำเป็นต้องนำพืชมาช่วยลดปริมาณแร่ธาตุสารอาหารในน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุของน้ำเสีย พระองค์ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2553

สรุป

ศาสตร์พระราชาวาดด้วยเรื่องหลักเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน ไม่เน้นต้นทุนผลประโยชน์ (Cost benefit) แต่เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพที่สุด (Cost effectiveness) ทั้งดำเนินการพัฒนาตาม 3 ห่วง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขคุณธรรม และเงื่อนไขความรู้ ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

สิ่งประดิษฐ์ กษัตริย์ผู้สร้างสรรค์ เพื่อปวงชนสิ่งประดิษฐ์สุดยอด ฝีมือพ่อหลวง ทรงประดิษฐ์เพื่อประชาชน ตลอดการครองราชย์ 70 ปีทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีอัจฉริยภาพในทุกด้าน พระองค์ทรงค้นคิดและทรงประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนคนไทย และหวังให้ประชาชนของพระองค์อยู่ดีกินดี รัฐบาลถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการประดิษฐ์ไทย”และองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หรือ WIPO ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล WIPO Global Leaders Award หรือ รางวัลผู้นำทรัพย์สินทางปัญญาโลก แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งนับเป็นรางวัลแรกของ WIPO นอกจากนี้ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากองค์การการประดิษฐ์นานาชาติว่าเป็น “พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก” ผลงานการประดิษฐ์ที่ได้รับการจด

สิทธิบัตร พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีอัจฉริยภาพในทุกด้าน พระองค์ทรงค้นคิดและทรงประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนคนไทยโดยแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

โครงการพระราชดำริ มูลนิธิชัยพัฒนากังหันน้ำชัยพัฒนา. (ออนไลน์), (แหล่งที่มา) : <http://www.chaipat.or.th/site-content/item/18-chaipattana-water-turbine-development.html>

เครื่องกลเติมอากาศ แบบอัดอากาศและดูดน้ำ (ออนไลน์), (แหล่งที่มา) : <https://technology.thaiza.com/news/312045>.

พลังงานในพระราชดำริ - ไปโอทีเซล (ออนไลน์), (แหล่งที่มา) : <http://www.eppo.go.th/royal/m1700-0020.html>

โครงการฝนหลวง (ออนไลน์), (แหล่งที่มา): <http://www.royalrain.go.th/royalrain/m/royalinitiativeproject>

ภาชนะรองรับของเสียที่ขับออกจากร่างกาย (ออนไลน์), (แหล่งที่มา) : <https://pantip.com/topic/33547691>

โครงการแก้มลิงดิน (ออนไลน์), (แหล่งที่มา) : <https://sites.google.com/site/10khorngkarphrarachdaari/10-khorngkar-thi-dod-den/10>

เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ “อุทกพลวัต” (ออนไลน์), (แหล่งที่มา): https://library.stou.ac.th/odi/king-of-think/link_10.html

เครื่องกลเติมอากาศ (ออนไลน์), (แหล่งที่มา) <http://www.chaipat.or.th/chaipattana-water-turbine>.

ดิจิทัลบุ๊ค : คู่มือการศึกษาและการเผยแพร่ธรรมะยุคไทยแลนด์ 4.0
Digital Book : handbook of Education and
Dharma Propagation in Thailand 4.0

เกษม แสงนนท์*

บทคัดย่อ

ผลผลิตที่เกิดจากเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แบบอนาล็อกก็คือดิจิทัล ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมเป็นอย่างยิ่งในทุกวงการในปัจจุบันที่เรียกว่า ยุคไทยแลนด์ 4.0 ทางด้านการศึกษามีการนำผลผลิตในรูปแบบดิจิทัลมาใช้มากและนานมาแล้วในลักษณะ สื่อการเรียนการสอน การทำแบบทดสอบ ทดลอง วิจัย และประเมินผล ที่เห็นกันอยู่เช่น e-Book e-Learning e-Testing CAI Digital Media เป็นต้น ตลอดถึงการศึกษาและเผยแพร่ธรรมะ ทางช่อง Digital TV เว็บไซต์ธรรมะ จนถึงพระไตรปิฎกดิจิทัล ปัญหาของเรื่องนี้ไม่ได้อยู่ที่เทคโนโลยีดิจิทัล แต่อยู่ที่ผู้ใช้ซึ่งได้แก่ผู้สอน ผู้เรียน และพระสงฆ์ ที่ยังไม่สามารถใช้อุปกรณ์และสื่อดิจิทัลอย่างเชี่ยวชาญจนสามารถนำไปผลิตเอกสาร หนังสือ ตำรา สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และการเผยแพร่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดงบประมาณ และเวลา มีความน่าเชื่อถืออ้างอิงได้ และเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างไม่จำกัด ด้วยเงื่อนไขใด ๆ

บทนำ

ทุกวันนี้ถ้าจะพูดถึงการบริหารจัดการ ธุรกิจ การค้าขาย ธนาคาร การศึกษา กิจกรรมต่าง ๆ แม้แต่การบริหารงานภาครัฐ ก็มีคำว่า กระบวนการดิจิทัล รัฐบาลดิจิทัล ถ้าเรื่องใดไม่มีคำว่าดิจิทัล หรือ Digital มาเป็นประเด็นหลักด้วย ก็ถือว่าไม่ทันสมัย หรือไม่ล้ำสมัย ทางด้านการศึกษาและการเผยแพร่ธรรมะ ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องนำคำว่า ดิจิทัล มาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับ ดิจิทัลบุ๊ค หรือ Digital Book หรือเรียกย่อ ๆ ว่า d-Book ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับทั้งครู อาจารย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา พระสงฆ์ หนังสือ และคำภีร์ต่าง ๆ

ก่อนอื่นต้องอธิบายคำว่า Electronics และ Digital ให้เข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อน ซึ่ง บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า บ่อยครั้งที่ได้รับคำถามทั้งจากนิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์ รวมถึงบรรณารักษ์ เกี่ยวกับคำว่า Electronics Media และ Digital Media รวมถึงคำอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น Social Media, Social Networking, eLearning, Distance Learning ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร การอธิบายควรนำความหมายจากบริบทที่เกี่ยวข้องมาประกอบ เช่น อิเล็กทรอนิกส์ ก็จะเกี่ยวข้องกับสาขาอิเล็กทรอนิกส์ วิศวกรรม หากยึดเฉพาะจากบริบทในสาขาที่ตนเองศึกษาและ

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Kasem.sae@mcu.ac.th

เข้าใจ น่าจะเกิดความคลาดเคลื่อนได้ เพราะคำว่าเทคโนโลยี หรือคำต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีการผสมผสานข้ามสาขาวิชา

หากพิจารณาจากช่วงเวลาโดยยกตัวอย่างจากการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดประกอบ โดยห้องสมุดเริ่มต้นจากการจัดเก็บ รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศพื้นฐาน (Traditional Resources) เช่น สิ่งพิมพ์ตัวเล่มที่จับต้องได้ แผ่นภาพ ลูกโลก พร้อมจัดทำรายการบรรณานุกรมในรูปแบบบัตรรายการ การยืมคืนยังใช้การลงชื่อ วันที่ยืม/คืนผ่านบัตรห้องสมุดที่เป็นกระดาษ การนำเสนอความรู้ในห้องสมุดใช้กระดาษแผ่นใหญ่จัดทำโปสเตอร์ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ กล้องถ่ายภาพแบบฟิล์ม เครื่องฉายภาพ 3.5 mm. เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ การให้บริการทรัพยากรสารสนเทศ ก็มีการปรับเปลี่ยน โดยห้องสมุดหลายแห่งนำอุปกรณ์ข้างต้นมาเป็นสื่อในการให้บริการ (อุปกรณ์ทั้งหมดเป็นอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งสิ้น) นับเป็นยุคของห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์นั่นเอง (อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่นำมาให้บริการจึงนับเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วย)

ต่อมามีการพัฒนาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ นับเป็นยุคอิเล็กทรอนิกส์แบบเต็มรูปแบบ แคมด้วยมีเครื่องฉายภาพทึบแสง วิทยุก็เปลี่ยนเป็นเครื่องเล่นเทป ห้องสมุดเลือกใช้คอมพิวเตอร์พร้อมซอฟต์แวร์จัดเก็บรายการบรรณานุกรม ให้บริการสืบค้นผ่านหน้าจอแบบ Text มีการใช้โปรแกรมนำเสนอแทนการฉายด้วยเครื่องฉายภาพ 3.5 mm นอกจากนี้หนังสือที่ให้บริการตัวเล่มก็มีการสแกนเป็นแฟ้มภาพเพื่อให้บริการ และจัดเก็บถาวรผ่านในรูปแบบของเทป หรือไมโครฟิล์ม (ยุคห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์)

ต่อมาเทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาต่อเนื่อง ข้อมูลที่ไหลในระบบเกิดจากสัญญาณดิจิทัล (ในรูปของ 0 แล 1) แทนที่สัญญาณอนาล็อกแบบเดิม การเก็บข้อมูลถูกเปลี่ยนสภาพ กล้องถ่ายภาพแบบฟิล์มแทนที่ด้วยกล้องถ่ายภาพดิจิทัล เครื่องฉายภาพทึบแสง/เครื่องฉายภาพ 3.5mm ถูกแทนที่ Projector ที่ต่อตรงกับคอมพิวเตอร์ เอกสารสิ่งพิมพ์จำนวนมากได้เปลี่ยนสภาพการสร้างสรรค์จากเครื่องพิมพ์ดีด เครื่องเรียงพิมพ์มาเป็นการพิมพ์ด้วยซอฟต์แวร์ประมวลผลค่าซอฟต์แวร์จัดการงานพิมพ์ เกิดเป็น Born-digital content ที่จัดเก็บและนำเสนอได้สะดวกขึ้น เอกสารดิจิทัลเหล่านี้สามารถนำเข้าสู่ระบบห้องสมุดดิจิทัลพร้อมให้บริการได้สะดวก ผ่านการสืบค้นแบบ Full Text สามารถจัดเก็บตัวแฟ้มเอกสารดิจิทัลร่วมกับข้อมูลบรรณานุกรมในระบบได้ทันที สืบค้นแล้วได้แฟ้มเอกสารดิจิทัล (ยุคห้องสมุดดิจิทัล)

ดังนั้นหากนำช่วงเวลาที่เกิดขึ้นของการเกิดเทคโนโลยีต่างๆ มาจับย่อมหั้นความแตกต่างของเทคโนโลยีได้ชัดเจน

นอกจากนี้ในบริบทของสาขาวิชา คำว่า “อิเล็กทรอนิกส์” ยังครอบคลุมถึงการเกิดกำเนิดของสัญญาณ ซึ่งมาได้ทั้งในรูปของสัญญาณอนาล็อก และสัญญาณดิจิทัลก็ได้ เช่น วิทยุ เครื่องฉายภาพ 3.5mm หรือเครื่องฉายภาพทึบแสง จัดเป็นอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้สัญญาณอนาล็อก ในขณะที่ “ดิจิทัล” ใช้สัญญาณดิจิทัลเท่านั้น

ดังนั้นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จึงเป็นสื่อที่เกิดได้ทั้งจากสัญญาณอนาล็อก และสัญญาณดิจิทัล ในขณะที่สื่อดิจิทัลต้องเป็นสัญญาณดิจิทัลเท่านั้น

ถ้าจะถามว่า e-

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือ e-Book มาจากคำว่า Electronic Book หมายถึง หนังสือที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์มีลักษณะเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยปกติมักจะเป็นแฟ้มข้อมูลที่สามารถอ่านเอกสารผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์ มีคุณลักษณะสามารถเชื่อมโยงจุดไปยังส่วนต่าง ๆ ของหนังสือและเว็บไซต์ได้ สามารถแทรกภาพเสียง ภาพเคลื่อนไหว วิดีโอ แบบทดสอบได้ มีปฏิสัมพันธ์และโต้ตอบกับผู้เรียนได้ สิ่งพิมพ์หน้าที่ต้องการได้ และปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา เพื่อให้กระชับและสะดวกต่อการศึกษาในบทความนี้จะขอใช้คำว่า e-Book เป็นหลักในการอธิบายต่อไป

วิวัฒนาการของ e-Book ได้ปรากฏในนิตยสารทางวิทยาศาสตร์มาตั้งแต่หลังปี ค.ศ. 1940 เป็นหลักการใหม่ของคอมพิวเตอร์ในกลุ่ม IBM จะมีผลิตภัณฑ์คือ Book Master ส่วน e-Book ที่มีเนื้อหาเป็นเล่มปรากฏในปี ค.ศ. 1980 และก่อนปี 1990 ในช่วงแรกมี 2 ส่วน คือ เรื่องเกี่ยวกับคู่มืออ้างอิงและการบันทึกงานที่เกี่ยวกับการอ้างอิง มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่เอกสารทางวิชาการ พร้อมกับผลิตภัณฑ์ที่ซับซ้อน เช่น Silicon Graphics, Novell และผู้ผลิตได้ผลิตคู่มือ Dynatext ของ e-Book จำนวน 12 ชื่อ ตามรูปแบบเทคโนโลยีของ e-Book และในช่วงสิบปีมานี้ก็ให้เห็นความพยายามที่จะนำผลิตภัณฑ์ที่คล้ายกับเป็น e-Book เข้ามาจำหน่ายในโลกแห่งความจริง แต่ส่วนมากก็ล้มเหลว แต่ก็มีบ้างที่ยังพบอยู่ในตลาด เช่น Book man หรือ Franklin Bookman ซึ่งไม่เป็นที่นิยมในตลาด ปัญหาของอุปกรณ์เหล่านี้ก็คือ จอภาพขนาดเล็กทำให้อ่านยาก แบตเตอรี่เก็บไฟได้ไม่นาน ไม่มีการเข้ารหัส (encryption) เพื่อป้องกันข้อมูลและลิขสิทธิ์ อีกทั้งวิธีจัดจำหน่ายและแสดงผลต่าง ๆ ยังไม่สะดวกต่อผู้ใช้

ในระยะเมื่อไม่กี่ปีมานี้ราคาคอมพิวเตอร์ notebook tablet หรือ smartphone ได้ลดลงไปมาก จนทำให้ e-Book มีความสมบูรณ์แบบ มีคุณภาพสูง เป็นที่นิยมมากขึ้น ระบบอินเทอร์เน็ตที่ทั่วถึง ทำให้ลดค่าใช้จ่าย และเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ง่าย รวดเร็ว หน่วยบันทึกข้อมูล หรือ hard disk ในอุปกรณ์ต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้ใช้เก็บหนังสือได้จำนวนมาก ด้านการละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับหนังสือ ตำรา หรือ นวนิยายนั้น ก็สามารถป้องกัน ได้ด้วยการใช้รหัส (encryption)

มีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ต่อไปจะใช้คำว่า e-Book หลายท่านได้แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือในลักษณะซอฟต์แวร์ ฮาร์ดแวร์ และทั้งซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์

1. ในลักษณะที่เป็นซอฟต์แวร์ e-Book หมายถึง หนังสือเล่มที่ถูกดัดแปลงให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ผู้อ่านสามารถอ่านข้อมูลได้จากจอคอมพิวเตอร์ มีลักษณะข่าวสารเป็นแบบพลวัต หากต้องการปรับปรุงข้อมูลก็สามารถทำได้โดยดึงข้อมูล (Download) มาจากอินเทอร์เน็ต หรือ ซีดีรอม e-Book สามารถทำไฮเปอร์เท็กซ์ ค้นหาข้อความ ทำหมายเหตุประกอบ และการทำสัญลักษณ์ใจความสำคัญ (พิชญ วิมุขตะสภ, 2538:214)

2. ในลักษณะที่เป็นฮาร์ดแวร์ ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้ใน TechEncyclopedia (1999 : 1) กล่าวว่า e-Book เป็นอุปกรณ์ฉบับกระดาษซึ่งสามารถแสดงข้อมูลที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ได้ สามารถจัดทำสำเนาได้ ทำบุ๊กมาร์คและทำหมายเหตุประกอบได้ “Electronic Book – Webopedia Definition” (1999 : 1) ได้กล่าวถึง e-Book ในฐานะที่เป็นฮาร์ดแวร์ไว้ในทำนองเดียวกับ TechEncyclopedia โดยได้แบ่ง e-Book ออกเป็น 2 รูปแบบคือ ร็อกเก็ตอีบุ๊ก (Rocket Ebook) ของนูโวมีเดีย เป็น e-Book ฉบับกระดาษ พกพาสะดวกด้วยน้ำหนักเพียง 22 ออนซ์ เก็บข้อมูลได้ถึง 4,000 หน้ากระดาษ การเปิดพลิกหน้าร็อกเก็ตอีบุ๊กให้ความรู้สึกใกล้เคียงกับการเปิดหนังสือจริงสามารถทำแถบสว่าง (Highlight) ทำหมายเหตุประกอบ คั่นหน้า และสร้างบุ๊กมาร์คได้ หากต้องการปรับปรุงข้อมูลก็สามารถติดต่อไปยังร้านหนังสือหรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สำหรับรูปแบบที่ 2 คือ ซอฟท์บุ๊ก (Softbook) ของซอฟต์แวร์เพรส มีลักษณะคล้ายกับร็อกเก็ตบุ๊ก มีความจุตั้งแต่ 1,500 ไปจนถึง 1 ล้านหน้ากระดาษ

3. ในลักษณะที่เป็นทั้งซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ ได้มีผู้ให้ความหมายดังนี้ “What is an E-Book (1999 : 1) ว่า e-Book เป็นหนังสือทั้งที่มีและไม่มีตัวจริง โดยมีรูปแบบการอ่าน 3 แนว คือ ดึงข้อมูลออกมาและพิมพ์โดยผู้ใช้งาน, อ่านโดยตรงจากจอคอมพิวเตอร์ และใช้อ่านโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์อื่นได้แก่ ไลเบรียสมิลเลเนียมอีบุ๊กรีดเดอร์ (Librius Millennium Ebook Reader) ร็อกเก็ตบุ๊ก เป็นต้น

สรุปได้ว่า e-Book คือหนังสือที่อยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ ที่สามารถใส่ข้อมูลสื่อตัวอักษร ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง วิดีโอ ได้ และสามารถตอบโต้กับผู้อ่านได้ (interactive) มีการเชื่อมโยงแบบลิงค์ ทำบุ๊กมาร์คสำคัญ หมายเหตุประกอบได้ โดยอาศัยพื้นฐานของหนังสือเล่มเป็นหลัก

มคอ.๒ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
เกษม แสงนรินทร์ และสกลนารถ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

คู่มือการใช้ระบบ MCU e-Testing
เกษม แสงนรินทร์ และอภิชาติ 5

เทคนิคการใช้โปรแกรม ZOOMIT
เกษม แสงนรินทร์ / เกษม แสง

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษายุคไทยแลนด์ 4.0
เกษม แสงนรินทร์ / เกษม แสง

ลักษณะของดิจิทัลบุ๊ก

e-Book มีโครงสร้างเหมือนกับหนังสือเล่มทั่วไป โดยจะประกอบด้วยหน้าปกหน้า-หลัง คำนำ สารบัญ เนื้อหาภายในเล่ม และดัชนี เนื้อหาภายในเล่มอาจจะแบ่งออกเป็นบท แต่ละบทมีจำนวนหน้ามากน้อยแตกต่างกันไป ในแต่ละหน้าจะประกอบด้วยตัวอักษร ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง e-Book จะแตกต่างจากหนังสือเล่มในการพลิกหน้า โดยที่ไม่ได้มีการพลิกหน้าจริง หากแต่เป็นไปในลักษณะของการซ้อนทับกัน (Barker and Singh, 1985 quoted in Barker and Manji, 1991 : 276) สิ่งที่แตกต่างกันระหว่าง e-Book กับหนังสือเล่มอย่างเด่นชัดคือการปฏิสัมพันธ์และ

ความเป็นพลวัต (Barker, 1996 : 14) ซึ่งอาจจะแตกต่างกันบางใน e-Book แต่ละเล่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการใช้งาน และการปฏิสัมพันธ์จากผู้อ่าน e-Book มีลักษณะเหมือนกับหนังสือเล่ม คือมีหน้าปกเพื่อบอกข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับหนังสือ หากใน 1 หน้า มีข้อมูลเป็นหน้าคู่ ด้านซ้ายมือเป็นหน้าซ้าย ด้านขวามือจะเป็นหน้าขวา กดปุ่มไปหน้าก็จะไปยังหน้าต่อไป กดปุ่มถอยหลังจะกลับไปหน้าก่อน นอกจากนี้ยังสามารถกระโดดข้ามไปยังหน้าที่ผู้อ่านต้องการได้อีกด้วย หน้าสุดท้ายจะเป็นหน้าก่อนออกจากโปรแกรม

ประเภทของดิจิทัลบุ๊ก

e-Book สามารถแบ่งออกได้หลายรูปแบบ ดังนี้

แบ่งตามลักษณะการเข้าถึงข้อมูลและการอ่าน (Collis, 1991 : 365) รูปแบบนี้ จะเป็นการแบ่งประเภทของ e-Book ได้ชัดเจนมากที่สุดกว่าทุก ๆ แบบที่มีโดยแบ่งออกเป็น

1. e-Book อ้างอิง (Automated Reference Books) e-Book อ้างอิงใช้การเข้าถึงข้อมูลในลักษณะการสุ่ม (Random) ผู้อ่านจะค้นหาคำที่ต้องการทราบและอ่านจนจบเนื้อหา นั้น จากนั้นจึงค้นหาที่ต้องการทราบต่อไป e-Book อ้างอิงสามารถดูภาพจากฐานข้อมูล encyclopedia จัดเป็นแหล่งทรัพยากรซึ่งผู้ใช้สามารถค้นหาหรือเลือกอ่านหนังสือที่มีอยู่ได้ง่ายมากในอนาคต e-Book ประเภทนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพหรือปริมาณในการบรรจุของฐานข้อมูล และทางที่ผู้อ่านสามารถค้นหาและใช้ข่าวสาร ทั้งนี้ก็ต้องคงไว้ซึ่งโมเดลการอ้างอิงอยู่

2. e-Book หนังสือเรียน (Automated Textbook Books) หนังสือเรียน e-Book มีลักษณะการเข้าถึงข้อมูลส่วนใหญ่แบบเป็นไปตามลำดับ (Sequence) จากนั้นก็จะมี การอ่านเนื้อหาเหล่านั้นไปเรื่อย ๆ จนจบบท และอาจอ่านบทต่อไปตามลำดับหรือเลือกหัวข้อใหม่ตามความสนใจของผู้อ่าน หนังสือเรียนอิเล็กทรอนิกส์จะแตกต่างจากหนังสืออ้างอิงอิเล็กทรอนิกส์ตรงที่ผู้อ่านจะมีความคาดหวังที่จะได้รับความรู้จากการอ่านหนังสือ e-Book รูปแบบนี้จะเป็นตัวเสริมค่านิยมของหนังสือเรียนโดยจะขยายความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เรียนทางอ้อมโดยใช้สื่อหลากหลายชนิด

แบ่งตามช่องทางการสื่อสาร (Barker, 1991: quoted in Barker, 1992: 140-141) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. e-Book ที่ใช้ช่องทางการสื่อสารทางเดียว เป็น e-Book ที่ผู้อ่านสามารถ รับสารได้เพียงช่องทางเดียว เช่น ใช้ตาหูหรือใช้หูฟังแต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ได้แก่ หนังสือเรียนอิเล็กทรอนิกส์ (Text Books) e-Book ภาพนิ่ง (Picture Books) e-Book หลายภาษา (Talking Books) เป็นต้น

2. e-Book ที่ใช้ช่องทางการสื่อสารหลายทาง เป็น e-Book ที่ผู้อ่านสามารถรับข่าวสารได้หลายช่องทาง เช่น ใช้ดู ใช้ฟัง ใช้มือสัมผัสหน้าจอ ได้แก่ e-Book สื่อประสม (Multimedia Books) e-Book รวมสื่อ (Poly Media Books) e-Book ไฮเปอร์มีเดีย (Hypermedia Books) เป็นต้น

แบ่งตามหน้าที่ (Barker and Giller, 1992 d, quoted in Barker, 1992 : 140) แบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. e-Book สำหรับเก็บเอกสารสำคัญ (Archival) จะมีที่เก็บข้อมูลข่าวสารขนาดใหญ่ในรูปแบบของฐานข้อมูล วิธีใช้งานผู้ใช้ชั้นปลาย สามารถใช้งานได้หลากหลายรูปแบบ ตัวอย่างหนังสือประเภทนี้ ได้แก่ สารานุกรมโกรเลียร์ (Grolier Encyclopedia) สารานุกรมมัลติมีเดียคอมพ์ตัน (Compton's Multimedia Encyclopedia) เป็นต้น

2. e-Book ให้ข่าวสารความรู้ (Information) จะมีลักษณะคาบเกี่ยวกับ e-Book รูปแบบแรก แต่ข่าวสารจะกินความแคบกว่าแบบแรก และมีลักษณะเฉพาะมากกว่า มีความสัมพันธ์กับหัวข้อเรื่องใดหัวข้อเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น หนังสือเรียนแพทยศาสตร์ออกฟอร์ดบนซีดีรอม หนังสือรายชื่อเพลงนิมบัส (Nimbus Music Catalogue) เป็นต้น

3. e-Book เพื่อการสอน (Instructional) เป็น e-Book ที่มีประสิทธิภาพ และมีประโยชน์มากในการถ่ายทอดความรู้ความชำนาญเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการอบรม ผู้เรียนจะได้รับความรู้และทราบความก้าวหน้าในการเรียนของตน e-Book ประเภทนี้บางส่วนจะมีการประเมินและประยุกต์ตามรูปแบบการเรียนรู้ของแต่ละคน จะมีการนำเสนอให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน ตัวอย่างได้แก่ e-Book ที่มีการออกแบบหน้าจอสำหรับคอมพิวเตอร์พื้นฐานการอบรม (Computer – Based Training)

4. e-Book แบบตั้งคำถาม (Interrogation) e-Book รูปแบบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการทดสอบ สอบย่อย และประเมินผลกิจกรรม โดยวัดจากความรู้ที่ได้จากการศึกษาหัวข้อที่เกี่ยวข้อง e-Book แบบตั้งคำถามจะประกอบด้วย 3 ลักษณะที่สำคัญคือ อาจารย์ตั้งคำถามหรือแบบฝึกหัดข้อสอบ การประเมินผลและระบบผู้เชี่ยวชาญ จะมีการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเรียน มีการแข่งขันและพิจารณาให้ระดับที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน

แบ่งตามชนิดของข้อมูลข่าวสารและเครื่องอำนวยความสะดวก (Barker, 1991 a, quoted in Barker, 1992: 140-141) แบ่ง e-Book ได้เป็น 10 ประเภท คือ

1. Text Books หนังสือพื้นฐาน เป็นรุ่นแรกมีโครงสร้างเป็นตัวอักษร (Text) ต่อมาจะมีลักษณะที่เป็นมัลติมีเดียมากขึ้นโดยใช้คุณสมบัติของไฮเปอร์เท็กซ์ในการนำเสนอ

2. Moving Picture Books หนังสือภาพเคลื่อนไหว มีโครงสร้างจากภาพเคลื่อนไหวสั้นๆ (animation clips) หรือภาพวิดีโอ (Motion Video Segment) หรือทั้งสองอย่างรวมกัน

3. Talking Books หนังสือหลายภาษา จะมีลักษณะเป็นเนื้อหาประกอบคำบรรยาย เพื่อให้ง่ายต่อการรับรู้ของผู้อ่าน

4. Static Picture Books หนังสือภาพนิ่ง จะประกอบไปด้วยภาพนิ่งหลายๆ ชนิดรวมกัน ภาพแต่ละภาพจะมีคุณภาพที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของงาน

5. Multimedia Books หนังสือสื่อประสม เป็นการรวมตัวอักษร ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว แบบทดสอบ มารวมไว้ด้วยกันตามโครงสร้างแบบเส้นตรง (linear) เมื่อผลิตเสร็จจะออกมาในรูปของสื่อเดียว

6. Poly Media Books หนังสือรวมสื่อ มีลักษณะตรงกันข้ามกับ e-Book สื่อประสม โดยเป็นการรวมสื่อที่แตกต่างกัน ได้แก่ ซีดีรอม กระดาษ เครื่องข่ายคอมพิวเตอร์และอื่น ๆ เพื่อส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้ใช้

7. Hypermedia Books ไฮเปอร์มีเดียบุค จะมีลักษณะคล้ายกับ e-Book สื่อประสม คือ ใช้การสื่อสารหลายช่องทาง แต่จะมีโครงสร้างเป็นแบบ non-linear โดยมีโครงสร้างแบบใยแมงมุม

8. Intelligent Electronic Books หนังสือผู้เชี่ยวชาญ มีการบรรจุเทคนิคปัญญาประดิษฐ์ เช่น ระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert System) และระบบเครือข่ายประสาท (Neural Networks) ทำให้ผู้เรียนประยุกต์ให้เข้ากับพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน

9. Telemedia Electronic Books หนังสือทางไกล ต้องอาศัยการสื่อสารทางไกลช่วยในการนำเสนอเนื้อหา เช่น การเรียนการสอนในระบบ Teleconference การส่งข้อความทางอีเมล ตลอดจนเป็นทรัพยากรในการสอนทางไกล เช่นในห้องสมุดดิจิทัล

10. Cyberbook Books ไชเบอร์บุ๊ก ใช้เทคนิคของความจริงเสมือน (Virtual Reality) ในการสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกเหมือนได้เข้าไปอยู่ในประสบการณ์จริง

เปรียบเทียบ D-Book 3 รูปแบบ

e-Book ทั้ง 3 ประเภท คือ e-Book ภาพนิ่ง e-Book ภาพเคลื่อนไหว และ e-Book มัลติมีเดีย จัดเป็นพื้นฐานของ e-Book ทั้งหมดที่มีอยู่ e-Book 2 ชนิดแรกสนับสนุนคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนรู้ (Computer Assisted Learning) ส่วนชนิดสุดท้ายเป็น e-Book ที่สนับสนุนสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้แบบ ปฏิสัมพันธ์ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบค้นพบของคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนรู้

1. e-Book ภาพนิ่ง (Static Picture Book) เป็นการรวบรวมภาพที่เกี่ยวข้องกันเอาไว้ด้วยกันตามแต่จุดประสงค์ที่ผู้ผลิตต้องการ เช่น ใช้ประกอบการสอน e-Book ภาพนิ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ปกหน้า กลุ่มภาพนิ่ง และปกหลัง เนื้อหาจะเป็นการเรียงภาพไปเรื่อย ๆ หากจะให้มีการสร้างก็สามารถทำได้โดยรวบรวมภาพที่มีลักษณะเดียวกัน เช่น หัวข้อเกี่ยวกับสัตว์ พืช อาหาร เครื่องมือ อารูธ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นบท ๆ ในตัวไม่ขึ้นกับบทอื่น ถ้าเกี่ยวกับสัตว์ก็แบ่งเป็นเรื่องย่อยลงไป เช่น ประเภทแมว สุนัข นก ปลา เป็นต้น บางโปรแกรมสรุปภาพมาเป็นสารบัญเพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงได้ง่ายขึ้น บางครั้งอาจเรียกว่า สมุดภาพ หรือ Photo Book หรือ e-Album

2. e-Book ภาพเคลื่อนไหว (Moving Picture Book) จะบรรจุภาพเคลื่อนไหวไว้มากกว่า e-Book ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวเหล่านี้มาจากคอมพิวเตอร์หรือสื่อจากสื่ออื่น เช่น วิดีโอหรือซีดีรอม ภาพที่จะนำเสนออาจรวดเร็ว ช้าหรือปกติตามค่าที่ตั้งไว้ เป็นการแสดงชุดของภาพต่อเนื่องกัน (slide show) โครงสร้างของ e-Book ประกอบด้วยปกหน้าและปกหลัง ตรงกลางจะประกอบด้วยโครงสร้างของบท แต่ละบทจะประกอบด้วย ภาพจำนวนมากซึ่งเรียงลำดับตามหัวข้อหรือเนื้อเรื่อง ถ้าต้องการแบ่งเป็นหมวดหมู่หรือย่อยไปกว่านั้นก็สามรถกำหนดให้เพิ่มขึ้นได้

อีก มีการควบคุมทางเลือกที่ของภาพเคลื่อนไหว โดยสามารถเล่น หยุดดู เดินหน้า ถอยหลังได้ตามที่ผู้อ่านต้องการด้วย

3. e-Book มัลติมีเดีย (Multi Media Book) ประกอบด้วยตัวอักษร ภาพ เสียง วิดีโอ รวมถึงแบบทดสอบรวมกัน อาจเป็นภาพธรรมดาหรือภาพเคลื่อนไหวก็ได้ ในหนึ่งหน้าอาจจะประกอบไปด้วยหลาย ๆ ส่วน ได้แก่ ตัวอักษร ภาพนิ่ง วิดีโอ กรอบโต้ตอบระหว่างผู้อ่านกับคอมพิวเตอร์ในหน้านี้อาจใส่เสียงด้วย โดยอาจใส่ไว้ในรูปของปุ่มเพื่อให้ผู้เรียนเลือกใช้

ข้อดีและข้อจำกัดของดิจิทัลบุ๊ก

ข้อดี พอสรุปได้ดังนี้

๑. มีความเป็นศูนย์รวมสื่ออักษร ภาพ แสง เสียง วิดีโอ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้
๒. ไม่สิ้นเปลืองกระดาษ ประหยัดวัสดุในการผลิต ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
๓. แก้ไขปรับปรุง ปรับเปลี่ยนให้ถูกต้อง หรือทันสมัยได้ตลอดเวลา
๔. กระจายหรือเผยแพร่ได้รวดเร็วทั้ง online และ offline
๕. ลดปัญหาการจัดเก็บเอกสาร หรือห้องสมุดขนาดใหญ่ ไปอยู่ใน tablet ของทุกคน
๖. ช่วยรักษาสื่อ หนังสือ โบราณ ที่หายาก ไม่ให้สูญหาย
๗. ผู้เขียนประหยัดค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ เผยแพร่ผลงานได้รวดเร็ว อ้างอิงทางวิชาการได้
๘. ผู้อ่านสะดวกในการพกพา อ่าน ฟัง เขียน ศึกษาเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา
๙. ทำให้การเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติ การทบทวน การและการประเมินผลสะดวกยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดของ e-Book สรุปได้ดังนี้

๑. คนส่วนใหญ่ยังคงคุ้นเคยกับสื่อกระดาษมากกว่า เพราะการหยิบ จับ พับ เขียน สะดวก
๒. ถ้าไฟล์สื่อใน e-Book มีขนาดใหญ่ จะทำให้การเปลี่ยนหน้าจอล่าช้า
๓. การสร้าง e-Book ที่มีประสิทธิภาพดี ผู้สร้างต้องมีความรู้ และความชำนาญในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และการสร้างสื่อดีพอสมควร
๔. ผู้ใช้สื่ออาจจะไม่ใช่ผู้สร้างสื่อ ฉะนั้นการปรับปรุงสื่อจึงทำได้ยากหากผู้สอนไม่มีความรู้ด้านโปรแกรมคอมพิวเตอร์
๕. ใช้เวลาผลิตมาก เพราะต้องใช้ทักษะในการออกแบบอย่างดี เพื่อให้ได้สื่อที่มีคุณภาพ

ความแตกต่างของ e-Book (e-Book) กับหนังสือทั่วไป

หนังสือทั่วไป กับ e-Book จะแตกต่างอยู่ที่รูปแบบ การผลิต การใช้งาน ดังตารางต่อไปนี้

หนังสือทั่วไป (Book)	หนังสือดิจิทัล (D-Book)
- ใช้กระดาษ	- ไม่ใช้กระดาษ
- มีข้อความและภาพประกอบ	- มีภาพเคลื่อนไหว เสียง วิดีโอ และแบบทดสอบ
- แก้ไขปรับปรุงยาก	- แก้ไขปรับปรุงข้อมูล (update) ง่าย
- สรุบบนภายในเล่ม	- สร้างการเชื่อมโยง (links) ไปหาข้อมูลภายนอกได้
- ต้นทุนการผลิตสูง	- ต้นทุนในการผลิตหนังสือต่ำ
- มีขีดจำกัดในการจัดพิมพ์	- ไม่มีขีดจำกัดในการจัดพิมพ์ ทำสำเนาได้ง่าย
- เปิดอ่านจากเล่ม	- ใช้โปรแกรม ผ่านทางหน้าจคอมพิวเตอร์
- อ่านได้ ชัดเขียนได้	- อ่าน ชัดเขียน สั่งพิมพ์ (print) และคัดลอกได้
- อ่านได้ 1 คนต่อ 1 เล่ม	- 1 เล่ม อ่านพร้อมกันได้จำนวนมาก
- พกพาลำบาก กินพื้นที่ มีน้ำหนัก	- พกพาสะดวก ไม่กินพื้นที่ น้ำหนักเบา
- สิ้นเปลืองทรัพยากร ทำลายสิ่งแวดล้อม	- ไม่สิ้นเปลืองทรัพยากรในการผลิต
- เก็บรักษายาก ใช้พื้นที่มาก เสื่อมคุณภาพ	- เก็บใน hard drive หรือ server, cloud

โครงสร้างของดิจิทัลบุ๊ก

โครงสร้างของ e-Book จะคล้ายกับหนังสือทั่วไป จะมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ กระบวนการผลิต รูปแบบ และวิธีการอ่านหนังสือ สรุปลักษณะของ e-Book ประกอบด้วย

1. หน้าปก (Front Cover) คือปกด้านหน้าของหนังสือ บ่งบอกชื่ออะไร ใครเป็นผู้แต่ง
2. คำนำ (Introduction) เป็นคำบอกกล่าวเพื่อสร้างเข้าใจเกี่ยวกับหนังสือเล่มนั้น
3. สารบัญ (Table of contents) เป็นการบอกเรื่อง หัวข้อสำคัญ ที่อยู่ภายในเล่ม
4. เนื้อหาสาระแต่ละหน้า (Contents) หนังสือแต่ละหน้า จะประกอบด้วย
 - หมายเลขหน้า (Page Number)
 - ข้อความ (Texts)
 - ภาพประกอบ (Graphics) .jpg, .gif, .bmp, .png, .tiff
 - เสียง (Sounds) .mp3, .wav, .midi
 - ภาพเคลื่อนไหว (Video Clips, flash) .mpeg, .wav, .avi
 - จุดเชื่อมโยง (Links)
5. อ้างอิง (Reference) แสดงถึงแหล่งข้อมูลที่นำมาใช้อ้างอิงในการเขียนหนังสือ
6. ดัชนี (Index) คือสรุปคำสำคัญเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอย่างรวดเร็วภายในเล่ม
7. แนะนำผู้เขียน (Author) ชื่อผู้เขียน ภาพ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียนสั้นๆ และการติดต่อ
8. ปกหลัง (Back Cover)

ปัจจุบันมีสื่อที่คล้ายกันและจะทำให้เกิดสับสนได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับ e-Book ตัวอย่างเช่น e-Newsletter e-Paper e-Document เป็นต้น แต่ถ้ายึดตามหลักการข้างต้นว่า หนังสือจะต้องมีโครงสร้างตามนั้น ก็จะลดความสับสนได้

งานวิจัยเกี่ยวกับดิจิทัลบุค

ปิลันธนา สงวนบุญพงษ์ (2542) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาและหาประสิทธิภาพ e-Book รูปแบบสื่อประสม เรื่องสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า การทดสอบ ประสิทธิภาพ e-Book แบบสื่อประสม มีประสิทธิภาพระดับร้อยละ 80-89 สามารถนำไปใช้ในการสอนได้

เพ็ญญา พัทธชนม์ (2544) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนา e-Book เรื่องกราฟิกเบื้องต้น ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง เป็น นักศึกษาปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ไม่เคยเรียนวิชาเทคโนโลยีการศึกษามาก่อน 441 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างง่าย โดยวิธีจับฉลาก ผลการวิจัยพบว่า e-Book ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด (80/80) โดยมีค่าเฉลี่ย ร้อยละ 90.92/96.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ทิพย์มณฑา สดชื่น (2544) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนา e-Book เรื่องการถ่ายภาพเบื้องต้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ที่ไม่เคยเรียนวิชาเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 42 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนนักศึกษาหลักจากที่เรียนด้วย e-Book ใน

การถ่ายภาพเบื้องต้นมีประสิทธิภาพ 87.5/83.44 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

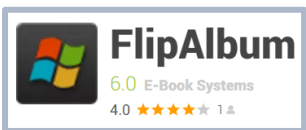
เกวลี พิชัยสวัสดิ์ (2545) ได้ศึกษาเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการใช้ห้องสมุดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดพุทธบูชา กรุงเทพฯ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน 100 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการใช้ห้องสมุด ได้ค่าเฉลี่ยร้อยละ 82.08

สุภาภรณ์ สิปปเวสม์ (2545) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของ e-Book เรื่องการสร้าง e-Book ที่เขียนจากโปรแกรม Adobe Acrobat กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนโรงเรียนชลบุรีสุขบพ อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี จำนวน 45 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียน แล้วเรียนจาก e-Book จากนั้นให้ทำแบบทดสอบหลังเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

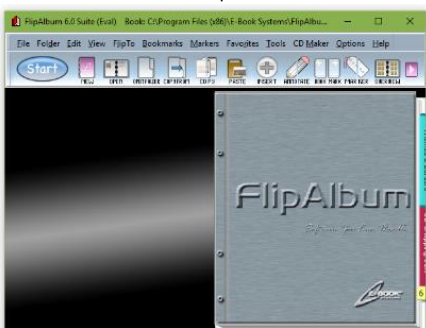
เทคนิคการผลิตดิจิทัลบุ๊ค

ยุคแรกของการผลิต e-Book นิยมใช้สำหรับ PC แต่ปัจจุบัน Tablet และ Smartphone ราคาถูกลงมาก การผลิตแบบใช้โปรแกรมเฉพาะด้านจึงลดลง มานิยมใช้โปรแกรมพื้นฐานทั่วไป เช่น Word PowerPoint มาออกแบบและผลิตก่อน แล้วจึงแปลงไฟล์เป็นแบบ pdf แล้วนำไปเปิดอ่านจากโปรแกรมอ่าน (pdf reader) บนเครื่อง Tablet และ Smartphone หรือ Notebook ได้ทันที อย่างไรก็ตาม แม้จะมีโปรแกรมและแนวคิดใหม่ๆ ในการผลิตเกิดขึ้น โปรแกรมเหล่านี้ปรับปรุงตาม เช่น

โปรแกรม Flip Album

เป็นโปรแกรมที่นิยมมากในยุคผ่านมา สร้างเป็น multimedia book ได้ นำเสนอแบบ 3D Page Flipping ได้ มีชื่อเฉพาะว่า FlipBook นำเสนอแบบ Offline หรือสร้างแผ่น CD AutoRun ได้ และเสนอ Online ผ่านโปรแกรม FlipViewer ดาวน์โหลดได้ที่ <http://www.flipviewer.com>

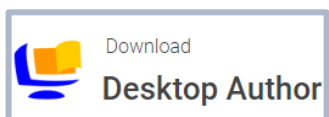
โปรแกรม eBook Maestro

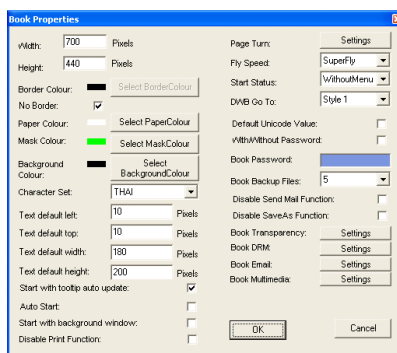
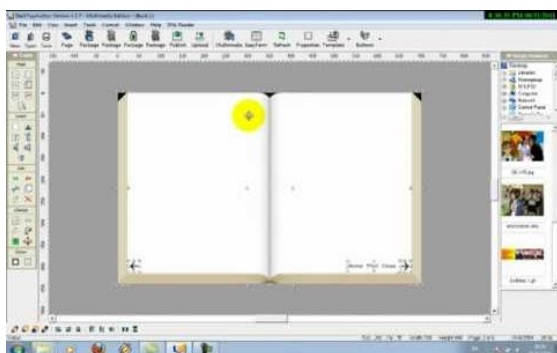
เป็นโปรแกรมสร้าง eBook จากไฟล์ Html คือการแปลงเว็บไซต์ให้เป็นไฟล์เพื่อบันทึกลงคอมพิวเตอร์นั่นเอง เหมาะสำหรับการสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์หรือการนำข้อมูลจากเว็บไซต์ไปใช้งานเมื่ออยู่ในสถานที่ที่ไม่มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ไฟล์จะถูกบันทึกเป็น .exe นำไปเปิดในคอมพิวเตอร์เครื่องใดก็ได้ โดยไม่ต้องมีโปรแกรมอ่านโดยเฉพาะ ดาวน์โหลดที่ <http://www.ebookmaestro.com>

โปรแกรม Desktop Author

เป็นโปรแกรมสร้าง e-Book ที่มีลักษณะคล้ายกับหนังสือจริง คือมีหน้าปก สารบัญ ข้อความ รูปภาพ สามารถแทรกภาพเคลื่อนไหว ไฟล์ภาพยนตร์ ไฟล์ Flash เพิ่มเสียงบรรยาย สร้างลิงค์ไปยังเว็บไซต์ต่าง ๆ ผลงานที่ได้เป็นไฟล์ขนาดเล็ก ส่งผ่านเว็บไซต์หรืออีเมลได้ export ได้ทั้ง Offline ในรูปแบบ .exe และออนไลน์ .html .dnl ได้ แต่ต้องติดตั้ง DNL Reader ก่อนจึงจะแสดงผลได้

โปรแกรม FlippingBook Creator

เป็นโปรแกรมที่ใช้พื้นฐานบนเทคนิค flash โดยนำไฟล์ที่เป็น pdf เข้าไปแล้ว สามารถปรับแต่งเล็กน้อย แทรกภาพ เสียง วิดีโอได้ เมื่อเปิดก็จะมีเอฟเฟกเกิดขึ้นทั้งภาพและเสียง ดูที่ <http://flippagemaker.com>

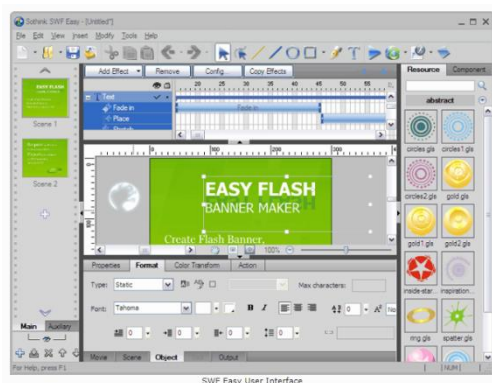
โปรแกรม Sothink SWF Easy

Sothink SWF Easy

Sothink SWF Easy is a program to Download Sothink SWF Easy and

เป็นโปรแกรมที่ใช้พื้นฐานบนเทคนิค flash อีกโปรแกรม โดยนำไฟล์ที่เป็นภาพ jpg, png เข้าไปแล้ว ปรับแต่งเล็กน้อย แทรกภาพเสียง วิดีโอได้ เมื่อเปิดก็จะมีเอฟเฟคเกิดขึ้นทั้งภาพและเสียง ดูที่ <http://www.sothink.com>

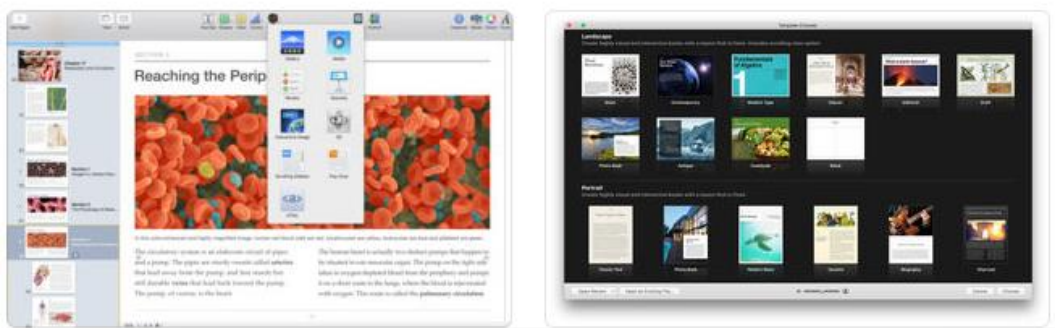

โปรแกรม iBooks Author

iBooks Author
Create amazing work
Apple
Free

โปรแกรมผลิต e-Book จาก Apple สามารถแทรกอักษร ภาพ เสียง วิดีโอ และแบบทดสอบได้ เสร็จแล้วก็ export ไปอ่านในโปรแกรมสำหรับอ่านชื่อ iBooks ที่ติดตั้งใน iPad หรือ iPhone ดูที่ www.apple.com

โปรแกรมชุด Microsoft Office

Microsoft office หลายโปรแกรมทั้ง Word PowerPoint และ Publisher สามารถผลิต e-Book ได้ โดยใช้ในการทำต้นฉบับ แล้วบันทึกไฟล์เป็น Pdf หรือ epub ดาวน์โหลดที่ <https://products.office.com/th-TH/>

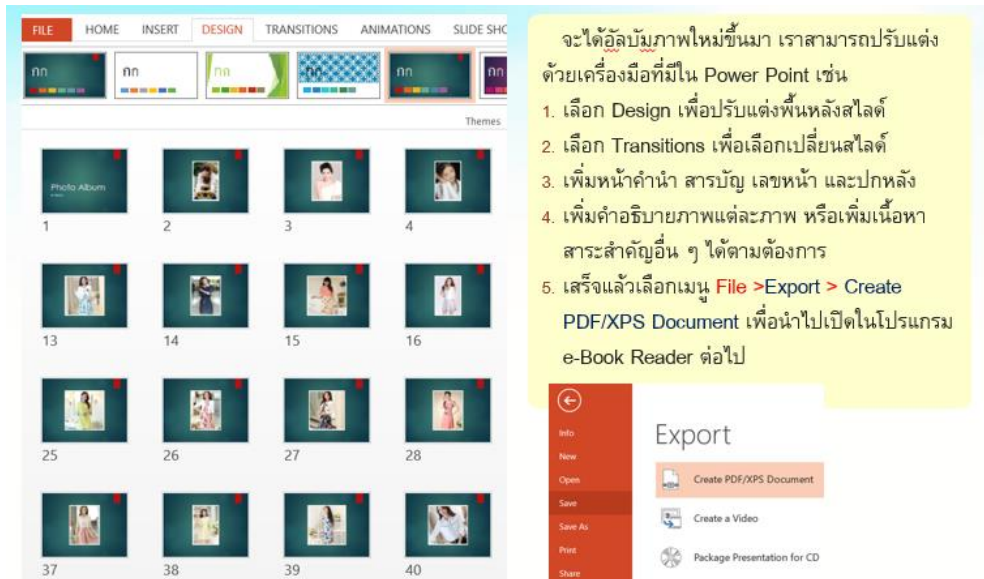
โปรแกรม PowerPoint ช่วยผลิต e-Book ในลักษณะ Photo Book ได้ โดยให้เตรียมรูปภาพกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ควรมากเกินไป (ราว 30-50 ภาพ) ปรับภาพให้พร้อมใช้งาน ดูความสว่าง สี สัน ตัดขอบ ปรับขนาดภาพ เป็นต้น แล้วทำตามขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิต Photo Book หรือ Photo Album

ขั้นตอนการสร้าง Photo Album

1. เลือกเมนู Insert
2. เลือก Photo Album
 - New Photo Album
3. ปรากฏหน้าต่างต่างขึ้น ให้เลือก File/Disk...เข้าไปเลือกภาพที่เตรียมไว้เพื่อสร้าง Album ใหม่
4. ที่ Picture layout เลือก 1 picture
5. ที่ Frame shape เลือก Simple Frame White
6. กด Create

2. จะได้อัลบั้มภาพใหม่มาอย่างรวดเร็ว แล้วให้ปรับแต่งเพิ่มเติม ดังนี้

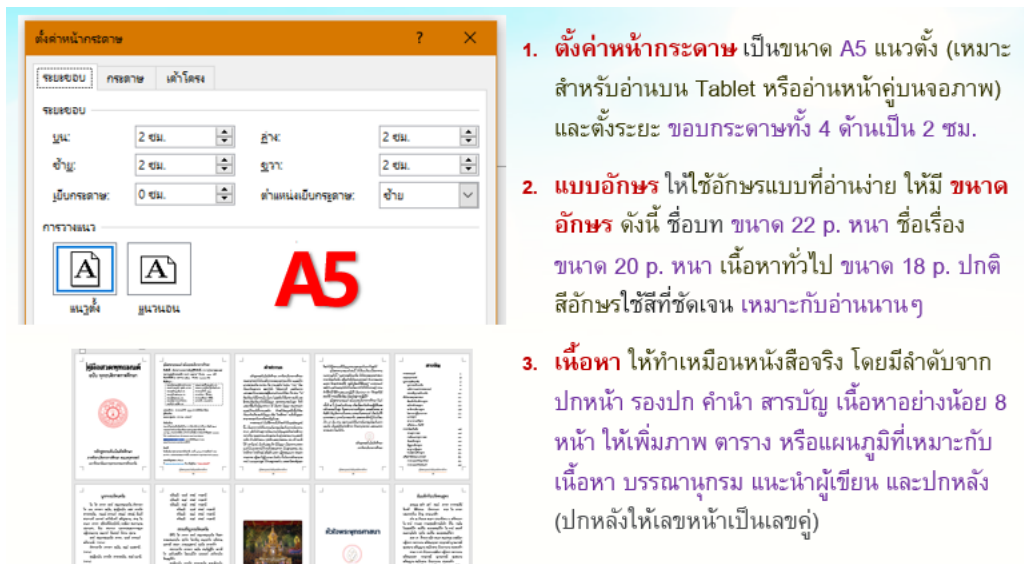

จะได้อัลบั้มภาพใหม่ขึ้นมา เราสามารถปรับแต่งด้วยเครื่องมือที่มีใน Power Point เช่น

1. เลือก Design เพื่อปรับแต่งพื้นหลังสไลด์
2. เลือก Transitions เพื่อเลือกเปลี่ยนสไลด์
3. เพิ่มหน้าคำนำ สารบัญ เลขหน้า และปกหลัง
4. เพิ่มคำอธิบายภาพแต่ละภาพ หรือเพิ่มเนื้อหาสาระสำคัญอื่น ๆ ได้ตามต้องการ
5. เสร็จแล้วเลือกเมนู File > Export > Create PDF/XPS Document เพื่อนำไปเปิดในโปรแกรม e-Book Reader ต่อไป

โปรแกรม Word ช่วยในการจัดทำต้นฉบับ e-Book ในลักษณะ Text book หรือเอกสารการสอน หนังสือ ตำราเรียน หรือคู่มือต่าง ๆ มีวิธีทำ ดังนี้

1. เปิดโปรแกรม word ขึ้นมา ตั้งค่ากระดาษเป็น A5 แล้วทำตามขั้นที่กำหนดในภาพนี้

1. **ตั้งค่าน้ำกระดาษ** เป็นขนาด A5 แนวตั้ง (เหมาะสำหรับอ่านบน Tablet หรืออ่านหน้าคูปองจอภาพ) และตั้งระยะ ขอบกระดาษทั้ง 4 ด้านเป็น 2 ซม.
2. **แบบอักษร** ให้ใช้อักษรแบบที่อ่านง่าย ให้มี **ขนาดอักษร** ดังนี้ ชื่อบท ขนาด 22 p. หนา ชื่อเรื่อง ขนาด 20 p. หนา เนื้อหาทั่วไป ขนาด 18 p. ปกติ สีสันใช้สีที่ชัดเจน เหมาะกับอ่านนานๆ
3. **เนื้อหา** ให้ทำเหมือนหนังสือจริง โดยมีลำดับจากปกหน้า รองปก คำนำ สารบัญ เนื้อหาอย่างน้อย 8 หน้า ให้เพิ่มภาพ ตาราง หรือแผนภูมิที่เหมาะสม เนื้อหา บรรณานุกรม แนะนำผู้เขียน และปกหลัง (ปกหลังให้เลขหน้าเป็นเลขคู่)

2. ปรับแต่งหนังสือ โดยการเพิ่ม ลายน้ำ (watermark) สีพื้น หรือลวดลายสวยงาม และให้ใส่ เลขหน้า (page) ที่ส่วนบน ห่างขอบ 1.5 ซม. จนได้ตามที่ต้องการแล้วบันทึกเป็น pdf แล้วนำไปเปิดด้วยโปรแกรม pdf reader ต่าง ๆ ตามที่ชื่นชอบ หรือส่งงานให้อาจารย์ดูได้

4. ทำอัตลักษณ์หนังสือ โดยการเพิ่ม ลายน้ำ (watermark) สีพื้น หรือลวดลายสวยงาม บนกระดาษได้ และให้ใส่ เลขหน้า (page) ที่ส่วนบนห่างขอบ 1.5 ซม.

5. บันทึกเป็น .PDF แล้วทดลองเปิดด้วยโปรแกรม Soda Pdf 3D, Calibre, Moon+ Reader หรือ iBooks หรือโปรแกรม Pdf Reader อื่น ๆ ก็ได้

6. การส่งงาน ให้ส่งปกหนังสือเข้าไลน์กลุ่ม ส่วนเนื้อหา .pdf ทั้งเล่ม ให้นำขึ้นไปไว้ใน GDrive แล้วส่งลิงค์ในกลุ่มเฟซบุ๊กที่กำหนดให้

ตัวอย่างเนื้อหาที่น่าสนใจ จังหวัดต่างๆ ของไทย ประเทศในอาเซียน ผลไม้ต่าง ๆ สมุนไพรไทย อาชีพ ๆ ดนตรี ศิลปะ มงคล ๓๘ มรรค ๘ ศิล ๕ เป็นต้น

การติดตั้งแอปและวิธีซื้อดิจิทัล

การศึกษาเรียนรู้สมัยใหม่ไม่จำเป็นต้องพกหนังสือเล่มหนาๆ หนักๆ ที่เรียกว่า hard copy อีกต่อไปแล้ว สามารถใช้สื่อ soft copy ที่เรียกว่า e-Book e-Document e-Paper หรือสื่อ digital อีกรวมๆ ในที่นี้จะเสนอวิธีติดตั้งแอปและวิธีซื้อ e-Book จาก www.mebmarket.com ดังนี้

1 เข้า App store หรือ Play store ให้ค้นหาคำว่า Meb ebook แล้วให้ติดตั้งแอป Meb

2 สมัครใช้ Meb ด้วย Facebook หรือ Line แล้วยังจะได้หนังสือตัวอย่างๆ มาให้คลิกที่ร้านอีบุ๊ก เพื่อเข้าดูหนังสือ www.mebmarket.com

3 ที่ขอลิสต์ค้น ให้พิมพ์ชื่อผู้เขียนหรือสำนักพิมพ์ เช่น kdmbooks หรือ เกษม แสงหงษ์ แล้วคลิก สัญลักษณ์ค้นหา

4 ถ้าพบหนังสือที่ต้องการแล้ว ให้คลิก เพิ่มรถเข็น แล้วคลิก Check out เข้าสู่การจ่ายเงิน ให้คลิก ชำระเงินเลย

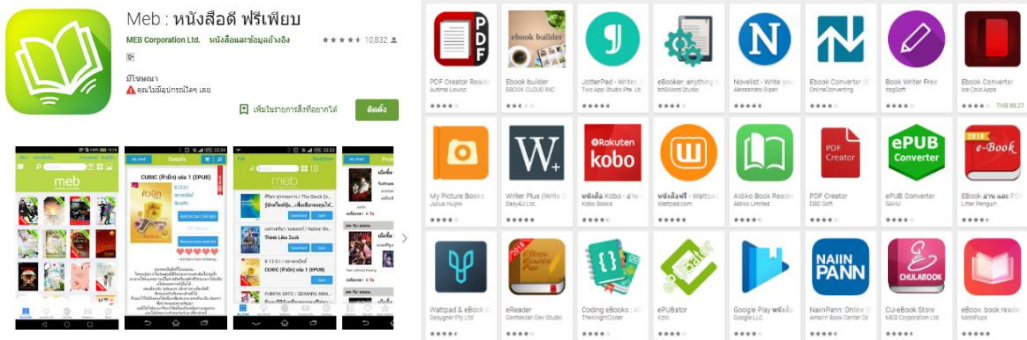
5 การชำระเงินมีหลายวิธีให้เลือกตามสะดวก ผู้ซื้อไม่ต้องการผ่านบัตรเครดิต สามารถเลือกการจ่ายที่ร้าน เซเว่น-อีเลฟเว่น แล้วยก Proceed to checkout จะปรากฏ รหัสสั่งซื้อขึ้น ให้กรอกข้อมูลผู้ซื้อแล้วตอบ OK

6 ปรากฏ ใบแจ้งการชำระเงิน (PaySlip) ขึ้น ให้นำไปปริ้นท์ เพื่อบันทึกใบเสร็จรับเงินลงเครื่องแล้วนำไปจ่ายด้วยบัตร สแกนบาร์โค้ด ที่ร้านเซเว่น-อีเลฟเว่น e-Book เล่มนั้น ก็จะมาอยู่เครื่องท่านทันที

วิธีติดตั้งแอปและซื้อหนังสือฉบับเต็มที่

- o วิธีติดตั้งแอปและซื้อหนังสือ www.slideplayer.mcl.ac.th/?p=683
- o วิธีการใช้ระบบ ผ่าน ชื่อ นาย www.slideplayer.mcl.ac.th/?p=265

6. eBook Maker and Reader

บทสรุป

ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ใช่แบบอนาล็อกก็คือดิจิทัล ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมเป็นอย่างยิ่งในทุกวงการในปัจจุบันที่เรียกว่า ยุคไทยแลนด์ 4.0 ทางด้านการศึกษา มีการนำผลผลิตในรูปแบบดิจิทัลมาใช้มากและนานมาแล้วในลักษณะ สื่อการเรียนการสอน การทำแบบทดสอบ ทดลอง วิจัย และประเมินผล ที่เห็นกันอยู่เช่น e-Book e-Learning e-Testing CAI Digital Media เป็นต้น ตลอดถึงการศึกษาและเผยแพร่ธรรมะ ทางช่อง Digital TV เว็บไซต์ธรรมะ จนถึงพระไตรปิฎกดิจิทัล ปัญหาของเรื่องนี้ไม่ได้อยู่ที่เทคโนโลยีดิจิทัล แต่อยู่ที่ผู้ใช้ซึ่งได้แก่ผู้สอน ผู้เรียน และพระสงฆ์ ที่ยังไม่สามารถใช้อุปกรณ์และสื่อดิจิทัลอย่างเชี่ยวชาญจนสามารถนำไปผลิตเอกสาร หนังสือ ตำรา สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และการเผยแพร่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในที่นี้ได้นำเสนอทั้งความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ วิธีการผลิต จนถึงการนำไปใช้ การเผยแพร่ผลงาน ตลอดถึงการจัดจำหน่าย จ่าย แจกอย่างครบถ้วน อันจะทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดงบประมาณ และเวลา มีความน่าเชื่อถืออ้างอิงได้ และเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา จึงจะเหมาะสมกับการศึกษาและการเผยแพร่ธรรมะยุคไทยแลนด์ 4.0

เอกสารอ้างอิง

- บุญเลิศ อรุณพิบูลย์. E-book สื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ แห่งวงการหนังสือ. สืบค้น 1 กรกฎาคม 2562 จาก http://www.stks.or.th/web/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=64&Itemid=31
- ประเภทของสื่อเพื่อการศึกษา(การเรียนรู้). Post by MEDIATHAILAND. (online) Retrieved January 21, 2018. from <http://mediathailand.blogspot.com/2012/06/blog-post.html>
- หลักการออกแบบสื่อเพื่อการเรียนรู้. Post by นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ. (online) Retrieved January 21, 2018. From <http://mediathailand-ictedu.blogspot.com/2012/07/115.html>

ความหมายของสื่อเพื่อ(การศึกษา) การเรียนรู้. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 25 ส.ค.2561 จาก
<http://mediathailand-ictedu.blogspot.com/2012/05/81.html>

ความท้าทายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้ชาตคในยุคดิจิทัล 4.0

พระมหาพงษ์เทพ ปภากร^{*}

บทนำ

การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ระบบอินเทอร์เน็ตกำลังจะเปลี่ยนแปลงสรรพสิ่งทั้งวิถีคิด วิถีดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทำให้โลกดิจิทัล 4.0 กับความท้าทายทางเทคโนโลยีที่เบื้องหน้ากลายเป็นโจทย์ใหญ่สำหรับมนุษย์ทุกคนบนโลก ความเปลี่ยนแปลง คือ ธรรมดาของโลก พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่าทุกอย่างเปลี่ยนแปลงเสมอ จึงควรยอมรับอนิจจังให้ได้ รู้จักนำเครื่องมือและเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแผ่ศึกษาธรรม

พระพุทธมีความท้าทายตั้งแต่สมัยที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เพราะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่สวนทางกับคำสอนของศาสนาอื่นในสมัยนั้น แต่พระพุทธองค์ก็สามารถฝ่าฟันปัญหาเหล่านั้นมาได้ และพระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรือง มั่นคงในชมพูทวีป เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานได้ 7 วัน ก็เกิดความท้าทายใหม่ขึ้น อาศัยเหตุที่พระพุทธองค์ปรินิพพานนั้น มีพระสูงอายุรูปหนึ่งบอกกับภิกษุทั้งหลายว่าไม่ต้องเศร้าโศก จะได้ไม่ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ จนนำไปสู่การทำสังคายนาครั้งที่ 1 พุทธศตวรรษที่ 21 นับเป็นยุคแห่งสังคมาวาสารเป็นโลกไร้พรมแดน ที่เราสามารถย่อโลกไว้ในมือเรา ค้นหาข้อมูลข่าวสารที่ต้องการได้ในชั่วเวลาไม่กี่วินาที ข้อมูลทั้งที่จริงและไม่จริงสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว เข้าถึงผู้รับได้ทุกระดับ ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเผชิญกับความท้าทายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความท้าทายของพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในทุกยุคทุกสมัย นั้นเป็นเพราะว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาที่บังคับให้คนเชื่อและปฏิบัติตาม แต่เป็นศาสนาแห่งเหตุและผล เป็นศาสนาที่ศาสนิกผู้ยอมตนเคารพนับถือบูชาต้องศึกษา ปฏิบัติ จึงจะสัมผัสกับผลของการกระทำนั้นด้วยตัวเอง

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันเก่าแก่ที่หล่อหลอมคนไทยและเป็นแกนกลางที่ยึดเหนี่ยวของสังคม ตั้งแต่ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ในยุคที่ความเชื่อทางศาสนาถูกท้าทายด้วยความรู้สมัยใหม่ อาจเป็นเพราะที่เคยสอนกันมา หรือเพราะคนโบราณมีกุศโลบายที่จะสอน แต่คนรุ่นหลังเข้าใจเป็นอีกอย่างหนึ่ง จึงเกิดคำถามว่าในยุคปัจจุบันเรื่องราวที่เคยพร่ำสอนกันมา เช่น เรื่องเล่า นิทานต่าง ๆ จะพิสูจน์ให้เห็นคุณค่าได้มากนักน้อยเพียงใด หรือว่ามีอะไรแฝงอยู่ในเรื่องเล่าเหล่านั้นปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบอินเทอร์เน็ตจะเป็นปัจจัยสำคัญของการศึกษา จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องการพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต ในการทำงาน และสนองความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้คำสอนทางศาสนาบางอย่างก็พยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยี นักคิดบางท่านพยายาม

^{*} สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
golfclove@gmail.com

อธิบายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อให้เชื่อมโยงกับโลก แห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการตีความให้เข้ายุคสมัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา การนำธรรมะไปสู่ประชาชนที่เป็นพุทธบริษัท เพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติอันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้รูปแบบและวิธีการเทศนาต้องมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงมุ่งหมายหลักธรรมให้ปรากฏแก่ชาวโลก โดยเริ่มจากหลักการแนวความคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพุทธบริษัททั้ง 4 โดยยึดหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงให้แนวทางไว้ ซึ่งศึกษาจากพุทธพจน์ตอนหนึ่งไว้ว่า พระพุทธองค์ส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรกว่า “จรธ ภิกขเว จาริก พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย สเทว มนุสฺसान ” ซึ่งหมายความว่า “ภิกษุทั้งหลายจงเที่ยวไปสู่ที่จาริก เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” นี่คือเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ธรรม การวางใจของชาวพุทธในยุคดิจิทัลดิสรัปชัน (Digital Disruption) ประการแรกต้องรู้จัก Disconnect มีชีวิตรอดให้ได้ โดยไม่ต้องออนไลน์ ข้อมูลออนไลน์ที่ถาโถม เป็นการจู่โจมสู่พื้นที่ชีวิตส่วนตัว เป็นข้อมูลที่ผลึกเข้ามาโดยที่เราไม่ได้แสวงหา ล่อลวงให้สนใจไหลออกไปกับเรื่องราวต่าง ๆ ทำให้เวลาไหลผ่านไปอย่างรวดเร็ว บางทีร่วมชั่วโมง หรือหลายชั่วโมงต่อวัน เมื่อใช้เครื่องมือสื่อสารแล้ว ให้มุ่งความสนใจเฉพาะเรื่องที่เป็นประโยชน์ อย่าปล่อยให้เวลาเปิดมือถือ นั่งอ่าน นั่งเช็ก นั่งดู กดจิ้มไปเรื่อย ๆ เป็น Passive Learner ไม่ใช่ Active Learner คือ ใส่ใจเฉพาะเรื่องที่สนใจและเป็นประโยชน์เมื่อได้รับข้อมูลใดแล้ว ใจเกิดฟองโต เพราะชอบใจ ชื่นชม หรือใจเกิดแฟบผ่อ เพราะความไม่พอใจ ไม่สบายใจ ไม่สบายใจ ให้ปล่อยวาง พยายามรักษาความเป็นกลางของหัวใจ ไม่ให้ใจสวิงหรือแกว่งไหว หมั่นฆ่าเล็งดูใจตนเองบ่อย ๆ การใช้แนวคิดดิสรัปชัน (Disruption) คือ แนวคิด วิธีการหรือวิถีคิดที่สร้างสภาวะแห่งความเข้าใจที่แตกต่างไปจากเดิม ไม่ยึดติดกับกรอบความคิดแบบเดิม ๆ ประกอบด้วยกระบวนการ 3 กระบวนการ ในการคิดหรือปฏิบัติที่สำคัญได้แก่ คอนเวนชัน (Convention), ดิสรัปชัน (Disruption) และวิชั่น (Vision)

ชาดกเป็นคำสอนที่เป็นพระพุทธวจนะ มีรูปแบบการสอนต่างจากการสอนอื่นในพระสูตรตันตปิฎก ชาดกไม่เริ่มด้วย “เอวมเม สุต ” (ข้าพเจ้าสดับมาอย่างนี้) การสอนในชาดกต่างจากปฏิสัมพันธ์มารรค นิทเทส สุตตนิบาต ธรรมบท อุทาน อิติวุตตกะ วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เภรคาถา เถรีคาถา และอุปทาน ชาดกเป็นพระพุทธวจนะเล่าเรื่องอดีต เล่าเรื่องข้ามภพข้ามชาติ เป็นเทศนาวิธีที่เหมาะสมกับคนทั่วไป พระธรรมเทศนาคือชาดก สอนไม่พันเรื่องไตรลักษณ์ ไม่พันเรื่องอริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ หรือ สามัญลักษณ์ได้แก่ ความไม่เที่ยงถาวร (อนิจจัง) ชาดกนอกจากเล่าบรรยายชีวิตพระโพธิสัตว์ ได้สะท้อนเหตุการณ์อื่น เช่น ชีวิตผู้คนในอินเดียบราหฺมณ ผู้แต่งชาดกต้องการสรรเสริญ

พระคุณของพระศัพท อาศัยเหตุการณ์เรื่องราวในพุทธประวัติบ้าง เรื่องราวของพระสาวกบ้าง สะท้อนเหตุการณ์ด้านความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต และการละเล่นความป๊อปปูล่าเป็นทุกข์ (ทุกข์) ความมิใช่ตัวตน(อนัตตา) ทุกชาติก็มีเรื่องไตรลักษณ์ ทุกชาติก็สอนอริยสัจ 4 เป็นวิธีสอนโดยเล่าเรื่อง เป็นวรรณกรรมในพระไตรปิฎก เป็นการสอนที่มีอิทธิพลในสังคมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เห็นได้จากหลักฐานโบราณวัตถุ ทั้งในประเทศอินเดีย และนอกประเทศอินเดีย สำหรับคนไทยแม้รับวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา มากกว่า 700 ปี แต่ทุกวันนี้ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ยังมีความรู้ความเข้าใจ พระพุทธศาสนาไม่ตรงกันหลายเรื่อง ความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกันปรากฏในการสื่อสาร เช่น สิ่งพิมพ์ บทความ รวมถึงสื่อออนไลน์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนทัศนคติที่ต่างกัน อันเป็นเหตุให้ความรู้ความเข้าใจไม่สอดคล้องสัมพันธ์กันเพราะต่างฝ่ายต่างศึกษา พระพุทธศาสนาถูกตีความไปตามค่านิยม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

การเผยแผ่ คือ การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไปการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระสงฆ์ผู้เป็นนักเผยแผ่ย่อมต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่หลัก ย่อมจะต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำธรรมะไปสู่ประชาชนที่เป็นพุทธบริษัท เพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติอันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้รูปแบบและวิธีการเทศนาต้องมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงมุ่งหมายหลักธรรมให้ปรากฏแก่ชาวโลก โดยเริ่มจากหลักการแนวความคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพุทธบริษัททั้ง 4 โดยยึดหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงให้แนวทางไว้ ซึ่งศึกษาจากพุทธพจน์ตอนหนึ่งไว้ว่า พระพุทธองค์ส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรกว่า “จรล ภิกขเว จาริก พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย สเทว มนุสสาน” ซึ่งหมายความว่า “ภิกษุทั้งหลายจงเที่ยวไปที่จาริก เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” นี้คือเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ธรรม การประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกของพระพุทธเจ้าได้เริ่มขึ้นแล้ว จะได้กล่าวถึงรูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลโดยสรุปเป็นภาพรวมได้ 10 วิธี คือ

1) วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ออกประกาศพระพุทธศาสนาโดยเริ่มต้นที่ผู้นำศาสนา ด้วยการเสด็จไปโปรดพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ ผู้คงแก่เรียนมีจิตใจที่มั่งมันเต็มเปี่ยมด้วยความปรารถนาว่าจักได้บรรลุธรรมตามพระพุทธองค์จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ หลังจากนั้นเสด็จไปโปรดชฎิล 3 ที่

น้องซึ่งมีบริวาร 1,000 คน โดยชฎิล 3 พี่น้องนี้เป็นเจ้าลัทธิใหญ่ที่นิยมการบูชาไฟและเป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวแคว้นมคธเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรและแสดงปาฏิหาริย์เพื่อให้ชฎิล กลุ่มนี้เข้ามานับถือพระพุทธศาสนาจนประสบความสำเร็จได้บรรลุธรรมและอุปสมบทเป็นภิกษุทั้งหมด 8 ท่าน ต่อจากนั้นพระองค์เสด็จไปหาผู้นำทางการเมือง คือ พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธและข้าทาสบริวารพระเจ้าพิมพิสารและข้าราชบริพารพอเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่ตนนับถือได้ประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธองค์แล้ว ก็คลายทิฐิมานะและน้อมใจฟังพระธรรมเทศนาด้วยความเคารพ ในที่สุดก็ได้ดวงตาเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา วิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็นผู้นำทางสังคม ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักมีประชาชนให้ความเลื่อมใสศรัทธาเข้ามานับถืออย่างมากภายนอกความเลื่อมใสศรัทธาแล้วยังช่วยอำนวยความสะดวกในด้านการทำงานบำรุงพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาอย่างดียิ่ง การสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์และสร้างวัดวาอารามต่าง ๆ

2) วิธีการปฏิบัติหลักคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของลัทธิศาสนาตั้งเดิม

พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติทางสังคมชนชั้นที่ชาวชมพูทวีปยึดถือมานาน เช่น ศาสนาพราหมณ์มีข้อบัญญัติทางสังคมหลายด้าน เช่น เรื่องวรรณะ พระองค์ตรัสปฏิเสธแนวคิดดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง และทรงสอนว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์ เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์ เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม” หมายความว่า คนดี หรือชั่วมิใช่ชาติตระกูล แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำของผู้คนนั้น หากทำดีก็เป็นคนดี และหากทำชั่วก็เป็นคนชั่ว ทรงแนะนำให้ดำเนินในทางสายกลาง ได้แก่กรรมมืองค์ 8 หรือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางปฏิบัติที่ไม่เข้มงวดและไม่หละหลวมเกินไปทรง ถือว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

3) วิธีการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมและลัทธิต่างๆ

โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำทางศาสนา ด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ทรงหักล้างคำสอนหรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันที แต่พยายามให้กลมกลืนกันไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัว หรือบางทีก็ใช้วิธีการโอนอ่อนผ่อนตาม คำสอนใดถูกต้องดีงามพระองค์ก็ทรงรับรองว่าถูกต้องดีงามเป็นของสากลโดยธรรมชาติ คำสอนของศาสนาพราหมณ์มีอยู่อย่างไร พระองค์ไม่ทรงหักล้าง แต่จะทรงปฏิรูปใหม่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา

4) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

เป็นวิธีที่ทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์แล้ว ได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว ๆ ขึ้นแทนที่และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์และสรรพสิ่ง คือ ไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ หมายถึง ความเป็นของไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และหลักอริยสัจ 4 ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา

เป็นหลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบรรลุนิพพานด้วยหลักธรรมข้อนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด

5) วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน

เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอดการเผยแผ่ธรรมะ ทรงแผ่ข่าย คือ พระญาณของพระองค์เพื่อสำรวจดูเวไนยสัตว์ที่มีอุปนิสัยแก่กล้าพอที่จะบรรลุนิพพานแล้วเสด็จไปเทศนาโปรดถึงบ้าน อันเป็นพระกรณียกิจประจำพระองค์ ผู้ที่ได้รับการเทศนาโปรดมักจะได้บรรลุนิพพานอยู่เสมอ เรียกว่า พุทธกิจ 5 ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาสายทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาท กลางคืนตอบปัญหาเทวดา และเวลาจวนสว่างตรวจดูสรรพสัตว์ผู้ที่สมควรและยังไม่สมควรตรัสรู้

6) วิธีการบริการชุมชน

เป็นการเผยแผ่เชิงรุกที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายจะเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยสังคมน้อยใหญ่ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระสงฆ์ การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนในภูมิกันตสูตรพระองค์ได้ทรงเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหาโดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม

7) วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ

เป็นวิธีการเผยแผ่ที่ใช้ความสามารถพิเศษเข้ามาช่วยโดยมีจุดประสงค์เพื่อปราบปรามคนที่ไม่เชื่อในธรรมที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่องไม่ยอมรับนับถือหรืออยากลองดีให้สิ้นพยศ คือ อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ คือ การสอนอย่างธรรมดา อธิบาย ชี้แจง โต้ตอบกันไปมาโดยไม่ต้องมีการใช้ฤทธิ์เดชเข้ามาช่วย เป็นวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงธรรมได้ตามพุทธประสงค์และมีความมั่นคงยืนยาวมาถึงปัจจุบัน

8) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนา แต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต และทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤต ทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็ว ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะ เช่น วรรณะศูทร

9) วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพที่ดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกที่สง่างาม เป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใส พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างามประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ เพราะนักเผยแผ่ที่ดีนั้นแม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีงามก็ยังคงความผ่องใสแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาแก่ผู้ที่พบเห็น

10) วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา

วิธีสอนของพระพุทธเจ้าไว้ มีดังนี้

(1) แบบสากัจฉา หรือสนทนา เป็นวิธีสอนที่พระพุทธเจ้าเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธา และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาลเน อมมสากัจฉา เอตมมมงคลมุตตม การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม”

(2) แบบบรรยาย เป็นวิธีสอนที่ใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุม นั้น แต่ละคนจะรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

(3) แบบตอบปัญหา เป็นวิธีสอนผู้ที่มาถามปัญหานั้นมีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ในสังคีตสูตร ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตาม ลักษณะวิธีตอบเป็น 4 อย่าง คือ 1) เอกังสพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาตายตัว พระอรธรรคถาจารย์ยกตัวอย่างเช่น ถาถามว่า “จักขุเป็นอนิจจังหรือ” ฟังตอบตรงไปได้ที่เดียวว่า “ถูกแล้ว” 2) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ พระอรธรรคถาจารย์ยกตัวอย่างเช่น เขาถาถามว่า “โสตะก็เหมือนจักขุหรือ” ฟังย้อนถามก่อนว่า “ที่ถาถามนั้นหมายถึงแฉงใด” ถาเขาว่า “ในแฉงเป็นเครื่องมองเห็น” ฟังตอบว่า “ไม่เหมือน” ถาเขาว่า “ในแฉงเป็นอนิจจัง” จึงควรตอบรับว่า “เหมือน” 3) วิวัชชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่น เมื่อเขาถาถามว่า “สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักขุใช้ไหม ” ฟังแยกความออกตอบว่า “ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึงโสตะ ฆานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง” หรือปัญหาว่า “พระตถาคตรัสวาทาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของคณอื่นใหม่” ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสวาทา 6 หรือปัญหาว่าพระพุทธเจ้าทรงดิเตียนตบะทั้งหมดจริงหรือ” ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดดิเตียน ชนิดใดไม่ดิเตียน เป็นต้น 4) ฐปนียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสียได้แก่ ปัญหาที่ถาถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์อันจักเป็นเหตุให้เขว ยึดเยื่อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า ฟังยับยั้งเสีย แล้วชักนาผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องทีประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่าง เมื่อถาถามว่า “ชีวะอันใด สรริระก็อันนั้นหรือ ? ” อย่างนี้เป็นคาถาถามประเภทเกินความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาคจะเข้าใจได้ พิสุจน์ไม่ได้ ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาคด้วย

พัฒนาการแห่งคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีพัฒนาการ 3 ยุค คือ

1) ยุคมุขปาฐะ ระยะการสืบทอดพระธรรมวินัย โดยระบบปากต่อปาก ผู้มีบทบาทสำคัญมี 3 รูป คือ พระพุทธเจ้า พระอานนทและพระอุบาลี

2) ยุคพระสูตร ระยะการสืบทอดพระธรรมวินัยโดยการรวบรวมร้อยเรียงเป็นพระสูตรผู้มีบทบาทสำคัญมี 3 รูป คือ พระมหากัสสปเถระ พระอุบาลี และพระอานนท เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน 3 เดือน พระมหากัสสปเถระเป็นประธานจัดปฐมสังคายนา ร้อยเรียงพระธรรมเทศนาเป็นพระสูตร รวบรวมพระวินัยเป็นหมวดหมู่

3) ยุควิชาการ ระยะเวลาสี่บทอดพระธรรมวินัย โดยการแต่งคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้มีบทบาทสำคัญมี 3 ท่าน คือ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระพระมัชฌันติกะ และพระมหาเถระ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการมาตามลำดับโดยใช้อุปกรณ์ของแต่ละยุค แบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

1) ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ

ยุคพุทธกาลเมื่อพระพุทธศาสนากำเนิดขึ้นครั้งแรก มีสาวกผู้ปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธเจ้าทรงปรารถนาจะให้พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักของของมหาชน จึงได้ส่งสาวกออกประกาศพระพุทธศาสนานั้นได้มีพระดำรัสสั่งที่ปรากฏในวินัย มหาวรรค ความว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ ชนหมู่มาเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีรูป คือ กิเลสในจักษุน้อย มีอยู่เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”

2) ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำจาริกลงใบลาน

ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาจะมีวรรณกรรมมากกว่าประเทศที่ไม่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนามีประชากรที่รู้หนังสือมากกว่า โดยเฉพาะพวกผู้ชายได้มีโอกาสบวชเรียน จึงมีความรู้ด้านนิทานชาดกต่าง ๆ และมีความรู้ทางด้านภาษาดีกว่าผู้ที่ไม่ได้บวชด้วย สำหรับวรรณกรรมที่ถือว่ามีค่านั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ (1) จารึกภาษาบาลี และ (2) วรรณกรรมภาษาบาลี

3) ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกคัมภีร์ ตำราทางพระพุทธศาสนา

การพิมพ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เรียกว่าพระไตรปิฎก และคัมภีร์อื่น ๆ เป็นภาษาบาลี พระไตรปิฎกเกิดขึ้นครั้งแรกมีผู้สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ 1 ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 7 เดือนโดยปรารภเหตุพระสุภัททอุทตมบรรพชิต พระมหากัสสปะจึงได้ดำริว่า “เอาเถิดท่านทั้งหลาย พวกเราจงสังคายนา พระธรรมและพระวินัยเถิด ในภายหน้าสภาวะมิใช่ธรรมจักรุ่งเรือง ธรรมจักเสื่อมถอย สภาวะมิใช่วินัยจักรุ่งเรือง วินัยจักเสื่อมถอย ภายหน้าอธรรมวาทีบุคคลจะมีกำลัง ธรรมวาทีบุคคลจักเสื่อมกำลัง อวินยวาที บุคคลจักมีกำลังวินยวาที บุคคลจักเสื่อมกำลัง”

4) ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุโทรทัศน์

5) ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิทัลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลอินเทอร์เน็ตถูกใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งชาวต่างชาติที่สนใจศึกษาศาสนาพุทธก็มีมากยิ่งขึ้นตามมาด้วย และมีเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นชุมชนเมืองแห่งใหม่ของโลกเป็นชุมชนของคนทั่วทุกมุมโลก เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไม่จำกัดพรหมแดน ไม่จำกัดสถานที่และไม่จำกัดเวลา การกระจายข้อมูลข่าวสารในระบบอินเทอร์เน็ตมีค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด เมื่อเทียบกับช่องทางอื่น ๆ เหตุนี้เององค์กรต่าง ๆ ทั่วโลก จึงหันมาใช้บริการอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก การนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพราะหากจะใช้วิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่ หรือคนรุ่นใหม่ก็เป็นได้เพราะสังคมสมัยปัจจุบัน ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมาการเผยแพร่พระธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุด

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปพระพุทธศาสนา

แผนยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.) สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ เสนอประเด็นปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ดังนี้

- 1) เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระภิกษุสงฆ์
- 2) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา
- 3) เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย
- 4) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการของฝ่ายศาสนา

จักร

มหาเถรสมาคม มีมติมอบหมายพระพรหมมุนี , พระพรหมโมลี , พระพรหมบัณฑิต กำหนดกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 6 ด้าน + 1 ได้แก่

ด้านที่ 1 แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านปกครอง

- 1) พัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์
 - (1) บรรจุกฎว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” ไว้ในรัฐธรรมนูญ
 - (2) เพิ่มอำนาจ บทบาท และหน้าที่ ของพระสังฆาธิการ
 - (3) กระจายอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์
 - (4) จัดตั้งสภาสงฆ์ในแต่ละระดับชั้น
 - (5) กำหนดกระบวนการยุติธรรมสงฆ์ที่สอดคล้องพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง
 - (6) กำหนดให้มีสำนักงานเจ้าคณะแต่ละระดับชั้นทำงานต่อเนื่องโดยมีเจ้าหน้าที่สนับสนุนและให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขยายอัตรากำลังพนักงานราชการ
 - (7) จัดตั้งองค์กรหรือสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ

2) พัฒนางานภายใต้ระบบและกลไกที่มีอยู่

(1) พระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้นบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์อย่างจริงจัง

(2) กำหนดให้วัดหรือการปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละระดับชั้น จัดทำยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีและแผนพัฒนาฯ ระยะ 5 ปี โดยให้สอดคล้องกับกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน และมีการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ

(3) กำหนดระบบการคัดกรองผู้บรรพชาและอุปสมบทและจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่องานปกครองคณะสงฆ์

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณะสงฆ์ทำงานเชื่อมโยงกับเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน

3) การบริหารจัดการด้านการเงินและบัญชี

(1) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งธนาคารพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

(2) สนับสนุนและส่งเสริมการทำรายงานด้านงบประมาณ การเงินและบัญชีอย่างเป็นระบบ

(3) พัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ให้มีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมาย และการจัดการทรัพย์สินของสถาบันทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 2 แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านศาสนศึกษา

(1) พัฒนาการบริหารจัดการในการศึกษาบาลี นักธรรม ธรรมศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และการศึกษาตามอัธยาศัย บูรณาการกันอย่างเป็นระบบ

(2) เสนอให้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมเพื่อเป็นกลไกในการบริหารจัดการ และพัฒนาการศึกษาพระพุทธศาสนา

(3) จัดให้มีคณะกรรมการการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดเพื่อบูรณาการการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป

(4) พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน

(5) ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรด้านพระพุทธศาสนา ให้มีความมั่นคงและก้าวหน้าในอาชีพ เช่น กำหนดระบบเทียบมาตรฐานคุณวุฒิ อัตราเงินเดือน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์อื่น ๆ เป็นต้น

(6) กำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบและกลไกในการสร้างและพัฒนาศาสนทายาท

ด้านที่ 3 แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านเผยแผ่

(1) กำหนดเป้าหมายและจัดทำยุทธศาสตร์การเผยแผ่และประชาสัมพันธ์กิจการพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

(2) เสนอให้มีการพัฒนาโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยมีการจัดตั้งแม่กองงาน ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(3) เสนอให้มีการตั้งหรือพัฒนาสถาบันเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(4) จัดทำแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ทักษะ ด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร การใช้สื่อ เช่น พระนักเผยแผ่ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระวิปัสสนาจารย์

(5) จัดทำมาตรฐานบุคลากรด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแผ่กิจการพระพุทธศาสนา

(6) เสนอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ พัฒนางานและส่วนงานเพื่อการดูแลตรวจสอบมาตรฐานของบุคลากร ด้านการเผยแผ่

(7) ผนวกรงค์ จัดกิจกรรม สนับสนุน สร้างเครือข่ายการประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ข่าวสาร กิจการงานพระพุทธศาสนาและศาสนสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง

ด้านที่ 4 แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ

(1) ปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด

(2) พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดเสนอให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณเพื่อการก่อสร้างการปฏิสังขรณ์การพัฒนา

(3) ทำนุบำรุงศาสนสถาน ส่งเสริม สนับสนุนและอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมโบราณสถาน โบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนา

(5) พัฒนาวัดและศาสนสถานให้เป็นสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติศาสนกิจของคณะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน

(6) พัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความรู้และความสามารถในการสาธารณูปการ

(7) เร่งรัดให้ผู้รับผิดชอบจัดทำ เอกสารสิทธิ์ของวัดให้เป็นระบบ

ด้านที่ 5 แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านศึกษาสงเคราะห์

(1) พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาและหลักสูตรพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

(2) เสนอให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรแก่โรงเรียนการกุศลของวัด

(3) จัดตั้งและบริหารกองทุนสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์เพื่อให้การสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(4) พัฒนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ

(5) พัฒนาเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการทำงานให้เป็นเอกภาพ

(6) พัฒนาจัดตั้งส่งเสริมพระพุทธศาสนาและการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

ด้านที่ 6 แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์

- (1) สร้างระบบและกลไกเพื่อกำกับดูแลและบริหารภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นรูปธรรมโดยสามารถวัดและประเมินผลได้
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนพระสงฆ์นักพัฒนาให้ทำงานร่วมกับเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน
- (3) ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาวิชาชีพสำหรับชุมชน
- (4) จัดตั้งกองทุนเพื่อการสาธารณสงเคราะห์
- (5) จัดให้มีสถาบันทางการเงินเพื่อสนับสนุนงานด้านสาธารณสงเคราะห์นิทานชาดก

ด้าน + 1 แนวทางการพัฒนาพุทธมณฑล

- (1) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสำนักงานกลางการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะภาค เจ้าคณะหน และสำนักงานมหาเถรสมาคม ณ พุทธมณฑล
- (2) พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางแหล่งข้อมูลการศึกษาค้นคว้างานวิชาการงานวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้
- (3) สนับสนุนและส่งเสริมให้มีอนุพุทธมณฑลครบทุกจังหวัด โดยกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน
- (4) พัฒนาด้านกายภาพของพุทธมณฑลให้เหมาะสมรองรับการเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก
- (5) พัฒนาพุทธมณฑลเป็นที่ตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนา
 สิ่งส่งมอบจากการดำเนินงานทั้ง 6 ด้าน +1 คือ
 - 1) ด้านการปกครอง สิ่งที่ส่งมอบคือ ศาสนบุคคลที่มีคุณภาพ
 - 2) ด้านศาสนศึกษา สิ่งที่ส่งมอบ คือ ศาสนทายาท
 - 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ สิ่งที่ส่งมอบ คือ โอกาสทางการศึกษาให้พุทธบริษัท
 - 4) ด้านการเผยแผ่ สิ่งที่ส่งมอบ คือ แนวทางการดำเนินชีวิตวิถีพุทธ
 - 5) ด้านสาธารณูปการ สิ่งที่ส่งมอบ คือ สถานที่สำหรับพุทธศาสนิกชน
 - 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ สิ่งที่ส่งมอบ คือ ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย / ประชาชนผู้ทุกข์ร้อนเบื้องต้น
- 7) ด้านพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา สิ่งที่ส่งมอบ คือ พื้นที่สำหรับดำเนินกิจกรรมพระพุทธศาสนาในระดับชาติและระดับโลก

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับยุคดิจิทัล

พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือ มีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจแล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้น แล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์สาวกการให้การอบรม การสอนการเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่สำคัญ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่

เรียกว่าการเทศน์แสดงธรรม หรือการปาฐกถาซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจที่จะฟัง สาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้อยู่แล้วและนับเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่าง ๆ แต่สิ่งที่เป็น ธรรมะหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธานุศาสนานับได้ว่าเป็นสาระในพระพุทธานุศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริงแล้ว คำว่า“ธรรม” ก็คือ “ธรรมชาติ” ผู้ที่เคร่ง คาสนาส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มต่อต้านเทคโนโลยีใหม่ๆ หรือเป็นพวก Luddite ทั้งนี้เพราะผู้ที่ สนใจศาสนามากเป็นพวกอนุรักษนิยม ส่วนเทคโนโลยีมักก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่สวนทาง กับประเพณีหรือค่านิยมของศาสนิกชน ชาวพุทธส่วนใหญ่ก็มีลักษณะอนุรักษนิยมเช่นกัน แต่ไม่ เข้มข้นหรือสุดโต่งขนาดนั้นแน่นอนว่าในสมัยพุทธกาลยังไม่มีความคิดค้นเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และ อินเทอร์เน็ต ในคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้โดยตรง แต่อย่างไรก็ตาม เราสามารถ นำคำสอนของพระองค์มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตในโลกยุคดิจิทัลได้

กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนความคิดว่า นิพพานสามารถทำได้ในชาตินี้ สร้างกำลังใจให้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้อย่างลึกซึ้ง ใช้สื่อ ดิจิทัล โดยใช้ธรรมะเป็นหลัก การอ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้อุปมาอุปไมยที่ลึกซึ้ง มีผู้ที่มีชื่อเสียง ร่วมและนำการสาดิตด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เฉียบคม อ้างอิงจากพระไตรปิฎก เข้าถึง โดยการเป็นผู้นำ การปฏิบัติภาวนา

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับยุคดิจิทัล มีดังนี้

1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลสังคมในเฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ แอด (Line @) เว็บไซต์ (www.) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง หรือเป็นสื่อวิดีโอสั้น เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันฆาขบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษา ในการสื่อสารแบบสมสมัย

2) ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์อย่างจริงจังและต่อเนื่องให้ประสบความสำเร็จอย่าง เป็นรูปธรรม ฝึกอบรมแก่พระสงฆ์สามเณรเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อการ เข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนารวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่ เหมาะสม ถูกต้องตามพระธรรมวินัย สำหรับพระสงฆ์สามเณร

3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ไอ ทีชุมชน และเป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็นสถานที่ ปฏิบัติธรรมด้วย และให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีเว็บไซต์ของวัด เพื่อเป็นการสื่อสารสองทางกับ ประชาชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น ทั้งนี้โดยภาครัฐควรเป็นผู้สนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนชื่อเว็บไซต์และการเช่าพื้นที่จัดเก็บข้อมูลของเว็บไซต์

4) ให้มีการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ แล้วนำ ขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์หรือในรูปแบบ E-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ สามารถเข้ามาศึกษาได้ และพัฒนา Course Ware หรือแอปพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ

สำหรับแท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจ

5) ควรมีองค์กรและผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะที่เผยแพร่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะทางเว็บไซต์ ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเนื้อหาที่มีความถูกต้องตามพระไตรปิฎก

ชาดก

ชาดก (ชาดก) หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าองค์ที่นิพพานไปแล้วสองพันกว่าปีในครั้งที่พระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ก่อนจะอุบัติมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ชาดก คือ ประวัติการทำความดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อน เป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระโพธิสัตว์ ชาดกเป็นวิธีสอนธรรมอย่างหนึ่ง

พุทธวิธีสอนด้วยการเล่านิทานในพระวินัยปิฎกและในพระสุตตันตปิฎก เป็นแบบอย่างของชาดกในยุคต่อ ๆ มา เดิมทีนั้น ชาดกไม่มีรูปแบบ มีก่อนพุทธกาล เหตุเกิดพระสูตรและเหตุเกิดชาดกมาจากเหตุเดียวกัน คือ “อตุปปัตติ” หมายถึง มีเรื่องเกิด เกิดขึ้นเพราะต้องการสอน โดยเล่าเรื่องอดีตโยงมาหาเหตุการณ์ที่เกิดในขณะกาลแล้ว ชาดกเกิดขึ้นเพื่อเตือนสติ เพื่อชี้ความสามัคคี เพื่อให้เกิดความปรองดอง เพื่อย้ำเรื่องให้ชัด เพื่อประกาศจริยาของพระพุทธเจ้า เพื่ออธิบายพุทธธรรมเปรียบเทียบกับเหตุการณ์กับเรื่องในอดีต เหตุเกิดชาดกสัมพันธ์กับพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก อรรถกถา และอรรถกถาชาดก แหล่งเกิดนิบาตชาดกทหาได้ยาก ผู้แต่งนิทานชาดก คือ “ธรรมสังคาคหะ” ได้แก่ผู้สังเคราะห์ธรรม ผู้จัดระบบการสอนของพระพุทธเจ้า นักวิชาการมองว่าพระพุทธโฆสะคือผู้แต่งนิทานชาดก อีกมติหนึ่งว่าผู้แต่งนิทานชาดกเป็นพระสงฆ์ลังกาที่ไม่ทราบชื่อ มาลาลาเซกรา มองว่า ชื่อของสงฆ์ลังกาที่แต่งนิทานชาดกปรากฏในหัตถิลปาลชาดก นิทานชาดกฉบับเดิมไม่มีแล้ว ฉบับที่มีอยู่ชำระโดยจุลละพุทธโฆสะ จำนวนชาดกแต่งเพิ่มในยุคศตวรรษ ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ระบุจำนวนต่างกันคือ 500 เรื่อง 547 เรื่อง 550 เรื่อง

นิทานชาดกกับเด็กในยุคดิจิทัล

เด็กทุกคนชอบอ่านและฟังนิทาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องไหนเด็กก็จะสนุกกับการฟังนิทานก่อนนอนจากพ่อแม่ ต่อให้ยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปขนาดไหน เด็กก็ยังอยากฟังนิทานพร้อมกับสร้างจินตนาการของตัวเอง เพราะนิทานเป็นสื่อที่มีผลต่อการพัฒนาการของเด็ก ทั้งการเรียนรู้คำศัพท์ กระตุ้นจินตนาการ และทำให้เกิดสมาธิระหว่างการติดตามเรื่องราว และได้แง่คิดได้ประโยชน์ที่แฝงอยู่ในนิทานเรื่องนั้น ๆ แต่การเลือกนิทานก็สำคัญ โดยเฉพาะกับเด็กยุคดิจิทัล พวกเขาควรมีพื้นฐานความคิดที่มั่นคงและมีพุทธปัญญาที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง

ความดีงามหรือที่พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “บารมี” ของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญมาในอดีตชาติ ที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนในรูปแบบ “นิทานชาดก” ฟังสบาย ได้ข้อคิด และสร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กและเยาวชน ถ้าเด็ก ๆ ได้ฟังนิทานชาดกไปเรื่อย ๆ ธรรมะจะปลูกฝังใน

จิตใจของเด็กเอง โดยที่ไม่ต้องบังคับให้เด็ก ๆ มานั่งสมาธิหรือสวดมนต์ แต่เอานิทานชาดกให้เด็ก ๆ ดูไปเรื่อย ๆ สุดท้ายพวกเขาจะจำฝังใจ นั่นคือจุดเริ่มต้นขั้นพื้นฐานในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับพวกเขา นิทานชาดกทั้งสิบเรื่อง เป็นอาหารใจที่ดี ที่จะใส่ภูมิคุ้มกันให้เขาเติบโตไป เหมือนติดอาวุธให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและรับมือได้กับทุกอย่างในชีวิต ถ้าเรื่องราวเหล่านี้รู้เร็วเท่าไร ก็จะทำให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตคน ๆ นั้นเร็วขึ้นเมื่อนั้น ตอนที่เค้าเป็นเด็กกำลังโต เค้าจะได้เอากลับไปคิด ไปพัฒนาตัวเองให้เป็นคนที่ดีขึ้นได้ นิทานชาดกจะเป็นอีกหนึ่งเมล็ดพันธุ์ที่จะไปหย่อนไปปลูกในตัวเด็ก ๆ ให้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่ดี อะไรก็ตามที่เป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน สุดท้ายจะถูกแก้ไขด้วยเด็ก ๆ ในวันนี้ ที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพที่จะสร้างบ้านสร้างเมืองของเราให้ดีขึ้นต่อไปได้

บทสรุป

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้จนตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว ภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์ คือ การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่มวลประชากร เพื่อความสุขสงบแก่ชีวิตและสังคม แม้ว่าจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม พระองค์ใช้เวลาที่มีอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ 45 พรรษา พระพุทธองค์มิได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอนว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับไม่จำกัดขอบเขต หากเขามีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ก็ทรงให้โอกาสเสมอ จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ

สภาพแวดล้อมทางสังคมพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล องค์กรสงฆ์จึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น จะได้นำไปเผยแพร่ให้กับคนรุ่นใหม่ได้ เพราะพูดภาษาเดียวกัน ประเทศไทยควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกในปัจจุบัน การสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน แต่การเผยแพร่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยสื่อทางสารสนเทศ เพื่อให้ประโยชน์แบบประโยชน์สูง และทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. **ชาดกและพุทธประวัติจากตุลาการคดี**. 2549.

ชมพูนุช สุวรรณบุบผา. “การใช้แนวคิดดิสรัปชัน (Disruption) กับการรายงานข่าวของรายการข่าวสามมิติทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3”. **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2554).

ณเดชน์ คูกิมิยะ. **เมล็ดพันธุ์แห่งธรรมะ...นิทานชาดก**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.judprakai.com>.

दनัย จันทร์เจ้าฉาย. **พุทธธรรม 4.0 ศาสนากับความท้าทายทางเทคโนโลยี**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com..>

ธนิต อมรวิทยกิจเวหา. การนำเสนอพระพุทธศาสนาของสังคมไทยในยุคดิจิทัลผ่านสื่อหนังสือพิมพ์. **วิทยานิพนธ์นิตยสารมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. 2559).
นภาพร ไตรวิทย์วารีกุล. **เมล็ดพันธุ์แห่งธรรมะ...นิทานชาดก**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.judprakai.com>.

พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์ (ประเวศ ฐานาน). **กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน**.วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ปีที่ 17 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2560.

พระเผด็จ ทตตชีโว. **นิทานชาดก เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร: บ้านหนูแก้ว. 2531.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2542.

พระพรหมบัณฑิต. **การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์กับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.buddhism4.com>.

พระไพศาล วิสาโล. **วิพากษ์คอมพิวเตอร์ เทวรูปแห่งยุคสมัย**. ม.ป.ท. : สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง. ม.ป.ป.

พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี. “พุทธบัญญัติเกี่ยวกับนักบวชนอกศาสนา”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2556:

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. **พุทธธรรม 4.0 ศาสนากับความท้าทายทางเทคโนโลยี**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com>.

พระเลิศพิพัฒน์ จนทปัญญา (แก้ววันทอง). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์”. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 2554.

พัชรศรี เบญจมาศ. **เมล็ดพันธุ์แห่งธรรมะ...นิทานชาดก**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.judprakai.com>.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

สมิทธิพล เนตรนิมิต. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2560.

สุดปฐวี เวียงสี. **กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.sudpatapee.com>.

เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป. **กามนิต ฉบับสมบูรณ์**. (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ นาคะประทีป. 2533.

อนุช อาภาภิรม. “เทคโนโลยีกับสวรรค์”. **มติชน**. 2547.

อาทิวราห์ คงมาลัย. **เมล็ดพันธุ์แห่งธรรมะ...นิทานชาดก**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.judprakai.com>.

อุดม รุ่งเรืองศรี. “ชาตก”. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 4. (กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542.

พระไตรปิฎกคงอยู่ พระพุทธศาสนายังยืน Tripitaka Remained Sustainable Buddhism

พระมหาสุณันท์ สุมนฺโท* นาวาเอกทองย้อย แสงสินชัย**

บทคัดย่อ

ทุกวันนี้ในเมืองไทยก็มีการศึกษาพระไตรปิฎกหรือพระธรรมวินัยกันอยู่ ไม่ใช่ไม่มี แต่เป็นการศึกษาตามศรัทธา จัดการศึกษาโดยปัจเจกชน สำนักใครสำนักมัน ต่างคนต่างทำ ขาดเอกภาพ จึงต้องช่วยกันคิดว่าควรทำอย่างไรกับการศึกษาแบบนี้ คณะสงฆ์ก็จัดการศึกษาพระธรรมวินัย ไม่ใช่ไม่จัดการเรียนนักเรียน เรียนบาลี คือการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดขึ้น แต่เป็นเพียง “จัดการสอบ” หรือการวัดผลเท่านั้น ไม่ใช่ “จัดการสอน” คือบริหารจัดการกระบวนการให้ความรู้ คณะสงฆ์ต้องก้าวหน้ากว่านี้ คือต้องบริหารจัดการกระบวนการให้ความรู้ด้วย ไม่ใช่ทำแค่จัดการสอบ ข้อบกพร่องที่สำคัญของการศึกษาที่ทำกันอยู่ก็คือ เป็นการศึกษาเพื่อใบรับรอง ความรู้เป็นเพียงผลพลอยได้ จึงต้องปฏิรูปกันอย่างขนานใหญ่ ต้องสร้างปรัชญาการศึกษาขึ้นมาใหม่ คือ การศึกษาเพื่อความรู้ที่แท้จริง ใบรับรองเป็นเพียงผลพลอยได้ ต้องพลิกทัศนคติตรงนี้ได้ โดยเฉพาะการศึกษาด้านบาลีนั้น เราเริ่มต้นถูกที่ แต่เดินผิดทาง คือเราผลิตผู้จบบาลี แต่ไม่ได้เอาไปใช้งานเกี่ยวกับการศึกษาพระธรรมวินัย นี่เป็นความสูญเสียเปล่าอย่างยิ่ง ต้องแก้ตรงนี้ด้วย คือต้องช่วยกันคิดว่าจะผลิตผู้จบบาลีเอาไปใช้งานอะไร ต้องคิดงาน หางาน และใช้งาน บ้านเมืองของเรามีพร้อมแล้วทุกอย่าง - บุคลากรก็มี เครื่องมือก็มี ทุนดำเนินการก็มี ตำแหน่งหน้าที่ก็มี หน่วยงานที่จะต้องทำก็มี ขาดอยู่อย่างเดียว คือความคิดที่จะทำงาน ไม่มี

ในระหว่างที่ยังคิดอะไรไม่ออก หรือยังทำอะไรไม่ได้ สิ่งที่เราแต่ละคนสามารถทำได้ทันทีเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอให้ใครสั่ง และไม่ต้องรออะไร ก็คือ (1) ศึกษาหาความรู้ในพระธรรมวินัย/พระไตรปิฎกไว้ตลอดเวลา (2) เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องที่ได้มาทุกวิธีเท่าที่จะสามารถทำได้ เริ่มที่คนคนใกล้ตัว คนรอบข้าง คนในแวดวง ไปจนถึงสังคมทั่วไป (3) และต้องไม่ละเลยการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษาแล้วในชีวิตประจำวัน-ในชีวิตจริง เป้าหมายของการศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ตรงนี้-ตรงที่เอาไปปฏิบัติในชีวิตจริง ต้องไปให้ถึงเป้าหมาย และไปให้ถูกเป้าหมายด้วย

คำสำคัญ ศึกษา เผยแผ่ ปฏิบัติ

Abstract

Today, in Thailand, there is no study of the Tripitaka or the discipline. Education by individual The Bureau, who has different offices, lacks unity, therefore must help to think about what to do with this kind of education. The monks then

* วัดสุทัศน์ธรรม ต.บ่อตาโล่ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

** อนุศาสนาจารย์ทหารเรือ

organized the study of the discipline, not the study of the Dharma students. Pali was the education that the monks held, but only "managed examinations" or measurements. The clergy must advance is to manage the education process as well Not just managing exams The major flaw in the education that is being done is is a certificate study Knowledge is just a byproduct. Therefore must be reformed in parallel Must create a new educational philosophy, namely education for true knowledge The certificate is just a byproduct. Must turn this attitude to Especially the Pali education We started right at But went the wrong way is that we produce Pali But did not apply to study about the Dhamma discipline This is a great waste. Must solve this too is to help each other think that the production of the Pali finish will be used, what needs to be done, the job, the job, and the use of our country is ready, everything - personnel have tools There are operating capital The position has The work that must be done is Alone is no idea to work

While still thinking nothing Or can't do anything What each of us can do now No need to wait for anyone to order. And do not have to wait for anything (1) to study the knowledge of the discipline / Phra Tripitaka all the time Start with people, people close to those around you, people in circles, to the general society (3) and must not ignore the practice of the discipline that has been studied in daily life - in real life The goal of the study of the discipline is here - in practice in real life. Must reach the goal And go to the right target

Keywords Education, Dissemination, Practice

บทนำ

ปัญหาสำคัญที่กำลังเกิดขึ้นในวงการพระศาสนาเราเวลานี้ คือ พุทธบริษัทไม่ศึกษาพระธรรมวินัย ชาวพุทธที่เป็นชาวบ้านมีข้ออ้างว่า ต้องทำมาหากิน แต่ชาวพุทธที่เป็นชาววัดซึ่งไม่ต้องมีธุระเรื่องการทำมาหากิน แต่มีธุระโดยตรงที่จะต้องศึกษา ก็ไม่ศึกษาด้วยเหมือนกัน กุลบุตรผู้หนึ่งเมื่อสมัยพุทธกาล ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ภายหลังได้ฟังพระพุทธองค์แสดงธรรม เกิดเลื่อมใส ออกบวช บวชแล้วทูลถามว่า คนที่บวชเข้ามาในพระศาสนานี้ทำธุระอะไรกันบ้าง

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ทำธุระ 2 เรื่อง คือ -

1 คั่นถุระ เรียนพระธรรมวินัย

2 วิปัสสนาธุระ ปฏิบัติพระธรรมวินัย คือเอาพระธรรมวินัยที่เรียนแล้วไปปฏิบัติขัดเกลาคใจให้ปลอดจากกิเลส

ความสำคัญของพระไตรปิฎก

ณ เวลานี้ แหล่งที่รวบรวมพระธรรมวินัยไว้คือ คัมภีร์ต่างๆ เรียกเป็นคำรวมว่า พระไตรปิฎก เรียนพระธรรมวินัยก็คือเรียนพระไตรปิฎก จะเรียนจากครูบาอาจารย์ก็ได้ แต่ครูบาอาจารย์ท่านไม่ได้ตรัสรู้พระธรรมวินัยเอง ท่านต้องเรียนมาอีกทีหนึ่ง จะเรียนมาจากครูบาอาจารย์เป็นทอดๆ กันมา หรือจะเรียนแบบไหนก็ตาม เมื่อสืบไปจนถึงต้นเค้าแล้ว พระธรรมวินัยที่เรียนกันมาก็คือมาจากพระไตรปิฎกนั่นเอง พูดอย่างนี้ก็จะมีความจำพวกหนึ่งออกมาท้วงว่า คำที่พระไตรปิฎกสองคำที่พระไตรปิฎก อ้างแต่พระไตรปิฎกอยู่นั้นแล้ว คิดเองไม่เป็นหรือไง เรื่องนี้ต้องคิดให้เป็น เห็นให้ถูก คือพระพุทธศาสนาที่เรานับถือกันอยู่นี้เป็นของที่มีมาก่อนแล้ว และหลักคำสอนทั้งปวงในพระพุทธศาสนา ที่ภาษาวิชาการเรียกกันว่าข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎก เราก็ต้องไปตั้งหลักกันที่พระไตรปิฎก ไม่มีที่อื่นจะให้ไปเริ่มต้นได้อีก ต่อจากพระไตรปิฎกยังมีรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา อรรถโยชนา เรื่อยมาจนถึงโบราณาจารย์มติ - เหล่านี้มีมาก่อนเราเกิดทั้งสิ้น เราไม่ใช่คนแรกที่ได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่มีคนได้ฟังมาก่อนเรา ฟังแล้วขบคิดพิจารณามาก่อนเรา ลงมือปฏิบัติมาก่อนเรา เกิดผลเป็นอะไรอย่างไรรู้ท่านได้สัมผัสมาก่อนเรา แล้วบันทึกไว้เป็นข้อมูลให้คนรุ่นเราศึกษาเพื่อไม่ต้องลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง

ข้อมูลเหล่านี้ เราจะละเอียดมีได้ หากแต่ควรแก่การศึกษาเรียนรู้ทั้งสิ้น ต่อจากนั้นจึงมาถึงตอนสำคัญ คือ เมื่อรู้หลักฐานข้อมูลทั้งหมดแล้ว ตัวเราเองคิดอย่างไร เชื่อหรือไม่เชื่อ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ตรงนี้แหละที่เป็นสิทธิโดยสมบูรณ์ของเรา เป็นขั้นตอนที่เราจะได้ใช้สติปัญญาของเราให้เต็มที่ ไม่มีใครบังคับให้ต้องเชื่ออย่างนั้น ต้องทำอย่างนี้ ที่บอกว่าให้รู้จักคิดเอง ก็คือต้องมาเริ่มต้นคิดกันตรงนี้ ไม่ใช่ไม่เรียน ไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น ตั้งต้นขึ้นมาก็-คิดเอาเองทันที แบบนั้นต้องไปตั้งตัวเป็นศาสดา ตั้งศาสนาของตัวเอง ไม่ต้องมานับถือพระพุทธศาสนา และไม่ต้องมาอิงอาศัยรูปแบบของพระพุทธศาสนาไปเป็นฐานแห่งศรัทธาของใครๆ แต่เมื่อเข้ามานับถือพระพุทธศาสนา ก็คือเข้ามาศึกษาให้รู้คำสอนของพระพุทธเจ้า-ตามขั้นตอนที่ว่าข้างต้น ต่อจากนั้นก็ลงมือปฏิบัติตามที่ได้ศึกษามาอย่างถูกต้อง

การศึกษาพระไตรปิฎก

ที่ผิดพลาดและเกิดปัญหาอยู่ในเวลานี้ก็คือ เข้ามาอยู่ในพระพุทธศาสนาแล้ว แต่ไม่ศึกษาพระไตรปิฎก (อย่าลืม-ตามขั้นตอนที่ว่าข้างต้น) หากแต่แสดงทฤษฎีของตัวเอง แสดงหลักปฏิบัติตามที่ตัวเองเข้าใจ แล้วประกาศว่านี่แหละคือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แท้จริง ท่านจำพวกนี้บางทีก็อ้างหลักตรรกะมาสนับสนุนด้วย คืออ้างว่า เราในสมัยนี้ล้วนแต่เกิดไม่ทันพระพุทธเจ้า ดังนั้นจึงไม่มีใครสามารถชี้ขาดได้ว่าคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าคืออะไร และดังนั้น ทฤษฎีและการปฏิบัติที่ฉันแสดงอยู่นี้จึงย่อมจะเป็นคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าได้

น่าฟัง และมีเหตุผล ใช่ไหม? ที่ว่า-เราเกิดไม่ทันพระพุทธเจ้า-นั่นจริง แต่ที่ว่า-ไม่มีใครสามารถชี้ขาดได้ว่าคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าคืออะไร-นี่ไม่จริง เพิ่งบอกไปเดี๋ยวนี้เองว่า หลักคำสอนทั้งปวงในพระพุทธศาสนา (Primary Source) คือพระไตรปิฎก นั่นแปลว่าหลักคำ

สอนต้นเดิมของพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่ ไม่ใช่ไม่มี ยังไม่ต้องยืนยันว่าเป็นคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าหรือไม่ใช่ แต่ยืนยันได้แน่นอนว่าเป็นคำสอนต้นเดิมของพระพุทธเจ้าที่มีบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ระบบหรือวิธีศึกษาวิทยาการทั้งปวงที่เป็นมาตรฐานของชาวโลกก็คือ ศึกษาจากหลักฐานต้นเดิมก่อน แล้วศึกษาจากหลักฐานที่รองๆ ต่อกันมา ครบถ้วนหมดจดดีแล้ว จึงมาถึงความเห็นความเชื่อ หรือสติปัญญาของตัวผู้ศึกษาเองว่า จะเห็นอย่างไร จะเชื่ออย่างไร ตลอดจนจะปฏิบัติอย่างไรต่อสิ่งที่ตนได้ศึกษามา แต่ไม่ว่าตัวเองจะเห็นอย่างไร เชื่ออย่างไร หรือปฏิบัติอย่างไร หลักคำสอนเดิมที่มีมาก็จะยังคงอยู่อย่างนั้น

ผู้ศึกษามีสิทธิ์ที่จะประกาศว่า คำสอนในพระไตรปิฎกตอนนั้นตอนโน้น-หรือพระไตรปิฎกเล่มนั้นเล่มโน้น-หรือแม้แต่พระไตรปิฎกทั้งสิ้น เชื่อไม่ได้ ไม่ใช่คำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า แต่ไม่มีสิทธิ์เลยแม้แต่หน่อยที่จะไปลบล้าง หรือล้มล้าง หรือเอาความเห็นความเชื่อของตัวเองเข้าไปใส่แทนที่พระไตรปิฎก แล้วประกาศว่านี่แหละคือคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า ก็ตัวเองเพิ่งอ้างไปหยกๆ ว่า-ไม่มีใครสามารถชี้ขาดได้ว่าคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าคืออะไรแล้วทำไมตอนนี้เกิดจะมาชี้ขาดได้ขึ้นมาละว่า-ที่ฉันว่านี่แหละคือคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า?

ผู้ศึกษาที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาดีแล้วเขาเพียงแต่จะบอกไปตรงๆ ว่า พระไตรปิฎกว่าอย่างนี้ๆ แต่ความเห็นของฉันว่าอย่างนี้ๆ - นี่คือมารยาทของผู้เจริญแล้ว ต่อจากนั้น ใครจะเชื่อพระไตรปิฎก หรือจะเชื่อทฤษฎีใหม่ของคนอื่น ก็เป็นสิทธิของผู้คนที่เลือกเอา

การนำความรู้จากพระไตรปิฎกไปศึกษา

หลักการสำคัญอย่างหนึ่งของผู้นับถือเลื่อมใสพระพุทธศาสนาก็คือ ถ้าสมัครเข้าไปใช้ชีวิตเป็นบรรพชิตในพระศาสนา ก็ต้องพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎกติกาของวิถีชีวิตสงฆ์ ซึ่งก็มีหลักการสั้นๆ ตรงไปตรงมา คือ

ห้ามทำอะไร ก็ต้องไม่ทำ

ให้ทำอะไร ก็ต้องทำ

ถ้าปฏิบัติตามหลักการนี้ไม่ได้ ก็ต้องมีความเชื่อตรง คืออย่าเข้าไปอยู่ในระบบวิถีชีวิตสงฆ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ เข้ามายู่ในระบบวิถีชีวิตสงฆ์แล้ว แต่ไปทำสิ่งที่ห้ามทำเข้า หรือไม่ทำสิ่งที่ให้ทำ เราจะได้ยินข้ออ้างที่บอกว่า สภาพสังคมเปลี่ยนไป พระสงฆ์ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ถ้าไม่ปรับตัวก็อยู่ไม่ได้ เวลานี้เริ่มจะมีแนวคิดออกมาอีกว่า ศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคล โดยพยายามจะขยายความให้หมายถึงว่า ใครจะทำอะไรหรือจะไม่ทำอะไร ควรเป็นสิทธิส่วนบุคคล ไม่ควรบังคับกัน ขอให้พึงระลึกไว้เถิดว่า แนวคิดเช่นนี้จะเป็นปัญหาใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ

แนวคิด-ศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคล-นี้ ถ้าไม่ตีกรอบให้ถูกต้อง จะนำไปสู่ความผิดเพี้ยนอย่างยิ่ง

กรอบที่ถูกต้องก็คือ ใครจะนับถือศาสนาไหนหรือจะไม่นับถือศาสนาไหน แค่นั้นอย่างไร เป็นเรื่องส่วนบุคคล - นี่ใช่แล้ว ถูกต้อง และควรต้องเป็นเช่นนี้ แต่ถ้าใครสมัครเข้าไปใช้ชีวิตพิเศษในสังคมใดๆ ภายในศาสนานั้น ก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎกติกา

อะไรที่ห้ามทำก็ต้องไม่ทำ

อะไรที่ให้ทำก็ต้องทำ

จะมาอ้างว่า-ศาสนาเป็นเรื่องส่วนตัว ใครจะทำอะไรหรือจะไม่ทำอะไร ควรเป็นสิทธิส่วนบุคคล ไม่ควรบังคับกัน-แบบนี้ไม่ใช่แล้ว กติกาสากลก็รู้กันอยู่ สมัครเข้าไปเป็นสมาชิกขององค์กรใด ก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรนั้น ปฏิบัติตามไม่ได้ ก็อย่าสมัครเข้าไป ง่ายๆ ตรงไปตรงมา สมัครเข้าไปแล้ว ปฏิบัติตามไม่ได้ ก็ออกไป ง่ายๆ ตรงไปตรงมา สมัครเข้าไปแล้ว ประกาศว่าตนมีสิทธิ์ที่จะไม่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ และมีสิทธิ์จะอยู่เป็นสมาชิกด้วย - แบบนี้ ไม่มีผู้ที่เจริญแล้วที่ โหนเขาทำกัน

ผลจากการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน

ที่ว่ามาตั้งแต่ต้น-เริ่มที่พุทธบริษัทไม่ศึกษาพระธรรมวินัย ก็จะมาเชื่อมกันตรงนี้ นั่นคือ เพราะไม่ศึกษาจึงไม่รู้ว่าจะอะไรห้ามทำและอะไรให้ทำ เมื่อไม่รู้ จึงไปทำสิ่งที่ห้ามทำ และไม่ทำสิ่งที่ให้ทำ และเมื่อผู้ไม่ศึกษามีมากขึ้น ผู้ที่ไม่รู้ว่าจะอะไรห้ามทำ อะไรให้ทำ ก็มีมากขึ้น จนถึงระดับที่มีอยู่ทั่วไปหมด ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ไปทำสิ่งที่ห้ามทำเข้า ก็ไม่มีใครว่าอะไรใคร ไม่ทำสิ่งที่ให้ทำ ก็ไม่มีใครว่าอะไรใคร เวลานี้มาถึงขั้นที่พยายามหาเหตุผลมารองรับกันว่า การไปทำสิ่งที่ห้ามทำ ไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร การไม่ทำสิ่งที่ให้ทำ ก็ไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร ทั้งหมดนี้มีรากเหง้ามาจากการไม่ศึกษาพระธรรมวินัย และรากเหง้าที่ว่านี้ บัดนี้ก็กำลังฝังตัวอยู่ในพระศาสนาในบ้านเมืองของเรา ลึกลงทุกที ลึกลงจนเริ่มจะรู้สึกกันทั่วไปว่า การไม่ศึกษาพระธรรมวินัยไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร ทำอย่างไร พุทธบริษัทจึงจะมีอุตสาหกรรมศึกษาพระไตรปิฎก-ซึ่งก็คือศึกษาพระธรรมวินัยนั่นเอง สถาบันพระไตรปิฎกศึกษาจะทำหน้าที่ตอบโจทย์ข้อนี้ได้หรือไม่

ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในเวลานี้ก็คือ เราก็มีการศึกษาพระธรรมวินัยกันอยู่ ไม่ใช่ไม่ศึกษา แต่เราศึกษาแบบ-หลงทาง คณะสงฆ์จัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรม มีแผนกธรรมและแผนกบาลี นี่คือการศึกษาพระธรรมวินัย โดยเฉพาะแผนกบาลีนั่นเป็นต้นทางไปสู่พระไตรปิฎกโดยตรง มีการกำหนดชั้นประโยค สอบผ่านชั้นนั้นๆ ได้ประโยคนั้นๆ ตรงที่กำหนดชั้นกำหนดประโยคนีเองที่ทำให้เราหลงทางโดยไม่รู้ตัว นั่นคือ เมื่อสอบชั้นนั้นได้แล้ว สอบประโยคนั้นได้แล้ว เราก็รับรองกันว่า ศึกษาจบแล้ว นักธรรมก็จบนักธรรมชั้นเอก บาลีก็จบเปรียญธรรม 9 ประโยค ใครจบตามที่กำหนดนี้ เราก็ออกไปรับรองว่า เรียนจบแล้ว มีใบรับรองยืนยัน ตลอดจนสังคมก็ให้ศักดิ์และสิทธิ์แห่งใบรับรองนั้นๆ ตัวผู้เรียนเองก็เข้าใจว่าตนเรียนจบแล้ว ดังจะเห็นความจริงว่า จบนักธรรมเอกก็เก็บตำราเล็กเรียนธรรม จบ ป.ธ.9 ก็เก็บตำรา เลิกเรียนบาลี ทั้งนักธรรมเอกและเปรียญ 9 ตามหลักสูตร ยังไม่ได้แตะพระไตรปิฎกเลยสักเล่ม พูดอย่างนี้ก็จะมีคนแก้แทนว่า แม้จะไม่ได้เอาเล่มพระไตรปิฎกมาศึกษาโดยตรงก็จริง แต่เนื้อหาที่เรียนก็ล้วนแต่มีอยู่ในเล่มพระไตรปิฎกทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ก็เท่ากับได้เรียนพระไตรปิฎกด้วยนั่นแหละ ก็เป็นเหตุผลที่ทำท่าจะฟังขึ้นอยู่เหมือนกัน แต่เมื่อฟังกันจริงๆ แล้ว ก็ฟังไม่ขึ้นเลย เพราะข้อเท็จจริงก็คือ เนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นเพียงส่วนน้อยนิดเท่านั้น นักธรรมก็ถอดเอาแต่ใจความมาให้เรียน บาลีก็ยกมาเฉพาะคัมภีร์ชั้นอรรถ

กถาฎีกา จบนักธรรมเอกเลิกเรียนธรรมะ จบ ป.๘.9 เลิกเรียนบาลี จึงมีความรู้เท่าที่มีในตำรา ซึ่งท่านคิดมาเพียงน้อยนิด พระธรรมวินัยอีกเป็นอันมากที่ยังไม่รู้ ก็ไม่เรียน เพราะหลงไปว่าได้ใบรับรองคือเรียนจบแล้ว ทั้งๆ ที่มีความรู้นิดเดียว

จบ ป.๘.9 เลิกเรียนบาลี ทั้งๆ ที่มีพระคัมภีร์อีกเป็นอันมากที่ยังไม่ได้เรียน แม้แต่พระไตรปิฎกก็ยังไม่ได้เรียนสักเล่ม อรรถกถาอีกเป็นร้อยเล่มก็ยังไม่ได้อ่าน แม้แต่ระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ เราก็หลงทางด้วยเช่นกัน การศึกษาระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ แม้จะมีการวิจัยค้นคว้าแบบวิเคราะห์เจาะลึกมากขึ้น มีการยกพระไตรปิฎกมาศึกษากันมากขึ้นก็จริง แต่เพราะเป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่-เพื่อให้ได้ใบรับรอง สิ่งที่น่าประหลาดก็คือ เมื่อได้ใบรับรองแล้ว ตัวผู้ศึกษาก็หยุดการศึกษา หันไปทำอย่างอื่นต่อไป เพราะเข้าใจว่าตนจบการศึกษาแล้ว ซึ่งก็เป็นความเข้าใจที่ไม่ต่างไปจากระดับนักธรรมบาลีแต่อย่างใดเลย

และสิ่งที่ปรากฏอย่างหนึ่งในระบบการศึกษาเพื่อใบรับรอง ก็คือ ผู้ศึกษาอาจไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ตนกำลังศึกษา ศึกษาเรื่องศีลธรรม ทำตามกรอบกติกาที่กำหนดได้ครบถ้วนก็ได้ ใบรับรองไป โดยที่ผู้ศึกษาอาจไม่ต้องมีศีลธรรมเลยก็เป็นได้ นี่คือสิ่งที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาเพื่อใบรับรอง

ปริมาณแห่งพระธรรมวินัยอีกมากมายมหาศาลจึงยังคงสงบนิ่งอยู่ในพระไตรปิฎก อยู่ในคัมภีร์ต่างๆ โดยไม่มีใครทะลุทะลวงเข้าไปศึกษา ลองถามกันดูก็ได้ ณ เวลาบัดนี้ มีใครบ้าง ที่คน ที่อัญเชิญพระไตรปิฎกออกมาศึกษาเป็นกิจวัตรประจำวัน เช้า กลางวัน เย็น คำ ทำเป็นกิจวัตร เพื่อหาความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยอันเป็นตัวพระศาสนา ไม่ใช่ทำเป็นกิจกรรมเพียงเพื่อให้ได้ใบรับรอง พอได้แล้วก็เลิก ลองนับตัวดูเถิด แล้วจะสยงใจ กระนั้นก็ยังมิใช่อธิบายแก้แทนให้อยู่ นั่นเองว่า-เรื่องอย่างนี้มันขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของใครของมัน จะไปบังคับกันไม่ได้ ต้องแล้วแต่ศรัทธาตลอดจนเป้าหมายของการเข้ามาอยู่ในพระศาสนา แค่มิใช่เข้ามาบวช แล้วศึกษาปฏิบัติตามสติปัญญานี้ก็บุญนุกแล้ว จะเอาอะไรกันนักหนา

ก็นี่แหละ ก็ที่เราชอบที่จะบอกกันว่า-จะเอาอะไรกันนักหนา นี่แหละ เราก็เลยได้สิทธิ์ที่จะอ้างว่า ไม่ศึกษาพระธรรมวินัยก็ไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร トラบไตที่เรายังไม่สามารถหาวิธีการที่จะทำให้พุทธบริษัท-โดยเฉพาะฝ่ายบรรพชิต-ถือเอาการศึกษาพระไตรปิฎก (ส่วนการปฏิบัตินั้นละไว้ในฐานเข้าใจ คือถึงอย่างไรก็ต้องปฏิบัติด้วยอยู่แล้ว) เป็นกิจวัตร เป็นวิถีชีวิต เป็นกิจที่จะต้องทำตลอดชีวิตแล้วไซ้ トラบไตนั้น ระบบการศึกษาที่เราจัดกันอยู่ก็แทบไม่มีความหมาย ความหมายที่พอมีอยู่บ้างก็เป็นความหมายที่เบี่ยงเบน และนำเราไปสู่เป้าหมายที่ผิด การบ้านของพวกเราก็คือ ต้องช่วยกันหาวิธีที่จะชักจูงพุทธบริษัทให้มีอุตสาหะในการศึกษาพระไตรปิฎกเป็นกิจประจำชีวิต ไม่ใช่ศึกษากันเพียงแค่ว่าเป็นกิจกรรมเพื่อให้ได้ใบรับรอง เป็นการถูกต้องและเหมาะสมแล้วที่เราจะมีสถาบันพระไตรปิฎกศึกษา แต่สถาบันนี้จะมีคามหมายเพียงไร ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถตอบโจทย์ข้างต้นได้มากน้อยเพียงไร

ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาของสถาบันพระไตรปิฎกศึกษาควรอยู่ที่ไหน กระบวนการศึกษาพระไตรปิฎก? หรือกระบวนการทำให้คนศึกษาพระไตรปิฎก? ถ้าสถาบันพระไตรปิฎกศึกษามีขอบเขตพันธกิจเพียงแค่ว่าจะจัดการศึกษาอย่างไรเมื่อมีคนเข้ามาศึกษาพระไตรปิฎก ถ้ามีหน้าที่แค่นี้ ก็เป็นแค่ปัญหาภายในของสถาบันพระไตรปิฎกศึกษา คนในสถาบันก็หาทางแก้ปัญหากันไป-ไม่ว่าจะในแง่วิชาการ หรือแง่การบริหารจัดการ คนภายนอกไม่จำเป็นจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องอะไรด้วย ผลที่เกิดขึ้น ก็ไม่ต่างไปจากผลงานของสถาบันการศึกษาทั่วไป คือผลิตผู้ที่ได้ใบรับรองจำนวนหนึ่งออกสู่สังคม

ในแนวคิด สถาบันพระไตรปิฎกศึกษาจะมีความหมายมากกว่านี้ หรืออาจกล่าวได้ว่า-จะมีคุณค่ามหาศาล-ถ้าหากก้าวออกไปรับผิดชอบในกระบวนการทำให้คนศึกษาพระไตรปิฎก กระบวนการทำให้คนศึกษาพระไตรปิฎก หมายถึงการหาวิธีทุกอย่างเพื่อทำให้ชาวพุทธหันมาศึกษาพระไตรปิฎกในฐานะเป็นกิจประจำวัน สถาบันพระไตรปิฎกศึกษาต้องก้าวออกไปทำงานนี้ในวงกว้าง ไม่ใช่ทำเพียงแค่ว่าเป็นกิจกรรมชนิดหนึ่งในกระบวนการจัดการศึกษาของ มจร แต่ควรเป็นงานของคณะสงฆ์ เป็นงานของชาติ เป็นงานระดับชาติ สถาบันพระไตรปิฎกศึกษาควรเป็นศูนย์กลางหรือหน่วยบัญชาการในการรณรงค์ให้ชาวพุทธหันมานิยมศึกษาพระไตรปิฎกในฐานะเป็นกิจประจำวัน-ประจำชีวิต กลุ่มเป้าหมายหลักที่ต้องจัดการก่อนก็คือกลุ่มพระภิกษุสามเณร ทำอย่างไรที่จะให้พระภิกษุสามเณรในคณะสงฆ์ไทยศึกษาพระไตรปิฎกเป็นกิจวัตรหลัก ไม่ใช่ศึกษาเพื่อใบรับรอง แต่เป็นการศึกษาเพื่อความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ศึกษาเพื่อความมั่นคงยั่งยืนของพระศาสนา ศึกษาเพื่อเป็นพุทธบูชา นั่นหมายถึงเราจะต้องตีฝ่าวงล้อมของค่านิยม “เรียนเพื่อใบรับรอง” หรือเพื่อสถานะทางสังคมที่กำลังครอบงำสังคมทั้งชาวโลกและชาววัดอยู่อย่างหนาแน่นออกไปให้ได้ ถ้าเรายังไม่เป็นอิสระจากค่านิยมนี้ การศึกษาพระไตรปิฎกก็มีดีมนนั้นแปลว่า การรู้ดีปฏิบัติชอบในพระพุทธศาสนาก็จะมีดีมนตามไปด้วย

ถ้ามองไปที่เหตุ ก็ควรต้องช่วยกันคิดว่า - ทำอย่างไรพุทธบริษัทจึงจะศึกษาพระไตรปิฎกกันมากขึ้น ถ้ามองไปที่ผล ก็ควรต้องช่วยกันคิดว่า - ทำอย่างไรชาวพุทธจึงจะรู้จักพระพุทธรูปศาสนาที่ถูกต้อง หรือถ้ามองรอบๆ ตัวเราเฉพาะในเมืองไทย ก็ควรจะต้องช่วยกันหาคำตอบว่า ทำอย่างไรคนไทยจึงจะมีความรู้เกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่ถูกต้องและอย่างทั่วถึง สถาบันพระไตรปิฎกศึกษาจะมีความหมายเพียงไร ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถเป็นผู้นำในการตอบโจทย์เหล่านี้ได้มากน้อยเพียงไร

สรุปแนวคิด

ข้อ 1 ทุกวันนี้ในเมืองไทยก็มีการศึกษาพระไตรปิฎกหรือพระธรรมวินัยกันอยู่ ไม่ใช่ไม่มี แต่เป็นการศึกษาตามศรัทธา จัดการศึกษาโดยปัจเจกชน สำนักใครสำนักมัน ต่างตนต่างทำ ขาดเอกภาพ จึงต้องช่วยกันคิดว่าควรทำอย่างไรกับการศึกษาแบบนี้

ข้อ 2 คณะสงฆ์ก็จัดการศึกษาพระธรรมวินัย ไม่ใช่ไม่จัด การเรียนนักธรรม เรียนบาลี คือการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดขึ้น แต่เป็นเพียง “จัดการสอบ” หรือการวัดผลเท่านั้น ไม่ใช่ “จัดการสอน”

คือบริหารจัดการกระบวนการให้ความรู้ คณะสงฆ์ต้องก้าวหน้ากว่านี้ คือต้องบริหารจัดการกระบวนการให้ความรู้ด้วย ไม่ใช่ทำแค่จัดการสอบ

ข้อ 3 ข้อบกพร่องที่สำคัญของการศึกษาที่ทำกันอยู่ก็คือ เป็นการศึกษาเพื่อใบรับรองความรู้เป็นเพียงผลพลอยได้ จึงต้องปฏิรูปกันอย่างขนานใหญ่ ต้องสร้างปรัชญาการศึกษาขึ้นมาใหม่ คือ การศึกษาเพื่อความรู้ที่แท้จริง ใบรับรองเป็นเพียงผลพลอยได้ ต้องพลิกทัศนคติตรงนี้ให้ได้

ข้อ 4 โดยเฉพาะการศึกษาด้านบาลีนั้น เราเริ่มต้นถูกที่ แต่เดินผิดทาง คือเราผลิตผู้จบบาลี แต่ไม่ได้เอาไปใช้งานเกี่ยวกับการศึกษาพระธรรมวินัย นี่เป็นความสูญเสียเปล่าอย่างยิ่ง ต้องแก้ตรงนี้ด้วย คือต้องช่วยกันคิดว่าจะผลิตผู้จบบาลีเอาไปใช้งานอะไร ต้องคิดงาน หางาน และใช้งาน

ข้อ 5 (1) บ้านเมืองของเรามีพร้อมแล้วทุกอย่าง -

- บุคลากรก็มี
- เครื่องมือก็มี
- ทุนดำเนินการก็มี
- ตำแหน่งหน้าที่ก็มี
- เรื่องงานที่จะต้องทำก็มี

ขาดอยู่อย่างเดียว คือความคิดที่จะทำงาน ไม่มี

และ (2) ธรรมชาติอย่างหนึ่งของเรา-โดยเฉพาะของคณะสงฆ์-ก็คือ พอใจที่จะทำงานตามคำสั่งเท่านั้น ขาดความริเริ่มที่จะ “คิดงาน” ขึ้นมาเองแทบจะโดยสิ้นเชิง โดยข้อเท็จจริงทั้งสองประการนี้ ถ้าจะให้การปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นได้จริง ต้องหาวิธี -

- (1) ทำให้ผู้มีอำนาจ “สั่ง” มาที่คณะสงฆ์
- (2) แล้วคณะสงฆ์ก็จะสั่งมายังผู้ปฏิบัติ พร้อมกันนั้นก็ต้องไม่ล้ม
- (3) ให้มีการกำกับดูแลติดตามอย่างใกล้ชิดด้วย ไม่ใช่สั่งแล้วปล่อย แล้วอ้างว่า “สั่งแล้ว” ดังที่นิยมประพุดกันทั่วไป

ทั้งหมดนี้ต้องมีผู้นำหรือหน่วยนำ ซึ่งนี่ก็เป็นปัญหาใหญ่เรื่องหนึ่ง คือเรามีความคิดที่จะทำ แต่ขาดผู้นำ ขาดหน่วยงานที่จะเป็นหน่วยนำ เป็นหัวหอกหรือผู้รับผิดชอบในการวิ่งเต้นติดต่อประสานงานทั้งปวง

สังคมเราพร้อมที่จะสนับสนุนหรือวิ่งตาม-ถ้ามีตัวนำ เรามีตัวนำแล้วหรือยัง ใครจะเป็นตัวนำ สถาบันพระไตรปิฎกศึกษาพร้อมหรือยังที่จะทำหน้าที่นี้?

ข้อ 6 ในระหว่างที่ยังคิดอะไรไม่ออก หรือยังทำอะไรไม่ได้ สิ่งที่เราแต่ละคนสามารถทำได้ทันทีเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอให้ใครสั่ง และไม่ต้องรออะไร ก็คือ

- (1) ศึกษาหาความรู้ในพระธรรมวินัย/พระไตรปิฎกไว้ตลอดเวลา
- (2) เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องที่ได้มาทุกวิธีเท่าที่จะสามารถทำได้ เริ่มที่คนคนใกล้ตัว คนรอบข้าง คนในแวดวง ไปจนถึงสังคมทั่วไป

(3) และต้องไม่ละเลยการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษาแล้วในชีวิตประจำวัน-ในชีวิตจริง

เป้าหมายของการศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ตรงนี้-ตรงที่เอาไปปฏิบัติในชีวิตจริง ต้องไปให้ถึงเป้าหมาย และไปให้ถูกเป้าหมายด้วย

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

The role of monks in promoting morality and ethics

พระสมุห์อมร ปภากร (อิมละอ)*

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องเข้ามามีบทบาท เพื่อปรับและเพิ่มบทบาทจากอดีตที่ทำงานในเชิงรับ เปลี่ยนเป็นเชิงรุกให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมการเมือง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาวะสังคมที่มีลักษณะเช่นนี้คุณธรรมและจริยธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พระสงฆ์จะต้องหันมาเน้นบทบาทในด้านนี้ และให้ความสำคัญมากขึ้นด้วยการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาคุณภาพทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำต้องได้รับการเน้นหนักเอาใจใส่เป็นพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งยังสามารถที่จะอบรม แนะนำพร่ำสอนได้เพราะจิตใจมีอายุน้อยอยู่ และถ้าได้มีการขัดเกลาขึ้นมาอยู่เสมอจนเกิดการเรียนรู้ซึมซับเข้าสู่จิตใจว่าสิ่งใดเป็นคุณ และโทษได้แล้ว ย่อมนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรม ที่ดีในอนาคตได้ เพราะเด็กในวันนี้คืออนาคตของชาติในวันข้างหน้าเป็นทรัพยากรของชาติที่บริสุทธิ์ดั่งเพชรที่มีค่า แต่ขาดการเจียรไน อยู่ที่ว่าจะตกแต่งให้เป็นแบบไหน เหลี่ยมไหน รูปร่างอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อให้เพชรนั้นได้มีประกายความงามที่มีค่าควรแก่การประดับ ประจักษ์เดียวกับเยาวชนซึ่งจะต้องปั้นตบแต่งให้เขาเหล่านั้นได้เป็นเยาวชนที่ดี มีคุณภาพ มีจิตใจที่งดงามโดยใช้คุณธรรม และ จริยธรรม เป็นหลักในการตบแต่งและพัฒนานั่นเอง

คำสำคัญ : บทบาทของพระสงฆ์ , คุณธรรม , จริยธรรม

Abstract

Social change in this modern era has changed rapidly. It is very important that monks have to come to play a role. To adjust and increase the role from the past that works in the reception Changed to be proactive in accordance with economic changes And political society Human resource development in a society that looks like this: morality and ethics Therefore, it is necessary that monks must turn to focus on this role. And give more importance by creating morality, ethics and improving the quality of the mind Which is something that needs to be

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

stressed, special attention Especially children and youth Which is still able to train Suggestions can be taught because they are still small. And if there is always a refinement that leads to learning, absorbing into the mind, knowing what is yours and blaming it Inevitably leads to the development of ethics Good in the future Because children today are the future of the nation in the future, as pure national resources like precious diamonds But lacking cut Which is how to decorate it in any shape, shape, shape This is so that the diamond has sparkling beauty that is worthy of decoration. As well as young people who have to mold and decorate for them to be a good quality youth There is a beautiful mind, using morality and ethics as the basis for refurbishment and development.

Keyword : The role of monks, morality, ethics

บทนำ

นับตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสวัตถุนิยมผ่านเข้ามาสู่สังคมไทยในการพัฒนาประเทศ ด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยภาพรวมอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของสังคมไทย ทำให้คนไทยตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม เมื่อโลกมีความเจริญด้านวัตถุมากขึ้นเท่าใด ความเจริญด้านจิตใจของมนุษย์ในสังคมกลับเสื่อมถอยลงเพราะความนิยมในวัตถุ จนเรียกได้ว่า คนในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมกว่าได้ (พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปถโย), 2552 : หน้า 45) ผลจากการรับเอาวัฒนธรรมทางตะวันตกมาโดยไม่ได้อัดกลั่นกรองว่าสิ่งใดเหมาะสมกับสังคมไทยหรือไม่นั้น ส่งผลแก่เด็กและเยาวชนซึ่งถือเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคม ทำให้เยาวชนตกเป็นเป้าหมายของการตลาด คือ การโฆษณาโดยใช้เยาวชนเป็นสื่อเพื่อจะได้ขายสินค้าให้ได้มากที่สุด และในขณะเดียวกันก็เกิดความอ่อนแอทางด้านวัฒนธรรมไทย (สุชาติ ศรีสุวรรณ, 2546 : หน้า 15) นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยจัดเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง และได้ทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้ พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เฉพาะในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2535 ได้ระบุถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันไว้ 6 ภารกิจ คือ งานการปกครองคณะสงฆ์ งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ศาสนาธรรม งานการสาธารณูปการ และงานการสาธารณสงเคราะห์ ทั้งเป็นบทบาทหลักที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่พระสงฆ์ได้นำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา(สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา , 2555 หน้า 14) เป็นบทบาทหลักดั้งเดิมแต่ครั้งพุทธกาลที่พระองค์ทรงตรัสรู้ เริ่มเผยแผ่พระธรรมได้มอบหมายภารกิจแก่พระสงฆ์สาวกให้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก

เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2539 : หน้า 40) พระดำรัสดังกล่าว พระองค์ทรงตรัสไว้เป็นหลักให้แก่พระสงฆ์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการแสดงหน้าที่และบทบาทมิให้คลาดเคลื่อน พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นพุทธสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังคงทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องเรื่อยมา ทั้งในการศึกษาธรรม และนำธรรมที่ตนได้ศึกษาแล้วไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้ตาม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ นั่นคือลักษณะของบทบาทที่พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้านด้วยธรรมะ และชาวบ้านก็ให้การอุปถัมภ์ค้ำชูพระสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 เช่นกัน จึงทำให้วิถีชีวิต จิตใจของผู้คนในสมัยก่อนมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น(คุณ โทชน์, 2550 : หน้า 20) โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งเป็นเรื่องวัตถุ และส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประสบความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ ประชาชนเป็นหนี้เป็นสินต้องพบกับความยากจน ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เคยอยู่อย่างสงบสุขในอดีตนั้น ปัจจุบันต้องดิ้นรนแสวงหาทรัพย์สินเงินทองมาเลี้ยงชีวิตและครอบครัวอย่างยากลำบาก ฟังตนเองไม่ได้ ครอบครัวแตกแยก ทำให้วิถีชีวิตของคนเริ่มห่างจากศาสนามากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาด้านศีลธรรม ปัญหาสังคมและปัญหาทุจริตคอร์ปชั่น เป็นต้น อันเป็นผลมาจากการขาดการพัฒนาทางด้านศีลธรรมจรรยา อันตั้งมาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจให้ควบคู่กันไปกับความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะเป็นบุคลากรในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต และผลการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษารวมทั้งสถาบันต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมและการปลูกฝังคุณภาพจริยธรรม ของประชาชน (กรมวิชาการ, 2552 : หน้า 7-8) เด็กวัยที่อ่อนเยาว์แต่กลับเรียนรู้ทางเพศเร็วกว่าวัยที่ควรจะเป็น เกิดการให้ความสำคัญกับตนเองมากกว่าส่วนรวมหรือที่เรียกว่า ความเห็นแก่ตัว เด็กจำนวนไม่น้อยขาดรากเหง้าทางศาสนา ศีลธรรม วัฒนธรรม สูญสิ้นความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และการปฏิเสธวิถีธรรม ปัญหาพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้กำลังรุมเร้าเด็กและเยาวชน

ความหมายบทบาทพระสงฆ์

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาทและสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมายเมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ เพราะหากว่าทุกคนไม่สามารถกระทำตามบทบาทที่ตนเองดำรงอยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้

บทบาทพระสงฆ์ หมายถึง การประพุดติและหน้าที่ของพระสงฆ์ที่แสดงออกมาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งพระสงฆ์ในระยะแรกๆ มีหน้าที่หลักจะต้องทำคือ การศึกษาในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุมรรคผลในทางพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผลของท่านเหล่านั้นในตอนแรกเกิดจากการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อพระอรหันต์สาวกเกิดขึ้นชุดแรก 60 รูป งานอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ คือ “สั่งสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วย” ก็เกิดขึ้นโดยพระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับสั่งให้ท่านเหล่านั้นมาประชุมกัน ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี แล้วรับสั่งแก่ท่านเหล่านั้นว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและมีความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ สัตว์ที่มีรูปในจักขุน้อยมีอยู่หากไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อมจากธรรม ผู้ที่อาจจู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ.มหา. (ไทย) 4/32/40) นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา งานเผยแผ่ศาสนาได้กระจายไปสู่กลุ่มบุคคลทั้งจำนวนคนที่ทำงานและคนที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา จนกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่เรียกว่าบริษัท 4 อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในช่วงตอนต้นสมัยพุทธกาลจากทรงเริ่มปฐมเทศนาไม่ถึงปี เฉพาะพระพุทธองค์เพียงองค์เดียว ทรงแสดงธรรม ให้คนสำเร็จอริยผลเป็นพระอริยบุคคลเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการอาศัยศฤงคาร ซึ่งมีส่วนกำหนดหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์เมื่อกล่าวถึงในแง่คุณธรรม พระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดพ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน พุทธพจน์ที่ตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์มีอยู่มาก เช่น ในพุทธกรสูตรพระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตและศฤงคารว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มือุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มือุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรม อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธบริบูรณ์สิ้นเชิงแก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศฤงคารและบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยซึ่งกันและกันด้วยอำนาจอามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพุดติพรหมจรรย์นี้ เพื่อต้องการสลัดโอชะ เพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการอย่างนี้ ฯ” (ขุ. อิติ. (ไทย) 25/107/486) และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสงฆ์ไว้ คือ มาตรา 15 ตรี ในส่วนที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ 3 ว่า มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2555 : หน้า 7)

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่ดีทางจิตใจ เป็นพื้นฐานของการกระทำ กล่าวคือ เมื่อจิตใจดีการกระทำที่แสดงออกก็จะเป็นฝ่ายกุศล หากจิตใจไม่ดีการกระทำที่แสดงออกก็จะเป็นฝ่ายอกุศล ดังนั้น คุณธรรม จึงเป็นรากฐานของความประพฤติดีทางกายและวาจา หรือจริยธรรม นั่นเอง

การส่งเสริมคุณธรรม หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพงดงามน่าเลื่อมใสศรัทธา มีความเพียรพยายาม ใฝ่เรียนรู้ ขยันอดทนเสียสละ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความยุติธรรม จัดให้มีการฝึกอบรมพระวิทยากรเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความสามารถในการนำความรู้ในสาขาต่างๆ มาประยุกต์ในการสื่อธรรมะ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ภายในวัด ชุมชน แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป มั่นคงในการสร้างคุณงามความดีแก่สาธุชน อันได้แก่

1. คุณธรรมด้านพุทธปัญญา (Intellectual Virtues) หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งสากลหรือความสามารถในการคิดค้นหาความจริงซึ่งเกิดจากการศึกษาเล่าเรียนหรือใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งต่างๆ ให้รู้ตามสภาวะความเป็นจริงสามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคืออะไร ซึ่งเป็นคุณธรรม ของปัญญาภาคทฤษฎี

2. คุณธรรมด้านจริยธรรม (Moral Virtues) หมายถึง ความสามารถในการเลือกทำความดีซึ่งเกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติจนเป็นนิสัย เป็นการทำความดีหรือความถูกต้องอยู่เป็นประจำโดยการประพฤติปฏิบัติชอบเป็นนิจ ซึ่งเป็นผลมาจากนิสัยที่ได้สั่งสมมาทางด้านการทำงาน ความดี ความถูกต้องกับความสามารถประพฤติปฏิบัติชอบทั่วไปในชีวิตจริง

จริยธรรม หมายถึง คุณความดีที่แสดงออกทางร่างกาย เป็นหลักการที่มนุษย์ในสังคมจำเป็นต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมนำไปใช้กับการดำเนินชีวิตการทำงานมนุษย์ย่อมต้องมีสังคมซึ่งประกอบด้วยคนหลายคนเนื่องจากในการทำงานคนเดียวนั้นย่อมเป็นไปได้ยากจึงต้องมีการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติเพื่อสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดังนั้น จริยธรรม จึงเป็นคุณลักษณะแบบรูปธรรม

การส่งเสริมจริยธรรม หมายถึง การส่งเสริมให้นำหลักพระพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ปัญหา การร่วมมือกับทางชุมชนในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อธรรมะ ในระหว่างการสนทนาธรรม ให้คำปรึกษากับทุกคนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ อันได้แก่

1. คุณธรรมคือกุศลธรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานในการประพฤติธรรม ทั้งทางกายวาจาใจดำรงชีวิตโดยสุจริตเกื้อกูลกันไม่เบียดเบียนทำร้ายล่วงละเมิดพยาบาทอาฆาตกันโดยพิจารณาว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วทำดีแล้วไม่เดือดร้อนภายหลังยังทำให้มีจิตใจเบิกบานมีความรักเมตตากรุณากัน นำสันติสุขให้มาบังเกิดตรงกันข้ามกับการทำความชั่วความดีเป็นกุศลเป็นบุญคนดีจึงหมายถึงคนที่มีศีลมีธรรม ไม่มีความโลภโกรธหลง

2. ความงามคือความรู้สึกระบายใจที่เกิดจากคุณธรรม นำความเป็นระเบียบเรียบร้อยมาประพฤติปฏิบัติในวินัยเป็นที่เลื่อมใสมีศีลละความชั่วเพราะเห็นความงามในความดีมี

จิตใจงดงามความงามที่พึงประสงค์คือการกำหนดรู้ในกัลยาณธรรม จนรู้แจ้งไม่พัวพันยึดติดในโลก เป็นที่สุด

3. ความสุขคือความรู้สึกสบายใจสบายกายความอิมเอมใจ (ปิติสุข) เป็นภาวะแห่งจิตสมาธิ

จริยธรรม เป็นเรื่องสำคัญยิ่งในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีสภาพแวดล้อมตลอดจนการหลั่งไหลของวัฒนธรรม ตะวันตกทำให้เกิดภาวะการแข่งขันขึ้นก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ของประชาชนดั่งนั้น การพัฒนาคนในภาวะที่สังคมเศรษฐกิจและการเมืองมีแต่การแข่งขันกันจึงจำเป็นต้องเน้นให้คนมีคุณธรรม และจริยธรรม ควบคู่ไปกับการศึกษาในส่วนอื่นๆ ด้วยทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินกับสังคมในปัจจุบันมิเช่นนั้นคนก็จะคล้อยตามไปกับกระแสสังคมอุตสาหกรรมและระบบทุนนิยมจนลืมคุณธรรม และ จริยธรรมอันดีงามของเราไปในการแก้ปัญหาให้พลเมืองมีจริยธรรม และเอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้นคือการให้การศึกษาแก่พลเมืองนั่นเองเพราะการให้การศึกษานอกจากจะฝึกทักษะแล้วยังเป็นการสอนจริยธรรมด้วยกล่าวคือกระบวนการในการจัดการศึกษาจะครอบคลุมถึงการเลือกค่านิยม และการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการในสังคมด้วยนอกจากนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษามุ่งให้คนมีทั้งความรู้และความดีเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

รัฐบาลได้เห็นความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม และ จริยธรรม จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาด้านคุณธรรม และ จริยธรรม ไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,2554 : หน้า 1)

โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอและดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้ประพฤติตนตามหลักธรรม คำสั่งสอนของศาสนาและปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์จึงกล่าวได้ว่าจริยธรรม มีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพดั่งนั้นสถานศึกษาทุกแห่งจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้กับเยาวชนของชาติซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้าให้มีความประพฤติดีและประพฤติตนอย่างเหมาะสมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป(จิตรประสงค์ ชาวเจริญ,2540 : หน้า 51)องค์ประกอบของจริยธรรม นั้นสามารถแบ่งแยกได้หลายประเภทตามลักษณะการแบ่งของแต่ละบุคคล แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดจริยธรรม ขึ้นมาได้มีหลายองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นความรู้เชิงจริยธรรม ทศนคติเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หรือเหตุผลเชิงจริยธรรม ล้วนแล้วแต่หล่อหลอมให้เกิดจริยธรรม ขึ้นทั้งสิ้น

จริยธรรม เป็นคุณความดีที่แสดงออกทางร่างกาย เป็นหลักการที่มนุษย์ในสังคมจำเป็นต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมนำไปใช้กับการดำเนินชีวิตการทำงานมนุษย์ย่อมต้องมีสังคมซึ่งประกอบด้วยคนหลายคนเนื่องจากในการทำงานคนเดียวมันย่อมเป็นไปได้ยากจึงต้องมีการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติเพื่อสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดั่งนั้นจริยธรรม จึงเป็นคุณลักษณะแบบรูปธรรมจริยธรรม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องกับจริยธรรม อยู่เสมอ ซึ่งจริยธรรม ได้ครอบคลุม

แนวทางการใช้ชีวิตอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นชีวิตที่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอกและชีวภาพชีวิตทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการปกครองและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือแม้กระทั่งชีวิตส่วนตัว ดังนั้นจริยธรรม จึงเป็นกรอบที่ทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

บทสรุป

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทหลักๆ อยู่ด้วยกันคือ การทำกิจของตนให้ดีที่สุด ได้แก่ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่หลายประการ เนื่องจากพระสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการอาศัยศฤงคาร ซึ่งมีส่วนกำหนดหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์เมื่อก้าวถึงในแง่คุณธรรม พระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดพ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน กล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยิ่งไปกว่านี้ พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ให้แก่ชาวบ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบท บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน การส่งเสริมการศึกษา การช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น การเผยแผ่ธรรม การส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน

ดังนั้นพระสงฆ์ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีความเข้าใจบทบาทของตนเอง ในการทำหน้าที่เป็นเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนเมื่อพระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่และบทบาทของตนเองก็จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

บรรณานุกรม

- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญฺโญ). (2552). บางแง่มุมของกามในทัศนะพุทธทาสภิกขุ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2555). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505-2535, พิมพ์ครั้งที่ 2(กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คุณ โทชนันท์. (2550). พระพุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้ง.
- กรมวิชาการ. (2552). คู่มือการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2555). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505-2535. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรม
ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

จิตรประสงค์ ชาวเจริญ. (2540). “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรม และ จริยธรรม
ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก”. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท, สาขาวิชารัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การบริหารจัดการวัดตามแนวพุทธ กรณีศึกษาของ
พระโสภณพัฒนคุณ (ทิน สุทินโน)

Buddhist Temple Management, Case Studies of
Phra Sophon Phatthanakun (Tin Sutinno)

พระปลัดชุมพล อากทโร*

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย วัดเป็นองค์กรทางศาสนา และเป็นศูนย์รวมของชุมชนวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบันคณะสงฆ์ เป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองวัด โดยได้มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสขึ้นมาบริหารจัดการองค์กรภายในวัดต้องมีหน้าที่กิจการด้านต่างๆ ทั้งสิ้น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ จะเห็นได้ว่าการบริหารพัฒนาวัดต้องมีรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยโดยไม่ผิดพระธรรมวินัย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบของ พระโสภณพัฒนคุณ (ทิน สุทินโน) ที่นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ซึ่งท่านมุ่งมั่นทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาต้องใช้ทั้งแรงกายแรงใจอย่างมาก เนื่องจากวัดพุน้อยเป็นวัดที่อยู่ห่างไกลจากชุมชน ท่านจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติงานวัด ปกครองดูแล สอดส่อง ให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักภายในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎระเบียบคำสั่งของมหาเถรสมาคม บำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนหลักธรรมของพระองค์แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ภายในวัดให้บรรลุตามเป้าหมายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

คำสำคัญ การบริหาร /วัด / ตามแนวพุทธ

Abstract

Buddhism is the national religion of Thailand. The temple is a religious organization. And is the center of the community, culture, traditions of Thai society Which is currently in the Sangha Is the ruler of the temple By appointing the abbot to manage the organization within the temple, having duties in various fields All 6 aspects Coverage Education Educational welfare Propagation Public facilities Public welfare It can be seen that the development of the temple administration must be in a format that is suitable for the era, without being wrong. This article aims to

* หลักรัฐธรรมนูญมาตรา 67 วรรคสอง สาขาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

study the concepts and patterns of Phra Sophon Phatthanakun (Tin Sutinno) That brought the teachings of the Lord Buddha as a guide to the stability of Buddhism Which he intends to work for Buddhism, requires a lot of physical strength and strength Because Wat Phu Noi is a temple that is far from the community You must therefore play an important role in the performance of the temple. The governing body oversees the existing monks and laymen or resides within the temple according to the Dhamma discipline. Rules and regulations of the Sangha Association Maintain the temple property for good. Is engaged in education, training and Teach the principles of the Lord Buddha to the monks and the inner house to achieve goals effectively and efficiently.

Keywords : Administration / Temple / Buddhist

บทนำ

การบริหารวัดเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นก็เพราะนักบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัด ซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบจะส่งผลให้วัดร่มรื่นน่าอยู่ น่าเข้าไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น การบริหารวัดจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาวัดให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริม ฝึกหัดส่งเสริม สามเณร เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งการบริหารวัดต้องมีกลยุทธ์ที่หลากหลายเพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ชาญฉลาดเนื่องจากเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายเจ้าอาวาสต้องรู้ว่าวัดมีงานหรือภารกิจอะไรที่ต้องทำมีวิธีทำอย่างไรงานไหนควรทำก่อนทำหลังงานไหนเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบข้อใดต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้างในการบริหารวัดของเจ้าอาวาสตามภารกิจนั้นๆ การบริหารการจัดการ คือ การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยหรือผู้บริหาร ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันและใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานมีประสิทธิภาพในการทำงานนั้น การปฏิบัติงานวัด หมายถึง การปฏิบัติงานตามหน้าที่ภารกิจในฐานะที่เป็นผู้นำผู้บริหารวัดและดำเนินกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วย บำรุงรักษาจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนและ

นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ให้ชีวิตมีความสุข และนำมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพัฒนาให้ยั่งยืนสืบเนื่องต่อไป ทรัพยากรการบริหาร หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์และสามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานได้แก่คน เงิน วัสดุสิ่งของของตลอดทางการจัดการด้วย เจ้าอาวาส คือ พระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีอยู่ในวัดเจ้าอาวาส จึงมีความสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุขและความมั่นคงของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำสั่งสอน พระภิกษุสามเณรและฆราวาส ผู้ที่อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆของวัดให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคงเป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษา อบรมศีลธรรม จริยธรรมภาวนาธรรม แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องมีประกอบด้วย การวางแผนการจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ สำหรับการบริหารและการจัดการของวัดจะต้องดำเนินการในเชิงรุกเพื่อให้ได้ผลเต็มที่อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะของเจ้าอาวาสสามารถจัดการวัด ซึ่งจะส่งผลให้สำเร็จในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ เจ้าอาวาสจะต้องมีความรอบรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของความเป็นเจ้าอาวาสได้ชัดเจน สามารถบริหารกระบวนการบริหาร มีกระบวนการ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ในลักษณะการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ 1. ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรงประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ หรือ คุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนใน พระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์การ การบริหารบุคลากร การติดตามงานการบริหารการเงิน เป็นต้น 2. ปัจจัยเสริม คือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุ ทางศิลปวัฒนธรรมและอื่น ๆ

หน้าที่และการทำงานของเจ้าอาวาสวัดพุน้อย

บทบาทหน้าที่และการทำงานของเจ้าอาวาสวัดพุน้อย การจัดการบริหารในฐานะบุคคลสำคัญของวัดมีภารกิจ 7 ด้าน คือ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

การปกครอง หมายถึง การดูแล คุ้มครอง บริหาร เป็นภารกิจที่ผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือ เจ้าคณะปกครองต้องดำเนินการบริหารจัดการดังนี้ มีการจัดทำระเบียบปฏิบัติกิจวัตรของพระภิกษุสามเณร และผู้อาศัยภายในวัด รวมถึงบุคคลที่เข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆภายในวัด / การบริหารวัดได้

มีการมอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถ / มีการพัฒนาและสวัสดิการแก่บุคลากรภายในวัด มีการประชุมวางแผนการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ การศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝนและอบรม ท่านได้ให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้ศึกษาทั้งนักธรรมและบาลี รวมถึงการให้ได้รับการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยที่ท่านเป็นผู้อุปการะจนถึงที่สุดด้านการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมการศึกษาสงเคราะห์ ท่านได้ให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝน อบรมแก่ประชาชน และดำเนินการปลูกฝังด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม แก่เยาวชนที่อยู่รอบๆ บริเวณวัดโดยให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มีการตั้งกองทุนออมทรัพย์แก่เยาวชน ให้รู้จักการออมโดยมีการรับฝากเงินสะสม เมื่อครบกำหนดทุกวันที่ 13 มกราคม ใครมีเท่าใดท่านก็จะสมทบเพิ่มให้อีกหนึ่งเท่า โดยมีกฎระเบียบ มีการมอบทุนการศึกษาแก่โรงเรียนต่างๆ ทุกปี

การเผยแผ่ ท่านบอกตลอดเวลาว่าท่านเป็นผู้ที่เรียนน้อย แต่เมื่อท่านได้ไปศึกษาหลักสูตร “การบริหารคณะสงฆ์” ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้ท่านมีความคิดที่จะเปิดห้องเรียนขึ้นภายในวัดพุน้อย จึงขอคำปรึกษาแนะนำจาก พระมหาเถระและคณาจารย์ทำให้ได้มีการเปิดการเรียนการสอน “หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการเทศนา” ซึ่งเป็นหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขึ้นที่วัดพุน้อย โดยที่ท่านได้ให้การอุปถัมภ์ ด้านการศึกษาทุกอย่างโดยไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ทำให้มีพระภิกษุสามเณร เข้ารับการศึกษากว่าหลายรุ่น และได้ต่อยอดไปศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท หลากรูปด้วยกัน การสาธารณูปการ ท่านได้ก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ มีการก่อสร้างอาคารประชุมที่สามารถรองรับการประชุมของคณะสงฆ์ได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น การจัดระเบียบระบบของสถานที่ค้าขายภายในวัด และโดยรอบบริเวณวัด มีการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน โดยให้ชาวบ้านโดยรอบนำผลิตผลทางด้านการเกษตร ผลิตภัณฑ์ในชุมชนมาจำหน่าย เนื่องจากวัดพุน้อยมีผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสมาเป็นจำนวนมากทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ทำให้ชุมชนรอบบริเวณวัดมีการเจริญเติบโต การสาธารณะสงเคราะห์ ท่านเป็นผู้ให้มาตั้งแต่เริ่มเป็นเจ้าของ โดยจัดหาอาหาร-เครื่องดื่ม ให้แก่ผู้ที่เข้ามาที่วัด โดยท่านจะบอกเสมอว่า”เราเป็นพระยังงักมีญาติโยมหุงหาให้ฉัน และ เมื่อปฏิบัติดีแล้วนั้นสิ่งที่ดีจะมีขึ้นเอง” เมื่อญาติโยมนำปัจจัยมาทำบุญที่วัดเราก็ต้องนำไปทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและชาติบ้านเมือง จึงจะเห็นได้ว่าทางด้านสาธารณะสงเคราะห์ของวัดพุน้อยนั้นมีมาก มีการก่อตั้งมูลนิธิขึ้นมาชื่อว่า “มูลนิธิเศรษฐีเรือทองวัดพุน้อย” ซึ่งได้ช่วยเหลือสังคมอย่างมากมาย รวมทั้งสนับสนุนสงเคราะห์แก่พระภิกษุสามเณรและวัดที่ขาดแคลน รวมทั้งยังฝึกอบรมสั่งสอนให้พุทธนิกรชนที่มาวัดเป็นผู้ที่รู้จักการให้การเสียสละ แบ่งปัน จะเห็นได้จาก “โครงการซอปปึง วัดซอปปึงบุญ” ทุกวันอาทิตย์ เป็นการที่ให้ครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้าพ่อแม่ลูกร่วมทำกิจกรรม ตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง สั่งสอนแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนได้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีการตักบาตรพระเป็นการลดละกิเลส เป็นการสร้างทาน โดยสิ่งของที่ได้จากการรับบาตรนั้นได้นำไปมอบให้กับผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ รวมทั้งยังจัดสรรให้กับทางหน่วยงานราชการนำไปบำบัดทุกข์บำรุงสุข ให้ยิ่งขึ้นไป การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล คือ การช่วย

อำนวยความสะดวกให้ประชาชน ที่มาติดต่อเกี่ยวกับบำเพ็ญกุศลต่างๆ หรือเมื่อยามที่ชาวบ้านเขาจัดงานทำบุญที่วัดหรือที่บ้าน ก็ช่วยอำนวยความสะดวกให้เขาตามสมควรโดยไม่แสดงความรังเกียจ หรือโดยการแสดงตนเป็นคนเห็นแก่ได้ เช่น ต้องการจะยืมของวัดไปใช้งานต้องเช่าเท่านั้น การกระทำเช่นนี้เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งทั้งนี้เพราะ การอำนวยความสะดวก เป็นการเชื่อมโยงผูกพัน วัดบ้านกับสังคมอันจะเป็นประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย

โดยเฉพาะเมื่อชาวบ้านเขามีฐานะมาปรึกษาหารือก็ควรช่วยแนะนำชี้แจงให้เขาตามสมควรแก่สมณะวิสัย เพื่อช่วยให้เขาได้รับความสมหวังกับไทยไม่สมควรอย่างยิ่ง ที่จะทำให้เขาต้องกลับไปด้วยความผิดหวังซึ่งพอแยกการอำนวยความสะดวกได้ดังนี้ ความสะดวกแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่ของใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดทั้งที่เป็นประจำและเป็นการจร ความสะดวกในการขอยืมใช้วัสดุสิ่งของต่างๆ ความสะดวกในการช่วยแนะนำการจัดศาสนพิธี ความสะดวกในการจัดนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปฉลองศรัทธาชาวบ้าน ความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด สร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลไปบ้าน เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังกล่าวมาแล้วทั้ง 7 ข้อ แต่ละข้อล้วนแต่เป็นการจรโรงพระพุทธานุภาพ เมื่อให้หน้าที่ที่ต้องให้อานาจไว้ด้วย อานาจจะมีได้ต้องมีฐานรองรับเฉพาะวัดอย่างเดียวเป็นฐานไม่ได้

ภารกิจของวัดและหน้าที่ของเจ้าอาวาส

ผู้เขียนมองว่าเจ้าอาวาสเปรียบเสมือนพ่อบ้านและบ้านของวัดแต่ละวัดเป็นผู้รับภาระหนักทั้งในด้านการปกครองพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัดและคนอาศัย วัดให้อยู่เป็นสุขและเรียบร้อย ในด้านการจัดการศึกษาอำนวยความสะดวก สนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาทั่วหน้า ในด้านการประกาศเผยแผ่ศาสนา เทศนาอบรมสั่งสอนชาวบ้านให้มีคุณธรรม ทั้งในด้านการก่อสร้าง การดูแลรักษาถาวร วัตถุต่างๆ ภายในวัดให้สะอาดสวยงามเรียบร้อยงานของเจ้าอาวาสนั้น ได้ดำเนินตามแบบอย่างได้อย่างถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย วัดเป็นองค์การประเภทหนึ่ง มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย มีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแลและเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป ตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 กำหนดไว้ในมาตรา 12 วัดในฐานะเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของชุมชน การดำเนินกิจการใดๆ ของวัด ย่อมเป็นไปเพื่อการบำรุงรักษาและมั่นคงทางศาสนา การเผยแผ่ธรรมะ การให้การศึกษาแก่ภิกษุสามเณรและการสงเคราะห์ให้บริการในการบำเพ็ญกุศล

เจ้าอาวาสในฐานะผู้ปกครองดูแลและเป็นผู้แทนของวัดมีบทบาทและภารกิจในการบริหารวัดในฐานะพระสังฆาธิการจึงต้องรับภาระการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของวัด คณะสงฆ์รัฐบาล การบริหารและการจัดการที่จะดำเนินไปให้ได้ผลตามประสงค์ ย่อมอาศัยด้วยศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และมีศักยภาพในการเชื่อมกลุ่มชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของปัจจัย การดำรงชีวิต ในสังคมที่วัตถุนิยมการอย่างรวดเร็ว ภารกิจและหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ.

2535 ได้ระบุไว้ในมาตรา 37 ดังนี้ บำรุงรักษา จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้ ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอาศัยอยู่ในวัด สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสมีหน้าที่และหน้าที่เกินกว่าที่กล่าวไว้ตามกฎหมายข้างต้น เพราะวัดเป็นปัจจัยหลักของวิถีชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทภารกิจตามความคาดหวังของสังคมอีกมากมาย ดังจะกล่าวไว้ในภารกิจของเจ้าอาวาสต่อไป

แนวทางและหลักการปฏิบัติภารกิจของเจ้าอาวาส

ปกครองดูแลพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัดให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็นบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อำนวยความสะดวกเหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม ทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณรและประชาชน มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้าหาความสงบและศึกษาธรรมควรจัดวัด และเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะสมต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด บริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด บริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย เสนอแนวความคิด และให้เจ้าอาวาสตัดสินใจดำเนินการ ประชาชนก็ร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการทางราชการ แนวปฏิบัติและนโยบายของมหาเถรสมาคมเพื่อประสาน การดำเนินการให้เกิดพลังการพัฒนาพระพุทธศาสนา ยิ่งขึ้น วัดทุกวัดควนได้ร่วมดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ หลักการการบริหารการดำเนินงานต่างๆ ควรมีการวางแผน ระยะยาว ระยะสั้น เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัดควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมที่วัดต่างๆ ดำเนินอยู่จำเป็นต้องมีการทบทวนสังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป การปกครองพระบวชใหม่ให้พระที่ประพฤติดี แล้ว ดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่มๆ จะช่วยส่งเสริมพระธรรมวินัย การศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนabethาพทหน้าที่ของพระสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนประเทศชาติ

บทบาทและภารกิจของเจ้าอาวาส เป็นเพียงส่วนที่ปรากฏในฐานะผู้ปกครองและผู้บริหารวัดเท่านั้น เจ้าอาวาสยังคงมีบทบาทขององค์การสงเคราะห์สังคมเป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาและยังต้องรักษาดำรงไว้ ซึ่งความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อสถาบันสูง การ

พัฒนาวัดในทุกด้านจึงเป็นส่วนสำคัญ ที่จะผลักดันให้วัดมีความสำคัญต่อสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต เจ้าอาวาสในฐานะผู้ปกครองวัดมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ 4 สถานะดังนี้คือ เจ้าอาวาสมีฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จะต้องรับนิคหกรรม เมื่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 มาตรา 25 ถึง มาตรา 30 เจ้าอาวาสมีฐานะเป็นตัวแทนของวัดจะต้องรับผิดชอบ ในการปกครองดูแลวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 มาตรา 37 และ 38 เจ้าอาวาสมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 มาตรา 45 ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในทางปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

เจ้าอาวาสมีฐานะเป็นพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามจริยาพระสังฆาธิการ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 พ.ศ.2541

บทสรุป

เจ้าอาวาสเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของวัด ต้องเป็นผู้รับผิดชอบบริหารงานทุกงานที่กำหนดมีขึ้นภายในวัดของตน โดยมีความมุ่งหวังที่ส่งผลให้ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อคุณภาพงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ของภายในวัด ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงต้องเป็นผู้ชวนขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคข้อมูลข่าวสาร มีทักษะและเทคนิควิธีการประยุกต์ความรู้ทฤษฎีต่างๆ ให้เกิดรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมบรรยากาศของวัด เพื่อใช้บริหารวัดให้ไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ และเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของสถาบันสงฆ์สืบต่อไป

ซึ่งในปัจจุบันวิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมาก พระสงฆ์ควรจะใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการ หรือกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจกรรมบางอย่างต้องบริหารตามหลักธรรมวินัย เพื่อให้การบริหารการจัดการกิจการพระพุทธศาสนาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

พระโสภณพัฒนคุณ (ทิน สุทินโน) ท่านจึงนับว่าเป็นเจ้าอาวาสที่ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการบริหารจัดการพัฒนาวัดพูน้อยด้วยความอดทนอดสาหะ ตลอดระยะเวลาที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ทำให้วัดพูน้อยเป็นที่เจริญรุ่งเรืองและได้ส่งผลงานของคณะสงฆ์อย่างเต็มที่เต็มความสามารถของท่าน

เอกสารอ้างอิง

กมล รอดคล้าย. “การบริหารและการจัดการวัด.” เอกสารประกอบการบรรยายถวายความรู้แด่เจ้ากรมการศาสนา. กองแผนงาน. **คุณสมบัติและบทบาทเจ้าอาวาสในพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร) “ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคง
แห่ง พระพุทธศาสนา”

พระเทพปริยัติสุธี(วรวิทย์), “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์”, เอกสารประกอบคำบรรยายในการ
ประชุม

พระธรรมวรนายก(โอภาส นิลุตติเมธี),(2546) “การบริหารคณะสงฆ์” ในธรรมปริทัศน์ 46, พระ
สังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสใหม่, กรุงเทพมหานคร, 2542.

ภิญโญ สาร. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิชย์, 2518.ม.ป.ท. , ม.ป.ป.
(อัดสำเนา)

หลักสูตรพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ปีการศึกษา 2562) อาวาสใหม่ ณ
สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา อำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี.

แนวทางการพัฒนาตนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา
Guidelines for their development to be good citizens of
Society according to Buddhism

พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมนโน(ปู่บาง)* พระครูสังฆรักษ์สังัด ภาททมโม ** อนูวัต กระจ่างษ์ ***

บทคัดย่อ

มนุษย์นับว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และมีความสำคัญมากที่สุดในโลก เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สามารถเรียนรู้และรับการฝึกอบรมสั่งสอน จนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อโลกได้ ในการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสะสมประสบการณ์ชีวิต มนุษย์ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไปด้วยพร้อม ๆ กัน เพราะคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก การจะเป็นพลเมืองดีตามหลักพุทธศาสนานั้น ประชาชนจะต้องเข้าใจและมีวิถีชีวิตในลักษณะของพระพุทธศาสนาเสียก่อน โดยจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ สันติสุข และเสรีภาพ คือประชาชนในสังคมมีความสุข ปลอดภัยและมีอิสระที่จะกระทำการใดๆ ภายใต้อุปถัมภ์ของกฎหมาย โดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมของสังคมไทย เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทุกสังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึงความมีร่างกายจิตใจดี คิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาได้ มีประสิทธิภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับประเทศชาติและการเป็นพลเมืองดีนั้นย่อมต้องการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมมีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอีกด้วย เพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน พลเมืองที่ดีของสังคมจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะช่วยให้สังคมเป็นสังคมที่มีความสุขสงบและเจริญก้าวหน้าได้

คำสำคัญ: การพัฒนา, พลเมืองดี, สังคม, หลักพระพุทธศาสนา

* philosophy in program of Buddhist Management, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** philosophy in program of Buddhist Management, Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Human is a valuable resource. And the most important in the world. Because humans are a resource that can be learned and trained. It can bring the knowledge gained to create something that is beneficial to the world. To learn and to train to accumulate life experiences. Human beings should be cultivated with morality and ethics, because ethics and morality are important to the lives of all human beings. To be a good Buddhist. People must understand and have a way of life in the way of Buddhism. They must live together peacefully, peacefully and freely. Citizens are an important element of Thai society. Like all other societies, every society needs a quality citizen. This means having a good mental body to solve the problem. Efficiency is an important force in the development of progress. Stability to the nation and good citizenship will require compliance with the norms and traditions of society, morality as a guideline for living. For sustainable social development. People in society are peaceful. Safe and free to do anything. Under the law. Do not violate the rights of others. A good citizen of society must have moral and ethical principles to live. This will help make society a peaceful and prosperous society.

Keyword: development, citizenship, Buddhism

บทนำ

พลเมืองดี คือ ประชาชนที่ดำเนินชีวิตในสังคม โดยมีความคิดดี จิตใจดี และปฏิบัติดี มีความเอื้ออาทรเห็นคุณค่า และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนการที่สังคมจะมีความสุขและพัฒนาได้นั้นสมาชิกในสังคมจะต้องให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพอันเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้สังคมสามารถพัฒนาบุคคลจะเป็นพลเมืองดีของสังคมนั้น ต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติ และมุ่งมั่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรมประเพณี และรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ รวมทั้งบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และได้ประสิทธิผลทั้งในส่วนตนและสังคม เมื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ย่อมเกิดความภาคภูมิใจและเกิดผลดีทั้งต่อตนเองและสังคม ด้วยการเป็นพลเมืองดีที่เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างผาสุก

1.1 ลักษณะของพลเมืองดีในสังคม

1.1.1 ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม การอยู่ร่วมกันสังคม สมาชิกทุกคนจะต้อง ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน รวมถึงต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ซึ่งทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.1.2 รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ในการอยู่ร่วมกันย่อมต้องมีการทำกิจกรรมร่วมกัน บางครั้งอาจจะต้องมีการปรึกษาหารือ มีการระดมความคิดเห็น ซึ่งย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังนั้นสมาชิกในสังคมจะต้องเป็นคนที่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีเหตุผลดีกว่า ประนีประนอมกันในการคิด ไม่ยึดถือความคิดของตนเองถูกต้องเสมอไป

1.1.3 เป็นคนมีเหตุผล ในการตัดสินใจทำกิจกรรมการงานใดๆ ก็ตาม จะต้องรู้จักใช้ความคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เพื่อส่งผลให้งานนั้นมีประสิทธิภาพ

1.1.4 ยอมรับมติของเสียงส่วนใหญ่ เมื่อมีความขัดแย้งกันในการดำเนินกิจกรรมอันเกิดจากความคิดเห็นแตกต่างกันและจำเป็นต้องตัดสินใจด้วยเสียงข้างมากนั้น ถ้ามติส่วนใหญ่ว่าอย่างไรถึงแม้ว่าไม่ตรงกับความคิดเห็นของตนเอง แต่เราก็ต้องปฏิบัติตาม

1.1.5 มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวม ในสังคมประชาธิปไตยนั้นจะมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีทั้งกลุ่มเล็กๆ จนกระทั่งสังคมใหญ่ๆ ระดับประเทศ ดังนั้นสังคมประชาธิปไตยจึงต้องศึกษาหาความรู้และทางปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มในระดับต่างๆ เช่น การร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

1.1.6 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยนั้น ในบางครั้งสมาชิกในสังคมต้องเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม เป็นการส่งผลต่อความมั่นคงก้าวหน้าของสังคมและผลประโยชน์ดังกล่าวก็จะย้อนกลับมาที่สมาชิกของสังคมนั้นเอง

1.1.7 เคารพในสิทธิและเสรีภาพ สมาชิกในสังคมประชาธิปไตยควรจะต้องศึกษาถึงขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของตนเองตามกฎหมาย และควรรู้จักเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

1.1.8 ปฏิบัติตามหลักศีลธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยนั้น ทุกคนจะต้องมีหลักศีลธรรมประจำใจเป็นบรรทัดฐาน ไม่ล่วงละเมิดศีลธรรม เช่น ไม่ลักขโมยของผู้อื่น

1.1.9 ยึดมั่นในวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เป็นการควบคุมให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สมาชิกในสังคมประชาธิปไตยทุกคนจึงควรยึดมั่นในวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ดีงามเป็นการรวมความสามัคคีของกลุ่มเป็นรากฐานสำคัญส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย

1.2 หน้าที่ของพลเมืองดีของสังคม

หน้าที่เป็นภารกิจที่บุคคลต้องกระทำเพื่อสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เมื่อเกิดมาเป็นคนและค่าของคนอยู่ที่การปฏิบัติหน้าที่ โดยมีความรับผิดชอบเป็นหัวใจสำคัญ และต้องสอดคล้องกับบทบาททางสังคมที่แต่ละบุคคลดำรงอยู่ หน้าที่จึงเป็นภารกิจที่จะต้องกระทำเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งอาจเป็นหน้าที่ตามหลักศีลธรรม กฎหมาย หรือ

จิตสำนึกที่ถูกต้องเหมาะสม หน้าที่ที่เป็นภารกิจของพลเมืองดีโดยทั่วไป การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหลักธรรม เป็นหน้าที่ของพลเมืองดีพึงปฏิบัติ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างถูกต้องและมีความสุขในผลประโยชน์ร่วมกันนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่แต่ละคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางของหลักธรรม ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้บุคคลกระทำดีเพราะหลักธรรมเป็นข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความถูกต้องและเป็นประโยชน์โดยไม่ต้องมีการบังคับ แต่เป็นจิตสำนึกที่ทุกคนควรตระหนักถึงความสำคัญต่อชีวิตคนและสังคมส่วนรวม กล่าวคือ ผู้ที่ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมย่อมเป็นผู้มีจิตใจสูง การฝึกฝนให้ตนมีคุณธรรมจึงเป็นการกระทำที่ต้องใช้ความอดทนจึงน่าจะเป็นหนทางให้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถูกต้อง การร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการสร้างสังคมแห่งคุณธรรมจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากสภาพสังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมของการแข่งขันทางวัตถุนิยมจนอาจลืมหองทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานของการสร้างสันติภาพในสังคม

1.3 จริยธรรมของการเป็นพลเมืองดี

คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ความดีที่ควรประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คุณธรรม จริยธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ได้แก่

1.3.1 ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หมายถึง การตระหนักในความสำคัญของความเป็นชาติไทย การยึดมั่นในหลักศีลธรรมของศาสนา และการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

1.3.2 ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การยึดมั่นในการอยู่ร่วมกันโดยยึดระเบียบวินัย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

1.3.3 ความกล้าทางจริยธรรม หมายถึง ความกล้าหาญในทางที่ถูกที่ควร

1.3.4 ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคม โดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน

1.3.5 การเสียสละ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคม โดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน

1.3.6 การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานตรงตามเวลาที่ได้รับมอบหมาย

1.4 หน้าที่พลเมืองตามแนวทางพุทธศาสนาประกอบด้วยคุณธรรม 3 ประการ คือ

1.4.1 **คารวธรรม** หมายถึง การมีความเคารพซึ่งกันและกัน การประพฤติตนเป็นผู้มีคารวธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1.4.1.1 เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้สูงอายุ เคารพครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพ

1.4.1.2 เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ

1.4.1.3 เคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนา ไม่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เป็นต้น

1.4.1.4 เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจ และไตร่ตรองก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ และไม่ควรมีถือความคิดเห็นของตนว่า ถูกเสมอไป

1.4.1.5 เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ

1.4.2 สามัคคีธรรม หมายถึง การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1.4.2.1 ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ

1.4.2.2 ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

1.4.2.3 ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

1.4.2.4 ร่วมกันปรับปรุง มีการแก้ไข พัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ

1.4.2.5 ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

1.4.3 ปัญญาธรรม หมายถึง การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1.4.3.1 มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น

1.4.3.2 ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมาใช้ตัดสินปัญหา

1.4.3.3 แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ

1.4.3.4 รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล

1.4.3.5 รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผล และสติปัญญา เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับฟัง ไม่ใช่ใช้อารมณ์มาเป็นตัวตัดสินปัญหา

ความสำคัญของคุณธรรม และจริยธรรมที่กล่าวมานี้ ประเด็นที่สำคัญก็คือ สามารถลดปัญหา และขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติได้ เมื่อทุกคนประพฤติปฏิบัติตนดีแล้ว อุบาสรรค ศัตรู ภัยอันตราย ก็จะหมดสิ้นไป ผู้คนมีแต่ความรักต่อกัน สังคมมีแต่ความสงบ และประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรือง

1.5 หลักการที่เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของการเป็นพลเมืองดี ได้แก่

1.5.1 ยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย อุดมการณ์ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบความคิด ทางการเมืองที่มีความเชื่อ ความศรัทธาในแนวทางประชาธิปไตย โดยยึดหลักการที่สำคัญคือ

1.5.1.1 ความมีเหตุผลในสังคมประชาธิปไตย โดยไม่นิยมใช้อำนาจเผด็จการในการปกครอง เพราะเชื่อว่าประชาชนเป็นผู้มีเหตุผล เมื่อมีความขัดแย้งก็ควรใช้เหตุผลที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วย ฝ่ายที่เสียงข้างน้อยก็ต้องยอมรับด้วยความเคารพ

1.5.1.2 การมีสิทธิและเสรีภาพ สิทธิเสรีภาพเป็นหัวใจสังคมประชาธิปไตยที่ทำให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตตามศักยภาพอย่างเต็มที่เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมโลก โดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

1.5.1.3 ความเสมอภาคของโอกาส โดยธรรมชาติแล้วคนเราไม่มีความเสมอภาคมาแต่กำเนิด แต่ความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่อยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันตามวิถีประชาธิปไตย ความเสมอภาคจำแนกได้ 4 ประการ คือ

- ความเสมอภาคทางการเมือง หมายถึง การมีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสมอภาคกัน เช่น มีสิทธิในการเลือกตั้งเมื่ออายุครบเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด การลงคะแนนเสียงของแต่ละคนจะมีค่าเท่ากัน เป็นต้น

- ความเสมอภาคทางกฎหมาย หมายถึง บุคคลจะได้รับความคุ้มครองจาก กฎหมายโดยเท่าเทียมกันในการกระทำความผิด การลงโทษ และการได้รับเหตุอันควรปรานีซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน

- ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ หมายถึง ความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะเลือก ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ และมีสิทธิได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมกัน

- ความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ในสังคมประชาธิปไตย คนทุกคนที่เกิดมา ต้องได้รับการเคารพว่า ในความเป็นคนนั้นมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ไม่ถูกละเมิดหรือเหยียดหยามใคร แม้จะต่างในถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ ศาสนา สภาพกาย สถานภาพ และความคิดเห็นทางการเมืองก็ตาม

1.5.2 ภารดรภาพ คือ ความรัก ความเคารพ เห็นอกเห็นใจ สามัคคีกัน จึงถือได้ว่าภารดรภาพเป็นฐานที่เอื้อให้การใช้เสรีภาพและความเสมอภาคเกิดความงอกงาม ถ้าไม่มีภารดรภาพแล้วสังคมจะเกิดการแก่งแย่งและแยกกัน ความมีเสรีและเสมอภาคจะไม่มีผลต่อการปฏิบัติตนในสังคม จะเห็นได้ว่าอุดมการณ์ประชาธิปไตยมีหลักยึดมั่นที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความเสมอภาคและเสรีภาพเพราะถ้าขาดเสรีภาพแล้ว ความเสมอภาคย่อมไร้ความหมาย เพราะเมื่อมนุษย์มีความเสมอภาคกันแล้วย่อมมีสิทธิที่จะพัฒนาและใช้ความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน หลักการทั้งสองประเภทนี้จึงกลายเป็นอุดมคติที่คอยจูงใจให้มนุษย์พยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้สังคมที่ตนอาศัยอยู่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

1.5.3 การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำในสังคมประชาธิปไตยควรเป็นผู้มีวิถีชีวิตในแนวทาง ประชาธิปไตย คือ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว มีความกล้าเพื่อปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของคนส่วนใหญ่โดยไม่หวั่นไหวในสถานการณ์ต่างๆ

1.5.4 การเคารพซึ่งกันและกัน การเคารพและให้เกียรติกันมีความสำคัญต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยต้องไม่คิดว่าตนเองเหนือกว่าหรือสำคัญกว่าผู้อื่น เมื่อเราให้เกียรติผู้อื่น ผู้อื่นย่อมให้เกียรติเรา ดังนั้นคนเราควรเคารพกันในความเป็นมนุษย์และความสามารถซึ่งกันและกัน ดังนี้

1.5.4.1 เคารพในการเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีและมีความเท่าเทียมกันตามสิทธิของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยให้โอกาสแก่ทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติหรือแบ่งชนชั้น เพราะประชาชนทุกคนเป็นสมาชิกของสังคมเช่นเดียวกัน

1.5.4.2 เคารพในความสามารถ แม้ทุกคนจะมีสิทธิโดยธรรมชาติเท่าเทียมกัน แต่ต่างกันในเรื่องความอดสาหัส บากบั่น และความสามารถ ซึ่งเป็นผลให้มีฐานะและความมั่งคั่งกว่าผู้ที่มีชีวิตอย่างสมถะ รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้อันหลากหลายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การเคารพในความสามารถของผู้หนึ่งจึงเป็นบุคลิกของผู้มีน้ำใจประชาธิปไตยที่ควรปลูกฝังอย่างยิ่ง

1.5.5 การตกลงกันอย่างมีสันติวิธี การอยู่ร่วมกันในสังคมหมู่มาย่อมมีความขัดแย้งกัน และมีความเห็นไม่ตรงกันซึ่งถือเป็นเรื่องธรรมดา เนื่องจากบุคคลมักเชื่อมั่นในความคิดเห็นของตน และต้องการเอาชนะผู้อื่น แต่ปรัชญาประชาธิปไตยโดยพื้นฐาน จะไม่ปรารถนาให้มีการใช้กำลังและเอาชนะกันด้วยวิธีการที่รุนแรง ควรตกลงกันอย่างสันติวิธี มีการประนีประนอม และอดกลั้นเมื่อมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเพื่อประสานประโยชน์ร่วมกัน

1.5.6 การดำเนินชีวิตอย่างเสรีภาพ โดนอยู่ภายใต้กฎหมายและไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐ ในสังคมประชาธิปไตยบุคคลย่อมมีอิสรภาพในการดำเนินชีวิตตามที่ตนต้องการ โดยไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนอื่นโดยเฉพาะเสรีภาพที่เป็นปัจเจกชน เพราะในการดำเนินชีวิตแต่ละคนย่อมพยายามคัดเลือกสิ่งที่ดีที่คิดว่าเหมาะสมแก่ตนที่สุด สังคมไม่มีสิทธิเข้าไปกำหนดแนวทางชีวิตให้กับปัจเจกบุคคลซึ่งปัจเจกที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต และการที่สังคมเปิดโอกาสให้บุคคลมีโอกาสเลือกย่อมเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังคมที่ปิดกั้นเสรีภาพส่วนบุคคลย่อมยากที่จะเจริญก้าวหน้า

1.6 คุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญมีอยู่ 8 ประการ ดังนี้

1.6.1 การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คุณธรรมข้อนี้เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างยิ่งเพราะสังคมจะดำรงอยู่ได้ และสามารถพัฒนาให้มีความสมบูรณ์เจริญก้าวหน้าได้ ถ้าคนในสังคมยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเสมอ

1.6.2 การรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และเคารพในมติของเสียงส่วนมาก คุณธรรมข้อนี้มีความสำคัญมากต่อสังคม เพราะสมาชิกในสังคมมักจะมีความคิดเห็นในปัญหาต่างๆ ของสังคม แลแนวทางการแก้ไขปัญหาคิดแตกต่างกัน จึงจำเป็นที่จะต้องใช้เสียงข้างมากเพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นๆ แต่ทั้งนี้เสียงส่วนมากก็ต้องเคารพความคิดเห็นของเสียงส่วนน้อยและไม่ถือว่าเสียงส่วนน้อยเป็นฝ่ายผิด จึงจะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสันติ

1.6.3 การมีระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในระเบียบวินัย ควบคุมตนเองได้ ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า ตัวอย่างเช่น นักเรียนมีหน้าที่เรียนก็ตั้งใจเรียนให้ดีที่สุด ก็จะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน หรือข้าราชการทำหน้าที่รับใช้ประชาชนอย่างดีที่สุด ก็ย่อมจะทำให้ข้าราชการผู้นั้นประสบความสำเร็จในชีวิตราชการ เป็นต้น

1.6.4 ความซื่อสัตย์สุจริต ถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่เบียดบังทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน หรือถ้าเป็นข้าราชการก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต ไม่ทำการทุจริต สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสันติสุขและเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ

1.6.5 ความกล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง สังคมทุกสังคมต้องการให้มีการแสดงความคิดเห็นเป็นในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น ถ้าสมาชิกในสังคมมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์อยู่เสมอๆ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้

1.6.6 ความสามัคคี หมายถึง ความรักใคร่กลมเกลียวและความร่วมมือกันทำงาน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังคำกล่าวที่ว่า “สามัคคี คือ พลัง” ดังนั้น ถ้าประชาชนไทยมีสามัคคี ไม่แตกแยก ร่วมแรงร่วมใจทำงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติ ประเทศชาติก็จะมีแต่ความเข้มแข็งเป็นที่เคารพและเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ รวมทั้งจะทำให้สถาบันประชาธิปไตยมีความมั่นคงตลอดไปด้วย

1.6.7 ความละเอียดและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว ถ้าสมาชิกในสังคมมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วแล้ว สิ่งไม่ดีไม่งามต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ถ้านักการเมืองมีความซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ของส่วนเป็นสำคัญมีความละเอียดและเกรงกลัวในการกระทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งามต่างๆ ก็จะทำให้ประชาชนมีความศรัทธาในตัวนักการเมืองและในสถาบันการเมืองการปกครองมากขึ้น อันจะยังผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

1.6.8 การส่งเสริมให้คนดีปกครองบ้านเมือง และควบคุมไม่ให้คนไม่ดีมีอำนาจระบอบการปกครองของประเทศจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เมื่อได้คนดีมีความรู้ความสามารถมาช่วยกันปกครองบ้านเมือง ดังนั้น ในการเลือกตั้งผู้แทน ประชาชนควรเลือกคนดีให้ไปทำหน้าที่แทนตน เพราะถ้าเราได้ผู้แทนที่ดี เราจะได้รัฐบาลที่ดี อันจะยังผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.7 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในสังคมไทยและสังคมโลก

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น จึงไม่สามารถกระทำตามใจตนเองได้ ดังนั้นสังคมต้องมีกฎเกณฑ์และกติกากำหนดเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยนับเป็นแนวทางอารยประเทศนำไปประพฤติปฏิบัติจนทำให้พลเมืองในประเทศนั้น ๆ มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยให้ยั่งยืน การพัฒนาบุคคลให้มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นพื้นฐานของความคิดที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เชื่อในคุณค่าและเกียรติภูมิของตนและผู้อื่นยึดมั่นในหลักความเสมอภาคและเสรีภาพซึ่งมีแนวทางเพื่อนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1.7.1 ด้านความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ความรู้ความเข้าใจในหลักการของประชาธิปไตยเกี่ยวกับเสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ สิทธิและหน้าที่ของตน สิ่งเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดแนวทางในการนำไปประพฤติปฏิบัติวิถีชีวิตจริง

1.7.2 ด้านจิตใจ ปลุกฝังให้พลเมืองยึดมั่นในอุดมการณ์ของประชาธิปไตย คือ มีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา ความมีเหตุผล และความสามารถของมนุษย์ อิสรภาพ เสรีภาพ โดยยึดมั่นในความถูกต้อง

1.7.3 ด้านพฤติกรรม คือ ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในหลักการระเบียบ กฎ กติกาของสังคม รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขต มีวินัยในตนเอง ไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

การพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาตนเองด้านการศึกษา เพราะการศึกษาช่วยให้คนมีระบบในการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล สามารถตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์และเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตย คือ เสรีภาพในการพูดและการกระทำใด ๆ ตามที่บุคคลปรารถนาตราบใดที่ไม่ล่วงล้ำสิทธิผู้อื่น บุคคลควรมีอิสระที่จะแสดงตนตามความรู้ความสามารถ ซึ่งสังคมจะต้องให้ความเสมอภาค ความไว้วางใจ ความเคารพ และให้การสนับสนุนให้บุคคลมีสิทธิในการตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง

1.8 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย

การที่พลเมืองในสังคมมีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย ย่อมสะท้อนออกมาจากวิถีการดำเนินชีวิตและการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งถือเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประชาธิปไตยแบบยั่งยืน และนำไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ ซึ่งวิถีชีวิตประชาธิปไตยเป็นรากฐานหลักของประชาธิปไตย เพราะจะเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังอยู่ในความคิด ความเชื่อ อันที่จะผลักดันออกมาเป็นการกระทำของพลเมือง ได้แก่

1.8.1 การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเป็นไปอย่างมั่นคงและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมนั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ไปจนถึงระดับจังหวัด และระดับประเทศ โดยสามารถมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

1.8.1.1 การใช้สิทธิในการเลือกตัวแทนระดับต่าง ๆ นั้น ผู้มีจิตสำนึกประชาธิปไตยย่อมไม่ละเลยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง เพราะเป็นการคัดเลือกตัวแทนให้ไปทำหน้าที่แทนประชาชน

1.8.1.2 การลงสมัครรับเลือกตั้งและเข้าร่วมดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองในระดับต่าง ๆ ถ้าได้ตัวแทนบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้ที่มีบุคลิกภาพการเป็นผู้นำในระบอบประชาธิปไตย ย่อมเป็นผลดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

1.8.1.3 การแสดงความเห็นสนับสนุน คัดค้าน หรือเสนอแนะต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และมีใจเป็นธรรมซึ่งในสังคมประชาธิปไตยต้องการบุคคลที่กล้าแสดงความคิดเห็นในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเรื่องอื่น ๆ เพื่อเป็นทางเลือกในการตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ

1.8.1.4 การให้ความร่วมมือในกิจกรรมของส่วนรวม ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยส่วนรวม เนื่องจากสังคมประกอบด้วยคนหมู่มากที่ชอบประพฤติ ปฏิบัติตามใจชอบเพื่อประโยชน์แห่งตนและพวกพ้อง ดังนั้นการปฏิบัติตามกฎหมายจะช่วยให้เกิด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคม

1.8.2 การยอมรับในเสียงข้างมากและเคารพในเสียงข้างน้อย เนื่องจากการปกครองใน ระบบประชาธิปไตยถือว่าทุกคนมีอำนาจในการปกครองโดยเท่าเทียมกัน ดังนั้นการตัดสินใจ ปัญหา ต่าง ๆ จึงต้องทำตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ ซึ่งฝ่ายข้างน้อยต้องให้การยอมรับและปฏิบัติ ตามด้วยความเต็มใจ ในขณะที่เดียวกันฝ่ายข้างมากต้องยอมรับฟังเหตุผลและความจำเป็นของฝ่าย ข้างน้อย ซึ่งในบางครั้งฝ่ายข้างมากก็ต้องยอมสละประโยชน์ของตน หากเห็นว่าความต้องการของ ฝ่ายข้างน้อยเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเร่งด่วน

1.8.3 การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สังคมใดที่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวมสูงย่อมมีแต่ความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุข สังคมไม่รุ่งนวย เพราะสมาชิกในสังคมนั้น มีความรับผิดชอบมีคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตใจที่เสียสละเพื่อส่วนรวม เช่น การเสียภาษีตรง ตามเวลา การบริจาคเพื่อบำรุงสาธารณสมบัติ และการช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

1.8.4 การมีวินัย วินัยเป็นสิ่งสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยถือเป็นหลักการ ปกครองตนเองซึ่งพลเมืองทุกคนควรถือปฏิบัติ เช่น การไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม การซื้อตรง ต่อหน้าที่ การปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม การปฏิบัติตามประเพณีอันดีงามของสังคม

สรุป

พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมของสังคมไทย เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทุก สังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึงความมีร่างกายจิตใจดี คิดเป็น ทำเป็น แก้ไข ปัญหาได้ มีประสิทธิภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับ ประเทศชาติและการเป็นพลเมืองดีนั้นย่อมต้องการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคมที่มีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอีกด้วย เพื่อการพัฒนาสังคมให้ ยั่งยืน ความเชื่อ และหลักคำสอน ของแต่ละศาสนา เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต ของคนในสังคม และมี บทบาทอย่างมาก ต่อความคิด และการกระทำในการ ดำเนินชีวิตประจำวัน และการแก้ไขปัญหา ชีวิต ของแต่ละบุคคล ทั้งระดับบุคคล และระดับสังคมศาสนาทุกศาสนา สอนให้คนเป็นคนดี สอนให้ มีความรัก ความสามัคคี เมตตา เอ็นดู เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ และแม้แต่สัตว์เดรัจฉาน ทั้งหลาย เนื่องจาก แรงศรัทธาในศาสนาทั้งสิ้น ศาสนาใหญ่ ๆ ในโลก เช่น พุทธศาสนา ศาสนา คริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น ล้วนมีความสำคัญต่อชีวิต ความเป็นอยู่ ของผู้ที่เป็นศาสนิกชน ของศาสนานั้น ๆ และต่อความเจริญมั่นคง ความเสื่อมถอย ของสังคม และชุมชนเป็นอย่างมาก ดังนั้นการเป็นพลเมืองดีจึงยึดตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญเพื่อให้คนต่างศาสนาอยู่ร่วมกัน ใน สังคมอย่างสงบสุข ทุกคนจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับ หลักธรรมคำสอน และความเชื่อของ ศาสนาอื่น ๆ ด้วย เพื่อเป็นพื้นฐาน ในการศึกษาทำความเข้าใจ ในความแตกต่าง ทางสังคม

วัฒนธรรม และพฤติกรรม ของผู้ที่นับถือศาสนานั้น ๆ เพื่อการปรับตัว อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน ในชุมชน และสังคมรวมทั้งในโลกนี้

เอกสารอ้างอิง

ชาญวิทย์ ปรีชาพานิชพัฒนา. **กฎหมาย สังคมและวัฒนธรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/janisataprombut/1-sangkham-thiy/10-bthbath-hnathi-khxng-Phlmeuxng-di-thi-sakhay> [ม.ป.ป].

พระกัญจน์ กนตธมโม (แสงรุ่ง). **การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/thesiscontent_desc.php?ct=1&_id=2268 [3 ก.พ. 2560].

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. **บัญญัติ 10 ประการของผู้ใหญ่ที่สังคมไทยพึงประสงค์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/passwon/2007/10/06/entry-1> [6 ตุลาคม 2550].

พระอัครเดช ญาณเตโช. **หน้าที่พลเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58\(500\)/page2-5-58\(500\).html](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58(500)/page2-5-58(500).html) [ม.ป.ป].

सानียา. **หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://saneeya01.wordpress.com> [25 ต.ค. 2557].

การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

A Guideline Of Dhamma Application For Solving The Problems Of Alcoholic
Drinking Of People In Accordance With The Project Of Five Precepts Villages,
Maung District, Nongkhai Province

สมเดช นามเกตุ* เจษฎา มุลยาพอ** บุญส่ง ลินธุนอก***

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของประชาชน ตามโครงการหมู่บ้านศีล 5 อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดื่มสุรา และผลกระทบจากการดื่มสุรา ในจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อศึกษาหลักธรรม ในพระพุทธศาสนา เพื่อประยุกต์ใช้ในแก้ปัญหาการดื่มสุราในจังหวัดหนองคาย และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม และรายงานผลการวิจัยโดยใช้วิธีเชิงพรรณนาวิเคราะห์

การวิจัยพบว่า ปัญหาการดื่มสุราเกิดจากระดับตั้งแต่วัยเด็ก และเยาวชนตลอดถึงประชาชนทั่วไปและมีผลกระทบต่อชีวิตทุกระบบ โดยเริ่มจากปัญหาส่วนตัวของบุคคลที่ดื่มสุรา เช่น การสูญเสียทรัพย์สินสมบัติและเงินทอง โดยไม่ได้รับประโยชน์ใดๆ และก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ เป็นต้น และก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตในขณะที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งดำรงอยู่ในครอบครัวตกอยู่ในห่วงอบายมุข มันอาจกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในครอบครัว และความสุขภาพในครอบครัวก็จะลดน้อยถอยลง และก่อให้เกิดภัยอันตรายอันใหญ่หลวงจนถึงขั้นทำลายความมั่นคงระบบของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือการปกครอง ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมอันใหญ่หลวงในอนาคต

สถานการณ์และปัญหาการดื่มสุราในจังหวัดหนองคายมีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างรุนแรง เช่น ดื่มสุราแล้วขับรถ และอาจจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุย่อมมีผลกระทบต่อตนเองและคนอื่น หรือ ดื่มสุราแล้วก่อการทะเลาะวิวาททำร้ายซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปัญหาอย่างรุนแรง และเป็นการทำลายสังคมที่ดีงาม ถ้าหากพิจารณาถึงสังคมสุราที่เกี่ยวข้อง อาจจะมองเห็นได้ว่า สังคมตามที่

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

*** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กล่าวมาแล้วนั้น ก็เป็นสังคมที่ไร้ค่า ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมไทยนับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่รักษาศีล 5 เป็นพื้นฐาน คือ ศีล 5 ได้ระบุไว้ว่า การงดเว้นจากการดื่มสุราเป็นศีลข้อที่ 5 อย่างไรก็ตามการดื่มสุราทำให้เกิดความโศกเศร้าเพราะพิษแห่งสุรา ข้อนี้ถือว่า เหล้าเป็นอันตรายต่อชีวิตหรือผู้ที่ดื่มสุรายอมไม่รักตัวเอง หรือว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้มีอิทธิพลต่อจิตใจของเขา จากสถานการณ์ที่กล่าวมาแล้ว การดื่มสุราในสังคมไทยทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาการดื่มสุราในสังคมไทยอย่างจริงจัง

แนวทางการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาการดื่มสุราของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย ก็คือ การรักษาศีล 5 อย่างจริงจัง คือสมาทานศีลข้อที่ 5 อันได้แก่ การงดเว้นจากการดื่มสุรา อย่างเด็ดขาด โดยตระหนักว่า การดื่มสุราเป็นอันตรายต่อสุขภาพและอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุอย่างรุนแรงต่อชีวิต

Abstract

The purposes of this research entitled “ the solution of alcoholic drinking problems of the people in accordance with the project of the Five Precepts preserving villages in Maung District, Nongkhai Province” were; 1) to study the condition of alcoholic drinking problems and the impact from the alcoholic drinking in Nongkhai Province 2) to study the principle of Dhamma in Buddhism in order to apply it for the solution of alcoholic drinking problems in Nongkhai Province and 3) to study the guideline of applying the principle of Dhamma in Buddhism for the solution of the alcoholic drinking problems of people in accordance with the project of the Five Precepts preserving villages in Nongkhai Province. This research was the qualitative research and the data were collected from the field study and to report the results of research by using the descriptive analysis analyzed by using the descriptive analysis.

The results of research were found that the alcoholic drinking problems occurred from the level of children and the youth until to the general people and impacted on the way of life in all systems by beginning from personal problems of the drinkers such as to lose the property and money without any benefit and cause the diseases in their health etc. and impact on their ways of life while any person in their families falling into the cause of ruins. It may disturb the economic system in their families and their happiness in their families decreases and cause the great peril to destroy the sustainability of the social system no matter whether the economic aspect, politic or governing , it may result in the great social problems in the future.

The condition and the alcoholic drinking problems in Nongkhai Province impacted Thai society seriously such as to get drunk in driving a car and it may cause an accident to impact on oneself and others or to get drunk and create the quarrel to trouble each other. It causes the serious problems and ruins the Thai good society. If we consider as the related alcoholic society, it may be seen that the society as mentioned is the worthless society. The majority of people in Thai society believe in Buddhism and they preserve the Five Precepts as basic, that is, the Five Precepts identifying that to abstain from alcoholic drinking is the item of Fifth precept. Any way, it creates the sorrow because of the alcohol. That is considered that the alcohol is dangerous for life or person who drinks alcohol does not love himself or Buddhism does not influence on his heart. From the mentioned situation, the alcoholic drinking in Thai society make the researchers get interested in studying the alcoholic drinking problems in Thai society seriously.

The guideline of applying the principle of Dhamma in Buddhism for solving the alcoholic drinking problems of people in accordance with the project of the Five Precepts preserving village in Nongkhai Province by practicing the Five precepts seriously, that is, to undertake the Fifth precept namely to abstain from drinking alcohol absolutely by realizing that drinking alcohol is dangerous for one's health and it might cause the serious accident for one's life.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมปัจจุบัน เราจะได้รับข่าวสารจากสื่อสารต่างๆ ในด้านลบที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของสังคมซึ่งความรุนแรงมากขึ้นจากอดีตและมีแนวโน้มที่จะทวี ความรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น มีหลายรูปแบบ มีความสลับซับซ้อนและมีจะรุนแรงที่แตกต่างกันไป เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชัน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศ ปัญหาเรื่องโรคเอดส์ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่มีความกระทบกับคนส่วนใหญ่ในสังคม และทุกคนไม่ยอมให้มันเกิดขึ้น แต่ทุกคนก็เห็นว่ามันสามารถแก้ไขได้ด้วยการกระทำร่วมกัน ส่วนความซับซ้อนและความรุนแรงของปัญหานี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว ความไร้ระเบียบของสังคมที่นับวันเพิ่มขึ้น ความเบี่ยงเบนของพฤติกรรมที่มีความรุนแรงไปจากมาตรฐานของสังคมดั้งเดิม เช่นการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง จากสังคมเกษตรกรรมเองเป็นสังคมอุตสาหกรรม แล้วพัฒนาเป็นสังคมเทคโนโลยีเป็นลำดับ กอปรกับการเพิ่มขึ้นของประชากร การอพยพแรงงาน การย้ายถิ่นทั้งภายในและระหว่างประเทศอย่างไร้พรมแดน จนทำให้มีการขยายเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว บรรทัดฐานของสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามยาเสพติด ปัญหาความ

รุนแรงในสังคม ปัญหาโจรผู้ร้าย ปัญหาการแก่งแย่งทรัพย์สินสมบัติของกันและกัน เป็นต้น ส่วนใหญ่การทำ ความเหล่านี้จะมาจากปัญหาการเสพสุรายาเมาเป็นเบื้องต้น ก่อนจะลงมือปฏิบัติการในเรื่องใดๆ ปัญหา ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ในวันจะมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกวัน จนกลายเป็นปัญหาที่จะแก้ได้ยาก ปัญหาที่ กล่าวถึงนี้ล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากการละเมิดศีล 5 ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ของมนุษย์ชาติตาม หลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา (อมร อำไพรุ่งเรือง, 2554: 1)

ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก แต่ก็มีประชาชน บางส่วนนิยมชมชอบในการประพาศติศีลข้อที่ 5 คือ การดื่มสุราเมรัยซึ่งถือว่าเป็นยาเสพติดเป็น อาจिन บางคนก็ยังถือว่าการดื่มสุรามีผลดีต่อชีวิต ก็ดื่มต่อไป บางคนเห็นว่าการจัดการดื่มสุราเป็น ผลดีต่อชีวิตตนเองและครอบครัว ดังที่มีผลรายงานจากเอแบคโพลด์ ได้ศึกษาสำรวจเรื่อง ประเมินผลการรณรงค์ “งดเหล้าเข้าพรรษา” เมื่อปี พ.ศ. 2551” กรณีศึกษาประชาชนอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ในเขตกรุงเทพมหานครและใน 23 จังหวัดทั่วประเทศได้ชี้ให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ บอกว่า การเลิกเหล้าเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายได้จริงถึงร้อยละ 54.3 หากประชาชนเลิกได้อย่าง จริงจัง จะทำให้มีเงินเหลือใช้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นถึงร้อยละ 75.4 และช่วยลดปัญหา สังคมในด้านต่างๆได้เช่น ความรุนแรงและอุบัติเหตุให้ท้องถนนได้ร้อยละ 66.2 (พระครูสุเมธธรรม ชาติดา (สายัน บวบชม), 2553:4)

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงโทษแห่งการดื่มสุราไว้ในสัพ พหุสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย การดื่มสุรา และเมรัยที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมदानวยผลให้ไปเกิดในนรก อานวยผลให้ไปเกิดใน กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน อานวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งการดื่มสุราและเมรัยอย่างมากที่สุด อานวยผลให้เป็นผู้วิกลจริตแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์”(องอฎฐก. (ไทย) 23/40/302)

พุทธประสงค์ดังกล่าวนี้ ต้องการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบ หรือผลสะท้อนที่จะได้รับในภพ หน้า ซึ่งมีผลร้ายแรงตั้งแต่เข้าสู่สุรา แม้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ยังคงกลายเป็นคนบ้าไร้สติ นั่นคือผล กระทบของการดื่มสุรา จะต้องประสบกับหลักกรรมในทางพระพุทธศาสนา อันเป็นผลกระทบข้ามภพ ข้ามชาติ และผลที่บุคคลจะได้รับในปัจจุบันคือ ในช่วงชีวิตในชาตินี้ ยังมีผลกระทบทุกแห่งหน ซึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า เป็นทางแห่งอบายมุข คือทางแห่งความเสื่อม มีผลที่เกิดขึ้นทันตา ดังที่ พระองค์ตรัสไว้ในสังคาลสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค คือ (1) เสียวทรัพย์ทันตาเห็น (2) ก่อการทะเลาะ วิวาท (3) เป็นบ่อเกิดแห่งโรคภัย (4) เป็นเหตุเสียชื่อเสียง (5) เป็นเหตุไม่รู้จักร่างกาย (6) เป็นเหตุทอน กำลังปัญญา(ที.ปา. (ไทย) 11/248/202-203)

ปัจจุบันรัฐบาลมองเห็นผลกระทบจากปัญหาสุขภาพของประชากรบางส่วน ที่ถือว่าเป็น ส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งปัจจุบันได้รุกคืบหน้าเข้าสู่กลุ่มเสี่ยงใหม่คือกลุ่มวัยรุ่น วัยกำลังศึกษาเล่า เรียน โดยรัฐมองเห็นว่า ผลการดื่มสุราของประชากรไทยนั้น ก่อให้เกิดโรคภัยต่างๆไม่ว่าจะเป็นโรค พิษสุราเรื้อรัง โรคหัวใจ เป็นต้น จึงได้วางแผนลงทุนด้านสุขภาพ พ.ศ. 2553-2556 ภายใต้แผนฟื้นฟู เศรษฐกิจระยะที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบสุขภาพให้มีศักยภาพและขีดความสามารถ รองรับสถานการณ์ปัญหาสุขภาพที่สำคัญ อันนำไปสู่ความมีสุขภาพดีของประชาชน เป็นสังคมแห่ง

สุขภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ประเทศได้(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) เพื่อเกื้อหนุนต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่มุ่งเน้นไปที่การเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้ปรับตัวพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ถ้าหากคนหรือบุคลากรของชาติหมกมุ่นอยู่กับอบายมุข ก็จะเกิดผลเสียต่อการพัฒนาประเทศที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงและยั่งยืน

สรุปได้ว่า สภาพปัญหาการดื่มสุรา ที่ก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ระดับเด็กและเยาวชนจนกระทั่งประชาชนโดยทั่วไป ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตสังคมทั้งระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ปัญหาส่วนตัวของผู้ดื่มเอง เช่น ก่อให้เกิดการเสียวทรัพย์สินเงินทอง โดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และก่อให้เกิดโรคร้ายต่อสุขภาพร่างกาย ของตัวเองเป็นต้น และยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ในขณะที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งภายในครอบครัวตกอยู่ในห้วงอบายมุขย่อมทำให้ระบบเศรษฐกิจครอบครัวผันผวน ความสุขภายในครอบครัวก็จะลดน้อยถอยลงไป ส่งผลให้เกิดเป็นมหันตภัยคอยบั่นทอนความมั่นคงของระบบสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ก่อให้เกิดเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดื่มสุราและผลกระทบจากการดื่มสุราในจังหวัดหนองคาย
- 2 เพื่อศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาแก้ไขปัญหาการดื่มสุราในจังหวัดหนองคาย
- 3 เพื่อศึกษาแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาแก้ปัญหาการดื่มสุราของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยการจัดลำดับการดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจรวบรวมข้อมูล

1.1 การดำเนินการออกแบบการวิจัย ประกอบด้วย

(1) การศึกษาทบทวนเอกสาร

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

(2) ยกร่างกรอบแนวความคิดกระบวนการวิจัย

(3) สัมภาษณ์ประเด็นที่สำคัญ

(4) วิเคราะห์สรุปข้อมูล

1.2 วิธีการวิจัย

(1) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ในการศึกษาให้เห็นขั้นตอนและกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์ของการแก้ปัญหาการดื่มสุราของคนในสังคมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

(2) สอนทากลุ่ม และสัมภาษณ์ประเด็นที่ได้กำหนดไว้

(3) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่สำคัญ หลังจากการสอนทากลุ่ม เพื่อศึกษาความคิดเห็นของแต่ละคน

1.3 คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์ โดยวิธีเจาะจง (purposive Sampling) โดยแบ่งกลุ่มที่จะสัมภาษณ์ดังนี้ กลุ่มพระสงฆ์ 10 รูป กลุ่มผู้นำชุมชน 10 คน กลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น 10 คน กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง 10 คน กลุ่มบุคคลที่ดื่มสุรา 10 คน รวม 50 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structural Interviews) เครื่องมือประกอบในการเก็บข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพ

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 จัดเรียงเรียงข้อมูลต่างๆที่ได้จากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องและภาคสนาม แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้

3.2 วิเคราะห์และตีความข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหมด เพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษาและการตรวจสอบความถูกต้อง

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ ข้อโดยจำแนกประเด็นข้อมูลตามความเหมาะสม แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลสังเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา

ขั้นที่ 5 เขียนรายงาน

คณะผู้วิจัย สร้างแบบสัมภาษณ์เอง และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อน เพื่อความถูกต้องเชิงเนื้อหาและโครงสร้าง ก่อนจะนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย แล้วเขียนรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์ และจัดทำเป็นรูปเล่มแล้วนำเสนอต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับความรู้และได้ทราบสภาพปัญหาการดื่มสุราในสังคมไทย
2. ได้รับความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการดื่มสุราต่อสังคมไทย

3. ได้แนวทางในการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ในการแก้ปัญหาการตีมีสุราของชุมชน ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย

ตามหลักอิทธิบาท การตีมีสุราจัดได้ว่ามีผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทั้งผลกระทบต่อบุคคลผู้ตีมี ครอบครัวยุวมชน และระดับประเทศ ในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาอันส่งผลกระทบต่อผู้ตีมีสุรานั้นมีมากมายหลายประการ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักการไว้เพื่อยุติปัญหาได้ โดยการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเยียวยา คณะผู้วิจัยได้นำหลักธรรมขั้นพื้นฐานแห่งชีวิต ที่สามารถลดระดับปัญหา และสามารถนำไปเป็นทางออกจากปัญหาการตีมีสุราของปัจเจกบุคคลกลายเป็นบุคคลต้นแบบ เป็นตัวอย่างของบุคคลอื่น ด้วยหลัก 3 ประการคือ หลักอบายมุข หลักเบญจศีล หลักสติสัมปชัญญะ ขันติโลธรรจา

1 หลักอบายมุข

อบายมุข 6 ประการ อันเป็นหนทางแห่งความเสื่อม(ที.ปา. (ไทย) 11/247/202.) อบายมุขคือทางแห่งความเสื่อมทางแห่งความพินาศ เหตุย่อเย็บแห่งโรคทรัพย์ อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความหายนะ(พระเทพเวที (ป.ส.ปยุตโต), 2539:176) นั้น คนที่จมปรักอยู่กับอบายมุขนี้ เป็นฆราวาสพวกที่จมปลัก มีความยากจน มีความเสื่อมสุขภาพอนามัย แล้วก็ยังเบียดเบียนกันอีก เพราะความหลงใหลในสิ่งที่เป็นอบายมุข (พุทธทาสภิกขุ, มปป: 7) ได้แก่

หมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือสุราเมรัย อันเป็นเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ซึ่งมีโทษ 6 ประการ คือ (1) เสียทรัพย์ทันตาเห็น(2) ก่อการทะเลาะวิวาท (3) เป็นบ่อเกิดแห่งโรคภัยต่างๆ (4) เป็นเหตุเสียชื่อเสียง (5) เป็นเหตุไม่รู้จักร่างกาย (6) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา(ที.ปา. (ไทย) 11/248/ 202-203)

การหมกมุ่นอยู่กับการเที่ยวเตร่ตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน มีโทษ 6 ประการคือ (1) ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาตัวเอง (2) ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาบุตรภรรยา (3) ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาทรัพย์ (4) เป็นที่สงสัยของคนอื่นด้วยเหตุต่างๆเช่นว่า จะเป็นขโมย (5) มักถูกใส่ร้ายป้ายสีด้วยเรื่องไม่เป็นความจริง (6) ทำให้เกิดความลำบาก มากมายหลายอย่าง(ที.ปา.(ไทย) 11/249/203) การเที่ยวดูมหรสพ มีโทษตามสถานที่ไปเที่ยวทำให้ไม่เป็นอันประกอบอาชีพการงาน มีโทษ 6 ประการ คือ (1) มีการรำที่ไหนไปที่นั่น (2) มีการขับร้องที่ไหนไปที่นั่น (3) มีการประโคมที่ไหนไปที่นั่น (4) มีเสภาที่ไหนไปที่นั่น (5) มีการบรรเลงที่ไหนไปที่นั่น (6) มีเถิดเทิงที่ไหนไปที่นั่น(ที.ปา. (ไทย) 11/250/203-204)

การหมกมุ่นอยู่ในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท มีโทษ 6 ประการ คือ (1) ชนเยื่อมก่อแวร (2) ผู้แพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ (3) เสียทรัพย์ทันตาเห็น (4) ถ้อยคำที่ให้การในศาลไม่มารณเชื่อได้ (5) ถูกมิตรอำมาตย์ดูหมิ่น (6) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย(ที.ปา. (ไทย) 11/251/204)

การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษตามลักษณะเพื่อนที่คบด้วย ดังที่กล่าวไว้ว่า เข้าฝูงกาเป็นกา เข้าฝูงหงส์เป็นหงส์ มีโทษ 6 สถาน คือ (1) เขามีนักเลงการพนันเป็นเพื่อน (2) เขามีนักเลงเจ้าชู้เป็นเพื่อน (3) เขามีนักเลงตี๋มสุราเป็นเพื่อน (4) คนลวงโลกเป็นเพื่อน (5) เขามีนโกงเป็นเพื่อน (6) เขามีโจรเป็นเพื่อน(ที.ปา. (ไทย) 11/252/2045-205)

การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน มีโทษตามอาการ 6 ประการ คือ (1) มักอ้างว่าหนาวหนักแล้วไม่ทำงาน (2) มักอ้างว่าร้อนหนัก ไม่ทำงาน (3) มักอ้างว่าเย็นมากเกินไป ไม่ทำงาน (4) มักอ้างว่ายังเข้าอยู่ไม่ทำงาน (5) มักอ้างว่าหิวเกินไป ไม่ทำงาน (6) มักอ้างว่ากรหาไม่ทำงาน เมื่อเขาพลัดเพี้ยนอยู่อย่างนี้ โศกจะยังไม่เกิด ก็จะไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วนับวันจะสูญหายไปเรื่อยๆ(ที.ปา. (ไทย) 11/253/205)

บทสรุป

การปฏิบัติต่อศีลข้อที่ 4 คือ มุสาวาทา เวมณี หมายถึง ผู้ประพฤติปฏิบัติ ต้องมีเจตนางดเว้นจากการดื่มสุรา งดเว้นจากการพูดเท็จ สรรวมระวางในวาทา งดเว้นจากวจีทุจริต เว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งกล่าวว่าการประพฤติผิดในศีลข้อนี้ มีกิเลสตัวบงการ อาจเป็นโลภะ หรือโทสะ ก็ได้ เช่น บางคนคนโกหกหลอกลวง หรือเพราะอยากได้ทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นของตน บางคนโกหกเพราะความโกรธ เลยโกหกเพื่อให้คนที่ตนโกรธนั้นเดือดร้อน หรือได้รับความเสียหาย บ้างก็โกหกเพราะกลัวความผิด หรือกลัวความเดือดร้อนที่จะตามมาหาจึงพูดความไม่จริงออกไป ฯลฯ หรือ สาเหตุจากกิเลสที่เป็นบริวาร เช่น ความพยายาม ความอิจฉาริษยา ความตระหนี่ความโอ้อวด ความแข่งดี เป็นต้น(พระเมธีวราภรณ์, 2554) ตามอย่างไรก็ตามไม่ว่าจะมีกิเลสตัวใดคอยบงการให้เกิด

การประพฤติผิดในศีล การดื่มสุรา จนถึงทำลายชีวิตซึ่งกันและกัน เพื่อมิให้เป็นการล่วงละเมิดในศีลข้อนี้จำเป็นต้องเป็นผู้สรรวมระวางมิให้การ พูดปด พูดเท็จ (รวมทั้งที่มาในกุศลกรรมบถ คือ พูดเพ้อเจ้อ ส่อเสียด คำหยาบ) ให้เกิดขึ้นก็อาศัยเจตนางดเว้นโดยมีองค์ประกอบเป็นเครื่องเว้น มีดังต่อไปนี้ คือ

(1) ไม่พูดเท็จ หรือพูดปด คือ ผู้ปฏิบัติต้องไม่กล่าวสิ่งที่แตกต่างไปจากความจริง มีองค์ 4 ประการ คือ จะไม่พูดเรื่องที่พูดไม่ตรงกับความเป็นจริง 1 มีจิตคิดอยากจะพูด 1 พยายามหาโอกาสจะพูด 1 และผู้ฟังเข้าใจอย่างของผู้พูดบอก 1

(2) ไม่พูดส่อเสียด คือ ผู้ประพฤติปฏิบัติไม่ควรพูดคำที่ทำให้เขาแตกแยกกันมีองค์ 4 ประการ คือ มีผู้ที่จะถูกกล่าวทำลาย 1 มีความตั้งใจพูดให้เขาแตกแยกกัน 1 มีความพยายามพูดหลายครั้งหรือใช้เล่ห์เพทุบายต่างๆ 1 และ ผู้ฟังเข้าใจตามของผู้พูดบอก 1

(3) ไม่พูดคำหยาบ คือ ผู้ปฏิบัติไม่ควรพูดคำ คำหยาบ คำกระด้าง คำประทุษร้ายมีองค์ 3 ประการ คือ มีผู้จะถูกด่า 1 มีจิตคิดโกรธขัดเคือง 1 ออกปากด่า 1

(4) คำเพ้อเจ้อ คือ ผู้ปฏิบัติไม่พูดคำไร้สาระ จะมีผู้ฟังหรือไม่มีผู้ฟังก็ตาม มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ พูดเรื่องไม่มีประโยชน์ 1 ออกปากพูด 1 (สนิท ไชยวงศ์ศต, 2555: 59)

เมื่อบุคคลผู้มีเจตนา ตั้งใจดเว้นจากความชั่วทางวาจา การพูดปด พูดส่อเสียด การพูดนิินทา และพูดคำหยาบ มีการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาก็โดยอาศัยเจตนาเป็นที่ตั้ง ดังมีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “มุสาวาท เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม เจตนางดเว้นจากมุสาวาท เป็นสิ่งที่เป็นธรรม บำปอกุศลธรรมเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะมุสาวาทเป็นปัจจัย เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมเป็นอันมากที่ถึงความเจริญเต็มที่เพราะเจตนางดเว้นจากมุสาวาท เป็นปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์”(อง.จตุตถก. (ไทย) 24/173/315)

การงดเว้นจากการพูดคำเท็จ คือ คำไม่จริง อำพราง โดยพูดเฉพาะคำสัตย์คำจริง คำจริงนั้นท่านเรียกว่า อริยโวจาร คือ พูดไปตามที่ได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้มาอย่างไรก็พูดไปอย่างนั้น หากไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้ทราบ ไม่ได้รู้ก็ปฏิเสธไป โดยไม่พูดขยายเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ เรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก ด้วยอำนาจความรักความชักต้อนคนที่ตนพูดถึงนอกจากจะไม่พูดเท็จด้วยตนเองแล้ว ก็จะต้องไม่สนับสนุนให้คนอื่นพูด ไม่ยกย่องสรรเสริญคนพูดเท็จ จนดำรงอยู่ในสังจวจาอย่างมั่นคง(ย้อย โภทลเจริญ, 2559) รวมทั้งสำรวมในปิสุณยวาทาย เวมณี คือ เว้นจากคำพูดส่อเสียด และสัมผัปปลาปา เวมณี คือ การพูดเพื่อแจ้ง เหลวไหล และผรุสวาทาเววมณี คือ งดเว้นจากการพูดคำหยาบ เพราะคำหยาบคายเป็นคำพูดด้วยความโกรธ ความริษยา ความเบียดเบียน มุ่งให้เกิดความพิบัติเสื่อมเสีย ไม่สบายใจ แก่คนที่ตนพูดด้วย เช่น คำตำหนิในลักษณะต่างๆ การงดเว้นวาทายานนั้น นอกจากไม่พูดด้วยตนเองแล้ว ไม่แนะนำให้คนอื่นพูด ไม่ยกย่องชมเชยคนที่พูดคำหยาบจนเป็นคนพูดวาทาที่ไพเราะอ่อนหวานเป็นปรกตินิสัย(พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาณโน))

ท่านเจ้าคุณพระราชวิจิตรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร) วัดสุทัศน์เทพวราราม ได้นิพนธ์ไว้ว่า สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าทรงตรัสสอน วาจาสุภาสิต ไว้ 5 ประการ (1) กาลวาที คือ การพูดถูกกาลถูกเวลา (2) ภูตวาที คือ พูดสิ่งที่เป็นไปได้ (3) อัตถวาที คือ พูดสิ่งที่เป็นประโยชน์ (4) ธรรมวาที คือ พูดเพื่อให้ปฏิบัติได้ (5) วินัยวาที คือ พูดตรงระเบียบวินัย และเตือนให้มีวินัย(พระราชวิจิตรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร), 2550:163-164) ดังมีพุทธพจน์ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ 4 เป็นสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต ไม่มีโทษ และวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน (1) กล่าวแต่วาจาสุภาสิตอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาทุพภาสิต (2) กล่าวแต่วาจาที่เป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม (3) กล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก (4) กล่าวแต่วาจาจริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาเหลวไหล ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ 4 เหล่านี้แล เป็นสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต ไม่มีโทษ และวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน”(ส.ส. (ไทย) 15/213/308-309)

สรุปได้ว่า เป็นผู้ที่มีวาจาและสำรวมระมัดระวัง ให้พูดแต่คำจริง พูดแต่คำสัจ ไม่เคลือบแคลง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมพลิกแพลง หรือหลอกกัน พูดแต่คำหวานจับใจ ไม่บาดหุระกายโสด พูดแต่ถ้อยคำที่ชักจูงให้สามัคคีปรองดองกัน เห็นทางใด จะแตกร้างกันขึ้นก็ชี้แจงปรับความเข้าใจกันให้ถูกต้อง และผู้ปฏิบัติควรพูดเจรเจานั้น จะต้องมีหลักฐานอ้างอิงให้ผู้ฟังได้ประโยชน์เป็นผู้มีสัจจะความซื่อตรง ผู้ประพฤติปฏิบัติจะต้องมีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น เป็นผู้ประกอบด้วยความจริง

มีความซื่อสัตย์ กริยาที่ประพฤติที่แสดงออกมาทางกายวาจา และใจต้องเป็นคนที่มีจริงใจ ธรรมข้อนี้เป็นเหตุให้มนุษย์มีความเที่ยงตรง มีความจริงใจต่อผู้อื่น มีความจงรักภักดีในเจ้านายของตน ต่อผู้อุปการะ เช่น บิดามารดา ครู- อาจารย์ อันจะเป็นเหตุให้ไม่โกหกมดเท็จ ไม่หลอกลวง ไม่ทำลายประโยชน์ของผู้อื่น แต่เป็นคนตรงไปตรงมา รักความยุติธรรม (ไสว มาลาทอง) ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย และยังมีข้ออื่นอีก พระอรชยสาวกในพระศาสนานี้ละมุสาวาทเป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระอรชยสาวก ผู้เว้นขาดจากมุสาวาทแล้วย่อมให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่มีทุกข์ (ความไม่พยายาม) แก่สัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่มีทุกข์ แก่สัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้แล้ว ตนเองก็เป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่มีทุกข์ หาประมาณมิได้ด้วย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นทานข้อที่ 4 เป็นมหาทาน เป็นที่รู้จักว่าทานชั้นยอด รู้จักกันมานาน รู้กันว่าเป็นวงศ์อรชย รู้กันว่าเป็นของโบราณ สมณะทั้งหลายก็ตีพราหมณ์ทั้งหลายก็ตี ที่เป็นผู้รู้ ไม่รังเกียจแล้ว ไม่เคยรังเกียจแล้ว มิได้รังเกียจแล้ว จักไม่รังเกียจ ไม่ตำหนิติเตียน”(อง.อฎฐก. (ไทย) 23/39/300)

เมื่อบุคคลปฏิบัติอยู่ตามหลักศีล มุสาวาทา เวรมณี คือ การไม่ประพฤติผิดในการพูดเท็จ การไม่พูดโกหก (รวมทั้งในกุศลกรรมบถ) คือ การพูดไม่คำหยาบ การไม่พูดส่อเสียดและการพูดเพ้อเจ้อ และตรงกับหลักเบญจธรรม ได้แก่ สัจจะ คือการพูดความจริงโดยอาศัยเจตนาเป็นנדเว้น มีความไม่ก้าวล่วงทางวาจาเป็นที่ตั้ง เป็นผู้สำรวจคำพูด อันเป็นหลักปฏิบัติให้อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกันในทางคำพูด มีท่านผู้รู้ นักปราชญ์ทั้งหลาย มักจะเตือนผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและมีความเกี่ยวข้องกันด้วยความหวังดีเสมอมาว่า ให้คิดก่อนพูด คือ เตือนให้มีสติเพราะว่า ก่อนพูดเราเป็นนายของคำพูด แต่ถ้าพูดไปแล้วคำพูดจะเป็นนายเรา พูดดี ก็ดีไป(โนรี สุทธิประภา, 2559) แต่ควรพูดแต่ปิยวาจาหมายถึง พูดอย่างรักกัน กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยกันเกื้อกูลกัน(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541:25) ไม่หักหาญน้ำใจซึ่งกันและกัน มีความรัก ความเมตตา การดำเนินชีวิตในสังคมย่อมมีความสุข คือ

- (1) ย่อมมีความซื่อสัตย์ความจริงใจไว้วางใจกันต่อกันในสังคม
- (2) ย่อมได้รับความรักความสามัคคีในหมู่คณะ
- (3) ย่อมป้องกันผลประโยชน์ของกันและกัน
- (4) ย่อมได้รับวาจาที่ประสานประโยชน์ของกันและกัน ไม่ทำลายกันด้วยคำพูด
- (5) เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข
- (6) สามารถกำจัดภัยเวรทั้งในปัจจุบันและอนาคต (ไสว มาลาทอง)

“อุบาสกผู้พูดเท็จ ย่อมประสบภัยเวรใด ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกข์ โทมนัสใด แม้ทางจิต เพราะเหตุแห่งการพูดเท็จ ผู้งดเว้นจากการพูดเท็จ ย่อมไม่ประสบภัยเวรทั้งใน

ปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมไม่เสวยทุกข์โหม่นสนั่นแม้ทางจิต ของอุบาสกผู้เว้นจากการพูดเท็จ ย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/174/291)

4.1.5 สุราเมรัย

การปฏิบัติต่อศีลข้อที่ 5 คือ สุราเมรัยมีขชะปะมาทัฏฐานา เวมณี หมายถึง การงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย คือ ผู้ปฏิบัติต้องไม่ประพฤติผิดทางด้านการดื่ม หรือเสพสุราเมรัยและสิ่งเสพติดทั้งหลาย เช่น ผื่น เฮโรอีน ยาบ้า ยาอี กัญชา เป็นต้น การประพฤติผิดในศีลข้อที่ 5 นี้ กล่าวว่ามีกิเลสที่คอยบังการ คือ โลภะ ความปรารถนาเพลิดเพลินยินดีอันเกิดจากการดื่มหรือเสพนั้น กิเลสตัวรองคือ โทสะ เช่น บางคนดื่มน้ำเมาหรือเสพสิ่งเสพติด เพราะความเครียดความกังวลใจ ความทุกข์จากความผิดหวัง (พระเมธีวราภรณ์) เป็นต้น เพื่อมิให้กระทำเกิดขึ้นทั้งทางกายวาจา และใจ โดยมีเจตนางดเว้นจากการประพฤติด้วยองค์ 4 ประการ ของศีลสุราเมรัย คือ

(๑) น้ำเมาเป็นสิ่งเสพติดทั้งหลาย

(๒) มีจิตคิดจะดื่ม จะเสพก็มีเจตนางดเว้นเสีย

(๓) มีความเพียรพยายามที่จะไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา และใจ

(๔) ไม่ทำให้น้ำเมา สิ่งเสพติดทั้งหลายก้าวล่วงลำคอไป

ดังนั้น เมื่อมีเจตนาตั้งใจงดเว้นจากการประพฤติผิดในศีลข้อที่ 5 คือ การดื่มสุราเมรัยสิ่งเสพติดทั้งหลาย เพื่อมิให้ต้องเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้นได้ ควรใช้หลักสติสัมปชัญญะ คือความระลึกได้ และความรู้ตัวสามารถควบคุมใจควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ความประมาทพลาดพลั้ง ความมัวเมา เสียดสติสัมปชัญญะ ความประพฤติผิดในศีลข้ออื่นๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น เป็นผู้มีการดำเนินชีวิตที่สำรวมระวัง มีความสงบระงับจากอกุศลทั้งปวง มีความรู้ตัวทั่วพร้อม ความเป็นผู้มีสติคอยตรวจตรา ไม่เลินเล่อผล่อตัว(สมาน แสงบัวภา,2560) สำรวมระวัง กาย วาจา ใจ ไม่ล่วงละเมิดในศีลและธรรมโดยไม่ประมาทในเรื่องนั้นๆ แต่ให้เป็นผู้รู้จักพิจารณาด้วยปัญญา ในการบริโภค รู้จักประมาณ รู้จักคุณค่าและโทษ ไม่เผลอหรือเผลอในกิจการงานต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ รู้จักคิดวิเคราะห์เป็นเห็นถึงคุณค่าแท้คุณค่าเทียม เป็นการคิดพิจารณา เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในการใช้สอย บริโภค หรือคุณค่าในการใช้ชีวิตประจำวัน(ยม สีหะปัญญา,2559)

“พระอริยสาวกในพระศาสนา นี้ ละสุราเมรัยมีขชะปะมาทัฏฐานา เป็นผู้เว้นขาดจากสุราเมรัยมีขชะปะมาทัฏฐานแล้ว ย่อมให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่มีทุกข์ (ความไม่พยายาม) แก่สัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวรความไม่มีทุกข์ แก่สัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้แล้ว ตนเองก็เป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่มีทุกข์ หาประมาณมิได้ด้วย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นทานข้อที่ 5 เป็นมหาทาน เป็นที่รู้จักว่าทานชั้นยอด รู้จักกันมานาน รู้กันว่าเป็นวงศ์อริยะ รู้กันว่าเป็นของโบราณสมณะทั้งหลายก็ดี พรหมณ์ทั้งหลายก็ดี ที่เป็นผู้รู้ไม่รังเกียจแล้ว ไม่เคยรังเกียจแล้ว มิได้รังเกียจแล้ว จักไม่รังเกียจ ไม่ตำหนิติเตียน(อง. อญจก. (ไทย) 23/39/300)

กล่าวโดยสรุป การประยุกต์ใช้ศีล 5 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่ดี มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เบญจศีลเบญจธรรมเป็นข้อประพฤติข้อปฏิบัติเบื้องต้น ที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ และศีลยังเป็นรากฐานให้กุศลธรรมอื่นๆ ตามมาเป็นรากฐานให้เกิดความประพฤติที่ดีงาม และป้องกันมิให้เกิดพฤติกรรมในด้านที่ไม่ดีและเสียหาย คือ การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ การดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็โดยอาศัยเจตนาความตั้งใจ ความตั้งใจ เป็นเครื่องจงดเว้น เมื่อบุคคลอุทานางแห่งความไม่ดี เป็นผู้ขัดเกลาจิตนิสัยด้วยเบญจศีลเบญจธรรม ดังกล่าวแล้ว ความมีเมตตา กรุณา มีความละเอียด แก่ใจ มีหิริ และโอตตปะความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมจะเกิดขึ้นในจิตใจเป็นสำคัญ ย่อมส่งผลให้พฤติกรรมที่เกิดจาก อุกุศลกิเลสตัณหาต่างๆ หรือทุจริตต่างๆ ที่เกิดขึ้นทางกาย วาจา และใจ เสื่อมถอยไปจึงเป็นเหตุให้พฤติกรรมต่างๆ ที่ไม่ดีงาม กลับเป็นความประพฤติที่ดีงาม

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การศึกษาเรื่องการนำหลักศีล 5 มาประยุกต์พัฒนาพฤติกรรมของบุคคล ทำให้ได้รับประโยชน์จากการศึกษาว่า ได้เข้าใจในเรื่องศีล 5 มากขึ้น และนำไปประพฤติปฏิบัติได้จริงและอย่างถูกต้อง เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การประพฤติดี ประพฤติชอบทางกายวาจา และใจให้เกิดความซื่อสัตย์ สุจริต และส่งผลให้พฤติกรรมของบุคคลผู้มีศีล มีความเมตตา กรุณาอ่อนโยน นุ่มนวล และน่ารักพและน่ารักเลื่อมใส และการแสดงออกมทางด้านพฤติกรรม เป็นลักษณะของบุคลิกภาพที่ดีงาม และแสดงออกมาทางกาย วาจา และใจ อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดเสน่ห์อยู่ในตัว ทำให้พฤติกรรมทางกายและใจ ที่แสดงออกมาทางสังคมย่อมเกิดสันติภาพสงบสุข

2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมให้ละเอียด และนำหลักธรรมต่างๆ ที่สามารถจะพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลให้สังคมมีสันติภาพเกิดขึ้นในโลกอย่างสันติสุขมากขึ้นๆ ไป

(2) ควรประยุกต์หลักวิปัสสนาภาวนาแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลในการดื่มสุราให้น้อยลง เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2, กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

- อมร อำไพรุ่งเรือง. (2554). “การศึกษาพฤติกรรมการรักษาและการล่วงเกินศีล 5 ของพระพุทธรูปสาสนิกชน กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย**; มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ภาลางกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุมนต์ธรรมธาดา (สายัน บวบชม). (2553). “ศึกษาปัญหาและทางออกของการดื่มสุราที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย :: มหาวิทยาลัยมหาลางกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิเทศพรหมคุณ. (2554). “ทฤษฎีผู้นำพึงจะเป็นและการบริหารในองค์กร” ,**พุทธจักรโลก** **ร่่มเย็นดับเข็ญด้วยศาสนา**, ปีที่ 65 ฉบับที่ 3 มีนาคม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). **ธรรมนุญชีวิตพุทธจริยาธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2537). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา.
- ไสว มาลาทอง. **การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป**,
- สนิท ไชยวงศ์คต. (2555). **ศีล 5 พาโลกสู่สันติ**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์.

กุศลกรรมกับความงาม Charity with beauty

พระชลญาณมุนี, ดร. (สมโภช ธมฺมโกชโช) *

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาเรื่อง “กุศลกรรมกับความงาม” พบว่า ในการสร้างกุศลกรรมเพื่อให้เกิดความงามของพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นการกระทำสิ่งที่ดีงาม เพราะทุกการกระทำต้องอาศัยหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น ขันติและโสรัจจะ เทวธรรม บุญกิริยาวัตถุ 10 และกุศลกรรมบท 10 ซึ่งเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของผู้ที่มีจิตใจงามที่ส่งผลให้เป็นผู้มีความงามทั้งกาย วาจา และใจ จึงได้ชื่อว่า “เป็นคนงาม” ตามแนวทางการสร้างกุศลกรรมเพื่อให้เกิดความงามตามหลักพระพุทธศาสนาก็คือการทำทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา โดยเริ่มจากการคิดดี พูดดี และทำดี พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า “ทุกอย่างเกิดจากกรรม” คือการกระทำเป็นสำคัญ ซึ่งกรรมจะสัมพันธ์กันจากในอดีต และ ปัจจุบัน ดังนั้น กุศลกรรมกับความงามจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกัน กุศลกรรมทุกอย่างที่ทำให้คนงามได้ โดยเริ่มต้นจาก วิธีการสร้างกุศลเพื่อให้เกิดความงามได้อย่างไร และความงามในฐานะเป็นแรงจูงใจในการสร้างกุศลกรรมทำได้อย่างไร

คำสำคัญ : กุศลกรรม, ความงาม, ขันติและโสรัจจะ, เทวธรรม, บุญกิริยาวัตถุ

Abstract

This article aims to study the content of "Charity with beauty" found that in the creation of karma charity to create the beauty of Buddhism Classified as a charity Because every action requires the relevant principles such as tolerance and morality, merit, merit, merit, object 10, and charity, chapter 10, which is a guideline for the conduct of those who are beautiful minds that result in both physical and verbal beauty And the heart therefore was called "a beautiful person" according to the way of creating karma for the creation of beauty according to the principles of Buddhism, ie, eating, preserving precepts and praying Starting with good thinking, good speech and good deeds. The Lord Buddha taught that "Everything is caused by karma," which karma is related from the past and the present. Therefore, charity and beauty are involved. Charitable karma, all things that make people beautiful By

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ชลบุรี

starting from How to create a charity to achieve beauty And beauty as an incentive to create charity.

Keywords: Charity, karma, beauty, tolerance and refinement, morality, merit.

บทนำ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนต้องรู้จักวางแนวทางในการใช้ชีวิต หากขาดการวางแนวทางในการดำเนินชีวิต อาจทำให้หลงผิดก้าวสู่อบายได้ง่าย เพราะการได้เกิดมาเป็นคนในชาตินี้ถือว่า ในอดีตชาติได้สร้างกุศลกรรมไว้มากพอสมควร ดังนั้นผู้ที่หวังความสุข ความเจริญ ในชีวิตจึงควรดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท มุ่งหวังสร้างแต่สิ่งอันเป็นกุศลกรรม อันจะก่อให้เกิดความงามทั้งกาย วาจา และใจ เพราะพระพุทธศาสนานั้นได้วางแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงซึ่งความดีโดยมุ่งเน้นที่กาย วาจา และใจ เป็นหลักในการสร้างจิตให้เป็นกุศล เพื่อที่จะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เป็นเทวดา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธธรรมที่เรียกว่า “กุศลกรรมบถ 10” (ที.ปา. (ไทย) 11/347/362-363) ซึ่งเป็นเครื่องขัดเกลากิเลสให้สิ้นได้ แล้วเกิดมีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท กฎแห่งกรรมจัดเป็นกฎย่อยแบบหนึ่งในกฎ 5 อย่าง (นิยาม 5) ของกฎปฏิบัติจตุสมุปบาท เพราะเป็นกฎแห่งความเป็นเหตุและผลของกรรมที่เป็นการกระทำของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายกับเหตุการณ์หรือสภาวะที่เกิดกับชีวิตของมนุษย์และสัตว์เหล่านั้น(วัชระ งามจิตรเจริญ, 2556:265-266) ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “คนหวานพีชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว”(ส.ส (ไทย) 15/256/374)

ดังนั้นกุศลเป็นหลักคำสอนที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่ที่เป็นหัวใจคำสอนและในแง่เป็นธรรมเครื่องละอกุศลยังผล คือ ความสุขให้เกิดเป็นลำดับขึ้นไปตั้งแต่โลกียสุขจนถึงโลกุตตรสุข กุศลจึงเป็นสิ่งที่ควรเจริญหรือควรอบรมให้มีในตนอย่างสมบูรณ์ เพราะเปี่ยมไปด้วยคุณค่าที่ตีงามจนถึงการดับทุกข์หรือนิพพาน กุศลกรรมที่ทำให้เกิดความงามตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นมุ่งเน้นที่การประพฤติธรรม ต้องมีใจเป็นตัวชี้นำ และถ้าเราเป็นคนดี ไม่ว่าจะพูดหรือทำอะไรก็จะได้รับผลที่เป็นความสุขและติดตามเราไปทุกที่ เหมือนเงาติดตามตัว ดังคำตรัสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะมีพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น”(ขุ.ธ. (ไทย) 25/2/24) เพราะเหตุนี้ ตามหลักการสอนเรื่องกรรมในทรรศนะของพุทธศาสนา ถือว่าการกระทำที่จัดกว่าเป็นกรรมนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วย เจตนาหรือความจงใจ โดยการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาจะจำแนกเป็น 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ กุศลกรรม (กรรมดี) และ อกุศลกรรม (กรรมชั่ว) ดังนั้น ความงามทางกาย ความงามทางวาจา ความงามทางใจ ย่อมเกิดจากผลของกุศลกรรมทางด้านกายกรรม วจีกรรม และมนกรรมตามที่เราได้สั่งสมมา

จะเห็นได้ว่า กุศลกรรมมีความสัมพันธ์กับความงาม ซึ่งการทำสิ่งดี (กุศลกรรม) ไม่ว่าจะเป็นการกระทำสิ่งดีใด ผลที่ได้รับย่อมเป็นสิ่งดีงามทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างมนุษย์หรือเทวดา สิ่งที่ได้รับก็คือ ความ

สมบูรณในชีวิตทั้งรูปสมบัติ คือมีรูปสวย ทรัพย์สมบัติ คือ มีทรัพย์เงินทองไว้ใช้สอยอย่างพอเพียง และคุณสมบัติ คือ มีวาจางาม ดังนั้นมนุษย์ทุกคนที่ปรารถนาให้สิ่งดีงามบังเกิดขึ้นแก่ตนทั้งกาย วาจา และใจ จึงควรเร่งสร้างแต่กรรมดี (กุศลกรรม) ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อจะได้พบกับสิ่งดีที่ตนปรารถนาโดยเร็วพลันและเห็นผลในชาตินี้แน่นอน

ความหมายของความงาม

คำว่า “ความงาม” หมายถึง สถานภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อให้เกิดความเพลิดเพลินและความชื่นชม ผ่านการเข้าใจและรับรู้ถึงความสมดุล สัดส่วน และแรงดึงดูดของสิ่งนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล สัตว์ สิ่งของ สถานที่ เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการรับรู้ผ่านอายตนะทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ(ช.ธ. (ไทย) 25/2/24) แต่ก็มีข้อควรระวังที่เรามักจะใช้คำว่า “สวย” กับ “งาม” มาเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน เช่น เรามองว่าผู้หญิงคนนี้สวย นั่นก็หมายความว่าเธอมีรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณสวย ขวนให้มอง แต่ถ้าพูดว่าผู้หญิงคนนี้งาม จะกินความไปถึงเป็นคนที่มี กาย วาจา และใจที่งดงาม ดังนั้นคนสวยอาจเป็นได้แต่เพียง รูปร่างสวย แต่จิตใจอาจจะไม่งดงาม นอกจากนี้คำว่างามยังใช้ได้กับ “วัย” เช่นผู้หญิงคนนี้เป็นคนสวย แต่เมื่อเวลาผ่านไปเข้าสู่วัยชรา เราจึงต้องใช้คำว่า “งาม” แทนคำว่าสวยเพราะเป็นนัยของการแสดงความเคารพ หรือเมื่อเราจะกล่าวชมถึงพระพุทธรูป ก็จะใช้คำว่า “งาม” แทนคำว่า “สวย” อย่างนี้เป็นต้น

วิธีการสร้างกุศลเพื่อให้เกิดความงาม

วิธีการสร้างกุศลเพื่อให้เกิดความงาม (กุศลกรรม) ตามแนวทางหลักพระพุทธศาสนา ดังนี้

1 ทานกับความงาม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ คือ ได้ปฏิบัติไว้เช่นไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ดังเช่นได้แสดงถึงวิธีการให้ทานไว้อย่างมากมายหลากหลายประเภท ซึ่งทานการให้ปันนี้ ย่อมส่งผลให้ผู้ที่ทำเป็นที่รักที่ชอบใจของชนคนหมู่มาก บรรดานักปราชญ์ทั้งหลายย่อมต้องมีการยกย่องสรรเสริญ ประกาศเกียรติคุณเขาอยู่เป็นนิตย์ ทั้งผู้ให้ย่อมรักษาไมตรีไว้ ผู้ใดมีปัญหาให้ความสุขย่อมได้รับความสุข ผู้ให้ของเล็กย่อมได้รับผลที่เลิศตามมา ผู้ให้สิ่งที่ประเสริฐย่อมได้สิ่งที่ประเสริฐตามมา ทั้งยังเป็นการพอกจิตของผู้บำเพ็ญให้ใสสะอาด ดังนั้นทานจึงเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติทานก็คือ การให้แต่สิ่งที่ให้นั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้รับด้วย จึงจะนับว่าทานนั้นสมบูรณ์ ซึ่งการบริจาคทานนั้น จะต้องเกิดขึ้นด้วยกุศลเจตนาที่มีความมุ่งหมายดี ปารถนาดีต่อผู้รับทานสำหรับทานในทางพระพุทธศาสนานั้น ทานแบ่งออกไว้เป็น 2 ประเภทคือ (1) อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของแก่ผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้ผู้ที่ได้รับเกิดความยินดีเป็นสุขกายและสุขใจ และ (2) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ความรู้ให้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เพื่อที่จะให้เขาได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิต

ในการให้ทานมีอยู่ 5 ประการด้วยกัน คือ (1) มีการให้ทานด้วยความเชื่อและเลื่อมใสในผลทานแห่งตนว่า ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว และผลแห่งการกระทำต่างๆ นั้นย่อมต้องติดสอยห้อยตามผู้ที่กระทำนั้นเหมือนเงาติดตามตัว ทั้งนี้ผลของการให้ด้วยศรัทธาจะเป็นผู้ที่มั่ง

คั่ง มีทรัพย์สินสมบัติเป็นจำนวนมาก และเป็นผู้มีกิริยาอาการที่สงบน่าเลื่อมใสอีกด้วย (2) ให้ทานโดยเคารพ คือ ให้ด้วยกายอันอ่อนน้อมนบนอบ เจริญด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวานมีน้ำใจไมตรีอันงาม (3) ให้ทานตามกาลอันสมควร เช่น วันพระ วันนักขัตฤกษ์ต่างๆ (4) ให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ โดยอาการอันเกื้อกูล มีเมตตาจิตอุดหนุนเอื้อเฟื้อด้วยความกรุณา (5) ให้ทานตามกำลังทรัพย์ของตนโดยระมัดระวังไม่ให้กระทบกระทั่งทั้งตนเองและผู้อื่น

จะเห็นได้ว่า สำหรับความมุ่งหมายของการให้ทานนั้น มีจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือ ให้เพื่อทำคุณ และ ให้เพื่อทำบุญ อย่างไรก็ตามการให้ทานในแต่ละครั้ง จะต้องมืองค์ประกอบอยู่สามประการจึงจะทำให้ทานนั้นเกิดผลดี คือ (1) วัตถุบริสุทธิ์ หมายถึง สิ่งของทำบุญที่ได้มาโดยสุจริต (2) เจตนาบริสุทธิ์ คือ เจตนาเต็มเปี่ยมด้วยความบริสุทธิ์ มุ่งเพิกถอนความเห็นแก่ตัวออกจากจิตใจ (3) บุคคลบริสุทธิ์ หมายถึง ผู้ให้และผู้รับเป็นคนบริสุทธิ์ มีศีลธรรมตามชั้นภูมิของตน โดยเฉพาะผู้ที่รับไทยทาน ควรเลือกผู้มีภูมิธรรมสูงในทางพุทธศาสนา โดยทั่วไปคำสอนว่า พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ควรรับไทยทานเป็นนาบุญของชาวโลก แม้กระนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงสอนให้เลือกทำบุญกับพระภิกษุสงฆ์ ผู้ปฏิบัติศึกษาวินัยเคร่งครัดน่าเลื่อมใส(ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, 2532:202)

การให้ทานนั้น ถ้าหากว่าตั้งเจตนาปรารถนาสมบัติในวิภวภูมิจนถึงสภาวะสังสาร เช่น ปรารถนามนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ ความปรารถนาอย่างนี้ชื่อว่าตั้งเจตนาไว้ผิด เพราะว่าการให้ทานที่ปรารถนาสมบัติในวิภวภูมิจะทำให้ต้องเป็นทุกข์ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะต้องไปรับผลของทานนั้นก่อน ดังนั้นผลของการให้เช่นนี้ ไม่อาจที่จะทำให้ผู้นั้นบรรลุถึงมรรคผลนิพพานได้ เมื่อบุคคลใดก็ได้ทำการประกอบทานด้วยจิตอันมีศรัทธาเลื่อมใส ในผลทานของตนเองแล้ว เขาผู้นั้นย่อมมีผลอานิสงส์ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ดังนี้ (1) ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของคนเป็นอันมาก (2) สัตบุรุษ คือคนดี ย่อมคบหาสมาคมกับบุคคลผู้ให้ทาน (3) บุคคลผู้ให้ทาน ย่อมมีเกียรติคุณงามความดี ฟุ้งขจรไปในสถานที่ต่างๆ (4) เมื่อเข้าไปในสมาคมใด ย่อมมองอาจกล้าหาญ ไม่ครั้นคร้ามขามเกรงในสมาคมนั้น (5) ไม่หลงหากาลกิริยาตาย คือ จะตายอย่างมี และ (6) เมื่อตายไปแล้ว จะบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (อจ. ปญจก. (ไทย) 22/34/33)

กล่าวสรุปได้ว่า การให้ทานจัดว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นอานิสงส์ของการให้ทาน ดังนี้ (1) เป็นผู้มีผิวพรรณงาม มีเสียงไพเราะ มีทรวดทรงดี (รูปงาม) และมีบริวาร (2) เป็นพระราชอาครองประเทศและได้รับความสุข (3) ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ (4) ได้กัลยาณมิตร ถึงความเป็นผู้รู้ (วิชา) และถึงความหลุดพ้นได้ (วิมุตติ) (5) ได้ปฏิสัมภทา วิโมกข์ สวากบารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณ และพุทธภูมิ

2 ขันติโสรัจจะกับความงาม

คำว่า “ขันติ” แปลว่า “ความอดทน” ในที่นี้หมายถึง ความอดทนด้วยการอดกลั้น (อริวาสนขันติ)(อจ.ทุก.อ. (ไทย) 2/166/71) กล่าวคือ การอดทนต่อความลำบากตรากตรำ มีผลดีทำให้การทำงานลุล่วงไปได้ อดทนต่อความเจ็บป่วยไข้จะทำให้เป็นผู้มี สติสัมปชัญญะครบบริบูรณ์ อดทนความเจ็บใจและกิเลสตัณหา จะช่วยป้องกันความผิดพลาดอันจะเกิดขึ้นด้วยโทษเสียได้ ผู้ที่มีความอดทนจะทำให้การทำงานที่กัลยาณมิตรประสบความสำเร็จ เหมือนลักษณะของแผ่นดิน แม้ต้นไม้ ภูเขาและอื่น

ๆ แผ่นดินก็ยังทรงไว้ได้ อดทนจนเปลี่ยนเรื่องร้ายให้กลายเป็นเรื่องดี ยอมรับด้วยใบหน้าขึ้นบาน เขาจะตำหนิติเตียน ต่ำว่าหยาบคายเสียดสีให้เจ็บใจอย่างไรก็ทนได้ ไม่แสดงอาการโต้ตอบนั่นเอง

ส่วนคำว่า “โสรจจะ” แปลว่า “ความเสื่องม” ในที่นี้หมายถึง ความเป็นผู้มีศีลงาม (สุศีลภาวะ) ความเป็นผู้นำยนิดี (สุรตภาวะ) (อง.ทุก.อ. (ไทย) 2/166/71) กล่าวคือ ความเสื่องม ความรู้จักทำใจให้เข้มแข็ง ในเมื่อต้องอดทน มีความยิ้มแย้มและเข้มแข็งเบิกบาน ความเสื่องมใช้ในลักษณะที่ต้องอดทน คือ ไม่แสดงกิริยาเสียอกเสียใจให้ปรากฏเกินงาม โสรจจะ มีอานิสงส์ เช่นเดียวกับขันติแต่เป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมขันติ ให้เด่นชัดขึ้นขันติธรรมข้อนี้เป็นสิ่งที่กลยามิตรจะต้องมุ่งมั่นที่จะพิชิตให้ได้ ต้องไม่ให้อ่านาจักเลส คือความโลภ โกรธ หลงมาบีบคั้นจิตใจต้องหาโอกาสขจัดออกไปจากใจด้วยการหมั่นทาสมาธิภาวนา และรักษาอุดมการณ์ของตนเองในการที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่โลกให้ได้

กล่าวสรุปได้ว่า ขันติและโสรจจะ จึงเป็นธรรมที่จะทาดนให้งามอย่างแท้จริงทั้ง ภายวจา และใจ เพราะได้ทำกรรมดีที่ประกอบด้วยความอดทน

3 เทวธรรม (หิริ และโอตตปปะ) กับความงาม

คำว่า “เทวธรรม” คือ ธรรมมะของผู้เป็นเทวดา หรือ ธรรมที่ให้เป็นเทวดา พระพุทธเจ้าได้แสดงหิริและโอตตปปะ ซึ่งทำให้เห็นว่า หิริและโอตตปปะ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นบ่อเกิดของความดีงามแห่งชีวิตมนุษย์ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต และความละอายต่อความชั่ว เป็นเหตุปิดอบายทุกติภูมิ นำสัตว์โลกให้ไปบังเกิดในสุคติภูมิ ดังข้อความที่ปรากฏในขุททกนิกายชาดกกว่า “สัตบุรุษทั้งหลายประกอบด้วยหิริโอตตปปะ ตั้งอยู่ในธรรมอันขาวท่านเรียกว่า ผู้มีเทวธรรมในโลก”(ขุ.ชา. (ไทย) 27/6/3)

นอกจากนี้ “เทวธรรม” ยังเป็นจริยธรรมคุ้มครองสัตว์โลก ไม่ให้ประพฤติสำส่อนเหมือนสัตว์เดรัจฉาน ทำให้คนมีกายสะอาด มีวาจาสะอาด มีจิตใจสะอาด เป็นแก่นแห่งมนุษย์ธรรม มีจิตใจสูงส่งไม่ตกอยู่ในอำนาจใฝ่ต่ำ เป็นผู้สงบระงับ เป็นคนดีงาม จนได้ชื่อว่า เป็นเทพบนโลกมนุษย์ เป็นผู้มัทธยอันประเสริฐอยู่ภายในจิตใจ ซึ่งดีกว่ามัทธยสมบัติภายนอก โจรหรือใคร ๆ ไม่สามารถแย่งชิงไปได้ และเป็นเหตุให้บรรลุมิตติญาณทัสสนะ อันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ที่ขยายออกเป็นประเด็นใหญ่ๆ ได้ 3 ประเด็น คือ (1) ผู้ที่เกิดเป็นเทวดาแล้วต้องปฏิบัติตนอยู่ในเทวธรรม คือ หิริ ความละอายบาปมีกายสุจริตเป็นต้น และโอตตปปะ ความกลัวต่อผลของบาปมีกายสุจริต เป็นต้น เพื่อทรงสถานะของความเป็นเทวดาให้อยู่ได้นาน จึงเรียกว่า “สัตบุรุษผู้สงบระงับ ประกอบด้วยหิริและโอตตปปะตั้งมั่นอยู่ในธรรมอันขาว ท่านเรียกว่าผู้มีธรรมของเทวดาในโลก” (2) ผู้ประกอบด้วยเทวธรรม คือ หิริ และโอตตปปะ ตั้งอยู่ในธรรมอันขาว ที่เรียกว่า ผู้มีเทวธรรม คือมนุษย์ทั้งหลายที่เป็นคนดีดำรงตนอยู่ในเทวธรรม ชื่อว่า ผู้มีเทวธรรม เป็นเทวดาในโลกมนุษย์ และ (3) เทวธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้ผู้ปฏิบัติได้ไปเกิดเป็นเทวดา เพราะมีหิริและโอตตปปะเป็นมูล ชื่อว่า เทวธรรม เพราะมีความหมายว่าเป็นเหตุแห่งกุศลสัมปทา แห่งการเกิดในเทวโลก และแห่งความหมดจด เหตุแห่งการเกิดในเทวโลกก็คือเหตุที่ทำให้ไปเกิดเป็นเทวดา(สมคิด สวยล้ำ, 2553:44)

ดังนั้นหลักเทวธรรม(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต),2554:65) เป็นธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกร่มเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย เพราะมนุษย์

และสัตว์ทั้งหลายไม่เบียดเบียนกัน มีเมตตากรุณาต่อกัน ต่างไว้วางใจกันและกัน ในเรื่องต่างๆ เช่นชีวิต ทรัพย์สิน และของรักของหวง เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนหลักมนุษยธรรมให้เป็นไปด้วยดี โดยชักนำจิตใจของบุคคลให้เกิดความละเอียดต่อความชั่วและความเกรงกลัวต่อความประพฤติชั่วและผลของความชั่วที่จะติดตามมาทั้งยังป้องกันไม่ให้กระทำความชั่ว ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นหลักธรรมสนับสนุนให้บุคคลมีสามัญสำนึกในการละเว้นความชั่วทุจริต เป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อนภายหลัง เป็นธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย

กล่าวสรุปได้ว่า หลักทศธรรม ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่สอนให้เราประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ส่งผลให้เรามีจิตใจงดงาม การคิด การกระทำใดๆ จึงงดงามไปด้วย ภาพลักษณ์ที่ปรากฏออกมาจึงทำให้เราเป็นคนงาม เสมือนว่าทำให้ผู้ปฏิบัติมีสถานะความเป็นเทวดาคงอยู่ได้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ผู้ประพฤตินอกจิตสูงชันจนได้ไปเกิดเป็นเทวดาแล้วก็ยังคงต้องประพฤติธรรมเพื่อรักษาภาวะของตนไว้ไม่ให้ตกไปสู่ความหายนะ ผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักทศธรรม ได้ชื่อว่า “เป็นคนงาม” จนได้ชื่อว่า “เป็นเทพบนโลกมนุษย์” เพราะหลักทศธรรมเป็นธรรมเพื่อความดีงาม เพื่อผู้ปฏิบัติเข้าถึงสุดดีในโลกสวรรค์ เป็นธรรมที่ทำให้มีแต่ความเจริญอย่างเดียว จึงเป็นธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ควรน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความงามทั้งกาย วาจา และใจ นั้นเอง

4 บุญกิริยาวัตต์กับความงาม

พระพุทธศาสนาได้แสดงข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสุขและเป็นข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความงาม ทั้งทางด้านกาย วาจา และใจ เพื่อให้ถึงซึ่งความเป็นมนุษย์ที่มีความงาม ที่เรียกว่า “บุญกิริยาวัตต์” แบ่งออกเป็น 2 หมวดใหญ่ ได้แก่ บุญกิริยาวัตต์ 3 และบุญกิริยาวัตต์ 10 สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือ การกระทำที่เกิดเป็นบุญ เป็นกุศล แก่ผู้กระทำบุญ ที่เรียกว่า กิริยาวัตต์ 3 ประการ คือ (1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยให้ทาน (2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ทาบุญด้วยการรักษาศีล หรือ ประพฤติดีมีระเบียบวินัย และ (3) ภวานามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ทาบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจ(อง.อภฺฐก. (ไทย) 23/36/294) ส่วนบุญกิริยาวัตต์ 10 ประการ ประกอบด้วย (1) ทานมัย คือทาบุญด้วยวัตถุ การให้เป็นสิ่งของ (2) สีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี (3) ภวานามัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนาฝึกอบรมจิตใจ เริ่มตั้งความพิจารณาด้วยความสิ้นไปเสื่อมไป (4) อปจายนมัย คือ ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม ประกอบด้วยความเคารพยำเกรง (5) เวยยาวัจฉมัย คือ ทำบุญด้วยการชวนช่วยรับใช้ช่วยทากิจของผู้อื่น (6) ปัตติทานมัย คือ ทำบุญด้วยการให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่น การเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น (7) ปัตตานุโมทนา มัย คือ ทำบุญด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น (8) ธัมมเทศนามัย คือ ทำบุญอันสำเร็จด้วยการแสดงธรรม ทำด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ผู้อื่น (9) ธัมมัสสวนมัย คือ ทำบุญอันสำเร็จด้วยการฟังธรรม ด้วยการศึกษาค้นคว้าความรู้หลักธรรม และ (10) ทิฏฐชุกกมัย คือ ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง (อง.อภฺฐก.อ. 3/36/256-257) จะเห็นได้ว่า การทำบุญจักให้สำเร็จสมประสงค์นั้น ตั้งกัลยาณจิตอธิษฐาน เป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ และความปรารถนาที่จะสำเร็จสมดังตั้งใจ ผู้นั้นต้องมีศีลบริบูรณ์มีศีลห้าเป็นต้น กล่าวคือ ต้องกระทำความดี ต้องรักษาความดีนั้นไว้ หมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น

กล่าวสรุปได้ว่า บุญกิริยาวัตถุนี้ เป็นหลักปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์กับความงาม เพราะเป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์เป็นผู้ที่มีความงามทางกาย วาจา และใจ ไปพร้อมๆ กันพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงมีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัยมีการแสวงบุญ ด้วยการสร้างกุศลกรรมเพราะเชื่อว่าผลกรรมทั้งกรรมดีและกรรมชั่วที่มนุษย์เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนั้นส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะมาจากเหตุที่มนุษย์เราได้กระทำไว้ในอดีตนั่นเอง ประโยชน์ในเบื้องต้นหรือภพหน้าที่มนุษย์ปรารถนา ก็คือ สுகติโลกสวรรค์เพราะเป็นดินแดนที่คนส่วนมากต้องการไปเกิด สวรรค์ คือ เมืองฟ้า เป็นดินแดนที่บริบูรณ์ไปด้วยความสุขล้วนหมู่สัตว์ที่จะได้เกิดในสวรรค์จึงจำเป็นต้องมีหลักการปฏิบัติที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ เพราะบุญกิริยาวัตถุ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการสร้างความคิด เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์บังเกิดความงามขึ้นทั้งทางกายและทางใจ นั่นเอง

5 กุศลกรรมบถกับความงาม

กุศลกรรมบถ 10 หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม. ทางทำความดี. กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความเจริญหรือสุคติ มี 10 อย่าง(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553:21) คือ (ก) กายกรรม 3 ได้แก่ (1) ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (2) ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ และ (3) ละการประพฤตินิโคตติในกาม เว้นขาดจากการประพฤตินิโคตติในกาม (ข) วจีกรรม 4 ได้แก่ (1) ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ (2) ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด และ (3) ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ 4. ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ และ (ค) มโนกรรม 3 ได้แก่ (1) ไม่โลภคอยจ้องอยากได้ของเขา (2) ไม่คิดร้ายเบียดเบียนเขา และ (3) เห็นชอบตามคลองธรรม จะเห็นได้ว่า กุศลกรรมบถ โดยความหมาย หลักกุศลกรรมบถนั้น คือ หลักของศีลสิกขาส่วนหนึ่ง ถือว่า มีความสำคัญมากต่อการพัฒนามนุษย์ในปัจจุบัน เพราะว่าเป็นหลักช่วยให้มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วอาศัยอยู่ในสังคมนี้ได้อย่างเป็นสุข สามารถช่วยลดปัญหาของประเทศชาติได้จำนวนมาก ตลอดจนเป็นเหตุให้โลกนี้ได้รับความสงบสุข เพราะในหลักของกุศลกรรมบถ 10 ประการนั้น ครอบคลุมการพัฒนาคนให้ดีทั้ง 3 ทวาร คือ กาย วาจา และใจ เมื่อมนุษย์ได้พัฒนา ทั้งกาย วาจา และใจ(ที.ปา.(ไทย) 11/347/362) ไปในทางที่เป็นกุศลคือ ดีได้แล้ว ย่อมเป็นอุปการะต่อการใช้ชีวิตในสังคม อันดับแรก ย่อมเป็นการทำให้ตนเป็นคนดี พร้อมทั้งยังปฏิบัติต่อคนรอบข้างด้วยความดี เมื่อทุกคนเป็นคนดีประพฤติดีปฏิบัติดีต่อกัน เป็นจำนวนมาก สังคมที่อยู่ก็เป็นสังคมของคนดี สังคมของคนดีหลายๆ สังคมรวมกันใหญ่ขึ้นเป็นระดับประเทศ ประเทศก็กลายเป็นประเทศที่มีประชากรเป็นคนดี เมื่อแต่ละประเทศมีแต่ประชากรที่เป็นคนดีมีศีลธรรม โลกใบนี้นิยมเต็มไปด้วยคนดี หลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ หากว่า มนุษย์ได้ศึกษาและปฏิบัติตามอย่างถูกต้องและเคร่งครัดแล้วย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากอย่างที่กล่าวมา และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนามนุษย์ที่จะต้องใช้หลักกุศลกรรมบถเข้าไปในการจัดการความเดือดร้อนหรือความทุกข์ต่างๆ ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสังคมโลกนี้ ล้วนแล้วแต่มีสาเหตุมาจากการที่มนุษย์นั้นขาดการพัฒนาตนให้ตั้งอยู่ในหลักแห่งกุศลกรรมบถ

จุดมุ่งหมายในการพัฒนามนุษย์ตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะ และระดับโลกุตระ ในระดับโลกียะนั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาเพื่อให้ได้รับผลที่เป็นความสุข ความเจริญที่เกิดขึ้นในปัจจุบันชาติที่เห็นได้ด้วยตา และที่ส่งผลเป็นความสุขใน

สัมปรายภพ คือ ภพหน้าอันได้แก่การไปบังเกิดในสุคติภพตั้งแต่สวรรค์ 6 ชั้นจนถึงพรหมโลก หรือแม้เมื่อกลับมาเกิดในโลกมนุษย์ก็ย่อมได้รับอานิสงส์อีกมากมาย ได้แก่ ทำให้เป็นผู้มีอายุยืน รูปร่างสวยสม สัตว์ส่วน มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเป็นต้น จุดมุ่งหมายในระดับโลกุตระ คือ การพัฒนาเพื่อให้ได้บรรลุนิพพานตั้งแต่ชั้นพระโสดาบันขึ้นไปจนถึงพระอรหันต์ หรือพระนิพพานที่สามารถบรรลุได้ในภพนี้ทั้งชายและหญิง สำหรับประโยชน์ของการพัฒนามี 3 ประการ คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้ง 2 ในการพัฒนามนุษย์ตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการนั้น สามารถพัฒนามนุษย์ให้ถึงจุดมุ่งหมายทั้ง 2 ระดับได้ และบรรลุประโยชน์ทั้งสามประการได้เป็นอย่างดีดังที่มีปรากฏตามหลักฐานจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ อื่นอีก

ดังนั้น กุศลกรรมบถ 10 จึงเป็นหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ทางที่ดี ทางที่เป็นกุศล ทางไปสู่สุคติโลก สวรรค์ ที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นความงามทั้งด้าน กาย วาจา และใจ ซึ่งกุศลกรรมบถ นี้ยังเป็นเครื่องขัดเกลากิเลสให้สิ้นได้ แล้วเกิดมีสัมมาทิฐิในเบื้องต้น เพราะการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมจะต้องเกี่ยวข้องกับหรือสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย ดังนั้นจะต้องมีหลักของการประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับเพื่อความดีงามของตนเองและประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม เพื่อเป็นหลักความประพฤติที่ดีงามของมนุษย์ การทำความดีทางร่างกายเรียกว่า กายสุจริต และทางวาจา เรียกว่า “วจีสุจริต” การประพฤติปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถ 10 จึงเป็นการเสริมสร้างความงามให้กับตน คือ งามกายและงามใจ มีชีวิตที่ดีงาม มีความสุขตามวิสัยของผู้ที่มีความประพฤติที่ดีงาม จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้มีจิตใจงาม และรู้จักปลูกฝังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นในใจ

กล่าวสรุปได้ว่า ในทรรศนะของพระพุทธศาสนาทำให้ได้ข้อสรุปจากการศึกษาหลักธรรมที่ควรยึดเป็นข้อปฏิบัติในการสร้างกุศลกรรม ทำความดี เพื่อให้เกิดความงามขึ้นในตน และเป็นทางนำไปสู่ความสุข ความเจริญให้กับตนเองและสังคม คือ การให้ทาน ยึดหลักขันติ และโสรจจะ หลักทวารธรรม นอก จากนั้นยังประกอบไปด้วยหลัก บุญกิริยาวัตถุ และกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของตนในสังคม เพื่อให้เกิดเป็นบุญกุศล และการเป็นผู้มีศีล โดยยึดหลักความประพฤติชอบทางกายและวาจา ซึ่งคุณของศีล จะทำให้ดำรงอยู่ในสวรรค์ เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว และขณะดำรงตนเป็นมนุษย์จะส่งผลให้เกิดความงามทั้งกาย วาจา และใจ เป็นความงามที่เกิดทั้ง งามภายนอก งามภายใน และงามด้วยศีล งามด้วยธรรม ส่งผลให้เป็นผู้มีบุคคลลักษณะโดดเด่น นามองเป็นต้น

ความงามในฐานะเป็นแรงจูงใจในการสร้างกุศลกรรม

ความงามในฐานะเป็นแรงจูงใจในการสร้างกุศลกรรม ดังนี้

1 ความงามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

ลักษณะความงามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความงามภายนอก และความงามภายใน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ความงามภายนอก กล่าวคือ ความงามที่เป็นรูปธรรม บุคคลสามารถรับรู้ได้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยเฉพาะสัมผัสทางตา ซึ่งเป็นสัมผัสแรกที่จะทำให้ได้พบกับความงาม

ภายนอกนั้นหากจะกล่าวถึงแนวคิดลักษณะความงามภายนอก ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก บุคลิกลักษณะที่โดดเด่น จึงเป็นลักษณะความงามภายนอกทางร่างกายที่สมบูรณ์แบบที่สุด และความงามมีบทบาทสำคัญในงานเผยแผ่พระศาสนา บุคลิกลักษณะที่สงบ สง่า มีผิวพรรณวรรณะสะอาด หน้าตาอิมด้วยความสุข มีความเป็นผู้ดี ก่อให้เกิดความศรัทธาต่อผู้พบแรกเห็น ใคร่อยากรู้ทำความรู้จัก และทำให้งานพระศาสนาเผยแผ่ไปได้กว้างไกล จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก มีกล่าวถึงความงามไว้ด้วยกันหลายพระสูตร ยกตัวอย่างเช่นพระอัสสชิ เทียบบิณฑบาตอยู่ ท่านอุปลิตสะซึ่งเป็นปริพาชก พบเห็นท่านเข้าก็เกิดศรัทธาเลื่อมใส อยากเข้าไปสนทนาด้วย(ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/1/2/125) ความงามภายนอกทางร่างกายที่สมบูรณ์แบบที่สุด ที่เป็นลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ(ที.ปา. (ไทย) 11/201-240/163-196) ของพระพุทธเจ้า ลักษณะมหาบุรุษ และอนุพยัญชนะ 80 เกิดจากการบำเพ็ญบารมี 30 ประการ(ที.ม. (ไทย) 10/33-35/15-20)

นอกจากนี้ ยังองค์ประกอบที่จะช่วยเสริมให้เกิดการความงามภายนอกได้นั้นควรประกอบด้วย ดังนี้(1) งามกาย(กชกรณฺ์ เสรีฉันทฤกษ์, 2551:26-27) ได้แก่ ผลิตกัณท์เครื่องสำอาง ที่ผลิตจากในประเทศและต่างประเทศเครื่องประทีนผิวตั้งแต่ผิวหน้าไปถึงผิวตัว ของใช้สำหรับเส้นผมไปถึงฝ่าเท้า รวมถึงคอร์สลดสัดส่วนตั้งแต่ต้นแขนไปถึงต้นขา (2) งามประดับ ตั้งแต่เสื้อผ้าที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกไปถึงชุดชั้นในที่ในอดีตเคยเป็นสิ่งไม่ควรปกปิดให้มิดชิดแต่ในปัจจุบันกลับมีความนิยมว่าชุดชั้นในต้องสามารถโชว์ให้เห็นภายนอกได้ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเป็นการเผยแผ่ พรางกายในฐานะที่เป็นวัตถุกระตุ้นเร้าทางเพศของผู้ชาย และ(3) งามศึกษา ได้แก่ คอร์สการเรียน การอบรม ทั้งด้านวิชาการและการเรือนแม้ผู้หญิงสมัยปัจจุบันจะไม่มีหวังให้เรียนรู้วิชางานฝีมือ และการทำอาหารแล้ว แต่เธอกลับมีทางเลือกมากมายที่จะหาความรู้ความชำนาญในเรื่องเหล่านี้ มีทั้งโรงเรียนสอนทำอาหาร รายการสาธิตการทำอาหารทางโทรทัศน์ โรงเรียนสอนดนตรีและเต้นรำ เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมทางร่างกายและทุนทรัพย์ของแต่ละคนที่จะเอื้ออำนวย ให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้มากน้อยต่างกันเพียงใดในขณะเดียวกัน ผู้หญิงก็สามารถใช้ร่างกายของเธอเป็นเครื่องมือในการสร้างความงามให้กับตัวเองได้ โดยเธอได้ผลตอบแทนในรูปของรายได้ อาชีพ โอกาสก้าวหน้าทางสังคมและเป็นการย้ายสังกัดชั้นให้กับตนเอง ในขณะที่ผู้ผลิต เจ้าของทุนก็ใช้มายาคติความงามของผู้หญิงในการสร้างรายได้ให้กับตนเองอีกทอดหนึ่ง โดยการตอกย้ำมาตรฐานความงามว่าผู้หญิงต้องผอม ผู้หญิงต้องสวย ผู้หญิงต้องไม่แก่ ผู้หญิงต้องขาว ทำให้ผู้หญิงต้องหันกลับมาซื้อสินค้าและบริการของผู้ผลิตเพื่อให้เธอมีความงามที่ได้มาตรฐานต่อไปอีก จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของความงามภายนอก ต้องอาศัยรูปร่างที่สวยงามได้สัดส่วน ผิวพรรณดี โดยใช้เครื่องสำอางมีส่วนช่วย รวมทั้งการแต่งกายที่ต้องใช้เสื้อผ้าให้เหมาะสมตามยุคตามสมัยเพื่อเสริมบุคลิกให้ดูดี และการศึกษาที่มีส่วนช่วยเสริมให้เห็นคุณค่าของความงามภายนอกได้มากขึ้น

เพราะพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องของความงามภายนอก แต่มองว่าความงามภายนอกเป็นเพียงความงามในทางโลกหรือทางวัตถุ เป็นสิ่งที่มีอำนาจให้เกิดความต้องการขึ้นในจิตใจ ทั้งความรักความโลภความโกรธ และความหลง จึงเรียกความงามเหล่านี้ว่า “วัตถุงาม” ซึ่งวัตถุงามนี้ เป็นของที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมัน แต่คนเกิดความปรารถนามัวเมา หลงใหลและยึดติดอยู่ในวัตถุเหล่านั้น มอง

ว่าวัตถุนั้น มีความงามทั้งที่ความงามนั้นเกิดจากจิตที่คิดไปตามอำนาจของกิเลส จิตปรุงแต่งขึ้นเอง ไม่มีความเป็นจริงในตัวเองและไม่จีรังยั่งยืน ดังพระพุทธพจน์ว่า “สิ่งสวยงามทั้งหลายในโลก ไม่ใช่ความงาม ความดำริด้วยความกำหนดของคนนั้นแหละคือ งาม เมื่อกำจัดฉันทะในสิ่งเหล่านั้นเสียได้ สิ่งสวยงามเหล่านั้นก็ตั้งอยู่อย่างนั้นในโลก”(ส .ส. (ไทย) 15/103/31) กล่าวคือ พระพุทธศาสนามองว่า ความงามเกิดจากการประจวบกันระหว่างวัตถุกับกิเลส โดยมีประสาทสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ภาพ เสียง กลิ่น รส สัมผัสและความรู้สึกเป็นสื่อกลาง หากขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ความงามภายนอกก็จะไม่ปรากฏ

พระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญต่อความงามทางภายนอก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระนางมาคันทิยา ว่าความงามไม่ได้มีผลกระทบต่อพระองค์ ทั้งความงามของร่างกายและความงามที่ได้จากเสื้อผ้า จะเห็นว่าพระองค์ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อความงามภายนอกเลย เมื่อพระพุทธเจ้าไม่ได้ชื่นชมความงามภายนอกที่บุคคลมีแล้ว พระองค์จะสรรเสริญความงามที่ได้รับจากเครื่องประดับที่ทำให้บุคคลสวยงามได้อย่างไร พระพุทธศาสนาถือว่า ความงามทางกายภาพไม่มีอะไรที่น่าชื่นชม ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นบ่วงที่ทำให้คนหลงรักและก่อให้เกิดกิเลส โดยทั่วไปสิ่งที่เราเห็นในร่างกาย คือ เกลียวเชือกแห่งความยินดีทั้ง 5 อัน ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และโณภฐัพพะเกลียวเชือกแห่งความยินดีทางกามคุณทั้งห้าที่มักเร่งเร้ากิเลสอย่างหยาบให้กาเริบ นี่เป็นสิ่งที่ความงามทางกายภาพก่อให้เกิดแก่เรา พระพุทธศาสนาสอนว่า ถ้าเราไม่รู้จักรักรมชาติที่แท้จริงของวัตถุแห่งความงาม ความงามอาจนำไปสู่ความเศร้าโศกและความผิดหวังได้

ความงามอาจบิดเบือนคุณความดีและอาจทำให้เสียมาตรฐานการตัดสินได้ เมื่อความงามถูกจำกัดอยู่เพียงรูปธรรมบุคคลที่ครอบครองความงามนั้นมักจะมีพลังและความหยิ่งยโส ถ้าสวยงามนั้นไม่ใช่สิ่งธรรมดาทั่วไป และหามาได้ง่าย ๆ บุคคลนั้นก็มักจะหมกมุ่นอยู่ในความพยายามอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเพื่อที่จะปกป้องสิ่งที่ตนเองครอบครองนั้น ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ให้ความสำคัญอย่างไม่มีขอบเขตต่อวัตถุความงาม แต่ไม่โศกศิวที่จะได้ครอบครองวัตถุแห่งความงามนั้นเขาต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการ อดกลั้นความรู้สึกอิจฉาต่อผู้ได้เป็นเจ้าของวัตถุแห่งความงามนั้น ความจริงโลกนี้เต็มไปด้วยความงามในความหมายทางจิตใจและนามธรรม แต่ว่าเป็นเพราะมนุษย์เราที่ทำให้ความงามนั้นเศร้าหมองและทลายความงามนั้นโดยพยายามที่จะครอบครองมัน ดังคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ไม่ให้ยึดติดกับความงามของโลกภายนอกซึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจเมื่อมองเห็น การปลุกฝังความไม่ยึดติดในความงามนั้นจะส่งผลให้รู้แจ้งเห็นจริงของความงามขั้นสูงสุดภายในจิตใจ ความงามชนิดนี้เป็นความงามทางจิตหรือความงามภายใน เพราะฉะนั้นแนวคิดเรื่องความงามของพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างจากอุดมคติว่าด้วย ความดีสูงสุด บุคคลผู้บรรลุความดีสูงสุดของชีวิตเป็นผู้ที่สวยงามอย่างแท้จริง กล่าวได้ว่าสิ่งที่ดีทางศีลธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งสวยงาม ผู้มีศีล สมาธิ และปัญญาเป็นผู้สวยงามเช่นกัน

2) ความงามภายใน กล่าวคือ ความงามภายในทางพระพุทธศาสนา คือความงามแห่งกิจกรรมารยาท และความงามแห่งภาวะจิตใจ เรียกได้ว่าเป็นแก่นแท้ของความงาม เป็นความงามที่มีความสมบูรณ์ในตัว คงทน ไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก แต่ด้วยความงามภายในเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ยาก

สังคมในปัจจุบันจึงเลือกที่จะมองคนเพียงความงามภายนอกมากกว่า จนทำให้ความงามภายนอกเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต แต่ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ความงามภายใน คือ ความงามแห่งกิริยามารยาท และความงามแห่งภาวะจิตใจ เรียกว่า “แก่นแท้ของความงาม” ความงามทั้ง 2 ประเภทนี้ ก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ความงามภายในนี้ เป็นความงามที่มีความสมบูรณ์ในตัว คงทน ไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เช่น บุคคล กาลเวลา และสถานที่ การที่จะทำให้นั้นประกอบไปด้วยความงามภายในได้นั้น ทำได้โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมที่ทำให้งามมาใช้ในการดำเนินชีวิต กล่อมเกลาจิตใจให้เกิดความงามอย่างแท้จริง เป็นคนมีความอดทนต่อสิ่งยั่วยุ มีศีลธรรมประจำใจ มีความเห็นถูกต้อง พร้อมทั้งมีสติปัญญาพิจารณาหาเหตุผลบนความเป็นจริงของชีวิต มีความเมตตา กรุณา วางตนได้อย่างเหมาะสม และเป็นความงามที่เป็นไปตามธรรม เป็นความงามที่มีลักษณะจากการประพฤติตนให้อยู่ในทางศีลทางธรรม ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นความงามที่ยั่งยืน เป็นความงามที่ทุกคนสามารถสร้างได้ ทำให้มีได้แก่ตน ทำให้เกิดความสงบ ความสุขไม่มีการเบียดเบียนทั้งต่อตนเอง และสังคม ดังนั้นกุศลกรรมที่ทำให้เกิดความงามมุ่งถึงความงามอันเกิดจากจิตใจ เป็นความงามที่มีความสมบูรณ์ในตัว ไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลกาลเวลาหรือสถานที่ ความงามภายในสามารถแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ความงามในเบื้องต้น หมายถึง ศีล ความงามในท่ามกลางหมายถึงอริยมรรค และความงามในที่สุด หมายถึงพระนิพพาน

นอกจากนี้ความงามภายใน ยังหมายถึง การน้อมนาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ส่งเสริมให้เกิดความงามในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ ความงามภายใน เป็นความงามที่เป็นไปตามธรรม เป็นความงามที่มีลักษณะจากการประพฤติตนให้อยู่ในทางศีลทางธรรมตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความงามที่ยั่งยืนเป็นความงามที่ทุกคนสามารถสร้างได้ ทำให้มีได้แก่ตน ทำให้เกิดความสงบ ความสุขไม่มีการเบียดเบียนทั้งต่อตนเอง และสังคมความงาม ถือว่าเป็นรูปสมบัติ ถ้าอธิบายตามหลักความเชื่อของพระพุทธศาสนาในส่วนของกรรมและการสะสมบุญบารมี ก็จะกล่าวว่าคุณคนผู้มีความงามเกิดจากการสั่งสมบารมีมาตั้งแต่อดีตชาติ ซึ่งเชื่อว่าเป็นผลของบุญและกรรมแต่ชาติปางก่อน ซึ่งความงามแบบเบญจกัลยาณีจะได้รับการยกย่องเป็นอย่างมา

ความงามที่แท้จริงต้องเป็นความงามที่ออกมาจากภายในที่ปราศจากกิเลส ที่ชาวพุทธที่มีต่อความงามทางรูปร่าง เช่น เรื่องของรูปร่างนั้นพระนางรูปนั้นทาที่ลุ่มหลงในความงามของตน พระนางไม่ยอมไปพบพระพุทธเจ้าแม้พระองค์ต้องการให้พระองค์เสด็จมาเฝ้าเพื่อฟังธรรม พระองค์ทรงพิสูจน์ให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนของความงามแห่งร่างกายโดยเนรมิตหญิงสาวที่สวยงามกว่าพระนาง และทำให้หญิงสาวนั้นเป็นคนแก่และค่อยสลายไป ภาพนั้นก่อให้เกิดความกลัดกลุ้มทรมานใจแก่พระนางรูปนั้นทาเป็นอย่างมาก และในที่สุดพระนางได้รู้จริงเห็นแจ้งในสังขารธรรม มีหลายครั้งที่พระพุทธองค์ดึงความสนใจของสาวกด้วยความงามทางรูปร่างเพื่อที่จะสื่อความจริงของสังขารธรรม เป็นเครื่องขัดเกลาอารมณ์เกี่ยวกับความจริงเหล่านั้นให้ประณีตยิ่งขึ้นดังเช่นกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงเปรียบความงามของนางเทพธิดากับความงามของนางชนบทกัลยาณีอดีตเจ้าสาวของพระนันทะ และพระนันทะได้เปรียบเทียบกับนางชนบทกัลยาณีกับนางลิง ซึ่งมีหูต้วมาและจมูกแหว่ง หลังจากนั้นพระนันทะได้ตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์และในที่สุดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ นางเขมา ผู้ซึ่งลุ่มหลงในความงามของ

พระองค์ได้เห็นนางเทพธิดาที่สวยงามกว่า ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าทรงเนรมิตขึ้นนางเทพธิดานั้นแปรเปลี่ยนจากวัยสาวสู่วัยชราและล้มตายต่อหน้าพระพักตร์ของพระนาง พระนางจึงได้รู้ชัดถึงความไร้สาระในความภูมิใจของตนเอง เหตุการณ์เหล่านี้ได้บ่งบอกว่าพระพุทธรูปศาสนาได้เสนอมิติแห่งความงามด้านจิตใจมากกว่า

เพราะฉะนั้นการที่บุคคลจะสวยงาม หรือไม่สวยงามไม่ได้ตัดสินที่รูปร่างภายนอกเท่านั้น แต่ต้องตัดสินโดยจากการกระทำตามคุณสมบัติที่มีอยู่ บางคนอาจจะมีรูปร่างที่สวยงามแต่เป็นคนเห็นแก่ตัว แทนที่จะหาคุณประโยชน์ให้สังคมกลับคิดแต่หาร้ายสังคม คนเช่นนี้จะเป็นคนสวยงามได้อย่างไร ความงามตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นมโนทัศน์ทาง จริยศาสตร์ บุคคลที่มีศีลธรรม กาจัดความโลภ โกรธ หลงได้ และหาจิตใจให้ปราศจากกิเลสทั้งปวง ได้ชื่อว่าเป็นคนงามอย่างแท้จริงบุคคลที่ถูกแผดเผาด้วยความอาฆาตและความโกรธ ถูกกามตัณหาครอบงำอยู่เป็นนิจเป็นผู้ที่น่าเกลียด เขาอาจมีรูปร่างสวยงาม ดูดี แต่ตราบไค้ที่เขายังคงเป็นทาสของราคะ โทสะ และโมหะ เขาก็ไม่จัดว่าเป็นผู้ที่สวยงามอย่างแท้จริง ต่อเมื่อเขาได้ทลายราคะ โทสะ และโมหะ และเพิกถอนกามตัณหาเสียได้เสียได้ ดังนั้นความงามตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องของกรรมมีส่วนดี ความกลมกลืนและความสมดุล แต่ความงามเป็นเรื่องของสิ่งที่บุคคลมีอยู่ภายใน บุคคลมีคุณธรรม เช่นความรัก ความกรุณาและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นอิสระจากความโกรธ ความเกลียด และกิเลสทั้งปวง ถ้ามีคุณธรรมเหล่านี้ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้สวยงามอย่างแท้จริง ที่เริ่มจากการเป็นผู้ให้ทาน รักษาศีล และบำเพ็ญจิตภาวนา หรือเรียกว่า ทาน ศีล ภาวนา กล่าวคือ (1) ทานมัย คือ การให้ทานแบ่งปันผู้อื่นด้วยสิ่งของไม่ว่าจะให้ใครก็เป็นบุญ (ทานมัย) การให้เป็นการช่วยขัดเกลาความเห็นแก่ตัว ความคับแค้น ความตระหนี่ถี่เหนียวและความยึดถือในวัตถุสิ่งของที่แบ่งปันออกไปก็เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (2) ศีลมัย การรักษาศีลจักเป็นบุญเป็นการฝึกฝนที่จะลด ละ เลิกความชั่วไม่ไปเบียดเบียนใครมุ่งที่จะหาความดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่นเป็นการหล่อเลี้ยงบ่มเพาะให้เกิดความดีงาม และพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ให้ตกต่ำซึ่งคำว่า “ศีล” มีสาระสำคัญอยู่ที่เจตนาหรือความประสงค์ที่จะเว้นซึ่งเรียกว่า วิริยะ คือ (การเว้นจากทุจริต. การเว้นจากกรรมชั่ว) ผลของการรักษาศีล ศีลถือเป็นความดี ที่สูงกว่าทานขึ้นมาอีกขั้นหนึ่งมีความหมายกว้าง ๆ ว่าความประพฤติ จดเว้น จากการเบียดเบียนกันและกันให้เดือดร้อน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้ชัดเจนมากที่สุด ได้แก่ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีลที่เป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา เพื่อเป็นการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน เว้นจากกรรมชั่ว อันเป็นเหตุให้ได้รับวิบากกรรมชั่ว ในสังคีติหมวด 5 ได้กล่าวถึงสิกขาบท 5 ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตนของคน ในเรื่องของกายและวาจา ซึ่งเมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล มีข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว และ (3) ภาวนามัย คือ การฝึกการเจริญกัมมัฏฐาน หรือการเจริญภาวนา จึงเป็นการกระทำกุศลกรรมชนิดหนึ่ง โดยเฉพาะมโนกรรมต่างจากกรรมทั่วไปตรงที่เป้าหมายการกระทำเป็นไปเพื่อความสิ้นภพชาติสิ้นทุกข์ จากการบำเพ็ญบุญ ทั้ง 3 หัวข้อหลัก คือ ทานมัย ศีลมัยบุญ และภาวนามัย นั้นต่างก็มีอานิสงส์ หรือผลที่ได้รับแตกต่างกันออกไป ตามระดับของการทำบุญโดยการรักษาศีลมีอานิสงส์มากกว่าการให้ทาน การเจริญภาวนามีอานิสงส์มากกว่าการรักษาศีลและมีอานิสงส์สูงที่สุด ดังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่า

“บุคคลจะเป็นผู้มีโชคสมบัติมากได้ก็เพราะการถวายทาน จะเข้าถึงสุดก็ได้ก็เพราะศีลจะดับกิเลสได้ก็เพราะการเจริญภาวนา” ดังจะเห็นผลของการทาทาน รักษาศีล และภาวนา ว่าให้ผลเกิดเป็นบุญกุศล และก่อให้เกิดเป็นความงามทั้งทางกาย วาจา และใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทุกคนควรน้อมนำมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเป็นความสุขทั้งโลกนี้ และโลกหน้า

กล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะความงามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความงามภายนอก และความงามภายใน กล่าวคือ ความงามมีบทบาทสำคัญในงานเผยแผ่พระศาสนา ด้วยบุคลิกลักษณะที่สงบ สง่า มีผิวพรรณวรรณะสะอาด หน้าตาอิมด้วยความสุข มีความเป็นผู้ดี ก่อให้เกิดความศรัทธาต่อผู้พบแรกเห็น ใคร่อยากรู้ทำความรู้จัก และทำให้งานงามภายนอก และงามภายในตามที่ปรากฏในทีโดตเด่น ที่เรียกว่า มหาบุรุษ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 80 เกิดจากการบำเพ็ญบารมี 30 ประการ จึงเป็นลักษณะความงามทางร่างกายที่สมบูรณ์ ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นความงามที่ยั่งยืนเป็นความงามที่ทุกคนสามารถสร้างได้ ทำให้มีได้แก่ตน ทำให้เกิดความสงบ ความสุข ไม่มีการเบียดเบียนทั้งต่อตนเอง และสังคม ไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันต่างก็ยังคงยึดหลักการทการรรมดีมาเป็นแนวทางปฏิบัติ ว่าถ้าในช่วงมีชีวิตได้ทการรรมดีผลตอบแทนย่อมเป็นสิ่งดี เกิดเป็นความงามทางกาย วาจา และใจ เป็นความงามที่ได้รับผลมาจากการทำกรรมดี องค์ประกอบของความงามภายนอก ต้องอาศัยรูปร่างที่สวยงามได้สัดส่วน ผิวพรรณดี โดยใช้เครื่องสำอางมีส่วนช่วยรวมทั้งการแต่งกายที่ต้องใช้เสื้อผ้าให้เหมาะสมตามยุคตามสมัยเพื่อเสริมบุคลิกให้ดูดี และการศึกษาที่มีส่วนช่วยเสริมให้เห็นคุณค่าของความงามภายนอกได้มากขึ้นนั่นเอง

2 ความงามของมหาบุรุษและอนุพยัญชนะ

ปฐิสลัษณะ 32 ประการ มีกล่าวไว้ครบบริบูรณ์ในลักขณสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคและมหาปทานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค แห่งพระสุตตันตปิฎก มหาปฐิสลัษณะ 32 ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ (1) พระมหาบุรุษไม่เป็นเหมือนคนอื่น (2) พื้นพระบาททั้ง 2 มีจักรปรากฏ (3) มีพระวรกายตั้งตรงดุจพระกายพรหม (4) มีสันพระบาทยืนยาว (5) มีพระมังสะไนที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ (6) มีพระองคูลีลาว (7) มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม (8) ฝ่าพระหัตถ์ และฝ่าพระบาทมีลายดุจรูปตาข่าย (9) มีชื่อพระบาทสูงดุจสังข์คว่ำ (10) มีพระโลหมาชาติปลายงอนขึ้นเวียนเป็นทักษิณาวรรต (11) มีพระขงษ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย (12) มีพระฉวีละเอียดยลลีไม่ติดพระวรกาย (13) มีพระฉวีเปล่งปลั่งดุจทอง (14) มีพระคุษเร้นอยู่ในฝัก (15) เมื่อประทับยืน พระหัตถ์จับถึงพระชานู (16) มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลของตันไทร (17) มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลาตัวท่อนหน้าของราชสีห์ (18) มีลาพระศอกกลมงามเท่ากันตลอด (19) มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี (20) มีพระเนตรดาสนิท (21) มีพระเศียรงามบริบูรณ์ดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร (22) พระโลหมาชุลละเส้น (23) มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนปุยนุ่ม (24) มีพระทนต์ 40 ซี่ (25) มีพระทนต์เรียบสนิทไม่ห่างกัน (26) มีพระชิวหาอ่อนและยาว (27) มีพระหนุดุจคางราชสีห์ (28) มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด (29) มีพระปฤษฎางค์ราบเรียบเต็มเสมอกัน (30) มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม (31) มีพระทนต์เรียบเสมอกัน และ (32) มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม

จากการศึกษาพบว่า นอกเหนือจากลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการแล้ว ยังปรากฏลักษณะข้อปลีกย่อยหรือองค์ประกอบย่อยของพระมหาบุรุษที่นิยมเรียกว่า “อสีตยานุพยุชนะ” หรือ “อนุพยุชนะ 80 ประการ” ของพระพุทธเจ้า จะเห็นว่า พระองค์มีอวัยวะภายนอกงดงามทุกส่วน ยกที่จะหาผู้ใดเทียบเคียงได้ ซึ่งก็ด้วยการบำเพ็ญบารมีของพระองค์ การบำเพ็ญบารมีนั้น ท่านกล่าวว่า ถ้าจะบำเพ็ญให้บริบูรณ์ต้องให้ครบ 3 ชั้น คือ (1) ชั้นบารมี เป็นระดับสามัญ เช่น ทานบารมี การให้สิ่งของทรัพย์สินเงินทอง (2) ชั้นอุปบารมี เป็นระดับบรหรือจวนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี คือ การเสียสละอวัยวะบางอย่างของตน และ (3) ชั้นปรมัตถบารมี เป็นระดับสูงสุด เช่น ทานปรมัตถบารมี คือ การสละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามคติของพระพุทธศาสนาเถรวาท การตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องอาศัยการบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งเป็นระยะเวลายาวนานแตกต่างกันออกไป ผู้ที่ปรารถนาพุทธภูมิจักได้ชื่อว่าเป็น “พระโพธิสัตว์” หมายถึง ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งกำลังบำเพ็ญบารมี 10 คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา หรือ ผู้เกี่ยวข้องอยู่ในโพธิญาณ จะต้องมืองค์ธรรม 8 ประการ เรียกว่า “ธรรมสโมธาน” เมื่อประกอบด้วยธรรมทั้ง 8 ประการข้างต้นดังกล่าวแล้ว พระโพธิสัตว์จักต้อง สังสมคุณความดีให้เต็มเปี่ยมหรือที่เรียกว่า “บารมี 30 ทศ” คือ บารมี 10 อุปบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 จนมีอุปนิสัยที่สามารถจะบรรลุธรรมได้

กล่าวสรุปว่า ความงามภายนอก เป็นความงามที่ตามองเห็นได้ แล้วเกิดความพึงพอใจสามารถสัมผัสได้ด้วยกาย และยังมี ความงามภายนอกที่เป็นลักษณะของมหาบุรุษเรียกว่า มหาบุริสลักษณะมี 32 ประการ เมื่อผู้ใดพบเห็นจะเกิดศรัทธา ดังนั้นผู้ใดที่ต้องการให้เกิดความงามขึ้นในตนจึงต้องหมั่นสร้างกุศลกรรมเพื่อให้เกิดความงามทั้งภายนอกและความงามภายใน เพราะความงามมิได้เกี่ยวข้องกับพันธุกรรมที่ได้รับมาจาก พ่อแม่ แต่เพียงอย่างเดียว ยังมีกุศลกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยการทำกุศลจักให้สำเร็จสมประสงค์นั้น ต้องตั้งกัลยาณจิตอธิษฐาน เป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ และความปรารถนาที่จะสำเร็จสมดังตั้งใจ ผู้นั้นต้องมีศีลบริบูรณ์มีศีลห้าเป็นต้น กล่าวคือ ต้องกระทำความดี ต้องรักษาความดีนั้นไว้ และ หมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น จากการอธิษฐานจิตจะได้ส่งผลให้ความงามปรากฏเห็นได้นั่นเอง

3 ความงามของนางในสมัยพุทธกาล

ความงามของนางในสมัยพุทธกาล ที่มีบุคคลหลายท่าน ตัวอย่างเช่น พระนางมุสดี และพระนางมัลลิกาเทวี ซึ่งทั้ง 2 ท่าน ที่ได้ประพาดิตนเป็นแบบอย่างที่ดีในกุศลกรรมเพื่อให้เกิดความงามในพระพุทธศาสนา ดังนี้

1) พระนางมุสดี

ในพระพุทธศาสนาสตรีที่รักสวยรักงาม คือพระนางมุสดี ประวัติของพระนางมุสดีมีดังนี้ เมื่ออดีตกาลล่วงนานมา ณ พระนครเชตุคร แคว้นสีพี มีพระราชาพระนามว่า “สีวีราช” ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ให้มีความร่มเย็นสงบสุข พระองค์มีพระโอรสทรงพระนามว่า “สัญชัย” ต่อมาพระเจ้าสีพีราชทรงยกบัลลังก์ให้พระโอรสขึ้นเสวยราชย์แทน และให้อภิเษกกับพระนางมุสดี พระธิดาแห่งกษัตริย์กรุงมัททราช ในอดีตชาติ มุสดีเทพธิดานั้น เป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากิกิราช มีพระนามว่า

“สุธัมมา” และพระนางเคยถวายผงจันทร์แดง (เครื่องประทีนผิวชั้นสูง) ทรงได้รับพระราชทานแก่นจันทร์แดงจากพระราชบิดาจึงนำไปใส่ผอบทอง และถวายแด่พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งอธิษฐานว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้ทาการบูชาพระองค์ด้วยจุกแห่งแก่นจันทร์นี้ ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าได้เป็นมารดาของพระพุทธเจ้าผู้เช่นพระองค์ในอนาคตกาล” ซึ่งพระนางทรงนำผงจันทร์แดง ไปโปรยบรรณคันธกุฎี พระนางตั้งปณิธานกัลยาณจิตอธิษฐานขอให้ได้เกิดเป็นพระมารดาของพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคต เมื่อสิ้นพระชนม์พระนางได้ไปบังเกิดเป็นพระมเหสีของท้าวสักกเทวราชในแดนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อถึงคราวจะสิ้นบุญจากสวรรค์พระนางได้ทูลขอพร 10 ประการจากท้าวสักกเทวราชผู้เป็นพระสวามีก่อนที่จะไปบังเกิดในโลกมนุษย์ พรที่พระนางมุสตีเทพธิดาทูลขอมิ ดังนี้ ข้อที่ 1. ขอให้ข้าพระบาทพึงได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าแผ่นดินในกรุงสิพี ข้อที่ 2. ข้าพระบาทพึงเป็นผู้มีจักษุตาเหมือนตากลมฤๅซึ่งมีดวงตาดำ ข้อที่ 3. พึงมีขนคิ้วดำ ข้อที่ 4. พึงเกิดในพระราชนิเวศน์นั้นโดยนามเดิมว่ามุสตี ข้อที่ 5. พึงได้พระราชโอรสผู้ให้สิ่งอันเลิศ ประกอบความเกื้อกูลแก่ยากจนไม่ตระหนี่ เป็นผู้ที่พระราชาทูทุกประเทศบูชา มีเกียรติ มียศ ข้อที่ 6. เมื่อข้าพระบาททรงครรภ์ ขอให้อุทรราบเรียบ ข้อที่ 7. ถิ่นที่คู่ของข้าพระบาทอย่าพึงหย่อนยานพึงเป็นปกติราบกระทั้งชรา ข้อที่ 8. แม้มแก่ห่อหมแล้ว อย่าได้มีผมหงอกข้อที่ 9. ขอให้มิมีผิพรรณละเอียด ละอองธุลีอย่าได้ติดในกายได้ และประการสุดท้าย คือ ขอให้ข้าพระบาทสามารถปล่อยนกกโทษประหารได้เมื่อท้าวสักกเทวราชได้สดับพร 10 ประการที่นางปรารถนาทรงพิจารณาด้วยทิพยจักขุเห็นว่าเป็นไปได้ ไม่เหลือวิสัยที่จะทำความปรารถนาของนางให้สำเร็จ จึงตรัสประทานพร และอนุโมทนากับนางด้วย ที่จะได้ลงไปสร้างบารมีในโลกมนุษย์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็น พระราชธิดาของพระเจ้าพันธุราช แห่งพันธุมดินนครการอธิษฐานเป็นหนึ่งในบารมีสิบทัศ ที่พระบรมโพธิสัตว์ทั้งหลายให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก การอธิษฐานเป็นประดุจหางเสือเรือ ที่คอยค้ำค้ำย่นาวชีวิตของเราให้ก้าวไปสู่จุดหมายปลายทาง ได้อย่างปลอดภัย ฉะนั้นทุกครั้งที่ทำความดี ต้องหมั่น อธิษฐานทุกๆ ครั้ง เป็นการตั้งฝั่งแห่งความสำเร็จ ให้เกิดขึ้นกับชีวิต เมื่อถึงคราวบุญส่งผล เราย่อมจะสำเร็จสมหวังในสิ่งที่ปรารถนาทุกประการ การที่จะให้แรงอธิษฐานนั้นส่งผลสำเร็จ ต้องสั่งสมบุญไว้ให้มากๆ เหมือนภาชนะที่ไต่ยกขึ้นมากล่าวข้างต้น เป็นคำอธิษฐานที่พระมารดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ได้เคยทำบุญกับพระวิปัสสิพุทธเจ้า แล้วอธิษฐานขอให้ได้เป็นพุทธมารดาในอนาคตกาลด้วยกุศลบุญนี้ทำให้พระนางได้ไปเกิดบนสวรรค์เป็นพระมเหสีของพระอินทร์ และได้รับพระราชทานพร 10 ประการจากพระอินทร์ ด้วยพระนางมุสตีมีอุปนิสัยรักสวयรักงาม พรที่ขอจากพระอินทร์ส่วนมากก็จะยึดติดกับรูปภายนอก เช่น ขอให้ดวงเนตรทั้งสองมีสีตาประดุจดวงตาลูกเนื้อทราย มีพระขนงเขียวดุจสร้อยคอนกยูง อย่าให้มีพระครรภ์ปรากฏนูนดังสตรีสามัญ อย่าให้พระถันทั้งคู่ดำในเวลาทรงครรภ์ และเมื่อประสูติแล้วขออย่าให้หย่อนยาน ขอให้เส้นพระเกศเป็นมันดุจสีปีกแมลงค่อมทอง และขอให้พระฉวีละเอียดดุจดังทองคำธรรมชาติ ครั้นพระนางมุสตีกลับชาติมาเกิดเป็นพระนางสิริมหามายาเป็นพุทธมารดาของในพระพุทธเจ้า (พระโคตมพุทธเจ้า) ที่พึงพร้อมด้วยลักษณะความงาม 64 ประการ

2) พระนางมัลลิกาเทวี

พระนางมัลลิกา เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล ในขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งหนึ่ง พระนางมัลลิกาเทวีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายอภิเษกแล้วประทับนั่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลถาม พอสรรูปได้ว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคาม (สตรี) บางคนในโลกนี้มีลักษณะที่แตกต่างกัน 4 แบบ คือ (1) สตรีมีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดูและเป็นคนยากจนขัดสนทรัพย์ ขัดสนโภคะ ต่ำศักดิ์ (2) สตรีมีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดูแต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก สูงศักดิ์ (3) สตรีมีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนักแต่เป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์ ขัดสนโภคะ ต่ำศักดิ์ (4) สตรีมีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณ ผุดผ่องยิ่งนัก และเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก สูงศักดิ์

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า มัลลิกา มาตุคาม (ตอบข้อ 1) บางคนในโลกนี้เป็นผู้โกรธ มากไปด้วย ความคับแค้นใจสูงกว่ากล่าวแม่เล็กน้อยก็ขัดเคือง ฉุนเฉียว กระทบกระเทียด แสดงอาการโกรธ ความขัดเคืองและความไม่พอใจ เธอไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอนที่อยู่อาศัยและเครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ และมีใจริษยาในลาภสักการะความเคารพนับถือ การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น กีดกัน ตัดรอน ผูกความริษยา ถ้ามาตุคามนั้นจตุตจากอภัตภาพนั้น มาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู และเป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์ ขัดสนโภคะ ต่ำศักดิ์ มาตุคาม (ตอบข้อ2) บางคนในโลกนี้เป็นคนมักโกรธ ... แต่เป็นผู้ให้ทาน ... และไม่มี ใจริษยาในลาภสักการะ... ถ้าเธอจตุตจากอภัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก สูงศักดิ์ มาตุคาม (ตอบข้อ 3) บางคนในโลกนี้ ไม่เป็นคนมักโกรธ ... แต่เป็นผู้ไม่ให้ทาน ... และมีใจริษยาในลาภสักการะ ...ถ้าเธอจตุตจากอภัตภาพนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปร่างน่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก แต่เป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์ขัดสน โภคะ ต่ำศักดิ์มาตุคาม (ตอบข้อ 4) บางคนในโลกนี้ไม่เป็นคนมักโกรธ ... เป็นผู้ให้ทาน ... และไม่มี ใจริษยาในลาภสักการะ ... ถ้าเธอจตุตจากอภัตภาพนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก และเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก สูงศักดิ์เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว พระนางมัลลิกาเทวีได้กราบทูลพระพุทธเจ้า ดังนี้ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติอื่น หม่อมฉัน จะเป็นคนโกรธ ... ในชาตินี้หม่อมฉัน จึงมีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่ในชาติอื่นหม่อมฉันคงได้ให้ทาน ... แก่สมณะหรือพราหมณ์ในชาตินี้หม่อมฉันจึงเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก ในชาติอื่นหม่อมฉันคงจะไม่มีใจริษยาในลาภสักการะ ... ในชาตินี้ หม่อมฉันจึงเป็นผู้สูงศักดิ์ ... ในราชสกุลนี้ หม่อมฉันได้ดำรงความเป็นใหญ่เหนือหญิงถึงจะถูกกว่ากล่าวมาก หม่อมฉันก็จักไม่ขัดเคืองไม่ฉุนเฉียว ไม่กระทบกระเทียด ไม่กระด้าง กระเดื่อง ไม่แสดงอาการโกรธ ความขัดเคือง และความไม่พอใจ และจักให้ทาน ... แก่สมณะหรือพราหมณ์ จักไม่มีใจริษยาในลาภสักการะ ... ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพระภาชิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจน ไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจาหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสิกาสตรีผู้สละธรรม ตั้งแต่วันนี้ เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต จาก

สรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “กุศลกรรมกับความงาม” พบว่า กุศลกรรม คือ การทำกรรมดี เป็นการกระทำที่สร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ที่เรียกว่า “บุญ” และผลของบุญ คือความสุข ในบุญกิริยาวัตถุ 3 กล่าวถึงหลักแห่งการบำเพ็ญบุญ เป็น 3 หัวข้อหลักคือ ทานมัย สีลมัย และ ภาวนามัย ดังนั้นการทาทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา คือการสร้างกุศลกรรมเพื่อให้เกิดความงาม เพราะความงามมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เกิดจากการสร้างกุศลกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากเราต้องการความงามให้ปรากฏแก่ กาย วาจา และใจจะต้องมุ่งสร้างกุศลกรรมให้มากๆ กุศลกรรม ส่วนใหญ่จะเกิดจากการทาทาน และการรักษาศีล การกระทำทั้ง 2 อย่างนี้ จะให้ผลปรากฏที่เด่นชัด ผู้ที่ได้ทำกุศลกรรมดี จะมีความสุขใจ อิ่มเอิบในผลบุญที่ตนได้รับเกิดเป็นความงามทางกาย และทาง วาจา ลักษณะความงามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความงามภายนอก และความงามภายใน ดังเช่นลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการของพระพุทธเจ้า เป็นลักษณะความงามภายนอก ทางร่างกายที่สมบูรณ์แบบที่สุด ส่วนความงามภายใน เป็นความงามที่เกิดจากการประพฤติตนให้อยู่ ในทางศีล ทางธรรม เป็นความงามที่ยั่งยืน เป็นความงามที่ทุกคนสามารถสร้างได้ และทำให้มีแก่ตนได้ ในสมัยพุทธกาลมีบุคคลหลายท่านที่ได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างกุศลกรรมเพื่อให้เกิด ความงาม เช่น พระนางผุสดี พระนางมัลลิกาเทวี นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นต้น และผลของกุศล กรรมในวิมานวัตถุ เช่น อานิสงส์ของการปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีล ศีล 5 และการถวายทานแด่พระ อริยสงฆ์ เป็นเหตุให้มีมัลลยดอกมณฑารพประดับหลากสี และมีบริวาร อานิสงส์ของการกราบไหว้ สมณะ เป็นเหตุให้ตนมีผิวพรรณงาม อย่างนี้เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กขกรรม เสรีฉันทฤกษ์. (2551). “วาทกรรมความงามของผู้หญิงในสังคมไทย : มุมมองพหุมิติ”.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยสหวิทยาการ
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กัลยา คิดก่อนทำ. (2554). “ศึกษาวิเคราะห์ศัลยกรรมความงามในมุมมองทางพระพุทธศาสนา”.
สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. ผศ. (2523). **หลักพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอสเอ็มเอ็มจำกัด.
- เทพชู ทัพทอง. (2546). **ผู้หญิงไทยในอดีต.** กรุงเทพมหานคร : สุริยสาสน์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่
 10. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์
 ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิกจำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่
 ที่ 15. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

- พระมหาทวี มหาปณฺโณ. (2555). **ความงามในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.
- พระมหาทวี มหาปณฺโณ. (2557). “หลักศูนยตา : แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นความงาม”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มณีพรรณ เสกธีระ. (2553). “การศึกษาหลักธรรมเรื่องความงามในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก**, 2500. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). **อรรถกถาภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2541). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วัชระ งามจิตฺตเจริญ. ศ.ดร.. (2556). **พุทธศาสนาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมคิด สายล้ำ. (2553). “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมจากการตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้า”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน
ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3
The Relationship Between Organizational Health And
Work Commitment of Teachers Under Secondary Educational Service
Area Office 3

หยาดอัมรินทร์ ศิริจันทร์* สุวรรณ โขติสุกานต์** อรสา จรุงธรรม***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสุขภาพองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 2) ศึกษาความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 3) เปรียบเทียบสุขภาพองค์การของสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา 4) เปรียบเทียบความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา 5) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ประชากรที่ใช้ได้แก่ ครู ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จำนวน 3,014 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 346 คน และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า

1. สุขภาพองค์การของสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านความเข้มแข็งขององค์กรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือด้านการสนับสนุนทรัพยากร

* คุรุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

** คุรุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

*** คุรุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

2. ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครูในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านกระตือรือร้นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการอุทิศตน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือด้านการชิมชั๊

3. ผลการเปรียบเทียบสุขภาพองค์การของสถานศึกษามัธยมศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาในภาพรวม และรายด้านทุกด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ผลการเปรียบเทียบความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาในภาพรวม และรายด้านทุกด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. สุขภาพองค์การของสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .651 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : สุขภาพองค์การ ความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the organizational health of educational institutions Under the Office of Secondary Educational Service Area 3, 2) studying work commitment of Teachers under the Secondary Educational Service Area Office 3 Classified by the size of the school. 4) Compare the dedication of teachers' work. Classified by the size of the school 5) Study the relationship between the organizational health of the school and the dedication of the teachers' work the population used was teachers of educational institutions under the Office of Secondary Educational Service Area 3, number 3,014. The sample size was determined by using Craigie and Morgan's tables. The samples were 346 people and stratified random sampling. The instrument used for data collection is a 5-level estimation scale questionnaire. The statistics used in the research are percentage, mean, standard deviation. One-way analysis of variance And Pearson's correlation coefficient.

The research findings were as follows:

1. The organization health of educational institutions in the overall level is at the highest level. The strength of the organization has the highest mean. Followed by leadership of school administrators and the lowest mean value Is the resource support.

2. work commitment of teachers in the performance of teachers in the overall picture is at the highest level. With the highest average enthusiasm Followed by dedication and the lowest mean value is the absorption.

3. The comparison of organizational health of secondary schools Classified by the size of the school in the overall picture and in every aspect, it was found that there were statistically significant differences.

4. The comparison of the dedication of teachers Classified by the size of the school in the overall picture and in every aspect, it was found that there were statistically significant differences.

5. The organizational health of the educational institutions has a positive relationship at a moderate level with the dedication in the performance of teachers. With statistical significance at the level of .01, with the correlation coefficient of .651 when considering each aspect with statistical significance at the level of .01.

Keywords: Organizational Health, Work Commitment

บทนำ

สถานศึกษาถือเป็นองค์การอีกระบบหนึ่งที่เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลเพื่อร่วมกันทำงานโดยมีการรวบรวมทรัพยากรและความพยายามของทุกฝ่าย โดยมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินการให้บรรลุตรงเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ (ธงชัย สันติวงษ์, 2543, น.5) สอดคล้องกับ Pfiffner and Sherwood (1960 อ้างถึงใน รัฐาจารย์ ตรีเหรา, 2556, น.3) ที่กล่าวว่า ระบบการทำงานร่วมกันที่ซับซ้อนของบุคคลจำนวนมากต้องมีระบบในการทำงานที่ดีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งองค์การทางการศึกษาเปรียบเสมือนเครื่องจักรขนาดใหญ่ที่ต้องมีเครื่องจักรเล็ก ๆ ซับเคลื่อน ซึ่งเปรียบได้กับบุคลากรทางการศึกษา การบริหารจัดการ กระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่ต้องพัฒนาเยาวชนให้เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพ นอกจากนี้ Miles (1969 อ้างถึงใน กมลาศน์ ธรประสิทธิ์, 2553, น.4) ได้กล่าวว่า สุขภาพองค์การ เป็นเรื่องความต้องการที่จะพิจารณาขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำร่วมกันในองค์การ โดยอาศัยการศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการปรับปรุงองค์การให้เป็นสถานที่ที่น่าอยู่ในการทำงานและน่าเรียนรู้ สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม มีการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่องตลอดจนสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์การสถานศึกษาในปัจจุบันมีความตื่นตัวในการรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้องค์การอยู่รอดและบรรลุเป้าหมายโดยการพัฒนาองค์การและบุคลากรให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง นักพัฒนาองค์การได้พัฒนาแนวคิดใหม่จากนัก

ทฤษฎีองค์กรยุคแรกเริ่มและปรับให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน แนวคิดใหม่ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาองค์กรใน 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาองค์กรสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization หรือ HPO) 2) องค์กรแห่งนวัตกรรม (Innovation Organization) และ 3) องค์กรสุขภาพดี (Healthy Organization) โดยที่สุขภาพขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญ เพราะองค์กรที่มีสุขภาพสมบูรณ์จะทำให้ได้รับความไว้วางใจจากสังคมทำให้เกิดการยอมรับและการเชื่อถือเกิดขึ้น ช่วยทำให้องค์การเติบโตและอยู่รอดอย่างยั่งยืนได้ (จิระประภา อัครบวร, 2549, น.100) องค์กรที่มีสุขภาพดี (Hoy and Miskel, 1991 อ้างถึงใน อริศรา อิมแจ็ง, 2559, น.2) เนื่องจากองค์กรที่มีสุขภาพสมบูรณ์นั้นเป็นองค์กรที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ โดยผู้บังคับบัญชา รวมไปถึงสมาชิกคนทุกในองค์กรจะต้องมีวุฒิภาวะสูง มีความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน ลักษณะของสุขภาพที่มีสุขภาพสมบูรณ์นั้น คือการที่สมาชิกทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมและรับผิดชอบต่อปัญหา มีการวางแผนร่วมกันและทำงานเป็นคณะ ยอมรับความคิดเห็นของทุกฝ่าย ร่วมมือร่วมใจกันทำงานและแก้ไขวิกฤตการณ์โดยเร็ว มีการแก้ไขข้อขัดแย้งโดยเปิดเผยและมีประสิทธิภาพ ร่วมกันตรวจสอบความก้าวหน้าของงานเป็นประจำ มีความซื่อสัตย์ มีเสรีภาพในการทำงาน มีภาวะผู้นำที่มีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ มีความเชื่อมั่นกันภายในองค์กร เรียนรู้ในความผิดพลาด แก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานที่ได้รับประสิทธิภาพ มีโครงสร้างองค์กรที่สำนึกในระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายที่ดีเพื่อให้สมาชิกยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากกว่าความสำนึกในระเบียบ ข้อบังคับ องค์กรต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบท และสมาชิกทุกคนต้องร่วมมือกันแก้ไขสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานในอนาคตให้หมดไป (Foryer and Well, 1971 อ้างถึงใน ชมกสิณ ทรุณอาภรณ์, 2546, น.35-36) ดังนั้นการบริหารงานบุคลากรจึงมุ่งไปที่การจัดสภาพแวดล้อมภายใต้เงื่อนไขที่บุคลากรจะทำงานได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ ทำให้บุคลากรมีความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน

ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับองค์กร เนื่องจากความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน เป็นคุณลักษณะภายในของผู้ปฏิบัติงาน โดยมีความเชื่อว่าหากองค์กรตระหนัก และให้ความสำคัญต่อคุณค่าของผู้ปฏิบัติงาน เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้แสดงบทบาทตามความรู้ความสามารถอย่างเหมาะสม ผู้ปฏิบัติงานก็จะเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อองค์กร สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ อยู่กับองค์กรได้ยั่งยืน และสร้างสรรค์ผลการปฏิบัติงานให้กับองค์กรอย่างเต็มความสามารถ แต่หากบุคลากรทางการศึกษาขาดความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน จะส่งผลให้คุณภาพของงาน รวมไปถึงผู้เรียนด้อยคุณภาพตามไปด้วย (สันติชัย อินทรอ่อน, 2550, น.11) นอกจากความทุ่มเทในการปฏิบัติงานยังเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงประสิทธิภาพขององค์กร เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงาน ความไว้วางใจระหว่างผู้ปฏิบัติงาน ลักษณะผู้นำที่สร้างความน่าเชื่อถือและไว้วางใจ และยังมีมีความสัมพันธ์กับสุขภาพองค์กร ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติงาน ในเรื่องของการขาดงาน การมาทำงานสาย การลาและการออกจากงาน จากการศึกษาของ ธนพร แยมสุตา (2550, น.8) พบว่า บุคลากรที่ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานสูง จะ

สามารถดำรงอยู่กับองค์กรด้วยเหตุผลว่าอยากอยู่กับงานและองค์กร ซึ่งจะเห็นว่าความทุ่มเทในการปฏิบัติงานเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บุคลากรสามารถดำรงอยู่กับองค์กรได้อย่างยาวนาน

ปัจจุบันสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สุขภาพกาย และสุขภาพจิตสังคม พัฒนาผู้เรียนให้มีความนิยมหลักของคนไทย 12 ประการ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนทุกกลุ่ม และทุกระดับ พัฒนาคู่มือและบุคลากรทางการศึกษาสู่มืออาชีพ และพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยพัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และพัฒนาสถานศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานของสถานศึกษา และผ่านการประเมินตามการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3, 2560) จากนโยบายดังกล่าวจึงทำให้บุคลากรต้องรองรับภาระงานที่หนักทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน งานพิเศษและงานอื่น ๆ อีกทั้งบุคลากรยังมีจำนวนน้อยกว่างาน ทำให้บางครั้งบุคลากรขาดความรับผิดชอบและความทุ่มเทในงานที่ได้รับมอบหมาย จากปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ แสดงให้เห็นว่าสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 อาจอยู่ในภาวะที่ไม่สมบูรณ์

จากปัญหาการจัดการองค์กรและการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน สถานศึกษาจึงต้องเร่งแก้ไขปัญหานี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสถานศึกษานั้นมีความสมบูรณ์ของสุขภาพองค์กร เพราะสถานศึกษาที่มีสุขภาพสมบูรณ์จะมีผลผลิตที่ดีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ สถานศึกษาจะมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม สมาชิกในสถานศึกษามีความสุข มีความพึงพอใจในการทำงาน มีความผูกพันต่อหน่วยงาน เกิดความร่วมมือร่วมใจปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย และยังทำให้ครูเกิดความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน (กมลาคณ์ ศรีประสิทธิ์, 2553, น.3) ดังนั้นสุขภาพองค์กร และ ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์กรของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผน เพื่อพัฒนาปรับปรุงและเสริมสร้างสุขภาพองค์กรและความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสุขภาพองค์กรของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

2. เพื่อศึกษาความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 3
3. เพื่อเปรียบเทียบสภาพองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 3 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา
4. เพื่อเปรียบเทียบความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการ ปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 3 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 3,014 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครู ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2554, น.42-43) ได้จำนวน 346 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบ หลายขั้นตอน (Stratified Random sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย สถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ ได้จำนวน แล้วทำการสุ่มครูตาม สัดส่วนของประชากร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน แบบตรวจสอบรายการ (Check List) และ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยนำหนังสือจากบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม ราชูปถัมภ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อเก็บรวบรวม ข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้ตอบแบบสอบถามให้กรอกข้อมูลโดยดำเนินการผ่าน ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 โดยทำการส่งแบบสอบถาม จำนวน 400 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาจำนวน 346 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100.00

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของครู ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency Distributions) และค่าร้อยละ (Percentages)

4.2 การวิเคราะห์สุขภาพองค์การ ลักษณะแบบสอบถามส่วนนี้เป็นแบบสอบถามตามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เกณฑ์ค่าเฉลี่ย

4.3 การวิเคราะห์ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ลักษณะแบบสอบถามส่วนนี้เป็นแบบสอบถามตามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แปลความหมายค่าเฉลี่ยเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ย

4.4 การเปรียบเทียบระดับสุขภาพองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จำแนกตามสถานภาพของครู และการเปรียบเทียบระดับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการทดสอบความแตกต่างรายคู่ โดยใช้วิธีการของเซฟเฟ (Sheffe's Method)

4.5 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) และแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) (ไพศาล วรคำ, น. 280) โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) จะมีค่าระหว่าง $-1 \leq r \leq 1$

สรุปผลการศึกษา

1. สุขภาพองค์การของสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเข้มแข็งขององค์การ รองลงมาคือด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือด้านการสนับสนุนทรัพยากร

2. ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครูในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านกระตือรือร้น รองลงมาคือด้านการอุทิศตน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือด้านการชิมชั๊

3. การเปรียบเทียบสุขภาพองค์การของสถานศึกษามัธยมศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาในภาพรวม และรายด้านทุกด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. การเปรียบเทียบความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาในภาพรวม และรายด้านทุกด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู อย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .651 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 มีความสามารถในการดำรงไว้ซึ่งหลักสูตรการเรียนการสอน การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน ครูได้รับความคุ้มครองจากสถานศึกษาเมื่อถูกคุกคามจากอิทธิพลและการวิพากษ์วิจารณ์ของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy and Forsyth (1986 อ้างถึงใน เรวัตร์ งามบุรงค์, 2558, น.21) กล่าวว่า สุขภาพองค์การ เป็นภาวะการณ์ปฏิบัติงานขององค์การตามภารกิจ และการได้ตอบสนองการกระทำตามหน้าที่สำคัญของระบบสังคมด้านการปรับตัว การทำให้บรรลุเป้าหมาย การบูรณาการ และการรักษาระเบียบแบบแผนขององค์การ ทำให้องค์การมีความพร้อมที่จะคงอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมและสภาวะการณ์ต่าง ๆ ในระบบสังคมได้อย่างเหมาะสม และมีโอกาสที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้องค์การมีการพัฒนาก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน โดยที่สุขภาพองค์การยังเป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งของความสำเร็จหรือประสิทธิผลขององค์การได้ด้วย โดยที่องค์การใดมีสุขภาพดีก็จะทำให้การบริหารองค์การนั้นมีประสิทธิผล และยังสอดคล้องกับแนวคิดของสรวุฒิ บุริสา (2553, น.14) กล่าวว่า สุขภาพองค์การ คือ การที่องค์การสามารถดำเนินกิจการอยู่ได้อย่างมั่นคง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการบริหารภายในที่ราบรื่น มีความพร้อมที่จะเผชิญสภาวะการณ์ต่างๆ ในการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคที่มากคุกคามภายในระบบสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ต้องปฏิบัติตามภารกิจและความรับผิดชอบขององค์การที่ตอบสนองการกระทำตามหน้าที่สำคัญของระบบสังคม 4 ประการ คือ การปรับตัว การบรรลุเป้าหมาย การบูรณาการ และการรักษาระเบียบแบบแผนขององค์การ ทำให้องค์การสามารถดำรงอยู่ได้ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมสามารถปรับปรุงพัฒนาองค์การให้ก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าสุขภาพองค์การ สามารถอภิปรายผลเป็นรายด้านดังนี้

ด้านความเข้มแข็งขององค์การ พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านความเข้มแข็งขององค์การ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ คณพงศ์ ดาเลิศ (2555, น.20) กล่าวว่า ความเข้มแข็งขององค์การ เป็นความสามารถของโรงเรียนในการปรับตัวเข้ากับชุมชนและได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนโรงเรียนสามารถดำเนินงานได้อย่างอิสระและมีความมั่นคงไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของชุมชน ตลอดจน

มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ครูได้รับการปกป้องจากการคุกคามของผู้มีอิทธิพลในชุมชน โรงเรียนไม่มีข้อครหาจากชุมชนและโรงเรียนสามารถแก้ปัญหาและความยุ่งยากภายนอกได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของเรวัตร์ งามบุรงค์ (2558, น.82) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ผลการวิจัยพบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านความเข้มแข็งขององค์การ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นกันเองกับผู้ปฏิบัติงาน สามารถชักจูงบุคลากรให้ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ สอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2550, น.74) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาองค์การ และการจัดการ เพราะจะทำให้มีการปฏิบัติที่จะให้เกิดจุดมุ่งหมายขององค์การบรรลุเป้าหมาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อานนท์ ต่อมกระโทก (2559, น.62) ศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การของโรงเรียนในอำเภอเมืองสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สุขภาพองค์การของโรงเรียนในอำเภอเมืองสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตร ผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญกับการบำรุงขวัญและกำลังใจของครูในการปฏิบัติงาน และผู้บริหารโรงเรียนเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียน ส่วนผู้บริหารโรงเรียนจัดสวัสดิการให้กับครูอย่างเท่าเทียมกัน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ด้านอำนาจอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านอำนาจอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถจนเป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไป สามารถโน้มน้าวให้ผู้บังคับบัญชายอมรับความคิดเห็น มีความสามารถในการผลักดันให้ผู้บังคับบัญชาทำงานอย่างที่คุณบริหารต้องการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy and Forsyth (1986 อ้างถึงใน เรวัตร์ งามบุรงค์, 2558, น.23) กล่าวว่า อำนาจอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน เป็นความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนที่สามารถโน้มน้าวให้ผู้บังคับบัญชาเห็นพ้องต้องกัน ในข้อเสนอและข้อพิจารณา ยอมรับความคิดเห็นของผู้บริหาร และผู้บริหารมีอิสระจากอิทธิพลของผู้บังคับบัญชา ตลอดจนรู้จักใช้กลวิธีที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดอิทธิพลผลักดันให้ผู้บังคับบัญชา ทำงานอย่างที่คุณบริหารต้องการเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีประสิทธิภาพ มีความชัดเจนของขอบข่ายงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของนาถอนงค์ เตียเจริญ (2559, น.59) ที่ศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การของโรงเรียนเทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา สังกัดเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว พบว่า ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็น รายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารโรงเรียนสามารถร่วมงานได้ดี กับผู้บังคับบัญชา ระดับเหนือขึ้นไป ผู้บริหารโรงเรียนได้รับการตอบสนองความต้องการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร

โรงเรียนรู้จักใช้กลวิธีที่เหมาะสมเพื่อผลักดันผู้ได้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างที่คุณบริหารต้องการ ผู้บริหารโรงเรียนปรับสภาพการบริหารสอดคล้องกับนโยบายของผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปยินดีรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้บริหารโรงเรียน

ด้านการสนับสนุนทรัพยากร พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านการสนับสนุนทรัพยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของสราวุฒิ ปุริสา (2553, น.37) ได้อธิบายว่า การสนับสนุนทรัพยากร คือพฤติกรรมปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การที่มุ่งเน้นการสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหารให้เพียงพอแก่ความต้องการ เพื่อกระตุ้นให้สมาชิก ขององค์การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในโรงเรียนที่มีสุขภาพองค์การสมบูรณ์ หัวใจหลักการใช้ทรัพยากร คือ การได้สนับสนุนทรัพยากรด้านบุคคลคือ ทำให้ครูอาจารย์ แต่ละคนมีความรู้สึกรู้ว่า ตนเองไม่รับภาระงานหนักเกินไป การใช้วัสดุอุปกรณ์ทุกชนิดที่มีอยู่ จะต้องคุ้มค่าและมีให้ครูใช้อย่างเพียงพอ การใช้ทรัพยากรในโรงเรียนที่มีสุขภาพองค์การสมบูรณ์ การทำงานของบุคลากรจะเป็นไปตามความสามารถ และความถนัดของแต่ละคนอีกทั้งปริมาณงานจะต้องมีความหนักเบาพอ ๆ กันจึงจะทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของลาวัวณีย์ เพิ่มสุขรุ่งเรือง (2559, น.141) ที่ศึกษาเรื่อง การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อสุขภาพองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านการสนับสนุนทรัพยากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสนับสนุนการจัดกิจกรรมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนครูอย่างต่อเนื่อง รองลงมา คือ ผู้บริหารส่งเสริมให้คณะครูจัดแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนการสอน และผู้บริหารร่วมกับคณะครูและนักเรียนจัดสภาพแวดล้อม และภูมิทัศน์ในสถานศึกษาให้น่าอยู่ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารกำหนดมาตรการรักษาความปลอดภัยในสถานศึกษาด้วยวิธีการที่เหมาะสม

ด้านการอยู่ร่วมกันของครู พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านการอยู่ร่วมกันของครู ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบุคลากรในสถานศึกษามีความผูกพันกัน มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน ให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดของ Podgurski (1990 อ้างถึงใน อานนท์ ต่อมกระโทก, 2559, น. 36) กล่าวว่า การอยู่ร่วมกันของครู เป็นความรู้สึกที่แสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ครูมีต่อเพื่อนครูด้วยกัน และความผูกพันที่ดีที่ครูมีต่อโรงเรียนและนักเรียน ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญอย่างหนึ่งในการทำหน้าที่ให้เหมาะสมและสามารถทำงานสำเร็จได้ด้วยความกระตือรือร้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา สุกุลสุทธิวัฒน์ (2559, น.60) ที่ได้ศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนบ่อทอง 3 อำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สุขภาพองค์การของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนบ่อทอง 3 อำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูมีความผูกพันกับนักเรียน รองลงมาคือ ครูปฏิบัติงานสำเร็จด้วยความกระตือรือร้น

และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ครูในโรงเรียนมีการประสานคือร่วมมือในการปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็ง

ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ พบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษา ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยพยายามที่จะให้เกิดความเป็นเลิศทางวิชาการ มีการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดของ Podgurski (1990 อ้างถึงใน อานนท์ ต่อมกระโทก, 2559, น.36) กล่าวว่า การมุ่งเน้นวิชาการ เป็นการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาที่มุ่งเน้นให้สถานศึกษามีความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการบริหารหลักสูตรที่เป็นระบบ มีการจัดบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร สื่อ อุปกรณ์ การนิเทศภายใน ตลอดจนการวัดและประเมินผลที่เอื้อต่อการเรียนการสอนตามแนวการปฏิรูปการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของนางนุช สุริวงค์ (2559, น.74) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การกับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดพิจิตร พบว่า สุขภาพองค์การของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดพิจิตร ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ โดยรวมโรงเรียนมีสุขภาพองค์การอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการวิเคราะห์พบว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูมีความรู้สึกที่ดีต่อการทำงาน มีการเสียละ ทุ่มเทพลังกายและพลังใจให้กับงาน ใส่ใจกับการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่สถานศึกษาตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rothbard (2001 อ้างถึงใน วัชรินทร์ หนูสมตณ, 2553, น.24) กล่าวว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานเป็นสภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวพันกับงานโดยบุคคลที่มีความทุ่มเทในงานจะมีความสนใจ และใส่ใจกับการทำงานตามบทบาทที่ได้รับ คือมักใช้เวลาในการคิดเกี่ยวกับเรื่องงาน และมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับงานโดยมีความหมกมุ่นอยู่กับการทำงาน และให้ความสำคัญกับงานเสมอ และสอดคล้องกับแนวคิดของชนิษฐา ลีอนาม (2554, น.18) กล่าวว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน คือการที่จิตใจที่เต็มไปด้วยความรู้สึกด้านบวกเกี่ยวกับทุกสิ่งเกี่ยวกับงาน เป็นการผสมผสานร่วมกันระหว่างความผูกพันกับความภักดี รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์การ รักษาการเป็นสมาชิกภาพขององค์การตลอดไป รู้สึกตื่นเต้นมีชีวิตชีวามีความสุขที่ได้อยู่กับงาน มีพลังพร้อมที่จะอุทิศตัวทุ่มเทพลังกาย พลังใจ ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อองค์การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งอาจแสดงออกได้ทางอารมณ์ และการพูดถึงองค์การในแง่บวก

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สามารถอภิปรายผลเป็นรายด้านดังนี้

ด้านกระตือรือร้น พบว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ด้านกระตือรือร้น ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูได้ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งงานดังกล่าวมีความหมายและความท้าทาย ต้องใช้ทักษะที่หลากหลาย ซึ่งจะทำให้มีความต้องการที่จะ

ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องให้ประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดของสันติชัย อินทรอ่อน (2550, น. 11) กล่าวว่า หากองค์การตระหนัก และให้ความสำคัญต่อคุณค่าของผู้ปฏิบัติงาน เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้แสดงบทบาทตามความรู้ความสามารถอย่างเหมาะสม ผู้ปฏิบัติงานก็จะเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อองค์การ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ อยู่กับองค์การได้ยั่งยืน และสร้างสรรค์ผลการปฏิบัติงานให้กับองค์การอย่างเต็มความสามารถและสอดคล้องกับแนวคิดของ Schaufeli et al. (2002 อ้างถึงใน กณิกนันต์ แสงมหาชัย, 2558, น.21) กล่าวว่า ความกระตือรือร้นเป็นคุณลักษณะของการทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจในขณะที่ปฏิบัติงาน โดยแสดงถึงความพยายามอย่างต่อเนื่องในการทำงาน แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคในการทำงานก็ตาม

ด้านการอุทิศตน พบว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ด้านการอุทิศตน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูรู้สึกว่าการที่ตนปฏิบัติอยู่เป็นสิ่งสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต รวมทั้งเชื่อว่างานจะเป็นภาพลักษณ์ของตนเองที่แสดงให้บุคคลอื่นรับรู้ด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ Brown (1996 อ้างถึงใน อานนท์ จำปา, 2552, น.41) กล่าวว่า บุคคลที่มีความทุ่มเทในงานจะมีความพอใจในงานเป็นปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพอใจในตัวเองที่ทำ ทำให้เกิดความพึงพอใจที่มาจากภายในซึ่งมีผลให้ บุคคลเหล่านี้พอใจในงานต่อไปถึงแม้ว่าหัวหน้างานจะไม่รับรู้ ไม่พิจารณาผลงาน ไม่มีการสื่อสารหรือไม่มีความเป็นประชาธิปไตย บุคคลที่มีความทุ่มเทในงานจะมีสายสัมพันธ์กับองค์การอย่างมาก และบุคคลเหล่านี้จะมีความคิดในเรื่องการลาออกน้อยกว่าคนอื่นทั่วไป และสอดคล้องกับแนวคิดของ Schaufeli et al. (2002 อ้างถึงใน กณิกนันต์ แสงมหาชัย, 2558, น.21) กล่าวว่า การอุทิศตน เป็นสภาวะความมุ่งมั่นอย่างสูงที่แสดงออกถึงความเกี่ยวข้องกับงาน โดยรู้สึกถึงความหมายของงาน มีความเอาใจใส่ มีแรงบันดาลใจ มีความภาคภูมิใจ และมีความรู้สึกท้าทายในการปฏิบัติงาน

ด้านการซึมซับ พบว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ด้านการซึมซับ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูมีความปรารถนาที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของสถานศึกษา จึงทุ่มเท แรงกาย แรงใจเพื่อสถานศึกษา ทำงานแล้วรู้สึกมีความสุข และรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ สอดคล้องกับแนวคิดของ Schaufeli et al. (2002 อ้างถึงใน กณิกนันต์ แสงมหาชัย, 2558, น.21) กล่าวว่า การซึมซับเป็นลักษณะความใส่ใจอย่างเต็มเปี่ยม และมีความสุขจดจ่อกับการปฏิบัติงานของบุคคล โดยรู้สึกว่าเวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว แม้ในช่วงดังกล่าวจะต้องเผชิญกับความยากลำบากในการทำงานก็ตาม และสอดคล้องกับแนวคิดของ ขนิษฐา ลีอนาม (2554, น.18) การที่บุคคลมีจิตใจที่เต็มไปด้วยความรู้สึกด้านบวกเกี่ยวกับทุกสิ่งเกี่ยวกับงาน เป็นการผสมผสานร่วมกันระหว่างความผูกพันกับความภักดี รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์การ รักษาการเป็นสมาชิกภาพขององค์การตลอดไป รู้สึกตื่นเต้นมีชีวิตชีวามีความสุขที่ได้อยู่กับงาน มีพลังพร้อมที่จะอุทิศตัวทุ่มเทพลังกาย พลังใจ ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อองค์การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งอาจแสดงออกได้ทางอารมณ์ และการพูดถึงองค์การในแง่บวก

3. การเปรียบเทียบสุขภาพองค์การของสถานศึกษามัธยมศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า

สถานศึกษาแต่ละขนาดมีบรรยากาศองค์การและสภาพที่ตั้งแตกต่างกันย่อมส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา สุกุลสุทธิวัฒน์ (2559, น.61) ที่ได้ศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนบ่อทอง 3 อำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สุขภาพองค์การของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียน บ่อทอง 3 อำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 จำแนกตาม ขนาดโรงเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัย ของสุทธทัย ขอพรกลาง (2556, น.80) ที่ได้ศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การของโรงเรียน สังกัดสำนัก การศึกษาเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า สุขภาพองค์การของโรงเรียน สังกัดสำนัก การศึกษา เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ที่มีขนาดของโรงเรียนต่างกัน สุขภาพองค์การของโรงเรียน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตติยา จันทร์หอม (2561, น. 98) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูต่อสุขภาพองค์การโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร สถานศึกษาและครูต่อสุขภาพองค์การโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 5 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

4. การเปรียบเทียบมีความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู จำแนกตามขนาดของ สถานศึกษา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ขนาดของสถานศึกษาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง ปริมาณงาน บุคลากรและจำนวนนักเรียนเป็น สำคัญ ถ้าครูมีความทุ่มเทในการปฏิบัติงานสูงจะมีความต้องการที่จะอยู่ในสถานศึกษาและรักษา ผลประโยชน์ให้สถานศึกษามากกว่าบุคคลที่มีความทุ่มเทน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของคงฤทธิ อภิวัดน์บุญญบาล (2549, น.73) ที่ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานและความทุ่มเทในการ ปฏิบัติงานของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด กำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีขนาดของโรงเรียนต่างกัน มีความทุ่มเทใน การปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสนาะ มนต์วิเศษ (2549, น.83) ที่ได้ศึกษาลักษณะงานกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร วิทยาลัยการศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 12 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 12 ที่อยู่ใน โรงเรียนขนาดต่างกัน มีความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

5. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเท ในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 พบว่า สุขภาพ องค์การของสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน ของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ครูทุกคนปฏิบัติงานด้วยความสบายใจ โดยครูได้ มุ่งกับการจัดการเรียนการสอน มีการวิเคราะห์ผู้เรียนเพื่อจัดทำแผนการสอนที่สามารถใช้ปฏิบัติได้

จริง ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี ทำให้ครูเกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Fordyce and weil (1971 อ้างถึงใน ญัตติธนิ น โพร้พวง, 2558, น.15) ได้กล่าวถึงองค์การที่มีสุขภาพสมบูรณ์ ว่าองค์การมีความสามารถในการปรับตัวเองให้เข้ากับ สภาพแวดล้อม สมาชิกทุกคนร่วมมือกันและรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาขององค์การ ส่วน องค์การที่มีสุขภาพไม่สมบูรณ์มีลักษณะตรงข้ามกับองค์การที่มีสุขภาพสมบูรณ์ คือ สมาชิกขาดการ อุทิศตนให้กับวัตถุประสงค์ อาจมีเพียงกลุ่มผู้บริหารเท่านั้นที่มีส่วนร่วมทุ่มเทแรงกายแรงใจให้ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของฟิโด ภิบาลกุล (2547, น.97) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพ องค์การกับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียง ผนการวิจัย พบว่า สุขภาพองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาศึกษาภาคตะวันออกเฉียง มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยพบว่า สุขภาพองค์การของสถานศึกษาด้านการสนับสนุนทรัพยากร เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น ทันสมัย ที่จะใช้ในการปฏิบัติงานให้เพียงพอและจัดสรรให้ตรงกับความต้องการของบุคลากร

2. จากผลการวิจัยพบว่า ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู ด้านการชิมชั้เป็นด้านที่มี ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารจัดการเวลาทำงานของครูให้เหมาะสม ไม่ กระทบต่อช่วงเวลาการดำเนินชีวิตเพื่อให้ครูมีความทุ่มเทในการทำงานส่วนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ

3. จากผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความ ทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 อยู่ในระดับ ปานกลาง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูที่ปฏิบัติงานด้วย ความทุ่มเทด้วยการชมเชย หรือให้รางวัล มอบหมายงานหรือกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถของครู เพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์การให้นำไปสู่สุขภาพองค์การของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กณิกนันต์ แสงมหาชัย. (2558). **ความทุ่มเทให้กับงานกับผลของการปฏิบัติงาน: ข้อเสนอกรอบ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐ ประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กมลาคัน ศรีประสิทธิ์. (2553). **การพัฒนาเครื่องมือตรวจวัดสุขภาพองค์การของโรงเรียนประถม**. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชนิษฐา ลือนาม. (2554). **รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ ความผูกพันในงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหมในเขต**

- กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิระประภา อัครบวร. (2549). **สร้างคนสร้างผลงาน**. กรุงเทพฯ: ก. พลพิมพ์.
- ชมกสิณ ดรอุณาภรณ์. (2546). **แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารกับสุขภาพองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- ฐิตารีย์ ทรีเหรา. (2556). **สุขภาพองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐธินัน โปธิ์พ่วง. (2558). **สุขภาพองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42**. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธนพร แยมสุดา. (2550). **ความยืดหยุ่นผูกพันต่อองค์การ: ทหารเรือกับเหตุสำคัญของบ้านเมืองในอดีต**. วารสารนาวิกศาสตร์. 90(3). สืบค้นจาก <http://www.navy.mi.th>.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). **พฤติกรรมบุคคลในองค์กร**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นาถอนงค์ เตียเจริญ. (2559). **สุขภาพองค์การของโรงเรียนเทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา สังกัดเทศบาลเมืองวังน้ำเย็นอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว**. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ประเวศ วะสี. (2550). **การเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤต**. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน
- ไพศาล วรคำ. (2552). **การวิจัยทางการศึกษา**. มหาสารคาม : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- เรวัตร งามบุรงค์. (2558). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วัชรินทร์ หนูสมต. (2553). **การวิจัยผลสำเร็จ: ความทุ่มเทในการทำงานของครูในพื้นที่พัฒนาธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สรารุณี ปุริสา. (2553). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สันติชัย อินทรอ่อน. (2550). **ความผูกพันต่อองค์การ**. วารสารทรัพยากรมนุษย์. 3(1): 3-13.

- อริสรา อิ่มแจ้. (2559). **สุขภาพองค์การของครูโรงเรียนลัมแบร์ตพิชญาลัย สังกัด คณะรัก
กางเขนแห่งจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อานนท์ จำปา. (2552). **ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในการทำงานกับความทุ่มเทในงาน :
กรณีศึกษาครูโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อานนท์ ต่อมกระโทก. (2559). **สุขภาพองค์การของโรงเรียนในอำเภอเมืองสระแก้ว สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.

การบริหารเพื่อการพัฒนาสู่การเปลี่ยนผ่านในศตวรรษที่ 21 : ไทยแลนด์ 4.0 Management For Development Towards Transition 21st Century: Thailand 4.0

เข็มจิรา พิทักษ์ราษฎร์¹

บทคัดย่อ

ความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหยุดยั้งได้ ซึ่งเพื่อการบริหารเพื่อการพัฒนาสู่การเปลี่ยนผ่านในศตวรรษที่ 21 : ไทยแลนด์ 4.0 เป็นการเตรียมคน การสร้างคน การสร้างนวัตกรรม การเชื่อมโยง และเข้าถึงเทคโนโลยี รวมทั้งเพื่อการอยู่ในความเปลี่ยนแปลง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ นำไปสู่การวางแผน การพัฒนาองค์กร ที่สามารถแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างเป็นขั้นตอนที่ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาในการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ การปรับเปลี่ยนจุดเน้น ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ไปสู่โลกที่หนึ่ง

คำสำคัญ: การพัฒนา, การบริหารจัดการ

Abstract

Change is irreplaceable. Management Development for Transition through the 21st Century: Thailand 4.0 Prepares People for Creating People, Creating Innovation Linking and accessing technology And to stay in the change. It is essential to have effective management. Lead to planning Corporate Development It can be transformed into a step-by-step process through research, problem solving, and development in identity modification. Adjust focus point Paradigm shift and cultural change. To the first world.

Keywords: Development, Management,

ในประวัติศาสตร์ประเทศไทยมีการปฏิรูปขนานใหญ่อย่างเป็นระบบเพียงครั้งเดียวในสมัยล้นเกล้า รัชกาลที่ 5 ราชอาณาจักรสยามหรือประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 สืบเนื่องถึงรัชกาลที่ 5 เป็น

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ชลบุรี

ช่วงเวลาที่ ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤตท่ามกลางกระแสภัยคุกคามจากภายนอก อันได้แก่ การล่าอาณานิคมของประเทศ ตะวันตก ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์ไทยทั้งสองพระองค์จึงต้องทรงดำเนินการปฏิรูปปรับเปลี่ยนประเทศให้เกิด ความทันสมัยและทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศไทยต้องถูกยึดครองเป็นดินแดนอาณานิคม การดำเนินนโยบายดังกล่าวได้เริ่มต้นขึ้นในแผ่นดินรัชกาลที่ 4 และได้รับการสานต่ออย่างเป็นรูปธรรม ในสมัยรัชกาลที่ 5 ผ่านการปฏิรูประบบการปกครองและระบบราชการของไทยครั้งสำคัญ โดยเปลี่ยนจาก เดิมที่เคยปกครองในรูปแบบอาณาจักรโบราณและนครรัฐ ซึ่งปราศจากอำนาจที่ชัดเจนและขาดความเป็น เอกภาพ อันไม่ส่งเสริมต่อความมั่นคงของชาติให้เป็นการปกครองรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะเป็น “รัฐชาติ” โดย การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางหรือเมืองหลวง เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินสามารถดำเนินการได้ อย่างมีประสิทธิภาพและมีเสถียรภาพ เกิดความชัดเจน ส่งเสริมให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงของ ประเทศได้เป็นอย่างดี

ณ ขณะนี้ประเทศไทยอยู่ในระยะ “เปลี่ยนผ่าน” วิกฤตทางเศรษฐกิจและการเมืองหลายต่อหลาย ครั้ง ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลกในศตวรรษที่ 21 หากประเทศไทยไม่มีการกำหนด วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ตลอดจนไม่ดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนประเทศผ่านการปฏิรูปและ การปรับเปลี่ยนอย่างจริงจัง ประเทศไทยอาจจะประสบกับสภาวะเสื่อมถอยจาก “ประเทศในโลกที่สอง” ใน ปัจจุบันเป็น “ประเทศในโลกที่สาม” ในอนาคตก็เป็นได้ แต่หากดำเนินการปฏิรูปสำเร็จ จะทำให้ประเทศไทยสามารถก้าวไปสู่ “ประเทศในโลกที่หนึ่ง”

โดยรูปศัพท์ การพัฒนามาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลง ทีละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ ซึ่งในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่าคำว่า “พัฒนา” ในภาษาสันสกฤตมาจาก “วฺรณ” แปลว่า ความเจริญ มาจากบทที่ว่า “วฑฺฒน” หรือ “วฒฺน” แปลว่า ความเจริญ ความงดงาม เพิ่มขยายขึ้น ทำให้ยืนยาวขึ้น และนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีความหมายว่า ความเจริญ ความงอกงาม การขยับขยาย

คำว่า “พัฒนา” ในความหมายของภาษาไทยเป็นการให้ความหมายที่เข้าใจกันว่าทำให้เจริญ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนามนุษย์ในด้านสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเจริญเติบโต “การพัฒนา” หมายถึงการทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือ ขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือมนุษย์ก็ได้

Thailand 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ภายใต้รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ซึ่งมีการกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่างๆ ในเรื่องนี้ ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ผู้มีหน้าที่

ดำเนินการตามนโยบายของนายกรัฐมนตรี ได้อธิบายว่า ภารกิจประการสำคัญของรัฐบาลชุดนี้ ก็คือ การขับเคลื่อนการปฏิรูป เพื่อให้สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามชุดใหม่ในศตวรรษที่ 21 นี้ หลายประเทศได้กำหนดโมเดลเศรษฐกิจรูปแบบใหม่เพื่อสร้างความมั่งคั่งในศตวรรษที่ 21 อาทิ สหรัฐอเมริกาพูดถึง A Nation of Makers อังกฤษกำลังผลักดัน Design of Innovation ขณะที่จีนได้ประกาศ Made in China 2025 ส่วนอินเดียก็กำลังขับเคลื่อน Made in India หรืออย่างเกาหลีใต้ก็วางโมเดลเศรษฐกิจเป็น Creative Economy เป็นต้นสำหรับประเทศไทยเอง หากย้อนหลังไปในอดีต ประเทศไทยเองก็มีการปรับโมเดลเศรษฐกิจอยู่หลายครั้ง เริ่มจาก “โมเดลประเทศไทย 1.0” ที่เน้นภาคการเกษตรไปสู่ “โมเดลประเทศไทย 2.0” ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา และก้าวสู่ “โมเดลประเทศไทย 3.0” ในปัจจุบันที่เน้นอุตสาหกรรมหนัก อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาณาเขต “โมเดลประเทศไทย 3.0” นั้น นอกจากต้องเผชิญกับภัยคุกคามที่ร้ายได้ปานกลางแล้ว เรายังต้องเผชิญกับ “ภัยคุกคามเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่ง” และ “ภัยคุกคามไม่สมดุลในการพัฒนา” ภัยคุกคามเหล่านี้เป็นประเด็นที่ท้าทายรัฐบาล ในการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ เพื่อก้าวข้าม “ประเทศไทย 3.0” ไปสู่ “ประเทศไทย 4.0”

“ประเทศไทย 4.0” เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” กล่าวคือ ในปัจจุบัน เรายังติดอยู่ในโมเดลเศรษฐกิจแบบ “ทำมาก ได้น้อย” เราต้องการปรับเปลี่ยนเป็น “ทำน้อย ได้มาก” นั่นหมายถึงการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยใน 3 มิติสำคัญ คือ

1. เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม”
2. เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

3. เปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น

“ประเทศไทย 4.0” จึงเป็นการเปลี่ยนผ่านทั้งระบบใน 4 องค์ประกอบสำคัญ คือ

1. เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)
2. เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่ที่มีรัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่มีศักยภาพสูง
3. เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services
4. เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

1. กลไกพัฒนาภายใต้บริบท ศตวรรษที่ 21

กลไกในการพัฒนา ส่งเสริมและปลูกฝังแนวความคิดให้กับพลเมืองและเยาวชนของชาติ ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญของสมรรถนะ ความสามารถในการแข่งขันระยะยาว (Long Term Competitiveness) ที่เป็นข้อต่อหลักและบริบทที่สำคัญของการออกแบบภายใต้การขับเคลื่อนของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อการพัฒนาอันเชื่อมโยงกับมนุษย์และสังคมใน พลวัตของการก้าวผ่านจากศตวรรษที่ 20 “20st Century” สู่ศตวรรษที่ 21 “21st Century” และจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งภาคส่วนยุโรป อเมริกา จีนและญี่ปุ่น ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมืองและการศึกษา ซึ่งกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ประจักษ์และชัดเจนอันถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นปัจจัยของการเปลี่ยนผ่าน คือ การปฏิวัติ “Arab Spring” ผ่านการใช้ “Social Media”

ศตวรรษที่ 21 กลายเป็นโจทย์สำคัญสำหรับในหลายๆ เรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากทุกฝ่ายมองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากขึ้นจากอดีต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนบริหารจัดการที่ดี เพราะการก้าวข้ามที่ช้าจะทำให้สามารถตกขบวนและเสียโอกาส ซึ่งการจัดการศึกษาเป็นอีกประเด็นสำคัญ นอกจากจะต้องก้าวทันความเปลี่ยนแปลงแล้วยังจะต้องเป็นกลไกเพื่อการขับเคลื่อนภาคส่วนอื่นๆ ให้มีความพร้อม ในการเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงด้วย โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิตตั้งแต่ ตื่นนอนจนกระทั่งการกลับไปสู่ห้องนอน ตัวอย่างปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง เช่น เป็นยุคที่คนใช้คอมพิวเตอร์โดยไม่รู้ตัวว่าใช้คอมพิวเตอร์ เนื่องจากคอมพิวเตอร์ที่เล็กลงแต่มีประสิทธิภาพมากขึ้นและแปลงรูปทรงเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ต่างๆ เช่น นาฬิกา แวนตา ตู้เย็น โทรทัศน์ โทรศัพท์ ที่สามารถประมวลผลนำเสนอได้ไม่แตกต่างจากคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ ยิ่งไปกว่านั้นอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ดังกล่าว จะเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างกันอย่างสะดวกและรวดเร็ว ทำให้ผู้คนสามารถเชื่อมต่อและถ่ายโอนข้อมูลจำนวนมากได้อย่างสะดวกและเป็นอิสระ และสามารถใช้อุปกรณ์ที่หลากหลายในการเข้าถึงข้อมูลได้

การปฏิรูปและการจัดการเรียนรู้จึงเป็นโจทย์สำคัญสำหรับทุกภาคส่วน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการ และจะสำเร็จได้ก็ต้องผ่านกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ พร้อมรับกับความท้าทายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งทักษะสำคัญสำหรับคนยุคศตวรรษที่ 21 และการเป็นไทยแลนด์ 4.0 ดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการ (Management) การมีทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่มีประสิทธิภาพ ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ของการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง เป็นประเทศพัฒนาแล้ว และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ

ความมั่นคง : การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศภายนอกประเทศในทุกระดับทั้ง สังคม ชุมชน ปัจเจกบุคคล และความมั่นคงในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

การเมือง ประเทศมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็ง เป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ดังนั้น ระบบการเมืองที่มั่นคง เป็นกลไกที่นำไปสู่ การบริหารที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี สามารถ ผนึกกำลังเพื่อพัฒนา องค์กรและชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น ความมั่นคงของอาหาร พลังงานและน้ำ ให้มีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีที่อยู่อาศัยและ ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

ความมั่งคั่ง : ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้ สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาดลดลง ประชากรได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมาก ขึ้น เศรษฐกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูง สามารถสร้างรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ สร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคต และเป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาคทั้งการคมนาคม ขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน มีบทบาทสำคัญในระดับภูมิภาคและระดับโลก เกิดสายสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจและการค้าอย่างมีพลัง ดังนั้น ความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่อง ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืน : การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตให้เพิ่มขึ้นอย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่ไม่ใช้ทรัพยากรต่างๆ เกินพอดี และไม่สร้างมลภาวะต่อ สิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศน์ การผลิตและการบริโภคเป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับกฎระเบียบของประชาคมโลกซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกัน คนมีความ รับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาในระดับอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

ดังนั้น อนาคตประเทศไทย เป็นความร่วมมือขับเคลื่อนให้ก้าวไปสู่ระบบการบริหารภาครัฐที่มี ประสิทธิภาพ ทันสมัย รับผิดชอบต่อ โปร่งใส ตรวจสอบได้และประชาชนมีส่วนร่วมเศรษฐกิจและสังคมไทยมี การพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สังคมไทยเป็น สังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย ระบบเศรษฐกิจมีความเป็นชาติและเศรษฐกิจดิจิทัลที่เข้มข้น และ คนไทยในอนาคต มีศักยภาพในการร่วมกันพัฒนา สามารถปรับตัวรองรับบริบทในอนาคตได้

ความท้าทายของความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21: ไทยแลนด์ 4.0

เป้าหมายการพัฒนาที่เปลี่ยนไปจากเดิมของการเน้นองค์ความรู้มาเป็นเรื่องของสมรรถนะ การ ละเลยเรื่องของการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ด้านการบริหารจัดการ ก็หมายถึงความล้มเหลวของการ ปฏิรูปในภาพรวมด้วยเช่นกัน การปรับเปลี่ยนจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) สภาวะทางสังคม “Social conditions”

- 2) ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคน “The changing lifestyle of peoples”
- 3) การเข้าถึงเทคโนโลยี “Access Technology”
- 4) ความหลากหลายและความขัดแย้งกับในศตวรรษที่ 21 “Diversity and Conflict in the 21st Century”
- 5) ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ “Management Efficiency”
- 6) การทำงานร่วมกันเพื่อการเรียนรู้ “Collaborative learning”

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ศตวรรษที่ 21: ไทยแลนด์ 4.0

ผู้นำในศตวรรษที่ 21 : ไทยแลนด์ 4.0 สิ่งที่ทำทลายความสามารถ คือ “ความสามารถนำพาองค์กรของตนให้อยู่ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่” ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมองเห็นการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นโอกาส ดังนั้น การทราบวิธีการค้นหาการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง และทราบวิธีที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพทั้งจากภายนอกและภายในองค์กร ได้แก่ ด้านนโยบายการสร้างอนาคต ด้านวิธีการอย่างเป็นระบบในการมองหาและคาดการณ์ถึงการเปลี่ยนแปลง ด้านวิธีที่ถูกต้องในการสร้างความคุ้นเคยกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์กร ด้านนโยบายในการสร้างสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงกับความต่อเนื่อง เพราะนโยบายการสร้างสรรคสิ่งใหม่อย่างเป็นระบบ สามารถสร้างจิตสำนึกให้องค์กรในฐานะที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งทำให้องค์กรมองเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นคือโอกาสที่เกิดขึ้นมาใหม่ภายใต้บทบาทสำคัญ ได้แก่

- 1) การทำความรู้จักกับการเปลี่ยนแปลง “Change”
- 2) ผู้นำต้องสร้างการเปลี่ยนแปลง “Change Intervention”
- 3) การเป็นตัวแทนความเปลี่ยนแปลง “Change Agent”
- 4) การเป็นนักคิด “Thinkers”
- 5) การบริหารงานแบบประชาธิปไตย “Democracy”
- 6) การเป็นผู้ประสานงาน “Coordinator”
- 7) การประนีประนอม “Compromise”
- 8) การประชาสัมพันธ์ “Public relations”
- 9) การประชาสงเคราะห์ “Public welfare”

Thailand 4.0: การพัฒนาที่สมดุลตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Thailand 4.0 น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดประสงค์คือการพัฒนาที่สมดุล หรือ “Thriving in Balance” คือสร้างความมั่งคั่งผ่านความสมดุล ความคิดแบบเก่าเป็นความคิดที่ตะวันตกสอนเรามาตลอดภายใต้ระบบทุนนิยมคือ 1) ยิ่งใหญ่ยิ่งดี 2) ยิ่งมากยิ่งดี 3) ยิ่งเร็วยิ่งดี ซึ่ง 3 ความคิดนี้เรารับมาเต็มๆ โดยไม่ได้ตรวจสอบ ไม่ได้ดูว่าเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยหรือไม่ และนี่คือปัญหาต่างๆ มากมาย เราเผชิญกับความเหลื่อมล้ำและนำมาสู่การทุจริตคอร์รัปชัน และความขัดแย้งอย่างรุนแรงซึ่งเป็น

เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น ก็เกิดขึ้นก่อนวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นบทเรียนราคาแพงที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะทำอย่างไรที่เปลี่ยนจากการเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียว เน้นทางวัตถุ การบริโภคทางวัตถุอย่างเดียวมาสู่การพัฒนาที่สมดุล

กลไกขับเคลื่อน Thailand 4.0

ในที่สุดแล้วมองว่าเราต้องเปลี่ยนเครื่องยนต์ในการขับเคลื่อนประเทศไทยเสียใหม่ มีอยู่ 3 เครื่องยนต์

1) **Green Growth Engine** เครื่องยนต์แรก คือ ทำอย่างไรที่จะเป็นเครื่องยนต์ที่ทำให้เราอยู่กับธรรมชาติ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่เราเรียกว่า Green Growth Engine เป็น Engine ที่มองในลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ซึ่งสิ่งนี้นำมาสู่เศรษฐกิจไหลเวียน หรือ Circular Economy คือเศรษฐกิจที่สามารถนำของเก่ามาใช้ได้ สามารถ Regenerate ได้ สามารถที่จะมองดูว่าจะใช้ทรัพยากรอะไรให้เผื่อถึงลูกหลานด้วย เมื่อก่อนเรามองทุกอย่างเป็น Resource เป็นทรัพยากร เพราะฉะนั้นก็ใช้เสีย ณ วันนี้ต้องมองว่าธรรมชาติเป็นแค่ Source คือเป็นแหล่งที่จะเป็นเชื้อที่ทำให้เราสามารถนำพลังนี้มาใช้และคืนธรรมชาติกลับไป ฉะนั้นแนวคิดหนึ่งภายใต้ Thailand 4.0 ที่จะพัฒนาต่อก็คือเรื่องของ Circular Economy ที่จะทำให้ออกกับสิ่งแวดล้อมอยู่ด้วยกันอย่างยั่งยืน

2) **Inclusive Growth Engine** แนวคิดที่สองคือ เรื่อง ความเหลื่อมล้ำ ที่เป็นบทเรียนราคาแพงใน Thailand 3.0 มาสู่สิ่งที่เราเรียกว่าเป็น Inclusive Growth Engine คือทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมซึ่งส่วนที่สำคัญที่สุดคือเรื่องการศึกษาเพราะความเหลื่อมล้ำที่มากแล้วที่สุดก่อนที่จะมาเป็นความเหลื่อมล้ำของรายได้ของโอกาส คือเรื่องของการศึกษา ตรงนี้เป็นเรื่องที่เรากำลังเปลี่ยน Engine ใหม่ เมื่อคนมีการศึกษาทั่วถ้วนทั่วในคุณภาพที่เท่าเทียมกัน ต่อไปก็จะอยู่ที่ความรักดีของแต่ละคน แต่จะเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างและได้มาซึ่งความมั่งคั่งร่วมกัน นี่เป็น Engine ที่สองซึ่งเรียกว่า เศรษฐกิจกระจายแบบถ้วนทั่ว หรือ Distributive Economy ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลชุดนี้ที่เน้นในเรื่องของการให้แต้มต่อแก่คนที่ด้อยโอกาสจากคนไทยที่ Suffer ทำอย่างไรให้ Survive และจากคนไทยที่ Survive ทำอย่างไรให้เป็นคนไทยที่ Sufficient และจากคนไทยที่ Sufficient ให้เป็นคนไทยที่ Sustain ซึ่งได้กล่าวย่ออยู่เสมอคือ **การสร้างสังคมที่ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง** นี่คือปรัชญาอยู่เบื้องหลังภายใต้ Inclusive Growth Engine ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่กระจายแบบถ้วนทั่ว หรือ Distributive Economy นั่นเอง ส่วนนี้จะไปพลดลื้อเรื่องความเหลื่อมล้ำ อันแรก Circular Economy ไปพลดลื้อเรื่องความไม่ยั่งยืน

3) **Productive Growth Engine** หรือ ระบบเศรษฐกิจที่ต้องใช้ปัญญา อนาคตใช้ปัญญาไม่ใช่ใช้ทุนหรือเงินทุนทางกายภาพ เป็นเรื่องของปัญญา คือ ใช้ทุนมนุษย์และทุนเทคโนโลยี เพราะฉะนั้นเราจะต้องลงทุนอย่างมากเพื่อที่จะสร้างเพื่อให้เกิดเป็น Productive Growth Engine คือเป็น Engine ที่ Productive ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจขึ้นมาอีกตัวหนึ่งที่เรียกว่า Innovation-Driven Economy คือ

ระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ซึ่งจะปลดล๊อคกับดักในเรื่องของรายได้ปานกลางเพื่อให้ไปสู่รายได้ที่สูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป Thailand 4.0 ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของการสร้างความสมดุลผ่านสามเศรษฐกิจ 1) เศรษฐกิจไหลเวียนเพื่อที่จะตอบโจทย์ความยั่งยืน 2) เศรษฐกิจของการกระจายอย่างถ้วนทั่วไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพื่อที่จะตอบโจทย์ความมั่นคงที่แท้จริง เพราะถ้าทุกคนมีความถ้วนทั่วกัน โอกาสที่สังคมไม่มั่นคง ความขัดแย้งก็จะน้อยลง และ 3) เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เพื่อที่จะตอบโจทย์ความมั่งคั่ง เพราะฉะนั้น Thailand 4.0 จึงเริ่มด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มด้วยการสรุปบทเรียนในอดีตที่ราคาแพงและใช้หลักความคิดที่ถูกต้อง หลักความคิดที่ถูกต้องในที่นี้คือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแต่นำมาใช้ในบริบทของประเทศในการที่จะตอบโจทย์การพัฒนาอย่างสมดุลใน 3 มิติ คือ ผ่านเศรษฐกิจที่ไหลเวียน หรือ Circular Economy ผ่านเศรษฐกิจที่มีการกระจายอย่างถ้วนทั่ว หรือ Distributive Economy ผ่านเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม หรือ Innovation-Driven Economy นั้น ทั้ง 3 ส่วนนี้จะนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนอย่างแท้จริง นี่คือหลักคิดของ Thailand 4.0

บรรณานุกรม

- คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. (2547). **ความจริงของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏ สวนดุสิต.
- ปกรณ ปรียากร. (2554). **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. **ตีวงแหวนปรัชญาจังหวัด ใช้โมเดลจังหวัด 4.0 ผลักดัน Thailand 4.0**. สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2561 จาก <http://www.moc.go.th/index.php/moc-news/2015-10-19-04-33-08/item/74747858.html>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)**. กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. 2554.

องค์กรแห่งนวัตกรรม : การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม (Innovative Organization : The Set-up of Innovation Culture)

พระปลัดมนู ฐานจาโร*

บทคัดย่อ

ในการพัฒนาประเทศโดยสร้างความสามารถในการแข่งขันและการปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องเปลี่ยนการทำงานแบบดั้งเดิมของ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงแนวทางการสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม เพื่อ บุคคล/องค์กรที่ต้องการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ได้ทราบและใช้ประโยชน์ในการเป็นแนวทางเพื่อการดำเนินงานในเบื้องต้น

คำสำคัญ: องค์กรแห่งนวัตกรรม, วัฒนธรรมนวัตกรรม

Abstract

In order to improve Thailand's national competitiveness and its adaptation to rapid global change, the traditional organizations of both public and private sectors are inevitable to turn to be innovative organizations. This article aims to present guidelines for developing innovation culture transforming a traditional organization into an innovative organization. The guidelines could be used by people/organizations to support their preliminary implementation.

Keywords : innovative organization, innovation culture

บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างในปัจจุบันและในอนาคตมีความรวดเร็วจน บิลี เกตส์ (Bill Gates) ได้เปรียบเปรยไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงของธุรกิจในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา ยังไม่เท่ากับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นใน 10 ปีข้างหน้า” การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.ชลบุรี

ดังกล่าวทำให้หลายองค์กรปรับตัวไม่ทัน และได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เพราะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเปลี่ยนแปลงในทุกมิติไปพร้อม ๆ กัน กระทบถึงกันและกันทั้งเรื่อง ภูมิอากาศ อุทกภัย การผลิตอาหาร โรคระบาด โรคระบาด พลังงาน เศรษฐกิจ การตลาด และโครงสร้างทางสังคม ในขณะที่สื่อทางสังคมนิรูปแบบต่าง ๆ ทำให้การสื่อสารและแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนไป รวมตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งสำคัญที่สุดก็คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน ทุกวันนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่คาดเดาไม่ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่แทบไม่มีทิศทางหรือแนวโน้มแบบแต่ก่อน ทำให้ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าอนาคตจะเปลี่ยนไปในทางใด เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบกว้างตัวหรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นความผันผวนมากกว่าการเปลี่ยนแปลง

นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นของการบริหารองค์กรในยุคปัจจุบัน และในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนวัตกรรมไม่ใช่สิ่งจำเป็นแต่เฉพาะการบริหารงานภาคธุรกิจเท่านั้น ในการบริหารงานภาครัฐก็จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ไว้รองรับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การติดต่อสารของประเทศต่าง ๆ ในโลกเชื่อมถึงกันได้สะดวกขึ้น มีผลทำให้การแข่งขันของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้รุนแรงมากขึ้นตามมาด้วย ดังนั้นการที่ประเทศต่าง ๆ จะสามารถแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ จะต้องอาศัยความมีประสิทธิภาพขององค์กรภาครัฐที่ช่วยในการขับเคลื่อนนโยบาย ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ จนผลักดันประเทศกำลังพัฒนาขึ้นมาเป็นประเทศชั้นนำของโลกได้อย่างสาธารณรัฐเกาหลี สิงคโปร์ หรือไต้หวัน ล้วนมีระบบราชการและกลไกภาครัฐที่มีประสิทธิภาพและมีการนำนวัตกรรมมาใช้อย่างต่อเนื่อง

จากผลการประเมินความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยโดย Institute for Management Development (IMD) ที่พบว่า มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลไทยจึงได้ให้ความสำคัญในการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (วทน.) มาใช้ในการพัฒนาประเทศโดย ได้กำหนดให้กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วท.) เป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับของรอง นายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจและจัดอยู่ในหน่วยงานกลุ่มเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของ ประเทศ (National Competitiveness) ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และได้มอบหมายให้ วท. เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานด้านการขับเคลื่อนนวัตกรรม (Innovation Driven) เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนการทำงานขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน แบบดั้งเดิมที่ไม่สามารถแข่งขันและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วให้เป็น “องค์กรแห่งนวัตกรรม” ซึ่งการจะเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมที่สามารถปรับตัวให้ พร้อมรับการแข่งขัน และ

การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนนั้น องค์กรแบบดั้งเดิมต้องมีการสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม (Innovation Culture) ให้เกิดขึ้น ภายในองค์กรของตนเพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม อย่างเต็มรูปแบบ

ความหมายขององค์กรแห่งนวัตกรรม

องค์กรแห่งนวัตกรรมเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการแนวใหม่ในการปรับเปลี่ยนคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมองค์กรที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงมาก่อน เพื่อตอบสนองสิ่งเร้าของบริบทโลกาภิวัตน์ที่มีความรู้และนวัตกรรมเป็น ปัจจัยหลักในการเพิ่มคุณค่า พัฒนา ผลิตภัณฑ์และบริการที่ดี มีคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจของลูกค้า ความอยู่รอดและความสามารถในการแข่งขันขององค์กร ในตลาดการค้า โลกเสรี (กีรติ ยศยิ่งยง ,2552)

องค์กรแห่งนวัตกรรม เป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำความรู้ ทักษะและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาผสมผสานกับความสามารถทางด้านบริหารจัดการของผู้ประกอบการเพื่อสร้างให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันทางด้านการเป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรมหรือการนำเสนอรูปแบบธุรกิจใหม่ๆ ซึ่งในที่นี้จะมุ่งเน้นที่การสร้างประโยชน์ และตอบสนอง ต่อความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการมอบประโยชน์ทางด้าน การประหยัดเวลาการเพิ่มความ สะดวกสบาย รวมถึงการนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพที่สูงขึ้น (ศศิประภา ชัยประสิทธิ์ , 2553)

องค์กรแห่งนวัตกรรม คือการรวมองค์ประกอบทุกสิ่งในองค์กร เพื่อปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการองค์กรไปสู่รูปแบบใหม่ ซึ่งเน้นที่การสร้างสรรคบรรยากาศภายในองค์กร ให้เหมาะต่อการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเอื้อต่อการสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ ด้านบริการหรือกระบวนการทำงานให้ดีขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของ ลูกค้า และสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้กับองค์กร (นรวัฒน์ ชุตินวงศ์ , 2554)

องค์กรแห่งนวัตกรรม หมายถึงองค์กรที่มีการทำในสิ่งที่แตกต่างจากสิ่งเดิมที่มีอยู่หรือเคยประพฤติปฏิบัติอยู่ (Laundy , 2006)

องค์กรแห่งนวัตกรรม หมายถึงองค์กรที่มีการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงทางด้านกระบวนการทางความคิดเพื่อก่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่แตกต่างและเป็นประโยชน์ ขึ้นมา (McKeown , 2008)

จากการศึกษาความหมายขององค์กรแห่งนวัตกรรม สรุปได้ว่าองค์กรแห่งนวัตกรรม หมายถึง องค์กรที่มีการสนับสนุนบุคลากรในทุกระดับให้ได้ใช้พลังความคิดสร้างสรรค์ ในการคิดค้นและสร้างนวัตกรรมในองค์กร ซึ่งไม่จำกัดเพียงนวัตกรรมของผลิตภัณฑ์และบริการ อาจ

เป็นองค์กรที่เป็นต้นกำเนิดของนวัตกรรม หรือเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำนวัตกรรมของบุคลากรภายในองค์กรแห่งนวัตกรรม โดยจะรังสรรค์นวัตกรรม ด้วยการใช้ปัจจัยที่หลากหลาย มิใช่ เฉพาะการทำวิจัย และพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2549) เป็นองค์กรที่มุ่งสนใจต่อการค้นหาแนวความคิดใหม่ ๆ ภายใต้กระบวนการจัดการทรัพยากรในองค์กรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและมีศักยภาพเพียงพอ พร้อมทั้งจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการนำความคิดใหม่ๆ นั้น มาสู่การ ปฏิบัติ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงรูปแบบของลักษณะงานที่ปฏิบัติอยู่ให้มี คุณภาพ จนสามารถนำไปสู่บริการผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการ ในการทำงานรูปแบบใหม่ๆ ที่จะ ลดต้นทุน เพิ่ม ผลกำไรและสร้างความได้เปรียบในเชิงแข่งขันให้กับองค์กรได้

หลักการพื้นฐานขององค์กรแห่งนวัตกรรม

การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกาภิวัตน์ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อองค์กรใน มิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ องค์กรต่าง ๆ พยายามที่จะ แสวงหา แนวคิด วิธีการ และกระบวนการต่าง ๆ มาพัฒนาปรับปรุงองค์กรเพื่อความอยู่รอด ความเจริญเติบโต ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ต่าง ๆ ที่ จำเป็นต่อการดำเนินธุรกรรมขององค์กรมาบริหารจัดการอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของบุคลากรในองค์กร และขยายไปสู่องค์กรในภาพรวม ทำให้ ทั้งองค์กรกลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และใช้ความรู้ในการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กร ทัวทั้งองค์กรด้วยการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพเชิงการ แข่งขัน และหรือยกระดับองค์กร หรือธุรกิจสู่สากล ทำให้องค์กรก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่ง นวัตกรรม (Innovative Organization) แสดง ได้ดังแผนภูมิที่ 1 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงพัฒนาการจากการจัดการความรู้ และองค์การแห่งการเรียนรู้สู่องค์การแห่งนวัตกรรม ที่มา: กิรติ ยศยิ่งยง, องค์การแห่งนวัตกรรม : แนวคิดและกระบวนการ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2552).

การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกาภิวัตน์ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อองค์กรในมิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อองค์กรเห็นว่า ความรู้เป็นทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ แต่เป็นทรัพยากรที่มีค่าองค์กรจึงพยายามพัฒนาความรู้การทำงานของบุคคล กลุ่ม และองค์กร โดยใช้ความรู้เป็นฐานอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ของบุคลากรในองค์กร และขยายไปสู่องค์กรในภาพรวมทำให้ทั้งองค์กรกลายเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และใช้ความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กรทั่วทั้งองค์กร ด้วยการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพเชิงการแข่งขัน และหรือยกระดับองค์กรหรือธุรกิจสู่สากล ทำให้องค์กรก้าวสู่การเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม (Innovative Organization) สร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน รวมถึงสามารถ

เพิ่มคุณค่าและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ เพื่อตอบสนอง ความต้องการคนในองค์กร และในองค์กรธุรกิจก็เพื่อความพึงพอใจของลูกค้า

Adams, Bessant and Phelps (2006) กล่าวถึงหลักการพื้นฐาน 8 ประการที่ ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ดังนี้

1. ต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธุรกิจอย่างดี (Business Knowledge) (1) มีความ เข้าใจเกี่ยวกับลูกค้าทั้งหมดขององค์กรตามห่วงโซ่แห่งคุณค่า (2) มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ ที่ องค์กรจะต้องสร้างคุณค่าให้กับลูกค้า และ(3) มีความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของอุตสาหกรรม ตลาด ผลิตภัณฑ์และการบริการ

2. ต้องนำคุณค่า และพันธกิจขององค์กรเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน (1) นำคุณค่าหลักของ องค์กรรวมเข้าเป็นเรื่องเดียวกันกับพันธกิจ (2) นำนวัตกรรมกับเป้าหมายธุรกิจผสมผสานกัน (3) สื่อสาร ถึงความสำคัญธุรกิจของนวัตกรรม และ (4) สร้างและประเมินนวัตกรรมการปฏิบัติงาน

3. ผู้บริหารและการจัดการ (Leadership and Management) สร้างบทบาท ความ รับผิดชอบ และเจตนากรณีในการผลักดันนวัตกรรมเข้าสู่องค์กร

4. การจูงใจพนักงานให้สร้างสรรค์นวัตกรรม(People Motivation) (1) กระตุ้น ธรรมชาติของพนักงานให้มีพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมและ (2) สร้างระบบการให้รางวัลและ การจดจำ

5. วัฒนธรรมและบรรยากาศการทำงาน (Culture and Work Climate) พัฒนาการ ปฏิบัติงาน และสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อสนับสนุนนวัตกรรม

6. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลง (Capacity for Change) (1) ใช้เทคนิคการจัดการ เปลี่ยนแปลงอย่างจำเพาะเจาะจง และมีนวัตกรรม (2) ใช้สมรรถนะขององค์กรให้เกิดนวัตกรรม และ (3) มีการปฐมนิเทศล่วงหน้าการเปลี่ยนแปลง

7. องค์กร และธรรมาภิบาล (Organization and Good Governance) มีกระบวนการ ระบบ รูปแบบ วิธีการ และการบริหารองค์กรบนฐานของธรรมาภิบาล เพื่อสนับสนุนให้เกิด นวัตกรรม

8. สมรรถนะของพนักงานแต่ละคน (Individual Capacity) มีสมรรถนะ คุณลักษณะ ทักษะและพฤติกรรมที่สามารถคิดและปฏิบัติเชิงนวัตกรรม

หลักการพื้นฐานองค์กรแห่งนวัตกรรม สรุปได้ว่า องค์กรแห่งนวัตกรรม เป็นแนวคิดพื้นฐานในการบริหารจัดการองค์กรแนวใหม่ ในการปรับเปลี่ยนคุณลักษณะขององค์กร หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมขององค์กร เพื่อสนองต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อองค์กรในมิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ องค์กรต่าง ๆ จึงพยายามที่จะแสวงหาแนวคิด วิธีการ และกระบวนการต่าง ๆ มาพัฒนาปรับปรุงองค์กรเพื่อความอยู่รอด ความเจริญเติบโต ด้วยการนำความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจขององค์กร มาบริหารจัดการอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของบุคลากรในองค์กร และขยายไปสู่องค์กรในภาพรวมทำให้กลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และใช้ความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กรทั่วทั้งองค์กร ด้วยการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพเชิง การแข่งขัน และหรือยกระดับองค์กรหรือธุรกิจสู่สากล ทำให้องค์กรก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมซึ่งองค์กรแห่งนวัตกรรม มีหลักการพื้นฐาน 8 ประการ ประกอบด้วย (1) มีความรู้ เกี่ยวกับธุรกิจเป็นอย่างดี (Business Knowledge) (2) มีวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่องค์กรนวัตกรรม (3) สร้างบทบาทความรับผิดชอบและเจตนาธรรมให้กับผู้บริหารและการจัดการ (Leadership and Management) (4) จูงใจพนักงานให้สร้างนวัตกรรม (People Motivation) (5) ส่งเสริมวัฒนธรรม และบรรยากาศการทำงาน (Culture and work climate) ให้สนับสนุนการสร้างนวัตกรรม (6) สร้างความสามารถในการเปลี่ยนแปลง (Capacity for change) (7) บริหารองค์กรบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล (Organization and Governance) และ (8) สร้างความสามารถของพนักงานทุกคน (Individual Capacity) เป็นต้น

ความสำคัญขององค์กรแห่งนวัตกรรม

ในปัจจุบันองค์กรแห่งนวัตกรรม มีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับผู้บริหารองค์กรพยายามปรับองค์กรของตน ให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมโดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อความได้เปรียบ ในการแข่งขัน ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีผู้กล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ แต่ก็ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัดถึงปัจจัยและลำดับความสำคัญที่ ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม (นรวิวัฒน์ ชูติวงศ์, 2554) การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมนับได้ ว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินธุรกิจ และการสร้างให้องค์กรเกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคปัจจุบัน เนื่องจากถ้าองค์กรไม่สามารถพัฒนา และเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยสิ่งใหม่ๆ แล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะทำให้องค์กรนั้นประสบความสำเร็จได้ในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากความสำเร็จขององค์กรที่เป็นผู้นำตลาด มักเกิดขึ้นจากการนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรม ทางด้านสินค้า ด้าน

กระบวนการทำงาน ด้านการให้บริการ ด้านการจัดการ หรือด้านการตลาด ดังนั้น ความสำคัญของนวัตกรรมที่มีต่อองค์กร ในยุคปัจจุบันสามารถ แบ่งออกได้ตามรายละเอียดต่อไปนี้

1. สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน นวัตกรรมไม่เพียงแต่นำมาซึ่งความเหนือกว่า และแตกต่างในด้านของผลิตภัณฑ์ และการบริการด้วยรูปแบบใหม่ๆ เท่านั้น แต่ยังจะเป็นการสร้าง ตำแหน่งทางการตลาดที่แข็งแกร่งให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังจะเป็นการสร้างการดำเนินธุรกิจแบบใหม่ๆ ที่ เต็มไปด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้เกิดขึ้นเพื่อทดแทนรูปแบบการดำเนินธุรกิจแบบเดิม ๆ ที่มักจะเน้นทางด้านการผลิต

2. เพิ่มประสิทธิภาพของบริษัท โดยการปรับปรุงและเสนอทางเลือกเพิ่มเติมให้กับลูกค้า อีกทั้งยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้บริโภค อันเนื่องมาจากการ นำเสนอถึงความเป็นผู้นำ หรือผู้บุกเบิกในการนำเสนอรูปแบบธุรกิจ และผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาดเป็น รายแรกนั้น จะช่วยให้เกิดการเข้าถึงผู้บริโภคได้สะดวก ง่ายตาย และรวดเร็วยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถ กำหนดราคาในระดับสูงได้อีกด้วย

3. การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจสมัยใหม่โดยภาพรวม ประโยชน์ที่เกิดจากพัฒนาให้ เกิดองค์กรแห่งนวัตกรรมยังสามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน อันเนื่องมาจากอัตราการเพิ่มคุณค่าในรูปแบบธุรกิจและตัวผลิตภัณฑ์ ได้กลายมาเป็นอีกหนึ่ง ตัวชี้วัดของความได้เปรียบทางการแข่งขัน ระดับองค์กรและระดับประเทศในเวทีการค้าโลก ดัง จะเห็นได้จากการรายงานประจำปี ที่แสดงให้เห็นถึงความได้เปรียบทางการ แข่งขันของระดับ ภูมิภาค และใน ระดับประเทศ หรือที่เรียกว่า The Global Competitiveness ของ World Economic Forum (WEF) หรือ World Competitiveness Yearbook (WCY) ของ International Institute for Management Development ที่นำปัจจัยทางด้าน “ระดับ นวัตกรรม” มาเป็นดัชนีชี้วัดความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ รวมถึงความ ได้เปรียบทางการ แข่งขันของประเทศในเวทีการค้าโลก

สรุปได้ว่า องค์กรแห่งนวัตกรรมนับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินงานของ องค์กรและการสร้างให้องค์กรเกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคปัจจุบัน โดยการพัฒนา ปรับเปลี่ยนคุณลักษณะขององค์กร หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคย ปรับเปลี่ยนมาก่อน เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า ของบริบทโลกาภิวัตน์ที่มีความรู้และนวัตกรรมเป็น ปัจจัยหลักในการเพิ่มคุณค่า พัฒนา ผลิตภัณฑ์และบริการที่ดีมีคุณภาพ เพื่อตอบสนองความ ต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า ความอยู่รอดและความสามารถเชิงการแข่งขันขององค์กร ในตลาดการค้าโลกเสรี (อัจฉรา จันทร์ฉาย, 2553) เนื่องจากถ้าองค์กรไม่สามารถพัฒนา และ

เปลี่ยนแปลงตนเองด้วยสิ่งใหม่ ๆ แล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะทำให้องค์กรนั้นประสบความสำเร็จได้ในระยะยาว เพราะการดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบันมีความรุนแรงทางการแข่งขัน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางระบบการค้าเข้าสู่ความเป็นเสรีและตลาดทั่วโลกเปิดกว้างถึงกันแบบไร้พรมแดน และสังคมมีลักษณะไร้ขอบเขต (Borderless) จากสาเหตุการเข้าสู่ยุคแห่งโลกาภิวัตน์ (Globalization) มากยิ่งขึ้นนั้นการเป็น “องค์กรแห่งนวัตกรรม” ด้วยการนำทักษะความรู้ และความคิด สร้างสรรค์ มาประยุกต์ใช้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารจัดการกับการเปลี่ยนแปลงทางระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจดังกล่าว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้กับองค์กร ผลลัพธ์รวมถึงทางด้านการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและการผลิต เพื่อยกระดับศักยภาพและสร้างให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันทั้งในตลาดระดับประเทศและระดับโลก

การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมในองค์กร

วัฒนธรรมนวัตกรรม (Innovation Culture) หมายถึง วัฒนธรรมที่สนับสนุนให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่หรือนวัตกรรม ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของผลิตภัณฑ์ กระบวนการ หรือรูปแบบธุรกิจใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสิ่งใหม่นี้อาจยังไม่มีมาก่อน หรือเป็นสิ่งที่มีการทำแล้ว แต่องค์กรยังไม่เคยทำ การส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรมจึงเป็นการสร้างบรรยากาศให้บุคลากรภายในองค์กรทุกระดับ กล้าที่จะคิดนอกกรอบ กล้าทดลองทำสิ่งใหม่ๆ และมีความสนใจใฝ่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร องค์กรที่มีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรมเท่านั้นจึงจะสามารถ พัฒนาไปสู่การเป็น “องค์กรนวัตกรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับทุกองค์กรที่ต้องการเป็นผู้นำ และอยู่รอดในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ เนื่องจากจะเป็นองค์กรนวัตกรรมได้ก็ต่อเมื่อองค์กรนั้นมีวัฒนธรรมนวัตกรรมเป็นองค์ประกอบ “การส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรม” เป็นการกระตุ้นให้องค์กรเกิดการคิดค้นนวัตกรรม อย่างต่อเนื่อง โดยตระหนักถึงความสำคัญของนวัตกรรมและเทคโนโลยีพื้นฐานสำคัญในการเกิด “ความคิดสร้างสรรค์” อันเป็นจุดเริ่มต้นในการนำไปสู่การเกิดนวัตกรรม

เพื่อให้องค์กรสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างยั่งยืน การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมในองค์กรมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (เอกกมล เอี่ยมศรี, 2554)

1. สร้างความกระหาย โดยการทำให้พนักงานในองค์กรมีความกระหายในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ด้วยการ

1.1 เชิญบุคคลที่มีความสำคัญมาช่วย "สร้างแรงบันดาลใจ" สร้างสรรค์ความรู้สึก กระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบความคิด เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง "ทีมนวัตกรรม (Innovation Team)" ขึ้นในองค์กร ทำให้พนักงานเห็นว่าการสร้างนวัตกรรมเปรียบเสมือนการปีนสู่ยอดเขาจะต้องเตรียมตัว เตรียมใจ เตรียมความรู้สึกทั้งที่สมหวังและผิดหวัง จึงต้องมีการวางแผน และปรับ แผนอย่างเหมาะสมตลอดเวลา

1.2 การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา การให้อิสระในการสื่อสารระหว่างทีมงาน การให้ความเคารพซึ่งกันและกันยอมรับความผิดพลาดของตนเอง และ ของสมาชิกในทีมงาน ซึ่งทั้งหมดจะต้องกระทำกันในห้องที่เรียกว่า "ห้องสร้างนวัตกรรมทาง ความคิด" องค์กรนวัตกรรมทุกแห่งจะมีห้องนี้ ที่ประกอบด้วย อุปกรณ์เกมส์ โต๊ะประชุม แบบทันสมัย เก้าอี้หนังพักผ่อน สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับการสร้างความคิดใหม่ๆ

1.3 ทีมงานต้องมีการเลือก "หัวหน้าทีม" จากสมาชิกในทีมงานสร้างนวัตกรรม

1.4 นำข้อมูลของผลิตภัณฑ์/กระบวนการ/บริการด้านนวัตกรรม ที่จะดำเนินการมา "ประชุม ปรีกษา หาหรือ ถกเถียง" เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม เช่น หาจุดอ่อนของนวัตกรรม วิเคราะห์ ด้านตลาด ผลิตภัณฑ์/กระบวนการ/บริการด้านนวัตกรรม ช่องทางการจำหน่าย เทคโนโลยีที่ใช้ มูลค่า การตลาด

2. กำหนดงบประมาณ ทีมงานที่รับผิดชอบด้านการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมต้องจัดทำแผนธุรกิจของนวัตกรรมและประมาณการค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จะต้องใช้ในการพัฒนาต้นแบบ และการ ทดลองใช้เบื้องต้นกับลูกค้าเฉพาะกลุ่ม โดยดำเนินการดังนี้

2.1 กำหนดงบประมาณค่าใช้จ่ายของโครงการเบื้องต้น

2.2 กำหนดระยะเวลาในการพัฒนาต้นแบบ

2.3 กำหนดรูปแบบการวิจัยและพัฒนา เช่น ใช้ความรู้ภายในองค์กร (Close Innovation) หรือต้องใช้ความรู้และความร่วมมือจากหน่วยงานเครือข่าย/หน่วยงานภายนอกอื่นๆ (Open Innovation)

3. ค้นหาเมล็ดพันธุ์ของความคิดสร้างสรรค์ ผู้บริหารระดับสูง และระดับกลางต้องร่วมกันสร้างเครื่องมือเพื่อค้นหาเมล็ดพันธุ์แห่งความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ที่ซ่อนอยู่ในตัวของ บุคคลากรในองค์กร ที่อาจจะถูกปิดกั้นด้วยกฎระเบียบที่เคร่งครัด ล้าสมัย ตลอดจนข้อ

ห้ามต่าง ๆ เช่น ห้ามเสนอข้ามแผนกหรือฝ่ายงาน รวมถึงการกระทำที่แสดงออกให้เห็นว่า ผู้เสนอความคิดใหม่ๆ เป็น "สิ่งแปลกแยก" ในสายตาผู้บริหาร เป็นต้น วิธีการสร้างเครื่องมือ/กระบวนการสำหรับการค้นหา เมล็ดพันธุ์แห่งความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ภายในองค์กร มีดังนี้

3.1 การสร้างสายความคิดนวัตกรรมขึ้นในองค์กร เช่น การเปิดโอกาสให้พนักงาน โทรมาเล่าแนวคิดนวัตกรรมใหม่ๆ ให้กับเครื่องบันทึกเทปโทรศัพท์ เพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงได้รับฟัง

3.2 การจัดประกวดความคิดด้านนวัตกรรมขึ้นภายในองค์กร ให้รางวัลแก่พนักงาน ทุกคนที่ได้รับการคัดสรรความคิด ในแต่ละสาขาที่ต้องการ

3.3 การกระจายข่าวนวัตกรรม เช่น ติดตั้งโทรทัศน์ในบริเวณที่เป็นจุดพักผ่อนของพนักงาน นาสารคดีด้านนวัตกรรม หรือ ข่าวนวัตกรรมใหม่ๆ มากกระตุ้นพนักงานให้เกิดการเลียนแบบ ความคิดด้านนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ ให้กับองค์กร

4. เพาะปลูกสมาชิกทีมงานเมล็ดพันธุ์ เมื่อองค์กรสามารถค้นหา/สร้างทีมงาน ที่รับผิดชอบในการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมได้แล้ว พร้อมทั้งได้ตรวจสอบแนวคิดและความเป็นไปได้ ในการผลิตหรือพัฒนาภายใต้งบประมาณและระยะเวลาที่เหมาะสม องค์กรต้องให้ความสำคัญ อิสระทางความคิด กระบวนการทำงาน พร้อมทั้งการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ แก่ทีมงานพัฒนาความคิด สร้างสรรค์ด้านนวัตกรรมจนประสบความสำเร็จในที่สุด

5. การปกป้องข้อมูลด้านนวัตกรรม ผู้บริหารระดับกลาง และหัวหน้าทีมงาน ที่รับผิดชอบด้านการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมจะต้องจัดทำการวางแผนการป้องกันความรู้และความลับ ด้านการพัฒนานวัตกรรมซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่อยู่ระหว่างการพัฒนา หรืออยู่ระหว่างการจดทะเบียน ทรัพย์สินทางปัญญา และเมื่อพัฒนาต้นแบบได้แล้ว ต้องพิจารณาต่อเนื่องถึงช่องทางการใช้ประโยชน์ หากเป็นผลิตภัณฑ์ก็ต้องพิจารณาถึงช่องทางการตลาด รวมถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการจะนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด

6. สร้างทีมงานต้นกล้าด้านความคิดนวัตกรรมทีมต่อไป ผู้บริหารระดับสูง และผู้บริหารระดับกลาง จะต้องค้นหา/สร้าง และให้การสนับสนุนกับทีมงานพัฒนานวัตกรรมทีมต่อไป เพื่อนำมาซึ่ง การเจริญเติบโตของนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องและมีความหลากหลายในการพิจารณาเพื่อเอาเนิ่นการผู้บริหาร สามารถนำความคิดนวัตกรรมเดิมที่เก็บไว้มาพิจารณาเมื่อองค์กรมีความ

พร้อมด้านเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมด้านนวัตกรรมด้วยการเพิ่มพื้นที่หรือจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับการ สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ

7. กำหนดแนวทางนวัตกรรม องค์กรต้องกำหนดทางเลือกหลายๆ แนวทางว่าจะพัฒนาแนวคิดนวัตกรรมในสาขาเดียวหรือจะขยายโดยสร้างความร่วมมือกับองค์กรพันธมิตรอื่นๆ เพื่อ กำหนดแนวทางการพัฒนานวัตกรรม และส่งเสริมจุดแข็งซึ่งกันและกัน องค์กรที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนานวัตกรรมจนสามารถออกสู่ตลาดได้ และมีตัวอย่างความสำเร็จ (Success Story) จะง่ายต่อการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอกเพื่อพัฒนาการนวัตกรร มร่วมกัน

8. เฉลิมฉลองและเก็บเกี่ยว เป็นช่วงเวลาของการนำเสนอผลงานด้านนวัตกรรม ที่ องค์กรพัฒนาขึ้นจนสามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ หรือออกสู่ตลาดเพื่อการจำหน่ายเชิงพาณิชย์ หรือประกาศผลยอดขายที่เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์นวัตกรรม ผู้บริหารระดับสูงต้องทำ การ มอบรางวัลให้กับทีมงานผู้คิดค้น และประชาสัมพันธ์ให้พนักงานในองค์กรได้รับทราบโดย ทัวถึง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับทีมงาน เกิดต้นแบบของผู้ที่ประสบความสำเร็จให้ พนักงานคน อื่น ๆ ดูเป็นแบบอย่างในการดำเนินงาน นำไปสู่แนวทางการสร้างนวัตกรรมใน องค์กรอย่างต่อเนื่อง

สรุป

วัฒนธรรมนวัตกรรมในองค์กรครอบคลุมถึงทัศนคติ ความคิด คุณค่า/ความเชื่อ บรรทัด ฐาน/พฤติกรรม ในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรนั้น ผู้นำจะเป็นหลักในการกระตุ้นให้พนักงานใน องค์กร เกิดการสร้างจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ พร้อมทั้งดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อให้เกิดการซึ่ม ซับวัฒนธรรมนวัตกรรมให้เป็นเนื้อเดียวกับการดำเนินงานขององค์กร ในขณะที่ บุคลากรขององค์กร จะต้องเกิดความรักและผูกพันกับองค์กร ผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การฝึกอบรม องค์กรที่มีการสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม และระบบนิเวศนวัตกรรมให้ เกิดขึ้นภายใน องค์กรที่สามารถเชื่อมต่อกับภายนอกเท่านั้นจึงจะสามารถพัฒนาไปสู่ การเป็น “องค์กรนวัตกรรม” ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกองค์กรที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และต้องการความเป็น “องค์กรชั้นนำ” ที่สามารถแข่งขันและอยู่รอดได้ในปัจจุบัน เนื่องจากไม่ มีสูตรสำเร็จในการสร้าง องค์กรนวัตกรรม “ผู้นำ” และ “บุคลากร” ทุกคนในองค์กรจึงมีบทบาท และเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการ ร่วมกันศึกษา แสวงหาและออกแบบแนวทางที่เหมาะสมในการ สร้างวัฒนธรรมและระบบนิเวศ นวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทและ

บทบาทขององค์กร ในขณะที่ทีมงานจะต้องท าหน้าที่กระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดแรงบันดาลใจในการท างานด้าน นวัตกรรม

บรรณานุกรม

กীরติ ยศยิ่งยง. (2552). องค์กรแห่งนวัตกรรม: แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นรวัฒน์ ชุตินวงศ์. (2554). “การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมในประเทศไทย.” วารสารคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 34, 130 (เมษายน-มิถุนายน): 47-58.

เอกกมล เอี่ยมศรี. “๘ ขั้นตอนการสร้างวัฒนธรรมด้านนวัตกรรมที่ยั่งยืน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้
จ ก ก :
<http://www.oknation.net/blog/newmanagement/2011/05/15/entry-1,๒๕๕๔>.

อัจฉรา จันทร์ฉาย. (2553). “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ.” วารสารบริหารธุรกิจ 33,128 (ตุลาคม-ธันวาคม): 57-58.

Hay Group. (2014). Eighth Annual Hay Group Study Identifies Best Companies for Leadership. Accessed March 24. Available from <http://finance.yahoo.com/news/eighth-annual-hay-group-study-160000478.html>

Laundy, P. (2009). An Innovation Discipline Model. Accessed July 28. Available from <http://www.bpminstitute.org/articles/article/article/an-innovation-discipline-model.html>.

McKeown, M. (2008). The Truth about Innovation. London: Prentice Hall.

การพัฒนาการบริหารสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ
Public Facility Development and Administration
of Buddhist ecclesiastical official monks

พระครูสมุห์ชินรวัตร์ ธิรภทโท*

บทคัดย่อ

กระบวนการทางการวางแผน จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาองค์การทางพระพุทธศาสนา โดยงานด้านนี้จะต้องสร้างหลักปฏิบัติและวิธีในการดำเนินงานสร้างแนวทงนโยบายร่วมกัน ในการจัดการ การดำเนินการก่อสร้างพัฒนา ต่างต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยให้เหมาะสมและดำเนินการตามแบบแปลนที่ได้รับอนุญาต จึงได้รูปแบบการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน 6 ประการ คือ 1) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะของแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน 3) ควบคุมการก่อสร้างโดยให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ 4) ควบคุมการเงินและบัญชีรายรับรายจ่ายให้เป็นไปตามหลักบัญชี 5) ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง 6) ควบคุมการทำเอกสารต่างให้ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ

คำสำคัญ : การพัฒนา, การบริหารสาธารณูปการ, พระสังฆาธิการ

Abstract

Planning process is the most important element to develop Buddhist organizations. It has to make principles and ways identifying the common policies of building management and development. In addition, it has to consider utilities and be under control of the authorized plan. After the process, the result is 6 patterns of public facility development of Buddhist ecclesiastical official monks which are suitable for present society, as the followings (1) to control temple plans

* หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธมณฑลจันทบุรี

in order to consistent with developing plan of National Office of Buddhism. (2) to control Senasana plan in each temple in order to save cost and to be suitable for local condition and construction as planned. (3) to assure that the construction maintains local art and culture. (4) to control finance and revenues and expenses accounts in order to consistent with accounting principles. (5) to control religious property management in order to consistent with ministerial regulations. (6) to control the documents in order to consistent with government rules.

Key words : development, public facility development, Buddhist ecclesiastical official monks

บทนำ

การพัฒนาการบริหารสาธารณูปการของพระสังฆาธิการต้องมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ย่อมมีประสิทธิภาพลุ่มอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คน หรือ บุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ ก็คือ คน หรือ บุคลากร ในการบริหารจัดการ ในองค์การทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธา และอำนวยประโยชน์แก่ชุมชนมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์ และการเงินจะมีความสมบูรณ์เพียงใด ก็ไม่มีความหมาย ถ้าบุคคลเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้น นับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ เพราะเป็นเจ้าอาวาสผู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตามภารกิจของคณะสงฆ์

การพัฒนาการบริหารสาธารณูปการของพระสังฆาธิการต่าง ๆ ในการดำเนินการพัฒนาวัดเพื่อทำคุณประโยชน์แก่ศาสนา จึงมีความสนใจที่จะเขียนถึงการพัฒนาวัด รวมถึงการดำเนินงานและการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการเสนอแนวคิดการบริหารวัด และแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาวัดให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความหมายของการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของมนุษย์ที่อยากเห็นสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นที่เราเรียกกันว่า “การพัฒนา” (Development) หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่า คือ กระบวนการเพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนโดยต่อเนื่อง ภายใต้คำจำกัดความดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ ส่วนกลไกหรือกระบวนการนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นกระบวนการระยะยาว และจากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต หรือก้าวหน้า การกระทำให้ดีขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่ง และหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

1) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

2) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

3) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

4) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

6) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

7) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์ เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช้การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิม ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้าน คุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้ง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความ จำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย การพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ สรุปแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ดังนี้

1) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็นการนำการพัฒนาไปใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้น เป็นต้น การพัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้ามาก

2) แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษ ที่ 20 เนื่องจากมีความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคตอันรุ่งโรจน์ แต่ สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะเป็นการปฏิรูป คือ เฉพาะในโครงสร้างใด โครงสร้างหนึ่ง และเป็นการ ปฏิวัติ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

3) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนก ประเทศต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชาชาติ การรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น ออกเป็น ประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาใน แนวความคิดนี้ จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความเป็นอุตสาหกรรม ความทันสมัย และการ เจริญเติบโตมาก

4) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของ ประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผน ปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การ พัฒนา

5) แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศ ด้วยระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็นการพัฒนา การพัฒนาที่จะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

2) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนาก็ต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

3) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายัง หมายถึง ความ เป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย

ผู้เขียนขอสรุปว่า การพัฒนานั้นต้องมีการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

เป้าหมายในการพัฒนาวัด

เป้าหมายสำคัญซึ่งเป็นนโยบายของการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนซึ่งการพัฒนาจะบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้น วัดควรจะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้โดยลำดับ

1. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด
2. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาขอเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด
3. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย รมรื่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความจำเป็นให้มากที่สุด

แนวทางการพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอดีสรุปออกเป็นแนวทางได้ดังนี้

1. พัฒนาวัดให้ชาวชุมชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกที่วัดเป็นของตน ทำให้เกิดความหวงแหน ความรัก และจะช่วยกันดูแลรักษา
2. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในละแวกนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน
3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยบริเวณวัดจะต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น
4. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ มีการรณรงค์ และการจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
5. ทำให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกันและคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

สภาพแวดล้อมของวัด

การพัฒนาวัดจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควรจะศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัดให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน ได้แก่

1. สงฆ์ คือ พระภิกษุ สามเณรภายในวัด ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา อุบาสัย ใจคอ ความรู้ความสามารถของพระภิกษุ สามเณรแต่ละรูป เพื่อความสะดวกในการปกครอง และการขอความร่วมมือในการมอบหมายงานต่าง ๆ
2. สมณธรรม คือ การทำกิจวัตรและการศึกษาพระธรรมวินัย ควรจะได้จัดการและส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดได้ศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นกิจวัตรที่สงฆ์ พึงปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธบัญญัติ ควรจะได้มีการจัดระเบียบ และดูแล ให้สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวแห่งพระพุทธบัญญัติในกิจวัตรนั้น ๆ อย่างครบถ้วน
3. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวก ควรจะได้รับการสอดส่องดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสงฆ์ภายในวัดให้พอเหมาะกับสมณเพศ
4. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย ควรสำรวจดูว่าพอเพียงหรือไม่ สิ่งใดต้องบูรณะ สิ่งใดควรสร้างเพิ่มเติม และควรจัดให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม
5. สมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เป็นสังฆาริพทรัพย์ และอสังฆาริพทรัพย์ เงินและหนี้สิน (ถ้ามี) วัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องขยายเสียง ภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น จาน ช้อน รวมถึงอาคาร เสนาสนะ พระพุทธรูป โบราณวัตถุ (ถ้ามี) ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ควรสำรวจและจัดทำบัญชีหรือทะเบียนไว้ให้ละเอียด เพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา

6. สังฆาธิการกิจ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะระดับต่าง ๆ อาจมอบหมายพระสงฆ์ รูปใดรูปหนึ่งที่มีความรู้ทางงานสารบรรณ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ หรือทำงานสารบรรณของวัดก็จะสะดวกยิ่งขึ้น

7. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้มีศรัทธาช่วยเหลือบำรุงวัด ศิษย์วัดและแม่ชี ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา เช่นเดียวกับการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัด เพื่อความสะดวกในการปกครอง การขอความร่วมมือและการดำเนินการด้านกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

8. สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งได้แก่ การจัดอาคารสถานที่เพื่อบริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน เช่น ห้องสมุด ตู้ยา ศาลาพักร้อน บ่อน้ำ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงธรรม การตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ฯลฯ ควรสำรวจว่าสิ่งใดวัดได้ดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งใดควรที่จะบริการขึ้นอีก เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาวัด มี 6 ชั้น คือ

ขั้นที่ 1 แต่งตั้งกรรมการ

การพัฒนาวัดควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปของกรรมการ เพื่อระดมความคิดเห็น และความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัดประมาณ 5-7 รูป คฤหัสถ์ ประมาณ 7-10 คน โดยเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือที่ดีเมื่อติดต่อทาบถามเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว จึงจะประกาศแต่งตั้งเป็น ลายลักษณ์อักษรแล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและชุมชน และจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้แก่ เจ้าคณะปกครองที่อยู่เหนือตนตามลำดับได้ทราบด้วย

ขั้นที่ 2 ชี้แจงพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด

การประชุมชี้แจงแก่พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด เป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านเจ้าอาวาสควรจะทำเป็นประจำ ๆ ประมาณปีละ 1 ครั้ง (15 วัน / ครั้ง) การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัด และความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกัน และขอความร่วมมือจากบุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียนด้วย เมื่อวัดเริ่มทำความสะอาดบริเวณวัด ก็ให้ทุกคนรู้จักช่วยกันรักษาความสะอาด อย่าทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารบนลานวัด เป็นต้น

ขั้นที่ 3 ประชุมกรรมการ

การประชุมครั้งแรกถือเป็นครั้งที่สำคัญมาก ควรนัดประชุมวันที่กรรมการจะมาประชุมได้พร้อมเพรียงกัน เรื่องที่ควรนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรก ควรมีดังนี้

1. เรื่องที่ท่านประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่า มุ่งที่จะให้ส่งเสริมวัดพัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป สำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัดก็คือ มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ซึ่งเจ้า

อวาสาจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การพัฒนาวัดจะได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

2. เรื่องอาณาเขตของวัด ควรจะพิจารณากันถึงการจัดให้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อย การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดทำแผนผังวัด ได้แก่ การกำหนดว่าหน้าวัด หลังวัด ควรอยู่ทางทิศไหนจึงจะเหมาะสม จะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหน อย่างไร จำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพงหรือไม่ ดังนี้

3. เรื่องการจัดโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็นว่าทางวัดควรจะต้องทำอะไรบ้างสิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือทำหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้กำลังงานและงบประมาณจากไหน งานนั้น ๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน เมื่อรวบรวมได้แล้วจัดเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญ และจำเป็นก่อนหลังไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล เรื่องใดที่ประชุมเห็นอย่างไร ก็ให้เลขานุการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นที่ 4 จัดทำแผนผังวัด

การจัดทำแผนผังวัดควรหาผู้ที่มีความรู้ในการวางแผนผังมาช่วยจัดทำให้ เช่น ช่างจากกรมการศาสนา ช่างจากเทศบาล ครู อาจารย์วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น แผนผังวัดควรจัดทำเป็น 2 แบบ คือ

1. ผังสภาพปัจจุบัน แสดงรายละเอียดต่าง ๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด
2. ผังโครงการ เป็นผังที่ควรจัดขึ้นเพื่อพัฒนาวัดตามมติที่ประชุม กรรมการพัฒนาวัด ในการประชุมครั้งที่ 1 วาระที่ 2 เรื่อง การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดผัง ผังโครงการนี้เป็นผังที่สมบูรณ์ ที่คาดการณ์ล่วงหน้าว่า เพื่อพัฒนาถาวรวัตถุเสร็จสิ้นแล้ว สภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัดหลังวัดจะหันไปทางทิศไหน อาคารเสนาสนะ แต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อยู่อย่างไร สิ่งไหนจะต้องรื้อทิ้ง สิ่งไหนจะต้องเคลื่อนย้าย สิ่งก่อสร้างที่ปลูกใหม่จะปลูกตรงไหน บริเวณวัดจะตกแต่งจะตัดถนนเช่นไร การนี้ผู้วางแผนผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผังและตกแต่งบริเวณจึงจะสามารถทำได้เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งของวัด และสภาพแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคมของละแวกนั้น

ในการจัดทำผังโครงการ ควรจัดเป็นหมวดหมู่โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่าง ๆ ดังนี้

เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตรเจดีย์

เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครัว เรือนไฟ ที่สรงน้ำ

เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน บ้านพักชี บริเวณฌาปนสถาน ฯลฯ

หากวัดมีที่ดินแปลงที่ตั้งวัดเหลือพอที่จะจัดประโยชน์ ได้ ให้เสนอกรมการศาสนา เพื่อกำหนดเป็นเขตจัดประโยชน์ ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ.2511) ข้อ 2 แผนผังที่จัดทำขึ้นนั้นต้องใช้มาตราส่วนเป็นเครื่องประกอบในการย่อขนาดอาคารสถานที่ต่าง ๆ จากสภาพความเป็นจริงให้ถูกต้องด้วย

ขั้นที่ 5 จัดทำโครงการพัฒนาวัด

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัด ว่าจะต้องทำงานหรือกิจกรรมใดบ้างตามลำดับความสำคัญก่อนหลังแล้ว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดเจน เสนอกรรมการให้ชัดเจน เสนอกรรมการเพื่อให้พิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น 2 ทาง คือ

1. การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิดศรัทธาทางรูปธรรม ได้แก่ อาคาร เสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทย ปลูกสร้างอยู่เป็นหมวดหมู่ สวยงาม และไม่ใหญ่โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ ใช้สอย และสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ถนนบริเวณวัดสะอาดร่มรื่น ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้นไม้ดอกไม้ประดับอย่างเหมาะสม อาณาเขตของวัดเป็นหมวดหมู่การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

2. การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรม เช่น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดควรจะเป็นศูนย์กลางจัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก ต่อชุมชนหมู่บ้านนั้น ๆ การพัฒนาทางด้านนี้ ควรจะได้นำหน้าหรือพัฒนาควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางด้านวัตถุหรือรูปธรรม ตัวอย่างที่วัดควรจัดเพื่ออำนวยความสะดวก แก่ชุมชน ได้แก่

2.1 การจัดให้มีการทำบุญสมทานศีล และฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวณะ และวันสำคัญทางศาสนา

2.2 การจัดงานเพื่อรำลึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันตรุษวันสารท วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ การนี้จะจัดให้มีการละเล่นพื้นเมือง สนทนาธรรมบรรยายธรรมฟังปาฐกถาจัดนิทรรศการ เป็นต้นงานก็จะมี ความหมายและความสำคัญมากขึ้น

2.3 การส่งเสริมให้ลูกหลานในชุมชนหรือในตำบลนั้นได้บรรพชา อุปสมบท เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

2.4 การจัดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมภายในวัด และส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัดได้ศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

2.5 การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ ให้เรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนภายในวัด

2.6 การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่ปรารถนาจะเข้าวัดเพื่อสงบจิตสงบใจ

2.7 จัดบริเวณอาคาร สถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานเอนกนันทน์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักผ่อนหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธ์ ธนาคารโค-กระบือ กองทุนมูลนิธิ สหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวก แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

ขั้นที่ 6 ดำเนินการพัฒนาวัด

เมื่อได้จัดทำแผนผังวัด จัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัด ได้แก่ กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จแล้ว และผ่านความเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อ ๆ มาเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มการพัฒนาได้เลย โดยอาจจะกำหนดวันประชุมสัปดาห์ และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัด และโครงการต่าง ๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวนและขอความร่วมมือจากประชาชน ในการที่จะดำเนินการพัฒนาวัดในโครงการต่าง ๆ นั้น ด้วยจากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ทำรั้ววัดไว้เป็นที่ระลึกก็จะเป็นการดียิ่งซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดียิ่งต่อไปด้วย

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัด

- 1) การที่บริเวณวัดสะอาด ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น และไม้ประดับอย่างร่มรื่น จะช่วยทำให้จิตใจสงบ และช่วยดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น
- 2) การจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ให้เพียงพอ ช่วยให้วัดสะอาดสวยงาม
- 3) ควรจะมีการสร้างส้วมหรือห้องน้ำที่สะอาดไว้ต้อนรับประชาชนที่ไปวัดให้เพียงพอ
- 4) สร้างศาลาพักร้อนไว้ให้ประชาชนได้พักผ่อนและเป็นสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย
- 5) หากมีตู้เก็บรองเท้าไว้ตามอุโบสถ และศาลาการเปรียญก็จะเป็นระเบียบและสวยงาม
- 6) มีป้ายบอกเวลาเปิด - ปิดประตูวัด ป้ายบอกชื่อต้นไม้ และอาคารสถานที่ต่าง ๆ ก็จะช่วยสร้างค่านิยม และป้องกันทรัพย์สินของวัดได้อย่างมาก
- 7) การมีห้องสมุด พิพิธภัณฑสถาน และสุขศาลาหรือตู้ยา เป็นการบริการทางด้านสาธารณสุขแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นอย่างดี
- 8) ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ
- 9) เด็กวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทที่ดีแก่ผู้ไปมาติดต่อกับพระเฒ่าเป็นศรีแก่วัด
- 10) จะเป็นที่ชื่นชมยินดีมากหากพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัด มีการกวาดบริเวณวัด และอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ให้สะอาดเป็นประจำตามประเพณีอันมีมาแต่โบราณ
- 11) วัดที่ได้ชื่อว่าเป็นวัดที่พัฒนาแล้ว จะต้องรักษาสภาพวัดพัฒนาให้ปรากฏอยู่ตลอดไป

งานสาธารณูปการ คืออะไร

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2448 ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการ

ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกันกล่าวคือ

1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
2) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

3) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

4) การศาสนสมบัติของวัด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระเทพโสภณ ได้มีนโยบายการบริหารงานด้านสาธารณูปการ ในการอบรมพัฒนาบุคลากรคณะสงฆ์ ภาค 2 วันที่ 15 สิงหาคม 2546 ตอนหนึ่งว่า “พระสังฆาธิการทุกระดับต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ เป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบร่มรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทะนุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถาน คือดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุสรณ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้”

การบริหารวัดของพระสังฆาธิการ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 หมวด 5 ได้กล่าวถึงวัด ไว้ดังนี้ มาตรา 31 วัดมีสองอย่าง

(1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(2) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

มาตรา 32 การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณียุบเลิกวัด ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นของศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 32 ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัยในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัดให้กรมศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย

การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 33 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

- (1) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น
- (2) ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (3) ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา 34 การโอนกรรมสิทธิ์วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับค่าพาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลโดยอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 35 ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา 36 วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่งและถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการบริหารวัดว่า การบริหารวัด หมายถึง การดูแลรักษาตน การปกครอง ดูแล รักษาหมู่คณะ คือ พระภิกษุ ทั้งวัด รวมทั้งสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดการกิจการของวัด ซึ่งจะมีทั้งกิจกรรมต่าง ๆ พิธีกรรม ต่าง ๆ และการจัดการทางการเงิน และทรัพย์สินอื่น ๆ ของวัดอันเป็นส่วนรวมของพระภิกษุทั้งวัด

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการบริหารวัดว่า การบริหารวัดให้เป็น 7 โรง คือ

1) วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้นจะค่อยๆ เสื่อมไป

2) วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากจะตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาอยู่วัดนั้น

3) วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจหนังโรงละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้งานในงานต่าง ๆ

4) วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพ พละนาถัย แต่ก่อนแต่ไรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่อง สมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

5) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทใน โรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

6) วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสนธิการเป็น ที่พักพิงสำหรับพระอากันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

7) วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้าง พระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างน้เอง การพัฒนา ฝีมือของพระเณรในส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่างมี ความสำคัญ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการบริหารวัดว่า ต้อง ปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

1) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะ เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปลาบทแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้าง ความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

2) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

3) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทิกครึกโครม ร่มเย็น เป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวถึงแนวความคิดใน การบริหารวัดว่า การบริหารวัดบวรนิเวศวิหารที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1) ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อปรึกษาการวัด เลือกเอาพระผู้ใหญ่ในวัดโดยอนุมติแห่งสงฆ์

2) จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัด แยกเป็นแผนก ดังจัดไว้แล้ว ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองวัด เติมเจ้าหน้าที่รักษาปูชนียวัตถุ เจ้าหน้าที่ รักษา พระอาราม เจ้าหน้าที่ดูการนวรรรม เจ้าหน้าที่ดูการศึกษา

3) จัดหน้าที่อุปัฏฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่า ให้เป็นหลักฐาน ค่าเช่า ที่ เก็บได้ให้ลงในบัญชีรายได้ และให้เก็บรักษาไว้ที่วัดรายจ่ายก็ให้จดลงในบัญชีมีไวยว้จกรทำการ ตามแผนก

4) พระผู้ทำการสงฆ์ให้ได้รับบำรุงโดยชื่อว่า นิตยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการวัดให้ได้รับ เกื้อกูล

5) ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เด็กวัดอุปัฏฐาก ภิกษุสามเณร ผู้อยู่ประจำและคน อาศัยชั่วคราว

6) สำรวจบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง

7) มีการจัดทุกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ดังคำตรัสที่ว่า ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางร่วงโรยลงพระภิกษุมีอดิเรกลาภน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น

คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายกทายิกาบริจาครัตน์ เพื่อบำรุงจัดรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็นทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคดีย่างของกลางจ่ายเป็นสาธารณะแก่วัดทั้งได้ มีทุนมากขึ้นโดยลำดับ ในเวลาการที่วิทยาลัยร่วงโรยลง มีผู้บริจาคเกื้อกูลน้อยนัก นอกจากของหลวงบริจาคประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมาจนทุกวันนี้ ที่ได้ขยายกว้างขวางออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนนอน

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัดสมัยใหม่ ดังนี้

1) การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบแบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

2) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

3) จัดระบบงาน ได้แก่ การรักษาระบบบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

4) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

5) บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

6) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

7) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

ดร.ณิ ญาณวิวัฒนา และคณะ ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการบริหารวัด ว่า การบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรืองมิได้ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของวัด แต่ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถของเจ้าอาวาส ที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือศรัทธา ยอมรับว่าเป็นที่พึ่งทั้งทางโลกและทางธรรมได้ ดังนั้น นอกจากเจ้า

อวาสาจะต้องปฏิบัติตาม คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเคร่งครัดแล้ว เจ้าอวาสายังต้องมีลักษณะเป็นผู้นำอีกด้วย

ผู้เขียนขอสรุปว่า การบริหารงานสาธารณูปการในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ การขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการเป็นเหตุการณ์ดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม และการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ส่วนการก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากราชการ และการจัดงานวัดเพื่อหารได้บำรุงพระอาราม มีการปฏิบัติในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด

กระบวนการบริหารงาน

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางในการปฏิบัติงาน ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

ผู้เขียนขอสรุปว่า กระบวนการบริหารงานอย่างมีระบบมีการวางแผนทางในการปฏิบัติงาน การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การบริหารงานด้านบุคลากร การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่าง ๆ การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่าง ๆ การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักพระธรรมวินัยพระพุทธศาสนาทรงวางหลักการเช่นเดียวมาก่อนโดยมาในรูปแบบธรรมะและวินัยหรือกฎระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารของนักคิดยุคปัจจุบันเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อควมมีประสิทธิภาพขององค์กร

สรุป

การบริหารวัดนั้น จะต้องรู้จักสภาพวัด สิ่งที่มีอยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นโบสถ์ วิหาร ศาลา และสภาพบุคคลภายในวัด คือ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ศิษย์วัด และบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด เพื่อให้การบริหารนั้นมีประสิทธิภาพ วางบุคคล วางสิ่งของ วางสิ่งต่าง ๆ ให้เข้ากันกับงานที่จะทำ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในวัด ทั้งนี้ จะต้องบุคคลที่อยู่ภายนอกวัด มาเป็นส่วนร่วมในการบริหารวัด เช่น ชุมชน โรงเรียน เป็นต้น เพื่อเกิดความคล่องตัวในการบริหาร และเป็นการสร้างศรัทธาให้คนภายนอกได้รับรู้การปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ภายในวัด ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด ก็ต้องมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และให้สอดคล้องกับกฎหมายและสมาคมที่บัญญัติขึ้นในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ พัฒนาและปรับปรุงศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงาม ประหยัดเรียบง่าย สอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติและท้องถิ่น มีการจัดเก็บ ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ไบลาน ฯลฯ แยกไว้อย่างชัดเจนเป็นหมวดหมู่ในรูปของพิพิธภัณฑ์ และเป็นประโยชน์สูงสุดในแง่การศึกษาและเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้เพื่อความร่มรื่น มีบ่อน้ำ สระน้ำ ทางเดินเท้า ท่อระบายน้ำ ฯลฯ การจัดทำแผนผังภายในวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **วัดพัฒนา 43**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2532). **การพัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ.
- จิตยา สุวรรณชฎ. (2547). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ดร.ณี ญาณวัฒนา และคณะ. (2545). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์. (2552). “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี. อ่างใน (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). “**พระสังฆาธิการที่พึงประสงค์**”. เอกสารโครงการอบรมบุคลากรคณะสงฆ์ภาค 2 รุ่นที่ 2.

- พระวิสุทธินิภัทรธาดา. (2547). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2547). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2549). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ 8. ราชบุรี : เพชรเกษมการพิมพ์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2540). **ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2545). **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____ . (2546). **วัดพัฒนา 46**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.

พลวัตลดความขัดแย้งทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา Decreased dynamics of political conflict in Buddhism

พระครูรัตนสุตากร (ปราโมทย์ ล่องแก้ว)*

บทคัดย่อ

ความขัดแย้งเป็นสภาพธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ในทุกสังคมด้วยเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ถ้าสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้เป็นปกติสุขต่อไปได้ก็เป็นเรื่องที่ดี แต่มีหลายกรณีที่แก้ปัญหาคความขัดแย้งด้วยความรุนแรง ทำให้ปัญหาบานปลายมากยิ่งขึ้นอย่างไม่จบสิ้นนั้นมาจากมนุษย์ มนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้เกิดความขัดแย้งภายในสังคม

หลักธรรมที่จะสามารถคลายความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีของคนในสังคม คือหลักพรหมวิหารธรรมควรนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เพราะหลักพรหมวิหารธรรมมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งด้านการกระทำทางกาย วาจา และใจอันนำมาสู่หนทางของการแก้ไขปัญหายั่งยืน

คำสำคัญ : พลวัตลดความขัดแย้ง, การเมือง, พระพุทธศาสนา,

Abstract

Conflict is a common condition that can occur in all societies with different causes. When a conflict occurs. If the problem is resolved and a normal social life, it is good to have. But there are many cases of conflict resolution With violence. Problems escalate even more endless, it is from humans. Humans are the major factors in causing conflict within society.

Buddha Dharma will be able to break up the conflict and create harmony in the society. The main virtues is fairly be taken as a guideline for resolving conflicts. The main moral virtues are content covers both the physical action, speech and mind. It brings to the path of sustainable solutions.

Keyword : Dynamics to reduce conflicts, Politics, Buddhism,

บทนำ

ความขัดแย้งเป็นสภาพความอันเป็นปกติธรรมดาในสังคม ดังที่มอริสได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ トラบไตที่มนุษย์ยังคงมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

และยังมีความจริงอีกประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ คือ เมื่อใดก็ตามที่ความขัดแย้งได้เกิดขึ้นแล้วย่อมมีการสูญเสียตามมาหรือในบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดหายนะอันร้ายแรงได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งสามารถส่งผลเชิงปฏิฐานได้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ทำให้เกิดการเรียนรู้ อีกทั้งมีการบูรณาการแนวคิดใหม่ ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและการพัฒนามากยิ่งขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วย่อมจะขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการกับความขัดแย้งของสมาชิกในสังคมนั้น

ฉะนั้นการได้มาซึ่งอำนาจรัฐจะต้องมีความชอบธรรม (legitimacy) หมายความว่า เป็นที่ยอมรับของคนที่อยู่ในชุมชนภายใต้ระเบียบการเมืองนั้น ๆ ความชอบธรรมอาจเกิดจากการใช้กำลัง ในเบื้องต้นความชอบธรรมในส่วนนี้มีพื้นฐานมาจากความกลัวจนถึงจุด ๆ หนึ่งก็อาจจะกลายเป็นประเพณี เช่นการสืบทอดอำนาจจากพ่อไปสู่ลูกจากลูกไปสู่หลานซึ่งแมกซ์เวเบอร์ (Max Weber) เรียกว่า traditional authority นอกจากนี้ที่กล่าวมาก็มีความชอบธรรมที่ถือว่าสอดคล้องกับกฎหมายและความมีเหตุมีผล (legal-rational authority) เช่นภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีการเลือกตั้ง มีกฎหมายของการได้มาซึ่งอำนาจเหตุผลสำคัญ ก็คือ ผู้ปกครองต้องผ่านการเลือกตั้งโดยผู้อยู่ใต้ปกครองเท่ากับการได้อำนาจจากประชาชน ดังนั้นผู้ซึ่งชนะการเลือกตั้งก็จะมี ความชอบธรรมตามความหมายพลวัตทางการเมือง กฎหมายและความมีเหตุมีผลความชอบธรรมในส่วนที่สามของอำนาจจะขึ้นอยู่กับตัวบุคคลซึ่งคนทั่วไปเชื่อว่ามีบุญญาธิการที่จะมาแก้ปัญหาสังคม บุคคลดังกล่าวนี้บางครั้งถูกเรียกว่า “อัศวินม้าขาว” มักจะปรากฏขึ้นเมื่ออำนาจจากประเพณี กฎหมายและความมีเหตุมีผลล่มสลายกล่าวคือความชอบธรรมที่มาจากสิ่งที่เป็นนามธรรม ประเพณีที่สืบทอดหรือกฎหมายและความมีเหตุมีผลในลักษณะนามธรรมนั้นมาอยู่ที่ตัวบุคคลที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน แต่ขณะเดียวกันบุคคลนั้นก็มีความลักษณะที่เป็นนามธรรมคือความเชื่อของประชาชนที่เชื่อว่าบุคคลผู้นั้นสามารถแก้ไขปัญหาและเป็นที่พึ่งของประชาชนได้ (charismatic leader) ซึ่งมีอำนาจจาก charismatic authority ครอบงำที่ระเบียบการเมืองรัฐและผู้ใช้อำนาจรัฐยังคงไว้ซึ่งความชอบธรรมบนฐานใดฐานหนึ่ง สังคมนั้นก็สามารถจะดำเนินไปได้โดยปกติสุขในระดับหนึ่งแต่เมื่อใดก็ตามที่ระบบสังคมอันได้แก่องค์กรต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้ระเบียบการเมืองเช่นระบบกฎหมาย ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ระบบเศรษฐกิจ ธุรกิจองค์กร ศาสนาและองค์กรอื่น ๆ ขาดการยอมรับและเสียความชอบธรรมเนื่องจากความขัดแย้งในสังคมเกิดขึ้นรุนแรงถึงจุดที่องค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาได้ก็จะนำไปสู่วิกฤตในทางการเมืองสังคมและเศรษฐกิจนี้คือจุดเริ่มต้นของการเกิดปัญหาความขัดแย้งและการแก้ปัญหา สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาเป็นเวลานานการดำเนินชีวิตจะควบคู่ไปกับศาสนาโดยการนำเอาหลักธรรมมาเป็นครรลองชีวิตเสมอมาโดยรวมคือว่าสังคมไทยกับพระพุทธศาสนาเอื้อเพื่อเกื้อหนุนและส่งเสริมกันมาตลอดในแง่ของจริยธรรม พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมไทยมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมจนทำให้สังคมมีความสงบร่มเย็นมีความสุขมาโดยตลอดกล่าวคือมีความผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย การดำเนินชีวิตด้วยการนำหลักธรรมทางศาสนามาปฏิบัติเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจริยธรรมที่ต้องมีศาสนาเป็นแกนหลัก

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีอยู่คู่กับคนไทยมาเป็นเวลาช้านานมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมทำให้สังคมมีความสงบร่มเย็นเป็นสุขมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สมดังพระดำรัสที่ตรัสว่า สวากขาโต ภคเวตา ธมโม อกาลิโล แปลว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วไม่ประกอบด้วยกาล คือ ทนสมัยใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สามารถทดสอบและพิสูจน์ได้ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ มีหลักในการบริหารการพัฒนา ทั้งการพัฒนาตน การพัฒนาคน และการพัฒนางาน ทั้งยังมีหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

ความหมายพลวัตทางการเมือง

พลวัต (Dynamic) หมายถึง การขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งผันแปรไปตามเงื่อนไขความต้องการของสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ

การเมือง (Politic) มาจากคำภาษากรีก “Polis” แปลว่า รัฐ หรือชุมชนทางการเมือง

เพลโต (Plato) นักปราชญ์ชาวกรีกให้ความหมายของการเมืองว่า “เป็นกิจกรรมที่แสวงหาความยุติธรรม และเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีของสังคม”

อริสโตเติล (Aristotle) บิดาแห่งวิชารัฐศาสตร์ให้ความหมายของการเมืองว่า “การเมืองคือการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อสาธารณประโยชน์”

ดังนั้น “พลวัตทางการเมือง” จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทางการเมือง การปกครองอย่างต่อเนื่องพลวัตทางการเมืองไทย ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของสังคมและการเมืองไทย 4 ส่วน ได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ข้าราชการทหารและพลเรือนชนชั้นกลางและประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทซึ่งเข้าถึงทรัพยากรได้ยากและไม่มีอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจความสัมพันธ์เชิงอำนาจของ 4 ส่วนนี้เองที่ก่อให้เกิดพลวัตทางการเมือง ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันรวมทั้งก่อให้เกิดรัฐบาลและทำลายรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวนี้คือ “พลวัต” ของการเมืองไทย

สรุป พลวัตทางการเมือง หมายถึง พลวัตทางการเมืองที่มีการเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พลวัตทางการเมือง ในงานบทความวิชาการนี้ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีพลังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยตลอดเวลา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ส่วนประกอบของพลวัตทางการเมืองไทย

นายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้กล่าวถึงพลวัตทางการเมืองไทยขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของสังคมและการเมืองไทย โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังต่อไปนี้

1. สถาบันพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นเสาเอกแห่งการเมืองการปกครองไทยมาช้านานนับพันปี นักประวัติศาสตร์ เห็นพ้องกันว่า การปกครองในอดีตของไทยเป็น

สมบูรณาญาสิทธิราชแต่เพียงในนามเพราะพระมหากษัตริย์น้อยพระองค์ที่จะมีพระราชอำนาจสูงสุด ล้นพ้นจริงส่วนใหญ่พระราชอำนาจนั้นถูกตรวจสอบ แข่งขัน และแย้งชิง โดยขุนนางซึ่งโดยทฤษฎีแล้วเป็นเพียง “ข้าทูลละอองธุลีพระบาท” แต่จากในความเป็นจริงได้มีการสะสมความมั่งคั่งและกำลังคน จนมีการแย่งชิงราชสมบัติมาหลายครั้งตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนาน

2. ข้าราชการทหารและพลเรือนข้าราชการไทยมีบทบาททางการเมืองมาตั้งแต่โบราณทั้งในทางส่งเสริมพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในภาวะที่พระมหากษัตริย์ทรงพระบรมเดชานุภาพล้นพ้นอย่างในรัชสมัยพระนเรศวรมหาราชแต่ก็พร้อมจะแข่งขันและแย้งชิงอำนาจในภาวะที่พระบรมเดชานุภาพลดถอยลงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี 2475 ก็อยู่ในลักษณะนี้

3. ชนชั้นกลาง นักสังคมศาสตร์ไทยส่วนใหญ่ยอมรับตรงกันว่า ชนชั้นกลางซึ่งสามารถต่อรองค่าแรงค่าสินค้าและบริการได้ในระบบตลาดในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นในอดีตก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยการพึ่งพิงอภิสิทธิ์จากรัฐเช่นเป็นเจ้าของอาชีพนายอากรหรือได้รับสัมปทานการอนุมัติอนุญาตจากรัฐให้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นที่มาของความมั่งคั่งและความเป็นอิสระจากรัฐในระดับหนึ่งไม่เหมือนชนชั้นกลางในตะวันตกที่ต้องต่อสู้กับรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพและส่วนร่วมทางการเมืองจึงหวงแหนสิทธิเสรีภาพและส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยในประเทศไทย ตะวันตกการทำร้ายระบบประชาธิปไตยก็คือคนทำร้ายคนชั้นกลางซึ่งคนเหล่านี้จะยอมไม่ได้ประชาธิปไตยจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายในตัวเองแต่ในประเทศไทยระบบประชาธิปไตยเป็นเพียงทางเลือกอีกทางหนึ่งของการรักษาสิทธิและส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางแม้ทางเลือกนั้นจะไม่ใช่ประชาธิปไตยคนไทยชั้นกลางก็พร้อมจะยอมรับเราจึงมักได้ยินคำพูดที่ว่าประชาธิปไตยเป็นเพียงวิธีการที่ใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือความสงบเรียบร้อยและความอยู่ดีกินดี

4. ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทคนไทยส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 เป็นคนยากจนกระจายอยู่ทั่วประเทศคนเหล่านี้ส่วนใหญ่ยากจนและไม่มีอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดทั้งยังไม่อาจเข้าถึงทรัพยากรส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นของคนที่มีฐานะดีที่สุดเพียงร้อยละ 20 ตัวเลขการกระจายรายได้ปี 2549 ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ระบุไว้แสดงให้เห็นภาวะดังกล่าวดีที่สุดกล่าวคือคนที่มีฐานะดีที่สุดของประเทศร้อยละ 20 เป็นเจ้าของรายได้ประชาชาติถึงร้อยละ 56.3 ในขณะที่คนจนที่สุดของประเทศร้อยละ 20 เป็นเจ้าของรายได้ดังกล่าวเพียงร้อยละ 3.8 รายได้ที่คนจนสุดห่างจากคนรวยสุดมีมากถึง 14.6 ความไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและไม่สามารถต่อรองในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดนี้เองประกอบกับความด้อยโอกาสในเรื่องต่าง ๆ เช่น การศึกษาทำให้คนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศต้องพึ่งพาการช่วยเหลือของคนอื่น ๆ ในสังคม

สรุป พลวัตทางการเมืองไทยขึ้นอยู่กับส่วนประกอบหลักของสังคมไทย 4 ประการข้างต้น คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ข้าราชการทหารและพลเรือนข้าราชการไทย ชนชั้นกลาง และประชาชนส่วนใหญ่ในชนบท แต่ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทมีพลวัตในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ค่อนข้างน้อย

พลวัตความขัดแย้งทางการเมืองไทย

ความขัดแย้งของสังคมไทยที่เกิดขึ้นมาแล้วในหลายทศวรรษที่ผ่านมา รากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวเป็นปัจจัยที่โยงใยสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ไม่มีมูลเหตุใดเพียงลำพังที่จะสามารถอธิบายว่าทำไมสังคมจึงเผชิญกับความขัดแย้งรุนแรงหรือสะท้อนความไม่มั่นคงทางการเมืองได้ดีที่สุด เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมีการก่อตัวบ่มเพาะและปะทุเป็นวงจรที่ต่อเนื่องยาวนานและมีปัจจัยที่หลากหลายซึ่งสามารถสรุปได้ว่า สังคมไทยในอดีตมีความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมมาโดยตลอด ในที่นี้ขอประมวลสรุปปัจจัยที่สำคัญ ดังนี้

1) ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท ที่มีการกระจายความเจริญอย่างไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและความเจริญในทุก ๆ ด้าน ในขณะที่ชนบท เป็นพื้นที่ห่างไกลความเจริญที่รัฐไม่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานได้อย่างเพียงพอ ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ของกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ที่มีมากกว่าในชนบท

2) ความแตกต่างระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนของรายได้แตกต่างกันมาก แรงงานในภาคเกษตรกรรมซึ่งอยู่ในส่วนภูมิภาคมีจำนวนร้อยละ 40 ของแรงงานทั้งหมดแต่มีรายได้คิดเป็นสัดส่วนเพียงประมาณร้อยละ 10 ของ GDP ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมที่มีรายได้ประมาณร้อยละ 33 ของ GDP กลับมีแรงงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมเพียงร้อยละ 19 ของแรงงานทั้งประเทศ ผู้ที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศจึงเป็นกลุ่มที่มีฐานะยากจนและอาศัยอยู่ในชนบท ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะผู้เป็นนายทุนที่อาศัยอยู่ในเมืองเป็นกลุ่มที่มีฐานะดีกว่า

3) การครอบครองทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะการครอบครองปัจจัยการผลิตซึ่งนายทุน เป็นผู้ครองอำนาจในการซื้อ ในขณะที่คนชนบทและเกษตรกรส่วนใหญ่มีความยากจนและไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะที่ดินทำกินในประเทศที่ส่วนใหญ่เป็นของนายทุนซึ่งเป็นคนส่วนน้อยเพียงประมาณร้อยละ 10 ของประชากรเป็นเจ้าของที่ดินมากกว่าคนละ 100 ไร่ ในขณะที่คนอีกร้อยละ 90 ถือครองที่ดินไม่เกินคนละ 1 ไร่ นอกจากนี้ ที่ดินประมาณร้อยละ 70 ถูกทิ้งร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์หรือใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ เนื่องจากเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ถือครองที่ดินเพื่อเก็งกำไร

4) การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม จากความเจริญที่กระจุกตัวอยู่ในเมืองและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม ทำให้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอยู่กับคนเมืองซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของประเทศ โดยกลุ่มประชากร 1 ใน 5 ที่มีรายได้สูงสุดของประเทศมีรายได้รวมกันมากกว่าร้อยละ 50 ของรายได้รวมของประชากรทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มประชากร 1 ใน 5 ที่มีรายได้ต่ำที่สุดมีรายได้รวมกันเพียงร้อยละ 3.84 ของรายได้รวมทั้งประเทศเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มคนรวยที่สุดมีรายได้มากกว่ากลุ่มคนจนที่สุดประมาณ 13 เท่า

5) นโยบายและกลไกการจัดการของรัฐไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้ โครงสร้างและระบบภาษีไม่สามารถกระจายความมั่งคั่งจากคนรวยไปสู่คนจนได้ ทำให้ช่องว่าง

ระหว่างคนรวยกับคนจนเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจมีการเติบโตในระดับสูงแต่ช่องว่างระหว่างชนชั้นทางสังคมกลับยิ่งห่างมากขึ้นพร้อม ๆ กับการดำเนินนโยบายรัฐมีสองมาตรฐานหรือมากกว่า และกฎหมายที่เอื้อประโยชน์แก่คนรวยทำให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นทางสังคมเหล่านี้สร้างความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำของโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐ เช่น บริการสาธารณสุขและการศึกษาที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยิ่งเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

6) การบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม รากเหง้าของปัญหาด้านกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย โดยกระบวนการยุติธรรมเป็นปัญหาที่เกิดจากความคับข้องใจ เมื่อระบบการเมืองมีปัญหาและมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายชุด รวมทั้งมีการรัฐประหารหลายครั้งทำให้เกิดความเคลือบแคลงใจในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่ยอมรับคำสั่งของคณะปฏิวัติในฐานะผู้ทรงอำนาจรัฐว่าถูกต้องและบางฝ่ายไม่ยอมรับกติกาสังคมที่มีอยู่ในการจัดการความขัดแย้ง ความขัดแย้งจึงลุกลามบานปลายและเกิดความรุนแรงขึ้นท้ายที่สุดจึงนำไปสู่กระบวนการ ตุลาการภิวัตน์ซึ่งทำให้เป็นที่ถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ในเวลาต่อมา กฎหมายเป็นกลไกการควบคุมทางสังคมที่เป็นทางการซึ่งมีผลต่อการสร้างพฤติกรรมหรือควบคุมทางสังคมที่น้อยที่สุด ต่างจากกลไกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นกลไกที่มีอำนาจมากและมีอิทธิพลมากกว่ากฎหมาย โดยเป็นกฎเกณฑ์แบบไม่เป็นทางการ เช่น การตั้งข้อรังเกียจทางสังคม (social sanction) แต่ในสังคมไทยพบว่า กลไกดังกล่าวยังไม่เข้มแข็งพอที่จะทำให้คนในสังคมตระหนักและเกรงกลัวที่จะทำพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

จากลักษณะทั้ง 6 ประการดังกล่าว ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างในสังคม ส่งผลให้สังคมไทยมีชนชั้นอยู่ 2 ชั้น ได้แก่ ชนชั้นผู้ปกครองที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผู้ถือครองปัจจัยการผลิตและมีอำนาจทางการเมืองกับชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครองหรือประชาชนที่ด้อยโอกาส ในลักษณะของสัมพันธภาพเชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม แต่ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ปรากฏอาการและไม่แสดงออกถึงความรุนแรง เพราะสังคมยังคงมีดุลยภาพระหว่างชนชั้นทั้งสองอยู่เนื่องจากมีโครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการรักษาสมดุลทางอำนาจในสังคมท่ามกลางพลวัตที่เกิดขึ้นในสังคม กลไกดังกล่าว คือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไทย ๆ และความเชื่อเรื่องบุญกรรม คือ วัฒนธรรมที่ผู้อยู่ใต้การปกครองมักอยู่ในฐานะผู้รอรับผลประโยชน์ทางการเมือง โดยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเสนอความต้องการของตนเองต่อระบบโดยเห็นว่าตนเองไม่มีอิทธิพลใด ๆ ต่อกลุ่มผู้ปกครอง

2. การเมืองแบบ “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” และการต่อรองอำนาจและผลประโยชน์ที่ลงตัวในกลุ่มชนชั้นนำทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าตนเองไม่ใช่เจ้าของอำนาจอย่างแท้จริง เนื่องจากไม่มีสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่และไม่มีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ทำให้การปกครองเป็นเรื่องของการต่อรองอำนาจเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำซึ่งประกอบด้วย ทหาร ข้าราชการ นักการเมือง และกลุ่มนายทุน ซึ่งเป็นไปในลักษณะเอื้อประโยชน์ต่อกัน ถึงแม้จะมีความขัดแย้งและแย่งชิงอำนาจระหว่างทหาร ข้าราชการ นักการเมือง โดยมีนายทุนเป็นผู้สนับสนุน แต่ความรุนแรงก็ไม่ได้ปะทุขึ้นอย่างเห็น

ได้ชัด ความขัดแย้งจึงเป็นที่ตกลงกันได้หากผลประโยชน์ลงตัว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเมืองเป็นเรื่องของ ชนชั้นนำ (Elite) ไม่ใช่เรื่องของประชาชน

3. บทบาทของรัฐเป็นแบบรัฐสังเคราะห์หรือรัฐจัดการ รัฐยังคงรวมศูนย์อำนาจการจัดการ การให้บริการสาธารณะ หรือสวัสดิการสังคม ในขณะที่ประชาชนยังไม่ตระหนักถึงศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ทั้งในระดับปัจเจกและระดับชุมชน บทบาทของรัฐจึงเป็น “ผู้ให้” ในขณะที่ประชาชนเป็น “ผู้ขอ” และอยู่ร่วมกันได้โดยไม่เกิดประเด็นความขัดแย้งที่รุนแรง

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างเหล่านี้สามารถสร้างดุลอำนาจในสังคมได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากสังคมมีลักษณะเป็นพลวัตจึงมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ กระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองแบบประชาธิปไตย ทำให้มีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การกระจายความเจริญและการปรับตัวสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงถึงการปรับตัวของสังคมให้สอดคล้องกับโลกาภิวัตน์และกระทบต่อสมดุลอำนาจทางสังคมที่อาจเหมาะสมในช่วงเวลานั้น แต่ไม่เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ที่เจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไป เช่น การพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นทำให้ประชาชนเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยยิ่งขึ้น การสร้างดุลยภาพแบบเดิมโดยใช้กลไก 3 ประการข้างต้น จึงไม่สามารถสร้างสมดุลได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป

เมื่อสังคมไม่สามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม เมื่อมีปัจจัยอื่นเป็นตัวกระตุ้นประกอบ กับกลไกการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่ด้อยประสิทธิภาพ ความขัดแย้งจึงยกระดับไปสู่ความรุนแรง ความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น ได้มีการขยายตัวออกไปเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ตามความเป็นไปแห่งกาลเวลาด้านกายภาพ เพราะว่าได้มีการประมวลเพื่อให้กลายเป็นหนึ่งเดียวอย่างเหนียวแน่นซึ่ง ‘ความรู้สึก’ ของแต่ละฝ่ายว่า ฝ่ายตรงข้ามได้ใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมในการดำเนินการ ตามความมั่นใจดังกล่าวข้างต้น หรือในอีกมุมหนึ่ง ก็คือ ทำเพียงเพื่อผลประโยชน์ของตนเท่านั้น อาทิเช่น ได้มีการแทรกแซงกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐหรือมีการทำรัฐประหารจนที่สุดแล้ว สภาพของการมีเพียงความรู้สึกนั้นได้กลับกลายเป็นความขัดแย้งอย่างจริงจังที่มีความรุนแรงซึ่งปรากฏออกมาเป็นการกระทำซึ่งเกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมไทย โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการที่แต่ละฝ่ายสามารถระดมมวลชนให้มาเป็นฐานสนับสนุนกลุ่มของตน อีกทั้งสื่อมวลชนบางสำนักก็ได้ผสมโรงเป็นแนวร่วมเข้าไปด้วย โดยไม่ได้ดำเนินการให้อยู่ในกรอบแห่งจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของตนอย่างจริงจัง

สรุปจะเห็นได้ว่าความขัดแย้งของสังคมไทยที่เกิดขึ้นมาแล้วในหลายทศวรรษที่ผ่านมา รากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวเป็นปัจจัยที่โยงใยสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ไม่มีมูลเหตุใดเพียงลำพังที่จะสามารถอธิบายว่าทำไมสังคมจึงเผชิญกับความขัดแย้งรุนแรง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมีการก่อตัวบ่มเพาะและปะทุเป็นวงจรที่ต่อเนื่องยาวนานและมีปัจจัยที่หลากหลาย เช่น ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท ความแตกต่างระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม

การครอบครองทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม นโยบายและกลไกการจัดการของรัฐไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม และการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าที่จะสามารถคลายความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีของคนในสังคมได้มีหลายประการ แต่ในที่นี่ผู้วิจัยขอเสนอหลักพรหมวิหารธรรม (หลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ คือ พรหม) เป็นธรรมที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เพราะหลักพรหมวิหารธรรมมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งด้านการกระทำทางกาย วาจา และใจอันนำมาสู่หนทางของการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

พลวัตลดความขัดแย้งทางการเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา

แนวความคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อคลายความขัดแย้งและสร้างความปรองดองหรือสมานฉันท์ ที่สำคัญประการหนึ่งคือหลักพรหมวิหารธรรมเป็นจุดเริ่มต้นในการชักนำบุคคลเข้าสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครอง ได้แก่ พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม คือ

1) เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

2) กรุณา (ความสงสาร) คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ไข้ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อน ของคน และสัตว์ทั้งปวง

3) มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

4) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจตราขึง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

พรหมวิหารธรรมเป็นคุณธรรมสำหรับผู้ใหญ่หรือผู้บริหารมี 4 ประเภท คือ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาเป็นคำสอนสำคัญที่มุ่งส่งเสริมการสร้างสรรค์สังคมเป็นหลักธรรมที่แสดงออกต่อผู้อื่นทั้งมนุษย์และสรรพสัตว์และพรหมวิหารทั้ง 4 ข้อจะต้องประสานกลมกลืนกัน เพราะถ้าขาดเพียงข้อใดข้อหนึ่งย่อมก่อให้เกิดความบกพร่องทางสังคมอย่างแน่นอน เช่น เมื่อคนมีน้ำใจต่อกันมีเมตตากรุณาและมุทิตาต่อกันก็มีความอบอุ่นมีความสุขในการอยู่ร่วมกัน แต่ข้อเสียจะเกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากมนุษย์จำนวนหนึ่งจะชอบหวังพึ่งพาผู้อื่นเสมอ โดยคิดว่าถ้าเราเดือดร้อนก็ไปหาผู้ใหญ่ไปหาญาติ เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์ส่วนมากจะเกิดความเกียจคร้านประมาทขาดความรับผิดชอบ ด้วยเหตุนี้อุเบกขาจึงเป็นจุดถ่วงดุลยภาพในสังคมหรือเป็นหลักประกันที่สำคัญกล่าวคือบุคคลที่ทำผิดขาดความรับผิดชอบมักจะเข้าไปหาผู้ใหญ่เพื่อขอความเมตตา แต่ถ้าผู้ใหญ่มีอุเบกขาก็หมายความว่าคนผิดย่อมได้รับผลแห่งความผิดเมื่อเป็นเช่นนั้น การมีพรหมวิหารธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจจึงเท่ากับว่าเป็นหลักประกันทางสังคมตามที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าพรหมวิหารเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งใน

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ในที่นี้มุ่งถึงความสำคัญของพรหมวิหารธรรมในเชิงสังคมและในเชิงจริยธรรม

1) ความสำคัญของเมตตาและกรุณา ด้านการพัฒนาสังคมระดับพื้นฐานคือเมตตากรุณา ในฐานะเป็นหลักธรรมที่สามารถสนับสนุนเกื้อกูลแก่การรักษาศีลข้อที่ 1 การฆ่าสัตว์ ศีลข้อที่ 2 การลักทรัพย์ และข้อที่ 4 การพูดเท็จ ฉะนั้นความสำคัญในข้อนี้จึงมีคุณค่าต่อภาวะจิตใจของผู้ปฏิบัติงานอย่างยิ่งเพราะเป็นหลักสำคัญที่สามารถผลักดันให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองไปสู่การพัฒนาที่สูงขึ้นได้และบุคคลที่มีเมตตากรุณานับได้ว่าเป็นคนที่มีความปรารถนาดีปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน เมื่อเป็นเช่นนี้บุคคลที่มีเมตตากรุณาย่อมไม่ฆ่าผู้อื่นสัตว์อื่นหรือทำให้ได้รับความยากลำบากทั้งร่างกายและจิตใจไม่ลักขโมยทรัพย์สมบัติที่เขาหามาได้ด้วยความยากลำบากหรือไม่รับสินบนและไม่พูดจาหลอกลวงเพื่อทำลายประโยชน์ไม่พูดส่อเสียดไม่พูดจาว่าวาเพื่อให้ความเสียหาย ดังนั้นผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีเกราะป้องกันตัวเองได้ดีที่สุด

2) ความสำคัญของมูทิตา คือ มูทิตาในฐานะเป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาศีลข้อที่ 3 เพราะบุคคลที่มีมูทิตาหรือความพลอยยินดีที่จริงแท้แล้ว การส่งเสริมคุณภาพทางสังคมย่อมส่อไปในทางที่เหมาะสมกล่าวคือเป็นผู้ที่พลอยยินดีต่อความสุขความเจริญความรักใคร่ความสามัคคีของผู้อื่นสัตว์อื่นไม่สร้างความเดือดร้อนให้เป็นปัญหาทางสังคมกล่าวคือไม่ประพฤติดิตทางเพศหรือการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น สามีภรรยาลูกหลานของใครคนใดคนหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองผู้อื่นให้เสียหายหรือส่อไปในทางชู้สาว เมื่อเป็นเช่นนี้มูทิตาจึงเป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่สนับสนุนความปรองดองสามัคคีกันผสมผสานความกลมกลืนของคนในสังคม

3) ความสำคัญของอุเบกขา คือ อุเบกขาในฐานะเป็นธรรมอันเกื้อกูลแก่การรักษาศีลข้อที่ 5 เนื่องจากเป็นธรรมที่ประกอบด้วยปัญญาดังกล่าวว่า อุเบกขามากับปัญญาต้องมีปัญญาจึงจะมีอุเบกขาได้เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ปฏิบัติหน้าที่เมื่อมีคุณธรรมข้อนี้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ “ปัญญา” คือ ความดีเชิงอุปกรณที่สำคัญที่บุคคลจำต้องใช้คู่ไปกับอุเบกขาและเมื่อต้องการความมั่นคงทางปัญญาในทางพระพุทธศาสนาได้สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลไม่ควรทำลายสติปัญญาตนเอง เช่น การทำลายด้วยสิ่งมีนเมาหรือสิ่งเสพติดอื่น ๆ เพราะสิ่งเสพติดให้โทษเหล่านั้นถือว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อสุขภาพก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ และที่สำคัญยังสามารถลดศักยภาพของการตัดสินใจของบุคคลเป็นเหตุให้เป็นผู้ไม่น่าเชื่อถือไม่ก้าวหน้าทำให้มีจิตใจอ่อนแอหวั่นไหวง่ายและถูกผู้อื่นชักนำให้ทำในสิ่งที่ไม่สมควรได้ง่าย

สรุป

ความสำคัญของพรหมวิหารด้านการพัฒนาสังคมในระดับพื้นฐานดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์นั้น คือ ความมีพรหมวิหารมีเมตตากรุณามูทิตาและอุเบกขาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ เช่น ผู้ใหญ่ไม่เหยียบย่ำผู้น้อยกว่าและผู้น้อยก็ไม่ทะนงตนขึ้นเทียมผู้ใหญ่ต่างฝ่ายต่างอาศัยกัน รู้จักปลอบโยน เมื่อยามเคราะห์เป็นที่ปรึกษา กัน ในคราวที่ขัดข้องให้ความ

ช่วยเหลือเตือนสติแก่กัน ในคราวที่พลังเผือกก็พยายามหลีกเลี่ยงการขัดใจกันและที่สำคัญการประพฤติตามพรหมวิหารนี้จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ พรหมวิหารเป็นเหตุทำให้เกิดความรักความผูกพันระหว่างมนุษย์สรรพสัตว์ เพราะตัวของเราไม่ได้เกิดมาอยู่บนโลกนี้เพียงผู้เดียวต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมจึงต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่นมีความเที่ยงธรรมยุติธรรมทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่น

พรหมวิหารธรรมเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมนำมาซึ่งสันติภาพตามความหมายของพรหมวิหารธรรมซึ่งเป็นธรรมของผู้ใหญ่เสมือนพระพรหม คือ มีเมตตาช่วยเหลือในส่วนที่เป็นคุณประโยชน์ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การมีกรุณามุ่งปลดเปลื้องความทุกข์ซึ่งได้ประสบทุกข์ การมีมุทิตามุ่งพลอยยินดีต่อการพยายามกระทำความดี และการมีอุเบกขามุ่งดำรงตนเป็นกลางยุติธรรมไม่เอนเอียง ดังนั้นพรหมวิหารทั้งหมดถือว่าเป็นคุณสมบัติของผู้ใหญ่ที่มนุษย์สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง โดยแสดงถึงความเมตตาอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อดหนุนจุนเจือเมื่อประสบความสำเร็จและมีน้ำใจพลอยยินดีเมื่อบุคคลอื่นประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและวางตนเป็นกลางโดยพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองตามหลักเหตุผลบุคคลสถานการณ์ คุณธรรมจริยธรรมข้อนี้ย่อมสามารถจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.), รายงาน ฉบับสมบูรณ์
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2546). **อาวุธมีชีวิต : แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ, พลวัตของการเมืองไทย, **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน, 2554.
- พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อาพร ปริมุตโต), การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, **ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนบัณฑิตวิทยาลัย** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- พระครูปลัดไพฑูรย์เมธิโก (มหาบุญ), พรหมวิหาร : ธรรมแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งของสังคมไทย, **วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์** สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2557.

การศึกษาที่มุ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์กับมุมมองทางพระพุทธศาสนา Education That Is Completely Human With Buddhist Perspective

โอภาโส (ศิริกิตติกุล)* กรกต ชาบัณฑิต** สุภัทรชัย สีสะไบ***

บทคัดย่อ

การศึกษามีหน้าที่พัฒนาชีวิตบุคคลให้ถึงความสมบูรณ์ ส่งเสริมให้ระบบความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งเจริญงอกงามในวิถีทางที่เกื้อกูลกันยิ่งขึ้น การศึกษาที่แท้คือ การพัฒนาชีวิตบุคคลให้สมบูรณ์พร้อมไปด้วยกันกับการสร้างสรรค์อารยธรรมที่ยั่งยืน การจัดการเรียนการสอนมีความจำเป็นต้องสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น จึงมีความเห็นพ้องกันว่าควรปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน โดยได้นำเอาหลักการของพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในด้านการเรียนการสอน ด้วยตั้งความหวังร่วมกันว่า การจัดการเรียนการสอนอันมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน เพราะพระพุทธศาสนาเหมาะสมอย่างยิ่งกับสังคมไทย จะก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งการศึกษา และการพัฒนาสังคม เพราะพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่แน่นอนเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เช่น ศีล 5

คำสำคัญ : การศึกษา, มุมมองทางพระพุทธศาสนา

Abstract

Education has a duty to develop a person's life to perfection. Encourage the relationship system of all things to thrive in a way that is more supportive. True education is Complete personal life development together with the creation of a sustainable civilization. Teaching and learning is necessary to create balance. Therefore agreed that the curriculum should be improved. By applying the principles of Buddhism as the basis for teaching and learning. With mutual hope that Teaching and learning with Buddhism as a basis because Buddhism is very suitable for Thai society. Will cause the balance of education and social

* Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

development because Buddhism has a principle of certainty that is the principle of life, such as the 5 precepts.

Keywords: Education, Buddhist Perspective.

บทนำ

คนส่วนมากเมื่อได้ยินคำว่า การศึกษา มักมุ่งไปที่การเรียนในแบบทางโลกที่มีกันอยู่ทั่วไป และใช้กันอยู่ทั่วโลก ได้แก่ การเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งล้วนมุ่งหมายไปสู่การฝึกฝนอาชีพเพื่อการทำมาหากินเป็นส่วนมาก แต่ในทางพุทธศาสนา การศึกษามีความหมายลึกซึ้งไปไกลกว่านั้น คือ เป็นการศึกษามุ่งไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คุ่มค่ากับการที่ได้เกิดมามีชีวิตกัน ณ ชาตินี้ โดยมีเพียงแต่มุ่งนำพาชีวิตตนเองให้เข้าถึงความสูงสุดของชีวิตชนิดที่ดับทุกข์ได้เท่านั้น แต่ยังคงช่วยเหลือคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างให้มีความทุกข์เบาบางลง หรือหมดทุกข์ไปด้วยกันด้วยเลย และยังมีมุ่งพัฒนาเพื่อนมนุษย์และสังคมในระดับโลกให้มีสันติสุขสันติภาพ ด้วยเช่นกัน โดยชาวพุทธที่มีหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประทีปนำทาง จะต้องหมั่นพัฒนาตนเอง และหาโอกาสช่วยเหลือคนอื่น ๆ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ได้แก่ สัตว์และต้นไม้ และรักษาสภาพแวดล้อมของโลกนี้ให้ดีที่สุด เพื่อที่เราจะมอบโลกที่ดีขึ้นกว่าเดิมให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป

ความหมายของการศึกษาความหมายโดยทั่วไป

คำว่า การศึกษา ในพจนานุกรมเวบสเตอร์ ให้ความหมายว่า “คือ การกระทำหรือกระบวนการของการให้การศึกษา, ผลของการศึกษาที่ออกมาเป็นความรู้ ทักษะ หรือ รูปแบบพฤติกรรม, การกระทำหรือ กระบวนการการฝึกฝนตามหลักสูตรของโรงเรียนแบบที่มีอยู่ทั่วไปหรือที่สร้างขึ้นมาเป็นหลักสูตรเฉพาะ” อริสโตเติล นักปรัชญาชาวกรีกที่มีชีวิตอยู่ราว 300 ปีก่อนคริสตกาล ให้ความหมายของการศึกษา ว่า “เป็นการสร้างจิตใจที่เข้มแข็งในร่างกายที่แข็งแรง การศึกษาพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะจิตใจ เพื่อที่บุคคลจะเข้าถึงสัจธรรม ความดี และความงาม ซึ่งล้วนนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง”

จอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาและนักการศึกษาชาวอเมริกัน (ค.ศ. 1859 – 1952) ที่มีชื่อเสียง ให้ความหมายของการศึกษา ว่า “เป็นกระบวนการแห่งการมีชีวิตโดยผ่านการสร้างประสบการณ์แบบซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่อง การศึกษายังเป็นการพัฒนาศักยภาพในหลายด้านของบุคคล ซึ่งจะทำให้เขาควบคุมสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเขา และ ทำให้เขาเข้าถึงเป้าหมายที่ปรารถนาในชีวิตได้”

ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ให้ความหมายว่า การศึกษา คือ “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

ความหมายในทางพุทธศาสนา

ในพุทธศาสนาคำว่า ศึกษา ตรงกับคำในภาษาบาลีว่า สิกขา (Sikkha) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้คำนิยามว่า “การศึกษา, การสำเหนียก, การเรียน, การฝึกฝนปฏิบัติ, การเล่าเรียนให้รู้เข้าใจ และฝึกหัดปฏิบัติให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตนหรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึงความสมบูรณ์, ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมพัฒนาบุคคล” สิกขามี 3 ประการ บางทีก็เรียก ไตรสิกขา สรุปลงโดยย่อได้แก่

1. อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 เป็นศีล, ปาฏิโมกขสังวรศีลเป็นอธิศีล แต่ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ที่รักษาด้วยความเข้าใจ ให้เป็นเครื่องหนุนนำออกจากวิภูฏะ ก็เป็นอธิศีล

2. อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูง กุศลจิตทั้งหลายจนถึงสมาบัติ 8 เป็นจิต, ฌานสมาบัติที่เป็นบาทแห่งวิปัสสนา เป็นอธิจิต แต่สมาบัติ 8 ถ้าปฏิบัติด้วยความเข้าใจมุ่งให้เป็นเครื่องหนุนนำออกจากวิภูฏะ ก็เป็นอธิจิต

3. อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง ความรู้เข้าใจหลักเหตุผลถูกต้องอย่างสามัญ อันเป็นกัมมัสสกตาญาณคือความรู้จักว่าทุกคนเป็นเจ้าของแห่งกรรมของตน เป็นปัญญา, วิปัสสนาปัญญาที่กำหนดรู้ความจริงแห่งไตรลักษณ์ เป็นอธิปัญญา กัมมัสสกตาปัญญาที่โยงไปให้มองเห็นทุกข์ที่เนื่องด้วยวิภูฏะหรือแม้กระทั่งความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งจะเป็นปัจจัยหนุนให้ก้าวไปในมรรค ก็เป็นอธิปัญญา

สิกขาทั้ง 3 ประการนี้ เรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา (morality, concentration and wisdom)

ในวัชชีบุตรสูตร พระพุทธเจ้ากล่าวแก่ภิกษุรูปหนึ่งที่ ภูฏาคารศาลาปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้งแล้วทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท 150 ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะศึกษาในสิกขาบทนี้ พระเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

“ดูกรภิกษุ ก็ท่านสามารถจะศึกษาในสิกขา 3 คืออธิศีลสิกขา 1 อธิจิตตสิกขา 1 อธิปัญญาสิกขา 1 หรือ”

พระวัชชีบุตรกล่าวว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สามารถจะศึกษาได้ในสิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา 1 อธิจิตตสิกขา 1 อธิปัญญาสิกขา 1 พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้ากล่าวว่า “ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแล ท่านจงศึกษาในสิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา 1 อธิจิตต

สิกขา 1 อธิปัญญาสิกขา 1 เมื่อใด ท่านจักศึกษาอธิศีลสิกขาก็ดี จักศึกษาอธิจิตตสิกขาก็ดี จักศึกษาอธิปัญญาสิกขาก็ดี เมื่อนั้น เมื่อท่านนั้นศึกษาอธิศีลสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอธิจิตตสิกขาอยู่ก็ดี

ศึกษาอภิปัญญาสิกขาอยู่ที่จักจลระราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เพราะละระราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ท่าน นั้นจักไม่กระทำการเป็นอกุศล จักไม่เสพกรรมที่เป็นบาป”

การปฏิบัติตามไตรสิกขานั้นมีจุดหมายสูงสุดอยู่ที่การบรรลุพระนิพพานซึ่งเป็นจุดสูงสุดของพุทธศาสนา เป็นสภาพดับทุกข์ได้อย่างสมบูรณ์ พุทธทาสภิกขุได้อธิบายคำว่า นิพพาน ว่ามีเข้ามา นับแต่ก่อนพุทธกาลนานมาแล้ว แต่มีความหมายแตกต่างกันไป บางลัทธิอย่างลัทธิจิวราคะและลัทธิโลกายตะ เป็นต้น อธิบายว่านิพพานคือความเต็มเปี่ยมด้วยกามคุณอย่างเพียบพร้อม จึงมุ่งชีวิตปรนเปรอตนเองด้วยการมรณอยู่ตลอดเวลา คำว่านิพพานโดยทั่วไปยังหมายถึงข้าวหุงสุกแล้ว ใช้พูดกันอยู่ในครัวในหมู่บ้านในครั้งพุทธกาลอีกด้วย และเหล่าฤาษีที่นิยมทำฌานหรือสมาบัติยังกำหนดสมาธิในขั้นสูงว่าเป็นนิพพาน “ต่อมาพระพุทธเจ้าท่านทรงเห็นว่ายังไม่ถึงที่สุด ก็เลยออกบวชค้นและทรงพบว่า หมดระราคะ โทสะ โมหะ นี้แหละคือนิพพาน”

พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาย่างยิ่ง และพระพุทธเจ้าได้สอนให้สาวกทำการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังปรากฏอยู่ในหลัก สัทธรรม 3 หรือ ธรรมอันดี ธรรมที่แท้ ธรรมของสัตบุรุษ หลักหรือแก่นศาสนา ได้แก่

1. ปริยัตติสัทธรรม สัทธรรมคือคำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่พุทธพจน์
2. ปฏิปัตติสัทธรรม สัทธรรมคือปฏิบัติอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ อัญ्ञฐังคิกมรรค หรือ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา
3. ปฏิเวธสัทธรรม สัทธรรมคือผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน

การศึกษาโดยทั่วไป หมายถึง กระบวนการอบรม บ่มเพาะ และพัฒนาบุคคลให้มีศักยภาพในตนให้สูงขึ้น แต่ในความหมายทางพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายมุ่งไปที่ความประพฤติและการพัฒนาจิตใจของบุคคล โดยครอบคลุมหลักไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นสำคัญ ผู้ศึกษาในแนวทางนี้มุ่งสู่การขัดเกลาตัวตนทั้งความประพฤติ การดำรงมั่นของจิตใจ และการพัฒนาปัญญาจนถึงขั้นขัดเกลากิเลสเข้าถึงจุดสูงสุดของพระศาสนาคือการบรรลุธรรมหรือพระนิพพาน เป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสอย่างสิ้นเชิง และไม่กลับมามีความทุกข์ได้อีกต่อไป

การศึกษาในฐานะแห่งความเป็นมนุษย์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ป่าสาละวัน ใกล้ฝั่งแม่น้ำหิรัญญูวัตี เมืองกุสินารา พระพุทธองค์ได้กล่าวพระปัจฉิมวาจาที่มีปรากฏอยู่ในมหาปรินิพพานสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” เพื่อเป็นการเตือนให้ชาวพุทธได้พยายามเข้าถึงจุดสูงสุดของพุทธศาสนาให้ได้ นั่นคือพระนิพพาน หรือ สภาพแห่งการปราศจากความทุกข์ทั้งมวล โดยที่เราทุกคนสามารถเข้าถึงได้กันในชาตินี้ ไม่ต้องรอถึงชาติหน้า การทำหน้าที่ให้สำเร็จในนัยยะของพระพุทธเจ้า คือ การทำหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ ให้เห็นสังขธรรมเหมือนตนเอง นั่นเอง

พระพุทธเจ้าตรัสบ่อย ๆ ถึงความไม่แน่นอนในการมีชีวิต เราทุกคนอาจตายได้แม้ในวันนี้ มนุษย์จึงต้องรีบเร่งขวนขวายพัฒนาตนเองให้ถึงจุดสูงสุดแห่งความเป็นมนุษย์ ในเรื่องของความไม่แน่นอนของชีวิตนั้น ตรัสว่าร่างกายของพระองค์มีความแก่ชราลงไปเป็นธรรมดา ไม่ต่างจากมนุษย์คนอื่น ๆ ดังนี้ “มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ โง่ ฉลาด มั่งมี และยากจน ล้วนต้องตาย ชีวิตของสัตว์เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง สุกบ้าง ดิบบ้าง ซึ่งล้วนมีความแตกสลายเป็นที่สุด วยของเราแก่ห่อม ชีวิตของเราเหลือน้อย เราจะจากพวกเขาไป เราทำที่พึ่งแก่ตนแล้ว พวกเขาอย่าประมาท มีสติ มีศีลบริสุทธิ์ มีความดำริมั่นคงดี รักษาจิตของตนไว้ ผู้ที่ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ละการเวียนว่ายตายเกิดแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้”

การมุ่งไปสู่ความเป็นคนที่ไม่ประมาทต่อความตายและมีเป้าหมายชีวิตเพื่อ “ทำที่สุดแห่งทุกข์” จึงควรเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนิกชนทุกคน พระพุทธเจ้าได้กระทำให้เป็นตัวอย่างด้วยชีวิตของพระองค์เองแล้ว โดยการตระหนักในธรรมชาติของชีวิตที่ต้องมีความแก่ ความเจ็บ และความตาย จึงได้ตัดสินพระทัยออกผนวชเมื่อพระชนมายุ 29 พรรษา จากนั้นจึงแสวงหาหนทางดับทุกข์นับได้ 6 ปีด้วยวิธีการมีประการต่าง ๆ จึงได้ค้นพบหลักอริยสัจ 4 ประการ (ความจริงอันประเสริฐ, ความจริงของพระอริยะ, ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ) ที่เป็นพระธรรมเทศนาชั้นสุดยอดของพุทธศาสนา อันได้แก่

1. ทุกข์ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ชัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ได้แก่ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์

2. ทุกขสมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

3. ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชาสำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกยึดอม ไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ คือ นิพพาน

4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาปฏิบัติปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง มรรคมืองค์ 8 นี้สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

อริยสัจ 4 นี้ เรียกสั้น ๆ ได้ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งถือเป็นพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง ความเข้าใจในเรื่องของความทุกข์และปฏิบัติตามวิถีทางของไตรสิกขานำบุคคลไปสู่พระนิพพานซึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสว่าทุกคนสามารถเข้าถึงได้ในชาตินี้ พระพุทธพจน์ที่ยืนยันคำกล่าวนี้มีความว่า

“ก็เรากล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษผู้รู้ ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนตรง จงมาเถิด เราจะสั่งสอน เราจะแสดงธรรม เขาปฏิบัติตามธรรมที่สั่งสอน เพียง 7 ปี ... 6 ปี ... 5 ปี ... ๓๑ 1 เดือน ... ครึ่งเดือน 7 วัน ก็จะทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุกุบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันอย่างแน่แท้”

การเข้าถึงธรรมไม่จำกัดชาย หญิง ยากจน มั่งมี เป็นคฤหัสถ์ หรือบรรพชิต พระพุทธเจ้า ล้วนปรารถนาให้เหล่าสรรพสัตว์เข้าถึงพระนิพพานที่ปราศจากทุกข์ ชาวพุทธผู้ใฝ่ในธรรมและ ตระหนักถึงสัจจะของชีวิตประการหนึ่งคือ เราต้องมีความทุกข์ จึงควรเร่งศึกษา ศิล สมาธิ และ ปัญญา ตามคำสอนของพระองค์และปฏิบัติตนให้ตนเองพ้นจากทุกข์ ด้วยการพยายามขจัดกิเลส ภายใต้อนอยู่ตลอดเวลา เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมและสมควร สภาวะแห่งความพ้นจากทุกข์จะปรากฏ แก่เราได้เอง พระนิพพานเป็นบรมสุข ดังพุทธภาษิตที่ว่า นิพพานัง ปรมัง สุขัง นิพพานเป็นสุขอย่าง ยิ่ง ความสุขความสำเร็จในแนวทางของพระพุทธศาสนาจึงมิใช่ความสำเร็จอันเกิดจากวัตถุ ความ ร่ำรวย และความมีชื่อเสียง แต่อยู่ที่การขจัดกิเลสมีต้นตอเป็นต้นออกจากใจให้มากที่สุด

พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า การศึกษาในโลกปัจจุบันที่มุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุและเน้นอยู่ เพียง กิน กาม เกียรติ นี้เป็นการส่งเสริมกิเลสจนมนุษย์มีความเลวลง ๆ เพราะไม่มีธรรมาแบบ พระพุทธศาสนา “การศึกษาในโลกมีสภาพเหมือนหมาหางด้วน สอนแต่หนังสือก็บออาชีพ นักเรียน ทั้งหลาย ก็จงสังเกตตัวเองให้ดีที่เราเรียนกันแต่เรื่องที่ 1 หนังสือ กับเรื่องที่ 2 วิชาชีพ แล้วก็จบกัน เรื่องสำคัญที่ 3 คือเรื่องธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์นั้น เรายังไม่ได้เรียน”

การศึกษาด้วยแนวทางวิถีพุทธจึงมุ่งที่การศึกษาธรรมะตามไตรสิกขา เพื่อให้บุคคลมีศีล สมาธิ และปัญญา จนมีความทุกข์เบาบาง และในที่สุดเข้าถึงจุดสูงสุดของพุทธศาสนาได้ คือ นิพพาน ซึ่งมีความแตกต่างกับการศึกษาที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในโลกปัจจุบันที่มุ่งเรียนเพื่อที่จะไขว่คว้า หากิเลสมาปรนเปรอตนเองและญาติพี่น้อง

การศึกษาในฐานะแห่งความเป็นเพื่อนมนุษย์

พระพุทธเจ้าได้กระทำตนเป็นแบบอย่างให้เห็นว่าชีวิตในอุดมคติในแนวทางแห่งพุทธ ธรรมนั้นควรเป็นอย่างไร ด้วยการเสาะแสวงหาสิ่งอันเป็นอุดมสูงสุดของความเป็นมนุษย์ จนบรรลุ ธรรมขั้นสูงสุด หลังจากนั้น พระองค์มิได้เก็บความรู้ที่ได้รับนั้นไว้เพียงคนเดียว แต่ได้ใช้เวลาที่เหลือ ในชีวิตถึง 45 ปีออกเดินทางสั่งสอนผู้คนจนจบจนวาระสุดท้ายแห่งสังขาร แม้ในขณะที่จะดับขันธอยู่ แล้วที่ป่าสาละวัน เมืองกุสินารา ก็ยังยอมให้สุภัททปริพาชก เข้ามาศึกษาธรรมและได้เป็นสาวกคน สุดท้ายที่ได้บวชกับพระศาสดา เรียกว่า พระองค์ได้ทำงานเพื่อประโยชน์และความผาสุกของ ประชาชนจนมากที่สุดท้ายก่อนที่จะดับร่างกายนี้ไปเลยทีเดียว ซึ่งทำพระองค์ให้เป็นแบบอย่างแก่ สาวกในยุคหลัง ที่ควรอุทิศตนเพื่อพระศาสนาและการเผยแผ่พระธรรมอย่างขนิดยอมตายเพื่อพระ ธรรม

พระพุทธเจ้านิยมนับสนุนให้สาวกภิกษุของพระองค์ออกจาริกเที่ยวไปตามคามชนบท น้อยใหญ่เพื่อเผยแผ่พระธรรม เพื่อให้โอกาสแก่เหล่าสรรพสัตว์ได้ศึกษาธรรมและได้เรียนรู้ธรรม ดัง คำตรัสของพระองค์แก่พระภิกษุอรหันต์ 60 รูป ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวก เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก เพื่อ

ประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อย่าไปทางเดียวกันถึงสองรูป ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมให้ดังงามในเบื้องต้น ให้ดังงามในท่ามกลาง ให้ดังงาม ในที่สุดลงรอบ จงประกาศพรหมจรรย์ให้เป็นไปพร้อมทั้งอรรถะทั้งพยัญชนะ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายที่เป็นพวกมีรูปในดวงตาแต่เล็กน้อยก็มีอยู่ สัตว์พวกนี้ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ควรได้ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมีเป็นแน่ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราเอง ก็จักไปสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”

และด้วยปณิธานเหล่านี้เองคติธรรมเนียบนิยมของพระภิกษุจึงมีมาจนถึงปัจจุบัน ที่เราชาวบ้านมักได้รับคำสั่งสอนพระธรรมจากพระภิกษุสาวกของพระพุทธเจ้าในสถานที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ การมีใจเอ็นดูประชาชนและพยายามชี้แนะประชาชนให้เข้าใจหลักธรรม โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 ให้ประชาชนเห็นความจริงของความทุกข์ เห็นเหตุของทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางให้เข้าถึงความดับทุกข์ นั้น จึงทำให้ชาวพุทธสามารถเสาะหาพระธรรมในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะหนังสือธรรมะที่มีมากมายอยู่ตามห้องสมุดและร้านหนังสือทั่วไป จริงอยู่ที่หนังสือธรรมะอาจไม่เป็นที่สนใจของคนบางกลุ่มบางพวก แต่หนังสือธรรมะเหล่านี้ส่วนมากก็ล้วนมาจากผู้เขียนที่มีความเอ็นดูต่อหมู่มนุษย์ด้วยกัน เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้ามาแต่ครั้งพุทธกาล ท่านพุทธทาสกล่าวเปรียบเปรยไว้อย่างน่าฟังว่า

“หนังสือธรรมะทุก ๆ เล่ม แม้จะงุ่มง่ามอย่างไร ก็ยังมีผลในทางธรรมอยู่นั่นเอง แม้ธรรมะจะงุ่มง่ามบ้าง ก็ย่อมจะต้องดีกว่าธรรมที่ปราดเปรียวมิใช่หรือ ขอท่านทั้งหลาย จงพากันสนใจให้อยิ่งขึ้นไป ในสิ่งที่เรียกว่า ธรรม ให้ถูกต้อง และพร้อมสรรพ พระเจ้า จะกลับมาครองโลก แทนซาตาน นิพพาน จะอาบรดสัตว์ทั่วสากลจักรวาล ให้เยือกเย็น โดยไม่ต้องสงสยเลย”

หลักธรรมแห่งความช่วยเหลือกันและเอ็นดูต่อกันที่ชาวพุทธควรมีอยู่ประจำใจได้แก่ พรหมวิหาร 4 ซึ่งท่าน ป.อ. ปยุตโต ได้ให้ความหมายอันน่าฟังว่า “ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายโดยชอบ” ได้แก่

1. เมตตา ความรัก ปราบปรามคืออยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า
2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์
3. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป
4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตรางู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและ

ปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนเอง ได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน

พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมของพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นธรรมของผู้ที่ปรารถนาจะช่วยโลกนี้ให้รอดพ้นจากทุกข์นั้นเอง ผู้ที่มีธรรมะทั้ง 4 ข้อนี้ประจำใจ จึงจะยินดีคอยให้ความช่วยเหลือเหล่าสัตว์ที่ตกทุกข์ได้ยาก เกื้อกูลผู้คน ไม่เบียดเบียนใคร และไม่ริษยา ไม่ดีใจจนพองพอง ไม่พุ่มพวยเพราะความสูญเสีย เห็นเหล่าเพื่อนมนุษย์เป็นสัตว์ที่เกิดแก่เจ็บตายเหมือนกัน

การศึกษาในนัยยะของพุทธศาสนามุ่งปลดปล่อยตนเองจากกิเลส ราคะ โทสะ โมหะ เป็นสำคัญเป็นปฐมเหตุแล้วจึงช่วยเหลือสัตว์โลกให้พวกเขาดับทุกข์ให้ได้ หากเป็นพระภิกษุ การออกเผยแผ่ธรรมไปในสถานที่ต่าง ๆ หรือ ในรูปสื่อสารต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับรู้พระธรรม เป็นสิ่งสำคัญที่สุด และถ้าเป็นฆราวาสก็สมควรพยายามช่วยผู้อื่นได้เช่นเดียวกัน โดยธรรมะที่ควรมีประจำใจของบุคคลตามแนวพุทธคือพรหมวิหาร 4 เป็นต้น การศึกษาที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านเช่นนี้ย่อมทำให้โลกมีความผาสุกได้ และนำความสุข สงบ สันติ มาสู่ตนเอง ครอบครัว และสังคม

การศึกษาในฐานะแห่งความเป็นพลเมืองโลก

เรามีอาจปฏิเสธได้เลยว่าการศึกษาในยุคปัจจุบันนี้ในทุกระดับชั้นส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันและการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้องของตนเอง และนี่เป็นแนวทางเดียวกันทั่วโลก การแข่งขันที่เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์นั้นไม่สามารถนำสันติภาพมาสู่สังคมได้ การแข่งขันทำให้เกิดการแบ่งแยกพวกเรา และพวกเขา จนถึงที่สุดคือ การมองว่า ถ้าเป็นพวกเรา ขำไม่ได้ ถ้าเป็นพวกเขา ขำได้ไม่ขำ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาที่มุ่งเน้นแต่เพียงทักษะอาชีพ และความ เป็นเลิศแบบเห็นแก่ตัวนั้นทำให้มนุษย์มีจิตใจคับแคบลง

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า ปัญหาบนโลกนี้ล้วนเกิดมาจากความเห็นแก่ตัว 3 ประการ ทำให้มนุษย์มีจิตใจคับแคบลงและก่อให้เกิดปัญหาไปทั้งระดับสังคม ประเทศ และระดับโลก มีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

1. ตัณหา ความอยากได้ อยากเสพ อยากได้รับการบำรุงบำเรอซึ่งปรากฏเด่นในรูปของความอยากได้ผลประโยชน์ ประวัติของสงครามและการฆ่าฟันกันหลายครั้งมีแรงผลักดันมาจากตัณหา

2. มานะ ความอยากใหญ่ ความต้องการอำนาจ ความปรารถนาจะครอบงำมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น โดยเฉพาะความอยากขยายอำนาจ อาณาเขตของผู้นำกลุ่มหรือนำประเทศจนนำไปสู่สงครามและหายนะ โดยผู้นำเหล่านี้ไม่คำนึงถึงความตายและความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

3. ทิฐิ ความติดยึดในความเห็น ความเชื่อถือ ลัทธินิยม อุดมการณ์ แม้แต่ศาสนาต่าง ๆ ที่ว่าต้องของฉันทานั้น ตั้งแง่รังเกียจกัน เกลียดชังกัน รบราฆ่าฟันกัน ด้วยความเชื่อและความยึดถือเหล่า ถือเฝ้า ถือผิว ศาสนา ลัทธินิยม อุดมการณ์ที่ต่างกัน

คำสอนของพระพุทธเจ้ามุ่งเน้นไปที่การทำลาย ตัณหา มานะ ทิฏฐิ อันเป็นต้นตอของความทุกข์ในหมู่มนุษย์ ทั้งในระดับตนเอง และระดับโลก แม้บุคคลจะไม่สามารถกำจัดตัณหา มานะ ทิฏฐิ ได้อย่างชนิดสมบูรณ์แบบอย่างพระอรหันต์ แต่การมีการศึกษาที่ชี้ให้เห็นภัยที่แท้จริงที่เป็นต้นตอของปัญหาบนโลก ก็จะช่วยให้นุษย์ได้เรียนรู้และบรรเทาปัญหา ความขัดแย้ง ที่จะเกิดขึ้นมาได้ ในอนาคต พลเมืองโลกในฐานะอุดมคติทางพุทธ จึงเป็นผู้ที่จะต้องมองเข้าสู่โลกจิตใจภายใน และพยายามกำจัดตัณหา มานะ และทิฏฐิ ออกจากใจไปให้ได้ ขณะเดียวกันก็มองเพื่อนมนุษย์ด้วยสายตาแห่งความรักแบบพระพรหม

แม้ในระดับของการปกครองบ้านเมือง พุทธศาสนามีคำที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย ที่พระพุทธเจ้ามุ่งให้บุคคล ถือธรรมเป็นใหญ่ พระธรรมปิฎกอธิบายว่า ธรรมาธิปไตยคือ มุ่งให้บุคคล “ยึดถือความจริง เอาหลักการ ความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง เหตุผล และกติกา หรือกฎหมาย ที่ยุติธรรม เป็นใหญ่ หรือเป็นเกณฑ์ตัดสิน โดยจะต้องมีปัญญา ที่รู้หลักการ รู้ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ตลอดจนกฎกติกานั้น จึงเป็นการบังคับว่าจะต้องพัฒนาปัญญาขึ้นมา โดยมีเจตจำนงมุ่งในจุดประสงค์ที่แน่วแน่ คือการที่จะร่วมสร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม ให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

หากทุกคนถือธรรมเป็นใหญ่นับแต่ผู้นำประเทศลงมาจนถึงประชาชนผู้ลงคะแนนเลือกตั้ง ที่เป็นชาวบ้าน ความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงจะมีได้ เพราะประชาธิปไตยที่แท้จริงอย่างที่ประเทศส่วนมากในโลกนี้กำลังมุ่งไปนั้นมีพื้นฐานมาจาก เสรีภาพ (liberty) ความเสมอภาค (equality) และภราดรภาพ (fraternity) หากบุคคลไม่มีธรรมาธิปไตยอยู่ในจิตใจแล้ว หัวใจของประชาธิปไตยทั้ง 3 จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย เพราะผู้ถือธรรมเป็นใหญ่ย่อมมีอำนาจดขี่ข่มเหงใครได้ ย่อมมองเห็นเสรีภาพ เคารพเสรีภาพในการแสดงออกของมนุษย์และความเป็นอยู่และความเชื่อที่แตกต่างกันของมนุษย์ทุกหมู่เหล่าได้ ขณะเดียวกันผู้มีธรรมเป็นใหญ่ย่อมปรารถนาให้มวลหมู่มนุษย์ มีความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มาตรฐานเดียวกัน และส่งเสริมให้สังคมมีภราดรภาพหรือความสามัคคี กล่าวแก่กันและกันด้วยวาจาแห่งความรัก

ผู้ถือธรรมะในแบบพุทธมิใช่จะให้ความรักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ยังมีความเอื้ออาทรต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดังจะเห็นว่า กฎของพระภิกษุสงฆ์ข้อหนึ่งห้ามมิให้พรากของเขี้ยว หากภิกษุพรากของเขี้ยว หรือใช้ให้ผู้อื่นกระทำ ผิดอาบัติปาจิตตีย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าปรารถนาให้สาวกมีความเคารพในธรรมชาติ และรักษาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะต้นไม้และป่าไม้ ด้วยการปฏิบัติตนแบบผู้มีธรรมะเช่นนี้ แน่นนอนว่า คนรุ่นต่อ ๆ ไปจะสามารถรับโลกใบนี้ต่อจากคนรุ่นปัจจุบันได้ในสภาพที่ดี และน่าอยู่

สรุป

การศึกษาของโลกที่เน้นที่การแข่งขันในยุคปัจจุบัน เป็นตัวเร่งให้มนุษย์เกิด ตัณหา มานะ และทิฏฐิ และทำให้มนุษย์มีการแบ่งเขา แบ่งเรา และเบียดเบียนกัน เพื่อแก่งแย่งนำผลประโยชน์มาสู่ตนเองและพวกพ้อง จนที่ร้ายที่สุดก็นำไปสู่สงครามและการทำลายล้างอีกฝ่ายหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้สอนให้พุทธสาวกหันมาศึกษาการศึกษาอีกชนิดหนึ่งที่เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และ

ปัญญา โดยมุ่งเน้นให้บุคคลเข้าใจหลักสัจธรรมของชีวิตคือ ความทุกข์ สาเหตุของทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางสู่ความดับทุกข์ เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์โดยตรงกับชีวิตของมนุษย์ทุกคน ไตรสิกขาจักทำให้มนุษย์ขัดเกลาตนเองจนถึงขั้นสูงสุดคือ การเข้าถึงพระนิพพาน อันเป็นสภาวะที่ดับเย็น สมบูรณ์แบบ

ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามคำสอนของพระพุทธเจ้ามิได้หยุดอยู่เพียงแค่นั้นเท่านั้น แต่สาวกผู้ปฏิบัติดีจักต้องแผ่ความรู้และความดีงามสู่สังคมและคนรอบข้างอีกด้วย ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรม มีพรหมวิหาร 4 เป็นต้น และเมื่อมองดูในระดับโลก ก็พบว่า ปัญหาของโลกโดยมากล้วนเกิดมาจากกิเลสหลัก 3 ตัว ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฐิ ที่อยู่ในจิตใจของบุคคล แต่ละคนนี่เอง มนุษย์จึงต้องพัฒนาจิตใจด้วยการสร้างธรรมาธิปไตย เห็นความถูกต้องดีงาม และสันติภาพเป็นที่ตั้งก่อน นับแต่ผู้นำประเทศลงมาจนถึงประชาชนรากหญ้า เมื่อมีหลักการที่ต้องอยู่ในจิตใจเช่นนี้แล้ว บุคคล เพื่อนมนุษย์ และโลก จักอยู่ได้ด้วยความสุข เป็นโลกในแบบอุดมคติ การศึกษาที่ควรจะมีในโลกจึงควรประกอบด้วยหลักธรรม และการมุ่งขจัดกิเลสในใจเป็นสำคัญ สมดังพุทธภาษิตที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะทำชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น ... ถ้าคนมีใจดี ก็จะทำดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น”

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/main2/plan/p-r-b42-01.htm> [14 พฤษภาคม 2562].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษาทางเลือก : สู่วิวัฒน์หรือวิบัติในยุคโลกไร้พรมแดน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิธรรม, 2542.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2554.
- พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2528.
- พุทธทาสภิกขุ. ธรรมะคัมภรองโลก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2545.
- _____. ศาสนาคืออะไร. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2554. .
- Bhagirathi Sahu. *The New Educational Philosophy*. New Delhi : Sarup & Sons, 2002.
- Webster. *Dictionary*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.websterdictionary.net/definition/education> [14 พฤษภาคม 2562].

ภิกษุอาพาธ กับการดูแลจากภาครัฐ

The Monks Were Abusive and Cared for by The Government

ทยิดา ผลสมบูรณ์*

บทคัดย่อ

ปัญหาสุขภาพเป็นผลที่เกิดจากปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม พันธุกรรมและการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทางด้านสุขภาพและสวัสดิการ อีกทั้งยังคงมีความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ปัญหาเหล่านี้เมื่อรวมกับภาวะทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับมากขึ้น และการหลงใหลถ่ายเทของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ภาวะเสี่ยงต่าง ๆ ทางสุขภาพและสวัสดิภาพของบุคคลเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้น การเข้าใจถึงภาวะเสี่ยงทางด้านสุขภาพอย่างรู้เท่าทันจะช่วยให้แต่ละบุคคลสามารถมีชีวิตได้อย่างปกติสุขมากที่สุดในโลกไร้พรมแดน ภาวะเสี่ยงทางสุขภาพ (Health Risk) หมายถึงโอกาสที่บุคคล ครอบครัวและชุมชน อาจเกิดปัญหาสุขภาพ ซึ่งได้แก่การเกิดโรค การเจ็บป่วยและอุบัติเหตุต่าง ๆ พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาตามพระธรรมวินัย แม้บางรูปจะได้บรรลุธรรมขั้นสูง แต่ก็หาหลีกเลี่ยงความเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตไปไม่ได้ ในบาสิพระไตรปิฎก จึงพบเหตุการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับความเจ็บไข้ได้ป่วยไว้หลายกรณี

ในแต่ละปีมีพระภิกษุ และสามเณร เข้ารับการรักษาอาการอาพาธประมาณ 8 หมื่นรูป โดย 3 โรคที่พบมากที่สุด คือ โรคไขมันในเลือดสูง โรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง ซึ่งทั้ง 3 โรคมักเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการรับประทานอาหาร เนื่องจากพระภิกษุและสามเณรไม่สามารถเลือกฉันอาหารตามใจชอบได้ แต่จะขึ้นอยู่กับผู้มีจิตศรัทธาที่ไปทำบุญตักบาตร พระสงฆ์นับเป็นสถาบันที่ช่วยเยียวยา “สุขภาพใจ” แก่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน แต่หลายคนอาจยังไม่ทราบว่าเป็น “สุขภาพกาย” ของพระสงฆ์ กลับตกอยู่ในภาวะเสี่ยงที่ต้องเข้ารับการเยียวยาเสียเอง

สถิติของกรมอนามัยพบว่า พระสงฆ์ส่วนมากต้องรับการรักษาตัวด้วยโรคไขมันในเลือด ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และต่อกระจุก ซึ่งล้วนเกิดจากพฤติกรรมในการใช้ชีวิตและสารพัดปัจจัยต่างๆ รุมเร้า แม้หลายหน่วยงานมีโครงการแก้ไขปัญหา แต่ยังคงขาดบูรณาการและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง มีข้อจำกัดเรื่องพระธรรมวินัยและความเกรงใจญาติโยมที่นำอาหารมาถวายสุดท้ายก็ไม่สามารถดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

คำสำคัญ: ภิกษุอาพาธ, ภาครัฐ,

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

Health problems are the result of social, environmental, genetic, and risky behaviors due to lack of proper understanding of health and welfare. And still have beliefs, values and attitudes that are not science. These problems, when combined with increasingly coercive economic conditions And the flow of people in the era of globalization Thus increasing the risk of health and wellbeing of persons Health risk means the opportunity that a person Family and community May be a health problem Which is the disease Various illnesses and accidents Monks who are ordained into the discipline Although some images have achieved high dharma But find avoidance of sickness Which is no ordinary matter of life In Bali, Trip taka Therefore found various events About many illnesses

Each year, there are about ten thousand monks and novices receiving treatment. The 3 most common diseases are hyperlipidemia, diabetes and hypertension. The three diseases are often associated with eating behavior. Food because monks and novices cannot choose me food as they like But will depend on the faithful to make merit Monks are the institutions that help to heal "mental health" for Thai society for a long time. But many people may not yet know that the "physical health" of the monks is at risk of having to be healed.

Statistics of the Department of Health found that most monks must be treated with blood fat disease. High blood pressure, diabetes and cataracts, which are all caused by behavior in life and various factors beset by Although many agencies have projects to solve problems but still lacking integration and serious implementation There is a limitation of the Buddha's discipline and the dignity of the kith and kin who bring food to the final, unable to perform concrete and sustainable actions.

Keyword: Monk sick, government,

บทนำ

เรื่องสุขภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งที่พูดมานานในสังคมไทย เนื่องจากในห้วงหลายปีที่ผ่านมา มีพระสงฆ์ป่วยเป็นโรคต่าง ๆ จำนวนมาก จนในที่สุดกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) และสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้คลอด “ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช 2560” ฉบับแรกของประเทศไทย โดยทางมหาเถรสมาคมเห็นด้วย และมีการประกาศบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 31 ธ.ค. 2560 จากนั้นภาครัฐโดยกระทรวงสาธารณสุขและกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องก็คณะสงฆ์ โดยฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้งระดับประเทศและจังหวัดเริ่มขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ

ภาวะ” ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ข้อมูลของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่า โรคที่พระสงฆ์และสามเณรอาพาธมาเข้ารับการรักษามากที่สุด คือ โรคไขมันในเลือดสูง ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไตวายเรื้อรัง และข้อเข่าเสื่อม ตามลำดับ

เมื่อเกิดอาพาธจนต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล ที่มีระบบบริการที่พัฒนาไปมาก ตามสภาพสังคมและเทคโนโลยียุคใหม่ ซึ่งบางส่วนกลายเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงของภิกษุอาพาธ ทำให้ต้องอาบัตินั่งและเบาะ ส่งผลให้ภิกษุบางส่วนลำบากใจ จนถึงขั้นปฏิเสธการเข้ารับรักษาไปก็มี แต่ทั้งนี้ก็ไม่ใช่วิถีของพระที่จะเรียกร้องหาการบริการที่ดี หรือทวงสิทธิ์ที่จะพึงมีจากผู้ใด ในอดีตที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาก็จะดำเนินการบำบัดรักษาที่สถานเอนามัยและโรงพยาบาล จัดบริการให้เท่านั้น ส่วนการดูแลบำบัดรักษาด้วยตนที่วัดและดูแลด้วยการสนับสนุนจากชุมชนยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนปัญหาดังกล่าวควรได้รับการแก้ไข เพราะโรงพยาบาลควรเป็นสถานที่ที่เอื้อเพื่อต่อผู้ป่วยทุกกลุ่ม แม้บางกลุ่มจะมีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขพิเศษไม่ว่าทางกายหรือทางวัฒนธรรมต่างจากคนทั่วไปก็ตาม โรงพยาบาลก็ไม่ควรปล่อยให้ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขดังกล่าวเป็นอุปสรรคกีดขวางในการเข้ารับบริการของโรงพยาบาล

กล่าวโดยสรุปจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้เขียนจึงอยากนำเสนอมุมมองของผู้เขียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของภิกษุสงฆ์กับภาครัฐ ความสำคัญของภิกษุสงฆ์ โดยเริ่มจากบริบทพระสงฆ์กับสังคมไทยซึ่งอยู่คู่กันมาเป็นเวลาช้านาน พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเอง บทบาทภาครัฐกับการดูแลสุขภาพอาพาธว่าภาครัฐมีบทบาทอย่างไรในการดูแลสุขภาพอาพาธ และการเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐของภิกษุสงฆ์ ว่ามีเงื่อนไขใดบ้าง เงื่อนไขเหล่านั้นส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐของภิกษุสงฆ์หรือไม่อย่างไร และภิกษุสงฆ์ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย ภายใต้เงื่อนไขแห่งพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าท่านได้บัญญัติไว้ ตามแบบฉบับเถรวาทนั้น จะมีวิธีการเข้าถึงนวัตกรรมใหม่ๆ ที่มาในรูปแบบการบริการที่พัฒนาไปตามสภาพสังคมยุคใหม่

บริบทพระสงฆ์กับสังคมไทย

บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยเรานั้นผู้เขียนมองว่าพระสงฆ์เองท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมไทย สำหรับเราชาวพุทธนั้นพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลยทีเดียวที่ได้ท่านเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้พุทธศาสนิกชนมาเป็นเวลาช้านาน พระสงฆ์คือพระภิกษุผู้มีหน้าที่ในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระสงฆ์จะเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกบทบาทหนึ่งนั้นพระสงฆ์ถือว่าเป็นพลเมืองของประเทศชาติและอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศเช่นเดียวกัน พระภิกษุในครั้งที่พระพุทธองค์ทรงดำรงพระชนม์ชีพนั้นส่วนใหญ่บวชด้วยศรัทธา มุ่งศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นเป็นหลัก ต้องการลดภาระต่างๆ ที่ผู้ครองเรือนมี ไปสู่ชีวิตนักบวชที่อิสระ เรียบง่าย และภาระน้อย วินัยและข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้นั้น ก็เพื่อให้หมู่สงฆ์อยู่ร่วมกันได้อย่างเรียบร้อยสงบสุข กำราบหมู่พระภิกษุที่

ประพัตติตัวไม่เหมาะสมให้อยู่ในขอบเขตที่ไม่เกินเลย ทั้งยังเอื้ออำนวยต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเอง และยังความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ผู้ที่พบเห็น

ในด้านสุขภาพของพระภิกษุและหมู่สงฆ์นั้น มีหลักฐานบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกว่าพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อเรื่องนี้มาก ทั้งในส่วนของ การส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงและป้องกันการเจ็บป่วยเช่น ไม่สนับสนุนให้ปฏิบัติโดยทรมานร่างกาย (ทุกรกิริยา) ในช่วงหน้าฝนไม่อนุญาตให้จำพรรษาในที่โล่งแจ้ง อนุญาตให้หลีกเลี่ยงไปจากที่ซึ่งอัดคัดอาหารและยาได้แม้ในช่วงระหว่างพรรษาทรงสอนให้รู้จักเลือกฉันทอาหารที่ดีต่อสุขภาพ เช่น ยาคุ ซึ่งให้เห็นประโยชน์ของการฉันทในปริมาณที่พอดี การเดินจงกรม การรักษาสุขภาพช่องปากด้วยการเคี้ยวไม้สีฟัน รวมทั้งทรงกำชับให้ดูแลรักษาความสะอาดที่พิก ข้าวของเครื่องใช้ จัดสิ่งแวดล้อมเสนาสนะให้เรียบร้อย ทรงแนะนำให้สร้างที่ปัสสาวะ ห้องส้วมให้มิดชิดเป็นสัดส่วน พร้อมทั้งแนะนำวิธีใช้ การดูแลรักษา ทำความสะอาด และยังกำหนดกติกาในการใช้ส้วมไว้ด้วย เป็นต้น เมื่อพระภิกษุเกิดอาพาธขึ้นก็ให้ชวนช่วยหาทางรักษา โดยกำหนดไว้ชัดเจนว่าใครจะเป็นผู้ดูแลเมื่อเจ็บป่วย คือให้อุปัชฌาย์และสัทธวิหาริก (ผู้ที่อุปัชฌาย์บวชให้) คอยดูแลซึ่งกันและกัน เมื่อมีใครอาพาธขึ้นมา ถ้าไม่มี ไม่ได้อยู่ด้วยกัน หรือดูแลกันไม่ได้ ให้ขยับไปเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ หรือในหมู่ของพระภิกษุที่มีอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ร่วมกัน ถ้ายังไม่มีหรือมีแต่ดูแลไม่ได้ ท่านให้หมู่ภิกษุที่อาศัยอยู่ด้วยกันในวัดนั้นเป็นผู้ดูแล

กล่าวโดยสรุป จากบริบทที่ผู้เขียนได้ยกมากล่าวแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทและความสำคัญกับสังคมเราเป็นอย่างมาก เมื่อท่านเกิดอาพาธแม้พระพุทธองค์ได้ทรงวางแนวทางรับมือกับสุขภาพของพระสงฆ์ไว้ในระดับหนึ่ง โดยกำหนดไว้ชัดเจนว่าใครจะต้องเป็นผู้ดูแล ยามท่านเจ็บป่วยแต่เราในฐานะพุทธศาสนิกชนควรมีส่วนรวมดูแลอุปฐากท่านตามควร

พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเอง

ปัจจุบันการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการฉันทอาหารหรือการขยับกายที่เหมาะสมตามฐานานุกรม ในการฉันทอาหารนั้นควรเลือกฉันทอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายมากกว่าอาหารที่ถูกปากเพราะอาหารที่ถูกปากบางชนิดอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพมากกว่าเป็นประโยชน์ แม้แต่น้ำปานะเองผู้เขียนก็มองว่าในน้ำปานะนั้นแฝงไว้ด้วยอันตรายมิใช่น้อย ตัวอย่างเช่นกาแฟ นอกจากคาเฟอีนแล้วยังประกอบไปด้วยน้ำตาล และไขมันจากครีมเทียม ซึ่งการที่ร่างกายรับเข้าไปมากจนนอกจากจะกดประสาทแล้วยังมีส่วนกับการทำงานของหัวใจ ทำให้หัวใจเต้นแรง นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดภาวะไขมันอุดตันในเส้นเลือดได้อีกด้วย และเครื่องดื่มชูกำลังที่ญาติโยมนิยมนำมาถวายพระสงฆ์ครั้งละเป็นจำนวนมากนั้น ส่วนประกอบสำคัญที่ร่างกายจะได้รับคือ น้ำตาล ที่เป็นสาเหตุสำคัญของโรคเบาหวาน โรคที่พระสงฆ์จำนวนมากไม่น้อยต้องประสบ

อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดของพระธรรมวินัย ของพระสงฆ์เองนั้นอาจไม่สามารถเลือกอาหารฉันทได้ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าญาติโยมจึงมีส่วนสำคัญมาก ควรหันมาช่วยกันรณรงค์เรื่องการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ด้วย เช่น การทำอาหารมาทำบุญตักบาตร ควรเลี่ยงอาหารที่มีรสจัดมาเป็น

อาหารที่มีรสจืด ที่ส่งผลดีต่อสุขภาพ เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ” นอกจากการเลือกบริโภคอาหารที่มีประโยชน์แล้วพระภิกษุสงฆ์เองควรมีการออกกำลังกายและการทำกิจของสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ การทำกิจเหล่านี้ก็มีส่วนช่วยเรื่องสุขภาพโดยรวมได้พอสมควร เช่นการบิณฑบาต การกวาดใบไม้ตามลานวัด และการเดินจงกรม เป็นต้น

บทบาทภาครัฐกับการดูแลรักษาสุขภาพ

บทบาทภาครัฐกับการดูแลรักษาสุขภาพนั้นผู้เขียนมองว่าภาครัฐเองมีนโยบายที่ดีเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ โดยข้อมูลจาก นพ.ประจักษ์วิฑูรย์ เลี่ยนาค รองเลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เปิดเผยว่าการดูแลสุขภาพพระสงฆ์นับเป็นภารกิจภายใต้กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โดยเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายประชากรที่ สปสช.ดูแลให้เข้าถึงการรักษาและบริการสาธารณสุขอย่างครอบคลุมและทั่วถึง ก่อนหน้านี้ แต่ละพื้นที่ได้มีการจัดทำโครงการเพื่อดูแลสุขภาพพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องโดยใช้งบประมาณส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ทั้งการตรวจสุขภาพและการคัดกรองโรคพระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งการให้ความรู้ด้านสุขภาพ ทั้งนี้หลังจกธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติได้ประกาศใช้ เมื่อปลายปี พ.ศ.2560 จะส่งผลให้โครงการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

เบื้องต้น สปสช.เขตในแต่ละพื้นที่ได้เร่งสำรวจเลข 13 หลัก พร้อมลงทะเบียนสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้กับพระภิกษุสงฆ์ที่จำวัดในพื้นที่ ดำเนินการร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ก่อนขับเคลื่อนโดยใช้กองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น เพื่อเป็นอีกช่องทาง เน้นการมีส่วนร่วมของ อปท.และชุมชน ดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคให้กับพระสงฆ์

ตามที่ที่ประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ได้รับทราบแนวทางขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ในการจัดระบบฐานข้อมูลพระสงฆ์ทั่วประเทศ ซึ่งขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) เพื่อให้ข้อมูลทะเบียนวัด พระสงฆ์เป็นปัจจุบัน โดยจะประสานกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เชื่อมโยงกับระบบทะเบียนราษฎร และระบบเลขประจำตัวประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปเชื่อมโยงกับสิทธิประโยชน์ เช่น ระบบประกันสุขภาพ ด้วยนั้น นพ.ประจักษ์วิฑูรย์ เลี่ยนาค รองเลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)

ภิกษุสงฆ์กับการเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐ

ภิกษุสงฆ์กับการเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐนั้น มีเงื่อนไขดังนี้ "พระสงฆ์เข้าถึงสิทธิการรักษา (สิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ) เมื่อมีบัตรประชาชน" 1. พระสงฆ์สามารถลงทะเบียนใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติในโรงพยาบาลใกล้วัดได้ 2. เมื่อไปรับการรักษาให้แสดงบัตรประชาชนในโรงพยาบาล/หน่วยบริการที่ลงทะเบียนไว้ 3. สามารถเปลี่ยนโรงพยาบาลประจำได้ ตามความจำเป็น ได้ปีละ 4 ครั้ง 4. สปสช. และเทศบาล อบต. พร้อมสนับสนุนให้กองทุนหลักประกันสุขภาพ

ระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ จัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคให้พระสงฆ์ในพื้นที่ผู้เขียน มองว่าประเด็นเรื่องการรับรู้และเข้าใจสิทธิการรักษาพยาบาลของพระสงฆ์ กล่าวได้ว่าตัวพระสงฆ์เองส่วนใหญ่ ท่านแทบไม่มีความรู้เกี่ยวกับระบบหลักประกันสุขภาพเลย โดยคุณได้จากงานเขียนของท่าน ดร.พระครูพิพิธสุตาทรร (บุญช่วย สิริธโร) จากเครือข่ายสังฆะเพื่อสังคม อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่ และกรรมการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ในหัวข้อ “พระสงฆ์กับระบบหลักประกันสุขภาพ” เพื่อสะท้อนปัญหาด้านต่างๆของพระสงฆ์ในระบบหลักประกันสุขภาพ และแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในอนาคต

ดร.พระครูพิพิธสุตาทรร กล่าวถึงภาพรวมการเข้าถึงบริการสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรว่า ประเทศไทยมีวัดกว่า 3.9 หมื่นแห่ง มีพระสงฆ์และสามเณรประมาณ 3.4 แสนรูป ซึ่งก่อนจะมีระบบหลักประกันสุขภาพนั้น พระสงฆ์รักษาฟรีในโรงพยาบาลของรัฐทั่วประเทศ แต่พอหลังจากมี พ.ร.บ.หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 2545 พระสงฆ์ก็รักษาฟรีเช่นกัน แต่มีเงื่อนไขว่าต้องไปลงทะเบียนกับสถานพยาบาลก่อน ซึ่งในยุคนั้นพระสงฆ์ไม่มีบัตรประชาชน และในหนังสือสุทธิก็ยังไม่มียุทธวิธีประจำตัว 13 หลักอีก จึงเป็นที่มาของการเพิ่มเลข 13 หลักในหนังสือสุทธิในช่วงหลังจากนั้น “จะเห็นว่าในแง่ความห่วงใยพระสงฆ์ว่าจะเข้าไม่ถึงระบบหลักประกันสุขภาพ พอเริ่มมี พ.ร.บ. ก็ห่วงใยแล้ว แต่ถึงปัจจุบันก็ยังคงเหมือนว่าการขับเคลื่อนเรื่องนี้ยังไม่คืบ จากเดิมที่รักษาในโรงพยาบาลรัฐทั่วประเทศฟรี พอให้ขึ้นทะเบียนกับสถานพยาบาลแห่งใดแห่งหนึ่งก็กลายเป็นจำกัดสิทธิของพระสงฆ์มา”

กล่าวโดยสรุป เกี่ยวกับการเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐพระสงฆ์นั้น ในส่วนของหลักประกันสุขภาพของพระสงฆ์ ตัวพระสงฆ์เองมีความรู้เรื่องระบบหลักประกันสุขภาพน้อยมาก การจะเข้ารับการรักษาพยาบาลการใช้สิทธิต่างๆโดยเงื่อนไขที่ภิกษุสงฆ์ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนพระนั้น ปัจจุบันจากการผู้เขียนพบว่าโดยส่วนใหญ่พระที่มีบัตรประชาชนคือ พระภิกษุสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการเท่านั้น ส่วนพระลูกวัดซึ่งเป็นพระส่วนใหญ่ยังถือเพียงหนังสือสุทธิเท่าไร อย่างไรก็ตามเมื่อพระสงฆ์อาพาธก็สามารถใช้สิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติหรือสิทธิบัตรทองได้เหมือนประชาชนทั่วไป แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเมื่อพระสงฆ์ออกบวชนานๆ เวลาบัตรประชาชนหมดอายุก็อาจจะไม่ได้ไปต่ออายุ เพราะเมื่อเป็นพระสงฆ์จะมีใบสุทธิที่เป็นบัตรรับรองสถานภาพของพระสงฆ์คล้ายกับบัตรประชาชน และจะมีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลักด้วย

บทสรุป

แม้ภาครัฐจะเร่งเห็นถึงความสำคัญและให้สิทธิพระภิกษุสงฆ์ที่อาพาธเทียบเท่าสิทธิบัตรทองแล้วก็ตาม แต่ในปัจจุบันก็ยังมีพระสงฆ์อาพาธเป็นจำนวนมากที่มีอาจเข้าถึงสิทธิเหล่านี้ได้ เหตุเพราะในปัจจุบันยังมีพระภิกษุสงฆ์อีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนพระ เนื่องจากยังขาดความร่วมมือของคณะสงฆ์และภาครัฐในเชิงปฏิบัติ ตัวอย่างเช่นรัฐออกเงื่อนไขการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานว่าภิกษุอาพาธจะต้องถือบัตรประชาชนพระ แต่ในทางปฏิบัตินั้นทางคณะสงฆ์เองในการดำเนินการทำบัตรประชาชนพระ ก็มีระเบียบการที่ยุ่งยาก หรือทางภาครัฐเองก็มีระเบียบการที่

ยุ่งยากไม่แพ้กัน ด้วยเหตุนี้เองพระสงฆ์ที่จะทำบัตรประชาชนพระ ต้องเป็นพระสังฆาธิการเช่นเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสตลอดทั้งพระเลขานุการเจ้าคณะต่าง ๆ เท่านั้นจึงจะดำเนินการได้โดยง่าย

อย่างไรก็ตามผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางนโยบายและในทางปฏิบัติเช่นการยกเลิกหนังสือสุทธิพระและพระภิกษุสงฆ์ทุกรูปเปลี่ยนมาถือครองบัตรประจำตัวประชาชน 13 หลักแทน เพื่อการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลภิกษุอาพาธได้โดยง่าย

เอกสารอ้างอิง

ไทยรัฐฉบับพิมพ์, สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th> 21 กรกฎาคม 2561.

ทศิตา ผลสมบูรณ์. นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีการศึกษา 2562.

พรเทพ เฮง. ภิกษุสงฆ์อาพาธ. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com> สืบค้นวันที่ 26 กรกฎาคม, 2562.

พระวิชิต ธรรมชิตโต. สุขภาพในพุทธทัศน์. นนทบุรี : กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2553.

พระวิชิต ธรรมชิตโต. การดูแลภิกษุอาพาธในโรงพยาบาล. จัดพิมพ์โดย : ญาณภาวัน, 2560.

พระสงฆ์กับระบบหลักประกันสุขภาพ. โจทย์ใหญ่ที่ยังต้องขับเคลื่อนอีกมาก. สืบค้นจาก <https://www.hfocus.org/content/2018/09/16305> สืบค้นวันที่ 27 กรกฎาคม, 2562.

รามามาชนแนล. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/ramachannel> สืบค้นวันที่ 26 กรกฎาคม, 2562.

วีรณุช ศรีวรรณ. บทความเชิงวิชาการเรื่อง ปัญหาสุขภาพกับสังคมไทย. สืบค้นจาก <http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53242582.html>. 8 มกราคม 2556.

ภาคผนวก

โครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0”
ประจำปี 2562

1. **ชื่อโครงการ** : โครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3
เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0”
2. **ชื่อหน่วยงาน** : หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. **ภาคีเครือข่าย** : 1) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
2) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
3) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
4) คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
5) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
6) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
7) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
4. **ผู้รับผิดชอบโครงการ** : หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. **โครงการเชื่อมโยงกับมาตรฐาน สกอ. :** องค์กรประกอบที่ 2, 4

6. หลักการและเหตุผล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เปิดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยมหาวิทยาลัยได้ขยายการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในหลายประเทศ ได้ประสานการก่อตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ โดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นับได้ว่าเป็นสถาบันที่มีส่วนในการกำหนดทิศทางการศึกษาพระพุทธศาสนาทั่วโลก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นความหวังของคณะสงฆ์ไทยและเป็นความหวังของชาวพุทธนานาชาติ โดยเฉพาะในด้านองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนา โดยเมื่อมองย้อนกลับไปข้างหลังเริ่มตั้งแต่พระราชปณิธานของสมเด็จพระปิยมหาราช รัชกาลที่ 5 ผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยให้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูง เป็นที่มาของข้อตกลงร่วมกันของประชาคมมหาจุฬาฯ ว่า คำว่า พระไตรปิฎก หมายถึง พระพุทธศาสนา และคำว่า วิชาชั้นสูง หมายถึง ศาสตร์สมัยใหม่ที่ศึกษากันในระดับอุดมศึกษา

เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงเป็นสถานศึกษาพระพุทธศาสนา และศาสตร์สมัยใหม่ที่ศึกษาเล่าเรียนกันในมหาวิทยาลัยทั่วไป จากการตีความพระราชปณิธานของ รัชกาลที่ 5 ดังกล่าว มหาวิทยาลัยจึงได้กำหนดปรัชญามหาวิทยาลัยในปัจจุบันไว้ว่า “จัดการศึกษา พระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” และได้กำหนดวิสัยทัศน์ของ มหาวิทยาลัยจะเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก

การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษา พระพุทธศาสนาแบบบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ และเป็นทิศทางที่คณาจารย์ นักวิจัย และนิสิตระดับ ปริญญาโท ปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยได้ทำการผลิตองค์ความรู้เพื่อเสนอสู่สาธารณะ โดยให้ ความสำคัญกับการบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมในหลากหลายด้าน จึงเป็นที่มาของ ประเด็นหลักในการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและการ บริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0” เพื่อให้สังคมได้รับรู้วิถีคิด อุดมการณ์ และความหมายของพุทธบูรณาการ อันจะนำไปสู่การสร้างสันติสุข และสร้างนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารต่อสังคมต่อไป

7. วัตถุประสงค์

7.1 เพื่อเป็นเวทีสาธารณะในการวิเคราะห์ เสนอแนะผลงานวิชาการในประเด็นที่ เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่จะยังประโยชน์ให้เกิดกับทุก ภาคส่วนของสังคม

7.2 เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ มุมมองในประเด็นที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการ และนิสิตนักศึกษาโดยผ่านบทความเชิงวิชาการและงานวิจัย

7.3 เพื่อให้ข้อเสนอแนะและร่วมกันกำหนดนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารใน ยุคไทยแลนด์ 4.0 ใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

8. ลักษณะกิจกรรม

กิจกรรมหลักของการประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3) ประกอบด้วย

8.1 การแสดงปาฐกถา

จัดให้มีการแสดงปาฐกถา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ด้านนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้ถ่ายทอด ประสบการณ์ มุมมอง ทศนคติในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการจัดงาน โดยจัดให้มีการปาฐกถาเปิดและ การปาฐกถาปิด

8.2 การสัมมนาทางวิชาการ

การสัมมนาทางวิชาการมีวัตถุประสงค์ที่จะเป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ ระดมความคิดเห็นในประเด็นนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 ระหว่าง พระสงฆ์ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรต่างๆ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป โดยมี ลักษณะ

1) การอภิปรายร่วม(Panel Discussion) เป็นการเสนอมุมมองและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในประเด็นนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 ระหว่าง พระสงฆ์ นักวิชาการ และประชาชนทั่วไป

2) การประชุมกลุ่มย่อย(Group Discussion) เป็นการเสนอบทความเอกสารทางวิชาการ หรือผลการวิจัย และการนำเสนอสรุปการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อย่อย จำนวน 3 กลุ่ม

8.3 การจัดนิทรรศการ

การจัดนิทรรศการมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะเผยแพร่ข้อมูล ความรู้ต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยนำข้อมูลจากงานวิชาการและงานวิจัยที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาร่วมกับบุคลากร และนิสิตของมหาวิทยาลัย รวมทั้งจากภาคส่วนต่างๆ

9. การประชุมกลุ่มย่อย

กิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยในงานประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3) มีกลุ่มย่อยตามประเด็นดังนี้

กลุ่มย่อยที่ 1 กลุ่มนวัตกรรม : ทางการจัดการเชิงพุทธ

กลุ่มย่อยที่ 2 กลุ่มนวัตกรรม : ทางรัฐประศาสนศาสตร์

กลุ่มย่อยที่ 3 กลุ่มนวัตกรรม : ทางรัฐศาสตร์

10. เป้าหมายผลผลิต

10.1 เป้าหมายเชิงคุณภาพ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 ที่เป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่งผลต่อการสร้างสรรค์บรรยากาศทางวิชาการ และก่อให้เกิดผลจากการประชุมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาสังคมบนฐานของนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0

10.2 เป้าหมายเชิงปริมาณ:

จำนวน 200 รูป/คน ประกอบด้วย

1. พระสงฆ์ทั่วไป
2. นักวิชาการ
3. ตัวแทนองค์กรภาครัฐ
4. ตัวแทนองค์กรภาคเอกชน
5. นักเรียน นิสิต นักศึกษา
6. ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน
7. ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

11. วัน เวลา สถานที่จัดงาน

วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2562 เวลา 08.00-18.00 น.

ณ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

12. กิจกรรมดำเนินงาน

ลำดับ ที่	กิจกรรม	ระยะเวลา
1	เปิดรับบทความ	1 มี.ค.-20 พ.ค. 2562
2	แจ้งผลการพิจารณาบทความ	31 พ.ค.2562
3	ประกาศผลการนำเสนอ	27 พ.ค. 2562
4	ส่งผลงานฉบับสมบูรณ์	7 มิ.ย. 2562
5	ชำระค่าธรรมเนียม	10 มิ.ย. 2562
6	นำเสนอผลงาน	17 มิ.ย. 2562

13. ตัวชี้วัด

13.1 ผลผลิต (Output)

- 1) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เครือข่ายวิชาการเพื่อขับเคลื่อนการใช้
นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0
- 2) ผู้เข้าร่วมประชุมวิชาการระดับชาติมีความพึงพอใจในการจัดประชุมอยู่ในระดับสูง
และร่วมคิดเพื่อการกำหนดประเด็นหลัก(Theme) ในการประชุมครั้งถัดไป

13.2 ผลลัพธ์ (Outcome)

- 1) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0
ในรูปแบบของรายงานสรุปการประชุม
- 2) นำเสนอองค์ความรู้ดังกล่าวต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณากำหนดนโยบาย
ในการนำไปปรับใช้

14. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

14.1 เกิดเวทีสาธารณะในการวิเคราะห์ เสนอแนะผลงานวิชาการในประเด็นที่เกี่ยวกับ
นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่จะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วน
ของสังคม

14.2 ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ มุมมองในประเด็นที่เกี่ยวข้องของ
นักวิชาการและนิสิตนักศึกษาโดยผ่านบทความเชิงวิชาการและงานวิจัย

14.3 ได้รับข้อเสนอแนะและร่วมกันสร้างนวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุค
ไทยแลนด์ 4.0 ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

บันทึกข้อความ

แผนกสารบรรณ
สำนักงานอธิการบดี
รับที่ ๓๔๕๒
รับวันที่ ๕ มี.ย. ๖๒
เวลา ๑๔.๓๐ น.
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร., โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๐)
ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/ ๑๕๐ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒
เรื่อง ขออนุมัติลงนามในคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3) และคำสั่งแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review) ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3)

กราบนมัสการ อธิการบดี

สืบเนื่องจากที่มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้อนุมัติให้หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ จัดการศึกษาระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ๓ สาขาวิชาประกอบด้วย สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยทางหลักสูตรได้กำหนดให้นิสิตทำผลงานทางวิชาหรือบทความทางวิชาการเพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด โดยให้บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยต้องมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับสาขาวิชาที่ตนเองเรียน และปรัชญาของมหาวิทยาลัย กล่าวคือเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งควรค่าแก่การเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างแพร่หลาย จึงกำหนดให้จัดโครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3) ขึ้นในวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความทราบแล้วนั้น

เพื่อการนี้ จึงกราบนมัสการมาเพื่อขออนุมัติลงนามในคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3) และคำสั่งแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review) ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3) หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติและลงนามในคำสั่งมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

๑๗ พ.ค. ๖๒

(พระราชปริยัติกวี)

อธิการบดี

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่ ๑๗๒๕/๒๕๖๒
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร
ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒

เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายของมหาวิทยาลัย

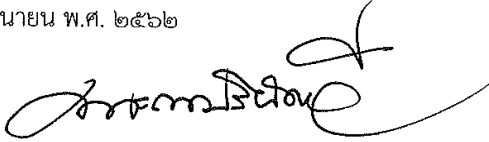
อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๑) และ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ จึงออกคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบด้วย

๑	พระราชปรีดีถักวี, ศ.ดร.	ที่ปรึกษา
๒	พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
๓	พระเมธีธรรมจารย์, รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
๔	พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
๕	ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	ที่ปรึกษา
๖	หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์	ที่ปรึกษา
๗	หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา	ที่ปรึกษา
๘	หัวหน้าภาควิชานิติศาสตร์	ที่ปรึกษา
๙	รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม	ประธานกรรมการ
๑๐	พระอุดมสิทธิธินายก, ผศ.ดร.	รองประธานกรรมการ
๑๑	ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	รองประธานกรรมการ
๑๒	พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.	กรรมการ
๑๓	พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร, ผศ.ดร.	กรรมการ
๑๔	พระมหาสุเมธี สุนนโท, ดร.	กรรมการ
๑๕	พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ดร.	กรรมการ
๑๖	พระมหาภคฤกษ์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.	กรรมการ
๑๗	พระปลัดอดุลย์ ปริปนโณ, ดร.	กรรมการ
๑๘	ศ.ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	กรรมการ
๑๙	ศ.ดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์	กรรมการ

๒๐	ศ.พล.ต.ท.หญิง ดร.นัยนา เกิดวิชัย	กรรมการ
๒๑	รศ.ดร.สมาน งามสนิท	กรรมการ
๒๒	รศ.ดร.ประณต นันทิยะกุล	กรรมการ
๒๓	รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกูร	กรรมการ
๒๔	รศ.ดร.รังสรรค์ ประเสริฐศรี	กรรมการ
๒๕	รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทะนี	กรรมการ
๒๖	รศ.อนุภูมิ ไชวเกษม	กรรมการ
๒๗	ผศ.ชัชชัย ไชยสา	กรรมการ
๒๘	รศ.ดร.พรรษา พุฒยงกูร	กรรมการ
๒๙	ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	กรรมการ
๓๐	ผศ.ดร.พิเชฐ ทั้งโต	กรรมการ
๓๑	รศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	กรรมการ
๓๒	ผศ.ดร.รัฐพล ใจเย็น	กรรมการ
๓๓	ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์	กรรมการ
๓๔	ผศ.ดร.ชัชชัย สมอเนื่อ	กรรมการ
๓๕	อ.ดร.นพดล ดีไทยสง	กรรมการ
๓๖	อ.ดร.ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา	กรรมการ
๓๘	อ.ดร.เอนก ไยอินทร์	กรรมการ
๓๙	อ.ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์	กรรมการ
๔๐	อ.ดร.กาญจนา คำจตุ	กรรมการ
๔๑	อ.วินัย มีมาก	กรรมการ
๔๒	อ.ปิยวรรณ หอมจันทร์	กรรมการ
๔๓	ผศ.ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี	กรรมการและเลขานุการ
๔๔	ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕	อ.ดร.สุรียา รักษาเมือง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๖	อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๗	พระสมณีก ธีรปโยโต	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๘	พระนุชิต นาคเสโน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๙	นางสาวพัชรี ทาลาง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๐	นางสาววันเพ็ญ ฉายสอาด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๑	นายสุภัทรชัย สีสะใบ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๒	นายกรกต ขาบัณฑิต	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๓	นางสาวสุมาลี บุญเรือง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๔	นายพลวัฒน์ สีทา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๕	นางสาวกาญจนา บุญเรือง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

(พระราชปรีดิทีวกวี, ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ๑๗๑๑/๒๕๖๒

เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review)
ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress 3)

เพื่อให้การดำเนินการจัดการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารในยุคไทยแลนด์ ๔.๐” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจความในมาตรา ๒๗ (๑) และ (๔) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงมีคำสั่งแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review) ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ ประกอบด้วย

๑) ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

๑. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.
๒. พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.
๓. พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.
๔. พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.
๕. พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.
๖. พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.
๗. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.
๘. พระมหาสมบุญ ฐุฑฒิกโร, รศ.ดร.
๙. พระปลัดระพีณ พุทธิสารโ, ผศ.ดร.
๑๐. พระมหาสุนันท์ สุนันโท, ดร.
๑๑. พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.
๑๒. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
๑๓. ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์
๑๔. ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา
๑๕. ศาสตราจารย์ ดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์
๑๖. ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ
๑๗. ศาสตราจารย์ พลตำรวจโทหญิง ดร.นัยนา เกิดวิชัย
๑๘. รองศาสตราจารย์ ดร.ประณต นันทิยะกุล
๑๙. รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท
๒๐. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นียมางกูร
๒๑. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ จันทร์

๒๒. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพหรม
๒๓. รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม
๒๔. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปุ
๒๕. รองศาสตราจารย์ ดร.พรรษา พุดมยางกูร
๒๖. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก
๒๗. รองศาสตราจารย์ อนุภูมิ ไชวเกษม
๒๘. รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
๓๐. รองศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช
๓๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
๓๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น
๓๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต
๓๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลืออง
๓๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุพธนา ปรานีต
๓๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดิวุฒิ หมั่นมี
๓๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระจ่างชัย
๓๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา
๓๙. อาจารย์ ดร.สุรียา รักษาเมือง
๔๐. อาจารย์ ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์
๔๑. อาจารย์ ดร.กาญจนา คำจตุ
๔๒. อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลา

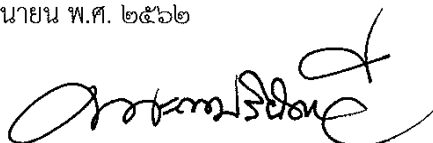
๒) ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

๑. พระเมธาวิเชียรสร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒. ศาสตราจารย์ ดร.จิรัช วีระสย	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
๓. ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
๔. ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๕. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ชีโนกุล	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๖. รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
๗. รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
๘. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวาลย์ แอร์มหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
๙. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
๑๐. รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๑. รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิสรณ์ สุทธิไชยเมธี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๑๓. รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.นันทนา นันทวโรภาส	มหาวิทยาลัยเอกริก
๑๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๑๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
๑๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
๑๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ์	มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด

๑๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
๑๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๒๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
๒๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
๒๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษุกร นาคชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๒๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๒๔. อาจารย์ ดร.ตระกูล จิตวัฒนาการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
๒๕. อาจารย์ ดร.จุฑาทิพย์ สุจริตกุล สถาบันรัชต์ภาคย์

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

(พระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกณฑ์การประเมินผลงานทางวิชาการประเภทบรรยาย (Oral Presentation)
การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3)
เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0”
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2562

คำชี้แจง: แบบประเมินนี้ประกอบด้วย

1. ข้อมูลเบื้องต้นประกอบด้วยชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ และชื่อผลงานทางวิชาการ
2. ผลการประเมินคุณภาพผลงานทางวิชาการ จำนวน 10 ข้อ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้
 - 5 หมายถึง ดีเด่น
 - 4 หมายถึง ดีมาก
 - 3 หมายถึง ดี
 - 2 หมายถึง ค่อนข้างดี
 - 1 หมายถึง ปรับปรุง
3. หน้าที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำห้องนำเสนอ
 - 3.1 ผู้ดำเนินรายการประจำห้อง แนะนำกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และแจ้งรายละเอียดก่อนจะนำเสนอผลงาน
 - 3.2 กำหนดเวลาในการนำเสนอผลงานวิชาการและตอบคำถามท่านละไม่เกิน 10 นาที
 - 3.3 วิทยากร ชักถามและเสนอแนะเกี่ยวกับผลงานที่นำเสนอตามประเด็นตรงตามแบบประเมินบทความ
 - 3.4 มอบใบเกียรติบัตรให้ผู้นำเสนอผลงานหลังจบการนำเสนอแต่ละกลุ่ม (Section)
 - 3.5 บันทึกภาพหมู่ของผู้นำเสนอผลงานกับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
 - 3.6 เมื่อผู้นำเสนอบรรยายผลงานเสร็จเรียบร้อยแล้วให้เจ้าหน้าที่ประสานงานในแต่ละห้องรวบรวมนำผลคะแนนจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมาประมวลผลคะแนน

1. ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....
2. ชื่อเจ้าของผลงาน.....
3. ชื่อผลงาน.....
4. กลุ่ม.....

2. ผลการประเมินคุณภาพผลงานทางวิชาการโดยให้ ✓ ในช่องคะแนน

เกณฑ์การประเมิน	คะแนน					ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
	5	4	3	2	1	
1. ชื่อเรื่องจูงใจให้ศึกษามีการกำหนดขอบเขต จุดเน้นชัดเจนและเข้าใจง่าย						
2. กระบวนการ เทคนิคการนำเสนอถูกต้องและเหมาะสมเป็นลำดับขั้นตอน						
3. เนื้อหามีสาระชัดเจนตามลำดับขั้นตอนไม่สับสนเหมาะสมตามศาสตร์นั้นๆ						
4. มีการใช้หลักภาษาที่ชัดเจนถูกต้องตามหลักภาษาตลอดจนความเชื่อมโยงของประเด็น						
5. สร้างองค์ความรู้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการและสามารถนำไปประยุกต์ได้อย่างแพร่หลาย						
6. แสดงองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปต่อยอดได้						
7. สามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการหรือนำไปปฏิบัติได้						
8. มีความคิดริเริ่มทางวิชาการตลอดจนเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่						
9. ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการระดับสูง						
10. นำเสนอได้ตรงเวลา ตอบคำถามได้ตรงประเด็นและเข้าใจงานที่นำเสนออย่างชัดเจน						

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงคุณภาพผลงานทางวิชาการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

วันที่..... เดือน พ.ศ. 2562

เกณฑ์การประเมินผลงานทางวิชาการประเภทโปสเตอร์ (Poster Presentation)
การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3)
เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0”
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2562

คำชี้แจง: แบบประเมินนี้ประกอบด้วย

1. ข้อมูลเบื้องต้นประกอบด้วยชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ และชื่อผลงานทางวิชาการ
2. ผลการประเมินคุณภาพผลงานทางวิชาการ จำนวน 10 ข้อ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้
 - 5 หมายถึง ดีเด่น
 - 4 หมายถึง ดีมาก
 - 3 หมายถึง ดี
 - 2 หมายถึง ค่อนข้างดี
 - 1 หมายถึง ปรับปรุง
3. หน้าที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำห้องนำเสนอ
 - 3.1 ผู้ดำเนินรายการประจำโปสเตอร์ แนะนำกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และแจ้งรายละเอียดก่อนจะนำเสนอผลงาน
 - 3.2 กำหนดเวลาในการนำเสนอผลงานวิชาการและตอบคำถามท่านละไม่เกิน 10 นาที
 - 3.3 วิพากษ์ ชักถามและเสนอแนะเกี่ยวกับผลงานที่นำเสนอตามประเด็นตรงตามแบบประเมินบทความ
 - 3.4 มอบใบเกียรติบัตรให้ผู้นำเสนอผลงานหลังจบการนำเสนอแต่ละกลุ่ม (Section)
 - 3.5 เมื่อผู้นำเสนอบรรยายผลงานเสร็จเรียบร้อยแล้วให้เจ้าหน้าที่ประสานงานในแต่ละห้องรวบรวมนำผลคะแนนจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมาประมวลผลคะแนน

1. ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....
2. ชื่อเจ้าของผลงาน.....
3. ชื่อผลงาน.....

2. ผลการประเมินคุณภาพผลงานทางวิชาการโดยให้ ✓ ในช่องคะแนน

เกณฑ์การประเมิน		คะแนน					ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		5	4	3	2	1	
1.	ชื่อเรื่องจูงใจให้ศึกษามีการกำหนดขอบเขต จุดเน้นชัดเจนและเข้าใจง่าย						
2.	กระบวนการ เทคนิคการนำเสนอถูกต้องและเหมาะสมเป็นลำดับขั้นตอน						
3.	เนื้อหาสาระชัดเจนตามลำดับขั้นตอนไม่สับสนเหมาะสมตามศาสตร์นั้นๆ						
4.	มีการใช้หลักภาษาที่ชัดเจนถูกต้องตามหลักภาษาตลอดจนความเชื่อมโยงของประเด็น						
5.	สร้างองค์ความรู้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการและสามารถนำไปประยุกต์ได้อย่างแพร่หลาย						
6.	แสดงองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปต่อยอดได้						
7.	สามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการหรือนำไปปฏิบัติได้						
8.	มีความคิดริเริ่มทางวิชาการตลอดจนเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่						
9.	ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการระดับสูง						
10.	นำเสนอได้ตรงเวลา ตอบคำถามได้ตรงประเด็นและเข้าใจงานที่นำเสนออย่างชัดเจน						

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงคุณภาพผลงานทางวิชาการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน
(.....)

วันที่..... เดือน พ.ศ. 2562

แบบประเมินโครงการ
การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3)
เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0”
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2562

คำชี้แจง :

1. แบบประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการจัดงานและพัฒนางานวิชาการต่อไป จึงขอความร่วมมือท่านตอบแบบสอบถาม ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
2. แบบสอบถามมี 3 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 ประเมินความพึงพอใจต่อการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ
3. คณะผู้จัดงานขอความกรุณาท่านประเมินความพึงพอใจตามความเป็นจริงและให้ครบทุกข้อ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์สามารถนำไปใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่องสี่เหลี่ยม หน้าข้อความ และเติมข้อความในช่องว่างให้ตรงกับข้อมูลของท่าน

1. เพศ

ชาย หญิง

2. อายุ

น้อยกว่า 20 ปี 20 - 30 ปี 31 - 40 ปี 41 ขึ้นไป

3. การศึกษา

ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก

อื่นๆ (โปรดระบุ)

4. สถานภาพ

ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากรสายสนับสนุน
 นักวิจัย นิสิต/นักศึกษา อื่นๆ (โปรดระบุ)

6. ท่านทราบแหล่งข้อมูลจากสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ป้ายประชาสัมพันธ์ อินเทอร์เน็ต/ สื่อออนไลน์
 โปสเตอร์/แผ่นพับ อื่นๆ (โปรดระบุ)

7. เหตุผลในการตัดสินใจเข้าร่วมงานประชุมวิชาการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

เผยแพร่ผลงานวิจัย/บทความวิชาการ สนใจหัวข้อการจัดประชุมวิชาการ
 ต้องการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัย
 เพื่อใช้ประกอบการขอตำแหน่งทางวิชาการ นำไปใช้ประกอบการยื่นขอสำเร็จการศึกษา
 อื่นๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3)

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตารางตรงกับความจริงของท่านมากที่สุด

ข้อคำถาม		ระดับความคิดเห็น				
		ดีมาก	ดี	ปานกลาง	พอใช้	ควรปรับปรุง
ด้านรูปแบบการจัดงาน						
1	การประชุมสัมพันธ์ และติดต่อประสานงานการจัดงานประชุมวิชาการฯ					
2	การต้อนรับ การลงทะเบียน และของที่ระลึก					
3	การดำเนินงานมีขั้นตอนตามกำหนดการอย่างชัดเจน					
4	ระยะเวลาการจัดงานมีความเหมาะสม					
5	รูปแบบการจัดงานในภาพรวมมีความเหมาะสม					
ด้านกิจกรรมการจัดงาน						
1	พิธีเปิดงาน					
2	พิธีมอบโล่ เกียรติบัตร ของที่ระลึกให้กับภาคีเครือข่าย และแก่ผู้ร่วมงาน					
3	การบรรยายพิเศษ					
4	กิจกรรมการนำเสนอผลงานภาคโปสเตอร์					
5	การนำเสนอผลงานภาคบรรยาย					
6	นิทรรศการและผลงานของหน่วยงานภาคีเครือข่าย					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก						
1	สถานที่จัดงานมีความสะดวกและเหมาะสม					
2	เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการประสานงานจุดต่างๆ					
3	การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามของเจ้าหน้าที่					
4	ความพร้อมของอุปกรณ์สื่อโสตทัศนูปกรณ์ในห้องย่อย					
5	เอกสารประกอบการประชุมวิชาการมีความเหมาะสม					
6	อาหารและเครื่องดื่มมีจำนวนเพียงพอ					
ด้านวิชาการและประโยชน์ของโครงการ						
1	เป็นเวทีสำหรับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ					
2	เกิดแรงจูงใจในการทำงานและพัฒนาผลงานทางวิชาการ					
3	เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์และนวัตกรรม					
4	เป็นการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้					
5	เป็นการสร้างความร่วมมือกับสถาบัน/หน่วยงานทั้งภายในและภายนอก					
6	เพื่อเชิดชูและยกย่องนักวิชาการ/นักวิจัยที่มีผลงานดีเด่นในด้านต่างๆ					
7	ผู้ร่วมงานได้องค์ความรู้ด้านวิชาการเพื่อเรียนรู้และเผยแพร่					
8	ได้รับความรู้ความเข้าใจในการทำงานด้านวิชาการ					
9	ได้รับความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทำงานด้านวิชาการ					
10	งานประชุมวิชาการสามารถตอบสนองนวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.1 สิ่งที่ได้รับ/ประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือแสดงความคิดเห็นในการประเมินโครงการ
คณะกรรมการจัดงานประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 3 (MCU Congress 3)
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

